

รายงานวิจัย
งบประมาณแผ่นดิน

เรื่อง

แผนงานวิจัยผู้สูงอายุกับคลังทรัพยากรภูมิปัญญาไทยด้านดนตรีไทใหญ่
ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่)

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์
รองศาสตราจารย์ ดร.ขำคม พรประสิทธิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร เป่าสวัสดิ์

ลิขสิทธิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สิงหาคม ๒๕๕๕

คำนำ

การวิจัยเรื่องผู้สูงอายุกับคลังทรัพยากรภูมิปัญญาไทย ด้านดนตรีไทใหญ่ภาคเหนือ ดำเนินการโดยหน่วยวิจัยวัฒนธรรมดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นงานวิจัยต่อเนื่อง มีระยะเวลาดำเนินงาน ๓ ปีโดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๓ และคาดว่าจะเสร็จสิ้น ใน พ.ศ. ๒๕๕๖ มีขอบเขตของการวิจัยครอบคลุม ๓ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัด เชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาด้านคลังทรัพยากรภูมิปัญญาของผู้สูงอายุชาว ไทใหญ่ด้านวัฒนธรรมดนตรีในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจำแนกเนื้อหาการดำเนินการวิจัยออกเป็น ๓ ส่วนได้แก่ วัฒนธรรมด้านการบรรเลงดนตรี พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอด ความรู้ และ สัญลักษณ์และความหมายของกลองกันยาว มีคณะผู้ดำเนินงานวิจัยประกอบด้วย รอง ศาสตราจารย์ ดร. บุญกร บิณฑสันต์ รองศาสตราจารย์ ดร. ขำคม พรประสิทธิ์ และ ผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ดร. พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการวิจัยในแต่ละส่วนที่กล่าวมา ตามลำดับ

ในด้านวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาว ไทใหญ่ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลองกันยาว กลองมอชิง และดนตรีจ๊าดไต ในด้านพิธีกรรม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ได้ศึกษาจากพิธีกรรมและความเชื่อในการไหว้ครู ลักษณะต่างๆ การศึกษาวัฒนธรรมเครื่องดนตรีไทใหญ่เน้นการศึกษาเรื่องสัญลักษณ์และความหมายของกลองกันยาวจังหวัดเชียงใหม่ ในการนำเสนอข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่เป็นศิลปินไทใหญ่เพราะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการ ถ่ายทอดองค์ความรู้ในฐานะเป็นศิลปินผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบพิธีกรรม หรือเป็นผู้ชำนาญงานช่าง ผู้สูงอายุเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นแหล่งอ้างอิงในด้านวัฒนธรรมดนตรีที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีของ ชาวไทใหญ่ และแม้ว่าข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะมีข้อมูลที่ได้จากเยาวชนอยู่บ้างก็ถือเป็นสิ่งเสริม ให้เห็นถึงการเรียนรู้และทัศนคติของพวกเขาที่มีต่อวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่

อนึ่ง ด้วยภาษาไทยใหญ่มีการสะกดที่หลากหลายและยังไม่สามารถหาข้อมูลในรูปแบบที่ ถูกต้องได้ ดังนั้นหากผู้วิจัยอ้างมาจากแหล่งข้อมูลใดก็จะคงคำสะกดตามแบบเดิมของผู้เขียนไว้

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หรือเป็น ฐานข้อมูลเพื่อใช้ต่อยอดในการศึกษาวิจัยเชิงลึกต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร. บุญกร บิณฑสันต์
หัวหน้าหน่วยวิจัยวัฒนธรรมดนตรีไทย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาผู้สูงอายุกับคลังทรัพยากรภูมิปัญญาไทยในจังหวัดเชียงใหม่ ด้านวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ สัญลักษณ์และความหมายของกลองกันยาว ผลการวิจัยพบว่า ศิลปินผู้สูงอายุมิมีบทบาทเป็นผู้รวบรวมองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมดนตรีอันมีเนื้อหาละเอียดและสมบูรณ์กว่าคนรุ่นหลัง และยังคงเป็นผู้ทำหน้าที่สืบสานวัฒนธรรมการบรรเลงต่างๆ ประเภทไม่ว่าจะเป็นการอ่านธรรม การเห็ดความ การฟ้อนประเภทต่าง ๆ การตีกลองกันยาว กลองมอชิง หรือการแสดงลิเกจำดไต และพบว่าปีน้ำเต้า เป็นเครื่องเป่าที่มีผู้สูงอายุเพียง ๑ ท่านบรรเลงได้ และกำลังจะสูญหายไปไม่ช้า

ในด้านพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้พบว่า การถ่ายทอดความรู้ในด้านดนตรีเป็นไปในลักษณะมุขปาฐะ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาประสมประสานกับความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมไหว้ครูสะท้อนภาพรวมวัฒนธรรมของศิลปินดนตรีชาวไทใหญ่ ในการเป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณ มีความเคารพนบถนอบต่อครูและผู้อาวุโส ศิลปินดนตรีผู้สูงอายุชาวไทใหญ่มิมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในด้านดนตรี พิธีกรรมและความเชื่อไปยังคนรุ่นหลัง

ผลการวิจัยเรื่องสัญลักษณ์และความหมายของกลองกันยาวจังหวัดเชียงใหม่พบว่าคลังทรัพยากรภูมิปัญญาของผู้สูงอายุชาวไทใหญ่มิมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ทางด้านการลงอักขระและความเชื่อในงานช่างทำกลองกันยาว ความหมายและสัญลักษณ์ที่พบในกลองกันยาวของจังหวัดเชียงใหม่ จำแนกออกได้เป็น ๒ กลุ่มตามกลุ่มอายุ คือ กลุ่มที่เป็นสัญลักษณ์และความหมายที่สืบทอดมาจากมโนทัศน์ของภูมิปัญญาผู้สูงอายุพบว่าลิต้าเป็นลิต้าที่ใช้สำหรับการตกแต่งกลองกันยาว สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่กับธรรมชาติ กลุ่มที่เป็นสัญลักษณ์และความหมายของช่างทำกลองชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ พบว่าลิต้าที่ใช้ในการตกแต่งนิยมใช้ลิต้าเขียว ลิต้าเหลือง ลิต้าแดง มีลวดลาย สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ทางการเมืองที่ได้รับการถ่ายทอดปรากฏเป็นรูปธรรมเชิงสัญลักษณ์ จากการศึกษากลองกันยาวทั้งหมด ๑๓๒ ใบใน ๕ อำเภอที่มีชุมชนชาวไทใหญ่นักอยู่ พบว่าความยาวเฉลี่ยของกลองกันยาวคือ ๙๐ นิ้ว คลังทรัพยากรภูมิปัญญาของผู้สูงอายุชาวไทใหญ่นับได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการช่วยอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ให้ดำรงอยู่ได้เป็นอย่างดีตราบนานปัจจุบัน

Abstract

This research is intended to study the wisdom resources of Tai Yai elderly in Chiang Mai province concerning their musical culture: particularly performance culture of Tai Yai music that accompanied the traditions; rites and beliefs related to musical transmission, and symbols and meanings of Glong gon yao. The results show that the elderly artist's wisdom resources in musical knowledge contain more details than the later generation's content. The elderly still maintain the musical performances such as Glong gon yao, Dharma reading, Hed Kwam, Glong mong seung, Jat Tai Music and the different types of dances. The wind musical instrument called Pi Nam Tao can be played by one elderly and it is at risk for extinction.

The study of the rites and beliefs related to the Tai Yai's musical transmission shows that the musical knowledge is passing on orally. As for ceremonies and beliefs concerning music ceremonies the findings indicate strong faith of Tai Yai musicians in Buddhism combined with supernatural beliefs. The rites reflect the sense of gratitude to the teacher as well as the respect to the elderly. The Tai Yai musical artist elderly play significant role in passing on their musical wisdom to the next generations. Besides their willingness to pass on their knowledge, traditions, and ceremonies, these elderly are also good advisers in reviving, conserving and promoting the Tai Yai's musical culture.

In regard to the system of symbols and meanings of Glong gon yao, two groups of systems can be divided. The first system was inducted from the Tai Yai senior citizens' paradigm, the black color is mostly used which reflects the connections between life and nature. The second group belongs to the perception of Tai Yai new generation using the green, yellow, blue and red which displays a political ideology of the Shan State. Regarding the study of symbols and meanings of 132 Glong gon yao from the 9 districts, it shows that the average length of Glong gon yao is 70 inches. The senior citizens play important role in preserving the local wisdom and still remain the pillar of the villages in providing references, supporting traditional festivals, and holding a status of leaders in directing rituals as teachers in the community.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชน ผู้เสียภาษีอากรให้กับรัฐบาล เพราะการดำเนินงานของคณะผู้วิจัย ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดินที่รัฐบาลจัดสรรให้กับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้สนับสนุนทุกท่าน ได้แก่ ประชาชนไทยเจ้าของทุนวิจัยนี้ ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงาน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.ขำคม พรประสิทธิ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์ ที่ร่วมทำวิจัยด้วยกัน โดยเฉพาะขอขอบคุณ คุณวารุณี นิมะวงษ์ ผู้ช่วยนักวิจัย และ คุณพรเพ็ญ.รัตน โปธิ์แสงศรี คุณกานต์รวี ถาวรพันธุ์ คุณทัชชกร แก้ววรรณ และคุณหนึ่งสตรี คู่ย์ไชย คณะทำงาน ที่ทุ่มเทให้กับงานอย่างไม่ย่อท้อ ทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มได้โดยปราศจากอุปสรรคใด ๆ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอขอบพระคุณ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล และอนุเคราะห์เจ้าหน้าที่ประสานงานช่วยนำทางไปพบศิลปิน รวมทั้งอำนวยความสะดวกในทุก ๆ ด้าน

งานวิจัยนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากศิลปินทุกท่านตามที่ได้กล่าวนามไว้ในบรรณานุกรม ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านทั้งหลายที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี และยังให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนี้อย่างมาก ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศิลปินทุกท่านด้วยความสำนึกในพระคุณยิ่ง

รองศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์

หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
บทที่ ๒ บริบทที่เกี่ยวข้องกับชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่	๒๑
บทที่ ๓ วัฒนธรรมบรรเลงดนตรีไทใหญ่จังหวัดเชียงใหม่	๖๑
บทที่ ๔ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้	๖๑
บทที่ ๕ ลักษณะและความหมายของกลองกันยาวในวัฒนธรรมดนตรีชาวไทใหญ่จังหวัดเชียงใหม่	๗๑
บทที่ ๖ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๔๕
บรรณานุกรม	๕๑

บทที่ ๑

บทนำ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้คำจำกัดความของผู้สูงอายุไว้ว่า หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไปทั้งชายและหญิง ซึ่งในการศึกษารวบรวมข้อมูลประชากรผู้สูงอายุ ได้แบ่งผู้สูงอายุเป็น ๒ กลุ่มคือ ผู้สูงอายุตอนต้น และผู้สูงอายุตอนปลาย ผู้สูงอายุตอนต้น หมายถึง บุคคลที่มีอายุ ๖๐-๖๕ ปี ทั้งชายและหญิง ผู้สูงอายุตอนปลาย หมายถึง บุคคลที่มีอายุ ๗๐ ปีขึ้นไปทั้งชายและหญิง ด้วยผู้สูงอายุเป็นผู้ที่เกิดมาก่อนย่อมผ่านประสบการณ์ทั้งด้านครอบครัว สังคม และกิจกรรมทางวัฒนธรรมมาหลากหลาย การมีส่วนร่วมทางสังคมดังกล่าว ทำให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของสังคมในท้องถิ่นนั้นเป็นอย่างดี การอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศาสนา วัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ตลอดจนนวัตกรรมจากภูมิปัญญาอื่น ๆ ที่ผู้สูงอายุได้คิดค้นหรือประมวลทักษะชีวิตขึ้นจากสภาพแวดล้อมจึงเป็นคลังปัญญาซึ่งนำไปสู่การถ่ายทอดแก่ชุมชนรุ่นต่อไปได้ ผู้สูงอายุจึงเรียกได้ว่าเป็นผู้อาวุโสที่มีคุณค่าของสังคมและเป็นคลังทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศชาติโดยรวม

ผู้สูงอายุถือเป็นแหล่งความรู้เชิงวัฒนธรรมของมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์และทุกชนชั้น การสืบค้นภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมที่ดีที่สุดจึงต้องดำเนินการสืบค้นจากผู้ที่ได้รับสืบทอดภูมิปัญญาอันเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ปรากฏในวิถีชีวิตของผู้ที่เกิดก่อน สำหรับในประเทศไทย ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและรัฐบาลมีความกังวลในการจัดหาสวัสดิการและความมั่นคงทางชีวิตของผู้สูงอายุ กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ประมาณการว่าใน พ.ศ. ๒๕๕๓ จะมีผู้สูงอายุเป็นจำนวน ๙,๖๓๕,๐๐๐ คน จากประชากรจำนวนทั้งสิ้น ๖๔ ล้านคน (กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์, ๒๕๓๘ : ๑๐) การที่มีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นถือเป็นโอกาสอันดีเพราะการสืบค้นด้านวัฒนธรรมจำเป็นต้องพึ่งพาประสบการณ์ของผู้รู้จริงที่ส่วนใหญ่ประสบการณ์เหล่านั้นมักพบในผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานนับพันปี อย่างเช่นชาวไทยใหญ่ในเขตล้านนาของไทย

ล้านนาเป็นอาณาจักรโบราณซึ่งมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ตั้งอยู่ในบริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ได้แก่ เชียงแสน เชียงราย เชียงของ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ อาณาจักรล้านนาได้ขยายใหญ่ขึ้นรวมไปถึงหริภุญชัย (ลำพูน) บริเวณแม่น้ำปิง วัง อาณาจักรล้านนาคือบริเวณที่เป็นจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน ปัจจุบัน ประชากรของล้านนาเป็นชาวล้านนาดั้งเดิมและมีชาวไทย (ไต) ชาวไทหรือที่รู้จักกันในชื่อไทใหญ่มีความเป็นมาหลายร้อยปี รวมถึงกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ

จากการสืบค้นทางประวัติศาสตร์พบว่า ชาวไทยมีกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตั้งรกรากสืบทอดภูมิปัญญาในแผ่นดินไทย ได้แก่ ชาวไทใหญ่ ชาวกะเหรี่ยง ชาวส่วย ชาวลาวพุงคำ ชาวไทมีรกรากอยู่ในมณฑลยูนนานประเทศจีนและรัฐฉานของประเทศพม่า สำหรับชาวไทใหญ่ในประเทศไทยคือประชากรส่วนใหญ่ของชนชาติเชื้อสายรัฐฉานในประเทศพม่า ใน พ.ศ. ๒๔๕๑ รัฐบาลพม่าได้ผนวกดินแดนรัฐฉานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่าตามข้อตกลงสนธิสัญญาปางโหลง (สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, ๒๕๔๔ : ๔๑๒) ดังนั้น บางกลุ่มในรัฐฉานจึงต้องการอิสรภาพจากประเทศพม่า และเกิดการต่อสู้ยืดเยื้อยาวนานมาเป็นเวลาร่วม ๕๐ ปี จึงทำให้ชาวไทอพยพจากรัฐฉาน ประเทศพม่า หนีเหตุการณ์ความรุนแรงและสภาพความฝืดเคืองทางเศรษฐกิจของประเทศพม่า เดินทางมาตั้งรกรากในทางตอนเหนือของประเทศไทย ในจังหวัดต่าง ๆ เหล่านี้คือ เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน (สนั่น ธรรมธิ, ๒๕๓๗ : ๘๓)

ชาวไทใหญ่หรือฉานมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ถึงแม้จะอพยพไปอยู่ในดินแดนอื่นแล้ว ก็ยังคงรักษาขนบประเพณีวัฒนธรรมไว้อย่างเหนียวแน่น ในประเทศไทย ชาวไทใหญ่ยังคงสืบทอดประเพณีปอยก้นตอ เพื่อขอโทษขอมาหลังออกพรรษา การแสดงลิเกไทใหญ่ (จ๊าดไตหรือจ๊าดไต) การบรรเลงวงดนตรีตอยอฮอร์น การสืบทอดวัฒนธรรมชาวไทใหญ่ในประเทศพม่านั้น ได้มีการศึกษาค้นคว้าไว้ทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วรรณกรรม ภาษา ศาสนา และความเชื่อเป็นสำคัญ ดังปรากฏในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า โดยการศึกษาเฉพาะด้านทางวัฒนธรรมดนตรียังมีน้อยมาก

เนื่องด้วยหน่วยวิจัยวัฒนธรรมดนตรีไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีภาระหน้าที่ในการศึกษาภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมดนตรีของไทย จึงเห็นความสำคัญของการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีของชาวไทใหญ่ โดยเลือกศึกษาจากกลุ่มศิลปินผู้สูงอายุซึ่งเป็นผู้รู้ ผู้ชำนาญการ ความรู้ของศิลปินผู้สูงอายุเหล่านี้เป็นคลังทรัพยากรภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ซึ่งควรได้รับการศึกษาค้นคว้าและจดบันทึกไว้ให้เป็นหลักฐานทางวิชาการเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาของผู้ที่สนใจต่อไป

ประเด็นสำคัญในการศึกษาชุดโครงการวิจัยนี้จะได้ทำการศึกษาวงศ์วัฒนธรรมดนตรีชาวไทใหญ่ ๓ ประเด็น คือ วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดดนตรีไทใหญ่ สัญลักษณ์และความหมายของกลองก้นยาวซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่

อนึ่ง หากคลังปัญญาวัฒนธรรมจากศิลปินผู้สูงอายุชาวไทใหญ่นี้ไม่ได้ถูกรวบรวมไว้ มีความเป็นไปได้ว่าชาวไทใหญ่รุ่นหลังอาจจะไม่สามารถหาร่องรอยทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาของตนได้ต่อไปในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า ด้วยเหตุนี้จึงเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่คณะผู้วิจัยจะต้องสืบหาภูมิปัญญาดนตรีพื้นเมืองของชาวไทใหญ่กลุ่มผู้สูงอายุที่ยังคงหลงเหลืออยู่อย่างไม่มากนักในดินแดนตอนเหนือซึ่งมีอาณาเขตติดกับประเทศพม่า อันได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยงานวิจัยชิ้นนี้จะนำเสนอผลงานวิจัยวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ที่ได้ศึกษาจากคลังทรัพยากรทางปัญญาของผู้สูงอายุชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นจังหวัดหนึ่งซึ่งมีประชากรชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่จำนวนหนึ่งที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทใหญ่ไว้ตราบนานปัจจุบันนี้

กรอบแนวความคิดของแผนงานวิจัย

ปัจจุบัน การพัฒนาสังคมของประเทศไทยมุ่งเน้นไปที่การสร้างความสำเร็จทางวัตถุ โดยให้ความสำคัญกับความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเป็นอันแรก สิ่งที่ถูกกละเลยไปในสมัยโลกาภิวัตน์นี้คือการสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจให้กับคนในชาติ วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) เช่น ธุรกิจ อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้รับการดูแลจากรัฐบาลเป็นกรณีพิเศษ เนื่องมาจากความต้องการที่จะประคับประคองเศรษฐกิจของไทยให้มีความแข็งแกร่งสู้กับประเทศที่มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ เช่น สหรัฐอเมริกาและประเทศในทวีปยุโรปได้ ในขณะที่วัฒนธรรมทางจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม (Non-Material Culture) อันเป็นความแข็งแกร่งของคนในสังคมซึ่งอยู่ภายใน แต่สามารถแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทยอย่างชัดเจนและมั่นคง เช่น กฎเกณฑ์ทางสังคม ระเบียบประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อที่สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษไทยนั้นกำลังถูกละเลย และถูกเรียกความจำเป็นและความสำคัญเป็นลำดับท้ายเสมอ

วัฒนธรรมทั้งสองที่กล่าวมานี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง แต่อัตราความเร็วในการเปลี่ยนแปลงจะช้าเร็วอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความใส่ใจของคนในสังคมนั้น แม้การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุจะเกิดได้อย่างรวดเร็วกว่าการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ เพราะเรื่องที่เป็นนามธรรม เช่น ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาโดยผ่านกระบวนการสืบทอดที่ยาวนานก็ตาม หากวัฒนธรรมทางจิตใจถูกละเลยเป็นระยะเวลาานานพอสมควร ก็อาจเป็นการยากที่จะปลูกฝังให้อนุชนรุ่นหลังได้ซึมซับวัฒนธรรมด้านจิตใจเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง อันอาจส่งผลให้อาณาเขตสำคัญของชาติไทยค่อย ๆ เสื่อมสลาย ถ้ารัฐบาลให้การสนับสนุนทางด้านวัตถุมากขึ้นแต่เพิกเฉยกับความเจริญด้านจิตใจจะทำให้ความเจริญทางจิตใจพัฒนาไม่ทันกับความเจริญด้านวัตถุ สังคมไทยจะระส่ำระสาย ผู้คนจะยากจนลงเพราะคนในสังคมทุ่มเทเงินทองให้กับวัตถุตามกระแสค่านิยมที่รัฐบาลสนับสนุน ความอ่อนแอทางวัฒนธรรม (Culture Lag) อาจส่งผลให้ความเข้มแข็งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมย่อยสลายไปโดยไม่อาจเรียกคืนกลับมาได้

โครงการวิจัยชุดผู้สูงอายุกับคลังทรัพยากรภูมิปัญญาไทยด้านดนตรีไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยโครงการย่อย ๓ โครงการที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน โดยเน้นในเรื่องวัฒนธรรมการบรรเลง พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ และทำการศึกษาวิเคราะห์เชิงกายภาพและความหมายของเครื่องดนตรี เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจดนตรีประจำถิ่น และสร้างความแข็งแกร่งในการรักษาวัฒนธรรมดนตรีไทยให้แก่ชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย

การนำเสนอผลงานวิจัยในภาพรวมขององค์ความรู้ทั้ง ๓ องค์ประกอบนี้จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงในการมองภาพสะท้อนของวิถีชีวิตคนในถิ่นต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน ไม่กระจัดกระจายกัน ต่างจากงานวิจัยย่อยที่มุ่งศึกษาเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมดนตรีไทยเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น และไม่มีการรวบรวมจัดไว้เป็นชุดข้อมูลที่เป็นระบบ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

การวิจัยมุ่งศึกษาด้านวัฒนธรรมดนตรีของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่โดยเน้นความสำคัญดังต่อไปนี้

๑. วัฒนธรรมการบรรเลงของวงดนตรีและโอกาสที่ใช้ในการแสดง
๒. พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดดนตรี
๓. สัญลักษณ์และความหมายของกลองก้นยาวจังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทราบข้อมูลด้านดนตรีไทยใหญ่จากผู้สูงอายุที่เป็นคลังทรัพยากรภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรมดนตรีไทยใหญ่

๒. เผยแพร่ผลงานวิจัยในที่ประชุมวิชาการในระดับชาติและนานาชาติ

๓. นำมาใช้ในการเรียนการสอนตามหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต และศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายวิชาประวัติศาสตร์ไทย ประวัติดนตรีพื้นเมืองไทย ทักษะดุริยางค์ไทย ดนตรีประกอบการแสดง ระเบียบวิธีวิจัยทางศิลปะ วิจัยดุริยางคศิลป์ไทย อาศรมศึกษาในวิชาเฉพาะ สัมมนาประวัติศาสตร์ไทย สัมมนาทฤษฎีดุริยางค์ไทย และรายวิชาดนตรีชาติพันธุ์วรรณนา รวมทั้งเป็นแหล่งอ้างอิงของนักศึกษาด้านดนตรีในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ

๔. ทำการรวบรวมความรู้ด้านวัฒนธรรมดนตรีไทยเพื่อนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย

แผนที่จังหวัดที่ทำวิจัย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

พ็อนเซิง : อิทธิพลที่มีต่อพ็อนในล้านนา มีสนั่น ธรรมธิ เป็นบรรณาธิการ (๒๕๓๗) เป็นเอกสารวิชาการชุดล้านนาศึกษาลำดับที่ ๖ ของโครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ ๔ ส่วนด้วยกัน ได้แก่ ๑. สาระและทรรศนะของวิทยากรจากการถอดแถบบันทึกเสียง จากการสัมภาษณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ในวงการพ็อนรำ ได้แก่ ครูคำ กาไวย์ อาจารย์เฉลิมศรี พรหมสุวรรณ ผศ. ดร.ดิเรก มหัทธนะสิน อาจารย์ธีรยุทธ ขวงศรี ผศ.ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล ๒. บทความประกอบการสัมภาษณ์ ได้แก่ การถ่ายทอดพ็อนโบราณ ศิลปะการต่อสู้ของล้านนา-การแสดงพ็อนเซิง : อิทธิพลต่อพ็อนประดิษฐ์ และ อิทธิพลของเซิงที่มีต่อพ็อนในล้านนา : แนวคิดรวบยอด ๓. บทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่อง เป็นบทความเสริมที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวเนื่องกันกับหัวข้อการสัมภาษณ์และนิทรรศการ ได้แก่ เพลงและการละเล่นพื้นบ้านล้านนา : ความสัมพันธ์กับความเชื่อและพิธีกรรม อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ของศิลปะการแสดงล้านนา และ สาวไหม-ลายเซิง ๔. คำบรรยายประกอบนิทรรศการเป็นสาระที่ได้จากคำบรรยายประกอบภาพนิทรรศการ เช่น ลีลาพ็อนเซิงและไม้ค้อน (พลอง) แบบไทยใหญ่ (ชาวไต) พ็อนเซิงของไทยยวน (คนเมือง) เครื่องดนตรีประกอบการพ็อนเซิงของครูแต่ละคนจะใช้

เสียงดนตรีประกอบต่างกันไปตามความถนัด ได้แก่ กลองอุเจ้ (ภาษาพม่าว่า O'Si บางท่านออกเสียงปู่เจ้าข้าง บู้ดเจ้าข้าง) กลองสะบัดชัย กลองถึงบ้อม กลองถึงหม้อง กลองมองเซิง และวงเต่งถึง ทั้งนี้กลองอุเจ้ หรือที่ ชาวไทยใหญ่เรียกกลองก้นยาว มีจังหวะการบรรเลงที่ตื้นเต้นเร้าใจด้วยลีลาอันหลากหลายของการตีกลอง และฉาบ บรรเลงได้ในหลายโอกาส เช่น เพื่อความสนุกสนาน ในงานบุญที่มีครีวทาน ประกอบการพ็อน ดาบ พ็อนเซิง รวมไปถึงการพ็อนกึ่งกะหล่า และเต้นโตของชาวไทยใหญ่ด้วย ส่วนกลองมองเซิง หรือมอง เซิง เป็นดนตรีที่มีจังหวะบรรเลงแบบไทยใหญ่ เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบด้วยฉาบ ๑ คู่ กลอง มองเซิง และฆ้อง ๑ ชุด บรรเลงในงานบุญที่มีการแห่ครีวทาน หรือใช้ประกอบการพ็อนมองเซิง พ็อนเมือง ก้ำลาย พ็อนเงี้ยว พ็อนเซิง เป็นต้น

พ็อนพื้นเมือง โดยชลลดา ยุทธบุตร (ม.ป.ป.) กล่าวถึงพ็อนพื้นเมืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของทาง ล้านนาที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ที่คงไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดและได้มีการคิดทำพ็อนต่าง ๆ จาก วิถีชีวิตและนำมาประยุกต์ให้เป็นท่วงท่าที่มีความอ่อนช้อยสวยงาม เพื่อให้เป็นลักษณะเฉพาะที่สวยงามของ ทางล้านนา หนังสือเล่มนี้ได้้นำการพ็อนบางส่วนมาแนะนำให้ผู้รู้จัก รวมถึงความหมาย ที่มาของการพ็อน ต่าง ๆ เครื่องแต่งกาย ทำพ็อน และเครื่องดนตรี ซึ่งบางพ็อนนั้นก็เป็นที่รู้จัก และบางพ็อนบางคนยังไม่รู้จัก เช่น พ็อนเงี้ยว หมายถึงการพ็อนแบบไทยใหญ่ (คนไทยล้านนามักจะเรียกชาวไทยใหญ่ว่า “เงี้ยว” ในขณะที่ ชาวไทยใหญ่มักจะเรียกตนเองว่า “ไต” ชาวไทยใหญ่บางส่วนมาอาศัยอยู่ในรัฐฉานของสาธารณรัฐสังคมนิ ยมแห่งสหภาพพม่า เข้าไปถึงบางส่วนทางทิศตะวันตกของยูเนียน และลงมาทางทิศใต้จนถึงประเทศไทย ในภาคเหนือมีหมู่บ้านชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย โดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็น ประชาชนส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ศิลปะการพ็อนของชาวไทยใหญ่ จึงมีอิทธิพลผสมผสานกับศิลปะของไทย ล้านนา การพ็อนที่จัดอยู่ในประเภทนี้ ได้แก่ เล่นโตกึ่งกะหล่า (กินนรา) หรือพ็อนหางนก ก้ำเบือก มองเซิง พ็อนไต (ไทยใหญ่) พ็อนเงี้ยว พบว่า มี ๖ อย่าง คือ พ็อนเงี้ยว พ็อนไทย (พ็อนไต) พ็อนโต พ็อนนกกหรือพ็อน กึ่งกะหล่า ก้ำลาย และก้ำไท (ก้ำไต) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ็อนไต ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการใช้เครื่องดนตรีสากลประเภทแบน โจน์ แอ็คคอเดียน ประกอบด้วย ซึ่งต่อมาวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ได้นำพ็อนไตมาแสดงจึงมีการปรับปรุงเครื่องดนตรีมาเป็นวงพื้นเมือง ประกอบด้วย สะล้อ ซึ่ง ปี่จุม เครื่อง ประกอบจังหวะคือ กลองและเกราะ

การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ โดยสุทัศน์ กันทะมา (๒๕๔๒) เป็นปริญญา นิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไข ปัจจัย และกลไกที่ทำให้ วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่คงอยู่ พื้นที่ทำการวิจัยคือ บ้านขุนยวม หมู่ที่ ๕ ตำบลขุนยวม อำเภอ ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวถึงชาวไทยใหญ่ ว่ามีภาษาเป็นของตัวเองทั้งภาษาพูดภาษาเขียน มีลักษณะ เด่นที่รู้จักกันดี คือ ค้ำขายแก่ง และเป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้าในการทำบุญทำทาน อย่างที่คนเมืองมีคำพูดว่า “กิน

อย่างม่าน ดานอย่างเสียว” หมายความว่า พม่าถือเรื่องกินเป็นเรื่องสำคัญ ส่วนคนไทยใหญ่ ถือการทำบุญทำทานเป็นเรื่องยิ่งใหญ่

ในส่วนการละเล่นมีการพ้อนรำซึ่งในภาษาไทยใหญ่ เรียกว่า “ก้า” จะมีลีลาอ่อนช้อยสวยงาม มีจังหวะดนตรี การพ้อนรำที่จะแสดงในเหลินสิบเอ็ด ได้แก่ “ก้าแลว” เป็นการพ้อนดาบ ประยุกต์มาจากแม่ไม้ การต่อสู้ป้องกันตัวด้วยดาบ “ก้าลาย” คือการพ้อนรำที่ประยุกต์มาจากลีลาการต่อสู้ด้วยมือเปล่า “ก้าค้อน” คือการพ้อนรำที่ประยุกต์มาจากการใช้ไม้ค้อนเป็นอาวุธ (ค้อน แปลว่า ไม้กระบอง) “ก้ารูปสัตว์” คือการพ้อนรำที่ผู้พ้อนแต่งกายเลียนแบบสัตว์ต่าง ๆ ทั้งของจริงและในนิยายของชาวไทยใหญ่ หรือสัตว์ที่จินตนาการต่าง ๆ เช่น รำกิ้งกะหระ (กิงรีหรือนางนง) กำเปื้อ (ผีเสื้อ) รำโต (สิงโต) รำกวาง การพ้อนรำอื่น ๆ เป็นการพ้อนรำชนิดต่าง ๆ ตามจังหวะดนตรี เช่น พ้อนรำตามจังหวะกลองก้นยาว เรียกว่า “ก้ากลองก้นยาว” พ้อนรำกลองมองเซิง เรียกว่า “ก้ากลองมองเซิง” ซึ่งการแสดงต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องประกอบด้วยจังหวะของฆ้อง กลอง ฉาบ เป็นสำคัญ นอกจากนั้นยังมีการ “เสดความ” คือการโต้กลอนสดเป็นภาษาไทยใหญ่ ระหว่างชาย-หญิง ทำนองกลอนเป็นทำนองเพลงไทยใหญ่มีหลายทำนอง เช่น ล่องคอง ปานแซง นก กืออ้อลูกอ่อน จะนิยมเสดความกันในตอนกลางคืนของงานปอยสว่างลง หรืองานมงคลที่จัดที่บ้าน เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ โดยจะเล่นกันในตอนกลางคืนเพื่อเป็นเพื่อนเจ้าภาพงาน

สำหรับประเพณีวัฒนธรรม หรือ “หย่าสี่สิบสองเหลิน” จะมีแทบทุกเดือน โดยจะเน้นการทำบุญทำทานเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะชาวไทยใหญ่นับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด “หย่าสี่สิบสองเหลิน” หรือกำหนดการประเพณี ซึ่งตรงกับคำว่า “ราสี ๑๒ เดือน” หรือประเพณี ๑๒ เดือน ประกอบด้วย

เดือน	ชาวไทยใหญ่เรียก	ตามปฏิทินสากล	วัฒนธรรมประเพณี
๑	เหลินเจียง	ธันวาคม	การถวายข้าวใหม่
๒	เหลินก้า	มกราคม	เดือนก้า ไม่ทำการมงคลใด ๆ
๓	เหลินสาม	กุมภาพันธ์	ดานก้องโหล ดานข้าวหย่ากู่
๔	เหลินสี่	มีนาคม	ปอยสว่างลง ต่างหอมต่อโหลง
๕	เหลินห้า	เมษายน	กั้นตอ เลี้ยงผีเจ้าเมือง
๖	เหลินหก	พฤษภาคม	ปอยจำดี ปอยบอกไฟ
๗	เหลินเจ็ด	มิถุนายน	ลอกเหมือง แป้งฝาย
๘	เหลินแปด	กรกฎาคม	เข้าพรรษา ปอยจำก๊ะ
๙	เหลินเก้า	สิงหาคม	ปอยจำก้อก
๑๐	เหลินสิบ	กันยายน	ต่างหอมต่อโหลง
๑๑	เหลินสิบเอ็ด	ตุลาคม	การแสนหอมโก่จา จองพารา หลู่เตนแหง
๑๒	เหลินสิบสอง	พฤศจิกายน	ปอยสว่างกานถิ่ง ปอยหมั่งกะปะ

ในเรื่องศาสนาและความเชื่อ แยกให้เห็นว่าด้านศาสนาตั้งแต่อดีต ชาวไทยใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัด (จอง) ที่ใช้ประกอบศาสนพิธีและทำบุญ ด้านความเชื่อจำแนกเป็นความเชื่อเรื่องผีเจ้าเมืองเท่านั้น ไม่มีการนับถือผีบ้าน บ้านชาวไทยใหญ่จึงไม่มีศาลพระภูมิเจ้าที่ เวลาจะเดินทางออกนอกชุมชน หรือมีคนในบ้านล้มป่วย จะมีการจุดเทียนบอกกล่าวศาลเจ้าเมืองให้เดินทางปลอดภัยหรือให้รักษาผู้ป่วยหายจากการป่วยไข้ หากชุมชนมีงานประเพณีหรืองานบุญก็จะจุดเทียนบอกกล่าวเจ้าเมืองก่อนแล้วจึงทำพิธีที่วัดหรือบ้าน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม มีให้เห็นในการจะทำการมงคลต่าง ๆ เช่น การปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน ซึ่งจะต้องหาฤกษ์ยามที่ดีเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัว โดยให้สตาประจำหมู่บ้านเป็นผู้ดูฤกษ์ยามให้

สำหรับผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. เงื่อนไข ปัจจัย ที่ทำให้วัฒนธรรมคงอยู่คือ การเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ที่อยู่ในรูปของความเชื่อ ซึ่งมีการถ่ายทอดผ่านพิธีกรรม จนกลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์ ศาสนาและความเชื่อได้ให้ความสำคัญต่อคำสอน โดยมีพิธีกรรมเป็นส่วนเชื่อมโยง ผ่านการกล่อมเกลาโดยชุมชนทำให้มีการปฏิบัติสืบต่อมา เป็นการกระทำซ้ำจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง

๒. ส่วนกลไกที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนชาวไทยใหญ่คงอยู่นั้นประกอบด้วยครอบครัว จะทำหน้าที่ถ่ายทอดภาษาพูด แบบแผน ความประพฤติตามวิถีชีวิตแก่ลูก ผู้อาวุโสทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ พระทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรมและการศึกษา ผู้ชำนาญการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ เช่น พิธีกรรม ความรู้ทางการช่าง หัตถกรรม ผู้นำในชุมชนเป็นผู้จัดและสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เครือญาติทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ

วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ที่คงอยู่นั้น ไม่ได้คงอยู่เหมือนเช่นในอดีต มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านคุณค่าของวัฒนธรรมและรูปแบบ

งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย โดยพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ (๒๕๔๕) ซึ่งเขียนช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ คือ ประมาณเมื่อ ๕๐ ปีก่อน เรื่องราวในหนังสือแบ่งออกเป็น ๒ ภาค ภาคที่ ๑) ว่าด้วยชนชาติไทยทั่วไป เนื้อหาเป็นข้อควรรู้เกี่ยวกับชนชาติไทย อาณาจักรไทยน่านเจ้า การเคลื่อนที่ของชนชาติไทยจากเหนือลงมาได้ ภูมิลำเนาของชนชาติไทยในสมัยปัจจุบันอันเกี่ยวข้องกับไทยในประเทศไทยหรือไทยสยาม ภาคที่ ๒) ว่าด้วยเรื่องของไทยสาขาต่าง ๆ ในปัจจุบัน เช่น ไทยลานช้าง (ลาว) ไทยใหญ่ (ฝรั่งเรียกว่า “ชาน” หรือ “ฉาน” ตามที่พม่าเรียก และบางทีในประเทศไทยเราเองเรียกว่า “เงี้ยว” ซึ่งเป็นชื่อที่ชาวไทยใหญ่เองก็ไม่พอใจที่จะถูกเรียก) ไทยอาหม และไทยในดงเกี้ยว

ในเรื่องเหล่านี้ยังแทรกเรื่องปลูกใจ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ไว้ อย่างน่าสนใจยิ่ง นับว่ามีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ของชาติไทยมาก พลตรี หลวงวิจิตรวาทการมีความเห็นว่า เชื้อชาติไทยในประเทศไทยเป็นสาขาหนึ่งของเชื้อชาติไทที่กระจายตามที่ต่าง ๆ ดังเช่นความตอนหนึ่งในหนังสือได้กล่าวว่า “...เชื้อชาติไทยเราเป็นเชื้อชาติใหญ่ สมกับที่นักค้นคว้าฝรั่งเรียกว่า Grand

race พี่น้องเชื้อชาติเดียวกันกับเรายังกระจัดกระจายอยู่หลายแห่ง และทุกแห่งเขาก็รู้ว่าเขาเป็นไทย แต่น้อยคนจะทราบว่าพี่น้องร่วมเชื้อชาติของเขาได้มามีอาณาจักรมั่นคงอยู่ทางทิศใต้...” บทประพันธ์เพลงและละครเรื่องของท่าน เช่น เพลงใต้ร่มของไทย ที่ขึ้นต้นว่า “ใต้ร่มธงไทยร่มเย็น เหมือนดังอยู่ในร่มโพธิ์ ร่มไทรที่มีกิ่งใบแน่นหนา ชาติไทยใหญ่หลวงแต่กระจัดกระจาย ถูกแยกแบ่งย้ายไปอยู่หลายสาขา...” แสดงให้เห็นว่ากลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ภาษา หรือที่เรียกตนเองว่าไทหรือไต ไม่ใช่จะมีอยู่เพียงในประเทศไทยเท่านั้น ยังมีชนเผ่าไทซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ตามประเทศต่าง ๆ เช่น ในประเทศจีน พม่า ลาว เวียดนาม และอินเดีย

วิเคราะห์คหิตชาวบ้านไต กรณีศึกษาชาวบ้านไต อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดย
สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ และปิ่นแก้ว ป้อมทองคำ (๒๕๔๐) สรุปวิเคราะห์คหิตชาวบ้านไตว่า คหิตชาวบ้านไตแฝงไว้ด้วยความรู้สึกนึกคิด วิถีชีวิต สภาพสังคม และอื่น ๆ ของชาวไตที่น่าสนใจ เช่น

๑. การดำเนินชีวิตของชาวไต ยึดหลักจริยธรรมและคุณธรรม คำสอนตามแนวปรัชญาของพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ที่เห็นชัดเจน

๑.๑ เรื่องความประมาท ชาวไตจะได้รับคำชี้แนะให้ตระหนักถึงความไม่ประมาท ถ้าทำได้อาจปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนทำให้กิจการ การงานประสบผลสำเร็จ

๑.๒ เรื่องการทำความดี ชาวไตจะถูกสั่งสอนให้เห็นคุณค่าของการเป็นคนดี การทำดีจะได้รับสิ่งตอบแทนที่ดี และตรงกันข้าม หากทำชั่วจะได้รับสิ่งชั่วร้าย การทำดีเป็นคุณสมบัติของคนดี

๒. คนไตให้การยกย่องเคารพผู้อาวุโส ครู-อาจารย์ บิดามารดา และผู้มีพระคุณ ผู้ที่อ่อนอาวุโสกว่าต้องเคารพเชื่อฟัง ให้ความเคารพยำเกรง แสดงให้เห็นในประเพณีการขอขมา “กั้นตอ” ซึ่งทำกัน ๒ ครั้งต่อปี ช่วงปีใหม่สงกรานต์และออกพรรษา นำน้ำขมิ้นส้มป่อย สิ่งของเครื่องใช้ อาหาร ขนมหวาน ดอกไม้ รูปเทียน ไปขมาสิ่งที่ได้ล่วงเกินผู้อาวุโส ครู-อาจารย์ บิดามารดา และผู้มีพระคุณ

๓. คนไตยกย่องและให้ความสำคัญของการศึกษา การเรียนรู้และการมีปัญญาดี เชื่อว่าการศึกษาก่อให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้มาก ทำให้มีปัญญา มีปัญญาแล้วสามารถต่อสู้ชีวิต ดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จได้

๔. คหิตชาวบ้านไตอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติตนเป็นคนดี ขยันหมั่นเพียร รู้จักทำมาหากิน ประกอบอาชีพสุจริต มีความมานะอดทน อดออม และอดคดโกง ถ้าทำได้ จะได้รับการยกย่องในสังคม และสามารถนำพาชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้

๕. สอนให้เป็นคนรักการทำงาน รักครอบครัว รักพี่น้อง และเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน สิ่งดังกล่าวนี้จะทำให้สังคมคนไตมีแต่ความสามัคคี ร่วมใจกันทำงาน เช่น มีประเพณี “การเอามือ” คือร่วมกันทำงานในไร่ ในสวน ในนา หมุนเวียนกันไปทำให้งานเสร็จเร็ว ไม่เหนื่อย และเกิดความรักกันฉันพี่น้องในสังคม

๖. คนไต เป็นคนสุภาพ พุดจาดี มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน รักความสงบ พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ คุ้ได้จากเวลาที่เวลามีแขกมาเยี่ยมเยียน จะให้การต้อนรับเป็นอย่างดี มีน้ำใจเห็นได้จากการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันทั้งในยามเจ็บไข้และปกติ

๗. การพูดเป็นสิ่งสำคัญของชาวไต การพูดดีทำให้เกิดประโยชน์ สิ่งไม่มีประโยชน์จะไม่พูด คำพูดที่พูดออกไป ถ้าพูดให้คนอื่นได้ยินสิ่งดีก็จะดี ถ้าพูดออกไปไม่ดีก็จะเป็นผลร้ายแก่ตัวผู้พูด คนไตยกย่องและให้ความสำคัญเรื่องการพูดเป็นอย่างมาก ดังนั้น โดยทั่วไปพบว่าคนไตเป็นคนสุภาพ อ่อนโยน

๘. เรื่องทั่ว ๆ ไป คนไตนิยมมีลูกพอดี ไม่มากและไม่น้อยเกินไป จึงให้เห็นว่ามีลูกมาก พ่อแม่จะยากจน มีลูกคนเดียว พ่อแม่รักมากสอนมาก ผู้หญิงที่ผ่านการแต่งงานมาแล้วสามครั้ง ไม่สมควรจะเป็นภรรยา ไม่เชื่อในความประพฤติกบเป็นอาวุธที่สำคัญของผู้ชายชาวไต มีไว้เพื่อป้องกันตัว เป็นสิ่งสำคัญที่พ่อแม่มอบให้ลูก เปรียบเสมือนดวงตาของพ่อแม่ที่มอบให้ลูก อย่าถือเอาของผู้อื่นมาเป็นของตน จะได้รับบาปกรรม จะเป็นคนยากจนหรือร่ำรวยต้องพูดจาให้ไพเราะ รู้จักมองคนเข้าใจคบหาคน คนไม่พูดมักจะมีแผนลึกลับ เรื่องการเมืองเข้าไปยุ่งมากลำบากใจ

วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน โดยคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (๒๕๔๒) โดยกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ จำนวน ๓ เล่ม แยกตามจังหวัดละ ๑ เล่ม เป็นหนังสือที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระของท้องถิ่นอย่างกว้าง ๆ ประกอบด้วยเรื่องภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สังคม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ มรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี และโครงการตามพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาพัฒนาชนบทให้อยู่ดีกินดี พร้อมรูปภาพประกอบ โดยส่วนหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมประกอบด้วย การละเล่นพื้นบ้าน นาฏศิลป์และดนตรี ศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและการกินอยู่ ดังเช่น

-ไทใหญ่ จัดเป็นกลุ่มคนไทยพื้นราบในจังหวัดเชียงราย เรียกตัวเองว่าไต ลูกคนเมืองเรียกว่าเงี้ยว และพม่าเรียกว่า ฉาน นอกจากประกอบอาชีพทำนาทำไร่แล้วยังชอบค้าขาย มีความสามารถในการเพาะพันธุ์สัตว์โดยเฉพาะม้า และงานหัตถกรรม ได้แก่ ทอผ้า เครื่องปั้นดินเผา เครื่องแกะสลักงาช้างและไม้ เครื่องทองเหลือง กระจายจากต้นข่อย เครื่องดนตรีสำคัญ ได้แก่ ฉ่อง กลอง ฉาบ นาฏศิลป์พื้นบ้าน มีการเต้นโตฟ้อนนง ประเพณีสำคัญคล้ายคนไทย เช่น ตบสังกรานต์และพิธีทางศาสนาพุทธ เช่น วันวิสาขบูชา

-ปู้เจ้ เป็นดนตรีพื้นบ้านประเภทหนึ่งของเชียงใหม่ ปู้เจ้เป็นชื่อของกลองชนิดหนึ่ง เรียกต่างกันไป เช่น ปู้เจ้ อู่เจ้ อู๋เจ้ เดิมนิยมเล่นในหมู่ชาวไทใหญ่ซึ่งเรียกกลองชนิดนี้ว่า กลองก้นยาว เครื่องประกอบจังหวะของกลองปู้เจ้มีขนาดกลาง ๑ คู่ ฉ่องประมาณ ๓-๖ ใบ ใช้ตีในขบวนแห่และตีประกอบการฟ้อนเชิง ที่ชาวไทใหญ่เรียก ก้าลาย และการฟ้อนดาบที่ชาวไทใหญ่เรียก ก้าแลว ฟ้อนไต กิงกระรา (ฟ้อนกำเบ้อ)

-องค์ประกอบของจ๊าดไต (ลิเกไทใหญ่) ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน คล้ายกับคณะลิเกของภาคกลาง ประกอบด้วยชุดนักแสดง ชุดดนตรี มีฉาก มีเวที มีการแต่งกายตามท้องเรื่องที่แสดง การแสดงจะเริ่มด้วยพิธีไหว้ครู มีเครื่องเช่นไหว้ตามประเพณีไต (ไทใหญ่) ประกอบด้วย กล้วย มะพร้าว หมากร พลุ บุหรี่

เมียง ผ้าขาว ผ้าแดง เทียน รูป บรรจุในกะละมังขนาดปานกลาง เมื่อหัวหน้าคณะหรือผู้อาวุโสในคณะทำพิธีไหว้ครูสุรัสวดี (วิญญูณศักดิ์สิทธิ์ที่นักแสดงเคารพนับถือ) เสร็จแล้วจะมีการร่ายรำเป็นชุดเพื่อบูชาครูการแสดง หลังจากนั้นจะมีการร้องเพลงแสดงความชื่นชมต่องานที่จัด ขอขอบคุณผู้ชม และการแสดงตามเนื้อเรื่องที่เตรียมมาตามลำดับ

ชาวไทยใหญ่ แม่ฮ่องสอน บนวิถีโลกไร้พรมแดน โดยอมรรัตน์ ปานกล้า (๒๕๓๕) กล่าวว่า ปัจจุบันในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก พื้นที่อาศัยมีอาณาบริเวณกว้างในเขตรัฐฉานของพม่า แม่ฮ่องสอน ตอนเหนือของจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย นอกจากนี้ยังอาศัยอยู่ในเขตใต้คง ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน ชาวไทยใหญ่มีวิถีการดำเนินชีวิตเหมือนคนไทย นับถือพุทธศาสนาและยังนิยมให้ลูก ๆ บวชเป็นสามเณรเพื่อจะได้ศึกษาเล่าเรียน คนไทยใหญ่ที่แม่ฮ่องสอนยังคงพูดภาษาไทยใหญ่ทั้งคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ มีการร้องบทรกลอนสดสรรเสริญเยินยอและเกี่ยวพาราสิกัน ที่เรียกว่า การเสียดความ แม้ว่าจะมีเส้นเขตแดนแบ่งกัน แต่ชาวไทยใหญ่ยังไปมาหาสู่ญาติ ๆ ที่อยู่รัฐฉานจนถึงเขตตะวันตกเฉียงใต้ของจีน

ลักษณะของภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยวรรณ จันทนาคม (๒๕๒๖) เสนอเป็นปริยญาณิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศิลปากร มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาในเรื่องต่อไปนี้ ๑. ลักษณะโดยทั่วไปของภาษาไทยใหญ่ ๒. ระบบเสียง ระบบคำของภาษาไทยใหญ่ ๓. ความหมายและการเรียงคำ ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะส่วนใหญ่ของภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) เหมือนกับภาษาไทยมาตรฐานคือ มีการสร้างคำในลักษณะคำโดดด้วยวิธีการนำคำมาประสมกัน การเรียงคำเข้าประโยค เรียงแบบประธาน กริยา กรรม และการเรียงคำขยายจะใช้คำขยายอยู่หลังคำที่ถูกขยาย ในส่วนที่แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน คือ ๑. ภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) ไม่มีเสียงพยัญชนะต่อไปนี้ บ/บ/ ค/ด/ ฉ,ช/ch/ ฝ,ฟ/f/ ร/ร/ ๒. ภาษาไทยใหญ่มีเสียงประสมเพียงเสียงเดียวคือ สระเออ-อ ๓. เสียงสระเอะ/e/ แอะ แอ เมื่อตามหลังพยัญชนะต้นในพยางค์ปิด จะทำให้พยัญชนะต้นมีฐานกรณ์เลื่อนไปที่เพดานแข็ง (palatalized) และเสียงสระเออะ ออ เมื่อตามหลังพยัญชนะต้นในพยางค์ปิดจะทำให้พยัญชนะต้นมีฐานกรณ์เป็นพยัญชนะปากกลม ๔. เสียงวรรณยุกต์มี ๖ เสียง คือ ๔.๑ เสียงต่ำเลื่อนสูง (Low rising) ๔.๒ เสียงต่ำมีเสียงหยุดในคอ (Low with glottal) ๔.๓ เสียงสูง-ตกมีเสียงหยุดในคอ (High falling with glottal) ๔.๔ เสียงสูง-ระดับ (High level) ๔.๕ เสียงกลาง-ตก (Mid falling) ๔.๖ เสียงสูงเลื่อนต่ำมีเสียงหยุดในคอ (High slightly falling with glottal) ในด้านคำศัพท์พบว่า ภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) รักษาคำศัพท์ดั้งเดิมไว้เป็นหลักฐาน และพบว่าคำจำนวนหนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายในลักษณะความหมายกว้างกว่าความหมายแคบกว่า และความหมายแตกต่างไปจากภาษาไทยมาตรฐาน ลักษณะประโยคในภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) ใช้คำลงท้ายประโยคเพื่อแสดงมาลาของกริยาว่าเป็นประโยคคำสั่ง ประโยคคำถาม และประโยคขอร้องในการจัดข้อความ โดยเฉพาะการเล่านิทานมีศัพท์เฉพาะที่ใช้แต่ละขั้นตอน คือการอารัมภบท การบอกชื่อเรื่อง เนื้อ

เรื่องของนิทาน และการจบเรื่อง โอกาสในการใช้คำจะมีลักษณะเฉพาะคือ มีการใช้คำสรรพนามแสดงความสุภาพหรือแสดงความสนิทสนมระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง

การย้ายถิ่นของชาวไทยใหญ่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยปณิธิ อมาตยกุล (๒๕๔๗) เสนอเป็นปริญญานิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การย้ายถิ่นฐานของชาวไทยใหญ่ที่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ มีสาเหตุ ๒ ประการด้วยกัน ประการแรก การขาดแคลนที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน รายได้น้อยไม่พอกับการดำรงชีพ ตลอดจนถึงความบีบคั้นทางสังคมและการเมือง ประการที่สอง เมืองเชียงใหม่มีแหล่งงานมาก มีญาติพี่น้องเพื่อนฝูงอาศัยอยู่ที่นี่แล้ว กอปรกับมีความคล้ายคลึงกันทางภาษาและวัฒนธรรม จึงทำให้ง่ายต่อการปรับตัว ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้เกิดขั้นตอนในการย้ายถิ่นฐาน ๒ ลักษณะ คือ ๑. ชาวไทยใหญ่ จะเดินทางออกจากรัฐฉานแล้วมุ่งตรงเข้าสู่เมืองเชียงใหม่ทันที ๒. ชาวไทยใหญ่จะเดินทางออกจากรัฐฉานเข้าไปอาศัยตามแนวชายแดนประเทศไทยเป็นระยะเวลาหนึ่ง จากนั้นจึงจะเดินทางมาตั้งถิ่นฐานยังเมืองเชียงใหม่

ชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ในประเทศสหภาพพม่า โดยสุมิตร ปิติพัฒน์ และเสมอชัย พูลสุวรรณ (๒๕๔๒) เป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ พื้นที่วิจัยอยู่ในเขตชุมชนชาวไทยใหญ่ทางตอนใต้ของรัฐฉาน และในเขตการปกครองมณฑลทะเลย์ ทำให้ได้เห็นสภาพการดำเนินอยู่หลายรูปแบบของชุมชนชาวไทยใหญ่ร่วมสมัยปัจจุบัน โดยกล่าวถึงประเพณีที่สำคัญของชาวไทยใหญ่ ได้แก่

๑. ประเพณีประจำปีในรอบสิบสองเดือน ไทยใหญ่ในรัฐฉานมีงานประเพณีประจำปีแทบทุกเดือน มีรายละเอียดพอสังเขปดังต่อไปนี้

เดือน ๑	- วันขึ้นปีใหม่
เดือน ๒	- ถือว่าเป็นเดือนกำจะไม่จัดงาน ในกลุ่มไทจีนที่อยู่ทางเชียงตุง จะจัดงานเข้ากำ โดยที่ชาวบ้านทุกคนจะถือศีลที่วัดเป็นเวลา ๑๐ วัน
เดือน ๓	- ปอยข้าวยาگی (ข้าวน้ำอ้อย) ข้าวยาگیนี้เป็นชื่อของข้าวยาคุที่มีอยู่ในพุทธประวัติ
เดือน ๔	- ปอยตะปองปอย (งานสิ้นปี)
เดือน ๕ ปีใหม่	- ปอยซอนน้ำ (สงกรานต์)
เดือน ๖	- ซอนน้ำคันโพธิ์
เดือน ๗	- ไม่มีงานบุญ
เดือน ๘	- ปอยเข้าหว่า (เข้าพรรษา)

- เดือน ๘-๑๐ - ดานหอมโต (เป็นการทำทานในช่วงเข้าพรรษา มีการทำขนมข้าวมูล ข้าวป่อง หมากไม้มาถวายพระในช่วงเข้าพรรษา)
- เดือน ๑๑ - ปอยออกหว่า (ออกพรรษา)
- เดือน ๑๒ - ปอยกินข้าวใหม่ (เมื่อชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวใหม่ได้แล้ว จะจัดนำข้าวใหม่มาถวายแก้ววัดก่อน นอกเหนือจากงานปอยกินข้าวใหม่แล้ว ยังมีงานกฐิน ซึ่งสามารถเริ่มทำได้นับแต่หลังออกพรรษาเป็นต้นไป)

๒. ประเพณีบวช ชาวไทใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลัก ดังนั้น การบวชจึงเป็นประเพณีสำคัญของผู้ชายชาวไทใหญ่ทุกคน แบ่งการบวชออกเป็น ๒ ประเภท คือ บวชพระและบวชเณร ในงานบวชแต่ละครั้งจะมีการรื่นเริง มีระบำสิงโต ระบำนกกีนรี ตีฆ้อง ตีกลอง มีจ๊ักแซง (คล้าย ๆ เล่นลิเก) ก่อนที่จะขึ้นพิธีเข้าบวชเป็นพระจะมีการเล่นดนตรีอย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ปอย” เมื่อบวชเสร็จแล้วก็จะเล่นดนตรีและเชิญขึ้นบนวัด

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ที่สำคัญ ได้แก่

๑. ความเชื่อเรื่องการตาย เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านจะต้องนำคนตายไปฝังไว้ในที่เดียวกันทั้งหมู่บ้าน ซึ่งเรียกบริเวณนี้ว่า “ป่าเฮ่ว” มักจะอยู่ในทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน เพราะถือว่าทิศนี้เป็นทิศของราหู

๒. ความเชื่อเรื่องผี ชาวไทใหญ่มีความเชื่อเรื่องผีและมีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาผีในลักษณะต่าง ๆ เช่น ผีเจ้าเม็ง

๓. ความเชื่อเรื่องการสักร่างกาย ชาวไทใหญ่นิยมการสักตามร่างกาย และมีความเชื่อว่า “ถ้าไม่สักลายไม่เป็นไท”

๔. หมึกสัก การสักร่างกายให้เกิดลวดลายนั้น ชาวไทใหญ่เชื่อว่าน้ำหมึกต้องมาจากสัตว์หลายประเภท โดยแต่ละประเภทจะมีอนุภาพที่แตกต่างกันไป

๕. การตัดผม ผู้หญิงไทใหญ่เมื่อโตขึ้นมักจะนิยมไว้ผมยาวและมีการเกล้าผม เรียกว่า “จ็อกโ”

๖. การขอฝน ชาวไทใหญ่มีพิธีการละเล่นเพื่อขอฝน โดยใช้เชือกแล้วแบ่งคนมาดึงกันคนละด้าน ทั้งชายและหญิง ดึงไปดึงมาเพื่อให้ฝนตก บางครั้งเรียกว่า “องปอย”

๗. ความเชื่อเรื่องนกแก้ว, สุรัสวดี ความเชื่อเกี่ยวกับนกแก้ว (นกฮูก) แพร่หลายในหมู่ชาวไทใหญ่และมีรูปบูชาตั้งในบ้านของตนเอง รวมถึงการนำเอานกแก้วเข้ามาอยู่ในบ้านจึงถือว่าทำให้เกิดมงคลและได้รับโชคลาภ

ดนตรีพื้นบ้านคนเมืองเหนือ โดยณรงค์ สมิตธิธรรม (๒๕๔๕) ได้รวบรวมเอกลักษณ์สำคัญของดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือไว้หลายด้านตั้งแต่เครื่องดนตรีซึ่งประกอบด้วย ฆ้อง ลึงค์ สว่า กลองทั้งถึง กลองยาว เมืองเหนือ กลองลึงค์หม้อง กลองปู้เจ้ กลองหลวง กลองมองเซิง กลองสะบัดชัย พิณเพี้ยะ โดยได้อธิบายไว้

อย่างละเอียด รวมถึงวงดนตรีต่าง ๆ เช่น วงตลกเส็ง วงคำหัว วงสะล้อซอซึง พร้อมทั้งกล่าวถึงการเพื่อนำเพื่อความสนุกสนานและความเชื่อ ได้แก่ การเล่นเพลงลูกกุยเวย การเพื่อนำอย่างคนเมืองเหนือ และประเพณีการ เพื่อนผีปู่่า สิ่งที่น่าสนใจชวนให้ติดตามอีกประการหนึ่งก็คือชีวประวัติศิลปินดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ ได้แก่ เจ้าหลวงบุญวาทย์วงษ์มานิต สล่าเต้า ไชยรุ่งเรือง สล่ามา สักคิ้ววงศ์ สล่าตัน ไชยทนต์ บุญมา ไชยมะโน และลุง เหลิม ช่วงทำกลองฝีมือดีแห่งเมืองลำปาง ในส่วนท้ายของหนังสือยังได้กล่าวถึงขัณฑ์หรือการขึ้นครุ หมายถึงการระลึกถึงคุณครูและการขอละเมียดสิทธิ์อย่างมีวัฒนธรรม ซึ่งกระทำด้วยกาย วาจา และใจที่นอบน้อม คำว่าสิทธิ์ในที่นี้คือเพลงที่นำมาเล่น นักดนตรีจะยกขัณฑ์เพื่อขออนุญาตครูบาอาจารย์ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว ในการเล่นเพลงที่ท่านได้ประพันธ์ไว้ใช้เครื่องดนตรีที่ได้คิดค้นขึ้นมา ถือว่าเป็นการแสดงความเคารพในภูมิปัญญาของผู้อื่นอย่างนอบน้อม

การตาย โดยเสฐียร โกเศศ (๒๕๓๑) ได้กล่าวถึงประเพณีที่ชาวไทยโดยเฉพาะภาคกลางประพฤติและสืบทอดกันมาแต่ปฐมปราถถึงเหตุที่ต้องทำศพ พิธีทำศพ และการเผาศพ พร้อมอธิบายถึงความเชื่อในพิธีศพไว้หลายแง่มุม เช่น กรวยดอกไม้ธูปเทียน ซึ่งประกอบด้วย เทียน ธูปใส่ไว้ในกรวยใบตอง บางแห่งก็มีหมากพลูด้วยให้ศพพนมมือถือไว้ สำหรับนำขึ้นไปไหว้พระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ศิลปะการร้องเพลงพื้นบ้านไทใหญ่ การเฮ็ดความไต โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน สภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๔๘) เป็นหนังสือตามโครงการภูมิบ้านภูมิเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื้อหาว่าด้วยประวัติศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลำดับพัฒนาการทางการบินในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดอกไม้และต้นไม้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข้อมูลทั่วไปจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเภทของความไต แผนผังการสัมผัสสความไต (เพลงไทใหญ่) และทำเนียบนักร้องเพลงพื้นบ้านไทใหญ่ (เฮ็ดความไต) ผลการศึกษาพบว่า การแสดงการร้องเพลงหรือเฮ็ดความไต เป็นการแสดงออกทางความรู้สึกและอารมณ์ โดยพรรณนาและบรรยายออกมาเป็นเพลงไทใหญ่ ประกอบด้วยกันหลายทำนอง ได้แก่ ทำนองปานแขง ทำนองล่องคอง ทำนองความว๊อก ทำนองนกก็้อ ทำนองหยอบย่อน ทำนองเพลงตอลอ ทำนองความโหลง ทำนองเพลงอ้อลูกอ่อน การเฮ็ดความยังคงนิยมร้องในงานประเพณีของชาวไทใหญ่ ปัจจุบันทำนองบางอย่างสูญหายไปเนื่องจากการแสดงก็จะแสดงหรือขับร้องในงานประเพณี ไม่มีการขับร้องเพื่อการเกี่ยวพาราเสียอย่างแต่อดีต

คนไทใต้คง ไทใหญ่ในยุคนาน โดยประคอง นิมมานหมินท์ และเรืองวิทย์ ลิมปนาท (๒๕๓๘) เป็นหนังสือจากสถาบันไทยศึกษา ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เนื้อหาด้านภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับไทใต้คง คำบรรยายคำสำคัญของการศึกษาเรื่องชนชาติไทในเขตใต้คง แคว้นใต้คง : ถิ่นไทเหนือในยุคนาน คำบรรยายภูมิหลังของไทใต้คงและเส้นทางคมนาคมสมัยโบราณ คำบรรยายความเป็นมาในประวัติศาสตร์

ของชนชาติไทในเขตใต้คัง วัฒนธรรมไทใต้คัง : การสืบทอดและการพัฒนา การแต่งกายของใต้คัง และคนไทใต้คัง : ไทกินข้าวเจ้า

เนื้อหาด้านความเชื่อและศาสนา เนื้อหาประกอบด้วยเจ้าพารา-ปู่ขวัญข้าว พุทธกับผีในระบบความเชื่อและศาสนาของคนไทเมืองขอน เนื้อหาด้านภาษาและวรรณกรรม รายละเอียดได้แก่คำบรรยายตัวอักษรไทเหนือและไทอาหม ลักษณะหนึ่งของภาษาไทใต้คัง วรรณกรรมไทใต้คังและนิทานในวัฒนธรรมปลูกข้าวของชนชาติไทใต้คัง สำหรับเนื้อหาด้านดนตรีและการบรรเลงประกอบด้วยเพลงและศิลปะการแสดงของชาวไทใต้คัง การฟ้อนรำ ดนตรีพื้นบ้านของชาวไทใต้คัง

ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ โดยสมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ (๒๕๔๔) หนังสือตามโครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท โดยทุนอุดหนุนการวิจัยและการพิมพ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เนื้อหาประกอบด้วยประวัติศาสตร์ไทใหญ่ ดินที่อยู่ ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของไทใหญ่ในเอกสารจีน-ไท ไทใหญ่และดินที่อยู่ การกำเนิดและการย้ายถิ่นของชาวไทใหญ่ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมของบรรพบุรุษไทใหญ่ในเอกสารจีน-เอกสารไท การกำเนิดอาณาจักรไทใหญ่ การกำเนิด พัฒนาการ และการล่มสลายของอาณาจักรเมืองมาวหลวงและอาณาจักรไทใหญ่ อาณาจักรเมืองมาวหลวง อาณาจักรเมืองมาวหลวงและอาณาจักรจีน อาณาจักรไทใหญ่และอาณาจักรพม่า การล่มสลายของอาณาจักรไทใหญ่ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของอาณาจักรไทใหญ่ ไทใหญ่ในจีนหลังการล่มสลายของอาณาจักรเมืองมาวหลวง ไทใหญ่ในจีนปัจจุบัน อาณาจักรไทใหญ่กับราชสำนักจีน การเมือง สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่ในจีน อาณาจักรไทใหญ่กับการขยายอำนาจของพม่าและจีน เมืองไทใหญ่สมัยราชวงศ์ชิง เมืองไทใหญ่ยุคสาธารณรัฐจีน เมืองไทใหญ่ยุคสาธารณรัฐประชาชนจีน และหัวข้อจากอดีตถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาทำให้เกิดความเข้าใจที่ความสำคัญคือชาวไทใหญ่เป็นชุมชนหมู่บ้าน มีพิธีโบราณที่ดำเนินการอยู่ โดยพื้นที่ประเทศไทย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือในประเทศลาวมีสถานที่ที่เรียกว่า ศาลปู่ตา แต่ในรัฐฉานคือ “ใจบ้าน” เป็นที่ซึ่งวิญญูณบรรพบุรุษสิงสถิต เมื่อสืบย้อนไปพบว่าชุมชนไทนอกประเทศไทย ชุมชนหมู่บ้านเป็นรากฐานของเศรษฐกิจและวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าความเป็นชาตินั้น ไม่จำเป็นต้องประกอบด้วยชนเผ่าเดียว ที่สำคัญคือชุมชนต่าง ๆ ได้อยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน มีประสบการณ์ ประวัติศาสตร์ร่วมกัน และใช้ภาษาร่วมกัน มีวัฒนธรรมร่วมกัน ชาวไทใหญ่มีปรากฏในประวัติศาสตร์มาช้านาน โดยรัฐฉานและรัฐกะฉิ่นในพม่าถูกกล่าวถึงทั้งในจดหมายเหตุและนิยายของจีนและของไทท้องถิ่นมาเป็นเวลานาน หนังสือเล่มนี้ยังกล่าวถึงชาวไทใหญ่ในรัฐฉานที่ยังคงต่อสู้ให้หลุดพ้นจากการยึดครองของพม่า ซึ่งชาวไทใหญ่มีความคิดว่ามีความเป็นพี่น้องกับชาวไทในเขตใต้คังของจีน และชาวจีนสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาวไทใหญ่ ชาวไทใหญ่ส่วนหนึ่งหลบเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน

โครงการการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและเสริมสร้างคุณลักษณะนิสัยของเยาวชนโดยใช้ดนตรีพื้นเมืองและการละเล่นพื้นบ้าน บ้านหนองยาว อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยสายัณห์ ปัญญา และคณะ

(๒๕๔๘) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุและสร้างเสริมลักษณะนิสัยของเยาวชนโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและการมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวของพระราชบัญญัติการศึกษา ปีพุทธศักราช ๒๕๔๒ จากการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุขาดการดูแลเอาใจใส่ เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวที่อยู่ในวัยทำงานจะต้องออกจากบ้านไปทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว รวมไปถึงการแสวงหาเพื่อได้มาของวัตถุที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสบาย ผู้สูงอายุจึงไม่มีความมั่นคงทางจิตใจ คณะผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวคิดว่า หากนำเอาดนตรีพื้นเมืองและการละเล่นพื้นบ้านล้านนามาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุและสร้างเสริมลักษณะนิสัยของเยาวชน ได้คงจะเป็นเรื่องที่ดี เพราะทำให้คนทั้งสองวัยได้มีโอกาสในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังได้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของบ้านหนองยาวด้วย การเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุและสร้างเสริมลักษณะนิสัยของเยาวชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่นำเอาดนตรีพื้นเมืองและการละเล่นพื้นบ้านล้านนาและอาหารพื้นบ้านมาเป็นกิจกรรม

กลองกันยาว : เครื่องดนตรีชาวไทยใหญ่ในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยศุภกิจ สุบินมิตร (๒๕๔๙) เป็นงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของกลองกันยาวในสังคมวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ ลักษณะทางกายภาพ และการประสมวงกลองกันยาว ลักษณะเฉพาะทางด้านดนตรี และการวิเคราะห์ทางดนตรีของกลองกันยาว โดยศึกษาในพื้นที่ของอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า กลองกันยาวใช้เล่นประกอบงานประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน และประกอบการพ็อนต่าง ๆ ผลการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางดนตรีพบว่า ทำนองการตีกลองกันยาวมีอยู่ ๓ ทำนอง ประกอบด้วยเพลงเป็ยบ ทำนองเพลงล่อแล ทำนองเพลงฮ่างสัตว์

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษา : หมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยวันดี สันติวุฒิมณี (๒๕๔๕) เป็นงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่บริเวณแนวชายแดนไทย-พม่า รวมทั้งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การสืบทอดและสร้างใหม่ทางอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายขอบของสองรัฐคือรัฐไทยและรัฐพม่า ประการสุดท้ายคือเพื่อศึกษากระบวนการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นพื้นที่ชายแดนและสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ทำให้ชาวไทยใหญ่บ้านเปียงหลวงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปอยู่เสมอ ชาวไทยใหญ่บ้านเปียงหลวงเป็นผู้ปรับเปลี่ยนและสร้างอัตลักษณ์ต่าง ๆ ขึ้นมาตามเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ดังนั้น อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่จึงเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว และสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการคงอยู่ของชาวไทยใหญ่ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง

การสร้างและคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีไทยอีสานเหนือ โดยปกรณ์ รอดช้างเผื่อน (๒๕๔๘) เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษารวมวิธีการสร้างพินและกลองกันยาว กลวิธีพิเศษและขนาดของช่างพินและช่างกลองในภาคอีสานเหนือ จากการวิจัยพบว่า ขั้นตอนของการสร้างเครื่องดนตรีมีรายละเอียดที่แตกต่างกันของแต่ละท่าน บางท่านเน้นคุณภาพเสียง บางท่านเน้นที่รูปทรง ขนาดของกลองมีสัดส่วนแตกต่างกันไป วัสดุที่เลือกใช้ก็เหมือนกันคือใช้ไม้มะหาดทำกลองกันยาว ทุกคนใช้เครื่องมือทุ่นแรงและใช้เวลาอย่างน้อยประมาณ ๓ วันในการสร้างเครื่องดนตรี จากความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นว่ากลองกันยาวภาคอีสานจะต้องมีเสียงดังเพื่อควบคุมขบวนแห่และได้ยินจากระยะไกล ๆ

วัฒนธรรมการสร้างและคุณภาพเสียงเครื่องดนตรีไทยภาคเหนือ ซึ่งกลาง และกลองปู่เจ้า โดยปกรณ์ รอดช้างเผื่อน (๒๕๕๓) เป็นงานวิจัยสนับสนุนโดยกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวัฒนธรรมการสร้างและคุณภาพของเครื่องดนตรีไทยภาคเหนือประเภทเครื่องคิด (ซึ่งกลาง) และกลองปู่เจ้า โดยมีพื้นที่ศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง และน่าน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า วิธีสร้างซึ่งกลาง ส่วนใหญ่มักใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น ส่วนโรงงานที่มีขนาดใหญ่ก็ใช้เครื่องมือที่ทันสมัย โดยให้เหตุผลว่าประหยัดเวลา งานรวดเร็ว และเพิ่มปริมาณได้มาก ทว่าในบรรดาช่างสร้างซึ่งกลางทั้ง ๑๓ ท่าน มีกรรมวิธีการผลิตที่ค่อนข้างแตกต่างออกไป โดยเฉพาะรูปแบบและขนาด ส่วนขั้นตอนการตกแต่งเสียงนั้นก็มีลักษณะใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการเทียบเสียง จากการศึกษาวิธีการสร้างกลองปู่เจ้าพบว่า ช่างผู้สร้างกลองปู่เจ้าทั้ง ๔ ท่านส่วนใหญ่มักใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น ส่วนน้อยใช้เครื่องมือที่ทันสมัย อาจมีบ้างในบางโรงงานที่ใช้เครื่องมือในลักษณะผสมผสานระหว่างเครื่องมือที่หาได้ในท้องถิ่นและเครื่องมือที่ทันสมัย มักทำหุ่นกลองจากไม้และหนังหุ้มด้วยหนังวัว มีกรรมวิธีเป็นแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยมีลักษณะรูปแบบและขนาดใกล้เคียงกัน

วิธีดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหนังสือที่เกี่ยวข้อง
๒. ศึกษาข้อมูลจากแหล่งวัฒนธรรมภูมิภาคทุกภาค เช่น ศูนย์วัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น สถาบันราชภัฏประจำจังหวัด กลุ่มศิลปินในอำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้านที่มีชื่อเสียง
 - ๒.๑ ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ๒.๒ หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
 - ๒.๓ ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
 - ๒.๔ สำนักวัฒนธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่
 - ๒.๕ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่
 - ๒.๖ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม โองเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาจังหวัดเชียงใหม่

๓. ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หัวหน้าแหล่งวัฒนธรรม ศิลปินแห่งชาติ ศิลปินดีเด่น ประจำจังหวัด ครูภูมิปัญญาไทย ศิลปินผู้ถ่ายทอดและผู้รับสืบทอด ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในการจัดพิธีกรรม บุคคลในท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีการถ่ายทอดความรู้เรื่องดนตรีไทย วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านไทใหญ่ และการสร้างกลองกันยาวดังนี้

๓.๑ อาจารย์บุญธรรม โพธิ์เงิน ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

๓.๒ อาจารย์ชนเทพ ทองคำ อดีตประธานชมรมไทใหญ่อำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด อำเภอไชยปราการ อยู่บ้านเลขที่ ๕๐๔ หมู่ ๓ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๘ ปี

๓.๓ ครูศรีมิ พงศาสกุล ปราชญ์ไทใหญ่ อยู่บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๑๓ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๕ ปี

๓.๔ ครูวิโรจน์ ทองคำ สล่ากลองกันยาว อยู่บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๑๓ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๔ ปี

๓.๕ ครูสุนันตา จองแหลง ปราชญ์ไทใหญ่ อยู่บ้านเลขที่ ๕ หมู่ ๕ ตำบลแม่ฮาด อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๘๓ ปี

๓.๖ ครูประเดิม ต่างเสน ผู้เชี่ยวชาญศิลปการแสดงไทใหญ่ อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๓ หมู่ ๑๓ ตำบลแม่ฮาด อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๔๒ ปี

๓.๗ ครูตีบ วงปา จเรด้าน “ฮอลีก” (การอ่านหนังสือ) อยู่บ้านเลขที่ ๒๕๔ หมู่ ๕ ตำบลแม่ฮาด อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๔๓ ปี

๓.๘ พระครูวิธานธรรมโสภณ เจ้าอาวาสวัดแม่ฮาดหลวง ตำบลแม่ฮาด อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่

๓.๙ ครูทองคำ ลุงอง จเรด้าน “เฮ็ดความ” อยู่หมู่บ้านหนองพั่ง ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๐ ปี

๓.๑๐ ครูตีบ ชานตา เจ้าของคณะกรรมการแสดงไทใหญ่ อยู่บ้านเลขที่ ๑๔/ซ หมู่ ๖ ตำบลท่าดอน อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๑ ปี

๓.๑๑ ครูนันดา นายเป ผู้เชี่ยวชาญวัฒนธรรมไทใหญ่ อยู่บ้านเลขที่ ๓๓๐ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๗๑ ปี

๓.๑๒ ครูจะกู สุแก ศิลปินกลองกันยาวและการแสดงฟ้อนดาบ อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๖ หมู่ ๕ ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๕ ปี

๓.๑๓ ครูเป็๊ะ ลั้งหู่ ศิลปินกลองกันยาวและการแสดงฟ้อนดาบ อยู่บ้านเลขที่ ๔๕ หมู่ ๑๐ ตำบลแม่ฮาด อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๔ ปี

๓.๑๔ ครูจอนัน กุ่นะ ศิลปินกลองกันยาวและการแสดงฟ้อนดาบ อยู่บ้านเลขที่ ๘๑๒ หมู่ ๕ ตำบลม่อนปิ่น อำเภอแม่ฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๗ ปี

๓.๑๕ ครูแก้ว คำพันธ์ ศิลปินกลองก้นยาวและการแสดงฟ้อนดาบรูปแบบเจ้าฟ้าเชียงตุง อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๘ หมู่ ๕ ตำบลแม่ฮาด อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๔๓ ปี

๓.๑๖ ครูดำ คำพันธ์ ศิลปินฟ้อนมือ (ก้าลาย) รูปแบบเจ้าฟ้าเชียงตุง อยู่บ้านแม่เหล็ก หมู่ ๓ ตำบลแม่ฮาด อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๕ ปี

๓.๑๗ ครูโต๊ะ ลุงสว่าง ศิลปินฟ้อนมือ อยู่บ้านเลขที่ ๔/ช หมู่ ๓ ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๕ ปี

๓.๑๘ ครูยอดคำ หน่อคำ ศิลปินฟ้อนมือ อยู่บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ ๕ ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๔๗ ปี

๓.๑๙ ครูนาตา ลุงโหลง ศิลปินฟ้อนก๊อน อยู่บ้านเลขที่ ๑๕๘ หมู่ ๑ ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๓ ปี

๓.๒๐ ครูอานันท์ จะลา ศิลปินตีตุ้ม อยู่บ้านเลขที่ ๑๓/ช หมู่ ๗ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๕ ปี

๓.๒๑ ครูปอย วาวคำ ผู้นำชุมชนไทใหญ่อำเภอไชยปราการ อยู่บ้านเลขที่ ๓๒๕ หมู่ ๑๐ บ้านต้นโชค อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๓ ปี

๓.๒๒ ครูไอ่ มัด (พ่อหอมแสนหวิ) ผู้เชี่ยวชาญตอขอสอร์น อยู่บ้านเลขที่ ๒๖๘ หมู่ ๕ บ้านต้นโชค อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๕ ปี

๓.๒๓ ครูคำ ลุงสว่าง ศิลปินฟ้อนดาบและกลองก้นยาว อยู่บ้านเลขที่ ๒๗/ช หมู่ ๔ ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๓ ปี

๓.๒๔ ครูยี่ ตาน สล่ากลองก้นยาว อยู่บ้านเลขที่ ๑๑๔/ช บ้านต้นโชค อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๕ ปี

๓.๒๕ ครูโต๊ะ ลุงยอด ศิลปินกลองก้นยาว อยู่บ้านเลขที่ ๘/ช บ้านต้นโชค อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๔๕ ปี

๓.๒๖ ครูสมชาย ส่างการ สล่าทำกลองก้นยาว อยู่บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ ๕ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๔๗ ปี

๓.๒๗ ครูพงษ์ ยอดใหม่ สล่าทำมอ (โหม่ง) อยู่บ้านเลขที่ ๖๓ หมู่ ๕ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๐ ปี

๓.๒๘ ครูบุญจันทร์ เสียงอนันต์ ผู้เชี่ยวชาญศิลปะไทใหญ่วัดเวียงแหง อยู่บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ ๔ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๐ ปี

๓.๒๙ พ่อครู (พ่อเต่า) ปายเมือง ลายใส ผู้เชี่ยวชาญศิลปะไทใหญ่ อยู่บ้านเลขที่ ๗๒ หมู่ ๑ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๗๔ ปี

๓.๓๐ ครูถีน จองแหล่ง หัวหน้าคณะลูกจาดไต อยู่บ้านเลขที่ ๘๕ หมู่ ๕ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๗ ปี

๓.๓๑ ครูหมู่หลังตะ พึ่งบุญ รองหัวหน้าคณะลิเกจ้ำดไต หมู่ ๕ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๓.๓๒ พระครูกันตศีลานุยุต เจ้าคณะอำเภอเวียงแหง วัดเวียงแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

๓.๓๓ ครูอ่อง ลุงทอน สล่ากลองก้นยาว อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๐ หมู่ ๗ ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๔ ปี

๓.๓๔ ครูตี คำแหง ศิลปินกลองก้นยาว อยู่บ้านเลขที่ ๑๘๓/ซ หมู่ ๑ ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๐ ปี

๓.๓๕ นายนิ ลุงวิชะ ศิลปินกลองก้นยาว อยู่บ้านเลขที่ ๖๓/ซ หมู่ ๓ ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๓๗ ปี

๓.๓๖ ครูเจาะแอ ลุงดี ศิลปินกลองก้นยาว อยู่บ้านเลขที่ ๓๑๑ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๐ ปี

๓.๓๗ ครูไทย จองลือ ศิลปินกลองก้นยาว อยู่บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๗๒ ปี

๓.๓๘ ครูหลาว ส่วยทูล ศิลปินลิเกจ้ำดไต อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๓ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

๓.๓๙ ครูยูน จองกอน ศิลปินลิเกจ้ำดไต อยู่บ้านเลขที่ ๗๘ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๘ ปี

๓.๔๐ ครูสำอาง จางยอด ผู้ทรงคุณวุฒิด้านไทใหญ่ อยู่บ้านเลขที่ ๒/ส หมู่ ๑๓ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๔๖ ปี

๓.๔๑ ครูอายุคำ กองจันทร์ ศิลปินกลองก้นยาวไทใหญ่ อยู่บ้านเลขที่ ๒๖ หมู่ ๔ ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๔๑ ปี

๔. รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพและสรุปผลการวิจัย

บทที่ ๒

บริบทที่เกี่ยวข้องกับชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

สภาพภูมิศาสตร์

จังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทยมีพื้นที่ประมาณ ๒๐,๑๐๗.๐๕๗ ตารางกิโลเมตรพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ มีอาณาเขตติดรัฐฉานของสหภาพพม่า โดยมีคอยฝืนน้ำ คอยคา คอยปกกลา คอยหลักแตง คอยถ้ำป่อง คอยถั่ว คอยผาวอก และคอยอ่างขางอันเป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาแดนลาว เป็นเส้นกั้นอาณาเขต มีพื้นที่ติดต่อกับสหภาพพม่าใน ๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่ฮาด ติดต่อกับเมืองยอน รัฐฉาน อำเภอฝาง ติดต่อกับบ้าน โป่งป่าแหม เมืองต่วน รัฐฉาน อำเภอเชียงดาว ติดต่อกับบ้านน้ำยุม เมืองต่วน รัฐตองยี อำเภอเวียงแหง ติดต่อกับบ้านบางใหม่สูง บ้านปางเสือเต่า บ้านกองเฮือบิน เมืองต่วน รัฐตองยี อำเภอไชยปราการ ติดต่อกับบ้าน โป่งป่าแหม เมืองต่วน รัฐฉาน พื้นที่ติดชายแดนสหภาพพม่ารวมระยะทางทั้งสิ้น ๒๒๗ กิโลเมตร

การปกครองส่วนภูมิภาค

จังหวัดเชียงใหม่แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๒๕ อำเภอ ๒๐๔ ตำบล ๒,๐๖๖ หมู่บ้าน ซึ่งอำเภอทั้ง ๒๕ อำเภอมีดังนี้

๑. อำเภอเมืองเชียงใหม่	๑๔. อำเภอสันทราย
๒. อำเภอจอมทอง	๑๕. อำเภอหางดง
๓. อำเภอแม่แจ่ม	๑๖. อำเภอฮอด
๔. อำเภอเชียงดาว	๑๗. อำเภอคอยเต่า
๕. อำเภอคอยสะเก็ด	๑๘. อำเภออมก๋อย
๖. อำเภอแม่แตง	๑๙. อำเภอสารภี
๗. อำเภอแมริม	๒๐. อำเภอเวียงแหง
๘. อำเภอสะเมิง	๒๑. อำเภอไชยปราการ
๙. อำเภอฝาง	๒๒. อำเภอแม่วาง
๑๐. อำเภอแม่ฮาด	๒๓. อำเภอแม่อน
๑๑. อำเภอพร้าว	๒๔. อำเภอคอยหล่อ
๑๒. อำเภอสันป่าตอง	๒๕. อำเภอกัลยาณิวัฒนา
๑๓. อำเภอสันกำแพง	

ประชากรและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่มีประชากรรวมทั้งสิ้น ๑,๖๘๒,๓๘๒ คน แยกเป็น ชาย ๘๒๑,๐๓๑ คน หญิง ๘๖๑,๓๕๑ คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย ๘๔ คน/ตารางกิโลเมตร (ณ ๑๐ มกราคม ๒๕๕๕)

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ระบุว่า ประชากรในจังหวัดเชียงใหม่จะเป็นกลุ่มคนที่มาจากหลายชาติ หลายกลุ่ม และเผ่าพันธุ์ อาจแบ่งได้เป็น ๓ ช่วง คือ

สมัยราชวงศ์มังราย คนเชียงใหม่จะเรียกตัวเองว่า คนไท หรือคนไต คนไทโยนก คนโยนก คนไท ขวน และคนขวน ซึ่งก่อนที่พญามังรายจะมาตั้งเมือง ณ จุดตั้งเมืองปัจจุบันจะมีชุมชนลัวะ และพวกเม็งหรือมอญตั้งอยู่ก่อนแล้ว เมื่อยวนหรือคนไทขวน หรือคนเม็งเข้ามาตั้งถิ่นฐานก็มีการผสมผสานจนกลืนกลายเป็นคนเมืองในที่สุด

สมัยเป็นเมืองประเทศราชของพม่า จะไม่ปรากฏหลักฐานมากนัก สมัยรัตนโกสินทร์ ในสมัยของพระเจ้ากาวิละ ได้ฟื้นฟูเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๒๓๓๘ และย้ายคนจากเมืองต่าง ๆ เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ ซึ่งอาจจะมีคนกลุ่มเดิมที่หนีไปตอนเกิดสงครามอพยพกลับมาส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่ง อาจจะมาจากเมืองอื่น เช่น เชียงแสน ลำปาง แพร่ น่าน เป็นต้น และยังมีคนที่มาจากเมืองไกลทางเหนือของล้านนา เช่น ไทเงิน ไทลื้อ ไทใหญ่ เป็นต้น โดยพระยาภาณุวงศ์ได้ทำสงครามกวาดต้อนผู้คนเข้ามาไว้ในเชียงใหม่ เรียกว่า “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” โดยกลุ่มคนเหล่านี้จะมีพระสงฆ์ถูกกวาดต้อนมาด้วย จึงอนุญาตให้ผู้คนต่าง ๆ ปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีของตน คงไว้ทั้งชื่อชาติพันธุ์และชื่อบ้านนามเมืองของตนด้วย

สันนิษฐานว่า พระเจ้ากาวิละอาจจะกำหนดเขตให้ตั้งบ้านเรือนแยกกันอยู่เป็นเขต ๆ ไปไม่ให้มีโอกาสรวมตัวกัน ทำอันตรายแก่บ้านเมืองในยามนั้นได้ โดยกำหนดเป็นเขตชุมชนต่าง ๆ ดังนี้

ชาวเชียงแสน อพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณประตูท่าแพทางใต้ ภายในกำแพงเมืองชั้นนอกหรือกำแพงดิน

ชาวน่าน ตั้งถิ่นฐานนอกกำแพงสี่เหลี่ยมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ หรือแจ่งชะด้า

ชาวแพร่ ตั้งบ้านเรือนอยู่นอกเมืองเชียงใหม่ที่บ้านทุ่งค้อม อำเภอหางดงในปัจจุบัน

ชาวไท เป็นกลุ่มที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคูเมืองด้านนอก ติดกับประตูท่าแพในปัจจุบัน

ชาวพม่า หรือม่าน ตั้งถิ่นฐานอยู่ในและนอกกำแพงสี่เหลี่ยม ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ หรือบริเวณแจ่งชะด้าทั้งด้านในและด้านนอก

ชาวไทใหญ่ หรือเงี้ยว ตั้งถิ่นฐานอยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ บริเวณประตูช้างเผือก

ชาวคง เป็นกลุ่มที่มาจากลุ่มน้ำสาละวิน มาตั้งถิ่นฐานในกำแพงเมืองด้านทิศใต้ นอกประตูสวนปรง

ชาวของ เป็นชาวไทลื้อที่มาจากเมืองยองในรัฐฉานของพม่า ตั้งถิ่นฐานบริเวณอำเภอสัน
กำแพง

ชาวเมืองหลวง เป็นชาวไทลื้อที่มาจากเมืองหลวงในสิบสองปันนา ตั้งถิ่นฐานที่บริเวณอำเภอ
คอยสะเก็ด

ชาวเมืองหลวย เป็นชาวไทลื้อที่มาจากเมืองหลวยในรัฐฉาน ตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านหลวย
และบ้านหัวฝาย กิ่งอำเภอแม่อน

ชาวจัวลวย เป็นชาวไทจีนที่มาจากบ้านจัวลวย ในรัฐฉาน ตั้งถิ่นฐานในกำแพงดินใกล้
ประตูหายยาด้านใต้เมืองเชียงใหม่

ชาวแม่ปละ อพยพจากรัฐฉานมาตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านแม่ย้อย อำเภอคอยสะเก็ด

ชาวเมืองวะ อพยพจากเมืองวะ มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองจ้อม อำเภอสันทราย

ชาวเมืองวะเวียงแก่น อพยพจากเมืองวะเวียงแก่นมาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอคอยสะเก็ด

ชาวเมืองซอน อพยพจากเมืองซอน ปัจจุบันคือเมืองมั่งซื่อ เขตเต๋อหง สาธารณรัฐประชาชน
จีน มาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอสันทราย

ชาวเมืองวิน ปลายเมืองคอง มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านแม่วิม อำเภอสันป่าตอง และบ้านคองใน
อำเภอ เชียงดาว

เมื่อบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นแล้ว การกวาดต้อนผู้คนกลุ่มต่าง ๆ จากเมืองต่าง ๆ ก็ไม่จำเป็นอีก
ต่อไป จนถึงสมัยที่พม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ จึงมีผู้คนอพยพเข้ามาในเมืองเชียงใหม่อีกหลาย
กลุ่ม คือ

ชาวจีนฮ่อ อพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ มาตั้งชุมชนในเชียงใหม่หลายแห่ง คือ ชุมชนบ้าน
ฮ่อ อำเภอเมืองเชียงใหม่ บ้านยาง บ้านหัวฝาย คอยอ่างขาง อำเภอฝาง และบ้านท่าตอน อำเภอแม่
ฮวย

ชาวจีน มาจากแคนไต้ (กรุงเทพฯ) เป็นกลุ่มที่ล่องเรือมาจากเมืองจีน มีทั้งเชื้อสายแต่เจ้า
ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง และไหหลำ มาตั้งถิ่นฐานค้าขายบนฝั่งแม่น้ำปิงทั้งสองฝั่ง บริเวณวัดเกตุการาม
ตลาดต้นลำไย และบริเวณถนนท่าแพ ซึ่งกลายเป็นแหล่งธุรกิจสำคัญในปัจจุบัน

ชาวฝรั่ง มีหลายชาติเข้ามาติดต่อและสร้างบ้านเรือนอยู่ในเชียงใหม่ นับแต่ร้อยปีเศษมาแล้ว
ชาวอังกฤษเข้ามาทำไม้ และอาศัยอยู่ด้านฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงบริเวณศรีโคง ส่วนชาวอเมริกัน
เข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ มาตั้งถิ่นฐานริมฝั่งแม่น้ำปิงเลยจากบ้านฮ่อไปทางใต้
กลุ่มชาวอเมริกันนี้ได้มาสร้างความเจริญให้กับเชียงใหม่ โดยการสร้างโรงเรียนและโรงพยาบาลขึ้น

ชาวแขก เป็นปาตานมาจากปากีสถาน และส่วนหนึ่งก็มาจากอินเดียและมาเลเซียด้วย ชาว
แขกมุสลิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณทุ่งช้างคลาน ปัจจุบันคือบริเวณถนนช้างคลาน ถนนศรีประเทศ
เลียบบนฝั่งแม่น้ำปิงทางด้านตะวันตก ถือเป็นชุมชนแขกที่เก่าแก่ที่สุดอีกชุมชนหนึ่ง ตั้งอยู่ที่ประตู

ข้างเผือกด้านนอกกำแพงเมืองชั้นใน โดยเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นอกตัวเมืองจะอยู่ที่ ตำบลหนองเบน อำเภอสารภี

ชาวเขา ในเขตพื้นที่ภูเขาที่สลับซับซ้อน ซึ่งกินพื้นที่มากกว่า ๒ ใน ๓ ของพื้นที่จังหวัด มี ชาวเขาที่ยังดำรงชีพแบบดั้งเดิม เป็นสังคมแบบชาวเผ่าที่มีหลายเผ่าพันธุ์อาศัยกระจัดกระจายตาม บริเวณต่าง ๆ ในระยะ ๑๐๐-๒๐๐ ปีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มาจากตอนใต้ของประเทศจีน กลุ่มม้งและ เมี่ยน ส่วนมากอพยพมาทางลาว พวกละหู่ ลีซอ อาข่า เข้ามาทางพม่า กลุ่มล่าสุดที่อพยพมาจากพม่า คือ ปะหล่อง เข้ามาประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยรวมตัวกันอยู่บริเวณคอยอ่างขาง อำเภอฝาง

ปัจจุบันคนชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่ อยู่ร่วมกับคนเมืองมาแต่ในอดีต นั้น ได้ถูกผสมผสานเข้าด้วยกันทางวัฒนธรรม ทั้งภาษาพูด การแต่งกาย อาหารการกิน ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะมีน้อยมากหรือเกือบไม่มีเลย จน อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมล้านนาได้มีส่วนหล่อหลอมให้กลุ่มชนเหล่านี้ผสมผสานกลมกลืนกันจน กลายเป็นชาวเชียงใหม่จนถึงปัจจุบัน (๒๕๔๒ : ๗-๑๐)

จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นจังหวัดที่มีชาติพันธุ์หลากหลายอยู่ร่วมกัน สำหรับไทใหญ่ถือเป็น ชาติพันธุ์หนึ่งที่มีประชากรหนาแน่นอยู่หลายอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับอำเภอที่มี ประชากรไทใหญ่หนาแน่นมากจำนวน ๕ อำเภอได้แก่อำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด อำเภอไชยปราการ อำเภอเวียงแหงและอำเภอเชียงดาว รวมทั้งยังมีอำเภอเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นอำเภอที่มีชาวไทใหญ่ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน นอกจากนี้ชาวไทใหญ่ยังตั้งบ้านเรือนประปรายอยู่ตามอำเภออื่น ๆ อาทิ อำเภอแม่แจ่ม อำเภอแม่แตง อำเภอแม่วาง อำเภอแมริม อำเภอดอยสะเก็ด เหตุผลที่มีชาวไท ใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่เป็นจำนวนมากไม่น้อยกว่าชนชาติพันธุ์อื่น ๆ เนื่องมาจากลักษณะ ทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ติดกับรัฐฉาน ประเทศสหภาพพม่า ซึ่งเป็นรัฐต้นเดิมของ ชาวไทใหญ่

ความหมายของไทย-ไต

บรรจบ พันธุมเมธา (๒๕๓๕ : ๘๘-๘๙) ได้กล่าวถึงความหมายของชื่อ ไท ไต หรือไทย ไว้ ว่าที่พบในหนังสือกฎหมายตราสามดวง (ชำระในรัชกาลที่ ๑ เขียน พ.ศ. ๒๓๔๘) ใช้ ไท (ไม่มี ย) คู่ กับทาย เช่น ใช้ว่า เลวไท เลวทาย เป็นไทครึ่งทายครึ่ง ให้มันเป็นไทพ้นจากทาส หรือสตรีเป็นไท สมรมด้วยชายทาย จึงมีความหมายว่าเป็นอิสระ โดยพ้นจากพันธะหนี้สิน ไม่ต้องเป็นทาสอยู่ได้ อำนวยเจ้าของเงิน และได้อ้างถึงพจนานุกรมของหมอบรัดเลย์ที่ทำไว้เมื่อร้อยกว่าปีมาแล้วนั้นมีการ บันทึกว่า “ไท คือสยาม พ้นจากทาย เป็นชื่อคนในสยามประเทศที่เป็นชาติเชื้อชาวกรุงเทพฯ นั้น เช่นชาวบางกอกแท้” และในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๑๘๒๖ กล่าวว่า “ขอลูกเมียเยี่ยเข้า ไพร่ฟ้าเข้าไท” “เมื่อก่อน ลายเสือไท นี้บ่มี” กับ “พ่อขุนพระรามคำแหงนั้นหาเป็นท้าวเป็นพระญา

แก่ไททั้งหลาย หาเป็นครูอาจารย์สอนไททั้งหลายให้รู้บุญ ฐัธรรมแท้แต่คนอันมีในเมืองไท” คำ
ลายสื่อไท หมายความว่า ตัวหนังสือไทย บ้านเมืองไทย แต่คำไพร่ฟ้า ข้าไทกับไททั้งหลายนั้น
น่าจะหมายถึงผู้คนทั่วไปมากกว่า บรรจบ พันธุมเมธา ได้อธิบายความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำว่า ไต
กับไท ดังนี้

ในอาหมบุรีณชีหรือตำนานอาหม มีคำพัน ไตเห็นจะหมายว่า เชื้อสาย
เผ่าพันธุ์ไทกับขุน ไตคือ ขุนไท เจ้า (เจ้า) ของพวกไท และลูกไต น่าจะหมายว่า
ลูกไท ลูกหลานไท แต่ผู้แปลภาษาไทย และ ลูกไต น่าจะหมายว่า ลูกไท ลูกหลาน
ไท แต่ผู้แปลภาษาอาหมเป็นภาษาอังกฤษ ไปกำหนดว่า เป็นชนเชื้อชาติหนึ่งไป
เสียส่วนที่ใดที่เขียนในคำแปลว่า อาหม ก็ปรากฏว่าใช้ ไต ทุกแห่งดังกล่าวแล้ว
บางแห่งใช้ ไตกาง คงจะย่อมาจาก ไตเมิงกาง (ไทเมืองกลาง) คือคนที่อยู่บนพิภพ
ไม่ใช่สวรรค์ ไม่ใช่บาดาล ส่วนที่ใช้ไต คู่กับข้าก็มี เช่นที่กล่าวว่า เมืองที่ขุนลุง
ขุนไตจะลงมาครองนั้นมีผู้คนมาก พันไตพันข้าแตกเต็มเมิง (พันธุ์ไทพันธุ์ข้าแพร่
เต็มเมือง) ไต กับ ข้า คงหมายว่า ผู้คนพลเมืองเช่นเดียวกัน

คำ ไต ที่ใช้คู่กับ ข้า มีความหมายว่าผู้คนพลเมืองนี้ของไทยใหญ่มีใช้ตรงกัน
เขาเชื่อว่า ข้าไฟไต้เม็ง (ข้าไพร่ ไทเมือง) ข้ามัน ไต้เม็ง (ข้าบ้าน ไทเมือง) และที่มีใน
หนังสือเกี่ยวกับเรื่องเมืองแสนหวีกกล่าวว่า “แล้งหลอนแอ็ดหลูไต้ไ้้หน้า ข้าใจ
มัน” (พระอินทร์สงสารไทชั่วหน้าข้าชั่วก่อน) ไต้ ในที่นี้ก็คงหมายถึงผู้คนต่อไป
ข้างหน้า หรือที่มีมาในกาลก่อน

ไต้ ที่ใช้คู่กับ ข้า ในภาษาไทยใหญ่ยังหมายอย่างเดียวกันคือหมายถึงผู้ที่ เป็น
ข้า ไม่ใช่ เจ้า ดังที่กล่าวไว้ในตำนานไทยใหญ่ตอนหนึ่งเป็นคำที่ผู้หญิงถามผู้ชาย
ว่า เป็นเชื้อข้าเชื้อไท เป็นลูกเศรษฐี หรือเป็นเจ้าปกครองข้าปกครองไท ผู้ชายตอบ
ว่า “เมี่ยวเฮ้ออำเป็น เจ้อข้า เจ้อไต้ ลักเป็น เค้อเจ้าเย่า” (พันธุ์เราไม่ใช่เชื้อข้า เชื้อไท
หากเป็น เครือเจ้า หรือก)

แต่ ไต้ ของภาษาคำตี้ที่ใช้เข้าคู่กับ ขา (ข้า) มีความหมายกลับตรงกันข้าม
ทีเดียว คือ ไต้ของเขาหมายว่า เจ้า ก็ได้ คนใหญ่คนโต ก็ได้ ดังที่มีคำติดปากว่า

ไต้ลุ่มหมา ขาลุ่มก๊ับ (ไทลุ่มหมา ข้าลุ่มก๊ับ) คือคนใหญ่คนโตลุ่มหมา (เวลามา
ภาค หรือมาตลาด) หรือคนเป็นข้าลุ่มสวมก๊ับ (หมวกไทยใหญ่) เขาใช้หมายถึง
เรื่องที่เป็นไปได้ ไม่มีใครทำเช่นนั้น

เจอ-อขาหนาไต้ (ใจข้าหน้าไท) หมายว่าใจคอคับแคบเหมือนข้า แต่ทำ
หน้ามหญ่อย่างไทคืออย่างเจ้าใหญ่นายโต

เจ-อ ได้นั่งมีกหย้า เจ-อขานั่งตำแหน่ง (ใจไทคั่งคอกไม้ ใจข้าตั้งคำแดง)
 หมายถึงเจ้าหรือคนใหญ่คนโตใจดีจะให้อะไรใครก็ให้ง่าย ๆ เหมือนให้ดอกไม้
 ส่วนข้าใจคับแคบ ขี้หวงจะให้ของใครต้องคิดแล้วคิดอีกเหมือนจะให้ทองคำ

ถ้าใช้ ได้ คำเดียว หมายถึง คน เช่นเดียวกับถื่นอื่น ๆ แต่ถ้าใช้ ได้ หรือ กน
 ได้ (คนไท) คู่กับ มุนเจ้า (พระภิกษุ) ย่อมหมายถึงคนที่เป็นฆราวาส แต่คำ เจ้าไท
 พระสงฆ์ ที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
 กล่าวว่า เจ้าไทคือพระสงฆ์

สรุปว่า ไตมีความหมายที่หลากหลายแต่ไม่พบความหมายของ “ความเป็นอิสระ”
 ความหมายต่าง ๆ ของคำว่า ไต ได้แก่ คน ผู้คน คนที่เป็นข้า คนที่เป็นเจ้า คนที่เป็นฆราวาส และคำ
 ไท แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ แต่หากแปลตามภาษาจีน ไทกว้อ ไท มีความหมายว่า สูงส่ง ยิ่งใหญ่ มั่งคั่ง
 สมบูรณ์ และอิสสระ ซึ่งจีนนำมาใช้เรียกประเทศทางตะวันตกหรือประเทศในยุโรปว่าไทซีกว้อ ซึ่ง
 ไม่น่าจะมีความหมายว่าอิสระ แต่ในหมู่ชาวไทยใหญ่มีความหมายถึงความอยู่รอดซึ่งเปรียบกับ
 ความเป็นอิสระ ส่วนคำ ไทย ที่เขียน ไทย มี ย ข้างท้าย เขามีได้สรุปว่ากำเนิดมาอย่างไร

ในเรื่องการเรียกชื่อชนชาติไตหรือไทนี้ สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ และปิ่นแก้ว ป้อมทองคำ
 (๒๕๔๐ : ๑๖-๒๑) ได้สรุปว่า

จากการศึกษาเอกสารที่เขียนเกี่ยวกับ “คนไต” หลายเล่ม ต่างให้ความเห็น
 ว่า กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมหลักสายเดียวกัน มีจำนวนมากมายหลายกลุ่ม เรียกชื่อ
 ต่าง ๆ กัน เช่น ไต ไตลื้อ ไตเงิน ไตยวน ไตคำ ไตแดง ไตน้ำ ไตคำตี้ ไตอาโหม
 ของ จ้วง โท่ นุง ชุง ย้อย และอื่น ๆ กระจายตัวกันอยู่ทั้งในราชอาณาจักรไทย และ
 บริเวรรอบ ๆ อาณาจักร เช่น ประเทศอินเดีย แถบมณฑลฮัสสัม มีไตอาหม และ
 ไตคำตี้ ในประเทศสหภาพพม่า มีไต (ไทยใหญ่) ไตยวน หรือไตเงิน, ในประเทศ
 เวียดนาม มีไต และไตแดง ในประเทศจีนตอนใต้ มณฑลกว๋างสีมี้ จ้วง โท่ นุง
 มณฑลยูนนาน มีไตคำ ไตลาย ไตหลวง แถบสิบสองปันนา มีไตลื้อ หรือที่เกาะ
 ไทหล้า ก็มีคนไต และทางตอนเหนือของประเทศไทย มีทั้งไตยวน และไตใหญ่-
 ไตเงิน หรือแม้แต่ในประเทศไทยเองก็มีคนไตกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัด
 เชียงราย เชียงใหม่ แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน ...

คนไตที่อาศัยอยู่ในรัฐชาน ประเทศสหภาพพม่า ซึ่งเป็นคนไตกลุ่มใหญ่
 ที่สุดจะเรียกตนเองว่า “ไต” หรือ “ไตโหลง” อันหมายถึงไตกลุ่มใหญ่ มีภาษาพูด

ที่ใช้กันมานานเป็นของตนเอง เรียกว่า “ความไต่” และมีตัวอักษรหรือภาษาเขียน เรียกว่า “ลิกไต่”

ตำนานคนไต่หรือชาวไทใหญ่

พงศาวดารไทยใหญ่ เล่ม ๑ นิพนธ์โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ระบุว่านานมาแล้ว พระเจ้าอุทิพวา ราชาราชกรุงจีน มีพระราชธิดาพระเนตรบอด นามว่า สอชะลา เมื่อชนมายุ ๑๒ ปี ปรากฏว่าพระเนตรคงจะบอดตลอดไปต้องจับลอยแพ พระชนนีจึงลอบให้คนสนิทจัดเสบียงบรรทุกไปให้ด้วย เพื่อให้เลี้ยงชีพได้นาน ๆ แพ้ได้ลอยมาติดกิ่งไม้ที่เมืองตะโก้ง ราชธิดาพระเนตรบอดก็ปีนขึ้นมาซัดเซพเนจรไปไม่นาน ได้พบพยัคฆ์ร้ายตัวหนึ่ง (เสือเผือก) ซึ่งเป็นสามีของพระธิดาในชาติก่อน ด้วยบุพเพสันนิวาส จึงได้เป็นสามีภรรยา กัน มีบุตร ๔ องค์ ทรงพระนามว่า เสือกอฟ้า เสืองันฟ้า เสือยันฟ้า และเสือหาญฟ้า เมื่อพระโอรสเจริญวัยขึ้น พระนางก็มอบพระธำมรงค์อันหาค่ามิได้ให้เพื่อเป็นเครื่องแสดงให้เป็นที่เชื่อถือ และได้กลับไปเฝ้าพระเจ้าตา ได้เล่าเรื่องราวของพระมารดาให้พระเจ้าอุทิพวาราชาราชฟัง เมื่อเห็นพระธำมรงค์ก็จำได้และทรงรับไว้เป็นหลานขวัญ ครุฑกุมารทั้งสี่ได้ร่ำเรียนศิลปวิทยาถ้วน ๓ ศก แล้วตา พระเจ้าตากลับสู่เมือง พระเจ้าตาทรงมอบหม้อง มีด นกยาง ให้พระราชนัดดาองค์ที่ ๑-๓ ส่วนองค์ที่ ๔ ให้ไปขออนครที่จะครอบครองจากพญาพยัคฆ์ ราชบิดา พระราชนัดดาได้แยกย้ายกันกลับมาคืนมาตุภูมิ องค์ใหญ่มาถึงที่ตั้งเมืองโมกกอง หรือเมืองคลัง ก็เกิดอกินิหารหม้องดังขึ้นเอง ๓ เวลา พระกุมารทราบโดยศุภนิมิตว่า ณ ที่นี้จะต้องเป็นบ้านเมืองของพระองค์ จึงสร้างเมืองขึ้น ณ ที่นั้น ตอนแรกเรียกว่าเมืองเมียนกองฉวี ตอนหลังเปลี่ยนเป็นเมืองก้อง (พม่าเรียกโมกกอง สยามเรียกเมืองคัง) เพราะเสียงหม้องดังก้องขึ้นเอง องค์ที่ ๒ เดินทางมาจนถึงวันหนึ่ง มีดที่อัยกาพระราชทานมาหลุดจากหัตถ์ไปปักดินอยู่เป็นที่อัศจรรย์ จึงทรงสร้างเมืองขึ้นเรียกชื่อว่า “เมียนมีดฉวี” คือ บ้านมีดใหญ่ หรือเมืองมีด (พม่าเรียกไมเมียก) องค์ที่ ๓ อู่มนกยางมาถึงทุ่งนาฟางลอย นกยางร้องขึ้น พระกุมารก็สร้างเมืองขึ้นตรงนั้น ตอนแรกเรียกชื่อว่า “เมียนยางยี” ภายหลังกลายเป็นเมืองยาง (พม่าเรียกโมยิน) องค์น้องสุดท้องมาหาพญาเสือเผือกผู้เป็นบิดา พญาเสือเผือกสร้างเมืองให้เรียกว่า “เมียนเสือฉวี” ต่อมาเรียกว่า “เวียงเสือ” (พม่าเรียกวงโส) ด้วยเหตุนี้ชาวไทใหญ่จึงเชื่อกันว่า คนไต่เป็นเชื้อสายผู้กล้าหาญคู่พญาเสือ เพราะต้นเถาเหล่ากอเป็นพญาเสือเผือก

ในเรื่องเชื้อชาติไต่นี้ หนังสือตำนานคนไต่ของมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า หลักฐานเรื่องเชื้อชาติไต่มีผู้ค้นพบในตำนานของจีน ๓ ครั้ง คือ ครั้งแรก ครุฑหลวงลาซุเปอร์ได้ค้นพบว่า ในสมัยพระเจ้าแผ่นดินจินทรงพระนามว่า “ยู” ครองราชย์ก่อน พ.ศ. ๑๖๖๕ ปี ได้แผ่อาณาเขตไปทางทิศใต้ไปติดกับชนชาติหนึ่งชื่อว่า “ต้ามุง” เป็นอาณาจักรใหญ่ ไม่สามารถจะรุกรานได้ และยังส่งทูตไปติดต่อด้วย และเรียกพวกนั้นว่า “ใหญ่”

ครั้งที่ ๒ ในสมัยพระเจ้าแผ่นดิน “ฮา” ได้ส่งราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีหลายครั้งกับอาณาจักรปา ซึ่งเป็นเมืองหลวงของพวกเขาไต่ รวาก่อน พ.ศ. ๑๔๒๘ ปี ครั้งที่ ๓ ในสมัยพระเจ้าแผ่นดิน “กา” ได้เกิดกบฏแย่งชิงสมบัติขึ้น พระเจ้ากาได้หนีไปพึ่งพวกไต่ รวาก่อน พ.ศ. ๑๓๒๗ ปี ยุคนั้นอาณาจักรไต่ รวาก่อนเรื่องมากแม้กษัตริย์ของจีนก็หนีไปพึ่งอาศัยได้ ด้วยเหตุนี้เรื่องไต่ สมัยก่อนจึงสรุปได้เป็น ๓ ประเด็นว่า ดินแดนของจีนเคยเป็นของไต่ มาก่อน แต่ไม่เขียนหลักฐานไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษา ประการที่ ๒ คนไต่ มีความเจริญมาก่อนจีน ประชาชนต่างอยู่ร่วมกันด้วยความสงบร่มเย็นและ ประการที่ ๓ ไต่ มีอาณาจักรมั่นคงแข็งแรง ต่อมาได้แตกแยกเป็นหลายกลุ่มหลายพวก ไม่สามัคคีกันเหมือนเดิมจึงพ่ายแพ้แก่จีน ต้องถอยร่นหนีไปแสวงหาอาณาจักรใหม่ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๒๕๔๕ : ๒๖๕-๒๖๖)

ถิ่นกำเนิดไทใหญ่

เดิมนักวิชาการรุ่นเก่าสันนิษฐานว่า ชนชาติไทยเป็นเจ้าของอาณาจักรน่านเจ้า และถูกกบฏไต่ ข่านรุกรานในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ คนไต่ จึงต้องอพยพหลบหนีลงใต้สู่คาบสมุทรอินโดจีน แต่ปัจจุบันนักวิชาการทั้งไทยและจีนได้เสนอทฤษฎีใหม่ที่แย้งทฤษฎีเดิม โดยเชื่อว่า คนไต่ มีถิ่นกำเนิดอยู่ทางตอนใต้ของจีนและภาคเหนือของคาบสมุทรอินโดจีน คนไต่ อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ตั้งแต่ยุคหินใหม่ก่อนศตวรรษที่ ๑๓ แล้ว และอยู่ในถิ่นดั้งเดิมนี้โดยมิได้มีการโยกย้าย การอพยพที่มีอยู่บ้างเป็นไปทีละน้อย ๆ อย่างช้า ๆ ไม่ใช่การอพยพหนีสงครามเป็นกลุ่มใหญ่ และมีได้เป็นผลจากอาณาจักรน่านเจ้าแตก นักวิชาการจีนพบว่าเมื่อกบฏไต่ ข่านตีน่านเจ้าได้ก็มิได้ทำลายล้างวงศ์ผู้ปกครองเดิม ยังคงให้ปกครองต่อไป จึงไม่มีเหตุผลใดที่ คนน่านเจ้าจะต้องอพยพหลบหนี และยังสรุปได้ด้วยว่า อาณาจักรน่านเจ้าไม่ได้เป็นของคนไต่ หากแต่คนไต่ เป็นเพียงชนกลุ่มหนึ่งในการปกครองของน่านเจ้า แม้นักวิชาการจีนจะเห็นตรงกันว่า ถิ่นกำเนิดของคนไต่ อยู่ทางตอนใต้ของจีน แต่ก็ยังมีความเห็นต่างกันเป็น ๒ ฝ่ายในเรื่องบริเวณอันเป็นถิ่นกำเนิดนั้น ฝ่ายแรกเชื่อว่า ถิ่นกำเนิดคนไต่ อยู่ที่ยูนนาน กุ้ยโจว กวางสี และกวางโจว และมีการอพยพโยกย้ายเพียงระยะทางสั้น ๆ เท่านั้น อีกฝ่ายหนึ่งอ้างหลักฐานโบราณวัตถุ ตำนาน และความคล้ายคลึงของภาษาว่า ถิ่นกำเนิดของคนไต่ อยู่บริเวณมณฑลกวางสี กับบริเวณตอนเหนือของเวียดนามและลาวปัจจุบัน ต่อมาเมื่อเกิดสงครามในสมัยจักรพรรดิฉิน คนไต่ ก็อพยพหลบหนีเข้าสู่พม่าและยูนนาน ทางตอนใต้ของจีน เขตใต้คง และดินแดนไทใหญ่ปัจจุบัน ตามสมมุติฐานของฝ่ายหลังนี้แสดงว่า การอพยพของชาวไทสู่ยูนนานต้องเกิดก่อนคริสต์ศตวรรษ ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในบันทึกชื่อจี้ สมัยปี ๑๑๒-๑๑๓ ก่อน ค.ศ. ที่กล่าวถึงอาณาจักรชี่ซ้างทางตะวันตกของจีนชื่อเตียนเยว่ อันสันนิษฐานว่าเป็นอาณาจักรไทใหญ่ และในจดหมายเหตุจีนที่บอกว่า ในปี ๕๑ ก่อน ค.ศ. อาณาจักรเสียมหรือฉานส่งทูตและเครื่องบรรณาการไปยังจีน หลักฐานทั้งสองนี้แสดงว่าไทใหญ่ในเวลานั้นสามารถก่อตั้งอาณาจักรขึ้นอย่าง

เป็นอิสระแล้ว นอกจากนั้นยังมีหลักฐานกล่าวถึงอาณาจักรเสียมหรือฉานอีกแห่งหนึ่งที่ส่งทูตและบรรณาการผ่านเวียดนามไปยังจีนในปี ๑๓๑ ก่อน ค.ศ. ในหมานซู หรือจดหมายเหตุพวกหมานที่เขียนขึ้นโดยฝั้นฉิวเมื่ออีก ๓๐๐ ปีต่อมา มีเรื่องราวของพวกหมาน ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของไทยใหญ่อยู่ในอาณาจักรน่านเจ้า แสดงว่า คนไทยยังตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเดิม แต่จดหมายเหตุนี้มิได้กล่าวถึงอาณาจักรสยามหรือฉาน สันนิษฐานว่า อาณาจักรดังกล่าวคงตกอยู่ในปกครองของน่านเจ้าหรืออาณาจักรเฉียงหรืออยู่ในพม่าอีกหลายร้อยปีต่อมา ไทยใหญ่จึงสามารถสร้างอาณาจักรได้อีกครั้ง และรุ่งเรืองจนขยายเขตแดนไปถึงรัฐอัสสัมในอินเดีย (สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, ๒๕๔๔ : ๒๑-๒๒, ๔๐-๔๒) แต่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓-๑๕ ไทยใหญ่ก็ถูกทั้งจีนและพม่ารุกรานและมีได้เป็นรัฐอิสระอีกเลยจนปัจจุบัน

วีระพงษ์ มีสถาน (๒๕๔๔ : ๖) กล่าวถึงความป็นมาของชาวไทยใหญ่ว่า เดิมเคยมีอาณาจักรในดินแดนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจีน และทางตะวันออกเฉียงเหนือของพม่าในปัจจุบัน แต่ประวัติศาสตร์ไทยใหญ่ไม่ได้บันทึกไว้อย่างเป็นระบบ ส่วนใหญ่จึงเป็นตำนานและพงศาวดารที่เล่าสืบ ๆ กันมา หากนับย้อนไปไกลสุด อาณาจักรไทยใหญ่รวมกันได้ใน พ.ศ. ๑๑๑๑ และมีเจ้าฟ้าปกครองกันเองเรื่อยมา ส่วนเรื่องที่มาจากชาวไทยใหญ่ปรากฏตามความเชื่อจากตำนานที่เล่าขานกันมาว่า ชาวไทยใหญ่สืบเชื้อสายมาจากเสือ ตามเรื่องปรัมปราที่ว่า หญิงสาวกำพร้าได้ไปดื่มน้ำในป่า ซึ่งแอ่งน้ำที่นางวัดค้ำนั้นเป็นรอยเท้าของพญาเสือเผือก ต่อมานางตั้งครรภ์โดยมิได้สมสู่กับชายใด ครั้นเมื่อนางคลอดลูกเป็นหญิง เมื่อลูกโตเป็นสาวได้แต่งงานกับลูกของพญานาค สืบเชื้อสายมาจนปัจจุบัน บทบาทของไทยใหญ่ในภูมิภาคล้านนามีมาแต่ครั้งอดีต ทั้งในด้านการค้า เช่น มีขบวนขนสินค้าด้วยวัวต่างมาค้าขายที่เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ด้านการเมืองเช่น มีการสู้รบกัน มีการตั้งเมืองปกครองตนเองในดินแดนล้านนาอย่างเมืองปาย และด้านวัฒนธรรมซึ่งเชื่อมสัมพันธ์กับชนท้องถิ่น จนเมื่ออังกฤษปกครองพม่าและมีการต่อสู้แย่งอำนาจของเจ้าฟ้าไทยใหญ่ ได้มีชาวไทยใหญ่อำนาจหนึ่งหนีภัยการสู้รบเข้ามาในเขตที่เป็นประเทศไทยตอนเหนือ นอกจากนี้ชาวไทยใหญ่บางส่วนยังมาในฐานะคนงานทำไม้ของบริษัทค้าไม้สักที่อังกฤษเป็นผู้ดูแล

ในเรื่องถิ่นกำเนิดของเมืองไทยใหญ่นี้ สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ อธิบายว่า เมืองไทยใหญ่ที่เคยมีความสำคัญมาแต่อดีต เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรไทยใหญ่ และเคยเป็นที่ตั้งศูนย์กลางการปกครองของอาณาจักรเมืองมวหลวง เมืองไทยใหญ่เหล่านี้ต่างเคยมีเจ้าฟ้าไทยใหญ่ปกครองสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานจนถึงสมัยประเทศจีนตั้งเมืองใหม่ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ดินแดนของชาวไทยใหญ่แถบนี้ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดได้คงอันได้แก่ เมืองซอน (หมางชื่อ อำเภอเมืองมว ยู่ลี่) เมืองเจฟาง (เจ่อฟาง) เมืองซอน (หมางชื่อ หรืออำเภอลู่อูซี) เมืองวัน (หลงชวน) เมืองหล้า (อดีตเรียกว่ากานอ้าย ปัจจุบันเรียกว่าหยิงเจียง) เมืองตี (หนานเตียนแต่โบราณ หรือเหลียงเหอ ในปัจจุบัน) เป็นต้น ในเขตจังหวัดเปาซาน ได้แก่ เมืองแมน (เถิงซง) เมืองเครื่อ (ลู่อูเจียง) เป็นต้น

เมืองไทใหญ่ในจังหวัดลินซาง เช่น เมืองกึ่งม้า เมืองดิ่ง เมืองแจ้งหรือเมืองแสง (เจิ้นคาง) เมืองเมือง (ซวงเจียง) เป็นต้น ในเขตจังหวัดซือเหมา เช่น เมืองเซียงกู่หรือเมืองบ่อ (จิ่งกู่) และเมืองเซียงทอง (จิ่งตง ปัจจุบันเป็นเมืองของชาวหยา) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเมืองเล็กเมืองน้อยอีกมากมายที่ประกอบขึ้นจากหมู่บ้านชาวไทใหญ่ที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนตามท้องทุ่งนาในที่ราบหุบเขา มีแม่น้ำไหลผ่าน เจ้าฟ้าจะส่งฟ้าหลวงหรือเจ้าล้ามพร้อมทั้งกองทหารออกไปตามหมู่บ้านหลังเก็บเกี่ยวเพื่อไปเก็บภาษีข้าวเปลือกและภาษีอื่น ๆ ในการออกปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่แต่ละครั้งชาวบ้านต้องจ่ายเงินค่าเดินทางไปเก็บภาษี พร้อมทั้งต้องเลี้ยงดูปู่เฒ่าให้กับข้าราชการเหล่านี้อีกด้วย ปัจจุบันมีชาวไทใหญ่อาศัยตามเมืองต่าง ๆ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นเมืองไทใหญ่มาแต่อดีตในเขต ๔ จังหวัดใหญ่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้สุดของมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน อันได้แก่ เขตจังหวัดไค่คิง เขตจังหวัดเป่าซาน เขตจังหวัดลินซาง และเขตจังหวัดซือเหมา จังหวัดทั้งหมดนี้ล้วนมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่าทั้งสิ้น (๒๕๔๔ : ๒๗๑-๒๗๔, ๓๑๐) สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ ยังได้กล่าวถึงเอกสารประวัติศาสตร์ของคนไทที่เผยแพร่กันในหมู่ชาวไทใหญ่ในพม่าและในจีน เรื่อง *บุ๋กบูมเครือเมืองไต* ซึ่งได้พูดถึง “เหง้าเผ่าเครือไต” ว่าอพยพมาจากทางเหนือของแม่น้ำแยงซีเกียงเมื่อประมาณ ๓,๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล

ชนชาติที่มีความสัมพันธ์กันแต่เดิมกับชาวไทใหญ่นั้น ได้แก่ ชาวไทไค่คิง ซึ่ง ยศ สันตสมบัติ (๒๕๔๑ : ๑-๒) ได้ศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทไค่คิงพบว่า

ชาวไทไค่คิงเรียกตัวเองว่าคน “ไต” คนไทกลุ่มนี้มีภาษาพูดและวัฒนธรรมประเพณีใกล้เคียงกับชาวไทใหญ่หรือฉานในประเทศพม่า^๑ และชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน^๒ ตามทัศนะของเจีย แยน จอง^๓ ไทไค่คิงหมายถึงคนไทที่ตั้งรกรากและพำนักอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของแม่น้ำคางหรือสาละวิน ชาวไทไค่คิงยังแบ่งแยกออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน กลุ่มแรก คือ กลุ่มคนไทที่พำนักอาศัยอยู่ทางแถบบริเวณพรมแดนระหว่างประเทศจีนกับพม่า เช่น เมืองม่าว เมืองแจ้ฝาง เมืองวันเทียง เป็นต้น กลุ่มนี้เรียกว่าเป็นชาวไทไค่ ในขณะที่ชาวไทไค่คิงอีกกลุ่มหนึ่ง ในแถบบริเวณเมืองซอน เมืองติ และเมืองล่า เรียกว่าเป็นชาวไทเหนือ หรือไตเหลือ ทั้งไทเหนือและไทไค่ใช้ภาษาพูดอย่างเดียวกัน จดจำประวัติศาสตร์เหตุการณ์สำคัญ ๆ ดำเนิน นิทานพื้นบ้านและวัฒนธรรมประเพณีที่ใกล้เคียงกัน

^๑ Ehas (๑๙๗๖); Milne (๑๙๑๐); Leach (๑๙๕๔); Saimong Mangrai (๑๙๖๓) และ Eberhardt (๑๙๘๘)

^๒ Tannenbaum (๑๙๘๒) และ Durrenberger (๑๙๘๕)

^๓ เจีย (๒๕๓๘ : ม.ป.ป.)

ทั้งสองกลุ่มอาจมีความแตกต่างอยู่บ้างตรงที่ภาษาเขียน ชาวไทได้ใช้อักษรไทป๋องของรัฐบาล ในขณะที่ชาวไทเหนือใช้อักษรที่มีลักษณะคล้ายไทอาหมในรัฐอัสสัม

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ชาวไทได้คงและชาวไทในรัฐบาลมีประวัติความเป็นมายาวนาน สืบสาวไปได้ถึงประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๘ เมื่อกลุ่มคนไทเริ่มกระจายตัวออกตั้งถิ่นฐานในแถบทางตอนเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเริ่มแยกตัวออกเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาแตกต่างกันห้ากลุ่ม กลุ่มแรก คือกลุ่มทางเหนือ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวจ้วง กลุ่มที่สองเป็นชาวไทที่พำนักอาศัยอยู่แถบที่สูง และเป็นบรรพบุรุษของไทดำ ไทแดงและไทขาว กลุ่มที่สาม คือ กลุ่มเชียงขวาง บรรพบุรุษของคนไทยในปัจจุบัน กลุ่มที่สี่ คือ กลุ่มลาว เป็นต้นตระกูลของกลุ่มภาษาลาว และกลุ่มตะวันตก เป็นต้นตระกูลของภาษาไทยใหญ่ ไทอาหม และไทลื้อ^๔ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๕ เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่พูดภาษาไทยในแถบที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำมว ซึ่งสันนิษฐานว่า คือเมืองมวและปง นับเนื่องแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๕ เป็นต้นมา

ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และจากคำบอกเล่าของจเร หรือผู้รู้ประจำชุมชนพบว่า คนไตที่เข้ามาอาศัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมาจากเมืองหมอกใหม่ เมืองนาย เมืองลานเคอ ในรัฐบาลทางตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า และเมืองแถบลุ่มแม่น้ำสาละวิน เริ่มอพยพเข้ามาตั้งแต่ว.ศ. ๒๓๗๔ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยแรกทีเดียวเป็นการเดินทางเข้ามาปลูกและเก็บเกี่ยวพืชผลชั่วคราวตามฤดูกาลเท่านั้น จน พ.ศ. ๒๓๙๓ จึงตั้งถิ่นฐานที่บ้านปางหมู ในเวลาใกล้เคียงกันนั้นเมื่อเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ของเชียงใหม่เดินทางไปจับช้างป่าในบริเวณนั้นก็ได้รวบรวมคนไทใหญ่ที่อยู่กระจัดกระจายมาตั้งเป็นหมู่บ้านใหญ่อีกแห่งหนึ่งชื่อว่า บ้านแม่ฮ่องสอน ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๑๗ บ้านแม่ฮ่องสอนถูกรวมกับบ้านปางหมูตั้งเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน มีชานกะเลหรือพญาสิงหนาทราชาเป็นเจ้าเมืองคนแรก ภายหลังเมื่อเปลี่ยนระเบียบการปกครองก็กลายเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอนจนปัจจุบัน คนไตในแม่ฮ่องสอนที่มาจากรัฐบาลเหล่านี้เป็นกลุ่มชนชาติไตเช่นเดียวกับคนไทยในประเทศไทย เนื่องจากพวกเขาเคยตั้งหลักแหล่งในพม่าจึงรับเอาวัฒนธรรมพม่ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตนเกิดเป็นวัฒนธรรมไทใหญ่ที่มีลักษณะเฉพาะ ทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างจากจังหวัดภาคเหนืออื่น ๆ คนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน

^๔ Wyatt (๑๙๘๔ : ๑๑-๑๓)

ซึ่งอยู่กันหนาแน่นที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนและอำเภอยุวมังคังดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอย่างชาวไตเสมอมา (สมพร ชวฤทธิ์ และคนอื่น ๆ, ๒๕๓๕ : ๒๔-๒๕)

วิถีชีวิตของไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ชาวไทใหญ่เป็นชนเผ่าที่มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ตัวอักษรชาวไทใหญ่คล้ายของพม่า วัดจะเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ โดยมีพระสงฆ์และจเรเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสอนให้อ่านและเขียนและส่วนใหญ่ผู้ชายชาวไทใหญ่จะมีโอกาสได้เรียนรู้มากกว่าผู้หญิง ทั้งนี้เพราะประเพณี “ปอยส่งลง” อันเป็นประเพณีที่นิยมนำเด็กผู้ชายไปบวชเป็นสามเณรเพื่อเรียนรู้หลักธรรมเบื้องต้นพร้อมกันนั้นสอนให้รู้เรื่องการอ่านและการเขียนภาษาชาวไทใหญ่ไปด้วย ในงานบุญต่าง ๆ จะมีการอ่านหนังสือธรรมะให้คนร่วมงานได้ฟัง เรียกกันว่า “ถ่อมลิก” ผู้อ่านส่วนใหญ่จะเป็นจเร เรื่องราวที่อ่านในหนังสือจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะและเรื่องทั่วไป เช่น สุภาษิต คติสอนใจ และเรื่องราวส่วนใหญ่มักสอนคนให้ทำตนเป็นคนดี ทำดี ละเว้นความชั่ว สังคมของคนไม่ได้มุ่งให้ความสำคัญกับเพศชายหรือเพศหญิง แต่ผู้ชายชาวไทใหญ่มีบทบาทในสังคมมากกว่าเพศหญิง ผู้ชายชาวไทใหญ่ต้องเรียนรู้ในทุกเรื่อง ตั้งแต่การทำไร่ ทำนา การประกอบ พิธีกรรม การบูชาทางศาสนา การช่างฝีมือ โดยมีผู้หญิงชาวไทใหญ่คอยเป็นผู้ช่วยเหลือ ผู้ชายชาวไทใหญ่จะเป็นหัวหน้าในการทำอาหาร เรียกว่า “ต่อเกโหลง” ตั้งแต่อดีต ผู้ชายชาวไทใหญ่มีเอกลักษณ์พิเศษแสดงความกล้าหาญและการเป็นผู้นำให้สมชาย คือการนิยมสักลายบนร่างกายเพื่อความขลังและแสดงความ กล้าหาญสมกับคำว่า “ชายชาติตรี” ขณะเดียวกันก็เรียนรู้การใช้ดาบ ซึ่งเป็นอาวุธคู่กายที่สำคัญ ช่วยป้องกันข้าศึกศัตรูและสัตว์ร้าย เปรียบความสำคัญของดาบประหนึ่งดวงตา ซึ่งต้องมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง ผู้ชายชาวไทใหญ่นอกจากจะทำหน้าที่เป็นผู้นำในสังคมนอกบ้านแล้ว ในบ้านจะทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้แก่บุตรในเรื่องการประกอบอาชีพ การทำไร่ ทำนา และการประกอบอาชีพอื่น ๆ ในส่วนของผู้หญิงได้รับการยกย่องและมีบทบาทที่บ้าน ตั้งแต่การจัดบ้านเรือน การหุงหาอาหาร ตลอดจนการจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับครอบครัว รวมทั้งเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของคนในครอบครัว ในวันพระและวันเทศกาลทำบุญ ผู้หญิงจะทำหน้าที่ในการจัดเตรียมเครื่องไทยทานการทำบุญ ขนมหรืออาหารสำหรับการไปทำบุญที่วัด

ครอบครัวชาวไทใหญ่เป็นครอบครัวที่อยู่กันอย่างมีความสุขแบบครอบครัวทั่วไปที่อยู่ในชนบท วิถีชีวิตผูกพันอยู่กับศาสนา อาศัยธรรมชาติช่วยเหลือเกื้อกูลในการประกอบอาชีพ คนในครอบครัวอยู่กันอย่างสงบ ความผูกพันในครอบครัวเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น ลูกจะเคารพและเชื่อฟังบิดามารดา และเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ทั้งที่เป็นญาติและบุคคลที่อาวุโสกว่า เด็ก ๆ และผู้อ่อนอาวุโสจะได้รับความเอ็นดูและเกื้อกูลจากผู้สูงอายุและผู้ที่มีอาวุโส ชีวิตประจำวันในแต่ละครอบครัว จะช่วยกันออกทำไร่ทำนาตามแต่ฤดูกาล คนแก่เฝ้าบ้าน ผู้ใหญ่ทำงาน เด็กคอยสังเกตและ

รับคำสั่งสอนวิธีการทำงาน พยายามสั่งสมประสบการณ์ในการทำงานเพื่ออนาคตในวันข้างหน้า ตอนกลางวันหุงหาอาหารในไร่นา เวลาเย็นเก็บผักและพืชผลกลับไปหุงหาอาหารกินกันที่บ้าน และพักผ่อน ขณะที่ผู้ใหญ่จะมาพบปะพูดคุยกันถึงเรื่องราวต่าง ๆ พร้อมกับดื่มน้ำชา

ในวันพระวันเทศกาลที่สำคัญ ทุกคนจะไปร่วมกันทำบุญที่วัด ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ คนหนุ่มคนสาว และเด็ก ๆ การทำบุญถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะเชื่อว่าการทำบุญทุกอย่างจะส่งผลให้ชีวิตเป็นสุข ครอบครัวเจริญรุ่งเรือง และส่งผลไปถึงการประกอบอาชีพ การทำไร่นาจะได้ผลดี คนแก่ผู้สูงอายุจะนอนที่วัด รักษาศีลและภาวนา คนหนุ่มสาว เด็ก และผู้ใหญ่จะกลับมามีบ้าน ดูแลความสะอาดและพักผ่อน ไม่ไปทำงานใน ไร่นา เพราะเชื่อกันว่าจะไปทำอันตรายแก่ชีวิตสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทำให้เป็นบาป วันพระจึงเป็นวันหยุดงานทั่วไป

ความผูกพันของชาวไทยใหญ่ในหมู่บ้านหรือชนบทเป็นความผูกพันที่แน่นแฟ้น การทำบุญในหมู่บ้านนั้นทุกคนจะได้รับเชิญด้วยเทียนไข เรียกว่า “บอกเทียน” และเมื่อได้รับบอกเทียนก็จะมาช่วยกัน ใครมีข้าวปลาอาหาร ของแห้ง เครื่องใช้ต่าง ๆ จะนำมาช่วยกันจัดเตรียมที่บ้านเจ้าภาพ รวมทั้งบิณฑบาตของ ผู้ที่เป็นเจ้าภาพในการทำบุญจะได้รับการเชิดชูยกย่อง เช่น คนที่อุปถัมภ์ค้ำจุนในการสร้างวัดวาอารามจะได้รับยกย่องให้เป็น “จ่อง” แล้วแต่อายุ เช่น พ่อจ่อง แม่จ่อง ลูกจ่อง ฯลฯ หากทำบุญอุปสมบทพระภิกษุ จะได้รับการยกย่องให้เป็น “จาง” เช่น พ่อจาง แม่จาง ลูกจาง ฯลฯ นำหน้าชื่อของบุคคลนั้น ๆ หรือทำบุญบรรพชาสามเณรก็จะได้รับการยกย่องให้เป็น “ช่าง” เช่น พ่อช่าง แม่ช่าง ถ้าหากมีความรู้ความสามารถทางด้านภาษา อ่านได้ เขียนได้ จะได้รับการยกย่องให้เป็น “จเร” (โยธิน บุญเฉลย จีรัง คำนวณตา และวิธี เทิดชูสกุลไพร, ๒๕๕๑ : ๔-๖)

ชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

ปณิธิ อมาตยกุล(๒๕๔๗:๑ – ๕) กล่าวถึงการย้ายถิ่นของชาวไทยใหญ่ว่า ชาวไทยใหญ่ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวไทยในเชียงใหม่มาช้านาน ทั้งในเรื่องของภาษา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ศาสนา และวัฒนธรรมเพราะมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างคนทั้งสองกลุ่ม และในบางครั้งก็มีการแต่งงานระหว่างราชวงศ์ทั้งสอง และการอพยพเข้ามาในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยของชาวไทยใหญ่ ภายหลังจากการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่า นั้นมีหลายครั้ง เช่นเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๐ – ๒๕๓๒ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองภายในพม่า ทหาร SLORC (State Law and Order Restoration Council) ยึดอำนาจขึ้นปกครองประเทศ ชาวพม่าได้อพยพเข้ามาเป็นแรงงาน ไทยมากขึ้นเมื่อรัฐบาลไทยเปิดตลาดแรงงานข้ามชาติ ซึ่งผู้ที่ย้ายถิ่นใช้เส้นทางที่แตกต่างกัน บ้างก็เดินทางเข้ามาทางชายแดนด้านหมู่บ้านอรุโณทัย (หนองอู) อำเภอเชียงดาว บริเวณอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ บางส่วนเข้ามาทางชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ นั้นในอดีตถือเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาและในปัจจุบันก็ถือเป็น

ศูนย์กลางของภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย จึงเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชาวไทยใหญ่เลือกที่จะย้ายถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก

วิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

แม้ในจังหวัดเชียงใหม่จะประกอบด้วยผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ แต่การดำเนินชีวิตของสังคมก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างผสมผสาน สำหรับชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาใหม่ก็ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของสังคมใหม่ ซึ่งประกอบด้วยภาษา ศาสนา การแต่งกายและการศึกษา ซึ่งปณิธิ อมาตยกุล (๒๕๔๗: ๗๔, ๗๕) ได้กล่าวถึงการใช้ชีวิตประจำวันของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ไว้ว่า ชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ใช้ทั้งภาษาไทยภาคกลาง และภาษาเมืองเพื่อการติดต่อสื่อสารกับบุคคลทั่วไปในชีวิตประจำวัน และใช้ภาษาไต หรือภาษาไทใหญ่ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มของตน ด้านศาสนานั้น ชาวไทยใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ วัดจึงทำหน้าที่เป็นทั้งสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา และสถานที่พบปะสังสรรค์กันของชาวไทยใหญ่ ในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันธรรมสวนะ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันวิสาขบูชา ชาวไทยใหญ่จะเดินทางไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัด โดยการทำบุญ ถวายภัตตาหาร เครื่องจตุปัจจัย ไทยทานต่างๆ แด่พระสงฆ์ พร้อมทั้งฟังพระธรรมเทศนา ในงานจะมีทั้งการออกร้านขายสินค้าหลากหลายชนิด เช่น อาหารพื้นเมืองไทใหญ่ ชุดประจำชาติไทใหญ่ หนังสือภาษาไทใหญ่ เทปเพลงของนักร้องชาวไทยใหญ่ ฯลฯ ซึ่งบางคนเดินทางมาจากไกลจากอำเภอเวียงแหงเพื่อนำสินค้ามาขายในงานนี้และยังมีคอนเสิร์ตของศิลปินไทใหญ่ในช่วงกลางคืนอีกด้วยงานประเพณีสำคัญทางศาสนาได้แก่ ปอยสังลอง หรืองานบวชสามเณร ซึ่งส่วนใหญ่จัดประมาณเดือนเมษายน ในด้านการแต่งกายของชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นแบบเดียวกันกับคนที่ท้องถิ่น คือ สวมกางเกง กระโปรง เสื้อยืด เสื้อเชิ้ต ตามสมัยนิยม มีเพียงผู้สูงอายุเท่านั้นที่ยังคงแต่งกายแบบดั้งเดิมอยู่บ้าง เมื่อมาทำบุญหรือมาร่วมงานเทศกาลต่างๆ ที่จัดขึ้น คือ ผู้ชายนุ่งกางเกงทรงหลวม กั้นหย่อน ขากว้าง สีดำหรือสีน้ำตาลอ่อน สวมเสื้อตัวในแขนสั้น และสวมเสื้อตัวนอกแขนยาวคอกลม ผ่าหน้า ติดกระดุมผ้าแบบจีน มีผ้าสีอ่อนพันศรีษะ ส่วนผู้หญิงนุ่งซิ่นสีดำ น้ำเงินหรือน้ำตาล สวมเสื้อสีขาวตัวสั้นผ่าหน้า ติดกระดุมผ้า และในด้านการศึกษามีวัดป่าเป้าและวัดกู่เต้าเป็นที่ตั้งของโรงเรียนสำหรับทั้งสามเณรชาวไทยใหญ่ที่บวชเรียนและชาวไทยใหญ่ที่ต้องการเรียนรู้การเขียนอ่านภาษาไทใหญ่ (ภาษาไต) และภาษาไทยด้วย

การแต่งกายของชาวไทใหญ่

วิระพงศ์ มีสถาน (๒๕๔๔ : ๑๐-๑๑) กล่าวถึงเอกลักษณ์การแต่งกายของชาวไทใหญ่ว่า

ถ้าเป็นชายจะนุ่งกางเกงขาก๊วย หรือเป็นกางเกงเป้าใหญ่ เรียกเป็นภาษาไทยใหญ่ว่า โก้นโห่งโย่ง สวมเสื้อแขนยาว คอกลมไม่มีปก ผ่ากลางอกตลอดแนว และมีกระดุมตามแนวสาบเสื้อ เสื้อดังกล่าวมักใช้สวมเป็นเสื้อตัวนอก ส่วนเสื้อตัวในอาจเป็นเสื้อยืดหรือเสื้อเชิ้ตคอปก ทั้งเสื้อและกางเกงทำจากผ้าฝ้ายทอมือ นอกจากนี้ยังโพกหัวด้วยผ้าสีอ่อน ๆ ปัจจุบันนิยมโพกด้วยผ้าขนหนูก็มาก แต่ถ้าเป็นการแต่งตัวเพื่อไปงานที่ค่อนข้างเป็นทางการ จะไม่ใช่ผ้าขนหนู การแต่งกายของหญิงไทยใหญ่ สวมเสื้อแขนยาวหรือแขนสามส่วน นิยมตัดให้พอดีตัว ไม่คับแน่นหรือตัวใหญ่จนหลวม โพลกเกิน ไปนั้ก นุ่งผ้าถุงอย่างพม่า คือมีความยาวเรียวยาว ตาคุ่ม นุ่งโดยวิธีป้ายผ้าแล้วบิดเกี่ยวม้วนลงให้กระชับ ไม่นิยมใช้เข็มขัดคาดทับผ้าถุง และมีการโพกหัวเช่นเดียวกับชาย ชาวไทใหญ่ในประเทศไทย มีการแต่งกายที่ต่างไปจากอดีตมากขึ้น เพราะมีปัจจัยหลายอย่างที่มีผลต่อการแต่งกาย เช่น สถานะทางเศรษฐกิจ การงาน การศึกษาและ โอกาส

ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีโอกาสเลือกใช้เสื้อผ้าที่แปลกใหม่ตามรสนิยม อาชีพการงานก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การแต่งกายต้องเปลี่ยนไป ชุดที่เคยสวมใส่อยู่บ้านหรือออกไปทำไร่ทำนา หากต้องไปทำงานในเมืองจำต้องแต่งเหมือนกับคนส่วนใหญ่ ผู้ที่ได้รับการศึกษาและคุ้นเคยกับเครื่องแบบนักเรียนหรือข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ แต่งานดังกล่าวไม่ได้มีขึ้นทุกวัน จึงคุ้นเคยกับเครื่องแต่งกายแบบใหม่ในชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ชาวไทใหญ่แต่งกายแตกต่างจากสมัยอดีต

อนึ่ง รูปแบบที่เป็นลักษณะเด่นในการแต่งกายของชาวไทใหญ่อีกประการคือ นิยมสวมก๊วยใบใหญ่เวลาออกไปทำธุระนอกบ้านในเวลากลางวัน หรือแม้ในงานพิธีซึ่งจัดเป็นขบวนแห่ไปตามท้องถนน ก๊วยเป็นสิ่งที่ใช้ครอบหัวเพื่อบังแดด และเป็นของใช้ที่คุ้นเคยสำหรับผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนและคนสูงอายุ

การแต่งกายของชาวไทใหญ่ในปัจจุบันพบว่ายังปรากฏการแต่งตัวแบบพื้นเมืองในโอกาสงานประเพณีต่าง ๆ อยู่ แต่การแต่งกายในชีวิตประจำวันนี้พบในผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีรูปแบบที่กลายออกไป คือ มีการแต่งกายแบบผสมผสาน เช่น มีการสวมใส่กางเกงขาสั้น หรือขากว้างแบบสมัยนิยมกับเสื้อผ้าพื้นเมือง ส่วนในวัยรุ่นพบว่า การแต่งกายส่วนใหญ่เป็นไปตามแบบแฟชั่นมากกว่าการแต่งแบบ

โบราณ มีข้อน่าสังเกตว่า การแต่งกายของนักเรียนบางโรงเรียนเป็นการแต่งกายแบบพื้นเมืองประยุกต์ คือ ใช้ผ้าไทยตัดแปลงให้นักเรียนใส่แทนเครื่องแบบของโรงเรียนในวันสำคัญทางศาสนาหรือในเทศกาลพิเศษ ทั้งนี้ก็ด้วยกระแสของวัฒนธรรมตะวันตกได้เข้าไปมีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่มากขึ้น ความนิยมในวัฒนธรรมการแต่งกายแบบดั้งเดิมจึงลดน้อยถอยลงไปในปัจจุบัน

ลักษณะประเพณีชาวไทยใหญ่

สมพร ชวฤทธิ์ และคนอื่นๆ (๒๕๓๕ : ๑๔) ได้สรุปว่า ประเพณีใดหรือชาวไทยใหญ่นี้มีลักษณะพิเศษเฉพาะของตนเองหลายประการและมีความคล้ายคลึงกับประเพณีไทย กล่าวคือ

๑. เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างแน่นแฟ้น

๒. เป็นประเพณีที่มีลักษณะยกย่องเชิดชูบุคคลอันเป็นที่เคารพสักการะ และยกย่องผู้อาวุโส เช่น พระสงฆ์ และผู้มีความรู้ คือ จเร ผู้คนจะเคารพเชื่อฟัง ยอมรับคำชี้แนะในเรื่องต่าง ๆ ทั้งด้านการครองชีวิต ประเพณี และเรื่องอื่น ๆ

๓. เป็นประเพณีที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากิน เช่น ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ประเพณีการทำบุญตามฤดูกาล

๔. เป็นประเพณีที่แสดงออกทางด้านความสนุกสนานร่าเริง ความมีอิสระเสรี การพบปะสังสรรค์ของคนในท้องถิ่น

๕. เป็นประเพณีที่เน้นคุณค่าการอยู่ร่วมกัน คิดร่วมกัน ทำงานร่วมกัน แสดงถึงความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การประนีประนอม และการให้อภัย ไม่มีลักษณะของความขัดแย้งใด ๆ

๖. เป็นประเพณีที่มีลักษณะความผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิม การถือผีบ้าน ผีเรือน ผีเจ้าเมือง กับพระพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์

ลักษณะประเพณีที่กล่าวมาล้วนเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้ชาวไทยใหญ่อยู่ร่วมกันได้โดยสันติ เพราะประเพณีและพิธีกรรมเป็นเครื่องมือสร้างความสามัคคีของกลุ่มคนที่มีความเชื่อแบบเดียวกัน การจัดประเพณีร่วมกันแต่ละครั้งทำให้เกิดการรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน ทั้งทำให้เกิดความไว้วางใจ และการให้เกียรติซึ่งกันและกัน นับเป็นการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่แน่นแฟ้น ทำให้ประเพณีของชาวไทยใหญ่คงอยู่ได้ โดยได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

งานประเพณีของชาวไทยใหญ่ในรอบ ๑๒ เดือน

ชาวไทยใหญ่จัดประเพณีต่าง ๆ ขึ้น ด้วยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความเคารพนบถในสิ่งที่เขาเลื่อมใสศรัทธา รวมทั้งการแสดงออกซึ่งความรักสามัคคีของคนในท้องถิ่น เพราะประเพณีที่จัดขึ้นนั้นประกอบด้วยคนจำนวนมาก ตั้งแต่สมาชิกในครอบครัวทั้งหมด ไปจนถึงสมาชิกของหมู่บ้านที่มาร่วมมือ

ร่วมใจกันจัดงานในแต่ละเดือน ซึ่งการสืบทอดประเพณีนี้เป็นที่รับรู้และเข้าใจของสมาชิกในสังคม เพราะปฏิบัติสืบทอดกันอย่างยาวนานและต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ งานประเพณีที่จัดขึ้นสามารถเรียงลำดับตามเดือน ตั้งแต่เดือน ๑ (ชาวไทยใหญ่หมายถึงเดือนธันวาคม) ไปจนถึงเดือน ๑๒ ซึ่งตรงกับเดือนพฤศจิกายน ดังต่อไปนี้

เดือน ๑ ธันวาคม **เหลินเจ้ง “ประเพณีกำบชอมอู”** หรือทำบุญข้าวใหม่ ภาษาปุงนา (ปู้โรหิต) เรียกว่า “ชะคาหย่าลี่” ภาษาพม่าเรียกว่า “นะตอละ” ชาวไทใหญ่เรียกเดือน ๑ หรือเดือนเจ้ง ชาติประจำเดือนคือ เตโชชาติ ดอกไม้ประจำราศีคือดอกปานเซ (ภาษาถิ่น) มีนิทานที่เป็นบ่อเกิดของประเพณีเล่าว่า สมัยเมื่ออะลิ่งกอนดิงฉะ (โกญทัญฉะ) เป็นชวานอายุในกรุงพาราณสี ได้ถวายข้าวใหม่ ๕ ครั้ง คือ ๑. ตอนที่ข้าวเริ่มห่อ ๒. ตอนที่ข้าวเป็นน้ำใส ๆ เหมือนน้ำนม ๓. ตอนเก็บเกี่ยว ๔. ตอนร่วมมาไว้ในงาน ๕. ตอนเริ่มตีข้าว ๖. ตอนตีข้าวเสร็จแล้ว ๗. ตอนที่ขนข้าวจากนาไปยังฉาง ๘. ตอนนำข้าวใส่ยุ้งฉาง ๙. ตอนนำข้าวออกจากฉางมาตำเป็นข้าวสาร ด้วยอานิสงส์การถวายข้าว ๕ ครั้งนี้ ชาติต่อมาชวานาได้เกิดเป็นฤๅษี ๕ คน ซึ่งได้ออกบวชตามพระพุทธเจ้า และเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มแรกที่พระพุทธเจ้าเทศนาโปรด (ปฐมเทศนา) ทำให้สามารถบรรลุพระอรหันต์สาวกชุดแรกด้วย จากนั้นต่อมาในเดือน ๑ ของทุกปี จึงเป็นเดือนที่พุทธศาสนิกชนถือปฏิบัติทำบุญถวายข้าวใหม่แก่พระสงฆ์และบำรุงผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลาย จึงเป็นประเพณีทำบุญถวายข้าวใหม่ สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เรียกประเพณีนี้ว่า “กำบชอมอู” หรือทำบุญข้าวใหม่ คือนำข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวมาใหม่ ๆ จัดทำอาหารหรือขนมแล้วเชิญคนเฒ่าคนแก่ไปร่วมทำบุญถวายพระที่วัด ถือว่าเป็นบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ (คณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ม.ป.ป. : ๒๕-๒๕)^๕

เดือน ๒ มกราคม **เหลินก้า “ประเพณีปอยกำบชอมบุญเจ้าเข้ากรรม”** เป็นเดือนที่พระสงฆ์อยู่ปริวาสกรรมและมานัต มีนิทานที่เป็นบ่อเกิดประเพณีนี้เล่าว่า สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนม์อยู่ มีพระภิกษุจำนวน ๒๐ รูป ทำผิดวินัยอาบัติสังฆาติเสส พระพุทธองค์ทรงลงโทษให้ไปบำเพ็ญเพียรเจริญสมถกัมมัฏฐานทรมาณอยู่ที่โล่งแจ้งท่ามกลางน้ำค้างและสายหมอก ในขณะที่พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เห็นความทุกข์ยากของพระภิกษุทั้ง ๒๐ รูป ก็ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระภิกษุที่ถูกทำโทษตากน้ำค้างอยู่ท่ามกลางที่โล่งแจ้ง ไม่มีสิ่งกำบังใด ๆ ได้รับทุกขเวทนา หากข้าพระพุทธเจ้ามีเจตนาศรัทธาจะทำที่อยู่ที่พักถวายจะเหมาะสมประการใดหรือไม่ พระพุทธเจ้าทรงตอบว่าสามารถถวายได้ พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงตรัสให้เสนาอมาตย์นำป้องจ้าง (สัปคับหลังช้าง) ไปถวายรูปละ ๑ ที่ จนครบ และจัดอาหารบิณฑบาตมาถวายตอนเวลาที่พระภิกษุอยู่ปริวาสกรรมและมานัต ด้วยเหตุนี้เมื่อถึงเหลินก้า พระสงฆ์จะมีการเข้าปริวาสกรรมและอยู่มานัต

^๕ แหล่งที่มา : <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> (๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔)

ส่วนประชาชนก็ถือโอกาสทำบุญถวายอาหารบิณฑบาตและเสนาสนะที่อยู่อาศัยแก่พระสงฆ์ที่อยู่ปริวาสกรรมและมานต์สืบท่อมานจนทุกวันนี้ (โกศล ศรีมณี ม.ป.ป. : ๒๕-๓๐)^๖

เดือน ๓ กุมภาพันธ์ เกลินสาม การจัดงาน “ประเพณีปอยหู่ข้าวห่ากู่” (หู่ หมายถึง ถวายหรือให้ทาน) หรือการถวายข้าวเหนียวแดง คือ กิจกรรมประเพณีที่เกิดขึ้นหลังจากที่ชาวบ้านได้เก็บเกี่ยวผลผลิตจากการทำไร่ทำนา และได้ผลผลิต หรือเรียกว่าได้ข้าวใหม่ ก็จะเอาข้าวใหม่นี้ไปทำบุญในรูปข้าวห่ากู่ในการหู่ข้าวห่ากู่ที่ชาวบ้านจะแบ่งส่วนหนึ่งไปถวายพระภิกษุ สามเณร และส่วนที่เหลือทั้งหมดจะนำไปทาน (ให้ทาน) คนเฒ่าคนแก่ที่บุคคลนั้น ๆ ให้ความเคารพนับถือ หรือแจกเป็นทานในหมู่บ้านหรือตามบ้านญาติสนิทมิตรสหาย เพราะเชื่อกันว่าการหู่ข้าวห่ากู่นี้จะได้บุญกุศล ซึ่งนิยมทำติดต่อกัน ๓ ปี บางแห่งจะรวมตัวกันจัดงาน ในสมัยก่อนมีการแห่ขบวนข้าวห่ากู่ โดยใช้เกวียนบรรทุกข้าวห่ากู่แห่ไปทั่วหมู่บ้าน ซึ่งเกวียนจะประดับตกแต่งขบวนอย่างสวยงาม มีการละเล่นดนตรีพื้นบ้านและการฟ้อนรำเพื่อเพิ่มความสนุกสนาน แต่ปัจจุบันนิยมใช้รถยนต์บรรทุก ๔ ล้อแทนเกวียนในการให้ทานข้าวห่ากู่แทน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๒๕๔๕ : ๒๔๒)

ปลายเดือน ๓ มี “งานปอยโหล” คืองานจุดไฟฟืน เป็นประเพณีเดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ทุกคนนำฟืนรวมกันเป็นกอง ๆ จุดให้สว่างตอนกลางคืนที่วัด และมีการละเล่นพื้นบ้าน เชื่อว่าเป็นการรับเสด็จพระพุทธเจ้าจากสวรรค์ เพื่อมาเทศนาสั่งสอนบนโลก และเพื่อให้เกิดความอบอุ่นในฤดูนี้อีกด้วย

เดือน ๔ มีนาคมถึงเมษายน เกลินสี่ “งานปอยล่างลอง” เป็นประเพณีที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในความเชื่อของชาวไทยใหญ่ คำว่า “ปอยล่างลอง” เป็นภาษาไทยใหญ่ เกิดจากคำ ๓ คำมาสมรสกัน คือ คำว่า “ปอย” แปลว่า “งาน” คำว่า “ล่าง” สันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจากคำว่า “ล่าง” หรือ “ขุนล่าง” หมายถึงพระพรหมในหนังสือธรรมะของชาวไทยใหญ่กล่าวถึงว่า “พระคณิศพรหมได้ถวายจิ๋วแก่เจ้าชายสิทธัตถะ ณ ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา เมื่อคราวที่หนีออกไปบวช” อีกความหมายหนึ่งนั้น คำว่า “ล่าง” มาจากคำว่า “เจ้าล่าง” หมายถึงสามเณร ส่วนคำว่า “ลอง” มาจากคำว่า “อลอง” แปลว่าพระโพธิสัตว์ หรือหน่อพุทธางกูร ดังนั้นงาน “ปอยล่างลอง” ก็คืองานบวชลูกแก้วของชาวล้านนาตนเอง ประวัติความเป็นมา ล่างลอง มีความหมาย ๒ นัย ดังนี้ นัยที่หนึ่งเป็นคำผสมระหว่างคำว่า “ล่าง” หมายถึง เจ้าล่าง คือสามเณรในภาษาไทย กับคำว่า “ลอง” หรือ “อลอง” หมายถึงหน่อกษัตริย์ หรือผู้ที่เตรียมจะเป็นล่างลองคือผู้ที่เตรียมจะเป็นสามเณร การเป็นล่างลองนั้นเป็นการเลียนแบบประวัติของพระพุทธเจ้าตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะครองกรุงกบิลพัสดุ์ก่อนจะออกผนวช การกระทำทุกอย่างในช่วงเวลาการเป็นล่างลองจะปฏิบัติเสมือนการปฏิบัติต่อ

^๖ แหล่งที่มา : <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> (๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔)

พระมหากษัตริย์ เป็นความเชื่อตามวรรณกรรมไทใหญ่เรื่องอะหน่าก้าดตะหว่างซึ่งกล่าวถึงพระเจ้าอ่าจ่าตะชาดม้งจี (อชาติศัตรู) หลังจากที่ได้อำนาจในการทำปีตุมาตโดยหลงผิดไปร่วมมือกับพระเทวทัตทำบาปหนักต่าง ๆ แล้วได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ทำอย่างไรจะได้เป็นเหล่ากอของพระพุทธเจ้าคือเป็นอลองพญา (หน่อพุทธางกูร) พระพุทธองค์ทรงตอบว่า ต้องนำบุตรชายเข้าบวชในศาสนา จึงได้นำเจ้าชายอะจิกตะมังชา (อชิตกุมาร) พระราชโอรสของพระองค์เข้าบรรพชาเป็นสามเณร และทรงมีพุทธทำนายว่า อชิตสามเณรจะมาตรัสรู้เป็นพระศรีอริยเมตไตรยโดยพระพุทธเจ้าแห่งภักทกัปนี้ วรรณกรรมฉบับนี้แต่งเมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีเศษ โดยพระอู่ก่าวิจิงตำ วัดสบตุ้ง เมืองตุ้ง จังหวัดจ้อกแม ประเทศพม่า และพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ นัยที่ ๒ ถัดตามความในวรรณกรรมไตเรื่อง “อาหนันต่าตองปาน” หรือเรื่องการทูลถามของพระอานนท์ แต่งขึ้นเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ โดยพระสุหนันต่า บ้านกุนอ้อ จังหวัดจ้อกแม ประเทศพม่า กล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ ที่พระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้าในเรื่องเหล่านั้น มีอยู่เรื่องหนึ่งที่ทูลถามเกี่ยวกับการเป็นสังฆอลงว่ามีอานิสงส์มากน้อยอย่างไร และพระพุทธเจ้าทรงชี้แจงว่า ถ้านำบุตรของตนบวชจะได้สวรรค์สมบัติเป็นเวลา ๘ กำผ่า (กัลป์) ถ้าวายเป็นพ่อข้ามแม่ข้าม (พ่อแม่อุปถัมภ์) จะได้อานิสงส์ ๔ กำผ่า (กัลป์) และวรรณกรรมดังกล่าวได้บรรยายเรื่องราวต่างลงไว้ว่า ในอดีต บรรดากษัตริย์และเศรษฐีคบคิดได้ร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดงานปอยสังฆอลงขึ้น บังเอิญมีบุตรชายของหญิงหม้ายคนหนึ่งมีรูปร่างอัปลักษณ์และมีศรัทธาอยากบรรพชา แต่ไม่มีทรัพย์สมบัติที่จะเป็นเจ้าภาพบวช ด้วยบุญบารมีและแรงศรัทธาของบุตรชาย ได้บันดาลให้พระอินทร์เกิดเมตตาดำจึงเสด็จมา นำไปพยาบาลให้อาบน้ำเงินน้ำทองขัดสีจนวิวรรธลั้งกราบไคลต่าง ๆ กลายเป็นกุมารที่มีรูปร่างสวยงาม และขุนนาง (พระพรหม) ได้ลงมาอบชญา (ปานกุม) และสร้อยสังวาล (ลอปเป) ให้ พร้อมทั้งรับภาระเป็นพ่อข้าม (พ่ออุปถัมภ์) ในการจัดงานปอยสังฆอลงครั้งนั้น บุตรชายของหญิงหม้ายได้เป็นลูกข้าม (ลูกอุปถัมภ์) ของขุนนาง (พระพรหม) จึงเรียกกุลบุตรที่ได้รับการยกย่องในช่วงก่อนบรรพชาว่า “สังฆอลง” หรือ “สังฆอลง” คือลูกอุปถัมภ์หรือลูกบุญธรรมของพระพรหมสืบต่อมาจนปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า กุลบุตรที่จะได้เป็นสังฆอลงนั้นเป็นผู้มีบุญบารมีมากกว่าคนธรรมดาสามัญ จึงมีโอกาสได้รับการยกย่องให้เป็นหน่อกษัตริย์ หรือบุตรบุญธรรมของพระพรหมในช่วงเวลาก่อนบรรพชา (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๒๕๔๘ : ๒๑๕-๒๑๗)

เดือน ๕ เมษายน เกลินห้า มีการทำบุญ “ขึ้นจองปีใหม่” คือ การทำบุญในเทศกาลขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ มีการเตรียมอาหาร ขนมหวาน และเครื่องไทยทานไปทำบุญ มีการทำความสะอาดบ้านเรือน ในวันสงกรานต์ ผู้เฒ่าผู้แก่ไปนอนที่วัด ๑ คืนเพื่อรักษาศีล หลังการทำบุญลงวัดก็มีการเล่นสาดน้ำ จากนั้นไป “กั้นตอพระผู้ใหญ่” กล่าวคือ การไปขอขมาพระสงฆ์ ขอขมาบิดามารดา และมีการสงฆ์น้ำพระที่วัดในตอนเย็น วันต่อมารวมกลุ่มกันไปขอขมาพระสงฆ์ ญาติผู้ใหญ่ และผู้ที่นับถือที่หมู่บ้านอื่น ๆ ในละแวกใกล้เคียง^๗

^๗ แหล่งที่มา : <http://203.172.209.60/hongson/culture.htm> (๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔)

เดือน ๖ พฤษภาคม **เหลินฮก**^๘ คือ มี “งานประเพณีปอยจ่าตี้” ปอยจ่าตี้ คือ ประเพณีการขนทรายเข้าวัด เพื่อก่อเจดีย์ทรายในวันวิสาขบูชา หรืองานประเพณีก่อพระเจดีย์ทรายที่วัด ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ วิสาขบูชา ก่อนถึงวันทำบุญ ทุกคนร่วมกันขนทรายมากองเป็นเจดีย์ ตกแต่งให้สวยงามด้วยธงหลากสี ดอกไม้ ในวันทำบุญ นำกระทงข้าวมาถวาย จุฑารูปเทียนบูชาเจดีย์ทราย พระสงฆ์ให้ศีลให้พร เสร็จพิธีทำบุญมีการจุดบั้งไฟเป็นพุทธบูชา เพราะเชื่อว่าได้บุญ เป็นการลดเคราะห์ให้เบาบาง และขอให้ฝนตกตามฤดูกาล ประเพณีนี้พร้อมใจกันทำทุกหมู่บ้าน

เดือน ๗ มิถุนายน **เหลินเจ็ด** งานประเพณีทำบุญใหญ่ในหมู่บ้าน และ “เลี้ยงผีเจ้าเมือง” การเลี้ยงผีเจ้าเมืองเป็นพิธีกรรมแสดงความเคารพและตอบแทนที่ผีเจ้าเมืองช่วยปกป้องดูแลคนในหมู่บ้าน ชาวแม่ฮ่องสอนมีความเชื่อว่า เจ้าเมืองจะดูแลรักษาคนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งในสมัยก่อนหากใครที่จะเดินทางไปต่างจังหวัด จะต้องมานำดินบริเวณศาลเจ้าเมืองติดตัวไปด้วยเพื่อให้เจ้าเมืองคุ้มครอง ผีเจ้าเมืองเป็นเทพดาที่ปกป้องรักษาหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ทุกหมู่บ้านจะสร้างศาลเจ้าหรือหอเจ้าเมืองพร้อมกับการตั้งหมู่บ้าน เมื่อถึงวันพระ ขึ้น ๑๕ ค่ำ จะนำกระทงข้าวมาถวาย จุฑารูปเทียน บอกกล่าวขอให้ปกป้องรักษาใน ๑ ปีจะจัดการเลี้ยงใหญ่ผีเจ้าเมืองเพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน ๑ ครั้ง ในตอนเช้า ทุกคนในหมู่บ้านจะเตรียมข้าว ไก่ต้ม หัวหมู ขนมหวาน สุรา ผลไม้ ดอกไม้ จัดใส่ถาดนำไปวางไว้ที่หอหรือศาลเจ้า หรือจัดโต๊ะวางหน้าศาลเจ้า เมื่อได้เวลา ผู้ทำพิธีเชิญจะประกอบพิธี ชั่วครูเจ้าเมืองก็จะลงเข้าทรง แต่งตัวตามแบบเจ้าองค์นั้น ทานอาหาร ขนมหวาน ผลไม้ คี๋มสุรา พักผ่อน พ้อนรำ แล้วเปิดโอกาสให้ผู้ที่มาร่วมงานซักถามและทำนายทายทักเหตุการณ์ต่าง ๆ ของหมู่บ้าน และรักษาผู้ที่ป่วยไข้ เสร็จแล้วก็เปลี่ยนให้ผีเจ้าเมืององค์อื่น ๆ ลงจนครบ ช่วงเย็นเวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. จะมีพิธีทำบุญ ๔ มุมเมือง หรือวนปะลิกตามภาษาไทยใหญ่ บริเวณ โห่ยงกาด ศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก ศาลเจ้าพ่อเมืองแม่ และอนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา ซึ่งชาวแม่ฮ่องสอนถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ เพื่อขอให้บ้านเมืองสงบร่มเย็นและฝนตกต้องตามฤดูกาล

เดือน ๘ กรกฎาคม-๑๐ พฤศจิกายน **เหลินแปด เหลินเก้า เหลินสิบ**^๙ อยู่ในช่วงเวลาเข้าพรรษา มีการจัดงาน “ประเพณีต่างซอมต่อโหลง” คือ การถวายเข้ามธูปายาสเพื่อเป็นพุทธบูชา ปีหนึ่งนิยมทำ ๕ ครั้ง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔, ๖, ๑๐, ๑๑ และ ๑๒ ในตอนกลางคืนของวัน โคน หรือวันขึ้น ๑๔ ค่ำ จะมีการนั่งข้าวในเขตที่ล้อมไว้เป็นราชวัติ ผู้นั่งข้าว ได้แก่ สาวบริสุทธ์ หรือคนแก่ที่ถือศีล ๘ เมื่อนั่งข้าวสุกแล้ว จะป็นเป็น

^๘ ผู้วิจัยยึดเอาการสะกดคำตามการออกเสียง จากแหล่งที่มา : <http://taiyai.net/khamtai09.html> (๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔)

^๙ แหล่งที่มา : <http://203.172.209.60/hongson/culture.htm> (๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔)

^{๑๐} ผู้วิจัยยึดเอาคำตามการออกเสียง แหล่งที่มา : <http://taiyai.net/khamtai09.html> (๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔)

ก้อนเล็ก ๆ ทาด้วยเนยและน้ำผึ้ง จำนวน ๔๘ ก้อน รุ่งเช้าประมาณ ๐๕.๐๐ น. เจ้าอาวาสจะทำพิธีถวายข้าวนี้ ต่อพระพุทธเจ้า ต่อจากนั้นเป็นการถวายภัตตาหารแก่พระ/เณร^{๑๑}

เดือน ๑๑ ตุลาคม **ເລີນຊີບເອັດ**^{๑๒} มีการจัดงาน “ประเพณีจองพารา” คือ ประเพณีส่วนหนึ่งในงาน เทศกาลออกพรรษา คำว่า “จองพารา” เป็นภาษาไทยใหญ่ แปลว่า “ปราสาทพระ” การบูชาจองพารา คือ การสร้างปราสาทเพื่อคอยรับเสด็จพระพุทธเจ้า จัดระหว่างวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ กับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือในราวเดือนตุลาคม ความเชื่อของชาวไทยใหญ่ก่อนถึงวันงานจะมีการจัดเตรียมสร้างปราสาทจำลอง ทำด้วยโครงไม้ไผ่ ประดับลวดลายด้วยกระดาษสา กระดาษสีต่าง ๆ หน่อกล้วย อ้อย และโคมไฟ ตกแต่งอย่างสวยงาม เพื่อใช้สมมติเป็นปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้าหลังจากเสด็จขึ้นไปโปรดพระมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จากนั้นก็จะยก “จองพารา” ขึ้นไว้นอกชายคา นอกครัว หรือบริเวณกลางลานทั้งที่บ้านและที่วัด โดยในช่วงเย็นมีการแห่ขบวนจองพาราของแต่ละหมู่บ้าน ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งตกแต่งอย่างสวยงามพร้อมขบวนพ็อนรำตั้งแต่บริเวณสะพานหน้าโรงแรมรุคส์ฮอติเคิลถึงบริเวณถนนสิงหนาทบำรุงในตอนเช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ อันเป็นวันออกพรรษา ตั้งแต่เช้าตรู่ ประชาชนชาวไทยใหญ่จะพร้อมใจกัน ตักบาตรเทโวโรหณะ บริเวณวัดพระธาตุดอยกองมู พระภิกษุ สามเณร และประชาชนนับร้อยนับพันจะเรียงราย ๒ ข้างทางบันไดนาค เพื่อทำบุญตักบาตร เรื่อยลงมาจนถึงวัดม่วยต่อซึ่งอยู่บริเวณเชิงเขา ส่วนในตอนเย็นจะนำดอกไม้ ธูปเทียน และขนมข้าวต้มไปขอขมาบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ ก่อนย่ำรุ่งของวันแรม ๑ ค่ำ จะมีพิธี “ซอมต่อ” คือการอุทิศเครื่องเช่นแก่งที่ชาวไตถือว่ามิบุญคุณในการดำเนินชีวิต โดยนำกระทงอาหารเล็ก ๆ ที่จุดเทียนติดไว้ด้วยไปตั้งไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ แสงประทีปนับร้อยนับพันดวงตามวัด สถูปและบ้านเรือน ตลอดระยะเวลาของการจัดงานตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำไปจนถึงวันแรม ๘ ค่ำ จะมีการถวายข้าวที่จองพาราวันละครั้ง และจุดเทียนหรือประทีปโคมไฟไว้ตลอดในช่วงเวลาตลอดเทศกาล จะมีการละเล่นเฉลิมฉลองหลายชนิด เช่น พ็อนโต พ็อนรูปสัตว์ต่าง ๆ พ็อนก้าแลว (พ็อนดาบ) ฯลฯ ก่อนจะถึงวันแรม ๘ ค่ำ จะมีพิธี “หลู่เตนเหง” คือ การถวายเทียนพันเล่ม โดยแห่ต้นเทียนไปถวายที่วัด และใน “วันก้อยจ้อด” คือ วันแรม ๘ ค่ำ อันเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลออกพรรษา จะมีพิธี “ถวายไม้เกี๊ยะ” โดยนำฟืนจากไม้เกี๊ยะ (สนภูเขา) มามัดรวมกันเป็นต้นสูง แล้วนำเข้าขบวนแห่ประกอบด้วย พ็อนรูปสัตว์ต่าง ๆ และเครื่องประ โคมไปทำพิธีจุดถวายเป็นพุทธบูชาที่ลานวัด เป็นอันสิ้นสุดเทศกาลออกพรรษาของชาวไต

เดือน ๑๒ พฤศจิกายน **ເລີນຊີບສອງ** งานประเพณี “หลู่สังกาลคำ”^{๑๓} คือ ถวายผ้าเหลือง เพื่อนำไปห่มองค์พระพุทธรูปในวัด โดยชาวบ้านร่วมกันทอผ้าเหลือง ตกแต่งอย่างสวยงามประดับประดาด้วยกระดาษ

^{๑๑} แหล่งที่มา : <http://chiangtung.freeforums.org/topic-t1887.html> (๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔)

^{๑๒} ผู้วิจัยยึดเอาคำตามการออกเสียง แหล่งที่มา : <http://taiyai.net/khamtaio๕.html> (๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔)

^{๑๓} แหล่งที่มา : <http://203.172.209.60/hongson/culture.htm> (๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔)

เงินกระดาษทอง แห่นำไปถวายที่วัด และงานประเพณีหนึ่งคือ “หลู่สังกาดกฐิน” คือ งานถวายผ้าพระกฐิน ในวันสุดท้ายของเดือน ๑๒ มี “ปอยก้อยจ้อด” คับไฟเตน คือ งานทำบุญเสร็จสิ้นเทศกาล ชาวบ้านช่วยกันหาไม้เถี่ยะนาจัดเป็นเส้นเล็ก ๆ มัดรวมกันยาวพอประมาณ ตกแต่งด้วยกระดาษสีให้สวยงาม หามแห่ตามถนน ไปที่วัด แล้วจุดให้สว่างเป็นพุทธบูชา เชื่อว่าเป็นการใช้แสงสว่างเพื่อต่ออายุให้ศาสนาให้รุ่งเรืองต่อไป และถือเป็นการสิ้นสุดฤดูกาลของปีนั้น

ชาวไทยใหญ่มีการดำรงรักษาวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง สังกัดได้จากการจัดประเพณีต่าง ๆ ตลอดระยะเวลา ๑๒ เดือน ประเพณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา ผวนกับความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่มีความผูกพันกับการดำเนินชีวิตของสังคมชาวไทยใหญ่สืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยประเพณีต่าง ๆ ได้รับการทำนุบำรุงและจัดให้มีขึ้น โดยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านเอง ทำให้ประเพณีดังกล่าวยังคงอยู่คู่กับวิถีชีวิตของพวกเขามาจวบจนทุกวันนี้

งานปอยของคนไทยใหญ่จังหวัดเชียงใหม่

วันดี สันติวุฒิเมธี (๒๕๔๕ : ๑๐๔) ได้กล่าวถึงงานปอยว่า ในความหมายของคนไทยใหญ่หมายถึงงานฉลองในวาระต่าง ๆ งานปอยสำคัญที่สุดคือ งานปอยตามประเพณีพุทธศาสนา ซึ่งตามประเพณีดั้งเดิมในรัฐฉานจะจัดเกือบทุกเดือน มีเพียงเดือน ๗ ตามจันทรคติเพียงเดือนเดียวที่ไม่มีงานปอย สำหรับชาวไทยใหญ่บ้านเปียงหลวง ก่อนหน้านายพลโม เสงเสียวชีวิต จะจัดงานปอยตามประเพณีดั้งเดิมเกือบทุกเดือน แต่หลังจากนั้นงานปอยหลายงานถูกยกเลิกไปหรือจัดไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากขาดแกนนำหลักในการจัดงาน ส่วนการไปทำบุญไหว้พระตามวันสำคัญทางพุทธศาสนา ชาวบ้านยังคงปฏิบัติเช่นเดิม

งานปอยตามประเพณีทางพุทธศาสนาที่ชาวบ้านยังคงปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง งานปอยสงกรานต์ ปอยเข้าพรรษา และปอยออกพรรษา ทุก ๆ วันพระในช่วงเข้าพรรษา คนเฒ่าคนแก่จะไปนอนที่วัด และชาวบ้านจะนิยมหมูนเวียนเป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหารในเช้าวันรุ่งขึ้น ธรรมเนียมนี้ชาวไทยใหญ่บ้านเปียงหลวงยังคงปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

วันดี สันติวุฒิเมธี ยังได้กล่าวถึงการรื้อฟื้นประเพณีเก่า ประดิษฐ์ประเพณีใหม่ ของคนไทยใหญ่ บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ว่า วิกฤตการณ์การวางอาวุธของขุนสามเดือนเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ทำให้กลุ่มทหารซึ่งมีบทบาทในเชิงการเมืองและวัฒนธรรมเปลี่ยนสถานภาพเป็นชาวบ้านธรรมดาทั่วไป ส่งผลกระทบต่อสังคมชาวไทยใหญ่หมู่บ้านเปียงหลวงครั้งล่าสุด คือ งานประเพณีต่างๆ ซึ่งกองทัพเคยจัดอย่างยิ่งใหญ่ต้องล้มเลิกไปหรือจัดอย่างเจียมเหนง ขาดแกนนำในการรักษาอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ต่อมาพระอาจารย์ไกรสร วัดฟ้าเวียงอินทร์ ได้เป็นแกนหลักในการฟื้นฟูประเพณีเก่าขึ้นมาจัดในรูปแบบใหม่ รวมทั้งสร้างประเพณีขึ้นมาใหม่เพื่อรับใช้อุดมการณ์เก่า เช่น งานปอยปีใหม่และงานปอย

ครูหมอโต งานปอยสำอาง และงานปอยปิดภาคเรียนภาษาไทยใหญ่ภาคฤดูร้อน ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งสามและวิเคราะห์เป็นประเด็นดังนี้

ปอยปีใหม่และปอยครูหมอ

ปอยปีใหม่และปอยครูหมอได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่โดยพระอาจารย์ไกรสร นับวันปีใหม่ต่างออกไป คือ เริ่มนับเดือนหนึ่งตามจันทรคติตามแบบดั้งเดิมและผนวกงานไหว้ครูหมอโตเป็นงานเดียวกัน งานปอยครูหมอโต คือพิธีกรรมซึ่งชาวไทยใหญ่จัดขึ้นเพื่อยกย่องครูบาอาจารย์ที่สั่งสมความรู้ไว้ให้คนรุ่นหลัง คำว่า “หมอ” ในภาษาไทยใหญ่ หมายถึง ผู้มีความชำนาญในวิชาความรู้สาขาใดสาขาหนึ่งจนสามารถนำไปสอนผู้อื่นได้ และหากผู้นั้นสามารถรวบรวมความรู้จนเป็นตำรับให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป ก็จะได้รับยกย่องว่าเป็น “ครูหมอ” งานครูหมอโตในเมืองไทยเริ่มจัดเป็นครั้งแรกที่หมู่บ้านใหม่หมอกจัม อำเภอมะอวย จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

นางนุช จันทรภักย์ และเรณู อรรถเมศร์ (๒๕๔๑, อ้างถึงใน วันดี สันติวุฒิมณี, ๒๕๔๕ : ๑๖๕) กล่าวถึงอุดมการณ์ของงานปอยครูหมอว่า ครูหมอเป็นสัญลักษณ์ภูมิปัญญาของคนโต ซึ่งมีนัยของการต่อต้านภูมิปัญญาพม่า เนื่องจากโรงเรียนเป็นหน่วยในการผลิตซ้ำภูมิปัญญาพม่า แต่ความรู้ความสามารถของครูหมอโตไม่ใช่ความรู้ในหนังสือที่สามารถหาอ่านได้จากห้องเรียน หากเป็นความรู้ที่สามารถทำให้ดำเนินอยู่ได้ในสังคมแบบเกษตรกรรม สำหรับงานครูหมอโตที่บ้านใหม่หมอกจัม มีขึ้นเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นในชุมชน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่เพิ่งอพยพมาจากรัฐฉาน เมื่อมาอยู่ร่วมกันในชุมชนจึงสร้างจิตสำนึกร่วมกันผ่านพิธีกรรมครูหมอโต กำหนดวันจัดงานปอยครูหมอโตวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นวันชาติโต แต่ปัจจุบันไม่ได้ยึดตามวันดังกล่าว ขึ้นอยู่กับความพร้อมของคณะผู้จัดงานเป็นสำคัญ สำหรับงานครูหมอโตที่หมู่บ้านเปียงหลวงเลือกจัดตรงกับปอยปีใหม่ เพื่อต่อยอดอุดมการณ์ครูหมอ พร้อมกับเฉลิมฉลองวันปีใหม่ไปพร้อมกัน

งานปอยปีใหม่จัดทั้งหมดสามวันคือ วันแรกเรียกว่าวันคอยอ้าย หรือเฝ้ารอเดือนอ้าย (ไปเจ็ง) ชาวบ้านจะร่วมกัน “ตานข้าวใหม่” หรือถวายข้าวใหม่แด่พระภิกษุสงฆ์ และนำข้าวต่างหรือข้าวคลุกงาไปรวมกันที่วัดเพื่อทำบุญและเลี้ยงคนที่มาร่วมงาน วันที่สองคือวันรับอ้าย (ฮับเจ็ง) เริ่มรับอรุณแห่งเทศกาลปีใหม่ ด้วยการถวายสิ่งของแด่พระสงฆ์ ขอมมาท่านผู้ใหญ่ รวมถึงมอบของขวัญให้แก่กันและกัน และวันที่สามคือวันกินอ้าย หรือกินเลี้ยงเดือนอ้าย (กินเจ็ง) เป็นช่วงเวลาแห่งการถวายอาหารเช้า-เพลแด่พระสงฆ์และรับประทานอาหารร่วมกัน

สำหรับงานปีใหม่ที่หมู่บ้านเปียงหลวงเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔ เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๕-๑๗ พฤศจิกายน วันปีใหม่ตรงกับวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน หลังจากสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมพบว่า นอกจากการจัดงานแต่ละครั้งจะรื้อฟื้นประเพณีเก่า พร้อมกับประดิษฐ์ประเพณีใหม่ขึ้นมารองรับแล้ว ผู้จัดงานยังผลักดันให้เกิดการผสมผสานระหว่างอัตลักษณ์คนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ด้วยเช่นกัน เห็นได้จากกลุ่มผู้อาวุโสได้ชักชวนอดีต

ทหารเก่าทั้งชายและหญิง และกลุ่มหนุ่มสาวรุ่นใหม่มาคิดกิจกรรมและเตรียมงานร่วมกัน โดยกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีบทบาทสำคัญ คือ กลุ่มบ้านใหม่ ทำหน้าที่ตั้งแต่จัดเตรียมเวทีสำหรับแสดงคอนเสิร์ตและคิดกิจกรรมต่าง ๆ

กิจกรรมในเช้าวันแรก คือ วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ตัวแทนผู้อาวุโสของหมู่บ้านกล่าวเปิดงานพร้อมกับกล่าวถึงความสำคัญของครุหมอไต โดยอ่านประวัติครุหมอไตทั้ง ๕ ท่านบนเวที หลังจากนั้นจึงเข้าสู่กิจกรรมตามปกติของวันคือ ช่วงกลางวันมีการแข่งกีฬาและชมนิทรรศการครุหมอไต เนื้อหาที่จัดแสดงในบริเวณนิทรรศการครุหมอไต นอกจากแสดงภาพและประวัติครุหมอทั้ง ๕ ท่าน ในบอร์ดนิทรรศการใกล้กันยังมีการแสดงภาพบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ไทใหญ่ อาทิ เจ้าฟ้าส่วนไต ประธานาธิบดีคนแรกของพม่า ภาพเจ้าฟ้าอื่นๆ ที่มีบทบาทสำคัญ และประวัติเมืองสำคัญต่าง ๆ ในรัฐฉาน อาทิ เมืองตองยี หรือเหมืองพลอยที่เมืองกูด รวมทั้งผู้จัดงานได้รวบรวมหนังสือที่ดีพิมพ์เป็นภาษาไทยทั้งจากเมืองไทยและรัฐฉานมาจัดแสดง รวมทั้งมีหนังสือหัดอ่านเขียนภาษาไทยใหญ่มาขายให้ผู้สนใจซื้อไปหัดอ่านด้วยตนเอง

ส่วนช่วงกลางคืนมีเกมและความบันเทิงต่าง ๆ เช่น เกมบิงโก เกมโยนกำไลใส่ขวดน้ำอัดลม ปากระป๋องน้ำอัดลมให้ล้ม สำหรับกิจกรรมบนเวทีแบ่งออกเป็น ๒ โซน คือ กิจกรรมคอนเสิร์ตและการแสดงบนเวทีของวงบ้านใหม่และกลุ่มเยาวชน อีกกิจกรรมหนึ่งคือการแสดงจ๊าดไต

การแสดงจ๊าดไตหรือลิเกไทใหญ่ เนื้อหาที่เลือกมาแสดงในงานนี้คือ ความสำคัญของครุหมอไตและการเรียนหนังสือไทใหญ่ รูปแบบการแสดงมีทั้งว่ากลอนสดและแสดงละครเป็นเรื่อง ๆ ผู้แสดงที่ว่ากลอนสดจะกล่าวถึงความสำคัญของครุหมอไตซึ่งมักแทรกเรื่องการเมืองอยู่ในนั้น กลุ่มคนจ๊าดไตส่วนใหญ่จะมีอายุมากกว่า ๓๐ ปีขึ้นไป เนื่องจากภาษาที่นักแสดงนำมาใช้ร้องหลายคำเป็นคำเก่า เมื่อนำมาใช้ทำนองและร้องเอื้อน คนรุ่นใหม่จึงฟังไม่ค่อยรู้เรื่อง และหันไปดูแฟนซูดไตอีกเวทีหนึ่งแทน

สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวกับปอยปีใหม่ ในวันแรก ชาวบ้านแต่ละครอบครัวจะทำอาหารและขนมมาทำบุญและเลี้ยงแขกที่มาเที่ยวงาน ส่วนคืนวันที่สองในช่วงเที่ยงคืนล่วงหน้าวันใหม่ทางวัดจัดเตรียมโคมลอยและการรำนก รำโต อันเป็นศิลปะการแสดงของชาวไทใหญ่มาร่ายรำ รวมทั้งจุดพลุและประทัดเฉลิมฉลองอย่างสนุกสนาน เมื่อถึงเวลาเที่ยงคืน พิธีกรบนเวทีจึงประกาศให้ทุกคนร้องเพลง “กวี๋มเจ้าจ๊าด” หรือเพลงชาติไตพร้อมกัน งานปอยปีใหม่ที่หมู่บ้านเปียงหลวงสะท้อนให้เห็นถึงการผลิตซ้ำอุดมการณ์ครุหมอไตสู่คนรุ่นใหม่และการผสมผสานอัตลักษณ์ของคนสองรุ่นเข้าไว้ด้วยกันอย่างสอดคล้องกลมกลืน เพราะแม้รูปแบบจะแตกต่าง หากอุดมการณ์สูงสุดเหมือนกัน คือช่วยกันตอกย้ำจิตสำนึกความเป็นไตเอาไว้ให้ยาวนานที่สุด โดยมีการแสดงจ๊าดไตช่วยตอกย้ำจิตสำนึกในคนรุ่นเก่า และการแสดงบนเวทีของกลุ่มบ้านใหม่ตอกย้ำจิตสำนึกให้คนรุ่นใหม่

ปอยสง่างลอง

ปอยสง่างลองจัดระหว่างวันที่ ๒๕-๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ พิธีกรรมปอยสง่างลองมักจัด ๓ วัน คือ วันแรกเรียกว่า “วันฮับสง่างลอง” หรือวันรับสง่างลอง วันที่สองเรียกว่า “วันแห่โคหลู้” (แห่เครื่องไทยทาน) และวันที่สามเรียกว่า “วันหลู้” (วันแห่เครื่องไทยทาน)

ตลอดระยะเวลาสามวัน “เจ้าสง่าง” จะถูกห้ามไม่ให้เดินเหยียบพื้นดินด้วยตนเองเวลาไปไหนมาไหน จะต้องมีคนให้จี้คอหรืออุ้ม ทำหน้าที่เสมือนม้ารับใช้พระพุทธรเจ้า ในแต่ละวันเจ้าสง่างจะถูกแห่ไปรอบโบสถ์ สองครั้ง คือ เช้าและบ่าย ระหว่างการแห่ ญาติพี่น้องจะโปรยข้าวตอกดอกไม้ให้เจ้าสง่าง และแสดงความปลาบปลื้มใจที่กำลังจะได้เห็นลูกหรือหลานชายอยู่ในชายผ้าเหลือง ผู้จัดและผู้เข้าร่วมรักษาสาระสำคัญของประเพณีปอยสง่างลองเอาไว้ ตั้งแต่อาบน้ำแต่งตัวเจ้าสง่างหรือเณร เตรียมอาหาร ๑๒ ชนิดให้เจ้าสง่างกินในเช้าวันแรก ขบวนแห่เจ้าสง่างในช่วงเช้าและบ่ายของทุกวัน รวมทั้งข้อห้ามที่ว่า ตลอด ๓ วัน เท้าของเจ้าสง่างจะต้องห้ามถูกพื้นดิน เวลาไปไหนมาไหนจะต้องมีคนคอยทำหน้าที่เป็น “ม้า” ให้จี้คอหรืออุ้ม เป็นต้น ส่วนรูปแบบใหม่ที่เพิ่มขึ้นมาคือกิจกรรมเกี่ยวกับความบันเทิงสมัยใหม่ ภายในงานจึงแบ่งพื้นที่จัดกิจกรรมออกเป็น ๒ โซน คือ โซนประเพณีทางศาสนา ประกอบด้วยที่พักของเจ้าสง่างซึ่งทางวัดได้นำไม้ไผ่มาจัดสร้างเป็นเพิงพักเรียงต่อกัน และโซนความบันเทิง ประกอบด้วยร้านค้าและร้านเกมที่พบตามงานวัดทั่วไป เช่น ยิงปืน ปาเป้า โยนห่วงใส่ขวดน้ำอัดลม บิงโก

ในด้านความบันเทิงมีการแสดงคณะจ๊าดไต หรือลิเกไทใหญ่ และการแสดงดิสโก้เทกของคนไทย ซึ่งตระเวนไปจัดตามงานวัดต่าง ๆ ลักษณะของเทศกาลประเภทนี้คือ ผู้จัดจะใช้ผ้าใบซึ่งเป็นทรงกลมกั้นบริเวณสำหรับเก็บเงินคนที่ต้องการเข้าไปเต้นรำขนาดใหญ่ และด้านท้ายรถทำเป็นเวทีสำหรับให้ดีเจคอยประกาศเชิญชวนคนมาเต้นและพูดจาทักทายสร้างความสนุกสนานคล้ายบรรยากาศในดิสโก้เทกทั่วไป ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่คือวัยรุ่นชาวไทยใหญ่ที่มาเที่ยวงาน กลุ่มวัยรุ่นให้ความสนใจในการแสดงแบบดิสโก้เทกมากกว่าการแสดงจ๊าดไต ซึ่งผู้ที่ให้ความสนใจการแสดงจ๊าดไตเป็นผู้อาวุโสเป็นส่วนใหญ่

ปอยปิดภาคเรียนภาษาไต

ปอยปิดภาคเรียนภาษาไตเป็นประเพณีใหม่ที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับหลักสูตรการเรียนภาษาไทใหญ่ ภาคฤดูร้อนของหมู่บ้านเปียงหลวง รูปแบบของงานปอยปิดภาคเรียน คือ มีการสอนภาษาไทใหญ่และการแสดงประกอบเพลง ซึ่งเนื้อหาของบทเพลงส่วนใหญ่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้เด็กเห็นความสำคัญของการสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จัดงาน ณ วัดเปียงหลวง ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนภาษาไทใหญ่เขตอำเภอเวียงแหง มีการสอนบทเพลงที่อธิบายความเป็นไตคือ บทเพลง S-H-A-N หรือเพลงรัฐฉาน กล่าวถึงแผ่นดินไทใหญ่และความเป็นไทใหญ่เพื่อให้เด็กเข้าใจและมีความรู้ในการอ่านเขียนภาษาไทใหญ่ งานปอยปิดภาคเรียนจึงเป็นงานประเพณีที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่แต่คงไว้ซึ่งอุดมการณ์เก่าของสังคม (วันดี สันติวุฒิมณี, ๒๕๔๕ : ๑๖๗-๑๗๖)

จะเห็นได้ว่า ขณะที่มีความพยายามในการอนุรักษ์ประเพณีพิธีกรรมของชาวไทยใหญ่เพื่อให้คงอยู่เป็นที่รู้จักของเยาวชน การสร้างประเพณีใหม่ เช่น ปอยปิดภาคเรียนภาษาไตก็เป็นกุศโลบายในการสร้างขนบธรรมเนียมเพื่อเป็นกรอบให้เยาวชนได้ใช้เวลาในขณะปิดภาคเรียนให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ทั้งด้านภาษาและวัฒนธรรม ถือเป็น การสืบสานวัฒนธรรมโดยนำเอาประเพณีที่สร้างใหม่มาเป็นจุดสร้างความสนใจให้กับเยาวชนรุ่นใหม่เพื่อที่จะได้มีโอกาสในการเรียนรู้วัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ดั้งเดิมของตนได้เป็นอย่างดี

ดนตรีและการแสดงของชาวไทยใหญ่

วีระพงศ์ มีสถาน (๒๕๔๔ : ๒๕) ได้กล่าวถึงความบันเทิงที่เป็นรูปแบบของวัฒนธรรมไทยใหญ่ว่ามีหลายชนิด ในเทศกาลงานรื่นเริงจะมีขบวนแห่ซึ่งดนตรีที่ใช้ประกอบมักเป็นกลองกันยาว ซึ่งมีความยาวกว่ากลองยาวของภาคกลาง ตีในจังหวะเร้าใจพร้อม ๆ กับการตีฆ้องราว หรือที่เรียกว่ามอชิง นอกจากนี้ ยังมีฆ้องราวแบบเดี่ยว มีฆ้องขนาดเล็กไปหาใหญ่ตั้งแต่ ๓-๗ ใบ หรือเป็นฆ้องราวคู่ มีไม้ตีประจำฆ้องแต่ละใบอยู่ในแกนร่วมกัน เมื่อถดแกนหลักครั้งหนึ่งจะทำให้ไม้ตีไปกระทบกับฆ้องทุกใบทำให้เกิดเสียงพร้อม ๆ กัน

ในด้านการแสดงมีหลากหลาย เช่น การรำนอ เป็นการแสดงอย่างนวก โดยผู้แสดงจะแต่งกายเลียนแบบนกยูง กริครายรำรายราแสดงท่าเรีงรื่นสุใจ ถ้าเป็นชายแต่งกายเป็นนกตัวผู้เรียกว่า กิ่งกะหล่า ถ้าเป็นหญิงแต่งเป็นนกตัวเมียเรียก กิ่งนะหลี่ แต่ในภาษาเรียกทั่วไป เรียกว่า รำกิ่งกะหล่า มีความหมายว่าเป็นการรำนอทั้งหญิงและชาย

ก้าโต เป็นการแสดงออกถึงความรื่นเริงอย่างหนึ่ง มักเล่นในงานบุญเดือนสิบเอ็ด หรืองานออกพรรษาคำว่า ก้า หมายถึงออกท่าทาง ส่วนคำว่าโต เป็นสัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง หน้ายาวคล้ายกวาง มีผู้เชิดสองคน คล้ายกับการเชิดสิงโต โดยทำท่าเอียงอย่างและโยกไหวตัวไปตามเสียงจังหวะกลองและมอชิง บางหุ่นเชิดมีการประดิษฐ์ปากให้อ้าและจับได้ เมื่อผู้ชมชอบใจและตบรางวัลให้ โตหุ่นเชิดก็จะรับเงินและทำอาการขยอกลงท้อง สร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชมที่มาร่วมงาน

การรำกิ่งกะหล่า และก้าโตอิงมาจากตำนานที่เล่าสืบกันมาว่า ตอนที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์ เหล่าสรรพสัตว์ต่างก็เปรมปรีดีดีใจ แสดงท่าลิง โลดต่าง ๆ ตามอุปนิสัยของสัตว์ เพื่อแสดงออกถึงความเชื่อดังกล่าว จึงมีการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายเป็นรูปสัตว์เหล่านี้ขึ้นมาเมื่อมีงานทำบุญเทศกาลต่าง ๆ ในสังคมไทยใหญ่จึงมักจะมีการแสดงดังกล่าวนี้เสมอ

นอกจากดนตรีและการแสดงดังกล่าว พบว่ามีวงดนตรีรูปแบบใหม่ที่มีอิทธิพลวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกเข้ามาผสมผสาน ได้แก่ วงดอยฮอฮอร์น ซึ่งประกอบด้วยแบนโจ ฮีบเพลงชัก แอคคอร์ดียน การเป่าใบไม้ กลองชุดและเครื่องกำกับจังหวะอื่น ๆ ใช้เล่นประกอบการแสดงลิเกจ๊าดไต และแสดงในงานประเพณีต่าง ๆ

ความเป็นมาของดนตรีไทใหญ่ในประเทศไทยนั้นจากคำบอกเล่าของนักดนตรีไทใหญ่ ก็คือการที่ชาวไทใหญ่ได้นำความรู้ในด้านดนตรีและการแสดงจิตตัวเข้ามาเมื่อแรกอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย บ้างก็มาแต่ตัวก่อนแล้วจึงจัดซื้อเครื่องดนตรีเข้ามาภายหลัง อย่างไรก็ตาม ยังมีเรื่องกำเนิดของเครื่องดนตรีที่ชาวไทใหญ่ได้เล่าขานกันเป็นตำนานต่อ ๆ กันมา เช่น ตำนานของวงตอยฮอฮอร์น ซึ่งนายโซ ไม่มีสกุล ได้กล่าวถึงตำนานดนตรีไทใหญ่นี้

มีเรื่องเล่าว่า กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วยังมีชายคนหนึ่งต้องการเดินทางไป “ตีนหลอยเสาเมิง” (เป็นภาษาไทใหญ่แปลว่า เชียงคอยเสาเมือง) ชายคนนั้นใช้เวลาเดินทางไปเป็นเวลาหลายปีจนอายุของชายคนนั้นก็มากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งวันหนึ่งเขาได้เข้าไปใกล้ตีนหลอยเสาเมิง ผีก็ได้เห็นว่าตีนหลอยเสาเมิงนี้เป็นที่อยู่ของสัตว์เมื่อมีคนมาอยู่ก็จะทำให้วุ่นวาย ผีจึงแปลงกายมาเป็นคนแก่เดินผ่านมาบอกกับชายผู้นั้นว่าอย่าไปเลย เพราะเราไปมาตั้งแต่หนุ่มแล้วจนแก่แล้วก็ยังไม่พบตีนหลอยเสาเมิง แต่ในความจริงชายคนนั้นใกล้ถึงตีนหลอยเสาเมิงแล้ว แต่เขาไม่เชื่อจึงเดินทางต่อจนได้พบกับต้นผลไม้ สวนดอกไม้ ลำธาร และสัตว์มากมาย และเขาได้ยินเสียงของใบไม้และผลไม้ ลูกเล็ก ลูกใหญ่ ตกลงสู่ลำธารเป็นเสียงต่าง ๆ กัน และเสียงต้นไม้เสียดสีกัน เกิดเป็นเสียงที่ไพเราะมากจากนั้นชายคนดังกล่าวก็เดินทางกลับถึงบ้านของเขาและได้นำเสียงที่ได้ยินเหล่านี้มาคิดแปลงเป็นเครื่องดนตรีของไทใหญ่ขึ้น โดยแปลงเสียงต้นไม้เสียดสีกันเป็นเสียงตอยฮอฮอร์น เสียงผลไม้ ลูกเล็กใหญ่ตกลงน้ำเป็นเสียงคุ่ม คุ่ม เป็นเสียงของกลองก้นยาวและกลองมวงเชิง และเสียงใบไม้เป็นเสียงฉาบ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจึงมีการทำเครื่องดนตรีของไทใหญ่

(โซ ไม่มีสกุล, สัมภาษณ์, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๐ อ้างถึงใน โยชิน บุญเฉลย
จิ้งจก คำนวณตา และวิธี เทิดชูสกุลไพร, ๒๕๕๑ : ๓๘๕)

จากการศึกษาด้านประเพณีตลอดปีของชาวไทใหญ่พบว่า ดนตรีไทใหญ่ เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการจัดงานบรรเลงในรูปแบบขบวนแห่งานบุญ การบรรเลงประกอบการแสดง การพ้อนนก พ้อนไต ในการจัดงานประเพณี ๑๒ เดือนของชาวไทใหญ่ ทำให้งานประเพณีมีความน่าสนใจและสนุกสนานรื่นเริงขึ้น

ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีของชาวไทใหญ่ซึ่งประกอบด้วย วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรี ระเบียบวิธีการบรรเลงของวงดนตรี และโอกาสที่ใช้ดนตรีในการแสดงงานประเพณี การศึกษาด้านพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ดนตรีไทใหญ่ ผลการศึกษาด้านลักษณะทางกายภาพของเครื่องดนตรี ขอบเขตเสียง รวมทั้งความหมายเชิงสัญลักษณ์ของเครื่องดนตรีไทใหญ่ ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้รับมาจากการวิจัยภาคสนาม ทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์จากผู้สูงอายุที่มีบทบาทสำคัญในการสืบสานวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ใน ๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเชียงดาว อำเภอไชยปราการ อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอฝาง อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอแม่แตง อำเภอแม่วาง อำเภอแม่สาย และอำเภอ

เวียงแหง เนื่องจากเป็นอำเภอที่มีกลุ่มประชากรชาวไทใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ค่อนข้างหนาแน่นกว่าอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นจะได้นำเสนอในบทต่อไป

บทที่ ๓

วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทยใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.ข้าม พรประสิทธิ์

สารบัญ บทที่ ๓

	หน้า
๓.๑ ทำนองอ่านธรรมและการเห็ดความ	๒๑
๓.๑.๑ ทำนองอ่านธรรม	๒๑
๓.๑.๒ ทำนองการเห็ดความ	๒๑๕
๓.๒ ลักษณะทางกายภาพและการบรรเลงกลองก้นยาว กลองมองเซิง ปี่น้ำเต้า ตี่งตุ้ม มองกากและตีคาบ	๒๓๐
๓.๒.๑ กลองก้นยาว	๒๓๐
๓.๒.๑.๑ กลองก้นยาวอำเภอฝาง	๒๓๑
๓.๒.๑.๒ กลองก้นยาวอำเภอแม่อาย	๒๓๓
๓.๒.๑.๓ กลองก้นยาวอำเภอไชยปราการ	๒๓๕
๓.๒.๑.๔ กลองก้นยาวอำเภอเวียงแหง	๒๔๒
๓.๒.๑.๕ กลองก้นยาวอำเภอเชียงดาว	๒๕๖
๓.๒.๑.๖ กลองก้นยาวอำเภอแม่วาง	๒๖๖
๓.๒.๑.๗ กลองก้นยาวอำเภอเมือง	๒๖๘
๓.๒.๒ กลองมองเซิง	๒๑๐๘
๓.๒.๒.๑ กลองมองเซิง อำเภอฝาง	๒๑๐๘
๓.๒.๒.๒ กลองมองเซิง อำเภอแม่อาย	๒๑๐๕
๓.๒.๓ ปี่น้ำเต้า	๒๑๑๖
๓.๒.๔ ตี่งตุ้ม มองกาก	๒๑๒๐
๓.๒.๕ ตีคาบ	๒๑๒๓
๓.๓ ทำนองลิเกจ๊าดไต	๒๑๒๕
๓.๓.๑ ความเป็นมาของลิเกจ๊าดไต	๒๑๒๕
๓.๓.๒ คณะลิเกจ๊าดไตในจังหวัดเชียงใหม่ปัจจุบัน	๒๑๓๒
๓.๓.๓ เรื่องราวที่ใช้แสดงลิเกจ๊าดไต	๒๑๓๕
๓.๓.๔ ขั้นตอนการแสดงลิเกจ๊าดไต	๒๑๓๗
๓.๓.๕ ระยะเวลาในการแสดงลิเกจ๊าดไต	๒๑๔๖
๓.๓.๖ การประสมวงดนตรีสำหรับการแสดงลิเกจ๊าดไต	๒๑๔๗
๓.๓.๗ รูปแบบทำนองสำหรับการแสดงลิเกจ๊าดไต	๒๑๕๒
๓.๔ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๒๑๖๕
๓.๔.๑ บทสรุป	๒๑๖๕
๓.๔.๒ ข้อเสนอแนะ	๒๑๗๒

สารบัญภาพ บทที่ ๓

	หน้า
ภาพที่ ๓.๑ การ “ซอลีก”ภาพจากวัดหมอกจ้าม.....	ป๑
ภาพที่ ๓.๒ ตัวอย่างตัวหนังสือสำหรับอ่านทำนองสรรณ “หลังก่ากล้าง”	ป๒
ภาพที่ ๓.๓ ครูศรีมิ พงศาสกุล ปัจจุบันอายุ ๖๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๑๓ ตำบลเวียงอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่	ป๒
ภาพที่ ๓.๔ ปกหนังสือแสดงเรื่องราวจากชาดกเรื่อง “นางปะตะจารี”	ป๓
ภาพที่ ๓.๕ เนื้อหาที่นำมาอ่านสรรณทำนอง “หลังก่าโหลง” ภาพและตัวอย่างหนังสือจากครูศรีมิ พงศาสกุล	ป๓
ภาพที่ ๓.๖ คุณครูสุนันตา จองแหลง ปัจจุบันอายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕ หมู่ ๕ ตำบลแม่อาย	ป๔
ภาพที่ ๓.๗ – ๓.๘ ตัวอย่างกระดาษสาพับของคุณครูสุนันตา จองแหลง	ป๕
ภาพที่ ๓.๙ ตัวอย่างหนังสือที่เขียนไว้ที่กระดาษสาสำหรับจระอ่านเพื่อเป็นคำสอน	ป๕
ภาพที่ ๓.๑๐ คุณครูตีบ วงป่า ปัจจุบันอายุ ๔๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๕๔ หมู่ ๕ ตำบลแม่ข่า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่	ป๖
ภาพที่ ๓.๑๑ ปกหนังสือ “จันะทะปะกาสะนี้”.....	ป๗
ภาพที่ ๓.๑๒ – ๓.๑๓ ตัวอย่างตัวหนังสือไทใหญ่ในหนังสือ “จันะทะปะกาสะนี้”	ป๘
ภาพที่ ๓.๑๔ ครูทองคำ ลุงอุง ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี อยู่บ้าน ไม่มีเลขที่ ๓ หมู่บ้านหนองพั่ง ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่	ป๑๐
ภาพที่ ๓.๑๕ พ่อเต่าแสนหวี มัด ปัจจุบันอายุ ๖๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๖๘ หมู่ ๕ บ้านต้นโชค อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่	ป๑๔
ภาพที่ ๓.๑๖ ระนาด	ป๑๘
ภาพที่ ๓.๑๗ ต่อยฮอธร์น	ป๑๘
ภาพที่ ๓.๑๘ กลอง	ป๑๘
ภาพที่ ๓.๑๙ ฉาบ	ป๑๘
ภาพที่ ๓.๒๐ ครูธนเทพ ทองคำ ปัจจุบันอายุ ๕๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๐๔ หมู่ ๓ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่	ป๓๐
ภาพที่ ๓.๒๑ – ๓.๒๒ ภาพกลองก้นยาว มอง และฉาบ (วงกลองก้นยาววัดม่วงคำ)	ป๓๑
ภาพที่ ๓.๒๓ การประสมวงกลองก้นยาว วัดม่วงคำ	ป๓๑
ภาพที่ ๓.๒๔ กลองก้นยาวและมอง ๗ ใบ ณ วัดต้นรุง (จองตง) ตำบลเวียง อำเภอฝาง.....	ป๓๒
ภาพที่ ๓.๒๕ ครูวิโรจน์ ทองคำ หรือ นานาวิ สล่ากลองก้นยาว	ป๓๒
ภาพที่ ๓.๒๖ – ๓.๒๗ การประสมวงกลองก้นยาว วัดแม่อายหลวง อำเภอแม่อาย	ป๓๓

ภาพที่ ๓.๒๘ แสดงขนาดของฉาบในวงกลองก้นยาว วัดแม่อายหลวง อำเภอแม่อาย	๒๓๓
ภาพที่ ๓.๒๙ – ๓.๓๐ วงกลองก้นยาวบ้านครูสุนันต์ท่า จองแหลง อำเภอแม่อายและขนาด ของฉาบในวง	๒๓๔
ภาพที่ ๓.๓๑ วัดเมืองหนอง ตำบลแม่สาว อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่	๒๓๔
ภาพที่ ๓.๓๒ วงกลองก้นยาว	๒๓๕
ภาพที่ ๓.๓๓ แสดงเส้นผ่านศูนย์กลางฉาบขนาดกลาง	๒๓๕
ภาพที่ ๓.๓๔ มอง ๔ ใบ ใช้สำหรับการตีในงานแห่หรืองานค่อนข้างเล็ก	๒๓๕
ภาพที่ ๓.๓๕ วัดหมอกเปา ตำบลแม่สาว อำเภอแม่อาย	๒๓๖
ภาพที่ ๓.๓๖ วงกลองก้นยาววัดหมอกเปา	๒๓๖
ภาพที่ ๓.๓๗ วัดธรรมเจริญ ตำบลสันตน์หมือ อำเภอแม่อาย	๒๓๗
ภาพที่ ๓.๓๘ วงกลองก้นยาววัดธรรมเจริญ.....	๒๓๗
ภาพที่ ๓.๓๙ การประสมวงกลองก้นยาว ณ พิพิธภัณฑวัดหมอกจ้าม ตำบลท่าตอน	๒๓๗
ภาพที่ ๓.๔๐ วัดภวานานิमित	๒๓๘
ภาพที่ ๓.๔๑ วงกลองก้นยาววัดภวานานิमित ตำบลท่าตอน อำเภอแม่อาย	๒๓๘
ภาพที่ ๓.๔๒ การประสมวงกลองก้นยาวบ้านครูปอย วาวคำ บ้านต้นโชค อำเภอไชยปราการ	๒๓๙
ภาพที่ ๓.๔๓ มองบ้านลุงยี ตาน บ้านต้นโชค อำเภอไชยปราการ	๒๓๙
ภาพที่ ๓.๔๔ – ๓.๔๕ วงกลองก้นยาวบ้านครูโต๊ะ ลุงยอด บ้านต้นโชค อำเภอไชยปราการ	๒๔๐
ภาพที่ ๓.๔๖ – ๓.๔๗ สำนักสงฆ์บ้านสินชัย หมู่ ๖ ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ	๒๔๑
ภาพที่ ๓.๔๘ วงกลองก้นยาวสำนักสงฆ์บ้านสินชัย	๒๔๑
ภาพที่ ๓.๔๙ กลองก้นยาวสำนักสงฆ์บ้านสินชัย ชุดที่ ๒	๒๔๒
ภาพที่ ๓.๕๐ ฉิ่ง (แสง) ด้านปลายสุดของแฉงมอง	๒๔๒
ภาพที่ ๓.๕๑ – ๓.๕๒ ครูสมชาย ส่างการ สล่าทำกลองก้นยาวภายในวัดบ้านใหม่ปางควาย ...	๒๔๒
ภาพที่ ๓.๕๓ – ๓.๕๔ การประสมวงกลองก้นยาว ณ วัดใหม่ปางควาย อำเภอเวียงแหง	๒๔๓
ภาพที่ ๓.๕๕ มองชุดที่ ๒ ของวัดใหม่ปางควาย	๒๔๓
ภาพที่ ๓.๕๖ การติดตะกั่วผสมขี้ผึ้งสำหรับถ่วงเสียงใต้ปุ่มมอง	๒๔๓
ภาพที่ ๓.๕๗ โรงทำมองของนายพงษ์ ยอดใหม่	๒๔๔
ภาพที่ ๓.๕๘ – ๓.๕๙ ถังน้ำมันที่นำมาเป็นวัสดุทำมอง.....	๒๔๕
ภาพที่ ๓.๖๐ – ๓.๖๑ เครื่องมือที่ใช้เป็นหลักยึดในการตีส่วนขอบและวิธีการตีขอบมอง	๒๔๕
ภาพที่ ๓.๖๒ – ๓.๖๓ เครื่องมือที่ใช้ทุบภายในและวิธีการทุบภายในมอง	๒๔๕
ภาพที่ ๓.๖๔ – ๓.๖๕ แบบสำหรับตีปุ่มตรงกลางและวิธีตีปุ่มตรงกลางมอง	๒๔๖

ภาพที่ ๓.๖๖ – ๓.๖๗ แบบสำหรับยึดตีภายนอกและวิธีการตีภายนอกมอง	๒๔๖
ภาพที่ ๓.๖๘ – ๓.๖๙ การประสมวงกลองก้นยาววัดเวียงแหง อำเภอเวียงแหง.....	๒๔๖
ภาพที่ ๓.๗๐ – ๓.๗๑ บ้านพ่อเต่าปายเมือง ลายสี เลขที่ ๗๒ หมู่ ๑ ตำบลเปียงหลวง.....	๒๔๗
ภาพที่ ๓.๗๒ – ๓.๗๓ วงกลองก้นยาวบ้านพ่อเต่าปายเมือง ลายสี	๒๔๗
ภาพที่ ๓.๗๔ – ๓.๗๕ การประสมวงกลองก้นยาวคณะยอดแข่งแสงใหม่	๒๔๘
ภาพที่ ๓.๗๖ – ๓.๗๗ มองวัดกองลม อำเภอเวียงแหง	๒๔๙
ภาพที่ ๓.๗๘ – ๓.๗๙ การประสมวงกลองก้นยาววัดห้วยไคร้ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง	๒๕๐
ภาพที่ ๓.๘๐ – ๓.๘๑ การประสมวงวัดมะกายอน	๒๕๐
ภาพที่ ๓.๘๒ – ๓.๘๓ วัดเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง	๒๕๑
ภาพที่ ๓.๘๔ การประสมวงกลองก้นยาววัดเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง	๒๕๑
ภาพที่ ๓.๘๕ วัดหนองกอกคำ	๒๕๒
ภาพที่ ๓.๘๖ การประสมวงกลองก้นยาววัดหนองกอกคำ	๒๕๒
ภาพที่ ๓.๘๗ วัดสามปู	๒๕๓
ภาพที่ ๓.๘๘ การประสมวงกลองก้นยาววัดสามปู อำเภอเวียงแหง	๒๕๓
ภาพที่ ๓.๘๙ วัดม่วงเครือ	๒๕๔
ภาพที่ ๓.๙๐ การประสมวงกลองก้นยาววัดม่วงเครือ หมู่ ๔	๒๕๔
ภาพที่ ๓.๙๑ วัดศรีดอนชัย (ม่วงป้อก)	๒๕๕
ภาพที่ ๓.๙๒ การประสมวงกลองก้นยาววัดศรีดอนชัย	๒๕๕
ภาพที่ ๓.๙๓ บ้านครูอ่อง ลุงทอน	๒๕๖
ภาพที่ ๓.๙๔ ครูอ่อง ลุงทอน	๒๕๖
ภาพที่ ๓.๙๕ การประสมวงกลองก้นยาวบ้านครูอ่อง ลุงทอน	๒๕๖
ภาพที่ ๓.๙๖ ลูกมอง บ้านครูอ่อง ลุงทอน	๒๕๖
ภาพที่ ๓.๙๗ กลองก้นยาวบ้านครูนิ ลุงวิชะ	๒๕๗
ภาพที่ ๓.๙๘ วัดห้วยเป้า ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่	๒๕๘
ภาพที่ ๓.๙๙ – ๓.๑๐๐ การประสมวงกลองก้นยาว วัดห้วยเป้า	๒๕๘
ภาพที่ ๓.๑๐๑ – ๓.๑๐๒ วัดนาหวาย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว	๒๕๙
ภาพที่ ๓.๑๐๓ การประสมวงกลองก้นยาววัดนาหวาย	๒๕๙
ภาพที่ ๓.๑๐๔ มอง ๖ ใบ	๒๕๙
ภาพที่ ๓.๑๐๕ มองราว ๕ ใบ	๒๖๐
ภาพที่ ๓.๑๐๖ – ๓. ๑๐๗ วัดอรุโณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว	๒๖๑

ภาพที่ ๓.๑๐๘ – ๓.๑๐๙ การประสมวงกลองกันยาววัดอรุณโศภิต	๒๖๑
ภาพที่ ๓.๑๑๐ การประสมวงกลองกันยาวบ้านครูเจาะแอ ลุงตี	๒๖๒
ภาพที่ ๓.๑๑๑ มอง บ้านครูเจาะแอ ลุงตี	๒๖๒
ภาพที่ ๓.๑๑๒ บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว	๒๖๓
ภาพที่ ๓.๑๑๓ คุณตาไทย จงลือ ปัจจุบันอายุ ๗๒ ปี	๒๖๓
ภาพที่ ๓.๑๑๔ – ๓.๑๑๕ การประสมวงกลองกันยาวบ้านคุณตาไทย จงลือ	๒๖๓
ภาพที่ ๓.๑๑๖ – ๓.๑๑๗ การประสมวงกลองกันยาวบ้านครูหลาว ส่วยทูล	๒๖๔
ภาพที่ ๓.๑๑๘ – ๓.๑๑๙ ครูย่น จงกอน ปัจจุบันอายุ ๖๘ ปี	๒๖๕
ภาพที่ ๓.๑๒๐ – ๓.๑๒๑ กลองและมอง บ้านครูย่น จงกอน	๒๖๕
ภาพที่ ๓.๑๒๒ – ๓.๑๒๓ การประสมวงกลองกันยาว วัดโสภาราม อำเภอแม่วาง	๒๖๖
ภาพที่ ๓.๑๒๔ วัดป่าแดด	๒๖๗
ภาพที่ ๓.๑๒๕ การประสมวงกลองกันยาววัดป่าแดด	๒๖๗
ภาพที่ ๓.๑๒๖ วัดจำลอง	๒๖๗
ภาพที่ ๓.๑๒๗ การประสมวงกลองกันยาววัดจำลอง	๒๖๗
ภาพที่ ๓.๑๒๘ การพ็อนนกกิ่งกะหล่าของกลุ่มสืบสานลายไต จังหวัดเชียงใหม่	๒๕๕
ภาพที่ ๓.๑๒๙ ครูสำอาง จางยอด ตีกลองกันยาวประกอบการพ็อนนกกิ่งกะหล่า	๒๕๕
ภาพที่ ๓.๑๓๐ การรำ “กำปั้นกลอง” ศิลปะการแสดงกับกลองกันยาว	๒๕๖
ภาพที่ ๓.๑๓๑ ครูตีบ ชานตา เจ้าของคณะกลองกันยาวและการแสดงไทใหญ่	๒๕๖
ภาพที่ ๓.๑๓๒ – ๓.๑๓๓ คณะกลองกันยาวกับการแสดงโต	๒๕๖
ภาพที่ ๓.๑๓๔ – ๓.๑๓๕ (จากซ้าย) นายคำแหง ชานตา อายุ ๒๘ ปี	๒๕๗
ภาพที่ ๓.๑๓๖ การพ็อนโต ศิลปะการแสดงกับกลองกันยาวคณะสืบสานลายไต อำเภอเมือง	๒๕๗
ภาพที่ ๓.๑๓๗ ครูนันตา นายเป ปัจจุบันอายุ ๗๑ ปี	๒๕๘
ภาพที่ ๓.๑๓๘ คณะศิลปินอำเภอแม่ฮวย จังหวัดเชียงใหม่	๒๕๙
ภาพที่ ๓.๑๓๙ ครูจะกู สุแก สาธิตการพ็อนดาบ ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี	๒๕๙
ภาพที่ ๓.๑๔๐ ครูเป็ตะ ลุ่งหู่สาธิตการพ็อนดาบ ปัจจุบันอายุ ๕๔ ปี	๒๕๙
ภาพที่ ๓.๑๔๑ ครูจางจัน กุ่นะ สาธิตการพ็อนดาบ	๒๑๐๐
ภาพที่ ๓.๑๔๒ ทำแม่กิมไฮ	๒๑๐๐
ภาพที่ ๓.๑๔๓ ทำเสื่อลากหาง	๒๑๐๑
ภาพที่ ๓.๑๔๔ ทำเสื่อลากหางแบบจี่ม้า	๒๑๐๑
ภาพที่ ๓.๑๔๕ ทำซ้างปักวง	๒๑๐๑
ภาพที่ ๓.๑๔๖ ทำเสื่อขาเต้า	๒๑๐๑

ภาพที่ ๓.๑๔๗ ทำแม่มุงเมือง	๒๑๐๑
ภาพที่ ๓.๑๔๘ ครูแก้ว คำฝั้น สาธิตการพ้อนดาบแบบเจ้าฟ้าเชียงตุง	๒๑๐๑
ภาพที่ ๓.๑๔๙ ครูทองคำ ลุงอุงสาธิตการพ้อนมือ	๒๑๐๒
ภาพที่ ๓.๑๕๐ ครูดำ คำพัน สาธิตการพ้อนมือแบบเจ้าฟ้าเชียงตุง	๒๑๐๒
ภาพที่ ๓.๑๕๑ ครูโต๊ะ ลุงส่วย สาธิตการพ้อนมือ	๒๑๐๒
ภาพที่ ๓.๑๕๒ ครูยอดคำ หน่อคำ สาธิตการพ้อนมือ ปัจจุบันอายุ ๔๗ ปี	๒๑๐๒
ภาพที่ ๓.๑๕๓ ครูนาตา ลุงโหลง สาธิตการพ้อนค้อน (กระบอง)	๒๑๐๓
ภาพที่ ๓.๑๕๔ ทำผู้เฒ่าจับไม้เท้า	๒๑๐๓
ภาพที่ ๓.๑๕๕ ทำพ่ายคู่เปา (ลายป้องกันลำตัว)	๒๑๐๓
ภาพที่ ๓.๑๕๖ ทำป้องกันตัว (ด้านหน้า)	๒๑๐๔
ภาพที่ ๓.๑๕๗ ทำป้องกันตัว (ส่วนขา)	๒๑๐๔
ภาพที่ ๓.๑๕๘ ครูคำแก้ว คำฝั้น สาธิตทำจับค้อน (กระบอง)	๒๑๐๔
ภาพที่ ๓.๑๕๙ ตัวอย่างทำที่ ๑ ทำป้องกัน (เท้า)	๒๑๐๕
ภาพที่ ๓.๑๖๐ ตัวอย่างทำที่ ๒ ทำเคลื่อนหาศัตรู.....	๒๑๐๕
ภาพที่ ๓.๑๖๑ ตัวอย่างทำเขี่ยอาวุธทิ้ง จังหวะที่ ๑	๒๑๐๕
ภาพที่ ๓.๑๖๒ ตัวอย่างทำเขี่ยอาวุธทิ้งจังหวะที่ ๒.....	๒๑๐๕
ภาพที่ ๓.๑๖๓ ตัวอย่างทำที่ ๓ ทำตีขมับ (จังหวะสุดท้าย)	๒๑๐๕
ภาพที่ ๓.๑๖๔ ตัวอย่างทำที่ ๔ ทำเคลื่อนเข้ามาหาศัตรู	๒๑๐๖
ภาพที่ ๓.๑๖๕ ทำตีรุก.....	๒๑๐๕
ภาพที่ ๓.๑๖๖ ตัวอย่างทำที่ ๖ ทำขึ้นด้านหลัง จังหวะที่ ๑	๒๑๐๕
ภาพที่ ๓.๑๖๗ ตัวอย่างทำที่ ๖ จังหวะที่ ๒.....	๒๑๐๕
ภาพที่ ๓.๑๖๘ ตัวอย่างทำที่ ๗ ทำจบ.....	๒๑๐๕
ภาพที่ ๓.๑๖๙ ทำนวก	๒๑๐๗
ภาพที่ ๓.๑๗๐ ทำงู	๒๑๐๗
ภาพที่ ๓.๑๗๑ ทำเสื่อ.....	๒๑๐๗
ภาพที่ ๓.๑๗๒ ทำตั้งตัว.....	๒๑๐๗
ภาพที่ ๓.๑๗๓ ทำนั่งตีกลองมอชิง ศิลปินวัดม่วงคำ ตำบลเวียง อำเภอฝาง	๒๑๐๘
ภาพที่ ๓.๑๗๔ – ๓.๑๗๕ กลองมอชิง ณ วัดจองแป้น (จองออก) ตำบลเวียง	๒๑๐๘
ภาพที่ ๓.๑๗๖ – ๓.๑๗๗ กลองไม้ใส่มอและการบรรจุมอ ที่ตีประสมวงกับกลองมอชิง ณ วัดจองแป้น (จองออก) ตำบลเวียง อำเภอฝาง	๒๑๐๙
ภาพที่ ๓.๑๗๘ การประสมวงกลองมอชิง วัดแม่อาขย หลวง อำเภอแม่อาขย จังหวัดเชียงใหม่	๒๑๐๙

ภาพที่ ๓.๑๗๕ – ๓.๑๘๐ วัดใหม่หมอกจ้าม เลขที่ ๕๕๕ หมู่ ๘ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เมาะ	๒๑๑๐
ภาพที่ ๓.๑๘๑ กลองมอชิงและมอหรือโหม่ง	๒๑๑๐
ภาพที่ ๓.๑๘๒ กลองมอชิงวัดมะกายอน	๒๑๑๑
ภาพที่ ๓.๑๘๓ วัดฟ้าเวียงอินทร์ อำเภอเวียงแหง	๒๑๑๑
ภาพที่ ๓.๑๘๔ การประสมวงกลองมอชิงวัดฟ้าเวียงอินทร์	๒๑๑๑
ภาพที่ ๓.๑๘๕ วัดหนองกอก	๒๑๑๒
ภาพที่ ๓.๑๘๖ การประสมวงกลองมอชิง วัดหนองกอก	๒๑๑๒
ภาพที่ ๓.๑๘๗ การรำเงมมือเปล่า ศิลปะการแสดงกับกลองมอชิง.....	๒๑๑๕
ภาพที่ ๓.๑๘๘ พ่อครูคำ อินตา สาธิตท่าทางในการเป่าปี่สอมปีครู ๖ นิ้ว เท่ากับเสียงฟา	๒๑๑๖
ภาพที่ ๓.๑๘๙ การเจาะรูตรงกลางปล้องส่วนหัว	๒๑๒๐
ภาพที่ ๓.๑๙๐ แฝงสะพานสำหรับติด โดยมีการเจาะรูไว้ด้านใต้แฝง	๒๑๒๐
ภาพที่ ๓.๑๙๑ ครูอานันท์ จะลา สาธิตท่าทางการติดตั้งตุ้ม ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี	๒๑๒๑
ภาพที่ ๓.๑๙๒ เครื่องดนตรีส่วนหัว	๒๑๒๑
ภาพที่ ๓.๑๙๓ ลักษณะการทำแฝงสะพานสำหรับวางมือซ้ายเพื่อติด	๒๑๒๑
ภาพที่ ๓.๑๙๔ ส่วนท้ายของเครื่องดนตรีที่ติดอยู่กับส่วนลำตัวผู้ติด	๒๑๒๑
ภาพที่ ๓.๑๙๕ ลักษณะเปลือกไม้ที่ใช้ติด	๒๑๒๑
ภาพที่ ๓.๑๙๖ ตั้งตุ้ม เครื่องดนตรีคุณครูต่างคำ จางยอด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	๒๑๒๒
ภาพที่ ๓.๑๙๗ มอังกาบ	๒๑๒๒
ภาพที่ ๓.๑๙๘ วิธีการประสมวงตั้งตุ้ม – มอังกาบ – นอง ของคณะคุณครูต่างคำ จางยอด	๒๑๒๒
ภาพที่ ๓.๑๙๙ – ๓.๒๐๐ ตัวอย่างการติดทำนองด้วยมือซ้าย การให้จังหวะมอด้วยมือขวา	๒๑๒๓
ภาพที่ ๓.๒๐๑ ตัวอย่างการติดทำนองด้วยมือขวา การให้จังหวะมอด้วยมือซ้าย.....	๒๑๒๓
ภาพที่ ๓.๒๐๒ การเตรียมกระบอกไม้ไผ่.....	๒๑๒๓
ภาพที่ ๓.๒๐๓ – ๓.๒๐๔ การผ่าไม้ไผ่แบบปากกลามด้านที่ ๑	๒๑๒๓
ภาพที่ ๓.๒๐๕ การปาดไม้ไผ่อีกด้านหนึ่ง	๒๑๒๓
ภาพที่ ๓.๒๐๖ การปาดไม้ไผ่ให้เรียบ.....	๒๑๒๔
ภาพที่ ๓.๒๐๗ การผ่ากลางกระบอกไม้ไผ่ให้แยกออกจากกัน เพื่อใช้ตีกระทบเป็นกรับ	๒๑๒๔
ภาพที่ ๓.๒๐๘ – ๓.๒๐๙ การใช้ผิวไม้ไผ่มัดช่วงท้ายด้านหนึ่งไว้เพื่อไม่ให้เกิดการแตกได้ง่าย.....	๒๑๒๔
ภาพที่ ๓.๒๑๐ พ่อเฒ่าปายเมือง ลายใส ปัจจุบันอายุ ๗๔ ปี	๒๑๒๕
ภาพที่ ๓.๒๑๑ พ่อเฒ่าปายเมือง ลายใส (ยืนด้านหน้าสุด)	๒๑๓๐
ภาพที่ ๓.๒๑๒ ปกหนังสือปฐมนิเทศ	๒๑๓๐
ภาพที่ ๓.๒๑๓ “ออยยะ” ผู้คิดค้นการแสดงลิเกจ๊าดไต	๒๑๓๑

ภาพที่ ๓.๒๑๔ นางยิงจำ นางเอกที่มีชื่อเสียงที่สุด	๒๑๓๑
ภาพที่ ๓.๒๑๕ นางเล็กเมืองมุก (ผู้แสดงที่มีชื่อเสียง)	๒๑๓๒
ภาพที่ ๓.๒๑๖ นางทวยคำ ปางหลวง (ผู้แสดงที่มีชื่อเสียง)	๒๑๓๒
ภาพที่ ๓.๒๑๗ – ๓.๒๑๘ นายต่างช่วยและนายต่างยุ่น นักแสดงชายที่มีชื่อเสียง (เป็นพี่ชายและน้องชาย)	๒๑๓๒
ภาพที่ ๓.๒๑๙ ทรูสั้น จองแหลง (เสื้อสีแดง) หัวหน้าคณะลิเกจำดไต “คณะยอดแขวงแกลงใหม่”	๒๑๓๓
ภาพที่ ๓.๒๒๐ ฉากประกอบการแสดงของคณะยอดแขวงแกลงใหม่	๒๑๓๓
ภาพที่ ๓.๒๒๑ บรรยากาศบ้านเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่	๒๑๓๔
ภาพที่ ๓.๒๒๒ คุณลุงขุ่น จองกอน หัวหน้าคณะจำดแขวง แลงปิ่นอ่อน	๒๑๓๔
ภาพที่ ๓.๒๒๓ – ๓.๒๒๔ สมาชิกคณะจำดแขวง แลงปิ่นอ่อน	๒๑๓๔
ภาพที่ ๓.๒๒๕ หมุกุ่มสืบสานลายไต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.....	๒๑๓๕
ภาพที่ ๓.๒๒๖ การเดินกรู (การไหว้ครูก่อนการแสดง)	๒๑๓๘
ภาพที่ ๓.๒๒๗ การพ้อนแม่ก่าวเดิน (พ้อนเพื่อบูชาครุ)	๒๑๓๘
ภาพที่ ๓.๒๒๘ การพ้อนโต	๒๑๓๘
ภาพที่ ๓.๒๒๙ การพ้อนลายไต (พ้อนมือ)	๒๑๓๘
ภาพที่ ๓.๒๓๐ – ๓.๒๓๑ การพ้อนนกกิ้งกะหล่า	๒๑๓๘
ภาพที่ ๓.๒๓๒ วงกลองกันยาวตีประกอบการพ้อนนกกิ้งกะหล่า ตีกลองโดยครูลิ้น จองแหลง	๒๑๓๙
ภาพที่ ๓.๒๓๓ การพ้อนรำของนักแสดงรุ่นเล็ก	๒๑๓๙
ภาพที่ ๓.๒๓๔ นายมู่หลังโต๊ะ ฟังบุญ รองหัวหน้าคณะ ร้องเพลงไต	๒๑๓๙
ภาพที่ ๓.๒๓๕ – ๓.๒๓๖ นายมู่หลังโต๊ะ ฟังบุญ สาธิตการเป่าปี่น้ำเต้าและปี่ลม	๒๑๓๙
ภาพที่ ๓.๒๓๗ นายมู่หลังโต๊ะ ฟังบุญ สาธิตการเป่าใบไม้	๒๑๔๐
ภาพที่ ๓.๒๓๘ การร้องเพลงเกี่ยวพาราสิ (เพลงต่างสูตต่างเฮา)	๒๑๔๐
ภาพที่ ๓.๒๓๙ การพ้อนรำมู่ (ช่วงสุดท้ายของรายการแสดงก่อนที่จะเริ่มแสดงเป็นเรื่องราว) ..	๒๑๔๐
ภาพที่ ๓.๒๔๐ หัวหน้าคณะทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดง	๒๑๔๑
ภาพที่ ๓.๒๔๑ การไหว้ครูก่อนการแสดง	๒๑๔๑
ภาพที่ ๓.๒๔๒ การไหว้ครูก่อนการแสดง	๒๑๔๑
ภาพที่ ๓.๒๔๓ ร้านกิ้งกะหล่าก่อนการแสดงลิเก	๒๑๔๑
ภาพที่ ๓.๒๔๔ วงกลองกันยาวตีประกอบการพ้อนนกกิ้งกะหล่า พ้อน โต พ้อนดาบ และพ้อนมือ	๒๑๔๑
ภาพที่ ๓.๒๔๕ การรำไตก่อนการแสดง	๒๑๔๒
ภาพที่ ๓.๒๔๖ การร้องเพลงขึ้นใหญ่ใหม่สูง (เพลงก่อนการแสดง)	๒๑๔๒
ภาพที่ ๓.๒๔๖ การรำแม่หย่องเดิน (พ้อนเพื่อบูชาครุ)	๒๑๔๒

ภาพที่ ๓.๒๔๗ ตัวอย่างการแสดงลิเกจ้ำดไต ชื่อเรื่อง คิดได้ก็สายเสียแล้ว	๒๑๔๒
ภาพที่ ๓.๒๔๘ ตัวอย่าง ฉากที่ ๑ ฉากหอคำ (เรื่องเจ้ยะมานตัน)	๒๑๔๓
ภาพที่ ๓.๒๔๙ ตัวอย่าง ฉากที่ ๒ ฉากกลางป่า นางลั่นออกจากวัง (เรื่องเจ้ยะมานตัน)	๒๑๔๓
ภาพที่ ๓.๒๕๐ ตัวอย่าง ฉากที่ ๓ ในภาค (ตลาด) นางลั่นไปพบตุ้กะตะ (เรื่องเจ้ยะมานตัน)	๒๑๔๓
ภาพที่ ๓.๒๕๑ ตัวอย่าง ฉากที่ ๔ ฉากเฮือน (บ้าน) ฝ่ายชายพาภรรยาไปหาแม่ (เรื่องเจ้ยะมานตัน)	๒๑๔๓
ภาพที่ ๓.๒๕๒ ตัวอย่าง ฉากที่ ๕ ฉากกลางป่าพบญาติ (เรื่องเจ้ยะมานตัน)	๒๑๔๔
ภาพที่ ๓.๒๕๓ ตัวอย่าง ฉากที่ ๖ ฉากน้ำตก ตุ้กะตะเจออัญมณีที่ทำน้ำ (เรื่องเจ้ยะมานตัน)	๒๑๔๔
ภาพที่ ๓.๒๕๔ ตัวอย่าง ฉากที่ ๗ ฉากบ้านตึก ตุ้กะตะขายอัญมณี (เรื่องเจ้ยะมานตัน)	๒๑๔๔
ภาพที่ ๓.๒๕๕ ตัวอย่าง ฉากที่ ๘ ฉากบ้านตึก ชาวบ้านมาสู้เงิน (เรื่องเจ้ยะมานตัน)	๒๑๔๔
ภาพที่ ๓.๒๕๖ ตัวอย่างฉากที่ ๙ ฉากเจ้าเมืองปลอมตัวเข้าไปในตลาด (เรื่องเจ้ยะมานตัน)	๒๑๔๔
ภาพที่ ๓.๒๕๗ ฉากที่ ๑๐ ฉากหอคำ ทุกคนกลับเข้าวัง (เรื่องเจ้ยะมานตัน)	๒๑๔๔
ภาพที่ ๓.๒๕๘ การไหว้พระ	๒๑๔๕
ภาพที่ ๓.๒๕๙ การกล่าวสุรัสวดี	๒๑๔๕
ภาพที่ ๓.๒๖๐ แม่ข่องเฝิน	๒๑๔๕
ภาพที่ ๓.๒๖๑ หมอป่าปอก	๒๑๔๕
ภาพที่ ๓.๒๖๒ แม่จ้ำงก้ำ (ข่องขอลิกไต)	๒๑๔๖
ภาพที่ ๓.๒๖๓ การแสดงขุนบ่าวนางสาว (เกี่ยวพาราตี)	๒๑๔๖
ภาพที่ ๓.๒๖๔ ตัวอย่าง ฉากสุวรรณสามกับเจ้าเมือง (เรื่องสุวรรณสาม)	๒๑๔๖
ภาพที่ ๓.๒๖๕ ตัวอย่าง ฉากเจ้าเมืองไปพบพ่อแม่สุวรรณสามซึ่งพิการทางสายตา(เรื่องสุวรรณสาม)	๒๑๔๖
ภาพที่ ๓.๒๖๖ ตัวอย่าง ฉากพ่อแม่ไปดูสุวรรณสามแล้วขอพร ๗ ประการ (เรื่องสุวรรณสาม)	๒๑๔๖
ภาพที่ ๓.๒๖๗ ตัวอย่าง ฉากนางตีมาปรากฏและทำให้พรของพ่อแม่สุวรรณสามสัมฤทธิ์ผล (เรื่องสุวรรณสาม)	๒๑๔๖
ภาพที่ ๓.๒๖๘ ระนาดเหล็กและกลอง	๒๑๔๗
ภาพที่ ๓.๒๖๙ มอแง หรือ หม้อแง	๒๑๔๗
ภาพที่ ๓.๒๗๐ บัดตะนา (ระนาดเหล็ก)	๒๑๔๗
ภาพที่ ๓.๒๗๑ มอแง (หม้อแง)	๒๑๔๗
ภาพที่ ๓.๒๗๒ ตอรอง (ตอขอรัน)	๒๑๔๘
ภาพที่ ๓.๒๗๓ ปี่ลม	๒๑๔๘
ภาพที่ ๓.๒๗๔ กลองชุด	๒๑๔๘
ภาพที่ ๓.๒๗๕ แสง ส็อก และสิ่ง (ฉาบ การเคาะไม้ค้ำยเสียงกรับและฉิ่ง)	๒๑๔๘
ภาพที่ ๓.๒๗๖ – ๓.๒๗๗ การประสมวงดนตรีจ้ำดไต อำเภอเวียงแหง	๒๑๔๘

ภาพที่ ๓.๒๗๘ – ๓.๒๗๙ วงดนตรีประกอบการแสดงลิเกจ๊าดไต บ้านเมืองนะ อำเภอเชียงดาว ...	๒๑๔๕
ภาพที่ ๓.๒๘๐ ระนาดเหล็ก	๒๑๔๕
ภาพที่ ๓.๒๘๑ ฆ้องแพงและตอยอฮอร์น	๒๑๔๕
ภาพที่ ๓.๒๘๒ กลองชุด	๒๑๔๕
ภาพที่ ๓.๒๘๓ เครื่องเคาะจังหวะ	๒๑๔๕
ภาพที่ ๓.๒๘๔ ฆ้องแพง	๒๑๕๐
ภาพที่ ๓.๒๘๕ ระนาดเหล็ก	๒๑๕๐
ภาพที่ ๓.๒๘๖ ตอรอ หรือ ตอยอฮอร์น	๒๑๕๐
ภาพที่ ๓.๒๘๗ กลองชุด	๒๑๕๐
ภาพที่ ๓.๒๘๘ ฉิ่งและฉาบ	๒๑๕๑
ภาพที่ ๓.๒๘๙ วงดนตรีจ๊าดไต คณะสืบสานลายไต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	๒๑๕๑

๓.๑ ทำนองอ่านธรรมและการเห็ดความ

๓.๑.๑ ทำนองอ่านธรรม

การอ่านธรรม ถือเป็นศิลปะการเผยแพร่คำสอนในรูปแบบของการเรียงร้อยภาษาให้เป็นทำนองของชาวไทใหญ่ ภาษาไทใหญ่มีคำ ๒ คำที่ต้องทำความเข้าใจ คำแรก เรียกว่า “ซอลีก” คำว่า ซอ หมายถึงการอ่าน คำว่า ลิก หมายถึงหนังสือ เมื่อนำมาแปลรวมกันจึงแปลว่า การอ่านหนังสือ ส่วนอีกคำหนึ่งเรียกกันว่า “ถ่อมลิก” แปลว่า การฟังหนังสือ โดยคำว่า ถ่อม แปลว่า การฟัง เมื่อนำมารวมกับคำว่า ลิก ซึ่งแปลว่าหนังสือ จึงหมายถึงการฟังหนังสือนั่นเอง ครูสุนันตา จองแห่ง ปราชญ์ไทใหญ่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่อธิบายว่า “การอ่านธรรมเป็นเรื่องตำนานพระพุทธเจ้า เรื่องเกี่ยวกับศาสนา ต่างจากเห็ดความ ผู้ที่จะอ่านธรรมได้ต้องเป็นจเร หรือ เจเร สั่งสอนอบรมให้คน อยู่ในศีลในธรรม” (สุนันตา จองแห่ง, สัมภาษณ์ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ภาพที่ ๓.๑ การ “ซอลีก” บันทึกภาพจากวัดหมอกจ้าม บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

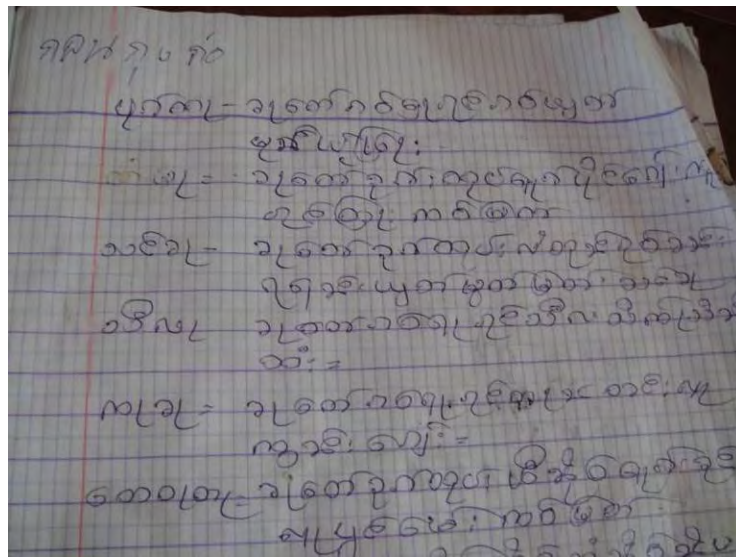
ทำนองการอ่านธรรม อำเภอฝาง ครูศรีมิ พงศาสกุล จเร^๑ไทใหญ่ อำเภอฝาง อธิบายว่า ทำนองธรรมมีอยู่ด้วยกัน ๓ ทำนองดังนี้

ทำนองแรก เรียกว่า “ทำนองหลังท่าโหลง” หรือ ทำนองใหญ่

ทำนองที่สอง เรียกว่า “ทำนองหลังท่ากล้าง” หรือ ทำนองกลาง

^๑ จเร ถือเป็นปราชญ์ของชาวไทใหญ่ ผู้ที่จะได้ตำแหน่งจเรต้องมีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ มากมาย มีใจรักในการด้านการอ่าน โดยเฉพาะภาษาบาลี เป็นผู้ปฏิบัติธรรมจนมีความเข้าใจ หลักธรรม จนได้รับการยอมรับจากชาวบ้านยกย่องให้เป็นจเร หรือเป็นนักอ่าน หรือเป็นกวี คุณสมบัติส่วนใหญ่ที่ต้องปรากฏได้แก่การเป็นผู้ที่กล่าวทำนองได้ไพเราะ เสียงดี อ่านเก่ง อ่านไว อ่านแล้วคนฟังสามารถเข้าใจได้เป็นอย่างดีและเป็นผู้มีจิตใจดี เข้มแข็ง

ทำนองที่สาม เรียกว่า “ทำนองหลังท่าปล้ำ” หรือ ทำนองปลาย

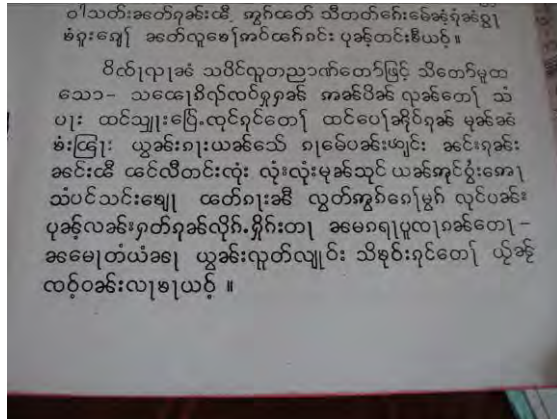
ภาพที่ ๓.๒ ตัวอย่างตัวหนังสือสำหรับอ่านทำนองกรรม “หลังท่าปล้ำ”
บันทึกภาพจากหนังสือจากครูศรีมิ พงศาสกุล วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๓.๓ ครูศรีมิ พงศาสกุล ปัจจุบันอายุ ๖๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๑๓ ตำบลเวียง
อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ครูศรีมิ พงศาสกุล อธิบายว่าทำนองทั้ง ๓ ทำนองนั้นมีความแตกต่างกันที่การอ้าริมภท โดยทำนองใหญ่จะมีการอ้าริมภทยาว ทำนองกลางจะอ้าริมภทกลาง ๆ และทำนองปลายจะมีการอ้าริมภทแบบสั้น ส่วนเนื้อหาที่นิยมนำมาอ่านกรรมมักเป็นเนื้อหามาจากพุทธชาดกที่เกี่ยวข้องกับ

ภิกษุณีท่านหนึ่ง ชาวไทใหญ่เรียกชื่อกันว่า “นางป๊ะตะจารี” (ศรีมิ พงศาสกุล, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ภาพที่ ๓.๔ ปกหนังสือแสดงเรื่องราวจากชาดกเรื่อง “นางป๊ะตะจารี”

ภาพที่ ๓.๕ เนื้อหาที่นำมาอ่านธรรมทานอง “หลังกำโหลง”

ภาพและตัวอย่างหนังสือจากครูศรีมิ พงศาสกุล บันทึกภาพวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

เรื่องราวของนางป๊ะตะจารี ครูศรีมิ พงศาสกุล เล่าว่า นางป๊ะตะจารีเป็นลูกสาวเศรษฐี มีความมั่งคั่งมาก บิดาต้องการให้แต่งงานกับชายที่เลือกให้ แต่นางป๊ะตะจารีกลับไปรักใคร่กับทาสภายในบ้าน เมื่อบิดาทราบเกิดโทสะอย่างรุนแรงถึงกลับไปไล่นางออกไปอยู่ในป่า นางป๊ะตะจารีไปอยู่กับครอบครัวในป่าโดยมีอาชีพทำไร่จนมีลูกชาย ๑ คน ต่อมาขณะตั้งท้องลูกคนที่สอง นางป๊ะตะจารีเกิดคิดถึงบ้าน จึงเดินทางกลับบ้าน เมื่อสามีทราบจึงเดินทางมาสมทบในป่า ขณะเดินทางในป่า เกิดฝนตก (สันนิษฐานว่าเดินทางในฤดูฝน ซึ่งเป็นช่วงเข้าพรรษา) นางป๊ะตะจารีเกิดเจ็บท้องจะคลอดลูกคนที่สอง สามีจึงไปเก็บหาพืชเพื่อมาต้มน้ำทำคลอดภรรยา หากแต่สามีของนางกลับถูกงูกัดตายและในคืนนั้นเองนางป๊ะตะจารีได้คลอดลูกสาว เมื่อนางป๊ะตะจารีทำศพสามีเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ยังคิดถึงเดินทางกลับบ้านเพื่อไปบ้านบิดามารดา

เมื่อนางป๊ะตะจารีเดินทางมาถึงแม่น้ำ ต้องการข้ามแม่น้ำ จึงนำลูกสาวข้ามไปวางอีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำและต้องการเดินลุยน้ำกลับมารับลูกชายซึ่งรออยู่อีกฝั่งหนึ่ง หากแต่ช่วงนั้นเองนางป๊ะตะจารีก็เห็นเหยี่ยวตัวหนึ่งบินมา นางจึงกวักมือไล่เหยี่ยว แต่บุตรชายกลับคิดว่านางป๊ะตะจารีเรียกตน จึงเดินข้ามน้ำทันทีทำให้จมน้ำตาย หลังจากนั้นเหยี่ยวตัวนั้นก็บินไปคาบและกัดลูกสาวที่

เกิดใหม่เสียชีวิตตามไปด้วย นางป๊ะต๊ะจาร์จึงเกิดความเศร้าโศกเสียใจมากที่ต้องเสียทั้งสามีและบุตร ทั้ง ๒ คนไปในเวลาใกล้เคียงกัน

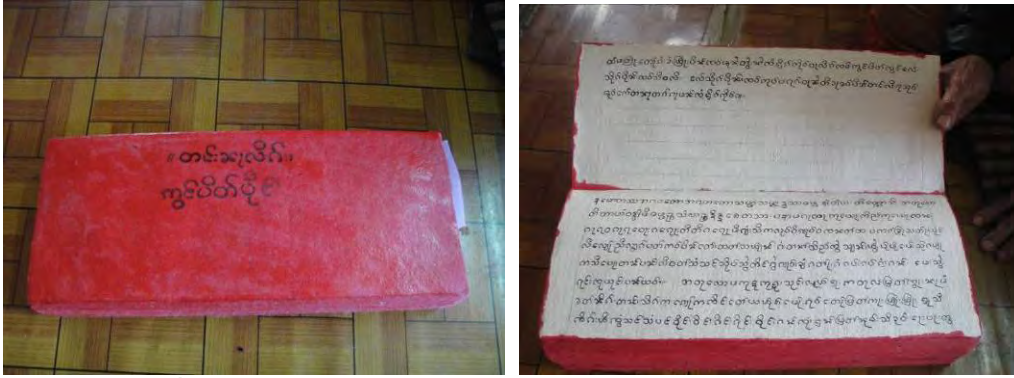
นางป๊ะต๊ะจาร์เดินทางมาถึงบ้านบิคาราคาก็พบว่าหมู่บ้านประสบภัยด้วยเหตุดินถล่ม แผ่นดินไหวทำให้บิคาราคาเสียชีวิตหมดค่อนหน้าทีนางจะเดินทางมาถึง ทำให้นางป๊ะต๊ะจาร์เกิดอาการสติไม่เป็นปกติเดินไปเดินมาอยู่อย่างนั้น

พระพุทธเจ้าทรงเสด็จด้วยญาณจึงได้เสด็จโปรดนางป๊ะต๊ะจาร์และทำการเทศนาธรรม จนนางป๊ะต๊ะจาร์สำเร็จธรรมขอบวชเป็นภิกษุณีและปฏิบัติธรรมจนบรรลุเป็นอรหันต์ในเวลาต่อมา (ศรีมิ พงศาสกุล, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามอำเภอแม่เอย จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงมากที่สุดท่านหนึ่งได้แก่คุณครูสุนันตา จองเหลือง จเรไทใหญ่ สำหรับครูสุนันตา ท่านได้เก็บสะสม “ป๊อบสา” หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “พ๊อบสา” กระดาษสาที่เขียนเรื่องราวพระพุทธประวัติไว้เป็นจำนวนมาก เพื่อมอบหรือให้จเร “ฮอลีก” หรือ จเรที่ทำหน้าที่อ่านหนังสือ นำไปใช้อ่านหนังสือเพื่อสั่งสอนผู้คนในชุมชนมาเป็นระยะเวลาาน

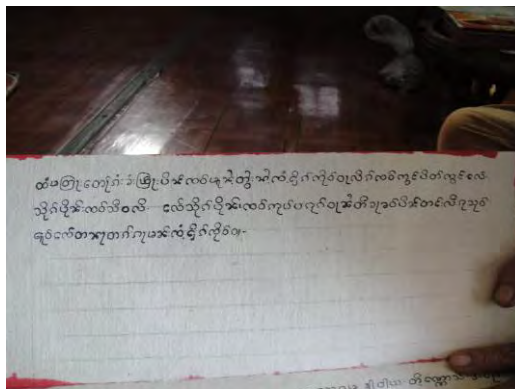

ภาพที่ ๓.๖ คุณครูสุนันตา จองเหลือง ปัจจุบันอายุ ๘๓ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๕ หมู่ ๕ ตำบลแม่เอย อำเภอแม่เอย จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๓.๓ – ๓.๔ ตัวอย่างกระดาษสาพับของคุณครูสุนันตา จองแหลง

สำหรับภาพตัวอย่างกระดาษสาที่ยกตัวอย่าง ภาพด้านซ้ายมือเป็นภาพปกหนังสือเขียนด้วยภาษาไทยใหญ่ ประกอบด้วยกัน ๒ บรรทัด บรรทัดแรกอ่านว่า “ตั้งหน้าหลิก” แปลว่า สารบัญ บรรทัดที่ ๒ อ่านว่า “อ่องแปดเป็ง” แปลว่า บทสวดพาหุง

ภาพที่ ๓.๕ ตัวอย่างหนังสือที่เขียนไว้ที่กระดาษสาสำหรับเจรอ่านเพื่อเป็นคำสอน จากตัวอย่างภาพกระดาษสาข้างต้นมีคำอ่านและคำแปลดังนี้

คำอ่าน

ธรรมะเตตราต่อเจ้าหมุ่ไนจำ หิกจื่อหว่า หลิกเจ้าอ่องแปดเป็ง
เล็กปิ่นเจ้าสิวะลี แหล่เล็กปิ่น เจ้าอุปกุด ตางหลิกูโส โหเจตนา
ตักก่ามันจำหิกจื่อว่า พ่อเต่าสุหนันตา

คำแปล

ตำนานประวัติพระพุทธเจ้า เป็นการสวดพาหุง
เป็นประวัติเจ้าสิวลี สุตท้ายเป็นประวัติพระอุปกุด
ทำให้เรเอาไว้อ่านโดยพ่อเต่าสุนันตา

(คำอ่าน โดยคุณครูสุนันตา จองแหลง เขียนคำอ่านและแปล โดย คุณครูประเดิม ส่างเสน)

จเร อำเภอมะแม่อายที่มีชื่อเสียงในการอ่านธรรมได้แก่คุณครูตีบ วงปา ท่านได้อธิบายว่า
ทำนองการอ่านธรรมจะใช้เสียง ๖ เสียงเรียงร้อยสลับกันไปมา

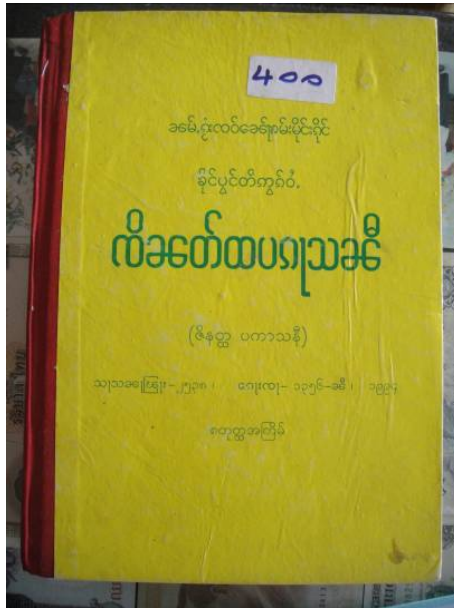

ภาพที่ ๓.๑๐ คุณครูตีบ วงปา ปัจจุบันอายุ ๔๔ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๒๕๔ หมู่ ๕ ตำบลแม่ข่า อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

เสียงการอ่านธรรมของครูตีบ วงปาจำนวน ๖ เสียงมีดังนี้

๑. เสียงธรรมดา
๒. เสียงม้าเดิน
๓. เสียงนกบิน (ภาษาไทยใหญ่คือ เสียงนกตู่หวิน หมายถึงนกบินขึ้นบินลง)
๔. เสียงหล่อลงกุง (หมายถึงเสียงลงห้วย)
๕. เสียงตองลิด (หมายถึงเสียงเหมือนปี โดยมีเสียงสูงเสียงต่ำสลับกัน)
๖. เสียงจั้น

ครูตีบ วงปาอธิบายว่าการใช้เสียง ๖ เสียงร่วมกันในการอ่านเนื้อหาบทเดียวกันนั้น
ภาษาไทยใหญ่เรียกว่า “นำความโหลงสามกิว” ครูตีบ วงปา สาธิตการอ่านธรรมจากหนังสือ “จินะ-
ทะปะกาสะนี”

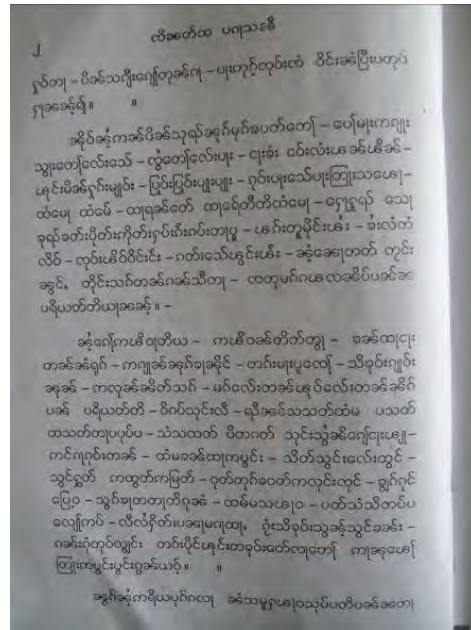
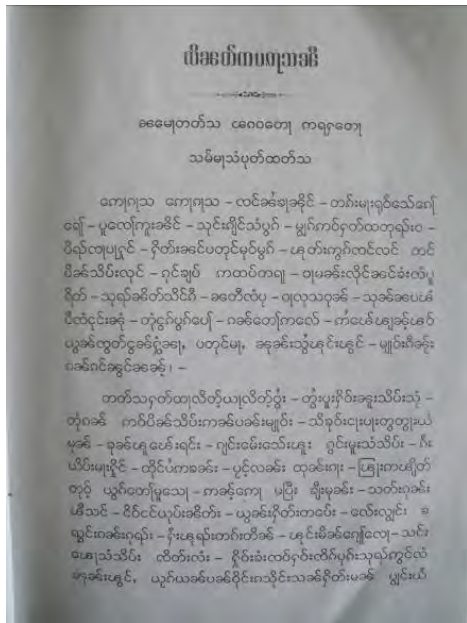
ภาพที่ ๓.๑๑ ปกหนังสือ “จินะทะปะกาสะนิ”

จากปกหนังสือดังกล่าว ถูกบันทึกด้วยภาษาไทยใหญ่ ประกอบด้วยกัน ๖ บรรทัด โดย ๓ บรรทัดแรกเป็นภาษาไทยใหญ่ บรรทัดที่ ๔ เป็นชื่อหนังสือเหมือนกับข้อความบรรทัดที่ ๓ แต่เขียนด้วยภาษาพม่า สำหรับบรรทัดที่ ๕ - ๖ บันทึกระบุปีที่พิมพ์ โดยระบุปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ปีจุลศักราช ๑๓๕๖ และปี ค.ศ. ๑๙๙๔ บรรทัดสุดท้ายเป็นการระบุว่าหนังสือเล่มนี้พิมพ์ครั้งที่ ๔ สำหรับการอ่าน ๓ บรรทัดแรกที่เป็นภาษาไทยใหญ่มีรายละเอียดดังนี้

บรรทัดแรก นำความเจ้าหน่อคำเหม็งกิ่ง
 บรรทัดที่สอง จึงก่องแตมไ่ว่
 บรรทัดที่สาม จินะทะปะกาสะนิ

ความหมายของภาษาไทยใหญ่ทั้ง ๓ บรรทัดคือ หนังสือนี้ชื่อเรื่องเจ้าชายสิทธัตถะ เขียนโดยเจ้าหน่อคำซึ่งเป็นปราชญ์หรือครูใหญ่หรือครูหม่อใหญ่ของชาวไทใหญ่^๒ (สำหรับครูหม่อใหญ่ที่นับถือและเขียนหนังสือต่างๆ ของชาวไทใหญ่ไว้จำนวนมากนั้น มีปรากฏที่มีชื่อเสียงอยู่ ๕ ท่าน ได้แก่เจ้าหน่อคำ นางคำกู่ เจ้ากลางเสื่อ เจ้ากอหลี่ เจ้าวรเข้ เจ้าธรรมะดิ่งนะ เจ้าปิ้งหย่าพอก๊ะ เจ้าอมาตย์โหงงและเจ้าปิ่นตึกต๊ะ) (ตีพิมพ์, สัมภาษณ์ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓)

^๒ ตำแหน่งครูหม่อใหญ่ ถือเป็นภูมิปัญญาไทใหญ่ทางด้านวรรณกรรม มีผลงานด้านการเขียน โดยตำแหน่งครูหม่อใหญ่ถือเป็นตำแหน่งที่อยู่สูงกว่าตำแหน่ง จเร

ภาพที่ ๓.๑๒ – ๓.๑๓ ตัวอย่างตัวหนังสือไทใหญ่ในหนังสือ “จินะทะปะกาสะนี”

วิเคราะห์รูปแบบทำนองอ่านธรรม

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม จรรยาเภอฟางและจรรยาเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ สาคิตทำนองอ่านธรรมดังรายละเอียดเนื้อร้องพร้อมเส้นแนวทำนอง สำหรับการบันทึกโน้ตแสดงทำนองอ่านธรรม ตารางด้านบนเป็นเนื้อร้อง ตารางด้านล่างแสดงเสียง การบันทึกใช้โน้ตระบบไทยเทียบเสียงตามขลุ่ยเพียงออเป็นหลักในการพิจารณาเสียงทำนองอ่านธรรม ดังรายละเอียดตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างทำนองหลังกำโหลง หรือ ทำนองใหญ่

วรรคที่ ๑

- - - วิ	- สะ - หยัน	- สะ ปิ ยุต	ตะหย่น - โต	(หยุดเสียง)
- - - คัม	- ช - ช	- ช ช คัม	ช ช - ช	

วรรคที่ ๒

- - - สัพ	- พ้อ - แก่น	- เต้า - อู๋	- อัน - หล่น	- เป็น - หย่น
- - - ช	- คัม - ฟ	- ช - คัม	- ช - ช	- ช - ฟ

- ตัว - ซ้าม	- ป๊ะ - เต็ง	- ชาว - ปี	- ลุ่ง - กุง	- ตัว - ตั่ง
- ช - ช	- คัม - ฟ	- ช - คัม	- ฟ - ฟ	- ฟ - ฟ

- ปัว - เหลือ	- กุ่น - ปุ่น	- หน้า - ค้ำ	- ป้า - ล้า	(ลากเสียง)
- ฟ - คั	- ฟ - ฟ	-ช (หยุด) คั	- คั - คั	- - - -

วรรคที่ ๓

- ย้อ - ล้า	- กำ - หย่น	- หนี - กำ	- หมิม - -	--- เพียะ
- คั - คั	- คั - ช	- ช - ช	- คั - -	--- คั (เสียงสั้น)

- ป้า - ล้า	- เปี้ย - ล้า	- ก้วง - ңыз	- ผี้ - ปั่ง	- อี้ - ตั่ง	- ңыз - ңыз	- ลุง - -
- คั - คั	- คั - คั	- คั - คั	- ช - ช	- ช - คั	- คั - รั	- คั - -

- - - หมุ่น	- หน่ง - ญุ่น	- เหียง - ญุ่น	- ้วย - ไอ
- - - ช	- ช - ช	- ช - ช	- รั - คั

--- ส้ม	- ปั้น - ซ่าง	- เกี้ยว - ปั้น	- กำ - ลี	----	-- หล่อน	- หน้า - วอก	- ก้อ - หม่อง
--- ช	- ช - คั	- รั - ช	- คั - รั		- - - - ช	- ช - ฟ	- ช - ฟ

(ลากเสียงไหลลง ๕ เสียง)

วรรคที่ ๔

- - - หล่ง	- หวะ - ปั่ง	- น้ำ - ปั่ง	- ล้า - หล่น	- กุ่น - ลี	- ңыз - เอ่อ	- อึ้ง - ต้า
--- ช	- ช - คั	- คั - คั	- คั - ช	- ช - รั	- รั - ช	- คั - ช

วรรคที่ ๕

- นะ - มา	- กะ - รา	- ปุ - ต่า	- กั้น - ต้อ	- นะ - โม	- ตั้น - เตียม	- ล่า (หยุด)
- คั - คั	- ช - ช	- ช - ช	- ช - คั	- คั - คั	- ช - ช	- ช - -

วรรคที่ ๖

--- ย้อ	- หังว - ลัว	- ลี - ไค้	- ปงโตโหยว	--- เน้อ	- สะ - ห้วน	--- ลาด	- คา - ไอ
--- คั	- ช - รั	- คั - คั	- ฟ ฟ ฟ	--- ช	- คั - คั	--- ช	- คั - คั

(สาธิตทำนองโดยครูศรีมิ พงศาสกุล)

ตัวอย่างทำนองหลังก่ากลาง หรือ ทำนองกลาง

วรรคที่ ๑

- พุท - ธา	- นุ - สติ	- ข้ำ - -
- คํ - คํ	- รั - คํคํ	- ซ - -

- เต้ - ก่า	- วะ - กุ้ง	- เก้า - ยวด	- นำ - บุญ	- ณะ - อิ่ม	- พะ - ล้า	(ลากเสียง)
- คํ - ซ	- ล - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ฟ	- ซ - ฟ	- คํ - คํ	----

วรรคที่ ๒

- ธรรม - มา	- นุ - สติ	- ข้ำ - เตะ	- กู้ก - ต้วก	- เป้า - -
- คํ - คํ	- รั - ซซ	- ซ - ซ	- คํ - คํ	- คํ - -

- เป็ง - เกียะ	- ซู้ - กุ้ง	- - ตะล้า	- - - เจ้า	- - - หมียก
- ซ - คํ	- คํ - ซ	- - คํคํ	- - - ซ	- - - ซ

วรรคที่ ๓

- สั้ง - ฆา	- นุ - สติ	- คติ - กู้ก	- รบ - ไถ่	- จุ่น - โก๊
- คํ - คํ	- รั - คํคํ	- ซซ - คํ	- คํ - ซ	- ซ - คํ

- กั้น - หยา	- หยุ่น - ปุ่น	- เมียด - ฉั่น	- ก่า - -
- คํ - คํ	- ซ - ซ	- คํ - ฟ	- ฟ - -

วรรคที่ ๔

- ข้ำ - ลี	- รา - นุ	- สติ - คติ	- เข้า - หว่า
- ซ - ฟ	- ซ - ซ	- ฟฟ - ฟฟ	- ซ - ฟ

- กุ้ง - ลี	- ระ - เสียด	- สะ - ฉั่น	- ธรรม - -
- ฟ - ซ	- คํ - ซ	- ซ - ซ	- คํ - -

วรรคที่ ๕

- สั้ง - ฆา	- นุ - สติ	- คติ - เข้า	- หว่า - กุ้ง	(ลากเสียง)
- คํ - คํ	- รั - คํคํ	- ซซ - ซ	- คํ - ซ	-----

--- ต่า	- น้ำ - ตั้ง	- คู่ - จ้วน	--- จี้	(ลากเสียง)
--- ซ	- คํ - คํ	- ซ - คํ	--- คํ	-----

(สาริตทำนองโดยครูศรีมิ พงศาสกุล)

ตัวอย่างทำนองหลังท่าปล่าย” หรือ ทำนองปลาย

วรรคที่ ๑

--- ้ว	- ตี - นุ่ม	- นุ่ม - ตุ่ม	- หว่า - กิว
--- รั	- คํ - ล	- ล - ล	- ล - ล

-- ก่วนอื่น	-- จิ้น ต้วน	-- ร่วนม่อน	--- นั้ง	- นาง - หลี
- - ล รั	- - ล คํ	- - ล ล	--- ล	- ล - ล

วรรคที่ ๒

- - - ฝี่	- สาง - ลง	- - ป่อเป็น	หือฮือ - มา	(ลากเสียง)
- - - รั	- รั - ล	- - ซ คํ	คํ รั - คํ	-----

-- ตัวไหน	--- ซ้ำ	--- ไล่	-----
- - รั รั	--- คํ	--- ล	-----

(ลากเสียงไหลลง ๓ เสียง)

ซ้ำไล่มาฮก	ปก - มุโต	- - - ฐู่	- - - ก้วน	- - - งาม	- มา - -
ล ล คํ รั	คํ - ล คํ	- - - ล	- - - คํ	- - - คํ	- คํ - -

- - - ก้วน	แหละคา - -	- - - ั้ง	- เมียน - วั่น	- - ตีเฮา	- ไล่ - มา
- - - ล	คํ คํ - -	- - - คํ	- ล - ล	- - ซ ล	- ซ - ล

- สก - หยา	- ตัว - ฐู	- กัว - หลี	(ลากเสียง)
- คั - ล	- ซ - ฟ	- ซ - ล	----

- เอ้าปวน -	- ตี้เปี้ยวสุก	- ปวน - -	- ปวน - ยื่อ	- - - เย่า
- ซ ล -	- ล ซ ฟ	- ล - -	- ซ - ซ	- - - ลซ

(สาริตทำนองโดยครูศรีมิ พงศาสกุล)

ครูตีบ วงป่า จเรอำเภอฟาง อธิบายว่าทำนองการอ่านธรรมมีเพียงทำนองเดียวเท่านั้น แต่ภายในทำนองเดียวกันนั้นประกอบด้วยการใช้เสียงต่าง ๆ จำนวน ๖ เสียงมาประกอบกัน เสียงทั้ง ๖ เสียงได้แก่เสียงธรรมดา เสียงม้วนดิน เสียงนกบิน เสียงหล่อลงกุง เสียงตองลิดและเสียงขึ้น โดยลักษณะเสียงทั้ง ๖ ชนิดมีรูปแบบการใช้เสียงและลักษณะทำนองดังนี้

ตัวอย่างทำนองที่ใช้เสียงธรรมดา

วรรคที่ ๑

- - - อ้อ	- - - ก่า	- ซ่า - อ้อ	- ก่า - ซ่า
- - - ซ	- - - ร	- ร - ซ	- ร - ร

- ตั้ง - ไน	- ซ่า - เน็ง	- ตั้น - มา	- อยู่ - ตี
- ร - ซ	- ซ - ร	- ซ - ซ	- ค - ค

- ก่อ - หย่อ	- ปุ๊ - ล้อ	- อู๊ - เอ่ง	- โซ้ - เก่ง	- สาม - ป้อ	(หยุดหายใจ)
- ค - ค	- ซ - ค	- ซ - ค	- ฟ - ค	- ค - ฟ	----

วรรคที่ ๒

- เมียว - เขา	- ฮัด - ท่า	- ต้วย - ว่า	- เปี้ยน - ซ่า
- ฟ - ร	- ซ - ซ	- ล - ซ	- ฟ - ซ

- ป้า - หุ่ง	- เฮียด - หนั่ง	- ป้า - ต่อง	- มั่ว - หม่อง
- ซ - ค	- ล - ค	- ซ - ค	- ล - ค

- ๒ู้ด - อ่อง	- ๒่าง - ล่าง	- ๒่าง - ๒้าง	- ๒้ำยม-หย่อง	- ๒่าง - ๒้ำยม	(หยุดหายใจ)
- ล - ด	- ๒ - ๒	- ๒ - ด	- ล - ด	- ด - ๒	----

วรรคที่ ๓

- อ้า - ๒้ำ	- ๒้ำ - หย่า	- หว่า - หมั่น	- เรือง - นิ่ง
- ๒ - ๒	- ๒ - ร	- ร - ๒	- ร - ร

- คำ - ๒้ำ	- ๒ู้ - เลียด	- ล้วย-เนียด	- แสง - กี่	- นะ - ที	- ล้าม - ๒ู้	(หยุดหายใจ)
- ๒ - ๒	- ร - ร	- ร - ร	- ๒ - ร	- ๒ - ร	- ๒ - ๒	----

(สาธิตทำนองโดยครูตีบ วงเปา)

ทำนองที่ใช้เสียงฆ้องมโหรี

รูปแบบทำนองการอ่านเป็นแบบเดียวกับเสียงธรรมชาติ หากแต่มีการเพิ่มแนวในการอ่านให้มีความรวดเร็วมากกว่าทำนองธรรมชาติ

ตัวอย่างทำนองที่ใช้เสียงนกกิน

- ๒ิ้ว - หย่น	- ๒้น - เหวิน	- ก้า - ก่า	- ๒้าง - ล่าง
- ม - ร	- ร - ๒	- ๒ - ร	- ล - ด

- ๒ี้ - หม่าน	- - - ๒ิ้ว	อีโมะ - ต้า
- ร - ด	- - - ๒	ร ร - ร

- - - ๒้าง	- ลัก - กี่	- ๒ิ้ว - ต่วน	- ก้า - -
- - - ร	- ๒ - ๒	- ล - ด	- ร - -

- ๒่าน - โต้	- ล้าม - กี่	- หน่าม - โต้	(ลากเสียงยาว)
- ร - ๒	- ม - ร	- ร - ๒	----

(สาธิตทำนองโดยครูตีบ วงเปา)

ตัวอย่างทำนองที่ใช้เสียงหล่ลงกุง

-ก่าน - ต่อ	- อ้า - เหล่	- อ้าย - เผ่	- - - เพี้ยน	- - - เผ่า	- - - ย่อน
- ซ - ซ	- ซ - ร	- ซ - ร	- - - ซ	- - - ร	- - - ฟ

(สาริตทำนองโดยครุฑีบ วงป่า)

ตัวอย่างทำนองที่ใช้เสียงตองลิด

- - - ง้า	- - - ค้า	-- กะ ล้า	- บั้น - ปี่	- - - -	- - - ปู่	- หมิ่น - ู่
- - - คั	- - - คั	-- ซ ซ	- ซ - คั	- - - -	- - - คั	- ฟ - ล

- - - เบี้ยว	- - - เบี้ยว	- ป๊ะ - เบี้ยว	- ปู่ - ป้า
- - - คั	- - - คั	- คั - คั	- คั - คั

- ลี - ป้า	- ราชชะโพ	- รัม - โม	- รัม - เม	- ทะรันเต	- ทา - เร	- เถ่ - เท้	- รัม - โม
- ฟ - ล	- ล ล ล	- ฟ - ล	- ฟ - ฟ	- ฟ ฟ ฟ	- ฟ - ฟ	- ฟ - ล	- ฟ - ล

(สาริตทำนองโดยครุฑีบ วงป่า)

ตัวอย่างทำนองที่ใช้เสียงขึ้น

-- สะตุง	- มา - หนุน	-- ส่อยป้ง	- - - ผอง	- - - -
- - ฟ ฟ	- ฟ - ซ	-- ฟ ฟ	ร - ฟ ซ	- - - -

(ลากเสียงขึ้นแล้วปล่อยเสียงยาว)

--- เพี้ยว	-- กี่ ไหน	- กั้น - กล่าง	- - - หนอง	- - - -
--- ซ	-- ฟ ซ	- - - ฟ	- - - ซ	- - - -

(ลากเสียงขึ้นแล้วปล่อยเสียงยาว)

(สาริตทำนองโดยครุฑีบ วงป่า)

จากทำนองการอ่านธรรมข้างต้น ผู้วิจัยพบลักษณะเฉพาะจำนวน ๔ ประเด็นดังนี้
 ประเด็นแรก ทำนองการอ่านธรรมจะใช้เสียงอย่างน้อยที่สุด ๓ เสียงและใช้เสียงมากที่สุด
 ไม่เกิน ๕ เสียง สำหรับเสียงที่ใช้เป็นหลักนั้นจะเป็นเสียง “เสียงโดและเสียงซอล” เป็นส่วนใหญ่ใน
 การดำเนินทำนอง สามารถจำแนกรายละเอียดดังนี้

ทำนองหลังกำโหลง ประกอบด้วยเสียง ๑๑๖ พยางค์เสียง เสียงที่ใช้ประกอบเป็นทำนองมี
จำนวน ๔ เสียงดังนี้

เสียงซอล	จำนวน ๕๐ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๕๘
เสียงโดสูง	จำนวน ๔๔ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๐๔
เสียงฟา	จำนวน ๑๕ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๔
เสียงเรสูง	จำนวน ๗ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๘.๑๒

ทำนองหลังกำกลางประกอบด้วยเสียง ๘๘ พยางค์เสียง เสียงที่ใช้ประกอบเป็นทำนองมี
จำนวน ๕ เสียงดังนี้

เสียงโดสูง	จำนวน ๓๗ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๔
เสียงซอล	จำนวน ๓๕ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๗๗
เสียงฟา	จำนวน ๑๑ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕
เสียงเรสูง	จำนวน ๔ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๔.๕๔
เสียงลา	จำนวน ๑ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๓

ทำนองหลังกำปลาย ประกอบด้วยเสียง ๖๕ พยางค์เสียง เสียงที่ใช้ประกอบเป็นทำนองมี
จำนวน ๕ เสียงดังนี้

เสียงลา	จำนวน ๒๙ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๖๑
เสียงโดสูง	จำนวน ๑๖ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๖๑
เสียงซอล	จำนวน ๑๐ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓๘
เสียงเรสูง	จำนวน ๘ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓๐
เสียงฟา	จำนวน ๒ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๗

ทำนองเสียงธรรมชาติ ประกอบด้วยเสียง ๗๐ พยางค์เสียง เสียงที่ใช้ประกอบเป็นทำนองมี
จำนวน ๕ เสียงดังนี้

เสียงซอล	จำนวน ๒๘ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๔๐
เสียงเร	จำนวน ๑๗ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๒๘
เสียงโด	จำนวน ๑๖ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๘๕
เสียงลา	จำนวน ๕ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๗.๑๔
เสียงฟา	จำนวน ๔ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๕.๗๑

ทำนองเสียงนกบิน ประกอบด้วยเสียง ๒๖ พยางค์เสียง เสียงที่ใช้ประกอบเป็นทำนองมี
จำนวน ๕ เสียงดังนี้

เสียงเร	จำนวน ๑๒ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๑๕
เสียงซอล	จำนวน ๗ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๙๒

เสียงโด	จำนวน ๓ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๕๓
เสียงลา	จำนวน ๒ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๗.๖๕
เสียงมี	จำนวน ๒ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๗.๖๕

ทำนองเสียงหล่อลงกุง ประกอบด้วยเสียง ๕ พยางค์เสียง เสียงที่ใช้ประกอบเป็นทำนองมีจำนวน ๓ เสียงดังนี้

เสียงซอล	จำนวน ๕ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕
เสียงเร	จำนวน ๓ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓
เสียงฟา	จำนวน ๑ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑

ทำนองเสียงตองลิต ประกอบด้วยเสียง ๓๓ พยางค์เสียง เสียงที่ใช้ประกอบเป็นทำนองมีจำนวน ๔ เสียงดังนี้

เสียงฟา	จำนวน ๑๒ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๓๖
เสียงโด	จำนวน ๑๐ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓๐
เสียงลา	จำนวน ๘ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๒๔
เสียงซอล	จำนวน ๓ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๙.๐๙

ทำนองเสียงขึ้น ประกอบด้วยเสียง ๑๔ พยางค์เสียง เสียงที่ใช้ประกอบเป็นทำนองมีจำนวน ๓ เสียงดังนี้

เสียงฟา	จำนวน ๘ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๑๔
เสียงซอล	จำนวน ๕ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗๑
เสียงเร	จำนวน ๑ พยางค์เสียง	คิดเป็นร้อยละ ๗.๑๔

ประเด็นที่สอง ทำนองการอ่านธรรมส่วนใหญ่เมื่อขึ้นต้นด้วยเสียงโด จะจบทำนองสุดท้ายด้วยพยางค์เสียงเดิม แสดงการจบที่สมบูรณ์ เนื่องจากการลงจบด้วยเสียงแรกเสียงส่วนใหญ่ที่ใช้ สามารถจำแนกรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ ตารางจำแนกลูกตก ๓ ทำนอง

ทำนองหลังกำโหลง		ทำนองหลังกำกลาง		ทำนองหลังกำปล้ำย	
ลำดับวรรค	เสียงขึ้นต้น และจบวรรค	ลำดับวรรค	เสียงขึ้นต้น และจบวรรค	ลำดับวรรค	เสียงขึ้นต้น และจบวรรค
วรรค ๑	คิ - ซ	วรรค ๑	คิ - ซ	วรรค ๑	ริ - ต
วรรค ๒	ซ - ฟ		คิ - คิ		ต - ต
	ซ - ฟ	วรรค ๒	คิ - คิ	วรรค ๒	ริ - คิ

	ฟ – คํ		ช – ช		รํ – ล
วรรค ๓	คํ – คํ	วรรค ๓	คํ – คํ		ล – คํ
	คํ – คํ		คํ – ฟ		ล – ล
	ช – คํ	วรรค ๔	ช – ฟ		คํ – ล
	ช – ฟ		ฟ – คํ		ช – ช
วรรค ๔	ช – ช	วรรค ๕	คํ – ช		
	คํ – ช		ช – คํ		
	คํ – ค				

ตารางที่ ๒.๒ ตารางจำแนกลูกตก ๕ ทำนอง

ทำนอง เสียงธรรมดา	ทำนอง เสียงม้าเดิน	ทำนอง เสียงห่อลงกุง	ทำนอง เสียงตองลิด	ทำนอง เสียงขึ้น
ช – รํ	ม – ค	ช – ฟ	คํ – ล	ฟ – ช
ร – ค	ร – ร		คํ – คํ	ช – ช
ค – ฟ	ร – ร		ฟ – ล	
ฟ – ช	ร – ช			
ช – ค				
ล – ช				
ช – ร				
ช – ช				

ประเด็นที่สาม พบการลากเสียงไหล เป็นคู่ ๒ คู่ ๓ และคู่ ๕ โดยสามารถจำแนกรายละเอียด
ดังนี้

ทำนองหลังท่าโหลง	เสียงเร – เสียงซอล	ลากลงเป็นคู่ ๕
ทำนองหลังท่าปล้าย	เสียงโด – เสียงลา	ลากลงเป็นคู่ ๓
ทำนองเสียงขึ้น	เสียงฟา – เสียงซอล	ลากขึ้นเป็นคู่ ๒

(จำนวน ๒ ครั้ง)

ประเด็นสุดท้าย พบลักษณะการลากเสียงลูกตกของทำนองเพลงห้องที่ ๓ โดยทำนอง
หลังท่าโหลง ซึ่งเป็นทำนองใหญ่่นั้นมีลักษณะ “ลากเสียงสู่เสียงสูงที่ห้องที่ ๓” เป็นส่วนใหญ่ ได้แก่

เสียงโดสูง สำหรับทำนองหลังท่ากลางและทำนองหลังท่าปลาย มีลักษณะ “การใช้เสียงระดับกลาง ได้แก่เสียงฟา ซอล ลาที่ห้องที่ ๓” เป็นส่วนใหญ่ สามารถจำแนกรายละเอียดดังนี้

ทำนองหลังท่าโหลง ใช้เสียง “โดสูง” เป็นเสียงลูกตกท้ายห้องที่ ๓ จำนวน ๓ ประโยค จากทำนองเพลง ๑๑ ประโยค

ทำนองหลังท่ากลาง มีการใช้ “เสียงซอลและเสียงฟา” เป็นเสียงลูกตกท้ายห้องที่ ๓ จำนวน ๓ ประโยคจากทำนองเพลง ๑๐ ประโยค

ทำนองหลังท่าปลาย มีการใช้ “เสียงลา” เป็นเสียงลูกตกท้ายห้องที่ ๓ จำนวน ๓ ประโยคจากทำนองเพลงจำนวน ๔ ประโยค

๓.๑.๒ การเสียดความ

การเสียดความ หมายถึงการพูดความหรือร้องความ สามารถร้องคนเดียวหรือเป็นการร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิงคล้ายกับการร้องลำตัด ผู้ฟังจะฟังที่เนื้อหาหรือฟังการร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง ครูสุนันต์ จำเริญ เพลง ปราชญ์ไทใหญ่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่อธิบายว่า “การเสียดความ มันเป็นเรื่องรัก เรื่องแแบ่ง เรื่องคนบ่าว คนสาว” (สุนันต์ จำเริญ, สัมภาษณ์ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๗) ผู้ร้องเสียดความเรียกกันว่า หมอความ^๓

ครูทองคำ ลุงอุจ จเรไทใหญ่ จากเมืองรวงเคอ รัฐฉาน ปัจจุบันอาศัยอยู่ในอำเภอฝาง อธิบายคำว่า ความ หมายถึงเรื่องราวที่จะพูดออกไป เสียงที่เปล่งออกไป ความหรือเรื่องราวที่จะพูดแแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท

ประเภทแรก เรียกว่า ความล่องคอง

ประเภทที่สอง เรียกว่า ความหยอบย่อน หมายถึงการด้นสด

ประเภทที่สาม เรียกว่า ความปานแซง เป็นลักษณะทำนองอย่างลิเก

(ทองคำ ลุงอุจ, สัมภาษณ์ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๗)

ความล่องคอง ถือเป็นการร้องทำนองไหว้ครู เนื้อหาที่ใช้ร้องว่าด้วยการเชิญนางสุรสดี^๔ เข้ามาร่วมกันขับขานในการร้อง อัญเชิญเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาปกป้องรักษาให้การขับร้องไม่เกิดการผิดพลาด นอกจากนี้ความล่องคอง ยังเป็นการร้องแสดงความเป็นมาของงานปอย หรืองานบุญ ที่ร้องอยู่ในขณะนั้นด้วย

ความหยอบย่อน เป็นการร้องเพื่อเป็นการทักทายกันระหว่างนักร้องชายหญิง หรือนักร้องที่มาร้องร่วมกัน ถามไถ่ที่มาว่าเป็นคนมาจากที่ใด บ้านอยู่แห่งไหน เมื่อมาพบกันในงานบุญ

^๓ หมอความ หรือหมอเสียดความ เป็นคนธรรมดาที่มีศักดิ์ศรีน้อยกว่า จเร ซึ่งถือเป็นบุคคลชั้นสูง มีคนนิยมมากกว่า

^๔ ครูศรีมิ พงศาสกุล จเรอำเภอฝาง กล่าวชื่อนางสุรสดีทั้ง ๑๒ องค์ได้แก่ นางจันทราเทวี นางจิตตะเทวี นางสุเดชะเทวี นางนันทาเทวี นางมโนหราชเทวี นางพุกสะเทวี นางโกปาละเทวี นางโอมะกะเทวี นางรามะเทวี นางสุนันทาเทวี นางกัณฑ์พะเทวีและจันทะเทวี

จากข้อมูลจังหวัดเชียงใหม่ปรากฏชื่อนางสุรสดีแตกต่างจากพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยครูสมบุญ เลิศชัชวาล ศิลปินไทใหญ่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนกล่าวชื่อนางสุรสดีทั้ง ๑๒ องค์ได้แก่ นางเมตอ นางยารี นางเก็งเงิน นางเก็งคำ นางเม็ยะชิงตาน นางจันทาเทวี นางกุษาเทวี นางนาकरะเทวี นางป้อปะละเทวี นางสุวรรณะเทวี นางจิงหะเทวีและนางปะละเทวี

นี่ก็มีแต่ความสนุกสนาน เมื่อจากกันไปแล้วก็อย่าได้ลืมกัน ให้คิดถึงความสนุกสนานในงานนี้และ
ทักทายกันเมื่อพบกันอีกครั้งหนึ่ง

ความปานแซง เป็นการร้องรูปแบบการเกี่ยวพาราสิค้ายการร้องลิเก เนื้อหาเป็นการ
ร้องเกี่ยวกับในงาน ถามว่าแต่ละฝ่ายมาจากบ้านใด มีคนรักแล้วหรือยัง เป็นต้น

ภาพที่ ๓.๑๔ ครูทองคำ ลุงอุง ปัจจุบันอายุ ๕๘ ปี
อยู่บ้านไม่มีเลขที่ ๓ หมู่บ้านหนองพาง ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการเสียดความมีเพียงชิ้นเดียวคือ ตอยฮอฮอร์น ทำหน้าที่
ช่วยกระตุ้นให้ผู้ร้องสามารถเปล่งเสียงร้องออกมาได้มากยิ่งขึ้น

วิเคราะห์รูปแบบทำนองเสียดความ

ตัวอย่างทำนองความล่องคง

เนื้อร้องที่นำมาใช้ร้องความล่องคงมีความหมายในการเชื่อเชิญนางสุรสติ อัญเชิญเทวดา
สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อมาปกป้องรักษา

- - - อ้อ	- ตี้ - ซ้ำ	- - - หนอ	- ตี้ - ซ้ำ	- เมื่อไต่ป็น	- ปะป็นคง	- - สุรสติ
-----------	-------------	-----------	-------------	---------------	-----------	------------

- - - ฟ	- ซ - ซ	- - - ฟ	- ซ - ซ	- ซ ฟ ฟ	- ซ ฟ ม	- - รรร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ทิวहार	-เสียด นัง	- - ซ่อยซิม	- - - ซอง
- รรร	- ฟ ซ ซ	- - ร ม	- - - ร

- - - แคน	- - โตะตง	--ชวยหนอ	--เสาะไ้	- - คะเถ	- - - กาม	(ลากเสียง)
- - - ซ	- - ฟ ซ	- - ม ฟ	- - ร ม	- - ฟ ร	- - - ฟ	- - - -

- - - -	- เมื่อไ้ป้ง	-เปื้อะเข้าเป็น	-เมอลิวันกำ	-เม่อสะหวัน	-เนอะอ่อง-
- - - -	- ซ ซ ฟ	- ซ ฟ ฟ	- ฟ ม ร ด	- ร ฟ ฟ	- ซ ด -

--ก่อนเฮา	- คะเลมัด	- ต้อฮกผ่อ	- เหมียน - -
- - ค ร	- ฟ ฟ ฟ	- ฟ ซ ด	- ร - -

- อั้น - -	- ก่อชาติเซอ	- มิก ไ้ -	- ฮายา ไ้	ก็ตั้ง - เซง	-เมียโน้นำ	- กำ - ย้า	- ปอง - -
- ฟซ - -	- ฟ ซ ซ	- ซ ฟ -	- ด ฟ ฟ	ซซ ^(ม) ร	- ร ร ด	- ร - ฟ	- ฟ - -

(ลากเสียงลง)

ปองตัวเสียน	- ไ้ - คาเถ	ละ ตอง - -
ฟ ร ร ร	- ร - ร ม	ค ร - -

- หนากี้ป้อ	- - - อั้น	เปียนเลจ้อความ	- กั้น - กว่า
- ร ร ด	- - - ร	ร ร ร ม	- ร ^(ม) ด

(ลากเสียงลง)

(สาริตทำนองโดยครูทองคำ ลุงอุง)

ตัวอย่างทำนองความหยอหย่อน

เนื้อร้องที่นำมาใช้ร้องความหยอหย่อนมีความหมายทักทายกัน ถามถึงที่อยู่อาศัย สภาพ-
ความเป็นอยู่ ความสุข ความทุกข์

วรรคที่ ๑ (แนวซ้ำ)

- - ไล่ ยิก	- - - ขวา	- - - ไล่	- - - มา	- - - ส่ม
- - ซ ซ	- - - ร	- - - ฟ	- - - ซ	- - - ซ

- - - หยา	- - - ก้าน	- - - ต้อ	- - ฮ้อฮอ	- - - เมียน
- - - ร	- - - ค	- - - ค	- - รค	- - - ซ

วรรคที่ ๒ (แนวซ้ำ-เร็ว-ซ้ำ)

- - - เลียน	- - - กว่า	- - - เลียน	- - - มา	- - - ส่ม
- - - ร	- - - ร	- - - ฟ	- - - ซ	- - - ฟ

- - - หยา	- - - ก้าน	- - - ต้อ	- - - ตีม	- - - ไล่
- - - ร	- - - ค	- - - ซ	- - - ท	- - - ซ

วรรคที่ ๓ (แนวเร็ว)

- เมิน - แก่น	- มน - จ่อ	- มน - ปว่อ	- มน - ป้อย	- หม่ว - เฮง
- ซ - ร	- ฟ - ร	- ฟ - ร	- ฟ - ซ	- ฟ - ซ

- คง - หมา	- สก - ทก	- - - ก้าน	- - - จำ	- - - เบียน
- ร - ฟ	- ค - ค	- - - ท	- - - ซ	- - - ท

วรรคที่ ๔ (วรรคจบ ลีลาคล้ายการพูด)

- - - เลียน	- แก้ว - คำ	- อา - ลัย	- เขียนเบียนตุ
- - - คี่	- รี่ - คี่	- ท - ท	- ล ล ท

- สาว ไหน ก่ ก้า ยิน	- - ปียอ	(ลากเสียง)
- ล ท ซ ล ท	- - ซซ	----

(สาริตทำนองโดยครูทองคำ ลุงอุง)

สำหรับทำนองการเสียดความของจรอำเภอฟาง พบว่ามีประเด็นที่มีความโดดเด่นดังนี้

การกำหนดแนวการร้องมีความแตกต่างกันทุกวรรค

รูปแบบทำนองความหยอบย่อน เป็นลักษณะการร้องด้วยเนื้อร้องแบบสั้น ๆ เป็นคำเดียว และมีรูปแบบทำนองเป็น ๔ แนว

วรรคที่ ๑ แนวช้า มีการกำหนดทำนองให้เนื้อร้องอยู่ห่างกัน ๑ คำต่อ ๑ ห้องโน้ตไทย

วรรคที่ ๒ การกำหนดทำนองพบว่ามีลักษณะ “ช้า – เร็ว – ช้า”

วรรคที่ ๓ ทำนองมีลักษณะเร็วขึ้น ๑ เท่าตัวจากทำนองวรรคที่ ๑

วรรคที่ ๔ ทำนองลงจบมีลีลาคล้ายการพูดความ จบด้วยการลากเสียงร้องยาว

การกำหนดเสียงที่ใช้มีความลงตัว

การร้องความหยอบย่อน พบที่มีการกำหนดเสียงลูกตกของวรรค ๑ วรรค ๒ และ วรรค ๔ เป็นเสียงลูกตกเดียวกันได้แก่เสียง “ซอล” ส่วนวรรคที่ ๓ เปรียบเหมือนท่อนแยก เปลี่ยนเสียงลูกตกเป็นเสียง “ที” สรุปลักษณะเสียงลูกตกคือ “ซอล – ซอล – ที – ซอล”

สำหรับอำเภอไชยปราการ พ่อเต่าแสนหวี มัค จเรอาวุโส สาธิตทำนองหยอบย่อน โดยมีลักษณะการกำหนดแนวคล้ายกันกับจรอำเภอฟาง โดยสามารถแบ่งแนวการร้องออกเป็นช่วงๆ ดังนี้

ช่วงที่ ๑ แนวช้า มีการกำหนดทำนองให้เนื้อร้องอยู่ห่างกัน ๑ คำต่อ ๑ ห้องโน้ตไทย (ลักษณะเดียวกันกับทำนองที่ร้องในอำเภอฟาง)

ช่วงที่ ๒ การกำหนดแนวปรากฏปานกลาง ร้องเนิบนาบ (แตกต่างไปจากทำนองอำเภอฟางที่มีการกำหนดแนวการร้องรูปแบบ “ช้า – เร็ว – ช้า”)

ช่วงที่ ๓ กำหนดแนวทำนองค่อนข้างเร็ว (กำหนดความเร็วเนิบนาบกว่าทำนองที่ปรากฏ ณ อำเภอฟาง)

ช่วงที่ ๔ ทำนองลงจบมีลีลาคล้ายการพูดความ จบด้วยการลากเสียงร้องยาว (ลักษณะเดียวกันกับทำนองที่ร้องในอำเภอฟาง)

ภาพที่ ๓.๑๕ พ่อเต่าแสนหวี มัด ปัจจุบันอายุ ๖๕ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๒๖๘ หมู่ ๕ บ้านดั้นโศก อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

ตัวอย่างทำนองความหยอบซ้อน ของพ่อเต่าแสนหวี มัด เป็นการร้องด้วยเนื้อร้องบอก
รักสาว เมื่อมาพบกันแล้ว บอกความรู้สึกในใจที่มีต่อกัน ดังทำนองต่อไปนี้

ช่วงที่ ๑

- - - หม่อง	- - - ถูก	- - - นา	- - - เจ็ด	- - - ลูก	- - - วัน
- - - ฟ	- - - ฟ	- - - ซ	- - - ล	- - - ล	- - - ซ

- - - ปาย	- - - -	- - - อย่า	- - - -	- - - สุก
- - - ฟ	- - - -	- - - ร	- - - -	- - - ม

ช่วงที่ ๒ วรรคที่ ๑

- - - จู้	- ฮัก - จู้	- เปียง - เป็ง	- หิน - ไหล	- - - หม่าน	- - - หม่าน
- - - ม	- ฟ - ม	- ซ - ฟ	- ฟ - ม	- - - ด	- - - ด

- - - -	- เป็ก-แก่น	- แม่น-ย่าน	- นา - เฮา	- ฮัก-หนัง	- หน้า - -	- กำม - -	- ผ่าน - -
- - - -	- ล - ฟ	- ซ - ล	- ซ - ล	- ล - ฟ	- ฟ - -	- ร - -	- ร - -

--- หม่าน	--- เตะ	- กำ - ไข่	- ใจ - เหล่	- มา - หาน	--- ต่อ	--- เด็ก
- - - ร	--- ฟ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ฟ - ฟ	--- ร	--- ม

ช่วงที่ ๒ วรรคที่ ๒

- เย้ - หมี่ยว	- เย้ - โต้ย	- เย้ - เฮ้า	- ไก่ว - -	- แก่น - เก็ก
- ล - ซ	- ล - ท	- ล - ท	- ล - -	- ม - ม

- เขว - ไข่	- ต่าง - เต็ก	- - - ปู่	- - - ลอง
- ฟ - ซ	- ม - ฟ	- - - ร	- - - ร

ช่วงที่ ๒ วรรคที่ ๓

- จู้ - อ่อน	- เป็น - เปียง	- เขียง - เฮ้า	- ฮักนั๊กหนั้น	- เกียน - หย่อง
- ล - ฟ	- ซ - ล	- ซ - ล	- ซ ฟ ซ	- ร - ด

- ของ - เป็น	- ป้อ - แล	- ต้น - อ่อน	- - - กว่า	- - - นำ
- ซ - ล	- ซ - ล	- ล - ล	- - - ร	- - - ร

ช่วงที่ ๒ วรรคที่ ๔

- ซบ - ปัก	- สูด - ต้อง	- เบ็ง - มอง	- โส - -	- ปัก - -	- ว่า - -
- ล - ฟ	- ซ - ล	- ซ - ล	- ซ - -	- ร - -	- ร - -

- ทะ - ตวย	- มา - นั่ง	- - คำ เก้า	- - - จั้น	- - - ลี
- ฟ - ซ	- ม - ฟ	- - ร ม	- - - ด	- - - ด

ช่วงที่ ๒ วรรคที่ ๕

- - กี้ะ อ่า	- ไข่ - นำ	- - คำ เก้า	- - - ปี่	- - - ปี่
- ล - ฟ	- ซ - ล	- - ฟ ซ	- - - ร	- - - ร

- เต้ - เป้อ	- มอง - หมอ	- ปอง - โส	- - - ้วย	- - - เต่า
- ซ - ล	- ฟ - ซ	- ม - ฟ	- - - ร	- - - ร

ช่วงที่ ๓ (แนวค่อนข้างเร็ว)

- ซ้ำ - ว่า	- ชัด - อ่อน	- แล - บั้น	- นาย - อ้า	- ได้ - ป้อง
- ล - ซ	- ล - ฟ	- ซ - ฟ	- ซ - ฟ	- ซ - ล

- ฮ่อง - เห็น	- เฝิ่น - -	- หมู - เข้า	- เฮา - เบื่อ	- ม้อง - ตัด
- ซ - ล	- ฟ - -	- ร - ร	- ฟ - ซ	- ม - ฟ

- ผอง - ป้าน	- - - หนอง	- - - ละ
- ร - ม	- - - ค	- - - ค

ช่วงที่ ๔ (ทำนองผสมผสานคำพูด)

- กา - อ้า	- ไค - ป้อง
- ล - ฟ	- ซ - ล

สองเห็น กันสี่ชาติ โหปี ฮือจู้... น้อ

ปี่เต้ - โขเต่า เล่นกันก็ก้อง โม่สัญญา นัคยาสิมหมคโย นางแฮ...

(สาธิตทำนองโดยพ่อเต่าแสนหวี มัด)

ตัวอย่างทำนองความปานแซง

เนื้อร้องที่นำมาใช้ร้องความปานแซงมีความหมายในการเกี่ยวพาราสีกันระหว่างชายหญิง

- - วัน ดี	- และวันนี้	- ที่ เป็น -	เมินไหลโลดตั้ง
- - ซซ	- ฟ ซซ	- ซซ -	ซซ ฟ ซ

-ปลาไหล-ตลาด	-หน้าข้าวตั้ง	-ปลาไหลฮอดมา	-ทอง - -
- ซซ - ฟฟ	- ซ ซ ฟ	- ฟ ฟ ม ร	- ค - -

วรรคที่ ๒

- พวง - -	ตะเหลียวในไส้	- - - รัง	- - ปีจ้าง	-นะสะยอน
- ซ - -	ฟ ซ ฟ ซ	- - - ซ	- - ฟฟ	- ฟ ม ร

(ลากเสียงลง)

- - จะตาม	- - มะต้อย	(ลากเสียง)	- - - -
- - ร ค	- - ร ฟ	- - - -	- - - -

วรรคที่ ๓

เน่อกะได้สาว	เซ่ท่าเนียด-เต็ง	- เป ตะ เน	ต่าง กัน ล่า
ซ ซ ซ ฟ	ฟ ฟ ฟ - ร	- ร ร ร	ร ร ฟ

- ดอกก้านเป้ง	- ตี้ ละ เน้ง	- - - ต้อง	- - ป่องเปี้ยว	ฮอดมัน - ป้อย	(ลากเสียง)
- ค ร ฟ	- ม ร ร	- - - ร	- - ค ค	ค ค - ฟ	- - - -

- ผ่อเมื่อยาม	- ต่อเคี้ยวนี้	ไซร์-ป้อย	- - แหละกวม	- - - อุม	(ลากเสียง)
- ค ร ร	- ค ร ร	ร - ค ค	- ท - ล	- - - ซ	- - - -

- กัน - ตัน	- จุ้นลุ่น เอ	ลุ่มเอ - เป็น	- ป้อย เหล่ เนื้อ
- ซ - ล	- ซ ล ซ	ซ ล - ซ	- ฟ ซ ซ

- - เจ็ ป้อย	- - - ปาง	- - ฮักเอี้ย	- - - ฮอม	- เอื้อเออเอื้อ
- - ซ ล	- - - ซ	- - ซ ล	- - - ซ	- ล ซ ฟ

(สาริตทำนองโดยครูทองคำ ลุงอุง)

วงดนตรีที่ใช้ประกอบการเฮ็ดความ

การร้องเฮ็ดความนั้น มีวงดนตรีจำดไตบรรเลงคลอไปกับการร้องด้วย โดยจะบรรเลงไปตามคำร้อง จากการเก็บข้อมูลภาคสนามอำเภอไชยปราการ พบเครื่องดนตรีที่นำมาประกอบการร้องเฮ็ดความได้แก่ กระจับปี่ (ปัดตะนา) ตอยฮอฮอร์น กลอง ฉาบ

ภาพที่ ๓.๑๖ ระนาดภาพที่ ๓.๑๗ ตอยฮอฮอรั้น

ภาพที่ ๓.๑๘ กลอง

ภาพที่ ๓.๑๙ ฉาบ

โอกาสที่นิยมเฮ็ดความ

ครูดี วันดี ชาวไทใหญ่ จากเมืองป๋น รัฐฉาน อธิบายว่า “การเฮ็ดความ จะเฮ็ดงานปอยต่าง-
 ลอง จะไปร้องเพลงและร้องความกันเวลาไปตานวัดตานวา ถ้าที่บ้านเชิญไป ก็จะไปที่บ้าน ถ้าที่วัด
 เชิญ ก็ไปร้องกันที่วัด” (ดี วันดี, สัมภาษณ์ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓)

การอ่านธรรม ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่ใหญ่ โดยผู้สูงอายุของชาวไทใหญ่จะมีบทบาทเป็นผู้อ่านธรรม ทั้งนี้ผู้สูงอายุคนดังกล่าวต้องได้รับการยอมรับในสังคมด้วย จึงจะสามารถทำหน้าที่นำภูมิปัญญาดังกล่าวใช้เป็นสื่อในการสอนคนในสังคมและเยาวชนให้เป็นคนดี ส่วนการเห็ดความนั้น แม้ว่าจะเป็นการร้องโต้ตอบระหว่างชายหญิง แต่ปัจจุบันภูมิปัญญาดังกล่าวไปตกอยู่กับผู้สูงอายุ จึงจะเป็นผู้มีความสามารถเห็ดความเพื่อแสดงในงานประเพณีและโอกาสต่าง ๆ ทั้งนี้ด้วยสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้การสืบทอดของเยาวชนมีความแตกต่างไปจากอดีต

สำหรับประเด็นของเนื้อหาดนตรีสรุปได้ว่า การอ่านธรรมมีการใช้เสียงอย่างน้อยที่สุด ๓ เสียงและใช้เสียงมากที่สุดไม่เกิน ๕ เสียง สำหรับเสียงที่ใช้เป็นหลักที่ใช้จะเป็นเสียง “เสียงโคและเสียงซอล” เป็นส่วนใหญ่ ทำนองส่วนใหญ่เมื่อขึ้นต้นด้วยเสียงโคก็จะจบทำนองสุดท้ายด้วยพยางค์เสียงเดิม แสดงการจบที่สมบูรณ์ เนื่องจากการลงจบด้วยเสียงแรกของกลุ่มเสียงส่วนใหญ่ที่ใช้ นอกจากนี้การดำเนินทำนองยังพบการลากเสียงไหลเป็นคู่ ๒ คู่ ๓ คู่ ๕ และพบว่าการลากเสียงลูกตกของทำนองเพลงห้องที่ ๑ โดยทำนองหลังท่าโหลง ซึ่งเป็นทำนองใหญ่มีลักษณะ “ลากเสียงคู่เสียงสูงที่ห้องที่ ๑” เป็นส่วนใหญ่ได้แก่เสียงโคสูง ทำนองหลังท่ากลางและทำนองหลังท่าปลายมีลักษณะ “การใช้เสียงระดับกลางได้แก่เสียงฟา ซอล ลา ที่ห้องที่ ๑” เป็นส่วนใหญ่

๓.๒ ลักษณะทางกายภาพและการบรรเลงกลองก้นยาว กลองมอชิง ปี่น้ำเต้า ตึงตุ้ม มอซอกและตีคาบ

๓.๒.๑ กลองก้นยาว

กลองก้นยาว เป็นเครื่องดนตรีชิ้นสำคัญมากที่สุดของชาวไทยใหญ่ มีความเชื่อกันว่าเป็นกลองที่มีความศักดิ์สิทธิ์ มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่มานานจนไม่สามารถบอกได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใด สมัยใด ครูประเดิม ต่างเสน อธิบายการกำเนิดเสียงกลองก้นยาวและกลองชนิดอื่นของชาวไทยใหญ่ว่ามีกำเนิดมาจากเสียงของธรรมชาติดังนี้

ต้นตอของกลอง มอ (โหม่ง) กลองทุกอย่าง ทำไมถึงมีกลอง ทำไมต้องมี เป็นการพัฒนามาจากแม่น้ำคง แม่น้ำสาละวินนั้นแหละ ไทยใหญ่เรียกกัน น้ำคง เป็นน้ำที่ลงมาจากที่สูง มันจะไหลลงมาระทบอย่างน้ำตกดังเป็นเสียงปี่เสียงกลอง คนไทยใหญ่ได้ยินแล้วก็นำเสียงนั้นมาพัฒนาเป็นกลองก้นยาว กลองต่างๆทุกอย่างมีต้นตอมาจากธรรมชาติ (ประเดิม ต่างเสน, สัมภาษณ์ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓)

กลองก้นยาว มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะมีบางพื้นที่ที่เรียกว่า “กลองปู่เจ้า” สำหรับชื่อเรียกนี้ ครูชนเทพ ทองคำ ประธานชมรมชาวไทยใหญ่อำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด อำเภอไชยปราการอธิบายว่า “คำว่า เจ แปลว่า แยก เพราะฉะนั้น ก็คือกลองที่ ปู่ แยกมา แยกมาจากภูเขานั้นเอง คำว่า เจ เป็นภาษาไทย ก็เป็นกลองที่ปู่ฉันแยกมา บางทีเรียก กลองปู่แยก แต่ชื่อที่ถูกต้องที่สุดคือ กลองก้นยาว” (ชนเทพ ทองคำ, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ภาพที่ ๓.๒๐ ครูชนเทพ ทองคำ ปัจจุบันอายุ ๕๘ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๕๐๔ หมู่ ๓ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

๓.๒.๑.๑ กลองก้นยาว อำเภอฝาง

ครูศรีมิ พงศาสกุล ปราชญ์ไทใหญ่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่อธิบายว่า “กลองก้นยาว เป็นกลองยาวประมาณ ๒ เมตร หน้ากลองซึ่งด้วยหนังวัว มองมีประมาณ ๕ – ๖ ลูก แต่ไม่กำหนดแน่นอน อาจมี ๓ ลูก ๕ ลูก ๖ ลูก ๗ ลูก หรือ ๘ ลูกก็ได้ ฉาบประมาณ ๑๒ นิ้ว” (ศรีมิ พงศาสกุล, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ภาพที่ ๓.๒๑ – ๓.๒๒ ภาพกลองก้นยาว มอง และฉาบ (วงกลองก้นยาววัดม่วงคำ ตำบลเวียง อำเภอฝาง) บันทึกภาพวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

สำหรับมอง ๕ ใบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางลดหลั่นกันจากลูกใหญ่ไปหาลูกเล็กคือ ๑๒ นิ้ว (เสียงซอล) ๑๑.๕ นิ้ว (เสียงซอล) ๘.๕ นิ้ว (เสียงฟา) ๘ นิ้ว (เสียงฟา) และ ๗ นิ้ว (เสียงที) ตามลำดับ สำหรับฉาบขนาดกลางมีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๕ นิ้ว

ภาพที่ ๓.๒๓ ภาพการประสมวงกลองก้นยาว วัดม่วงคำ ตำบลเวียง อำเภอฝาง บันทึกภาพวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๓.๒๔ กลองก้นยาวและมอญ ๗ ใบ ณ วัดต้นรุ้ง (จองตก)
ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ครูวิโรจน์ ทองคำหรือหนานวิ สล่ากลองก้นยาว ตำบลเวียง อำเภอฝาง อธิบายว่า “เวลาไปงานจะไปกัน ๔ – ๕ คน คนตีกลอง ๑ คนและมีคนหามกลองด้วยอีก ๒ คน ส่วนอีก ๒ คนเป็นคนตีมอญกับตีฆ้อง” (วิโรจน์ ทองคำ, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ภาพที่ ๓.๒๕ ครูวิโรจน์ ทองคำ หรือ หนานวิ สล่ากลองก้นยาว ปัจจุบันอายุ ๖๑ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๑๓ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

๓.๒.๑.๒ กลองก้นยาว อำเภอแม่เอย

วงกลองก้นยาววัดแม่เอยหลวง

การประสมวงกลองก้นยาว ปรากฏหลักฐานที่วัดแม่เอยหลวง อำเภอแม่เอย จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยกลองก้นยาว ๑ ใบ (ซึ่งในวัดนี้มีกลองก้นยาวทั้งสิ้น ๓ ใบ) มง ๑ ชุดมี ๕ ใบและฉาบขนาดกลาง

ภาพที่ ๓.๒๖ – ๓.๒๗ การประสมวงกลองก้นยาว วัดแม่เอยหลวง อำเภอแม่เอย จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ นิ้ว	เสียงซอล

ฉาบขนาดกลาง ณ วัดแม่เอยหลวงมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว

ภาพที่ ๓.๒๘ แสดงขนาดของฉาบในวงกลองก้นยาว วัดแม่เอยหลวง อำเภอแม่เอย

บันทึกภาพ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

วงกลองก้นยาวบ้านครูสุหนั๋นตำ จองแหลง

ภาพที่ ๓.๒๕ – ๓.๓๐ วงกลองก้นยาวบ้านครูสุหนั๋นตำ จองแหลง อำเภอมะออย และขนาดของฉาบในวง
บันทึกภาพวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๘.๕	นิ้ว	เสียงเร
มอใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๘	นิ้ว	เสียงฟา
มอใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๕.๕	นิ้ว	เสียงฟา

ฉาบขนาดกลางที่ใช้ตีกำกับจังหวะ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว

วงกลองก้นยาววัดเมืองหนอง ตำบลแม่สาว อำเภอมะออย

ภาพที่ ๓.๓๑ วัดเมืองหนอง ตำบลแม่สาว อำเภอมะออย จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๓.๓๒ วงกลองก้นยาว ภาพที่ ๓.๓๓ แสดงเส้นผ่านศูนย์กลางฉาบขนาดกลาง
บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๑๕	นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๑๐	นิ้ว	เสียงเร
มอใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๘.๕	นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๖.๕	นิ้ว	เสียงเร
มอใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๕	นิ้ว	เสียงซอล

ฉาบขนาดกลางที่ใช้ตีกำกับจังหวะ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๕ นิ้ว

สำหรับมอวัดเมืองหนอง มีชุด ๔ ใบ ใช้สำหรับการตีแห่หรืองานเล็ก ๆ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๓.๓๔ มอ ๔ ใบ ใช้สำหรับการตีในงานแห่หรืองานค่อนข้างเล็ก

ขนาดและเสียงของมอกรมี่รายละเอียดดังนี้

มอกรมี่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๑๑.๕ นิ้ว	เสียงโด
มอกรมี่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๑๐ นิ้ว	เสียงฟา
มอกรมี่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๕.๕ นิ้ว	(ระบุมไม่ได้)
มอกรมี่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๕.๕ นิ้ว	(ระบุมไม่ได้)

วงกลองกันยาววัดเมืองหนอง ตำบลแม่สาว อำเภอแม่เอย

ภาพที่ ๓.๓๕ วัดหมอกเปา ตำบลแม่สาว อำเภอแม่เอย ภาพที่ ๓.๓๖ วงกลองกันยาววัดหมอกเปา

บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ขนาดและเสียงของมอกรมี่รายละเอียดดังนี้

มอกรมี่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๑๘ นิ้ว	เสียงซอล
มอกรมี่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๑๔.๕ นิ้ว	เสียงโด
มอกรมี่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๑๒.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอกรมี่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๑๐ นิ้ว	เสียงโด
มอกรมี่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๘.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอกรมี่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๖.๑ นิ้ว	เสียงโด

ขนาดกลางที่ใช้ตีกำกับจังหวะ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ นิ้ว

วงกลองกันยาววัดธรรมเจริญ (วัดป่าติ่ง) ตำบลสันตน์หมือ อำเภอมะอวย

ภาพที่ ๓.๓๗ วัดธรรมเจริญ ตำบลสันตน์หมือ อำเภอมะอวย ภาพที่ ๓.๓๘ วงกลองกันยาววัดธรรมเจริญ
บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๑๔	นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๑๐.๕	นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๘	นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๗	นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง	๕.๕	นิ้ว	เสียงซอล

ฉาบขนาดกลางที่ใช้ตีกำกับจังหวะ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๒ นิ้ว

กลองกันยาววัดหมอกจ๋าม ตำบลท่าตอน อำเภอมะอวย

ภาพที่ ๓.๓๙ การประสมวงกลองกันยาว ณ พิพิธภัณฑวัดหมอกจ๋าม ตำบลท่าตอน อำเภอมะอวย
บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

กลองก้นยาววัดภวานานิमित ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เมาะ

ภาพที่ ๓.๔๐ ภาพวัดภวานานิमित ภาพที่ ๓.๔๑ วงกลองก้นยาววัดภวานานิमित ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เมาะ
บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ขนาดและเสียงของมองมีรายละเอียดดังนี้

มองแถวหน้า

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๙.๒ นิ้ว	เสียงฟา
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงลา

มองแถวหลัง

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๙ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงลา

๓.๒.๑.๓ กลองก้นยาว อำเภอไชยปราการ

กลองก้นยาวบ้านครูปอย วาวคำ

ภาพที่ ๓.๔๒ การประสมวงกลองก้นยาวบ้านครูปอย วาวคำ บ้านต้นโชค อำเภอไชยปราการ
บันทึกภาพวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด) เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๗.๕ นิ้ว

มอใบที่ ๒ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว

มอใบที่ ๓ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๕ นิ้ว

มอใบที่ ๔ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๕ นิ้ว

มอใบที่ ๕ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ นิ้ว

ขนาดกลางที่ใช้ตีกำกับจังหวะ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๒ นิ้ว

วงกลองก้นยาวบ้านครูยี่ ดาน

ภาพที่ ๓.๔๓ มอบ้านครูยี่ ดาน บ้านต้นโชค อำเภอไชยปราการ บันทึกภาพ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอไบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๗.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอไบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒.๕ นิ้ว	เสียงเร
มอไบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงซอล
มอไบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๕ นิ้ว	เสียงเร
มอไบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗ นิ้ว	เสียงซอล
มอไบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ นิ้ว	เสียงเร

วงกลองกันยาวบ้านครุฑีะ ลุงยอด

ภาพที่ ๓.๔๔ – ๓.๔๕ วงกลองกันยาวบ้านครุฑีะ ลุงยอด บ้านต้นโชค อำเภอไชยปราการ
บันทึกภาพวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

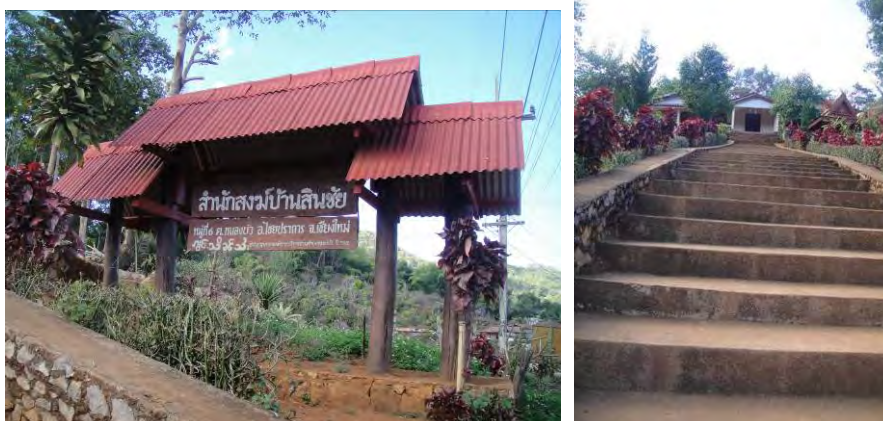
มอแถวหน้า

มอไบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๐ นิ้ว	เสียงซอล
มอไบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว	เสียงซอล
มอไบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๒ นิ้ว	เสียงซอล

มอแถวหลัง

มอไบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕.๕ นิ้ว	เสียงโด
มอไบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑.๕ นิ้ว	เสียงโด
มอไบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงโด
มอไบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๕ นิ้ว	เสียงซอล

วงกลองก้นยาวสำนักสงฆ์บ้านสินชัย

ภาพที่ ๓.๔๖ – ๓.๔๗ สำนักสงฆ์บ้านสินชัย หมู่ ๖ ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ
บันทึกภาพวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

วงกลองก้นยาวของสำนักสงฆ์บ้านสินชัย ชุดที่ ๑

ภาพที่ ๓.๔๘ วงกลองก้นยาวสำนักสงฆ์บ้านสินชัย

ขนาดและเสียงของมองมีรายละเอียดดังนี้

มองแถวหน้า

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๕ นิ้ว	เสียงซอล

มองแถวหลัง

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕.๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ นิ้ว	เสียงซอล

วงกลองก้นยาวของสำนักสงฆ์บ้านสินชัย ชุดที่ ๒

ภาพที่ ๓.๔๘ กลองก้นยาวสำนักสงฆ์บ้านสินชัย ชุดที่ ๒

ภาพที่ ๓.๕๐ ฉิ่ง (แสง) ด้านปลายสุดของแผงมอง
ขนาดและเสียงของมองมีรายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๒ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๘ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓.๕ นิ้ว	เสียงเร

ฉิ่ง (แสง) มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๓ นิ้ว

๓.๑.๔ กลองก้นยาว อำเภอเวียงแหง

กลองก้นยาววัดใหม่ปางควาย

ภาพที่ ๓.๕๑ – ๓.๕๒ ครูสมชาย ต่างการ สถาปนาทำกลองก้นยาวภายในวัดบ้านใหม่ปางควาย
ปัจจุบันอายุ ๔๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ ๕ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๓.๕๓ – ๓.๕๔ การประสมวงกลองก้นยาว ณ วัดใหม่ปางควาย อำเภอเวียงแหง
บันทึกภาพวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๓.๕๕ มองชุดที่ ๒ ของวัดใหม่ปางควาย
ภาพที่ ๓.๕๖ การติดตะกั่วผสมขี้ผึ้งสำหรับถ่วงเสียงใต้ปุมมอง

ขนาดและเสียงของมองมีรายละเอียดดังนี้

มองชุดที่ ๑ (สีเหลืองทอง)

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๐.๑ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖.๒ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒.๑ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงซอล

มองใบที่ ๓ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๘ นิ้ว เสียงโด

มองชุดที่ ๒ (สี่คำ)

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด) เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓.๕ นิ้ว เสียงซอล

มองใบที่ ๒ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว เสียงเร

มองใบที่ ๓ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๕ นิ้ว เสียงซอล

มองใบที่ ๔ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ นิ้ว เสียงเร

มองใบที่ ๕ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๔ นิ้ว เสียงซอล

มองใบที่ ๖ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๒ นิ้ว เสียงเร

ฉาบขนาดกลางที่ใช้ตีกำกับจังหวะ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๔ นิ้ว

บ้านปางควายมีการทำมองอยู่ที่บ้านนายพงษ์ ยอดใหม่ ปัจจุบันอายุ ๖๐ ปีเศษ อยู่บ้านเลขที่ ๖๓ หมู่ ๕ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง อุปกรณ์และวิธีการทำมองมีรายละเอียดดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๓.๕๗ โรงทำมองของนายพงษ์ ยอดใหม่

ภาพที่ ๓.๕๘ - ๓.๕๙ ถังน้ำมันที่นำมาเป็นวัสดุทำมอ

ภาพที่ ๓.๖๐ - ๓.๖๑ เครื่องมือที่ใช้เป็นหลักยึดในการตีส่วนขอบและวิธีการตีขอบมอ

ภาพที่ ๓.๖๒ - ๓.๖๓ เครื่องมือที่ใช้ทุบภายในและวิธีการทุบภายในมอ

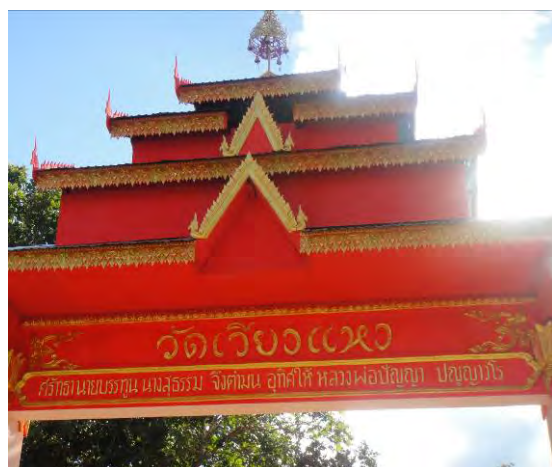

ภาพที่ ๓.๖๔ – ๓.๖๕ แบบสำหรับตีปุมตรงกลางและวิธีตีปุมตรงกลางมอง

ภาพที่ ๓.๖๖ – ๓.๖๗ แบบสำหรับยัดตีภายนอกและวิธีการตีภายนอกมอง

กลองกันยาววัดเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๖๘ – ๓.๖๙ การประสมวงกลองกันยาววัดเวียงแหง อำเภอเวียงแหง

บันทึกภาพวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

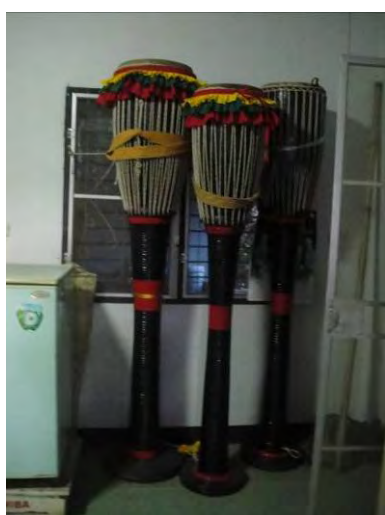
มอไบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๔ นิ้ว	เสียงซอล
มอไบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว	เสียงซอล
มอไบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๑ นิ้ว	เสียงเร

ฉาบมี ๒ ขนาดโดยวัดจากเส้นผ่านศูนย์กลางได้ ๕.๔ นิ้วและ ๑๒ นิ้ว

กลองกันยาวบ้านพ่อเต่าปายเมือง ลายใส

ภาพที่ ๓.๓๐ – ๓.๓๑ บ้านพ่อเต่าปายเมือง ลายใส เลขที่ ๗๒ หมู่ ๑ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๓๒ – ๓.๓๓ วงกลองกันยาวบ้านพ่อเต่าปายเมือง ลายใส

บันทึกภาพวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอซุดที่ ๑ (ซุดใหญ่ ๗ ไบ)		
มอไบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๔ นิ้ว	เสียงเร

มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๒ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๐ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ นิ้ว	เสียงเร
มองซุคที่ ๒ (ซุค ๖ ใบ)		
มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๒ นิ้ว	เสียงมี
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘ นิ้ว	เสียงมี
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖ นิ้ว	เสียงมี
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว	เสียงมี
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงมี

ฉาบมี ๒ ขนาดด้วยกัน โดยมองซุค ๗ ใบจะใช้ฉาบขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ นิ้วและมองซุค ๖ ใบใช้ฉาบเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว

กลองก้นยาวของคณะยอดแซงแสงใหม่ (บ้านครูลี้น จองแหง)

ภาพที่ ๓.๓๔ – ๓.๓๕ การประสมวงกลองก้นยาวคณะยอดแซงแสงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมองมีรายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด) เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๓.๕ นิ้ว เสียงซอล

มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๗ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๕ นิ้ว	เสียงซอล

กลองก้นยาววัดกงลม ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๗๖ – ๓.๗๗ มองวัดกงลม อำเภอเวียงแหง บันทึกภาพวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดของมองวัดเส้นผ่านศูนย์กลางมีรายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒.๖ นิ้ว	เสียงฟา
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑.๗ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๕ นิ้ว	เสียงมี
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๒ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๔ นิ้ว	เสียงซอล

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓ นิ้ว

กลองก้นยาววัดห้วยไคร้ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๗๘ – ๓.๗๙ การประสมวงกลองกันยาววัดห้วยไคร้ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง

บันทึกภาพวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔.๗ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๒ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๕ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔ นิ้ว	เสียงโด

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว

กลองกันยาววัดมะกายอน (วัดบ้านจอง) ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๘๐ – ๓.๘๑ การประสมวงวัดมะกายอน บันทึกภาพวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอไปที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๑ นิ้ว	เสียงเร
มอไปที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอไปที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔.๕ นิ้ว	เสียงเร
มอไปที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอไปที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงเร
มอไปที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงซอล
มอไปที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๕ นิ้ว	เสียงเร

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว

วงกลองกันยาววัดเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๘๒ – ๓.๘๓ วัดเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๘๔ การประสมวงกลองกันยาววัดเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง

บันทึกภาพวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอไปที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอไปที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔.๒ นิ้ว	เสียงเร
มอไปที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓ นิ้ว	เสียงซอล
มอไปที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงเร
มอไปที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงเร
มอไปที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗ นิ้ว	เสียงซอล
มอไปที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๒ นิ้ว	เสียงซอล

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๕ นิ้ว

วงกลองก้นยาววัดหนองกอกคำ อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๘๕ วัดหนองกอกคำ ภาพที่ ๓.๘๖ การประสมวงกลองก้นยาววัดหนองกอกคำ

บันทึกภาพวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอไปที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๐.๓ นิ้ว	เสียงซอล
มอไปที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖.๗ นิ้ว	เสียงโด
มอไปที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว	เสียงซอล
มอไปที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒.๔ นิ้ว	เสียงโด
มอไปที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงซอล
มอไปที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๔ นิ้ว	เสียงโด

มองใบที่ ๗ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ นิ้ว เสียงซอล
 ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ นิ้ว

วงกลองกันยาววัดสามปู ตำบลแสนไห อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๘๗ วัดสามปู ภาพที่ ๓.๘๘ การประสมวงกลองกันยาววัดสามปู อำเภอเวียงแหง
 บันทึกภาพวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมองมีรายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖.๓ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๗.๒ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘.๑ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๙.๑ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๐.๑ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๑.๑ นิ้ว	เสียงซอล

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว

วงกลองก้นยาววัดม่วงเครือ หมู่ ๔ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๘๘ วัดม่วงเครือ ภาพที่ ๓.๘๙ การประสมวงกลองก้นยาววัดม่วงเครือ หมู่ ๔
บันทึกภาพวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑.๕ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๕ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๑ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓.๕ นิ้ว	เสียงซอล

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๕ นิ้ว

สำหรับเสียงมอ วัดม่วงเครือ เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงตรง ไม่เพี้ยน โดยเรียงลำดับจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูงทั้ง ๗ ใบ

วงกลองก้นยาววัดศรีดอนชัย (ม่วงป้อก) ตำบลแสนไห อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๕๑ วัดศรีดอนชัย (ม่วงป้อก) ภาพที่ ๓.๕๒ การประสมวงกลองก้นยาววัดศรีดอนชัย
บันทึกภาพวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔.๒ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒.๑ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๑ นิ้ว	เสียงโด

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๕ นิ้ว

๓.๒.๑.๕ กลองก้นยาว อำเภอเชียงดาว
วงกลองก้นยาวบ้านครูอ่อง ลุงทอง

ภาพที่ ๓.๕๓ บ้านครูอ่อง ลุงทอง ภาพที่ ๓.๕๔ ครูอ่อง ลุงทอง ปัจจุบันอายุ ๖๘ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๐ หมู่ ๗ ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๓.๕๕ การประสมวงกลองก้นยาวบ้านครูอ่อง ลุงทอง
ภาพที่ ๓.๕๖ ลูกมอม บ้านครูอ่อง ลุงทอง

ขนาดและเสียงของมอมมีรายละเอียดดังนี้

มอมใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓ นิ้ว	เสียงซอล
มอมใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔.๔ นิ้ว	เสียงเร

มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒.๔ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๓ นิ้ว	เสียงมี
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๘ นิ้ว	เสียงฟา

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว

วงกลองกันยาวบ้านครุณี ลุงวิระ

ภาพที่ ๓.๕๗ กลองกันยาวบ้านครุณี ลุงวิระ บ้านเลขที่ ๖๓/ช หมู่ ๓ ตำบลทุ่งข้าวพวง
อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมองมีรายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘.๒ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕.๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓.๔ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๒ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๔ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๔ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๗ นิ้ว	เสียงโด

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว

วงกลองกันยาววัดห้วยเป้า ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว

ภาพที่ ๓.๕๘ วัดห้วยเป้า ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๓.๕๙ – ๓.๑๐๐ การประสมวงกลองกันยาว วัดห้วยเป้า
บันทึกภาพวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงมีรายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓.๔ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๒ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๒ นิ้ว	เสียงฟา
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ นิ้ว	เสียงโด

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว

สำหรับเสียงมอง ของวัดห้วยเป้า มีระดับเสียงเพี้ยนทั้งหมด

วงกลองก้นยาววัดนาหวาย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว

ภาพที่ ๓.๑๐๑ - ๓.๑๐๒ วัดนาหวาย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๓.๑๐๓ การประสมวงกลองก้นยาววัดนาหวาย ภาพที่ ๓.๑๐๔ มอง ๖ ใบ

ภาพที่ ๓.๑๐๕ มอกราว ๕ ใบ

ขนาดและเสียงของมอกราวมีรายละเอียดดังนี้

มอกราวที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖ นิ้ว	เสียงฟาดำ
มอกราวที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว	เสียงโด
มอกราวที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๖ นิ้ว	เสียงฟา
มอกราวที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๑ นิ้ว	เสียงฟา
มอกราวที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๗ นิ้ว	เสียงโด
มอกราวที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕ นิ้ว	เสียงซอล

สำหรับมอกราวมีขนาดและเสียงดังนี้

มอกราวที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๕ นิ้ว	เสียงโด
มอกราวที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๖ นิ้ว	เสียงซอล
มอกราวที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๒ นิ้ว	เสียงโดต่ำ
มอกราวที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗ นิ้ว	เสียงซอล
มอกราวที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๒ นิ้ว	เสียงฟา

ฉบับมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๔ นิ้ว

วงกลองก้นยาววัดอรุณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว

ภาพที่ ๓.๑๐๖ – ๓.๑๐๗ วัดอรุณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๓.๑๐๘ – ๓.๑๐๙ การประสมวงกลองก้นยาววัดอรุณทัย

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๐ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒.๕ นิ้ว	เสียงเร
มอใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๕ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ นิ้ว	เสียงโด

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว

วงกลองก้นยาวบ้านครูเจาะแอ ลุงตี

ภาพที่ ๓.๑๑๐ การประสมวงกลองก้นยาวบ้านครูเจาะแอ ลุงตี

ภาพที่ ๓.๑๑๑ ภาพมองบ้านครูเจาะแอ ลุงตี

ขนาดและเสียงของมองมีรายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๒ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ นิ้ว	เสียงซอล
		(เสียงเพี้ยนมาก)
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๕ นิ้ว	เสียงที
		(เสียงเพี้ยนมาก)

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว

วงกลองก้นยาวบ้านคุณตาไทย จองลือ

ภาพที่ ๓.๑๑๒ บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว

ภาพที่ ๓.๑๑๓ คุณตาไทย จองลือ ปัจจุบันอายุ ๗๒ ปี บันทึกภาพวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๓.๑๑๔ - ๓.๑๑๕ การประสมวงกลองก้นยาวบ้านคุณตาไทย จองลือ

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๙ นิ้ว	เสียงฟา (ต่ำลง ๑ เสียง)
มอใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๒ นิ้ว	เสียงซอล (สูงขึ้น ๑ เสียง)
มอใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๖ นิ้ว	เสียงเร
มอใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๕ นิ้ว	เสียงซอล (ต่ำลง ๕ เสียง)
มอใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓.๓ นิ้ว	เสียงโด (ต่ำลง ๕ เสียง)

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๙.๕ นิ้ว

วงกลองก้นยาวบ้านครุหลาว ส่วยทูล ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว

ภาพที่ ๓.๑๑๖ – ๓.๑๑๗ การประสมวงกลองก้นยาวบ้านครุหลาว ส่วยทูล
บ้านเลขที่ ๑๔๓ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมอมีรายละเอียดดังนี้

มอใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓.๗ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๔ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๙.๒ นิ้ว	เสียงซอล
มอใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๖ นิ้ว	เสียงโด
มอใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ นิ้ว	เสียงซอล

ฉาบมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ นิ้ว

เสียงของมอ เป็นเสียงตรงห่างกันเป็นคู่ ๔ และ คู่ ๕ ไม่เพี้ยน

วงกลองก้นยาวบ้านครูยู่่น จองกอน

ภาพที่ ๓.๑๑๘ - ๓.๑๑๙ ครูยู่่น จองกอน ปัจจุบันอายุ ๖๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๘ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๓.๑๒๐ - ๓.๑๒๑ กลองและมอง บ้านครูยู่่น จองกอน

ขนาดและเสียงของมองมีรายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓.๕ นิ้ว	เสียงฟา
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ นิ้ว	เสียงลา
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๕ นิ้ว	เสียงโดสูง

๓.๒.๑.๖ กลองก้นยาว อำเภอแม่วาง

วงกลองก้นยาววัดโสภาราม หมู่ ๒ ตำบลบ้านกาด อำเภอแม่วาง

ภาพที่ ๓.๑๒๒ - ๑๒๓ การประสมวงกลองก้นยาว วัดโสภาราม อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๔

วัดโสภาราม มีมองซุด ๘ ใบ และซุด ๗ ใบจำนวน ๒ ซุด แต่ละซุดมีขนาดและเสียงดังนี้

มองซุด ๘ ใบ

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๐ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒.๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๘	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗ นิ้ว	เสียงซอล

มองซุด ๗ ใบ

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕.๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๙ นิ้ว	เสียงโด

มองใบที่ ๓ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๕ นิ้ว เสียงโด
 ฉาบมีขนาด ๑๑ นิ้ว และ ๙.๕ นิ้ว

วงกลองกันยาววัดป่าแดด หมู่ ๖ บ้านต้นน้ำ อำเภอแม่วาง

ภาพที่ ๓.๑๒๔ วัดป่าแดด ภาพที่ ๓.๑๒๕ การประสมวงกลองกันยาววัดป่าแดด

บันทึกภาพวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมองมีรายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงฟา
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ นิ้ว	เสียงที
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕ นิ้ว	เสียงซอล

วงกลองกันยาว วัดจำลอง ตำบลบ้านกาด อำเภอแม่วาง

ภาพที่ ๓.๑๒๖ วัดจำลอง ภาพที่ ๓.๑๒๗ การประสมวงกลองกันยาววัดจำลอง วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๔

ขนาดและเสียงของมอกรมี่รายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๙.๓ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	(ระบุนไม่ได้)
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๕ นิ้ว	(ระบุนไม่ได้)
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ นิ้ว	เสียงเร

วงกลองกันยาววัดศรีดอนตู ตำบลตลาดใหญ่ อำเภอดอยสะเก็ด

มองชุด ๖ ใบ

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓.๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๙.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔.๕ นิ้ว	เสียงซอล

มองชุด ๕ ใบ

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ นิ้ว	เสียงโด
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ นิ้ว	(ระบุนไม่ได้)
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕ นิ้ว	เสียงโด

ขนาดฉาบ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๙.๕ นิ้ว และ ๘.๑ นิ้ว

๓.๒.๑.๓ วงกลองกันยาว อำเภอเมือง

วงกลองกันยาววัดกู่เต้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ขนาดและเสียงของมอกรมี่รายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๐ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕.๕ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓ นิ้ว	เสียงซอล

มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๙ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ นิ้ว	เสียงเร

ขนาดฉาบ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว

จากการประสมวงกลองกันยาว จะพบว่าการใช้กลองกันยาว ๑ ใบ ประกอบกับมองที่มีจำนวนแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ โดยส่วนใหญ่แล้วจำนวนมองจะเป็นเลขคี่ คือ ๓ ใบ ๕ ใบ ๗ ใบ หรือ ๙ ใบ เป็นส่วนใหญ่ เมื่อพิจารณาเรื่องของความสำคัญของเลขคี่สำหรับชาวไทใหญ่ พบว่า เลขคี่ถือเป็นเลขมงคลของชาวไทใหญ่ ดังที่ครูประเดิม ส่างเสน ได้อธิบายว่า

เลขคี่ ถือเป็นเลขมงคลของไทใหญ่ เลข ๓ ก็คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เลข ๕ ก็เพิ่มครูบาอาจารย์ พ่อแม่เข้าไป เลข ๗ ก็คือโกชชง ๗ เป็นหลักในการปฏิบัติธรรม เลข ๙ หมายถึง นวโลกุตรธรรม ๙ ประการ เป็นความเชื่อที่มาจากพุทธศาสนา ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อมาจากพุทธศาสนาทั้งหมด แต่เป็นเรื่องย่อยแตกต่างกันไป (ประเดิม ส่างเสน, สัมภาษณ์ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓)

จากข้อมูลลักษณะการประสมวงกลองกันยาว ซึ่งวงดนตรีนี้จะมีกลองกันยาว ๑ ใบ ฉาบขนาดกลาง ๑ คู่เป็นหลักในการประสมวง แต่มีมอญ หรือ โหม่ง จะมีจำนวนแตกต่างกันออกไป จากข้อมูลที่ได้แจกแจงไปตั้งแต่ต้น จากข้อมูลภาคสนามอำเภอฟ่าง อำเภอมะอวย อำเภอยะปริงการ อำเภอยะเวียง อำเภอยะซิงดาว อำเภอมะม่วง อำเภอยะซิงและอำเภอยะมอญ สามารถประมวลขนาดของมองและเสียง โดยขนาดของมองจะวัดด้วยหน่วยวัดเป็นนิ้ว และเสียงของมองเทียบเคียงกับเสียงขลุ่ยเพียงออ โดยเสียงโค แทนด้วยตัวอักษร ค เสียงเร แทนด้วยตัวอักษร ร เสียงมี แทนด้วยตัวอักษร ม เสียงฟา แทนด้วยตัวอักษร ฟ เสียงซอลแทนด้วยตัวอักษร ซ เสียงลา แทนด้วยตัวอักษร ล เสียงที แทนด้วยตัวอักษร ท และ X แทนเสียงที่ไม่สามารถระบุได้ รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑ ตารางแสดงขนาดและเสียงของมอง

สถานที่	ขนาดของมอง เรียงลำดับจากลูกใหญ่ไปหาลูกเล็ก โดยแสดงขนาดที่ใกล้เคียงกัน							
อำเภอฝาง								
วัดม่วงคำ				๑๒ - ๗	๑๑.๕ - ๗	๙.๕ - ๗	๘ - ๗	๗ - ๓
อำเภอแม่เอย								
วัดแม่เอยหลวง				๑๔ - ๗	๑๐ - ๓	๙ - ๗	๘ - ๓	๖ - ๗
บ้านครูสุนันตา						๙.๕ - ๖	๘ - ๗	๕.๕ - ๗
วัดเมืองหนอง(ชุด ๑)				๑๕ - ๗	๑๐ - ๖	๘.๕ - ๗	๖.๕ - ๖	๕ - ๗
วัดเมืองหนอง(ชุด ๒)					๑๑.๕ - ๓	๑๐ - ๗	๕.๕ - X	๕.๕ - X
วัดหมอกเป่า			๑๘ - ๗	๑๔.๕ - ๓	๑๒.๕ - ๗	๑๐ - ๓	๘.๕ - ๗	๖.๓ - ๓
วัดธรรมเจริญ				๑๔ - ๗	๑๐.๕ - ๗	๙ - ๗	๗ - ๗	๕.๕ - ๗
วัดภวานานิมิต			๑๒ - ๓	๑๑ - ๓	๙.๒ - ๗	๙ - ๗	๘ - ๓	๘ - ๓
อำเภอไชยปราการ								
บ้านครูปอย				๑๓.๕	๑๐	๘.๕	๖.๕	๕.๕
บ้านครูยี่ ตาน			๑๓.๕-๗	๑๒.๕-๖	๑๐ - ๗	๘.๕ - ๖	๗ - ๗	๖ - ๖
บ้านครูตีะ ลุงยอด		๒๐ - ๗	๑๕.๕-๓	๑๔ - ๗	๑๑.๕-๓	๘ - ๓	๖.๕ - ๗	๕.๒ - ๗
สำนักสงฆ์ บ.สินชัย (๑)		๑๙ - ๗	๑๕.๕-๓	๑๓ - ๗	๑๑ - ๓	๙.๕ - ๗	๗.๕ - ๓	๖ - ๗
สำนักสงฆ์ บ.สินชัย (๒)				๑๐ - ๓	๗.๒ - ๗	๕.๕ - ๖	๔.๘ - ๗	๓.๕ - ๖
อำเภอเวียงแหง								
วัดใหม่ปางควาย (๑)		๒๐ - ๓	๑๖.๒-๗	๑๔ - ๓	๑๒.๑-๗	๑๐ - ๓	๘ - ๗	๖.๘ - ๓
วัดใหม่ปางควาย (๒)			๑๓.๕-๗	๑๐ - ๖	๗.๕ - ๗	๕.๕ - ๖	๔.๔ - ๗	๔.๒ - ๖
วัดเวียงแหง	๒๔ - ๗			๑๔ - ๗	๑๐.๑-๖			
บ้านครูปายเมือง (๑)	๒๔ - ๖	๒๒ - ๖	๒๐ - ๖	๑๘ - ๗	๑๖ - ๖	๑๔ - ๗	๑๒ - ๖	
บ้านครูปายเมือง (๒)		๒๒ - ๓		๑๘ - ๓	๑๖ - ๓	๑๔ - ๓	๑๒ - ๗	๑๐ - ๓
คณะยอดแสงแลงใหม่		๒๓ - ๗	๑๙ - ๖	๑๖ - ๗	๑๓ - ๖	๑๑ - ๗	๘ - ๖	๖.๕ - ๗
วัดกงลม				๑๒.๖-๗	๑๑.๗-๗	๑๐.๕- ๓	๗.๒- ๗	๖.๔- ๗
วัดห้วยไคร้		๑๔.๓-๗	๑๑ - ๓	๘.๕ - ๗	๖.๒ - ๓	๕.๙ - ๗	๔.๕ - ๓	๔ - ๓
วัดมะกายอน		๒๑ - ๖	๑๖.๕ - ๗	๑๔.๕-๖	๑๑.๕-๗	๑๐ - ๖	๘ - ๗	๖.๕ - ๖
วัดเปียงหลวง		๑๘.๕-๗	๑๔.๕ - ๖	๑๓ - ๗	๑๐ - ๖	๘ - ๖	๗ - ๗	๖.๒ - ๗

วัดหนองกอกคำ		๒๐.๓-๗	๑๖.๓-๑	๑๔ - ๗	๑๒.๔-๑	๑๐ - ๗	๗.๔-๑	๖ - ๗
วัดสามปู		๑๕ - ๗	๑๖.๓ - ๑	๑๓.๒-๗	๑๐.๓-๑	๘.๘ - ๗	๘ - ๑	๕.๕-๗
วัดม่วงเครือ		๑๔.๕-๗	๑๑.๕ - ๑	๘.๕ - ๗	๖.๕ - ๑	๕.๕ - ๗	๔.๑- ๑	๓.๕ - ๗
วัดศรีดอนชัย			๑๖.๕-๗	๑๔.๒- ๑	๑๒.๑- ๗	๑๐ - ๑	๘ - ๗	๗.๑- ๑
อำเภอเชียงดาว								
บ้านครูอ่อง ลุงทอน			๑๓ - ๗	๑๔.๔- ๖	๑๒.๔-๗	๑๐.๕-๑	๕.๑- ๓	๗.๕- ๗
บ้านครูนิ ลุงวิชะ		๑๘.๒-๗	๑๕.๕- ๑	๑๓.๔-๖	๕.๒ - ๗	๘.๔-๑	๗.๔- ๗	๕.๗ - ๑
วัดห้วยเป้า				๑๓.๔-๗	๑๐.๒- ๑	๗.๒- ๗	๗ - ๖	๕.๕- ๑
วัดนาหวาย (ชุด๑)			๑๖ - ๗	๑๑ - ๑	๕.๖ - ๗	๘.๑ - ๗	๖.๗ - ๑	๕ - ๗
วัดนาหวาย(ชุด๒)				๑๐.๕- ๑	๘.๖ - ๗	๘.๒-๑	๗ - ๗	๕.๒-๗
วัดอรุโณทัย		๒๐ - ๗	๑๖ - ๑	๑๒.๕-๖	๑๐.๕-๑	๘ - ๗	๖ - ๗	๕.๕ - ๑
บ้านครูเจาะแอ				๑๔ - ๗	๑๐.๒-๑	๘.๕ - ๗	๖.๕ - ๑	๕.๕ - ๗
บ้านคุณคาไทย จงลือ			๑๓ - ๗	๕ - ๗	๗.๒ - ๗	๕.๖- ๖	๔.๕- ๗	๓.๗ - ๑
บ้านครูหลาว ส่วยทูล		๑๘.๕-๗	๑๓.๓ - ๑	๑๒ - ๗	๑๐.๔- ๑	๕.๒- ๗	๗.๖- ๑	๖ - ๗
บ้านครูยูน จองกอน			๑๕ - ๑	๑๓.๕-๗	๑๒ - ๑	๑๐.๕- ๑		
อำเภอแม่วาง								
วัดโสภาราม(ชุด๑)	๒๐ - ๑	๑๘ - ๗	๑๖ - ๑	๑๔.๕-๗	๑๒.๕ - ๑	๑๐.๕-๑	๘.๕ - ๗	๗ - ๗
วัดโสภาราม(ชุด๒)		๑๕.๕-๑	๑๖ - ๗	๑๔ - ๑	๑๐.๕- ๗	๑๐.๕-๑	๕ - ๑	๗.๕- ๑
วัดป่าแดด				๑๔ - ๗	๑๐ - ๑	๘ - ๗	๖ - ๗	๕ - ๗
วัดจำลอง			๑๒ - ๗	๕.๓ - ๖	๘ - X	๗ - ๗	๖.๕ - X	๕.๕- ๖
อำเภอดอยสะเก็ด								
วัดศรีดอนคู้ (ชุด๑)			๑๓.๕ - ๑	๕.๕ - ๗	๗ - ๑	๕.๕- ๗	๕ - ๑	๔.๕- ๗
วัดศรีดอนคู้(ชุด๒)				๑๐ - ๑	๘ - ๗	๖ - ๑	๕.๕- X	๕ - ๑
อำเภอเมือง								
วัดกู่เต้า		๒๐ - ๗	๑๕.๕-๖	๑๓ - ๗	๑๑ - ๖	๕ - ๗	๗ - ๖	๖ - ๖

จากตารางข้างต้นเมื่อพิจารณาจากหลักการการกำหนดจำนวนมอที่ต้งเป็นจำนวนคี่ ซึ่งถือเป็นเลขมงคล และพิจารณาเสียงของมอว่ามีเสียงห่ากันเป็นคู่ ๕ ตามหลักการของศิลป์ที่กล่าวกันไว้เป็นส่วนใหญ่ รวมถึงความแตกต่างเสียงของมอที่ปรากฏในปัจจุบันสามารถประมวลผลได้ดังนี้

ประเด็นแรก จำนวนมองในการประสมวง

ข้อมูลมองจำนวน ๔๔ ชุดจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ๗ อำเภอหลักที่มีประชากรไทใหญ่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก พบว่ามีมองที่ถูกกำหนดให้จำนวนเป็นเลขคี่อยู่ทั้งสิ้น ๓๑ ชุด จากจำนวนมองทั้งสิ้น ๔๔ ชุด สำหรับมองจำนวนที่เหลืออีก ๑๓ ชุดถูกกำหนดให้เป็นจำนวนเลขคู่ สำหรับสถานที่ซึ่งมองกำหนดให้มีจำนวนเป็นเลขคี่มีรายละเอียดดังนี้

กำหนดมองจำนวน ๗ ใบ

อำเภอไชยปราการ ได้แก่ บ้านครูตะลุงยอด สำนักสงฆ์บ้านลินชัย
อำเภอเวียงแหง ได้แก่ วัดใหม่ปางควาย บ้านพ่อเต่าปายเมือง
ลายใส คณะยอดแขวงแงใหม่

อำเภอเชียงดาว ได้แก่ บ้านครูนิ ลุงวิชะ วัดอรุณทิพย์ บ้านครู
หลาว ส่วยทูล

อำเภอแม่วาง ได้แก่ วัดโสภาราม

อำเภอเมือง ได้แก่ วัดคูเต่า

กำหนดมองจำนวน ๕ ใบ

อำเภอแม่ฮาด ได้แก่ วัดม่วงคำ วัดแม่ฮาดหลวง วัดเมืองหนอง
วัดธรรมเจริญ สำนักสงฆ์บ้านลินชัย

อำเภอไชยปราการ ได้แก่ บ้านครูปอย วาวคำ

อำเภอเวียงแหง ได้แก่ วัดใหม่ปางควาย วัดกองลม วัดห้วยไคร้
วัดมะกายน วัดเปียงหลวง วัดหนองกอกคำ วัดสามปู วัดม่วงเครือ

อำเภอเชียงดาว ได้แก่ วัดห้วยเป้า วัดนาหวาย บ้านครูเจาะแอ

อำเภอแม่วาง ได้แก่ วัดป่าแดด

อำเภอคอยสะเก็ด ได้แก่ วัดศรีดอนคู

กำหนดมองจำนวน ๓ ใบ

อำเภอแม่ฮาด ได้แก่ บ้านครูสุนันตา

อำเภอเวียงแหง ได้แก่ วัดเวียงแหง

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปผลได้ว่าจังหวัดเชียงใหม่ยังคงจำนวนของมองเป็นเลขมงคลตามรูปแบบโบราณ โดยคิดอัตราส่วนเป็น ๗๐.๔๕ % มีการใช้มองเป็นจำนวนคู่เพียง ๒๐.๕๖ % และพบว่าอำเภอเวียงแหง ซึ่งเป็นพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ที่ติดต่อกับรัฐฉานและมีชาวไทใหญ่อาศัยอยู่มากที่สุดอำเภอหนึ่ง มีจำนวนวัดที่มีจำนวนมอง ๗ ใบซึ่งถือว่ามากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น

ประเด็นสอง การกำหนดเสียงมองให้ห่างกันเป็นคู่ ๕

จากข้อมูลข้างต้นพบว่าอำเภอหลักทั้ง ๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอฝาง อำเภอแม่อาย อำเภอไชยปราการ อำเภอเวียงแหงและอำเภอเชียงดาว นอกจากนี้ยังมีการเก็บข้อมูลอำเภออื่นๆ ได้แก่ อำเภอคอกยสะเก็ด อำเภอแม่วาง และอำเภอเมือง พบเสียงมองที่ถูกต้องตามหลักการคือเสียงมองห่างกันเป็นคู่ ๕ มากที่สุดที่อำเภอเชียงดาว โดยมีรายละเอียดดังนี้

อำเภอฝาง ไม่พบข้อมูลมองที่มีเสียงถูกต้อง

อำเภอแม่อาย จากการเก็บข้อมูลมองจำนวน ๗ ชุด พบเสียงลักษณะคู่ ๕

จำนวน ๓ ชุด

- วัดแม่อายหลวง เสียงโค – ซอล (มอง ๕ ใบ)
- วัดเมืองหนอง เสียงซอล – เร (มอง ๕ ใบ)
- วัดหมอกเปา เสียงโค – ซอล (มอง ๖ ใบ)

อำเภอไชยปราการ จากการเก็บข้อมูลมองจำนวน ๕ ชุด พบเสียงลักษณะคู่ ๕

จำนวน ๓ ชุด

- บ้านครูดาน เสียงซอล – เร (มอง ๖ ใบ)
- บ้านครู่โต๊ะ เสียงโค – ซอล (มอง ๖ ใบ)
- สำนักสงฆ์บ้านลินชัย (ชุด ๑) เสียงโค – ซอล (มอง ๗ ใบ)

อำเภอเวียงแหง จากการเก็บข้อมูลมองจำนวน ๑๔ ชุด พบเสียงลักษณะคู่ ๕

จำนวน ๑๑ ชุด

- วัดใหม่ปางควาย (ชุด ๑) เสียงโค – ซอล (มอง ๗ ใบ)
- วัดใหม่ปางควาย (ชุด ๒) เสียงซอล – เร (มอง ๖ ใบ)
- วัดเวียงแหง เสียงซอล – เร (มอง ๓ ใบ)
- บ้านพ่อเต่าปายเมือง เสียงซอล – เร (มอง ๗ ใบ)
- คณะยอดแขวงแสงใหม่ เสียงซอล – เร (มอง ๗ ใบ)
- วัดห้วยไคร้ เสียงโค – ซอล (มอง ๗ ใบ)
- วัดมะกายน เสียงซอล – เร (มอง ๗ ใบ)
- วัดเปียงหลวง เสียงซอล – เร (มอง ๗ ใบ)
- วัดหนองกอกคำ เสียงโค – ซอล (มอง ๗ ใบ)
- วัดสามปู เสียงโค – ซอล (มอง ๗ ใบ)
- วัดม่วงเครือ เสียงโค – ซอล (มอง ๗ ใบ)
- วัดศรีดอนชัย เสียงโค – ซอล (มอง ๖ ใบ)

อำเภอเชียงดาว จากการเก็บข้อมูลมองจำนวน ๑๐ ชุด พบเสียงลักษณะคู่ ๕ จำนวน
เพียง ๑ ชุด

- บ้านครูหลาว ตำบลทุ่งเหล็ก เสียงโศก – ซอล (มอง ๖ ใบ)

อำเภอแม่วาง จากการเก็บข้อมูลมองจำนวน ๔ ชุด พบเสียงลักษณะคู่ ๕ จำนวน
๒ ชุด

- วัดโสภาราม (ชุด ๑) เสียงโศก – ซอล (มอง ๘ ใบ)
- วัดโสภาราม (ชุด ๒) เสียงโศก – ซอล (มอง ๗ ใบ)

อำเภอดอยสะเก็ด จากการเก็บข้อมูลมองจำนวน ๒ ชุด พบเสียงลักษณะคู่ ๕
จำนวน ๑ ชุด

- วัดศรีดอนคำ เสียงโศก – ซอล (มอง ๖ ใบ)

อำเภอเมือง จากการเก็บข้อมูลมองจำนวน ๑ ชุด พบเสียงลักษณะคู่ ๕ จำนวน ๑ ชุด

- เสียงซอล – เร (มอง ๗ ใบ)

จากข้อมูลข้างต้นพบว่า อำเภอเวียงแหงถือเป็นอำเภอที่มีการใช้เสียงมองตรงกับเสียงคู่
๕ มากที่สุด โดยคิดอัตราส่วนได้เท่ากับ ๒๔.๕ % ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อำเภอแม่เฒ่า	๖.๘๑ %
อำเภอไชยปราการ	๖.๘๑ %
อำเภอเวียงแหง	๒๔.๕ %
อำเภอเชียงดาว	๒.๒๗ %
อำเภอแม่วาง	๒.๒๗ %
อำเภอดอยสะเก็ด	๒.๒๗ %
อำเภอเมือง	๒.๒๗ %

มองที่มีเสียงเป็นคู่อื่นๆ ที่ไม่ใช่คู่ ๕ มีจำนวนมากถึง ๑๕ ชุด คิดอัตราส่วนได้เท่ากับ ๑๔ %
มองที่ไม่สามารถระบุเสียงได้ มีเสียงเพี้ยนมาก ลูกมองแตก อยู่จำนวน ๔ ชุด คิดเป็น
อัตราส่วนเท่ากับ ๔.๕๔ %

มองที่มีเสียงเดียวกันทุกลูก ปรากฏที่วัดธรรมเจริญ อำเภอแม่เฒ่า มีอยู่จำนวน ๑ ชุด คิด
เป็นอัตราส่วนเท่ากับ ๒.๒๗ %

จากข้อมูลข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าอำเภอเวียงแหง ถือเป็นพื้นที่ ที่เครื่องดนตรีมีความสมบูรณ์มากที่สุด โดยพิจารณาจากจำนวนมอ ซึ่งมีความถูกต้องตามขนบของไทใหญ่คือเป็นเลขคู่ เป็นส่วนมากที่สุดและยังเป็นมอที่มีเสียงเป็นคู่ ๕ เป็นส่วนใหญ่อีกด้วย

วิเคราะห์รูปแบบทำนองกลองกันยาว

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามดนตรีไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏทำนองกลองกันยาวซึ่งบรรเลงโดยศิลปินผู้สูงอายุภายในพื้นที่ สำหรับเสียงและวิธีการตีกลองกันยาว ผู้วิจัยกำหนดดังนี้

เสียง “กะ” หมายถึงการใช้ปลายนิ้วของมือซ้ายงอนิ้วแล้วตีกลงไปบนหน้ากลอง

เสียง “ปี่” หมายถึงการใช้มือซ้ายตีลงบนหน้ากลอง พอเสียงดังแล้วกดห้ามเสียง

เสียง “ยุบ” หมายถึงการใช้ปลายนิ้วของมือซ้ายและมือขวา งอนิ้วแล้วตีกลงไปบนหน้ากลอง

เสียง “เป็ง” หรือเสียง “เป็” หรือเสียง “เป็ง” หรือเสียง “เท็ง” หมายถึงการใช้ฝ่ามือขวาตีลงบนหน้ากลองแล้วปล่อยมือขึ้นกลางอากาศ

เสียง “เป็ง” ตีแบบเดียวกับเสียง “เป็ง” แต่ตีเบาว่าเล็กน้อยและก่อนที่จะตีเสียงเป็งด้วยมือขวา จะใช้นิ้วมือซ้ายแตะหน้ากลองไว้ก่อนแบบเบา ๆ อย่างรวดเร็ว

เสียง “ปะ” การใช้มือขวาตีลงบนหน้ากลองด้วยเสียงดังแล้วกดมือเอาไว้ทันที

เสียง “ตุบ” หรือเสียง “ปุบ” หมายถึงการใช้มือขวาตีลงบนหน้ากลองไม่แรงนักแล้วกดห้ามเสียงลงทันที

เสียง “ลิ่ง” หรือเสียง “ทิง” หรือ เสียง “อิ่ง” หรือเสียง “โสง” เป็นการกำมือแล้วทุบลงบนหน้ากลอง

ดังจะได้ทำการบันทึกและวิเคราะห์รูปแบบทำนอง โดยผู้วิจัยทำการบันทึกกระสวนทำนองหลักที่ปรากฏ โดยแบ่งเป็นวรรคทำนองที่มีความแตกต่างกัน สำหรับแต่ละวรรคมีการเข้าไปมาโดยไม่จำกัดจำนวนเที่ยว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทำนองกลองกันยาวประกอบการแห่

ครูชนเทพ ทองคำ อธิบายกลองกันยาวตีประกอบการแห่ว่า “การตีแห่ เป็นการตีแบบทั่วไป จะตีแบบสนุกสนานเท่านั้น” (ชนเทพ ทองคำ, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓) สำหรับการแสดงทำนอง เนื่องจากมอและฉาบจะตีเหมือนกันตลอด จึงจะได้แสดงกระสวนทำนองเพียงวรรคขึ้นต้นเท่านั้นดังนี้

วรรคขึ้นต้น

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - วับ	- วับ - แช่	- - - วับ	- วับ - แช่
กลอง	- เป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - วับ	- วับ - แช่	- - - วับ	- วับ - แช่
กลอง	กะเป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - วับ	- วับ - แช่	- - - วับ	- วับ - แช่
กลอง	กะเป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง

วรรคที่ ๒

กลอง	- เป็้ง กะ เป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง	- - เป็้ง งะ	- เป็้ง - เป็้ง	- เป็้ง - -
------	------------------	----------------	--------------	-----------------	-------------

กลอง	- - - เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง
------	-------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------

(สำหรับเสียงเป็้งบรรทัดที่ ๒ ดีพร้อมมือซ้ายตีเสียงกะ)

วรรคที่ ๓

กลอง	- - - เป็บ	กะเป็บกะเป็บ	กะเป็บกะเป็บ	กะเป็บกะเป็บ
------	------------	--------------	--------------	--------------

วรรคที่ ๔

กลอง	- - - เป็บ	- เป็บ - เป็้ง	- - - เป็บ	- เป็บ - เป็้ง
------	------------	----------------	------------	----------------

วรรคที่ ๕ (ลงจบ)

กลอง	- - - เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- - - เป็้ง	- - - เป็บ
------	-------------	-----------------	-------------	------------

(ครูรณเทพ ทองคำ สาริตทำนองกลอง)

ทำนองกลองกันยาวประกอบการฟ้อนนก

ครูชนเทพ ทองคำ อธิบายกลองกันยาวตีประกอบการฟ้อนนกว่า “การตีกลองประกอบนก นกต้องฟังกลอง บางครั้งกลองก็ต้องดูนก บางทีเป็นคนตีกลองมาจากที่อื่น นกก็ต้องฟังเสียงกลอง ถ้าเป็นนกกับกลองของเจ้าตัวหรือเป็นพวกกันเอง กลองก็จะเล่นไปตามนก”

(ชนเทพ ทองคำ, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

วรรคขึ้นต้น

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แซ่	- - - แซ่	- - - แซ่	- - - แซ่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- เบิ่ง - เบิ่ง

กลอง	- - - -	- - - เบิ่ง	- - - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง
------	---------	-------------	-------------	-----------------

กลอง	- เบิ่ง - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง
------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------

วรรคที่ ๒ (ใช้มือขวาตีเบา ๆ ลงบนหน้ากลองกำหนดให้เป็นเสียง ปะ)

กลอง	- - - ปะ	- ปะ - ปะ	- ปะ - ปะ	- ปะ - ปะ
------	----------	-----------	-----------	-----------

(ทำนองช่วงนกวิ่ง)

กลอง	ปะปะปะปะ	ปะปะปะปะ	ปะปะปะปะ	ปะปะปะปะ
------	----------	----------	----------	----------

กลอง	ปะปะปะปะ	ปะปะปะปะ	ปะปะปะปะ	ปะปะปะปะ
------	----------	----------	----------	----------

กลอง	- - - -	- - - ปะ	- - - -	- - - ปะ
------	---------	----------	---------	----------

(ทำนองช่วงนกกระโดด)

กลอง	- - กะเบิ่ง	- - กะเบิ่ง	- - กะเบิ่ง	- - กะเบิ่ง
------	-------------	-------------	-------------	-------------

วรรคที่ ๓

กลอง	- - - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง
------	-------------	-----------------	-------------	-----------------

วรรคที่ ๔

กลอง	- - เป็้งะ	- เป็้ง - เป็้ง	- - เป็้งะ	- เป็้ง - เป็้ง
------	------------	-----------------	------------	-----------------

วรรคที่ ๕ (ลงจบ)

กลอง	- - - เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- - - เป็้ง	- - - ปั๊บ
------	-------------	-----------------	-------------	------------

(ครุฑนเทพ ทงค้ำ สาคิตทำนองกลอง)

ครุต่างค้ำ จางยอด สาคิตทำนองกลองก้นยาวประกอบการพ็อนนค โดยเป็นทำนองที่มี
แนวอัตราจังหวะเร็วคังนี้

วรรคขึ้นต้น

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - แชง
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แชง	- แชง - แช่	- - - แชง	- แชง - แช่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แชง	- แชง - แช่	- - - แชง	- แชง - แช่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

วรรคที่ ๑

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แช่	- - - แช่	- - - -	- - - -
กลอง	- - - เป็้ง	- - - เป็้ง	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แช่	- - - แช่	- - - แชง	- แชง - แช่
กลอง	- - - เป็้ง	- - - ปั๊บ	- - - -	- - - -

วรรคที่ ๒

กลอง	- - - เปิง	กะ - - เปิง	- - - เปิง	กะ - - เปิง
------	------------	-------------	------------	-------------

วรรคที่ ๓

กลอง	กะเปิงกะเปิง	กะเปิงกะเปิง	กะเปิงกะเปิง	กะเปิงกะเปิง
------	--------------	--------------	--------------	--------------

กลอง	กะเปิงกะเปิง	กะเปิงกะเปิง	กะเปิงกะเปิง	กะเปิงกะ ๊วบ
------	--------------	--------------	--------------	--------------

วรรคที่ ๔

กลอง	- - - -	- - - -	- - - เปิง	กะ - - ๊วบ
------	---------	---------	------------	------------

กลอง	- - - -	- - - -	- - - เปิง	กะ - - ๊วบ
------	---------	---------	------------	------------

วรรคที่ ๕

กลอง	- - - เปิง	กะ - - ๊วบ	- - - เปิง	กะ - - ๊วบ
------	------------	------------	------------	------------

กลอง	- - - เปิง	กะ - - ๊วบ	- - - เปิง	- - - เปิง
------	------------	------------	------------	------------

วรรคที่ ๖

กลอง	- - กะเปิง	- - - เปิง	- - กะเปิง	- - - เปิง
------	------------	------------	------------	------------

กลอง	- - กะเปิง	- - - เปิง	- - กะเปิง	- เปิง - เปิง
------	------------	------------	------------	---------------

วรรคที่ ๗

กลอง	- - กะ๊วบ	- ฉะ - ๊วบ	- - กะ๊วบ	- ฉะ - ๊วบ
------	-----------	------------	-----------	------------

กลอง	- ฉะ - ๊วบ	- ฉะ - ๊วบ	- ฉะ - ๊วบ	- ฉะ - ๊วบ
------	------------	------------	------------	------------

กลอง	- ฉะ - ฉะ	- ฉะ - ๊วบ	- ฉะ - ฉะ	- ฉะ - ๊วบ
------	-----------	------------	-----------	------------

วรรคที่ ๘

กลอง	- ละ - ละ	- ละ - เป็ง	- ละ - ละ	- ละ - เป็ง
------	-----------	-------------	-----------	-------------

กลอง	- - เป็ง ละ	- เป็ง - เป็ง	- - เป็ง ละ	- เป็ง - ทุบ
------	-------------	---------------	-------------	--------------

วรรคที่ ๙

กลอง	- - ทุบ ทุบ	- ทุบ - ทุบ	- - ละ ละ	- ละ - ทุบ
------	-------------	-------------	-----------	------------

กลอง	- - ทุบ ทุบ	- ทุบ - ทุบ	- - ละ ละ	- เป็ง - ทุบ
------	-------------	-------------	-----------	--------------

วรรคที่ ๑๐

กลอง	- - ละ ทุบ	- ทุบ - ทุบ	- - ละ ทุบ	- เป็ง - ทุบ
------	------------	-------------	------------	--------------

กลอง	- - ละ ทุบ	- ทุบ - ทุบ	- - ละ ทุบ	- เป็ง - -	- เป็ง - ทุบ
------	------------	-------------	------------	------------	--------------

วรรคที่ ๑๑

กลอง	- - ละ ทุบ	- เป็ง - -	- เป็ง - ทุบ	- ทุบ - ทุบ
------	------------	------------	--------------	-------------

วรรคที่ ๑๒

กลอง	- เป็ง - -	- เป็ง - ทุบ	- เป็ง - -	- เป็ง - ทุบ
------	------------	--------------	------------	--------------

วรรคที่ ๑๓ ลงจบ

กลอง	- - - เป็ง	- เป็ง - เป็ง	- - - เป็ง	- - - ทุบ
------	------------	---------------	------------	-----------

(สาริตทำนองโดยครูต่างคำ จางยอด)

สำหรับการรวางที่เรียกว่า ก้าบั้นกลอง ใช้กลองก้นยาวตีประกอบการพ็อนรำเช่นเดียวกัน
รูปแบบการกำหนดจังหวะจะห่าง โดยพิจารณาได้จากการตีมองแบบห่างกล่าวคือ ตี ๑ ห้องโน้ตเว้น
๑ ห้องโน้ตไทย โดยเสียงมองจะเท่ากับการก้าวขาเดินแต่ละก้าวของผู้พ็อน สำหรับรายละเอียด
ทำนองกลองมีกระสวนทำนองรูปแบบเดียวกันกับการตีกลองก้นยาวประกอบการพ็อนนถ ตัวอย่าง
กระสวนทำนองมีดังนี้

วรรคขึ้นต้น

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - แขง	- - - แช่	- - - แขง	- แขง - แช่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - แขง	- แขง - แช่	- - - แขง	- แขง - แช่
กลอง	- - กะ เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- - กะ เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง

วรรคที่ ๑

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - แช่	- - - แขง	- แขง - แช่
กลอง	- - - -	- - - เป็้ง	- - - ณะ	- ณะ - เป็้ง

วรรคที่ ๒

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - แช่	- - - แขง	- แขง - แช่
กลอง	- - - -	- - - เป็้ง	- - - -	- เป็้ง - เป็้ง

วรรคที่ ๓

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - แช่	- - - -	- - - แช่
กลอง	- - - -	- - - เป็้ง	- - - -	- - - เป็้ง

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - แช่	- แช่ - แช่	- แช่ - -
กลอง	- - - -	- - - เป็้ง	- - กะเป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง

วรรคที่ ๔

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - แช่	- - - แชง	- แชง - แช่
กลอง	- - - -	- เป็้ง - เป็้ง	- - - ณะ	- - - เป็้ง

วรรคที่ ๕

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - แช่	- - - แชง	- แชง - แช่
กลอง	- - - -	- - - เป็้ง	- - - ณะ	- - - เป็้ง

การตีกลองกันยาวประกอบการพ็อน ถ้าป็นกลอง พบว่าทำนองกลองและทำนองฉาบจะตีเป็นกระสวนเดียวกันเกือบทั้งสิ้น ถ้าทำนองกลองตีห่าง ฉาบก็จะตีแบบห่างตามไปด้วย ทั้งนี้ไม่ว่าจะตีกลองให้มีกระสวนทำนองห่างหรือถี่ ผู้ตีกลองต้องพิจารณาให้เข้ากับทำรำ โดยเสียงมองจะเท่ากับระยะการก้าวขาเดิน เสียงมอง ๑ ครั้ง เท่ากับการก้าวเดิน ๑ ขา แต่เสียงฉาบและเสียงกลองจะไปตามลีลาของมือขณะทำการพ็อน

ทำนองกลองกันยาวประกอบการพ็อนโต

ครูชนเทพ ทองคำ อธิบายกลองกันยาวตีประกอบการพ็อนโตว่า “การตีกับการเดินโต เขาจะไม่ตียาว เพราะว่าคนที่อยู่ใน โตจะเหนื่อย ตอนแรกโตก็จะนั่งเฉย คนตีกลองต้องรู้ว่าตีอย่างไร ถึงจะให้โตลุกขึ้นมาเดิน โตจะฟังดนตรี” (ชนเทพ ทองคำ, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

วรรคขึ้นต้น

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - วับ	- วับ - แช่	- - - วับ	- วับ - แช่
กลอง	- เป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง	- เป็้ง - ทุบ

วรรคที่ ๒

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - วับ	- วับ - แช่	- - - วับ	- วับ - แช่
กลอง	- - กะเป้ง	- เป้ง - ทุ๊บ	- - กะเป้ง	- เป้ง - ทุ๊บ

ทำนองให้สัญญาณกับโต

มอง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - วับ	- วับ - แช่
กลอง	- - กะเป้ง	เป้ง - เป้งเป้ง

วรรคที่ ๓

กลอง	- - กะเป้ง	- เป้ง - เป้ง	- เป้ง - เป้ง	- เป้ง - เป้ง
------	------------	---------------	---------------	---------------

วรรคที่ ๔

กลอง	- - กะตุ๊บ	- - กะตุ๊บ	- - กะตุ๊บ	- - กะตุ๊บ
------	------------	------------	------------	------------

วรรคที่ ๕

กลอง	- - กะตุ๊บ	- เป้ง - เป้ง	- - กะตุ๊บ	- เป้ง - เป้ง
------	------------	---------------	------------	---------------

วรรคที่ ๖ (ลงจบ)

กลอง	- - - เป้ง	- เป้ง - เป้ง	- - - เป้ง	- - - ทุ๊บ
------	------------	---------------	------------	------------

(ครุฑเทพ ทงคำ สาธิตทำนองกลอง)

สำหรับทำนองการสาธิตของครุฑเทพ ทงคำ พบว่าทำนองขึ้นต้นกับทำนองลงจบไม่
ว่าจะเป็นการตีประกอบการพ็อนนค การพ็อนโต การแห่ทั่วไป จะใช้กระสวนทำนองเดียวกันทั้งสิ้น

ครูตีบ ซานตา อำเภอมะเอย สาธิตทำนองกลองกันยาวประกอบการพ็อนโต ดังนี้

วรรคขึ้นต้น

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แช่	- แช่ - วับ	- แช่ - วับ	- - - แช่
กลอง	- - - -	- - - ทุ๊บ	- - กะเป้ง	- เป้ง - ทุ๊บ

(ตี ๔ ครั้ง)

วรรคที่ ๒ (ตีช่วงโตเริ่มออกเดิน)

กลอง	- -	กะเบี๋ง	-	เปี๋ง - ทุ๊บ	- -	กะเบี๋ง	-	เปี๋ง - ทุ๊บ	- -	กะเบี๋ง	-	เปี๋ง - ทุ๊บ
------	-----	---------	---	--------------	-----	---------	---	--------------	-----	---------	---	--------------

วรรคที่ ๓ (ตีช่วงที่โตเริ่มหยุดอยู่นิ่ง ขยับตัวแต่ไม่ออกเดิน)

กลอง	- -	กะทุ๊บ	- -	กะทุ๊บ	- -	กะทุ๊บ	- -	กะทุ๊บ	- -	กะทุ๊บ	- -	กะทุ๊บ
------	-----	--------	-----	--------	-----	--------	-----	--------	-----	--------	-----	--------

วรรคที่ ๔ (ตีช่วงโตเริ่มออกเดินอีกครั้ง)

กลอง	- -	กะทุ๊บ	-	เปี๋ง - เปี๋ง	- -	กะทุ๊บ	-	เปี๋ง - เปี๋ง	- -	กะทุ๊บ	-	เปี๋ง - เปี๋ง
------	-----	--------	---	---------------	-----	--------	---	---------------	-----	--------	---	---------------

วรรคที่ ๕ (ตีช่วงที่โตย่อขา ขยับตัวอยู่กับที่)

กลอง	- -	กะทุ๊บ	- -	กะทุ๊บ	- -	กะทุ๊บ	- -	กะทุ๊บ	- -	กะทุ๊บ	- -	กะทุ๊บ
------	-----	--------	-----	--------	-----	--------	-----	--------	-----	--------	-----	--------

ทำนองตีคั่นกับทำนองวรรคที่ ๕

กลอง	- -	กะเบี๋ง	-	เปี๋ง - ทุ๊บ
------	-----	---------	---	--------------

วรรคที่ ๖ (ตีช่วงโตเดินไปมาก่อนจบการแสดง)

กลอง	- - - -	- - -	เปี๋ง	- -	เปี๋ง	งะ	-	เปี๋ง - เปี๋ง
------	---------	-------	-------	-----	-------	----	---	---------------

วรรคจบ

กลอง	- - - -	- -	กะ ทุ๊บ	- - -	เปี๋ง	-	เปี๋ง - ทุ๊บ
------	---------	-----	---------	-------	-------	---	--------------

ครูส่งคำ จางยอด สาริตทำนองกลองก้นยาวประกอบโต โดยเป็นทำนองที่มีรูปแบบการตีมองแบบห่าง ตี ๑ ห้อง โน้ต เว้น ๑ ห้อง โน้ต ดังนี้

วรรคขึ้นต้น

มอง	- - - -	- - -	มง	- - - -	- - -	มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - -	- - -	มง	- - - -	- - -	มง
ฉาบ	- - -	แซ่	- - -	แซ่	- - -	แซ่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - -	เปี๋ง

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- แช่ - แช่	- แช่ - -	- แช่ - แช่	- แช่ - -	- แช่ - แช่	- แช่ - -
กลอง	- - - เป็้ง	- - - เป็้ง	- - - เป็้ง	- - - เป็้ง	- - - เป็้ง	- - - (รั้ว)

วรรคที่ ๑

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- แช่ - แช่	- แช่ - -	- แช่ - แช่	- แช่ - -
กลอง	- - กะเป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- - กะเป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง

กลอง	- - กะเป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- - กะเป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง
------	-------------	-----------------	-------------	-----------------

วรรคที่ ๒

กลอง	- - กะเป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- - - ทิ้ง	- - - (รั้ว)
------	-------------	-----------------	------------	--------------

วรรคที่ ๓

กลอง	- - กะปั๊บ	- ปั๊บกะปั๊บ	- - กะปั๊บ	- ปั๊บกะปั๊บ
------	------------	--------------	------------	--------------

วรรคที่ ๔

กลอง	- - กะปั๊บ	- ปั๊บ- เป็้ง	- - กะปั๊บ	- ปั๊บ- เป็้ง
------	------------	---------------	------------	---------------

วรรคที่ ๕

กลอง	- - กะเป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- - กะปั๊บ	- เป็้ง - เป็้ง
------	-------------	-----------------	------------	-----------------

กลอง	- - กะเป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- - - ทิ้ง	- - - (รั้ว)
------	-------------	-----------------	------------	--------------

วรรคที่ ๖ (ทำนองเดียวกับวรรคที่ ๓)

กลอง	- - กะปั๊บ	- ปั๊บกะปั๊บ	- - กะปั๊บ	- ปั๊บกะปั๊บ
------	------------	--------------	------------	--------------

วรรคที่ ๗

กลอง	- - - กะ	- เป็้ง - ปั๊บ	- - - กะ	- เป็้ง - ปั๊บ
------	----------	----------------	----------	----------------

กลอง	- - - กะ	- เป็้ง - ใ้บ	- - - ทิ้ง	- - - (รั้ว)
------	----------	---------------	------------	--------------

วรรคที่ ๘ (ทำนองเดียวกับวรรคที่ ๓)

กลอง	- - กะใ้บ	- ใ้บกะใ้บ	- - กะใ้บ	- ใ้บกะใ้บ
------	-----------	------------	-----------	------------

วรรคที่ ๙

กลอง	- - กะเป็้ง	- - กะเป็้ง	- - กะเป็้ง	- - กะเป็้ง
------	-------------	-------------	-------------	-------------

วรรคที่ ๑๐

กลอง	- ใ้บ - ใ้บ	- ใ้บ - เป็้ง	- ใ้บ - ใ้บ	- ใ้บ - เป็้ง
------	-------------	---------------	-------------	---------------

(เสียงใ้บ วรรคที่ ๑๐ หมายถึง เอานิ้วมือซ้ายกดหน้ากลองห้ามเสียง ขณะเดียวกันใช้นิ้วชี้และนิ้วกลางมือขวาที่ตีขอบกลอง)

วรรคที่ ๑๑

กลอง	- - กะเป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- ใ้บ - ใ้บ	- ใ้บ - เป็้ง
------	-------------	-----------------	-------------	---------------

วรรคที่ ๑๒ ลงจบ

กลอง	- - - เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- - - -	- - - ใ้บ
------	-------------	-----------------	---------	-----------

(สาธิตทำนองโดยครูต่างคำ งามยอด)

ทำนองกลองกันยาวประกอบการพ็อนดาบ – พ็อนมือ – พ็อนค้อน (พลอง)

ทำนองกลองกันยาวประกอบการพ็อนดาบ การพ็อนมือ การพ็อนค้อน หรือ พลอง เป็นการตีกลองจังหวะเร็ว สาธิตทำนองโดยนักดนตรีชมรมไทใหญ่ อำเภอแม่เมาะ ดังทำนองที่ได้ทำการบันทึกดังนี้

กลองกันยาวประกอบการพ็อนดาบ

วรรคขึ้นต้น

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

วรรคที่ ๑

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - วับ	- - แซ่วับ	- แซ่ - วับ	- - - วับ	- - แซ่วับ	- แซ่ - วับ
กลอง	- - กะปู้บ	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - กะปู้บ	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - กะปู้บ	- เบิ่ง - เบิ่ง

กลอง	- - กะปู้บ	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - กะปู้บ	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - กะปู้บ	- เบิ่ง - เบิ่ง
------	------------	-----------------	------------	-----------------	------------	-----------------

วรรคที่ ๒

กลอง	- - กะปู้บ	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - กะปู้บ	- เบิ่ง - ปู้บ
------	------------	-----------------	------------	----------------

วรรคที่ ๓

กลอง	- - เบิ่งยุบ	- เบิ่ง - ยุบ	- - เบิ่งยุบ	- เบิ่ง - ยุบ	- - เบิ่งยุบ	- เบิ่ง - ยุบ
------	--------------	---------------	--------------	---------------	--------------	---------------

วรรคที่ ๔

กลอง	- - - ปู้บ	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - - ปู้บ	- เบิ่ง - เบิ่ง
------	------------	-----------------	------------	-----------------

ทำนองลงจบ

กลอง	- - - ปู้บ	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - - เบิ่ง	- - - ปู้บ
------	------------	-----------------	-------------	------------

กลองก้นขาวประกอบการพ้อนมือ

วรรคขึ้นต้น

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- แซ่ - วับ	- - - -	- แซ่ - วับ
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

วรรคที่ ๑

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- แช่ - วับ	- แช่ - วับ	- แช่ - วับ	- แช่ - วับ
กลอง	- - กะปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ	- ปู้บกะปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- แช่ - วับ	- แช่ - วับ	- แช่ - วับ	- แช่ - วับ
กลอง	- - กะปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ	กะปู้บกะปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ

วรรคที่ ๒

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- แช่ - วับ	- แช่ - วับ	- แช่ - วับ	- แช่ - วับ
กลอง	- - กะปู้บ	- เบื้อง - เบื้อง	- ปู้บกะปู้บ	- เบื้อง - เบื้อง

วรรคที่ ๓

กลอง	- - กะปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ	- - กะปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ
------	------------	-----------------	-----------------	------------	-----------------	-----------------

วรรคที่ ๔ (ตีเหมือนวรรคที่ ๒ แต่มีการเก็บตีเพิ่มขึ้นในห้องที่ ๑)

กลอง	- ปู้บกะปู้บ	- เบื้อง - เบื้อง	- ปู้บกะปู้บ	- เบื้อง - เบื้อง
------	--------------	-------------------	--------------	-------------------

วรรคที่ ๕ (ช่วงขึ้นรำโยกตัว)

กลอง	- - - เบื้อง	- - - เบื้อง	- - - ปู้บ	- เบื้อง - เบื้อง
------	--------------	--------------	------------	-------------------

วรรคที่ ๖

กลอง	- - กะปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ	- เบื้อง - เบื้อง
------	------------	-----------------	-----------------	-------------------

วรรคที่ ๗ (ช่วงนั่งรำโยกตัว)

กลอง	- กะ - ปู้บ	- กะ - ปู้บ	- กะ - ปู้บ	- กะ - ปู้บ
------	-------------	-------------	-------------	-------------

วรรคที่ ๘

กลอง	- - - ปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ	- เบื้อง - เบื้อง	- - - ปู้บ	- เบื้อง - ปู้บ	- เบื้อง - เบื้อง
------	------------	-----------------	-------------------	------------	-----------------	-------------------

วรรคที่ ๕ (ลงจบ)

กลอง	- - - ทุ้ม	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - - เบิ่ง	- - - ทุ้ม
------	------------	-----------------	-------------	------------

กลองก้นยาวประกอบการพ้อนค้อน

วรรคขึ้นต้น

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แซ่	- - - แซ่	- แซ่ง - แซ่	- แซ่ง - แซ่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

วรรคที่ ๑

กลอง	- - - เบิ่ง	- - - เบิ่ง	- - เบิ่ง ณะ	- เบิ่ง - เบิ่ง
------	-------------	-------------	--------------	-----------------

วรรคที่ ๒

กลอง	- - - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง
------	-------------	-----------------	-------------	-----------------

กลอง	- - - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - เบิ่ง ณะ	- เบิ่ง - เบิ่ง
------	-------------	-----------------	-----------------	-----------------	--------------	-----------------

วรรคที่ ๓ (ทำนองเหมือนวรรคที่ ๑ แต่เพิ่มพยางค์เสียงแรกของห้องที่ ๒ ให้ถี่ขึ้น)

กลอง	- - - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - เบิ่ง ณะ	- เบิ่ง - เบิ่ง
------	-------------	-----------------	--------------	-----------------

วรรคที่ ๔

กลอง	- - เบิ่งทุ้ม	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - เบิ่งทุ้ม	- เบิ่ง - เบิ่ง
------	---------------	-----------------	---------------	-----------------

วรรคที่ ๕ (ลงจบ)

กลอง	- - - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - - เบิ่ง	- - - ทุ้ม
------	-------------	-----------------	-------------	------------

จากกระสวนทำนองกลองกันยาวที่ใช้ตีกับการแห่ การพ็อนนกกิ่งกะหล่ำ การพ็อนโต การพ็อนมือ การพ็อนดาบ การพ็อนค้อน สามารถจำแนกประเด็นรายละเอียดได้ดังนี้

ประเด็นแรก การขึ้นต้นการบรรเลงทุกครั้ง โดยไม่ว่าจะเป็นการตีกลองกันยาว ประกอบการแห่ การพ็อนนกกิ่งกะหล่ำ การพ็อนโต การพ็อนดาบ การพ็อนมือและการพ็อนค้อน ทำนองจะไม่ขึ้นต้นด้วยกลองกันยาว กลับใช้เครื่องกำกับจังหวะได้แก่ฆ้องและฉาบขึ้นต้นทำนอง สำหรับการบรรเลงรวมวง หลังจากนั้นจึงจะตีทำนองของกลองกันยาวติดตามเข้ามาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ วรรคขึ้นต้น ทำนองเพื่อการพ็อนแห่ ข้อมูลจากครูชนเทพ ทองคำ อำเภอฝาง

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แห่	- - - แห่	- - - แห่	- - - แห่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - วับ	- วับ - แห่	- - - วับ	- วับ - แห่
กลอง	- เบิ่งกะเบิ่ง	กะเบิ่งกะเบิ่ง	กะเบิ่งกะเบิ่ง	กะเบิ่งกะเบิ่ง

ตัวอย่างที่ ๒ วรรคขึ้นต้น ทำนองเพื่อการพ็อนนกก ข้อมูลจากครูสว่างคำ จางยอด อำเภอเมือง

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - แฉง
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แฉง	- แฉง - แห่	- - - แฉง	- แฉง - แห่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แฉง	- แฉง - แห่	- - - แฉง	- แฉง - แห่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แช่	- - - แช่	- - - -	- - - -
กลอง	- - - เป็้ง	- - - เป็้ง	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แช่	- - - แช่	- - - แชง	- แชง - แช่
กลอง	- - - เป็้ง	- - - ฎ็บ	- - - -	- - - -

ตัวอย่างที่ ๓ วรรคขึ้นต้น ทำนองกับการพ้องทึ่ป็นกลอง ข้อมูลจากครูต่างคำ จางยอด อำเภอเมือง

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - แชง	- - - แช่	- - - แชง	- แชง - แช่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - แชง	- แชง - แช่	- - - แชง	- แชง - แช่
กลอง	- - กะ เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง	- - กะ เป็้ง	- เป็้ง - เป็้ง

ตัวอย่างที่ ๔ วรรคขึ้นต้น ทำนองการพ้องโศ ข้อมูลจากครูชนเทพ ทองคำ อำเภอฝาง

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - วับ	- วับ - แช่	- - - วับ	- วับ - แช่
กลอง	- เป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง	กะเป็้งกะเป็้ง	- เป็้ง - ฎ็บ

ตัวอย่างที่ ๕ วรรคขึ้นต้น ทำนองการพ้องโต ข้อมูลจากครุฑีบ ซานตา อำเภอมะออย

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แช	- แช - วับ	- แช - วับ	- - - แช
กลอง	- - - -	- - - เป็บ	- - กะเป็ง	- เป็ง - เป็บ

ตัวอย่างที่ ๖ วรรคขึ้นต้น ทำนองการพ้องโต ข้อมูลจากครุต่างคำ จางยอด อำเภอมือง

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง
ฉาบ	- - - แช	- - - แช	- - - แช	- - - แช
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - เป็ง

ตัวอย่างที่ ๗ วรรคขึ้นต้น ทำนองกลองก้นยาวประกอบการพ้องดาบ ข้อมูลจากชมรมไทใหญ่ อำเภอมะออย

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - วับ	- - แชวับ	- แช - วับ	- - - วับ	- - แชวับ	- แช - วับ
กลอง	- - กะเป็บ	- เป็ง - เป็ง	- - กะเป็บ	- เป็ง - เป็ง	- - กะเป็บ	- เป็ง - เป็ง

ตัวอย่างที่ ๘ วรรคขึ้นต้น ทำนองกลองก้นยาวประกอบการพ้องมือ ข้อมูลจากชมรมไทใหญ่ อำเภอมะออย

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- แห่ - วับ	- - - -	- แห่ - วับ
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- แห่ - วับ	- แห่ - วับ	- แห่ - วับ	- แห่ - วับ
กลอง	- - กะป๋ิบ	- เป็ง - ปั๊บ	กะป๋ิบกะป๋ิบ	- เป็ง - ปั๊บ

ตัวอย่างที่ ๕ วรรคขึ้นต้น ทำนองกลองกันยาวประกอบการพ้อนค้อน ข้อมูลจากชมรมไทใหญ่
อำเภอแม่าย

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แห่	- - - แห่	- แห่ง - แห่	- แห่ง - แห่
กลอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มอง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
ฉาบ	- - - แห่	- - - แห่	- แห่ง - แห่	- แห่ง - แห่
กลอง	- - - เป็ง	- - - เป็ง	- - เป็ง ะ	- เป็ง - เป็ง

จากทำนองตัวอย่างทั้ง ๕ ทำนองจะเห็นได้ว่ากลองกันยาวนั้นไม่ว่าจะตีประกอบการ
แห่ ตีประกอบการพ้อนนก ตีประกอบการพ้อนโต ตีประกอบการพ้อนดาบ พ้อนมือ หรือ พ้อนค้อน
จะขึ้นต้นด้วยระบบเดียวกันกล่าวคือขึ้นต้นทำนองด้วยมองและฉาบ ซึ่งเป็นเครื่องกำกับจังหวะก่อน
แทนที่จะใช้กลองกันยาวตีทำนองนำ

ประเด็นที่สอง สำนวนการลงจบการตีกลองกันยาวไม่ว่าจะตีประกอบการแห่ ตี
ประกอบการพ้อนนก ตีประกอบการพ้อนโต ตีประกอบการพ้อนดาบ พ้อนมือ หรือ พ้อนค้อน จะ
ลงจบด้วยเสียง “ปั๊บ” หรือการตีกลองบนหน้ากลองทั้งสิ้น ดังตัวอย่างทำนองต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ ทำนองลงจบ ทำนองประกอบการแห่ ข้อมูลจากครุฑนเทพ ทองคำ อำเภอฟาง

กลอง	--- เป็ง	- เป็ง - เป็ง	--- เป็ง	--- ทุบ
------	----------	---------------	----------	---------

ตัวอย่างที่ ๒ ทำนองลงจบ ทำนองประกอบการฟ้อนนก ข้อมูลจากครุฑนเทพ ทองคำ อำเภอฟาง

กลอง	--- เป็ง	- เป็ง - เป็ง	--- เป็ง	--- ทุบ
------	----------	---------------	----------	---------

ตัวอย่างที่ ๓ ทำนองลงจบ ทำนองประกอบการฟ้อนนก ข้อมูลจากครุฑต่างคำ จางยอด อำเภอเมือง

กลอง	--- เป็ง	- เป็ง - เป็ง	--- เป็ง	--- ทุบ
------	----------	---------------	----------	---------

ตัวอย่างที่ ๔ ทำนองลงจบ ทำนองประกอบการฟ้อนก้าปั่นกลอง ข้อมูลจากครุฑต่างคำ จางยอด

มอง	-----	--- มง	-----	--- มง
ฉาบ	-----	--- แซ่	--- แซง	- แซง - แซ่
กลอง	-----	--- เป็ง	--- ตะ	--- ทุบ

ตัวอย่างที่ ๕ ทำนองลงจบ ทำนองประกอบการฟ้อนโต ข้อมูลจากครุฑนเทพ ทองคำ อำเภอฟาง

กลอง	--- เป็ง	- เป็ง - เป็ง	--- เป็ง	--- ทุบ
------	----------	---------------	----------	---------

ตัวอย่างที่ ๖ ทำนองลงจบ ทำนองประกอบการฟ้อนโต ข้อมูลจากครุฑีบ ชานตา อำเภอแม่เอย

กลอง	-----	-- กะ ทุบ	--- เป็ง	- เป็ง - ทุบ
------	-------	-----------	----------	--------------

ตัวอย่างที่ ๗ ทำนองลงจบ ทำนองประกอบการฟ้อนโต ข้อมูลจากครุฑต่างคำ จางยอด

กลอง	--- เป็ง	- เป็ง - เป็ง	-----	--- ทุบ
------	----------	---------------	-------	---------

ตัวอย่างที่ ๘ ทำนองลงจบ ทำนองประกอบการฟ้อนดาบ ข้อมูลจากชมรมไทใหญ่ อำเภอแม่เอย

กลอง	--- ทุบ	- เป็ง - เป็ง	--- เป็ง	--- ทุบ
------	---------	---------------	----------	---------

ตัวอย่างที่ ๙ ทำนองลงจบ ทำนองประกอบการฟ้อนมือ ข้อมูลจากชมรมไทใหญ่ อำเภอแม่เอย

กลอง	--- ทุบ	- เป็ง - เป็ง	--- เป็ง	--- ทุบ
------	---------	---------------	----------	---------

ตัวอย่างที่ ๑๐ ทำนองลงจบ ทำนองประกอบการพ็อนค้อน ข้อมูลจากชมรมไทใหญ่ อำเภอแม่เมาะ

กลอง	- - - เบิ่ง	- เบิ่ง - เบิ่ง	- - - เบิ่ง	- - - ปู้บ
------	-------------	-----------------	-------------	------------

จะเห็นได้ว่า ทำนองการลงจบนั้น ไม่ว่าจะเป็นการตีด้วยวัตถุประสงค์ใด เสียงสุดท้ายจะจบด้วยการตี “เสียงปู้บ” หรือ “การตีกดมมือลงบนหน้ากลอง” หรือ “การตีเสียงปิด” นั่นเอง

ประเด็นที่สาม กระบวนการดำเนินทำนองกลองกันยาว ไม่ว่าจะตีประกอบการแห่ ตีประกอบการพ็อนนก ตีประกอบการพ็อนโต ตีประกอบการพ็อนดาบ พ็อนมือ หรือ พ็อนค้อน จะไม่มีการกำหนดกระบวนทำนองแยกประเภทได้ชัดเจนนัก การใช้กระบวนทำนองสามารถใช้ตีทดแทนกันได้ โดยการตีประกอบการแห่ ที่ต้องสร้างความสนุกสนานจะมีกระบวนทำนองค่อนข้างเป็นพยางค์ถี่ กล่าวคือเป็นการตี ๔ พยางค์เสียงต่อ ๑ ห้องโน้ตไทย สำหรับการตีกลองกันยาวประกอบการพ็อนรำหรือการแสดง มักจะตีห่างกว่า กล่าวคือเป็นการตี ๒ พยางค์เสียงต่อ ๑ ห้องโน้ตไทย โดยส่วนใหญ่

โอกาสที่ใช้ตีกลองกันยาว

กลองกันยาว เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ตีในงานปอยต่างๆ นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องดนตรีที่ตีให้กับการแสดง ไม่ว่าจะเป็นการพ็อนนกกิ่งกะหล่า การพ็อนโต การพ็อนดาบ การพ็อนมือ ดังที่ครูศรีมี พงศาสกุลอธิบายว่า “กลองกันยาวตีประกอบโต โดยจะตีเร็วกว่าประกอบนก และมีตีประกอบการพ็อนดาบ เรียกว่า ก้าลายแลว ตีประกอบการพ็อนมือเรียกว่า ก้าลาย และตีแห่เป็นส่วนใหญ่” (ศรีมี พงศาสกุล, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓) ครูวิโรจน์ ทองคำอธิบายว่า “งานที่ไปตีก็มีงานปอยออกพรรษา ปอยต่างล่อง ปอยเดือน ๑๒ (ปอยกฐิน)” (วิโรจน์ ทองคำ, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ภาพที่ ๓.๑๒๘ การพ็อนนกกิ่งกะหล่าของกลุ่มสืบสานลายไต จังหวัดเชียงใหม่
ภาพที่ ๓.๑๒๙ ครูสำอางค์ งามยอด ตีกลองกันยาวประกอบการพ็อนนกกิ่งกะหล่า

ภาพที่ ๓.๑๓๐ การรำ “ทิวทัศน์กลอง” ศิลปะการแสดงกับกลองกันยาว

ภาพที่ ๓.๑๓๑ ครูตีบ ชานตา เจ้าของคณะกลองกันยาวและการแสดงไทใหญ่ ปัจจุบัน อายุ ๕๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๔/ซ หมู่ ๖ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่สาย

ภาพที่ ๓.๑๓๒ – ๓.๑๓๓ คณะกลองกันยาวกับการแสดงโต (นักดนตรีจากซ้าย) นายปี นายชู อายุ ๓๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๐/ซ หมู่ ๖ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่สาย ครูตีบ ชานตา (เจ้าของคณะ) และนายปั้ง ชานตา อายุ ๒๔ ปี (บุตรชายครูตีบ ชานตา)

ภาพที่ ๓.๑๓๔ – ๓.๑๓๕ (จากซ้าย) นายคำหนะ ชานตา อายุ ๒๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ ๖ ตำบลท่าตอน
 นายสอง บ่างคำ อายุ ๓๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓/ซ หมู่ ๗ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่าย
 บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๓.๑๓๖ การฟ้อนโต ศิลปะการแสดงกับกลองกันยาวคณะสืบสานลายโต อำเภอเมือง

ตำนานการฟ้อนโต รวมถึงการฟ้อนนกกิ้งกะหล่ำ มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา
 คุณครูนั้นดา นายเป จเรไทใหญ่ ท่านเกิดที่เมืองหนอง รัฐฉาน ยึดอาชีพ จเรอ่านธรรมและหมอ-
 ฟันบ้าน อธิบายเรื่องนี้ไว้ว่า

พ่อครูเป็นผู้รู้ในชมรมไทใหญ่ เป็นจเรอ่านธรรม เรื่องประวัติติกโต โต หมายถึง
 ความเจริญก้าวหน้า ครูอ่านมาจากหนังสือพระไตรปิฎก เขียนว่า พระพุทธเจ้าเสด็จ
 ลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มาโปรดพระพุทธรมาธา ชาวบ้านชาวเมืองก็มีความ
 ประสงค์ให้พระพุทธรเจ้ามาโปรดสัตว์โลก ก็เลยแจ้งพระ โมคคัลลณะขอให้ท่านมา
 โปรดชาวเมือง หลังจากโปรดพระมารดาเรียบร้อยแล้ว เมื่อพระ โมคคัลลณะเชิญ

เสด็จท่านลงมาเดือน ๑๑ ของไทใหญ่ เป็นเดือนเพ็ญ เมื่อท่านเสด็จลงมาจากชั้น ดาวดึงส์ พอถึงจุดนี้ สาธุศิษย์และผู้คนที่ทั้งหลายที่เมือง “สังคะนะโก” ซึ่งเป็นคนธรรมดาและคนป่วย ท่านก็มาโปรดคนที่เมืองนี้มาพร้อมสรรพสัตว์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นนก เป็นโต โดยพระพุทธเจ้าท่านออกจากปริวาสกรรม หรือออกจากการเข้าพรรษา ๓ เดือน ชาวไทใหญ่เรียกว่า ออกหว่า เมื่อคนเห็นสัตว์ฟ้อนรำ มีนก มีโต มีมังกรต่าง ก็เป็นประวัตินี้ความเป็นมาจากตรงนี้ คนก็คิดทำรำจากสัตว์ต่างๆ เพื่อฟ้อนถวายพระพุทธเจ้า ชาวไทใหญ่จะจัดงานทุกปี สำหรับอำเภอแม่อาวจะจัดงานแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี เรามี ๓๐ กว่าหัววัด เราจะทำใหญ่ ๆ รวมกัน ๒ ที่ปอยที่ ๑ อาจจะทำอำเภอฝาง อำเภอแม่อาว บางที่ปอยจัดที่อำเภอไชยปราการ ขึ้นอยู่กับทางอำเภอจะตกลงกัน (นันทา นายเป, สัมภาษณ์ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ภาพที่ ๓.๑๓๗ ครูนันตา นายเป ปัจจุบันอายุ ๗๑ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๓๓๐ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

สำหรับคุณสมบัติของผู้ที่จะสามารถฟ้อนโตนั้น ต้องเป็นผู้มีร่างกายเล็ก หากร่างกายใหญ่ จะเข้าออกชุดการแสดงยากและร้อนมาก นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้มีความแข็งแรงเพราะต้องใช้การกระโดดเป็นส่วนใหญ่ และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือผู้แสดง ๒ คนต้องมีรูปร่างใกล้เคียงกันหรือเท่ากัน การรำโตสำหรับคน ๒ คนจะมีการกำหนดสัญญาณเพื่อเปลี่ยนท่าทาง สัญญาณที่นิยมใช้สื่อสารระหว่างกันด้วยการนับจำนวนการตบเท้า การกระตบเท้า ถ้าตบเท้าข้างหน้าจะเปลี่ยนท่าอย่างไร ตบเท้าข้างหลังจะเปลี่ยนท่าอย่างไร ถ้าม้วนหน้า ม้วนหลัง จะเปลี่ยนเป็นท่าอย่างไร เป็นต้น

กลองกันยาวประกอบการแสดง ฟ้อนดาบ ฟ้อนมือ ฟ้อนค้อน

การฟ้อนดาบ ฟ้อนมือและฟ้อนค้อน อำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยทำการ
สัมภาษณ์ศิลปิน ณ วัดแม่อาวหลวง อำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๓.๑๓๘ คณะศิลปินอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพ ณ วัดแม่เมาะหลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๓.๑๓๙ ครูจะกู สุแก สาธิตการฟ้อนดาบ ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๖ หมู่ ๕ ตำบล
หนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๓.๑๔๐ ครูเป็ตะ ดู่หรั่ง สาธิตการฟ้อนดาบ ปัจจุบันอายุ ๕๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๘ หมู่ ๑๐
ตำบลแม่สาว อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๓.๑๔๑ ครูจวนจีน กุ้งนะ สาริตการพื่อนดาบ
ปัจจุบันอายุ ๕๗ปี อยู่บ้านเลขที่ ๘๑๒ หมู่ ๕ ตำบลม่อนปิ่น
อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ครูจวนจีน กุ้งนะ อธิบายว่าแม่ทำสำหรับการพื่อนดาบมีอยู่ด้วยกัน ๕ ทำได้แก่

ทำที่ ๑ ทำแม่กิมไฮ (ทำชากรรไกร)

ทำที่ ๒ ทำเสื่อลากหาง และ ทำเสื่อลากหางแบบจี่ม้า

ทำที่ ๓ ทำซ้างปักกงวง (ภาษาไทยใหญ่เรียก “จ้างโป้งโง้ง”)

ทำที่ ๔ ทำเสื่อขาเต้า

ทำที่ ๕ ทำแม่มุงเมือง

ภาพที่ ๓.๑๔๒ ทำแม่กิมไฮ

ภาพที่ ๓.๑๔๓ ทำเสื่อลากหาง ภาพที่ ๓.๑๔๔ ทำเสื่อลากหางแบบจี่ม้า

ภาพที่ ๓.๑๔๕ทำซ่างปักวง ภาพที่ ๓.๑๔๖ ทำเสื่อขาเต้า

ภาพที่ ๓.๑๔๗ ทำแม่มุงเมือง ภาพที่ ๓.๑๔๘ ครุแก้ว คำฝั้น สาริตการพื่อนดาบแบบเจ้าฟ้าเชียงตุง
ปัจจุบันอายุ ๔๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๘ หมู่ ๕ ตำบลแม่อาจหลวง อำเภอแม่อาจ จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ครูแก้ว คำฝั้น อธิบายว่า ทำการพ้อนคามีท่าพิเศษคือ ท่าที่เอาดาบฎไปตามลำตัวเรียกชื่อ
ท่าว่า “ท่าแม่ล้างใคร” (ท่าล้างขี้ใคร)

ภาพที่ ๓.๑๔๕ ครูทองคำ ลุงอุงสาธิตการพ้อนมือ

ภาพที่ ๓.๑๕๐ ครูดำ คำพัน สาธิตการพ้อนมือแบบเจ้าฟ้าเชียงตุง ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี
อยู่บ้านแม่หลง หมู่ ๓ ตำบลแม่อาขย อำเภอมะเอย จังหัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๓.๑๕๑ ครูโต๊ะ ลุงด้วย สาธิตการพ้อนมือ ปัจจุบันอายุ ๖๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๗ หมู่ ๓
ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฟาง จังหัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๓.๑๕๒ ครูยอดคำ หน่อคำ สาธิตการพ้อนมือ ปัจจุบันอายุ ๔๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ ๕
ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๓.๑๕๓ ครูนาตา ลุงโหลง สาธิตการฟ้อนค้อน (กระบอง) ปัจจุบันอายุ ๖๓ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๑๕๘ หมู่ ๑ ตำบลทุ่งข้าวปวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ครูนาตา ลุงโหลงอธิบายว่าท่าฟ้อนค้อนมีอยู่ด้วยกัน ๔ ท่าคือ ท่าผู้เต่าจับไม้เท้า ท่าลาย
ฟ่ายตุ้เปา (ลายป้องกันลำตัว) ท่าป้องกันตัว (ด้านหน้า) และท่าป้องกันตัว (ส่วนขา)

ภาพที่ ๓.๑๕๔ ท่าผู้เต่าจับไม้เท้า ภาพที่ ๓.๑๕๕ ท่าฟ่ายตุ้เปา (ลายป้องกันลำตัว)

ภาพที่ ๓.๑๕๖ ทำป้องกันตัว (ด้านหน้า) ภาพที่ ๓.๑๕๗ ทำป้องกันตัว (ส่วนขา)

ภาพที่ ๓.๑๕๘ ครูคำแก้ว คำฝั้น สาธิตท่าจับค้อน (กระบอง)

นอกจากนี้ ครูจางจิ้น กุ่นนะ สาธิตท่าการพ้อนค้อนจำนวน ๖ ท่าดังนี้

ท่าที่ ๑ ทำป้องกัน (เท้า)

ท่าที่ ๒ ทำเคลื่อนหาศัตรู

ท่าที่ ๓ ทำเขี่ยอาวุธทิ้งแล้วตีขมับ

ท่าที่ ๔ ทำเคลื่อนเข้ามา (หาศัตรู)

ท่าที่ ๕ ทำตีรุก

ท่าที่ ๖ ทำขึ้นด้านหลัง

ท่าที่ ๗ ทำจบ

ดังตัวอย่างภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๓.๑๕๕ ตัวอย่างท่าที่ ๑ ทำป้องกัน (เท้า) ภาพที่ ๓.๑๖๐ ตัวอย่างท่าที่ ๒ ทำเคลื่อนหาศัตรู

ภาพที่ ๓.๑๖๑ ตัวอย่างท่าเขี่ยอาวุธทิ้ง จังหวะที่ ๑ ภาพที่ ๓.๑๖๒ ตัวอย่างท่าเขี่ยอาวุธทิ้งจังหวะที่ ๒

ภาพที่ ๓.๑๖๓ ตัวอย่างท่าที่ ๓ ทำตีจมับ (จังหวะสุดท้าย)

ภาพที่ ๓.๑๖๔ ตัวอย่างท่าที่ ๔ ทำเคลื่อนเข้ามาหาศัตรู ภาพที่ ๓.๑๖๕ ท่าตีรุก

ภาพที่ ๓.๑๖๖ ตัวอย่างท่าที่ ๖ ทำขึ้นด้านหลัง จังหวะที่ ๑ ภาพที่ ๓.๑๖๗ ตัวอย่างท่าที่ ๖ จังหวะที่ ๒
ภาพที่ ๓.๑๖๘ ตัวอย่างท่าที่ ๗ ทำจบ

การฟ้อนมือ อำเภอเวียงแหง

พ่อเผ่าปายเมือง ลายใสอธิบายว่าท่าการฟ้อนมือมีท่าหลักมาจากสัตว์ ๓ ชนิดคือ นก งู และ เสือ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๓.๑๖๕ ท่านก ภาพที่ ๓.๑๗๐ ท่างู ภาพที่ ๓.๑๗๑ ท่าเสือ

จากท่านก ท่างู และท่าเสือ สามารถย่อยลงเป็นท่าต่างๆ ดังนี้

ท่าที่ ๑ ตั้งตัว

ท่าที่ ๒ ท่าปิ่นตัว (กลับตัว)

ท่าที่ ๓ ท่ากลับตัวสามเหลี่ยมซ้ายขวา

ท่าที่ ๔ ท่าตัวตรง (ตัวเปง)

ท่าที่ ๕ ท่าตัวเปง ซ้าย ขวา หน้า หลัง

ท่าที่ ๖ ท่าสามเหลี่ยม ซ้าย ขวา หน้า หลัง

ภาพที่ ๓.๑๗๒ ท่าตั้งตัว

กลองก้นยาว กันว่าเป็นกลองที่มีความศักดิ์สิทธิ์ มีความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยใหญ่และมีความสำคัญกับวิถีชีวิต อยู่คู่กับชาวไทยใหญ่มานานปัจจุบัน

๓.๒.๒ กลองมอชิง

๓.๒.๒.๑ กลองมอชิงอำเภอฝาง

ครูศรีมิ พงศาสกุล ปราชญ์ไทใหญ่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่อธิบายว่า “กลองมอ-ชิง เป็นกลองสองหน้าทำจากไม้ซ้อ ไม้สัก การประสมวงประกอบด้วยกลอง ฉาบ และมอชิง ต้องมีไม้ต่ำกว่า ๗ ใบ” (ศรีมิ พงศาสกุล, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

กลองมอชิง วัดม่วงคำ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ หน้าใหญ่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๖ นิ้ว หน้าเล็กมีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒.๕ นิ้ว ความยาวของกลองคือ ๒๔ นิ้ว ดังภาพแสดงทำนองตีดังนี้

ภาพที่ ๓.๑๓๓ ทำนองตีกลองมอชิง ศิลปินวัดม่วงคำ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

กลองมอชิงวัดจองแป้น (จองออก) ตำบลเวียง อำเภอฝาง หน้าใหญ่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๗.๕ นิ้ว หน้าเล็กมีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓.๕ นิ้ว ความยาวของกลองคือ ๓๑.๕ นิ้ว ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๓.๑๓๔ – ๓.๑๓๕ กลองมอชิง ณ วัดจองแป้น (จองออก) ตำบลเวียง อำเภอฝาง
บันทึกภาพวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๓.๑๓๖ – ๓.๑๓๗ กล้องไม้ใส่มองและการบรรจุมอง ที่ดีประสมวงกับกลองมอชิง ณ วัดจองแป้น (จองออก) ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

ขนาดและเสียงของมองมีรายละเอียดดังนี้

มองใบที่ ๑ (ใบใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๓๐ นิ้ว	เสียงเร (ต่ำ)
มองใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๓ นิ้ว	เสียงเร
มองใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘ นิ้ว	เสียงซอล (สูงเล็กน้อย)
มองใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มองใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑.๕ นิ้ว	เสียงเร (ต่ำเล็กน้อย)
มองใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงฟา
มองใบที่ ๗ (เล็กที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘ นิ้ว	เสียงฟา (สูงเล็กน้อย)

“แสง” หรือ “ซิง” (แสงเล็ก หรือ ฉาบเล็ก) เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔ นิ้ว สำหรับฉาบใหญ่ หรือ “แสงใหญ่” เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕ นิ้ว

๓.๒.๒.๒ กลองมอชิง อำเภอแม่เอย

การประสมวงกลองมอชิง ปราภฏหลักฐานที่วัดแม่เอยหลวง อำเภอแม่เอย จังหวัด เชียงใหม่ ประกอบด้วยกลองมอชิง ๑ ใบ มอง ๑ ชุดมี ๗ ใบและฉาบขนาดกลาง

ภาพที่ ๓.๑๓๘ การประสมวงกลองมอชิง วัดแม่เอยหลวง อำเภอแม่เอย จังหวัดเชียงใหม่

บันทึกภาพ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

กลองมอญเชิงวัดแม่ฮวยหลวง หน้าใหญ่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ นิ้ว หน้าเล็ก ๑๐ นิ้ว ความยาวของหุ่นกลอง ๒๐.๕ นิ้ว

ขนาดและเสียงของมอญมีรายละเอียดดังนี้

มอญใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๔ นิ้ว	เสียงโด
มอญใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๗.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอญใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔.๕ นิ้ว	เสียงเร
มอญใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓.๕ นิ้ว	เสียงเร
มอญใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๙.๕ นิ้ว	เสียงฟา
มอญใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๙ นิ้ว	เสียงลา
มอญใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗ นิ้ว	เสียงฟา

กลองมอญเชิง วัดหมอกจ๋าม (หรือวัดใหม่หมอกจ๋าม)

ภาพที่ ๓.๑๗๕ - ๓.๑๘๐ วัดใหม่หมอกจ๋าม เลขที่ ๕๕ หมู่ ๘ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่ฮวย

ภาพที่ ๓.๑๘๑ กลองมอญเชิงและมอญหรือโหม่ง

กลองมอญเชิงวัดหมอกจ๋าม หน้าใหญ่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๗ นิ้ว หน้าเล็กมีเส้นผ่าน-
 ศูนย์กลาง ๑๐.๕ นิ้ว ความยาวของหุ่นกลองคือ ๒๕ นิ้ว

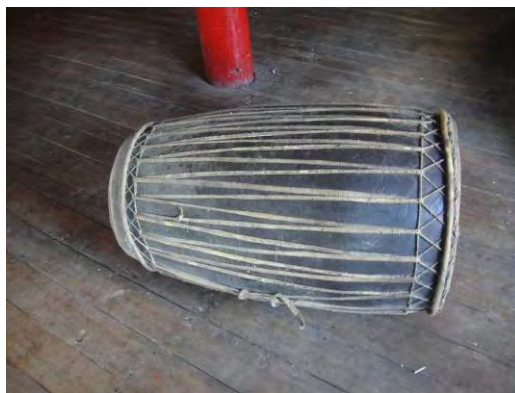
ขนาดและเสียงของมอญมีรายละเอียดดังนี้

มอญใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด) เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๗ นิ้ว เสียงเร

มอญใบที่ ๒ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว เสียงซอล

ฉาบขนาดกลางที่ใช้ตีกำกับจังหวะ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑.๒ นิ้ว

กลองมอญเชิงวัดมะกายอน (วัดบ้านจอง) ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๑๘๒ กลองมอญเชิงวัดมะกายอน

กลองมอญเชิงวัดมะกายอน หน้าใหญ่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕ นิ้ว หน้าเล็กมีเส้นผ่าน
 ศูนย์กลาง ๑๔.๕ นิ้ว ความยาวของกลองคือ ๓๔.๕ นิ้ว

กลองมอญเชิงวัดฟ้าเวียงอินทร์ บ้านหลักแตง ตำบลเปียงหลวง

ภาพที่ ๓.๑๘๑๓ วัดฟ้าเวียงอินทร์ อำเภอเวียงแหง

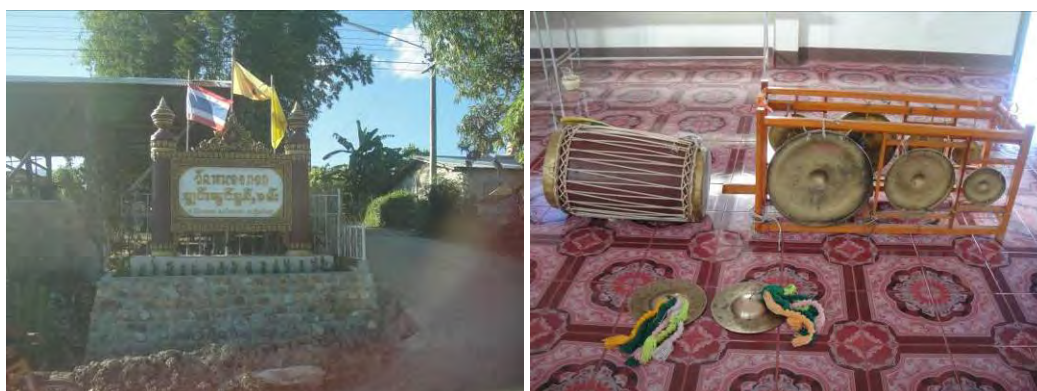
ภาพที่ ๓.๑๘๔ การประสมวงกลองมอญเชิงวัดฟ้าเวียงอินทร์

กลองมอญเชิงวัดฟ้าเวียงอินทร์หน้าใหญ่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘ นิ้ว หน้าเล็กมีเส้นผ่าน-
ศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว ความยาวของกลองคือ ๒๗.๕ นิ้ว ขนาดและเสียงของมอญมีรายละเอียดดังนี้

มอญใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒๒.๘ นิ้ว	เสียงซอล
มอญใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๓.๘ นิ้ว	เสียงซอล
มอญใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๘ นิ้ว	เสียงเร
มอญใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๖ นิ้ว	เสียงโด
มอญใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๒ นิ้ว	เสียงซอล
มอญใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖.๘ นิ้ว	เสียงซอล
มอญใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕.๘ นิ้ว	เสียงที

ฉาบขนาดกลางที่ใช้ตีกำกับจังหวะ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว

กลองมอญเชิงวัดหนองกอก ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๑.๑๘๕ วัดหนองกอก ภาพที่ ๑.๑๘๖ การประสมวงกลองมอญเชิง วัดหนองกอก

กลองมอญเชิงวัดหนองกอก หน้าใหญ่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕.๕ นิ้ว หน้าเล็กมีเส้นผ่าน-
ศูนย์กลาง ๑๒.๕ นิ้ว ความยาวของกลองคือ ๒๕ นิ้ว ขนาดและเสียงของมอญมีรายละเอียดดังนี้

มอญใบที่ ๑ (ใหญ่ที่สุด)	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘ นิ้ว	เสียงโด
มอญใบที่ ๒	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๔.๓ นิ้ว	เสียงซอล
มอญใบที่ ๓	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๒ นิ้ว	เสียงโด
มอญใบที่ ๔	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว	เสียงซอล
มอญใบที่ ๕	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๘.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอญใบที่ ๖	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๗.๕ นิ้ว	เสียงซอล
มอญใบที่ ๗	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ นิ้ว	เสียงซอล

ฉาบขนาดกลางที่ใช้ตีกำกับจังหวะ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๒ นิ้ว

วิเคราะห์รูปแบบทำนองกลองมอชิง

เสียงกลองมอชิง จำคม พรประสิทธิ์บันทึกไว้ในงานวิจัยเรื่องวัฒนธรรมการบรรเลง
ไทใหญ่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนดังนี้

เสียงกลองมอชิงมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป โดยเสียงหลัก ๆ ที่ใช้ตีมีดังนี้

เสียงแรก เสียง “ - - ปู่เด็ก” เป็นการตีด้วยมือซ้ายและมือขวาประกบกัน
มือซ้ายที่เสียง “ปู่” มือขวาตีเสียง “เด็ก” เสียง ปู่เด็ก เป็นการตีมือซ้าย-ขวา แบบติดต่อกัน อย่าง
รวดเร็ว โดยเป็นการตีแบบกดมือลงไปทีหน้ากลองทั้ง ๒ มือ

เสียงที่สอง เสียง “ - - - เตอะ” เป็นการนำมือขวาตีแบบกดมือลงทีหน้า
ใหญ่ของกลอง ระหว่างที่มือขวาทีกดลงทีกลางหน้ากลอง ผู้ตีต้องนำมือซ้ายกดห้ามเสียงทีหน้า
กลองหน้าเล็กไว้ด้วย

เสียงที่สาม เสียง “ - - - ตึง” เป็นการนำมือขวาทีลงบริเวณใกล้ขอบกลอง
เมื่อเอามือตีลงบนหน้ากลองแล้วให้ปล่อยมือขึ้นทันที

เสียงที่สี่ เสียง “ - - ปู่ตึง” เป็นการตีในลักษณะเดียวกับเสียง “ - - ปู่เด็ก”
แต่มือขวาตีในลักษณะเดียวกับเสียงตึง

เสียงที่ห้า เสียง “ กะ” เป็นการตีกดทีหน้ากลองด้วยมือซ้ายเบา ๆ โดยมัก
เป็นเสียงทีประกอบด้วยเสียงตึง คือเสียง “ - - กะตึง”

เสียงที่หก เสียง “เตอ” เป็นการใช้มือขวาตีชอยมือถี่ ๆ แบบเดียวกับการรัว
ลงบนหน้ากลองส่วนทีใกล้กับขอบกลอง (จำคม พรประสิทธิ์, ๒๕๕๔: ๑๗๘)

ครูชนเทพ ทองคำ สาริตทำนองกลองมอชิง โดยจังหวะเริ่มต้นทีการตีฉาบ เสียงฉาบ มี
ปรากฏเสียงแซ่ นอกจากนี้ยังมีปรากฏเสียงพิเศษอื่นๆ คือ

และ หมายถึง การตีฉาบด้วยการใช้ฉาบทีมือขวาทีลงบนฉาบทีมือซ้ายแบบโหย่ง
มือเบา ๆ

แซง หมายถึงการตีฉาบ ด้วยการ ใช้ฉาบทีมือขวาทีฉาบทีมือซ้าย แล้วปาดมือขวา
ลงด้านล่างทันที

ดังกระสวนทำนองต่อไปนี้

กลอง	- - - -	- - - ตึง	----	-เตอะ - ตึง	--- เตอะ	-เตอะ-ตึง	--- เตอะ	-- ปู่ ตึง
ฉาบ	- - - แซ่	- - - -	- - - แซ่	- แซ่- -	-และ-และ	-และ-แซง	--- แซง	--- แซง
มอชิง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง	- - - -	- - - มง

กลอง	- - - -	-เตอะ-ตึง	--เตอะตึง	--เตอะตึง	- - - ตึง	-ตึงเตอะตึง	-เตอะ-เตอะ	-ตึงเตอะตึง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
มอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

กลอง	--- เตอะ	-- ปู้ ตึง	- - - -	--เตอะตึง	-- ปู้ ตึง	-- ปู้ ตึง	- - - -	--เตอะตึง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
มอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

กลอง	-- ปู้ ตึง	-- ปู้ ตึง	- - - -	--เตอะตึง	-- ปู้ ตึง	-- ปู้ ตึง	- - - -	-เตอะ-ตึง
ฉาบ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
มอง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

(สาริตทำนองโดยครูชนเทพ ทองคำ)

วัฒนธรรมการตีกลองมองเซิงมีลักษณะที่โดดเด่น ๓ ประการ

ประการแรก การตีกลองมองเซิง จะขึ้นต้นด้วยเสียงฉาบ เป็นอันดับแรก โดยลักษณะเสียงฉาบ ที่เป็นเสียง “แซ่” เป็นเสียงแรกนั้น สร้างความรู้สึกที่แตกต่างไปจากการตีกลองกันยาว โดยจะแสดงลักษณะเสียงที่อ่อนหวานกว่า เนื่องจากเสียงฉาบที่กระทบกันถี่ ๆ นั้น ไม่หนักแน่นอย่างเสียงมองและเสียงฉาบที่ดีสำหรับกลองกันยาว

ประการที่สอง พบว่าลักษณะเสียงกลองมองเซิงได้แก่ “เสียงตึง” จะตีพร้อมกันกับเสียงมอง โดยจะกำหนดให้ตกอยู่ในตำแหน่งที่เป็น “จังหวะหนัก” ได้แก่ทำยห้องโน้ตเพลงที่ ๒ ห้องโน้ตเพลงที่ ๔ ห้องโน้ตเพลงที่ ๖ และห้องโน้ตเพลงที่ ๘

ประการที่สาม ลักษณะกระสวนทำนองกลองมองเซิง ปรากฏ ๖ กระสวนดังนี้

กระสวนทำนองที่ ๑

- - - -	- - - ตึง	- - - -	-เตอะ - ตึง
---------	-----------	---------	-------------

กระสวนทำนองที่ ๒

--- เตอะ	-เตอะ-ตึง	--- เตอะ	-- ปู้ ตึง
----------	-----------	----------	------------

กระสวนทำนองที่ ๓

- - -	-เตอะ-ตึ่ง	--เตอะตึ่ง	--เตอะตึ่ง
-------	------------	------------	------------

กระสวนทำนองที่ ๔

- - - ตึ่ง	-ตึ่งเตอะตึ่ง	-เตอะ-เตอะ	-ตึ่งเตอะตึ่ง
------------	---------------	------------	---------------

กระสวนทำนองที่ ๕

--- เตอะ	-- ปู้ตึ่ง	- - - -	--เตอะตึ่ง
----------	------------	---------	------------

กระสวนทำนองที่ ๖

-- ปู้ตึ่ง	-- ปู้ตึ่ง	- - - -	--เตอะตึ่ง
------------	------------	---------	------------

เป็นที่น่าสังเกตว่า ลูกตกท้ายห้องที่ ๒ และท้ายห้องที่ ๔ จะตกด้วยการตี “เสียงตึ่ง” พร้อมกับเสียงมองทั้งสิ้น

โอกาสที่ใช้ตีกลองมองเชิง

ครูศรีมิ พงศาสกุลอธิบายว่า “กลองมองเชิงจะตีประกอบการพ็อนเวลาบ้านศรีทฆามังงานแล้วก็ได้แหงงานใหญ่ ๆ เช่น งานปอยสว่างลง งานปอยหลวงเดือน ๓ เดือน ๔” (ศรีมิ พงศาสกุล, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ภาพที่ ๓.๑๘๗ การรำเจิงมือเปล่า ศิลปะการแสดงกับกลองมองเชิง

อาจกล่าวได้ว่า กลองมองเชิงนั้น จะใช้ตีประกอบในงานบุญ งานประเพณีต่างๆ ของชาวไทใหญ่ โดยส่วนใหญ่จะมีบทบาทประกอบการพ็อน ทั้งนี้ด้วยเหตุผลเรื่องของสำเนียงกลองที่มีเสียงอ่อนหวานประกอบฉาบและมอง บรรเลงในลีลาที่ช้ากว่ากลองกันยว

๓.๒.๓ ปี่น้ำเต้า (ปี่ฮ่อม)

ปี่น้ำเต้า หรือ ที่เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า ปี่ฮ่อม เป็นเครื่องเป่าเก่าแก่ของชาวไทยใหญ่ ปัจจุบันเป็นเครื่องดนตรีที่เกือบจะสูญหายไปจากชาวไทยใหญ่ จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบ ศิลปินท่านหนึ่งที่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง สามารถเป่าปี่น้ำเต้าได้ คือพ่อครูคำ อินตา โดย พ่อครูคำอธิบายเสียงของปี่น้ำเต้าปรากฏดังนี้

จำนวนรู ๗ รู	เสียงที่ปรากฏ
ปี่รู ๑ นิ้ว	เสียงเร
ปี่รู ๒ นิ้ว	เสียงโค
ปี่รู ๓ นิ้ว	เสียงที
ปี่รู ๔ นิ้ว	เสียงลา
ปี่รู ๕ นิ้ว	เสียงซอล
ปี่รู ๖ นิ้ว	เสียงฟา

ภาพที่ ๓.๑๘๘ พ่อครูคำ อินตา สาธิตท่าทางการเป่าปี่ฮ่อมปี่รู ๖ นิ้ว เท่ากับเสียงฟา

บันทึกภาพวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๔

พ่อครูคำ อินตาอธิบายว่าทำนองของปี่น้ำเต้ามีอยู่ ๓ ทำนองได้แก่ ทำนองล่องกงเหนือ ทำนองล่องกงใต้และทำนองหมอตอรอ โดยทั้ง ๓ ทำนองจะเป่าติดต่อกันไป สำหรับทำนองปี่น้ำเต้าที่จะทำการบันทึกต่อไปนี้ ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกจากการเป่าของพ่อครูคำ อินตา โดยใช้ขลุ่ย-

เพียงเปรียบเทียบเพื่อหาเสียงที่ใกล้เคียงเพื่อให้การบันทึกเป็นรูปธรรมสามารถเข้าใจได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

รูปแบบทำนองปี่น้ำเต้า

ทำนองช่วงที่ ๑

-----	-----	-----	--- ซ	-----	--- ท	- คํ - ท	- ซ - ฟ
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	--- ฟ
-----	-----	-----	-- คํ ^ค	-----	-----	-----	-- มํ ^ค
-----	-----	-----	-----	-- มํ ^ค มํ ^ค	-----	-----	-- มํ ^ค
-----	-----	-----	-----	-----	-- มํ ^ค	รํ ^ค ท-คํ ^ค	-- มํ ^ค
-----	-----	--- คํ	--- รํ	คํ ^ค ท - คํ	-- ทลซ	ล ท- ล	- ท คํ ^ค รํ
-----	-- มํ ^ค	-----	- คํ - รํ	คํ ^ค ท - คํ	--- ซ	-- ลทลซ	--- ฟ

ทำนองช่วงที่ ๒

-----	-----	-----	- คํ ^ค รํ ^ค	-----	-- มํ ^ค	-----	-----
--- คํ	--- ท	คํ ^ค รํ ^ค - คํ	- ซ ท คํ	- ซ ท คํ	- ซ - ท	-- คํ ^ค รํ ^ค มํ	-- มํ ^ค
-----	--- คํ	-- ท ซ	- ท คํ ^ค รํ	- ซ - ท	คํ ^ค รํ ^ค - คํ	ท ซ - ท คํ	ท ซ - ฟ
-----	-----	-----	-----	- คํ ^ค รํ ^ค	- รํ ^ค - คํ	- รํ ^ค - ท	คํ ^ค รํ ^ค - คํ
- ซ - ท	-- คํ ^ค รํ	-- มํ ^ค	-----	-- มํ ^ค มํ ^ค	-----	-----	-- มํ ^ค

- - - -	- มี่ฟี่มี่ตี้	รี่ตี้ล - ตี่รี่	มี่รี่ - ตี่ทตี้	- รี่มี่ - ทตี้	ท - ซทตี้	- ทลซ	- - - ฟ
---------	----------------	------------------	------------------	-----------------	-----------	-------	---------

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	ตี้รี่ มี่รี่	- - มี่ฟี่
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------------	------------

- - - -	- - - -	- - มี่ฟี่มี่รี่	- รี่ตี้ล	- - ตี่รี่มี่รี่	- - มี่ตี้	- - รี่มี่	- - มี่ฟี่
---------	---------	------------------	-----------	------------------	------------	------------	------------

- - - -	- - - -	- มี่ - ตี้	- มี่ - รี่	- ล - ตี้	- รี่ตี้ล	- - - -	- - - ซ
---------	---------	-------------	-------------	-----------	-----------	---------	---------

ทำนองช่วงที่ ๓

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	ตี้รี่ มี่รี่	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------------	---------

- - - มี่	- - - ฟ	- - - -	- - - -	- - - -	- มี่ - ฟ	- มี่ - ฟ	- มี่ - รี่
-----------	---------	---------	---------	---------	-----------	-----------	-------------

- - - ตี้	- - - รี่	- - มี่ฟี่	- - - -	- - - -	- - - -	- มี่ - ฟ	- มี่ - รี่
-----------	-----------	------------	---------	---------	---------	-----------	-------------

- - - ตี้	- - - รี่	- มี่ - รี่	- มี่ - ตี้	รี่มี่ - รี่	- ตี้รี่ตี้	- - รี่มี่	- - มี่ฟี่
-----------	-----------	-------------	-------------	--------------	-------------	------------	------------

- - - -	- - - -	- - - -	- รี่ - มี่	- รี่ตี้ล	- ตี้ - รี่	- มี่ - ฟ	- มี่ - รี่
---------	---------	---------	-------------	-----------	-------------	-----------	-------------

- - - มี่	รี่ตี้ - รี่	- - - มี่	รี่ตี้ - รี่	- - - มี่	- รี่ตี้ล	- ตี้ - ล	- ซ - -
-----------	--------------	-----------	--------------	-----------	-----------	-----------	---------

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ทำนองวรรคที่ ๔

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	ตี้รี่ มี่รี่	- - - -	- - - -	- - มี่ฟี่
---------	---------	---------	---------	---------------	---------	---------	------------

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	มี่ฟี่ มี่รี่	- - - -	- - มี่ฟี่
---------	---------	---------	---------	---------	---------------	---------	------------

- - - -	- - - -	- - - -	มี่ฟี่ มี่รี่	- - ตี้ล	- - - -	ตี้รี่ มี่รี่	- - ตี้ล
---------	---------	---------	---------------	----------	---------	---------------	----------

- ตี้ - รี่	- มี่รี่ตี้	- รี่ - มี่	- - - ฟ	- - - -	- มี่ - ฟ	- - - รี่	- - ตี้ล
-------------	-------------	-------------	---------	---------	-----------	-----------	----------

- คํ - รั	- คํ - รั	- มํ - รั	- มํ - คํ	- - - รั	- - - มํ	- - รั คํ ฏ	- - - ฅ
-----------	-----------	-----------	-----------	----------	----------	-------------	---------

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

(ย้อนต้นวรรคที่ ๔)

ทำนองวรรคที่ ๕

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	คํ รั มํ รั	- - - -	- - - -	- - มํ ฝ
---------	---------	---------	---------	-------------	---------	---------	--

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	มํ ฝ มํ รั	- - - -	- - มํ ฝ
---------	---------	---------	---------	---------	------------	---------	--

- - - -	- - - -	- มํ - ฝ	มํ ฝ มํ รั	- - - -	- - มํ คํ รั	- - - -	- - มํ ฝ
---------	---------	----------	------------	---------	--------------	---------	--

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	มํ ฝ มํ รั	- - - -	- - มํ ฝ
---------	---------	---------	---------	---------	------------	---------	--

- - - -	- - - -	- - - -	มํ ฝ มํ รั	- - คํ ฏ	- - - -	คํ รั มํ รั	- - คํ ฏ
---------	---------	---------	------------	----------	---------	-------------	----------

- คํ - รั	- มํ รั คํ	- รั - มํ	- - - ฝ	- - - -	- มํ - ฝ	- - - รั	- - คํ ฏ
-----------	------------	-----------	---------	---------	----------	----------	----------

- คํ - รั	- คํ - รั	- มํ - รั	- มํ - คํ	- - - รั	- - - มํ	- - รั คํ ฏ	- - - ฅ
-----------	-----------	-----------	-----------	----------	----------	-------------	---------

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

จากทำนองตัวอย่างข้างต้นพบว่า การเป่าปี่น้ำเต้ามีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ
 ประการแรก พบว่าการดำเนินทำนองเป็นลักษณะการเป่าทำนองยาว ๆ โดยไม่มีจังหวะเข้า
 มาควบคุมการบรรเลง
 ประการที่สอง พบการดำเนินทำนองส่วนใหญ่ จะใช้เสียงทางเสียงสูงมาประกอบเป็น
 ทำนองเพลง
 ประการที่สาม พบว่ามีการใช้ “การรวบเสียง” มาประกอบในการดำเนินทำนอง โดยการ
 รวบเสียงมีปรากฏ ๔ ลักษณะด้วยกัน

ลักษณะแรก เป็นการรวบ ๒ พยางค์เสียงติดต่อกัน ได้แก่ทำนอง / - - มํ ฝ /

ลักษณะที่สอง เป็นการรวบ ๓ พยางค์เสียงติดต่อกัน ได้แก่ทำนอง / - คํ รั คํ /

ลักษณะที่สาม เป็นการรวบ ๔ พยางค์เสียงติดต่อกัน ได้แก่ทำนอง / -มีพิมพ์ค์ /
 ลักษณะที่สี่เป็นการรวบ ๓ พยางค์เสียง ประกอบ ๒ พยางค์เสียง ได้แก่ทำนอง
 / รัดล - คีร์ /
 /มีร์ - คัพคั/

จากการพิจารณาทำนองปี่น้ำเต้าพบว่า จังหวะของการเป่าปี่น้ำเต้านี้ไม่สามารถกำหนดได้ชัดเจน เป็นเพียงการประมาณการเท่านั้น เพราะทำนองเพลงไม่มีการกำหนดจังหวะนี้เอง ทำให้ศิลปินเป่ากลุ่มทำนองเป็นกลุ่ม ๆ แล้วลากเสียงยาวติดต่อกันไป นอกจากนี้ผู้เป่าปี่น้ำเต้ายังมีความสามารถในการระบายลมได้ด้วย

๓.๒.๔ ดิ่งคู้ม – มองกาค

ดิ่งคู้ม เป็นเครื่องดนตรีไทใหญ่ที่ทำจากกระบอกไม้ไผ่ วิธีประดิษฐ์เครื่องดนตรีทำได้ด้วยการปาดผิวไม้ไผ่แนวยาวด้านหนึ่งขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๓ เซนติเมตร แล้วเจาะรูที่กระบอกไม้ไผ่ ๒ รู ได้แก่ส่วนกลางปล้องที่อยู่ส่วนหัวของเครื่องดนตรีและตำแหน่งจุดกึ่งกลางของกระบอกไม้ไผ่ที่ทำการปาดผิวไว้

หลังจากนั้นทำการกรีดผิวไม้ไผ่ขนาดประมาณ ๒ มิลลิเมตรเพื่อยกทำเป็นเส้นหรือสายแล้วติด สำหรับสายที่ ๑ - ๒ นั้นจะต้องเว้นระยะห่างเพื่อทำแฉงสะพานสำหรับวางมือซ้ายติดเป็นเสียงสูงต่ำ ๆ หรือติดดำเนินทำนอง ส่วนอีก ๒ สายนั้นมีระยะใกล้เคียงกันมีไว้สำหรับติดยืนจังหวะหนัก ด้านบนของสายทำการหนุนด้วยหย่อง โดยหย่องสามารถเคลื่อนที่เพื่อให้เสียงสูงหรือต่ำได้ วิธีการติดทำได้ด้วยการใช้เปลือกไม้เล็ก ๆ ติดลงไปบนสายที่ทำมาจากการกรีดผิวไม้ไผ่แล้วดึงขึ้นมาขึ้นนั่นเอง

ภาพที่ ๓.๑๔๕ การเจาะรูตรงกลางปล้องส่วนหัว

ภาพที่ ๓.๑๕๐ แฉงสะพานสำหรับติด โดยมี การเจาะรูไว้ด้านใต้แฉง

ภาพที่ ๓.๑๕๑ ครูอานันท์ จะลา สาธิตทำทางการตัดตึงต๋ม ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๑๓/ซ หมู่ ๗ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่
บันทึกภาพวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๓.๑๕๒ เครื่องดนตรีส่วนหัว ภาพที่ ๓.๑๕๓ ลักษณะการทำแผงสะพานสำหรับวางมือซ้ายเพื่อดีด

ภาพที่ ๓.๑๕๔ ส่วนท้ายของเครื่องดนตรีที่ติดอยู่กับส่วนลำตัวผู้ดีด
ภาพที่ ๓.๑๕๕ ลักษณะเปลือกไม้ที่ใช้ดีด

ตั้งตมเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ตีแบบเล่นคนเดียว ดังที่ครูประเดิม ส่างเสน อธิบายว่า “ตั้งตม เป็นลำไม้ไผ่ซางหรือไม้ไผ่ตันใหญ่ นำมาตีเป็นทำนอง เลียนแบบเสียงกลองก้นยาว เสียงกลองมอชิง เล่นคนเดียว” (ประเดิม ส่างเสน, สัมภาษณ์ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓) สำหรับคณะสืบสานลายไตโดยคุณครูต่างคำ จางยอด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏการนำตั้งตมมาบรรเลงร่วมกับมอซอก โดยมีกรับไม้ตีกำกับจังหวะ

ภาพที่ ๓.๑๕๖ ตั้งตม เครื่องดนตรีคุณครูต่างคำ จางยอด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๓.๑๕๗ มอซอก

ภาพที่ ๓.๑๕๘ วิธีการประสมวงตั้งตม – มอซอก – นอง ของคณะคุณครูต่างคำ จางยอด

ครูสมชาย ส่างการ สล่าทำกลองอำเภอเวียงแหง อธิบายว่าตั้งตมและมอซอกเป็นเครื่องดนตรีที่เล่นกันช่วงงานสงกรานต์ โดยนิยมเล่นก่อนวันสงกรานต์ (เรียกกันว่าวันดา หรือวัน

เตรียมการ) วิธีการเล่นจะเล่นแบบซ้ำไปซ้ำมา เนื่องจากทำนองไม่ซับซ้อนมากนัก บางครั้งมีการเล่นช่วงการขนทรายเข้าวัด (สมชาย ส่งการ, สัมภาษณ์ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔)

วิเคราะห์รูปแบบทำนองตั้งตุม

ครูอนันท์ จะลา ศิลปินไทใหญ่ อำเภอแม่าย สาธิตการตีตตั้งตุม โดยการตีตตั้งตุมอาจจะใช้มือซ้ายหรือมือขวาดัดด้านใดด้านหนึ่งของตตั้งตุมก็ได้

ภาพที่ ๓.๑๕๕ - ๓.๒๐๐ ตัวอย่างการตีทำนองด้วยมือซ้าย การให้จังหวะมองด้วยมือขวา

ภาพที่ ๓.๒๐๑ ตัวอย่างการตีทำนองด้วยมือขวา การให้จังหวะมองด้วยมือซ้าย

วิธีการตีจะใช้มือด้านหนึ่งนำไม้ขนาดเล็กปิดสาย ๒ สายพร้อมกัน โดยสายทั้ง ๒ สายต้องไม่ใช่สายที่มีสะพานเกี่ยวไว้ เสียงที่เกิดขึ้นจะเป็นการยื่นจังหวะหรือถ้าเป็นจังหวะกลองกันยาวก็จะแทนเสียงมอง ส่วนมืออีกด้านหนึ่งจะใช้นิ้วตีไปที่สะพาน ไม้ไฟที่ทำหน้าที่เชื่อมเส้นที่แทนสายอีก ๒ สาย มือนี้จะตีเป็นจังหวะของกลองกันยาวโดยตีไปทุกกระสวนพยางค์ของกลองกันยาว เมื่อมือซ้ายและมือขวาดัดประกอบกันจะได้ยินเป็นเสียงวงกลองกันยาวบรรเลง ผู้วิจัยได้ทำ

การบันทึกลักษณะเสียงตั้งตุมด้วยการแยกตารางระหว่างมือซ้ายขวาด้วยทำนองกลองก้นยาวและ
ทำนองมองเซิงดังนี้

ตั้งตุมทำนองกลองก้นยาว

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- - - -	- - - เป็้ง	- - - เป็้งจะ	- เป็้ง-เป็้ง

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- - - -	- - เป็้งจะ	- เป็้ง-เป็้ง	- - - เป็้งจะ	- เป็้ง- ยุบ

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- เป็้ง-เป็้ง	- เป็้ง-เป็้ง	- เป็้ง-เป็้ง	- เป็้ง-เป็้ง

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- เป็้ง-เป็้ง	- เป็้ง-เป็้ง	- เป็้ง-เป็้ง	- เป็้ง- ยุบ

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- เป็้ง- ยุบ	- เป็้ง- ยุบ	- ป๊ะกะเป็้ง	- เป็้ง- ยุบ

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- ป๊ะกะเป็้ง	- ป๊ะกะเป็้ง	- ป๊ะกะเป็้ง	- ป๊ะกะเป็้ง

ทำนองลงจบ

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- เป็้ง - ยุบ	- เป็้ง - เป็้ง	- - - เป็้ง	- - - ยุบ

ตั้งตุมทำนองมองเซิง
(แนวซำกว่าทำนองกลองก้นยาว)

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- - - -	- เตอะ - ตึง	- - - -	- เตอะ - ตึง

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- - - -	- เตอะ - ตึง	- เตอะ - ตึง	- - - -

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- เตอะ - ตึง	- เตอะ - ตึง	- - - -	- - - -

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- เตอะ - ตึง	- เตอะ - ตึง	- เตอะ - ตึง	- เตอะ - ตึง

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- - - -	- เตอะ - ตึง	- เตอะ - ตึง	- - - -

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- เตอะ - ตึง	- เตอะ - ตึง	- - - -	- - - -

ทำนองลงจบ

มือขวา (แทนเสียงมอง)	- - - มง	- - - มง	- - - มง	- - - มง
มือซ้าย (คิดทำนองกลอง)	- เตอะ - ตึง	- เตอะ - ตึง	- - - ตึง	- - - กด

เมื่อนำมองกากมาผสมในวง มองกากจะตีในลักษณะขึ้นเป็นเสียงเดียวกับ “เสียงมอง” คือตีท้ายห้องโน้ตเพลงไปทุก ๆ ห้อง เพื่อกำกับจังหวะ สำหรับเครื่องตีอีกชิ้นหนึ่งที่นำมาเข้ามาผสมในวงเรียกว่า “นอง” (สร้างคำ จากยอด, สัมภาษณ์ ถึงหาคม ๒๕๕๔) โดย “นอง” จะตีมือขวากับมือซ้ายสลับกัน โดยมีมือขวาจะตี ๑ พยางค์เสียงบ้าง ๒ พยางค์เสียงบ้าง ๓ พยางค์เสียงบ้าง และจะจบที่

มือซ้ายตีเสียงหนักพร้อมเสียงดิ่งคุมที่ติดแทนเสียงมอง ในที่นี้นักดนตรีไม่มีการกำหนดชื่อเสียงที่ใช้ร้องทำนอง ผู้วิจัยทำการบันทึกโดยใช้ตำแหน่งมือทำการบันทึกประกอบเสียงมองเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายดังนี้

ตัวอย่างทำนองที่ดีด้วยมือขวา ๑ พยางค์เสียง

เสียงมอง	- - - มง	- - - มง
มองกาก	- - - X	- - - X
เสียงนอง	- ขวา - ซ้าย	- ขวา - ซ้าย

ตัวอย่างทำนองที่ดีด้วยมือขวา ๒ พยางค์เสียง

เสียงมอง	- - - มง	- - - มง
มองกาก	- - - X	- - - X
เสียงนอง	-ขวา ขวา ซ้าย	-ขวา ขวา ซ้าย

ตัวอย่างทำนองที่ดีด้วยมือขวา ๒ พยางค์เสียง

เสียงมอง	- - - มง	- - - มง
มองกาก	- - - X	- - - X
เสียงนอง	ขวา ขวา ขวา ซ้าย	ขวา ขวา ขวา ซ้าย

ลักษณะการดำเนินทำนองดิ่งคุม เป็นการคิดไม้ไฟด้วยมือขวาและมือซ้าย ประกอบกันเป็นทำนองอย่างทำนองวงกลองก้นยาวและกลองมอชิง โดยมือขวาจะติดขึ้นเป็นเสียงมอง ดำเนินเป็นเสียงกำกับจังหวะและดำเนินทำนองอย่างกลองก้นยาวและกลองมอชิงด้วยมือซ้าย

เมื่อนำมองกาก ซึ่งทำหน้าที่เคาะจังหวะอย่างกรับเข้ามาผสมผสานบรรเลงร่วมกันกับการตี “นอง” โดยการขอยมือขวา ๑ พยางค์เสียงบ้าง ๒ พยางค์เสียงบ้าง ๓ พยางค์เสียงบ้าง ประกอบการตีด้วยมือขวาที่แสดงจังหวะหนักเข้าไปอีกชั้นหนึ่งพร้อมการคิดดิ่งคุมแทนเสียงมองด้วย ทำให้เสียงของการผสมวงมีคุณลักษณะดังมากขึ้น ทั้งนี้อาจด้วยเสียงการคิดไม้ไฟหรือดิ่งคุมจะค่อนข้างมีคุณลักษณะเบา การเพิ่มมองกากเข้าไปผสมผสาน ทำให้เพิ่มความสนุกสนานขึ้นด้วยอีกประการหนึ่ง

๓.๒.๕ กรับไม้ (สีกาบ)

สำหรับกรับไม้ หรือสีกาบ เป็นเครื่องกำกับจังหวะทำจากกระบอกไม้ไผ่ผ่าครึ่งกระบอก แล้วนำมาตีประกบกัน โดยขั้นตอนการประดิษฐ์เริ่มด้วยการนำไม้ไผ่ยาวประมาณ ๓๖ นิ้ว เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๓ นิ้ว หลังจากนั้นนำมาผ่าข้างๆข้อแบบปากกลามเพื่อให้ได้โพรง ๑ ด้าน อีกด้านหนึ่งให้ทำการปาดไม้ไผ่ในลักษณะเดียวกัน แล้วทำการปาดไม้ไผ่ดังกล่าวให้มีความเรียบทั้ง ๒ ด้าน หลังจากนั้นผ่ากระบอกไม้ไผ่จากด้านบนลงมาให้กระบอกไม้ไผ่แยกออกจากกันเป็น ๒ ชิ้น ขั้นตอนสุดท้ายนำผิวไม้ไผ่มัดช่วงท้ายด้านหนึ่งไว้เพื่อไม่ให้ไม้เกิดการแตกได้ง่ายขณะทำการบรรเลง โดยมีลำดับขั้นตอนการทำจากรายละเอียดภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๓.๒๐๒ การเตรียมกระบอกไม้ไผ่

ภาพที่ ๓.๒๐๓ – ๓.๒๐๔ การผ่าไม้ไผ่แบบปากกลามด้านที่ ๑

ภาพที่ ๓.๒๐๕ การปาดไม้ไผ่อีกด้านหนึ่ง

ภาพที่ ๓.๒๐๖ การปาดไม้ไผ่ให้เรียบ

ภาพที่ ๓.๒๐๗ การผ่ากลางกระบอกไม้ไผ่ให้แยกออกจากกัน เพื่อใช้ตีกระทบเป็นกรับ

ภาพที่ ๓.๒๐๘ – ๓.๒๐๙ การใช้ผิวไม้ไผ่มัดช่วงท้ายด้านหนึ่งไว้เพื่อไม้ไม่เกิดการแตกได้ง่าย

รูปแบบทำนองสี่คาน

สี่คาน หรือ กรับไม้ไผ่ เป็นเครื่องกำกับจังหวะ จะตีจังหวะหนักเพื่อกำกับจังหวะทั่วไป โดยกระสวนจังหวะดังนี้

- - - X	- - - X	- - - X	- - - X	- - - X	- - - X	- - - X	- - - X
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

กระสวนทำนองการตีสี่คาน เป็นลักษณะการกำกับจังหวะหนัก เช่นเดียวกับการตีกรับในวงดนตรีไทยนั่นเอง ลักษณะดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่าดนตรีของไทยใหญ่นั้นมีความใกล้เคียงกับดนตรีประเภทอื่นๆ ที่มักต้องมีเครื่องกำกับจังหวะหนักเพื่อให้การบรรเลงรวมวงเกิดความหนักแน่น และเพื่อเป็นจังหวะให้กับนักดนตรี โดยรวมได้บรรเลงโดยพร้อมเพรียงกันอีกประการหนึ่งด้วย

๓.๓ ทำนองลิเกจ้ำดไต

๓.๓.๑ ความเป็นมาของลิเกจ้ำดไต

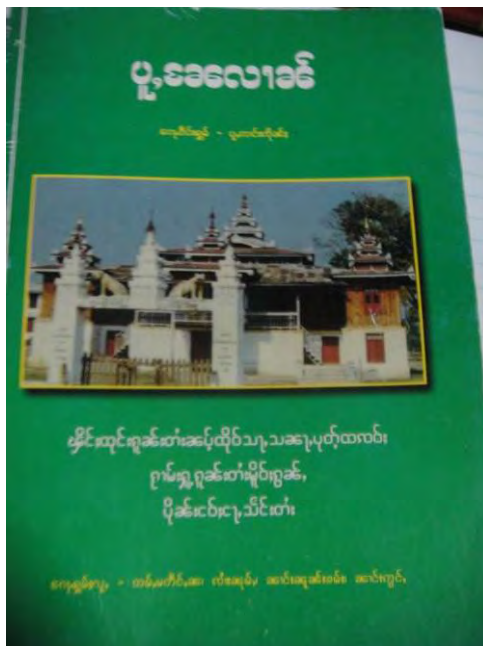
ลิเกจ้ำดไต เป็นการแสดงลิเกของชาวไทยใหญ่ เพื่อนำเสนอเรื่องราวทั้งด้านชาดกทางพุทธศาสนา เรื่องวรรณคดี และเรื่องราวพื้นบ้านที่ผูกขึ้นเพื่อเป็นการสั่งสอนเยาวชนให้เติบโตเป็นคนดีของสังคม โดยเน้นการนำเสนอจาก เครื่องแต่งกายที่มีความสวยงาม สำหรับเครื่องแต่งกายนั้นจะถูกเลือกให้เหมาะสมกับเรื่องราว หากเป็นเรื่องวรรณคดี หรือชาดก จะมีการแต่งกายไปตามลักษณะของตัวละครในเรื่องราวนั้น ๆ หากเป็นเรื่องที่ผูกขึ้นเพื่อสะท้อนภาพสังคมหรือเพื่อสั่งสอนเยาวชน อาจมีการแต่งกายแบบเรียบง่ายตามวิถีชีวิตปกติ พ่อเฒ่าปายเมือง ลายใส ปราชญ์ไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ อธิบายประวัติความเป็นมาของลิเกจ้ำดไตว่ามีการบันทึกเรื่องราวไว้ในหนังสือชื่อ “ปู่สอนหลาน”

ภาพที่ ๓.๒๑๐ พ่อเฒ่าปายเมือง ลายใส ปัจจุบันอายุ ๙๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๙๒ หมู่ ๑ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกภาพวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๓.๒๑๑ พ่อเต่าปายเมือง ลายโส (ยืนด้านหน้าสุด)
 บันทึกภาพกับผู้นำไทใหญ่ในวันฉลองวันชาติไทใหญ่ ปี ๒๐๐๘
 ภาพจากปฏิทินพบที่วัดเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง บันทึกภาพวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๓.๒๑๒ ปกหนังสือปูสอนหลาน

จากปกหนังสือดังกล่าวมีระบุชื่อหนังสือ ผู้เขียน เนื้อหาภายในหนังสือ สถานที่พิมพ์และปีที่พิมพ์ ดังรายละเอียดเรียงจากบรรทัดบนสุดซึ่งเป็นชื่อหนังสือดังนี้

- บรรทัดที่ ๑ ภาษาไทใหญ่ “ปู่หลาน” (หมายถึงปู่สอนหลาน)
- บรรทัดที่ ๒ ระบุชื่อผู้แต่งภาษาไทใหญ่ “ปู่จางจิ้น” หมายถึงพ่อเต่าปายเมือง
- บรรทัดที่ ๓ (ใต้ภาพ) ระบุเนื้อหา “ไทใหญ่นับถือศาสนาพุทธ”
- บรรทัดที่ ๔ ระบุเนื้อหา “ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทใหญ่”
- บรรทัดที่ ๕ ระบุเนื้อหา “ประวัติศาสตร์ลิเกไทใหญ่”
- บรรทัดที่ ๖ ระบุสถานที่พิมพ์คือจังหวัดเชียงใหม่ พิมพ์ปี ค.ศ. ๑๙๕๐

ภายในหนังสือดังกล่าวอธิบายประวัติความเป็นมาของลิเกจ้ำไตและนักแสดงที่มีชื่อเสียงในยุคนั้นดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๓.๒๑๓ “ออจยะ” ผู้คิดค้นการแสดงลิเกจ้ำไต

ภาพที่ ๓.๒๑๔ นางยงจำ นางเอกที่มีชื่อเสียงที่สุด

ภาพที่ ๓.๒๑๕ นางเล็กเมืองมุก (ผู้แสดงที่มีชื่อเสียง)
 ภาพที่ ๓.๒๑๖ นางทวยคำ ป่างหลวง (ผู้แสดงที่มีชื่อเสียง)

ภาพที่ ๓.๒๑๗ - ๓.๒๑๘ นายช่างส่วยและนายช่างยูน
 นักแสดงชายที่มีชื่อเสียง (เป็นพี่ชายและน้องชาย)

๓.๓.๒ คณะลิเกจ๊าดไตในจังหวัดเชียงใหม่ปัจจุบัน

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามจังหวัดเชียงใหม่ พบคณะลิเกจ๊าดไตที่อำเภอเวียงแหงและอำเภอเชียงดาว ดังนี้

ลิกจ๋าดไต คณะยอดแขวงแลงใหม่ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๓.๒๑๕ ครูถื่น จองແທ່ງ (เสื้อสีแดง) หัวหน้าคณะลิกจ๋าดไต “คณะยอดแขวงแลงใหม่”
 ปัจจุบันอายุ ๕๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๘๕ หมู่ ๕ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง
 ภาพนายหมู่หลังตะ พึ่งบุญ (เสื้อสีน้ำเงิน) รองหัวหน้าคณะ (พระเอกลิก)

ภาพที่ ๓.๒๒๐ ฉากประกอบการแสดงของคณะยอดแขวงแลงใหม่

ลิกจ๋าดไต บ้านเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

บ้านเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏคณะกรรมการแสดงชื่อ คณะจ๋าดแขวง
 แลงปิ่นอ่อน ความหมายของชื่อคณะได้แก่ คำว่า แขง เป็นคำทับศัพท์ที่เรียกตามพม่า แขงคือป่าด
 แปลว่า ป่าดง คำว่า แลง มีความหมายถึงความสว่าง คำว่า ปิ่น มีความหมายว่าประวัติศาสตร์

หรือพงสาวดาร และคำว่า อ่อน แปลว่า ก่อน โบราณ สิ่งที่ผ่านมาแล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อแปล โดยรวมชื่อคณะจ๊าดแซง แลงปิ่นอ่อน จึงมีความหมาย ๒ แบบได้แก่ ความหมายแรก ประวัติศาสตร์ที่น่าแสงสว่างหรือนำความเจริญรุ่งเรืองมา หรือความหมายที่สอง แสงสว่างจาก ประวัติศาสตร์ที่มีมาแต่โบราณ

ภาพที่ ๓.๒๒๑ บรรยากาศบ้านเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
ภาพที่ ๓.๒๒๒ คุณลุงยูน จองกอน หัวหน้าคณะจ๊าดแซง แลงปิ่นอ่อน

ภาพที่ ๓.๒๒๓ - ๓.๒๒๔ สมาชิกคณะจ๊าดแซง แลงปิ่นอ่อน

คณะกรรมการแสดงไทใหญ่ “กลุ่มสืบสานลายไต จังหวัดเชียงใหม่”

ภาพที่ ๓.๒๒๕ หมู่กลุ่มสืบสานลายไต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๓.๓.๓ เรื่องราวที่ใช้แสดงลิเกจ๊าดไต

ตัวอย่างเรื่องที่น่าสนใจแสดงลิเกจ๊าดไต ที่แสดงของคณะจ๊าดแซง แลงปิ่นอ่อน เรื่อง “เจ๋ยะมานตันคำว่ เจ๋ยะ หรือซัยยะ แปลว่าการเอาชนะ เรื่อง เจ๋ยะมานตัน หรือ ซัยยะมงคล เป็นคาถาในพระพุทธศาสนาซึ่งได้รับการบันทึกไว้ใน “ป๊อบสา” หรือ “พ๊อบสา” กระจายสาที่เขียนเรื่องราวชาดกทางพุทธศาสนา คำสอนและวรรณคดีที่สำคัญของชาวไทใหญ่ เรื่องเจ๋ยะมานตันเป็นการนำเรื่องราวชาดกขึ้นเป็นการแสดงเพื่อสั่งสอนเรื่องศีลธรรมและคุณธรรมให้สังคมโดยเฉพาะเรื่องศีล ๕

เรื่องย่อมีอยู่ว่าเจ้าเมืองและมเหสีเมืองหนึ่ง มีพระโอรสและพระธิดา ๕ องค์โดย ๔ องค์เป็นคนดีรู้จักบุญคุณพ่อแม่ ส่วนอีก ๑ องค์เป็นคนดีไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ลูกองค์ที่ ๕ หรือคนเล็กของเจ้าเมืองถูกไล่ออกจากวัง เนื่องจากไม่เชื่อฟังบิดามารดา ตนเองเชื่อว่าตนเองนั้นมีบุญกุศลวาสนาดีอยู่แล้ว เมื่อออกจากเมืองก็ได้ไปพบคนดีมีศีลธรรมและแต่งงานอยู่กับชายธรรมดาคนหนึ่ง วันหนึ่งสามีออกไปจากบ้านเพื่อไปทำมาหากิน เมื่อเดินทางมาถึงตลาดรู้สึกหิวน้ำ จึงเดินไปที่ทำน้ำแต่กลับไปพบอัญมณีที่มีค่ามากมาย เหมือนกับแก้วแหวนเงินทอง แต่ไม่ทราบว่าเป็นอะไร จึงหยิบจับมาสองลูก ด้วยสามีเป็นผู้ไม่มีความรู้ จึงคิดว่าอัญมณีนั้นเป็นหินลับมิด จึงเอามาลับมิด ภรรยาซึ่งเป็นพระราชธิดาบอกว่าไม่ใช่หินสำหรับลับมิด แต่มีราคา ทั้งสองสามีภรรยาจึงนำอัญมณีนั้นไปขายให้เศรษฐี ได้เงินมาจำนวนหนึ่งก็นำมาปลุกบ้าน ซื่ออาหาร เมื่อผู้ซื้อถามว่ายังมีอัญมณีอีกหรือไม่ สองสามีภรรยาแจ้งว่ายังมีอีกเยอะ แล้วจึงไปหาบาทยายชายจนกลายเป็นเศรษฐีใหญ่

ต่อมาชาวบ้านมาขอกู้เงินสองสามภรรยา และรับเงื่อนไขการคืนเงินยืมว่าจะคืนต่อเมื่อเจ้าเมืองสวรรคตแล้ว เมื่อชาวบ้านไม่ยอมชดใช้เงินยืม จึงต่างพากันถวายพระพรเจ้าเมือง โดยร้องกันตลอดเมืองว่า “ทรงพระเจริญ ทรงพระเจริญ” วันหนึ่งเจ้าเมืองได้ยินข่าวจึงถามว่าทำไมจึงพูดอย่างนั้น และมีรับสั่งให้ไปสืบจนทราบว่าผีเสื้อตัวใหม่ที่เกิดขึ้นและมีเงื่อนไขการคืนเงินที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

เจ้าเมืองต้องการเข้าไปสืบว่าผีเสื้อตัวใหม่คือใคร จึงปลอมตัวออกไปพบชาวบ้านและสืบความ เจ้าเมืองจึงทราบว่าผีเสื้อตัวนั้นเป็นลูกสาวคนสุดท้องของตนเอง และแสดงตนเพื่อขอรับลูกสาวและลูกเขยกลับเข้าไปอยู่ด้วยกัน ฝ่ายลูกเขยบอกว่าตนเองนั้นมีอาจารย์อยู่อีกคนหนึ่งเป็นฤๅษีบวชอยู่ในป่า จึงขอเชิญอาจารย์ไปอยู่ด้วยในวังด้วยกัน เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูคุณทวดที่ ซึ่งเจ้าเมืองก็ยินยอมและขอมยกหนี้ให้ชาวบ้านทั้งหมด บ้านเมืองก็อยู่ด้วยกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

เรื่องนี้สอนให้รู้ว่า มีสัจจะในศีลห้าข้อ รู้จักบุญคุณของพ่อแม่ รู้จักบุญคุณของอาจารย์ เป็นสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติ (ขุน จองกอน, สัมภาษณ์ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

สำหรับเรื่องเงาะ มานตัน มีรายละเอียดจากการแสดงดังนี้

ฉากที่ ๑ ฉากหอคำ เจ้าเมืองมีลูก ๕ คน ลูกสาวคนเล็กคือไม่ฟังบิดามารดา จึงเป็นเหตุให้ออกจากวัง

ฉากที่ ๒ ฉากกลางป่า นางสิ้นออกจากวัง

ฉากที่ ๓ ในภาค (ตลาด) นางสิ้นไปพบตุ๊กตะ

ฉากที่ ๔ ฉากเขื่อน (บ้าน) ฝ่ายชายพาภรรยาไปหาแม่

ฉากที่ ๕ ฉากกลางป่าพบฤๅษี ฤๅษีสอนให้รู้จักการทำมาหากิน

ฉากที่ ๖ ฉากน้ำตก ตุ๊กตะเจออัญมณีที่ทำน้ำ คิดว่าหินจึงนำไปลับมีด ภรรยาทราบว่า เป็นอัญมณีจึงให้นำไปขาย

ฉากที่ ๗ ฉากบ้านตึก ตุ๊กตะขายอัญมณี โดยขายให้เศรษฐีครั้งแรกได้เงินห้าร้อยและได้เงินทองมากมายจนกลายเป็นเศรษฐีใหม่

ฉากที่ ๘ ฉากบ้านตึก ชาวบ้านมากู้เงิน เงื่อนไขการชดใช้คือ คืนเงินเมื่อเจ้าเมืองสวรรคต

ฉากที่ ๙ ฉากภาคเมือง เจ้าเมืองปลอมตัว ชาวบ้านแซ่ซร้องว่า “ทรงพระเจริญ” พระราชาปลอมตัวสืบจนทราบว่าผีเสื้อตัวนั้นเป็นลูกสาวของตนเอง

ฉากที่ ๑๐ ฉากหอคำ พระราชามาพบนางสิ้น ยกหนี้สินให้กับชาวบ้านและพาลูกสาวกลับหอคำ

๓.๓.๔ ขั้นตอนการแสดงลิเกจ้ำดไต

ขั้นตอนของการแสดงลิเกจ้ำดไต ขั้นตอนเป็นการบูรณาการศิลปะการแสดงหลายประเภทด้วยกันมานำเสนอ ได้แก่ก่อนมีการแสดงจะมีการไหว้ครูโดยพร้อมเพรียงกัน ต่อมาเป็นชุดเริ่มต้นก่อนการแสดงเรียกว่า “แม่หย่องเฝิน” ถือเป็น การบูชาโดยแม่หย่องเฝิน (หญิง) ซึ่งชาวไทยใหญ่ถือกันว่าเป็นตัวแทนของนางสุรัสวดี โดยช่วงนี้เป็น การกล่าวบูชาประกอบการบรรเลงดนตรี

ต่อมาเป็นการแสดงก่อนมีการแสดงลิเกจ้ำดไตด้วยการพ็อนนกกิ่งกะหล่า การพ็อนโต การพ็อนดาบ การพ็อนมือ การรำไต การร้องเพลงไต เป็นต้น หลังจากนั้นจึงเป็นการแสดงเรื่องราว และปิดท้ายด้วยการร้องบรรเลงเพลงปิดการแสดง ได้แก่เพลงอ่องหย่างอ่องจอง ความหมายของคำร้องเพลงอ่องหย่างอ่องจอง คุณลุงยุ่น จองกอนอธิบายสรุปได้ว่า เนื้อร้องกล่าวถึงชาวไทยใหญ่มีเชื้อสายที่สูงส่ง ไม่ให้คิดว่าชาวไทยใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ด้อยต่ำ ชาวไทยใหญ่มีศักดิ์มีศรีด้วยเช่นกัน และเชื่อว่ามีต้นกำเนิดมาจากภูเขาคิมาลัย วันนี้มีมาร่วมบรรเลงดนตรีขับขานร้องรำทำเพลง และเมื่อมาถึงช่วงสุดท้ายนี้ ก็ขอให้ทุกคนมีความสุขทั้งผู้แสดงและผู้ชม (ยุ่น จองกอน, สัมภาษณ์ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

สำหรับขั้นตอนการแสดงลิเกจ้ำดไตของคณะยอดแซงแลงใหม่ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่มีรายการแสดงที่ปรับเปลี่ยนไปตามแต่ลักษณะงานและความต้องการของเจ้าภาพ สำหรับรายการแสดงต่อไปนี้เป็นการแสดงตัวอย่างเพื่อให้เห็นถึงโครงสร้างการแสดงในแต่ละครั้งเท่านั้น

รายการที่หนึ่ง	การเฝินครู (การไหว้ครู)
รายการที่สอง	การพ็อนแม่ก้ำวเฝิน (การพ็อนเพื่อบูชาครู)
รายการที่สาม	การแสดงก้ำไต (พ็อนโต)
รายการที่สี่	การแสดงพ็อนลาย (พ็อนมือ)
รายการที่ห้า	การแสดงพ็อนดาบ
รายการที่หก	การรำนก (นกกิ่งกะหล่า)
รายการที่เจ็ด	การพ็อนรำของนักแสดงรุ่นเล็ก
รายการที่แปด	การร้องเพลงคู่
รายการที่เก้า	การร้องเพลงเกี่ยวพาราฮี (เพลงต่างสูต่างเฮา)
รายการที่สิบ	การพ็อนรำของนักแสดงรุ่นใหญ่
รายการที่สิบเอ็ด	การพ็อนบ่าวสาว (นักแสดงเป็นเด็กชายและเด็กหญิง)
รายการที่ ๑๒	การแสดงเรื่องราว

สำหรับการแสดงเรื่องราวนั้น เป็นการดำเนินเรื่องราวเพื่อเป็นการสั่งสอนบุตรหลานภายในหมู่บ้านโดยคณะยอดแซงแลงใหม่นิยมแสดงเรื่อง “โคนหลอก” เป็นต้น

ภาพที่ ๓.๒๒๖ การเดินครู (การไหว้ครูก่อนการแสดง)

ภาพที่ ๓.๒๒๗ การพ้อนแม่ก่าวเดิน (พ้อนเพื่อบูชาครู)

ภาพที่ ๓.๒๒๘ การพ้อนโต ภาพที่ ๓.๒๒๙ การพ้อนลายไต (พ้อนมือ)

ภาพที่ ๓.๒๓๐ - ๓.๒๓๑ การพ้อนนกิ้งกะหล่า

ภาพที่ ๑.๒๓๒ วงกลองกันยาวตีประกอบการฟ้อนนกกิ้งกะหล่ำ ตีกลองโดยครูถื่น ของแหล่ง
ภาพที่ ๑.๒๓๓ การฟ้อนรำของนักแสดงรุ่นเล็ก

ภาพที่ ๑.๒๓๔ นายมู่หลังดีะ ฟังบุญ ร่องหัวหน้าคณะ ร้องเพลงไต

ภาพที่ ๑.๒๓๕ - ๑.๒๓๖ นายมู่หลังดีะ ฟังบุญ สาธิตการเป่าปี่น้ำเต้าและปี่ลม

ภาพที่ ๓.๒๓๗ นายหมู่หลังโต๊ะ ฟังบุญ สาธิตการเป่าใบไม้
ภาพที่ ๓.๒๓๘ การร้องเพลงเกี่ยวพาราตี (เพลงต่างสูตต่างเฮา)

ภาพที่ ๓.๒๓๙ การพ้อนรำหมู่ (ช่วงสุดท้ายของรายการแสดงก่อนที่จะเริ่มแสดงเป็นเรื่องราว)

ขั้นตอนการแสดงลิเกจ้ำดไต คณะจ้ำดแซงแลงปิ่นอ่อน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มี
ขั้นตอนปรากฏดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๑.๒๔๐ หัวหน้าคณะทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดง ภาพที่ ๑.๒๔๑ การไหว้ครูก่อนการแสดง

ภาพที่ ๑.๒๔๒ การไหว้ครูก่อนการแสดง บันทึกภาพ ๒ กันยายน ๒๕๕๔

ภาพที่ ๑.๒๔๓ รำนกกิ่งกะหล่ำก่อนการแสดงลิเก

ภาพที่ ๑.๒๔๔ วงกลองกั้นยาวตีประกอบการพ็อนนกกิ่งกะหล่ำ พ็อนโต พ็อนดาบ และพ็อนมือ

ภาพที่ ๓.๒๔๕ การรำไตก่อนการแสดง

ภาพที่ ๓.๒๔๖ การร้องเพลงจีนใหญ่ใหม่สูง (เพลงก่อนการแสดง)

ภาพที่ ๓.๒๔๖ การรำแม่ห้อยเงิน (เพื่อนเพื่อบุชาครู)

ภาพที่ ๓.๒๔๗ ตัวอย่างการแสดงลิเกจ้ำดไต ชื่อเรื่อง คิดได้ก็สายเสียแล้ว

ภาพที่ ๓.๒๔๘ ตัวอย่าง ฉากที่ ๑ ฉากหอคำ (เรื่องเจ๊ยะมานตัน)

ภาพที่ ๓.๒๔๙ ตัวอย่าง ฉากที่ ๒ ฉากกลางป่า นางลั่นออกจากวัง (เรื่องเจ๊ยะมานตัน)

ภาพที่ ๓.๒๕๐ ตัวอย่าง ฉากที่ ๓ ในกาด (ตลาด) นางลั่นไปพบตุ้กะตะ (เรื่องเจ๊ยะมานตัน)

ภาพที่ ๓.๒๕๑ ตัวอย่าง ฉากที่ ๔ ฉากเหือน (บ้าน) ฝ่ายชายพาภรรยาไปหาแม่ (เรื่องเจ๊ยะมานตัน)

ภาพที่ ๑.๒๕๒ ตัวอย่าง ฉากที่ ๕ ฉากกลางป่าพบฤๅษี (เรื่องเจ๊ยะมานตัน)

ภาพที่ ๑.๒๕๓ ตัวอย่าง ฉากที่ ๖ ฉากน้ำตก ตู๊กะตะเจอะอัญมณีที่ทำน้ำ (เรื่องเจ๊ยะมานตัน)

ภาพที่ ๑.๒๕๔ ตัวอย่าง ฉากที่ ๗ ฉากบ้านตึก ตู๊กะตะขายอัญมณี (เรื่องเจ๊ยะมานตัน)

ภาพที่ ๑.๒๕๕ ตัวอย่าง ฉากที่ ๘ ฉากบ้านตึก ชาวบ้านมาถู๋เงิน (เรื่องเจ๊ยะมานตัน)

ภาพที่ ๑.๒๕๖ ตัวอย่างฉากที่ ๙ ฉากเจ้าเมืองปลอมตัวเข้าไปในตลาด (เรื่องเจ๊ยะมานตัน)

ภาพที่ ๑.๒๕๗ ฉากที่ ๑๐ ฉากหอคำ ทุกคนกลับเข้าวัง (เรื่องเจ๊ยะมานตัน)

ขั้นตอนการแสดงจ๊าดไต กลุ่มสี่ประสานลายไต จังหวัดเชียงใหม่ มีขั้นตอนปรากฏดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๓.๒๕๘ การไหว้พระ

ภาพที่ ๓.๒๕๙ การกล่าวสุรัสวดี

ภาพที่ ๓.๒๖๐ แม่ฮ่องเหมิน ภาพที่ ๓.๒๖๑ หมอข้างปอก

ภาพที่ ๓.๒๖๒ แม่จ้ำงก้า (ช่องขอลิกไต) ภาพที่ ๓.๒๖๓ การแสดงขุนบ่าวนางสาว (เกี้ยวพาราสี)

ภาพที่ ๓.๒๖๔ ตัวอย่าง ฉากสุวรรณสามกับเจ้าเมือง (เรื่องสุวรรณสาม)

ภาพที่ ๓.๒๖๕ ตัวอย่าง ฉากเจ้าเมืองไปพบพ่อแม่สุวรรณสามซึ่งพิการทางสายตา (เรื่องสุวรรณสาม)

ภาพที่ ๓.๒๖๖ ตัวอย่าง ฉากพ่อแม่ไปดูสุวรรณสามแล้วขอพร ๗ ประการ (เรื่องสุวรรณสาม)

ภาพที่ ๓.๒๖๗ ตัวอย่าง ฉากนางผีมาปรากฏและทำให้พรของพ่อแม่สุวรรณสามสัมฤทธิ์ผล (เรื่องสุวรรณสาม)

๓.๓.๕ ระยะเวลาในการแสดง

ระยะเวลาการแสดงลิเกจ้ำดไต บางครั้งมีการแสดงกันจนถึงสว่าง หรือบรรเลงต่อเนื่องกันไปหลายวัน ปัจจุบันเวลาในการแสดงลิเกจ้ำดไตไม่อำนวยอย่างอดีต เพราะฉะนั้นบางครั้งภาพการ

แสดงลิเกจ๊าดไตที่ปรากฏในปัจจุบันอาจมีเพียงช่วงก่อนการแสดงเรื่องราวและจบด้วยการบรรเลงเพลงปิดโดยไม่มีการแสดงที่เป็นเรื่องราวก็มีปรากฏเช่นกัน

๓.๓.๖ การประสมวงดนตรีสำหรับการแสดงลิเกจ๊าดไต

การประสมวงดนตรีจ๊าดไต อำเภอฟาง

ครูศรีมิ พงศาสกุล ปราชญ์ไทใหญ่ อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่อธิบายว่า “การประสมวงดนตรีจ๊าดไต อำเภอฟางประกอบด้วยระนาดเหล็ก ตอยยอฮอร์น ฆ้องแพง กลองสองหน้า ฉิ่งและกรับ” (ศรีมิ พงศาสกุล, สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ภาพที่ ๓.๒๖๘ ระนาดเหล็กและกลอง ภาพที่ ๓.๒๖๘ มองแวง หรือ ฆ้องแพง ณ วัดโพธิ์ทอง (บ้านลานใน) ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฟาง บันทึกภาพ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

การประสมวงดนตรีจ๊าดไต อำเภอเวียงแหง

วงดนตรีประกอบการแสดงลิเกจ๊าดไต อำเภอเวียงแหงประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทดำเนินทำนองได้แก่ มองแวง (ฆ้องแพง) ปัดตะนา (ระนาดเหล็ก) ตอโร (ตอยยอฮอร์น) ปี่ลม กลอง ๑ ชุด และชุดกำกับจังหวะได้แก่ แส้ง ซ็อก และ ลิ่ง (ฉิ่ง)

ภาพที่ ๓.๒๗๐ ปัดตะนา (ระนาดเหล็ก) ภาพที่ ๓.๒๗๑ มองแวง (ฆ้องแพง)

ภาพที่ ๓.๒๗๒ ตอโร (ตอยอฮอร์น) ภาพที่ ๓.๒๗๓ ปี่ลม

ภาพที่ ๓.๒๗๔ กลองชุด ภาพที่ ๓.๒๗๕ แสง ฮ็อก และสิ่ง (ฉาบ การเคาะไม้ค้ำเสียงกรับและฉิ่ง)

ภาพที่ ๓.๒๗๖ - ๓.๒๗๗ การประสมวงดนตรีจ๊าดไต อำเภอเวียงแหง

การประสมวงดนตรีจ้ำดไต อำเภอเชียงดาว

วงดนตรีประกอบการแสดงลิเกจ้ำดไต บ้านเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทดำเนินทำนองได้แก่ มอแง (ฆ้องแพง) บัดตะนา (ระนาดเหล็ก) ตอโร (ตอยอฮอร์น) ปี่ลม กลอง ๑ ชุด และเครื่องเคาะจังหวะได้แก่ แส้ง ส็อก และ ลั้ง (ฉิ่ง)

ภาพที่ ๓.๒๓๘ - ๓.๒๓๙ วงดนตรีประกอบการแสดงลิเกจ้ำดไต บ้านเมืองนะ อำเภอเชียงดาว

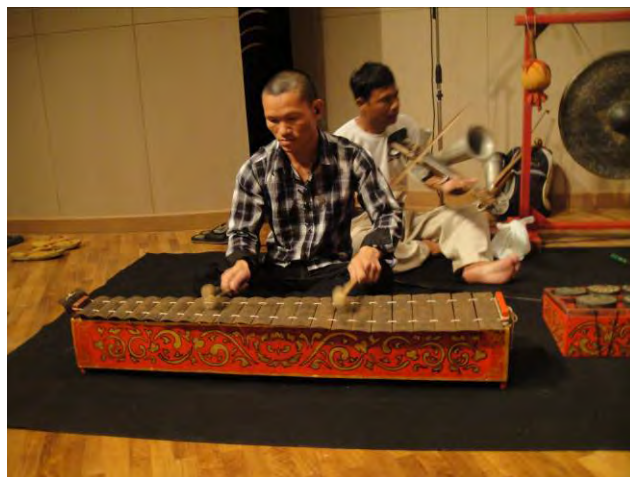

ภาพที่ ๓.๒๔๐ ระนาดเหล็ก ภาพที่ ๓.๒๔๑ ฆ้องแพงและตอยอฮอร์น

ภาพที่ ๓.๒๔๒ กลองชุด ภาพที่ ๓.๒๔๓ เครื่องเคาะจังหวะ

การประสมวงดนตรีจ้ดไตของคณะสืบสานลายไต อำเภอเมือง

ภาพที่ ๓.๒๘๔ ม้องแฝง ภาพที่ ๓.๒๘๕ ระนาดเหล็ก

ภาพที่ ๓.๒๘๖ ตอรอง หรือ ตอชอฮอร์น ภาพที่ ๓.๒๘๗ กลองชุด

ภาพที่ ๓.๒๘๘ นิ่งและฉาบ

ภาพที่ ๓.๒๘๙ วงดนตรีจ้ำตไต คณะสืบสานลายไต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๓.๓.๗ รูปแบบทำนองสำหรับการแสดงลิเกจ้ำดไต

ทำนองเพลงขึ้นใหญ่ใหม่สูงเมืองไต

สาธิตทำนองโดยกลุ่มสี่ประสานลายไต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

โดยคุณครูสว่าง คำ ขางยอด

เนื้อร้อง

ท่อน ๑

เนื้อร้อง	ขึ้นใหญ่ใหม่สูงเมืองไต ทีไฮเก้าโกจ้อ
คำแปล	การขึ้นต้นของรัฐฉาน ตามประวัติศาสตร์มี ๕ เมืองอยู่ร่วมกัน
เนื้อร้อง	หोजะงานขึ้นปานจีแสงโมม เหล่สำป่าสะต้า
คำแปล	พระราชวังประดับประดาด้วยอัญมณี ในลักษณะพระราชวัง ๓ ฤดู
เนื้อร้อง	สู้พะสุรัมมะต่อยยอดจีเงง แต่งโหมยลม
คำแปล	ยอดของพระราชวังเสียดขึ้นไปในท้องฟ้า
เนื้อร้อง	โจอมฮักใหญ่ใหม่ไฟใฝ่หลีม่วนซุดสัน
คำแปล	ทุกคนมีความยินดี มีความชื่นชมและมีความสุขกับสิ่งที่ชาวไตมี

ท่อน ๒

เนื้อร้อง	ยักมุงจาหล่าม หน้ามสองกะนาน ถู่ถานแจกปัก
	ไม้ล็กแหล่มสูงใหญ่ ตามุงโดยหัน
คำแปล	กลับมาดูหมายเลข ๒ ซึ่งเป็นตัวแทนของเสือ ในนามสัตว์มงคลของชาวไทใหญ่
เนื้อร้อง	มันป้อเสื่อละลายก่ายกอนกิม เสื่อหน้ามจั้นทรม จ้า เป็ดกี้
	มีดินเหน้จิมฮิม
คำแปล	มันเป็นพ้อเสื่อลายพาดกลอน นามธรรมของเสื่อคือหมายเลข ๒ ซึ่งมีพระจันทร์ส่องอยู่เคียงข้างกับพวกเรามาโดยตลอด
เนื้อร้อง	มันจ๋อยโนส่อ สอนลูกไตเก้า ไฮใหม่โตจิ้นคินหลี่
คำแปล	ทำให้เมื่อเราตื่นขึ้นมา แล้วทำการสอนลูกหลานในบ้านเมืองให้ดีขึ้น

ท่อน ๓

เนื้อร้อง	เฮาไน้เข้าเป็นไตหม่าน สางผ่านซื่อโยอะเมียว หน้อยหลานลี้กจาผี
คำแปล	เรานี้เป็นคนไทใหญ่ ที่พระอินทร์พระพรหมเป็นผู้สร้างขึ้น

เนื้อเรื่อง หลีแต่ หลีแต่ กัมไนไต ไล่คืนเงินมีนปางตำมา
 คำแปล ดีแท้ ดีแท้ เวลานี้เราได้เป็นคนที่มีหูตากว้างมากขึ้น

เนื้อเรื่อง แเบ้กคะจาก่านสาวหม่าน เจื้อตั้น ส้มคีนอีกฮึดฮ้องจ้อดโต้จุ่นลา
 คำแปล กลับมาสร้างพลังให้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งในอาณาจักรของเรา

เนื้อเรื่อง เปียฮิกหม่านจ๋อย บั้นอะเมียวหน้อย ไตไล่คืนหลี
 คำแปล ทำให้คนอื่นรับรู้่ว่าพวกเรามีพลัง ทำให้เชื้อชาติของเราดีต่อไปในอนาคต
 (เนื้อเรื่องและคำแปล อธิบายโดยคุณครูต่างคำ จางยอด)

ทำนองเพลง

ท่อน ๑

ทำนองนำร้อง

- - - ล	- - - ท	- - - ซ	- ฟ - ม	- - - ล	- ท - ซ	- ซ - ฟ	- ฟ - ม
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ฟ	- ม - ร	- ล - ท	- ค - รั
---------	---------	---------	----------

ร้องวรรคที่ ๑

- - - -	- - - ขึ้น	- - - ใหญ่	- - - ใหม่	- - - สูง	- - - เมือง	- - - ไต
- - - -	- - - ท	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - - มี่	- - - มี่

- - - ที	- - - ไฮ	- - - แก้ว	- - - โก	- - - จ้อ
- - - รั	- - - รั	- - - คี่	- - - ท	- - - ล

ดนตรีรับ

- - - -	- - - คี่	- ท - ล	- - - -	- - - ท	- - - มี่	- - - มี่
---------	-----------	---------	---------	---------	-----------	-----------

- - - รั	- - - รั	- - - คี่	- - - ท	- - - ล
----------	----------	-----------	---------	---------

ร้องวรรคที่ ๒

- - - -	- - - หอ	- - - -	- - - จะ	- - - งาน
- - - -	- - - ท	- - - -	- - - รั	- - - มี่

- - - ขึ้น	--- ปาน	--- จี	- - - แสง	--- โนม
- - - คื	- - - ท	--- ล	- - - ท	--- รั

คนตรีรับ

- - - -	- - - ท	--- -	- - - รั	- - - มี่
---------	---------	-------	----------	-----------

- - - คื	- - - ท	--- ล	- - - ท	--- รั
----------	---------	-------	---------	--------

ร้องวรรคที่ ๓

- - - -	--- เหล	- - - สำ	- - - ป่า	- - - สะ	--- ต้า	- - - -
- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ท	--- มี่	- - - -

- - - ลู้	- - - พะ	- - - ลู	- - - รั้ม	- - - มะ	--- ส้อย	- - - ยอด
- - - มี่	- - - มี่	- - - มี่	- - - ล	- - - มี่	--- ล	- - - ท

- - - จี	--- จี	--- แนง	--- แดง	--- โหมย	- - - ลม
- - - รั	- - - มี่	- - - ท	- - - ล	- - - ท	--- รั

คนตรีรับ

- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - - มี่	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	-----------	---------

- - - มี่	- - - มี่	- - - มี่	- - - ล	- - - มี่	- - - ล	- - - ท
-----------	-----------	-----------	---------	-----------	---------	---------

- - - รั	- - - มี่	- - - ท	- - - ล	- - - ท	--- รั
----------	-----------	---------	---------	---------	--------

ร้องวรรคที่ ๔

- - - -	--- โจม	- - - -	- - - ฮัก	-ใหญ่-ไหม	-ใผ-ใผ
- - - -	- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม

- - - หลี	--- ม่วน	- - - ชุด	- - - สัน
- - - ล	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม

- - - หลี	--- ม่วน	- - - ชุด	- - - สัน	- - - ยา	- - - ละนอ
- - - ซ	- - - ล	- - - ฟ	- - - ม	- - - ฟ	- ม - ร

คนตรีรับ

- - - ล	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม	- - - ล	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ซ	- - - ล	- - - ฟ	- - - ม	- - - ฟ	- ม - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------

ท่อน ๒

ร้องวรรคที่ ๑

- - - -	--- ชัก	--- มุ่ง	--- จา	--- หล้าม	--- หน้าม	--- สอง	--- กะ	--- นาน
- - - -	- - - มี่	- - - รั	- - - มี่	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - - รั	- - - มี่

- - - ภู	- - - ลาน	- - - แจก	- - - ปัก
- - - ล	- - - มี่	- - - รั	- - - มี่

--- ไม้	--- ลัก	--- แหล้ม	--- ลุง	--- ใหญ่
- - - ฟ	- - - รั	- - - คี่	- - - ท	- - - ล

--- ตา	- - - มุ่ง	--- โดย	--- หัน
- - - ท	- - - คี่	- - - ท	- - - ล

คนตรีรับ

- - - -	- - - มี่	- - - รั	- - - มี่	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - - รั	- - - มี่
---------	-----------	----------	-----------	---------	---------	---------	----------	-----------

- - - ล	- - - มี่	- - - รั	- - - มี่
---------	-----------	----------	-----------

- - - ฟ	- - - รั	- - - คี่	- - - ท	- - - ล
---------	----------	-----------	---------	---------

- - - ท	- - - คี่	- - - ท	- - - ล
---------	-----------	---------	---------

ร่องวรรคที่ ๒

- - - -	- - - มัน	- - - ป้อ	- - - เสือ	- - - ละ
- - - -	- - - ม้	- - - ม้	- - - ค้	- - - ท

- - - ลาย	- - - ก่าย	- - - ก้อน	- - - -	- - - กิม
- - - ม้	- - - ท	- - - ล	- - - ท	- - - ร้

คนตรีรับ

- - - -	- - - ม้	- - - ม้	- - - ค้	- - - ท
---------	----------	----------	----------	---------

- - - ม้	- - - ค้	- ท - ล	- ซ - ล	- ท - ร้
----------	----------	---------	---------	----------

วรรคที่ ๓

- - - -	- - - เสือ	- - - หน้าม	- - - จั้น	- ทะ - ร้ม
- - - -	- - - ร้	- - - ล	- - - ล	- ท - ล

- - - จ้า	- - - เปิด	- - - กี้	- - - มี
- - - ม้	- - - ล	- - - ท	- - - ม้

- - - คั้น	- - - -	- - - เหน้	- - - จ้ม	- - - ฮิม
- - - ร้	- - - ท	- - - ล	- - - ท	- - - ร้

คนตรีรับ

- - - -	- - - ร้	- - - ล	- - - ล	- ท - ล
---------	----------	---------	---------	---------

- - - ม้	- - - ล	- - - ท	- - - ม้
----------	---------	---------	----------

- - - ร้	- - - ท	- - - ล	- ซ - ล	- ท - ร้
----------	---------	---------	---------	----------

วรรคที่ ๔

----	---มัน	----	---จ้อย	---โน	---ส่อ
----	---ล	----	---ท	---ฟ	---ม

---สอน	---ลูก	---ไต	---แก้	---ไฮ	---ใหม่
---ฟ	---ล	---คั	---ท	---ฟ	---ม

---ใส	---จู้	---คีน	---หลี่
---ล	---ท	---ฟ	---ม

---ใส	---จู้	---คีน	---หลี่	---ละ	---นอ
---ซ	---ล	---ฟ	---ม	---ฟ	-ม-ร

คนตรีรับ

---ล	---ท	---ฟ	---ม
------	------	------	------

---ฟ	---ล	---คั	---ท	---ฟ	---ม
------	------	-------	------	------	------

---ล	---ท	---ฟ	---ม
------	------	------	------

---ซ	---ล	---ฟ	---ม	---ฟ	-ม-ร
------	------	------	------	------	------

ท่อน ๓

ร้องวรรคที่ ๑

----	---เฮา	---ไน	---เข้า	---เป็น
----	---ม	---ม	---ริ	---ท

---ไต	---หม่าน	---สาง	---ผ่าน	---ซ้อ
---ม	---ล	---ท	---ล	---ท

- - - โย	- - - อะ	- - - เมียว	- - - หน้อย
- - - มี่	- - - รั	- - - รั	- - - ล

- - - หลาน	- - - ลึก	- - - จา	- - - ฝี่
- - - ท	- - - คี่	- - - ท	- - - ล

คนตรีรับ

- - - -	- - - มี่	- - - มี่	- - - รั	- - - ท
---------	-----------	-----------	----------	---------

- - - มี่	- - - ล	- - - ท	- - - ล	- - - ท
-----------	---------	---------	---------	---------

- - - มี่	- - - รั	- - - รั	- - - ล
-----------	----------	----------	---------

- - - ท	- - - คี่	- - - ท	- - - ล
---------	-----------	---------	---------

ร้องวรรณคดี ๒

- - - -	- - - หลี่	- - - -	- - - ด้
- - - -	- - - ท	- - - -	- - - มี่

- - - กั้ม	- - - ไน	- - - ไต	- - - ลูก	- - - ใต้	- - - ไล
- - - มี่	- - - มี่	- - - มี่	- - - มี่	- - - มี่	- - - รั

- - - คิน	- - - ัจ	- - - มีน	- - - ป่าง	- - - ด้	- - - มา
- - - รั	- - - คี่	- - - ท	- - - ล	- - - ท	- - - รั

คนตรีรับ

- - - -	- - - ท	- - - -	- - - มี่
---------	---------	---------	-----------

- - - มี่	- - - มี่	- - - มี่	- - - มี่	- - - มี่	- - - รั
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	----------

- - - รั	- - - คี่	- - - ท	- - - ล	- - - ล	- - - รั
----------	-----------	---------	---------	---------	----------

เรื่องวรรณคดีที่ ๓

- - - -	--- แป้ก	- - - คะ	- - - จา	--- กำน
- - - -	- - - ม้	- - - ม้	- - - ม้	- - - ล

--- สาง	--- หม่าน	- - - เจื้อ	- - - คีน
- - - ท	- - - ล	- - - ท	- - - ม้

- - - ต้า	--- คีน	- - - อีด	- - - ฮีค	- - - ฮ้อง	--- จอด
- - - รั	- - - รั	- - - ล	- - - รั	- - - ม้	- - - ล

- - - ไต้	- - - จุน	- - - ลา
- - - คั	- - - ท	- - - ม้ รั

คนตรีรับ

- - - -	- - - ม้	- - - ม้	- - - ม้	- - - ล
---------	----------	----------	----------	---------

- - - ท	- - - ล	- - - ท	- - - ม้
---------	---------	---------	----------

- - - รั	- - - รั	- - - ล	- - - รั	- - - ม้	- - - ล
----------	----------	---------	----------	----------	---------

- ท - คั	- - - ท	- ม้ - รั
----------	---------	-----------

เรื่องวรรณคดีที่ ๔

- - - -	--- เปีย	- - - -	--- ฮิก	--- หม่าน	--- จ้อย
- - - -	- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม

--- บั้น	- - - อะ	--- เมียว	--- หน้อย
- - - ฟ	- - - ล	- - - ฟ	- - - ม

- - - ไค	- - - ไล้	- - - คีน	- - - หลี
- - - ล	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม

- - - ไต	- - - ใต้	- - - กิ่ง	- - - หลี	- - - ละ	- - - นอ
- - - ซ	- - - ล	- - - ฟ	- - - ม	- - - ฟ	- ม - ร

ดนตรีรับ

- - - ล	- - - ท	- - - ม	- ฟ - ม
---------	---------	---------	---------

- - - ฟ	- - - ล	- - - ฟ	- - - ม
---------	---------	---------	---------

- - - ล	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม
---------	---------	---------	---------

- - - ซ	- - - ล	- - - ฟ	- - - ม	- - - ฟ	- ม - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------

สำหรับเพลงขึ้นใหญ่ใหม่สูงเมืองไตเป็นเพลง ๓ ท่อน แต่ละท่อนจะมี ๔ วรรค โดยวรรคที่ ๔ ของทุกท่อนจะเป็นทำนองเดียวกัน หากแต่มีการตัดทำนองไปตามเนื้อร้อง โดยทำนองวรรคที่ ๔ ของท่อน ๒ จะมีการเพิ่มทำนองมากกว่าวรรคที่ ๔ ของท่อน ๑ จำนวน ๑ บรรทัดโน้ตเพลง ได้แก่ ทำนองบรรทัดที่ ๒ ทั้ง ๖ ห้องโน้ตเพลง ส่วนทำนองวรรคที่ ๔ ของท่อน ๓ จะมีเนื้อหาใกล้เคียงกับท่อน ๒ แต่มีการตัดทำนองออกไป ๒ ห้องได้แก่บรรทัดที่ ๒ ห้องที่ ๓ - ๔

ทำนองเพลงอ่องหย่าอ่องจอง หรือ ความสับสน
 สาทิตทำนองโดยกลุ่มสี่ประสานลายไต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 โดยคุณครูสว่างคำ จางยอด

เนื้อร้อง

ท่อน ๑

เนื้อร้อง อ่องหย่าอ่องจอง
 คำแปล สรรพมงคล เราทำสิ่งที่มีชัยแล้ว
 เนื้อร้อง บู้ค้มองปุงก้องไต โยหย่าจ่าติเจื้อแห่ เงื่อนเดินหน้อยสายไตไตไน้ไฟอย่า
 ซวางม้ามันหมา
 คำแปล เสียงดนตรีทั่ว ๆ ไปที่ได้บรรเลงไปแล้ว
 การกำเนิดหรือการเกิดชาติไทใหญ่เรานี้
 เมื่อเราเกิดมาแล้ว ใครอย่ามาคุกคามเรา

ท่อน ๒

เนื้อร้อง ไตจ่าตีเกิดฝัก กีกลูกแมง โหม่ หลอยประจานเสา
 คำแปล ที่กำเนิดของเราอยู่ในทวีปเอเชีย
 เนื้อร้อง กีกลูกแมง โหม่เสาเมือง
 คำแปล เราเกิดมาพร้อม ๆ กับภูเขาในป่าหิมพานต์หรืออาจจะเป็นภูเขาหิมาลัย
 เนื้อร้อง ปุงต่องก้องไห้ บ้อต้อยนากทอง แม่่มองอึดเป็นเชิง
 คำแปล เราทำเสียงดนตรีให้เป็นจังหวะเดียวกัน
 เนื้อร้อง เวิงก้ายาง อะตวางไน้ อ่องหย่าซู้ดตี้จิกจอม
 คำแปล เวลาที่มีการพ้อนรำอย่างเป็นทางการพร้อม ๆ กับดนตรี
 ถึงขั้นตอนสุดท้ายแล้ว

ท่อน ๑

ทำนองนำร้อง

- - - ล	- - - ท	- - - ซ	- ฟ - ม	- - - ล	- ท - ซ	- ซ - ฟ	- ฟ - ม
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- - - ฟ	- ม - ร	- ล - ท	- ค - ริ
---------	---------	---------	----------

รื่องวรรคที่ ๑

- - - -	- - - อ่อง	- - - หย่า	- - - อ่อง	- - - ้อง
- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - มี่

- - - ู้ด	- - - มอง	- - - ุ่ง	- - - ก้อง	- - - ใต้
- - - ร์	- - - ท	- - - ล	- - - ท	- - - ร์

คนตรีรับ

- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - มี่
---------	---------	---------	---------	-----------

- - - ร์	- - - ท	- - - ล	- ซ - ล	- ท - ร์
----------	---------	---------	---------	----------

รื่องวรรคที่ ๒

- - - -	- - - โย	- - - หย่า	- - - จำ	- - - ดี
- - - -	- - - มี่	- - - ล	- - - ล	- - - มี่

- - - ู้จื่อ	- - - ้แห่	- - - ู้เงื่อน	- - - เคน	- - - ้น้อย	- - - สาย	- - - ไค
- - - มี่	- - - ล	- - - คี่	- - - ท	- - - ล	- - - ท	- - - ร์

คนตรีรับ

- - - -	- - - มี่	- - - ล	- - - ล	- - - มี่
---------	-----------	---------	---------	-----------

- - - มี่	- - - ล	- ท - คี่	- - - ท	- - - ล	- ซ - ล	- ท - ร์
-----------	---------	-----------	---------	---------	---------	----------

รื่องวรรคที่ ๓

- - - -	- - - ใต้	- - - -	- - - ้นี้	- - - ใผ	- - - อย่า
- - - -	- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม

- - - ชาวง	- - - ้มัด	- - - ้น	- - - เหมา
- - - ล	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม

---ชวาง	---ม้ัด	---มัน	---เหมา	---ละ	---นอ
---ล	---ซ	---ฟ	---ม	---ฟ	-ม-ร

คนตรีรับ

---ล	---ท	---ฟ	-ซ-ม
------	------	------	------

---ม	-ฟ-ซ	---ฟ	-ซ-ม
------	------	------	------

---ล	-ท-ซ	-ซ-ฟ	-ฟ-ม	---ฟ	-ม-ร
------	------	------	------	------	------

ท่อน ๒

ร้องวรรคที่ ๑

----	---ไต	---จำ	---ดี	---เกิด
----	---ม	---ร	---ม	---ล

---ฝัก	---กัก	---ลูก	---แมง	---ไหม
---ท	---ม	---ร	---ร	---ล

---หลอย	---ปา	---จาน	---เสา
---ท	---ค	---ท	---ล

คนตรีรับ

----	---ม	---ล	---ม	---ล
------	------	------	------	------

---ท	---ม	---ร	---ร	---ล
------	------	------	------	------

---ท	---ค	---ท	---ล
------	------	------	------

ร้องวรรคที่ ๒

----	---กัก	----	---ลูก
----	---ม	----	---ค

--- แมง	--- โหม่	--- เสา	--- เมือง
--- ท	--- ล	--- ท	--- ร์

คนตรีรับ

-----	--- ม้	-----	--- ค้
-------	--------	-------	--------

--- ท	--- ล	-ซ - ล	- ท - ร์
-------	-------	--------	----------

ร้องวรรคที่ ๓

-----	--- ปู่	--- ต่อ	--- ก้อ	--- ไร่
-----	--- ล	--- ล	--- ท	--- ล

--- ป้อ	--- ต่อ	--- นาก	--- ทอง
--- ม้	--- ล	--- ท	--- ม้

--- แม่	--- มอง	--- อี้ด	--- เป็น	--- เซิง
--- ค้	--- ท	--- ล	--- ท	--- ร์

คนตรีรับ

-----	--- ล	--- ล	--- ท	--- ล
-------	-------	-------	-------	-------

--- ม้	--- ล	--- ท	--- ม้
--------	-------	-------	--------

--- ค้	--- ท	--- ล	-ซ - ล	- ท - ร์
--------	-------	-------	--------	----------

ร้องวรรคที่ ๓

-----	--- เวิง	-----	--- ก้า	--- ขาง	--- ตวาง
-----	--- ล	-----	--- ล	--- ท	--- ล

- - - ไม้	- - - ออ	- - - อ่อง	- - - หย่า
- - - ล	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม

- - - ชุค	- - - ตี	- - - จิก	- - - จอม
- - - ล	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม

- - - ชุค	- - - ตี	- - - จิก	- - - จอม	- - - ละ	- - - นอ
- - - ล	- - - ซ	- - - ฟ	- - - ม	- - - ฟ	- ม - ร

ดนตรีรับ

- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - - ล
---------	---------	---------	---------

- - - ล	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม
---------	---------	---------	---------

- - - ล	- - - ท	- - - ฟ	- - - ม
---------	---------	---------	---------

- - - ล	- - - ซ	- - - ฟ	- - - ม	- - - ฟ	- ม - ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------

(ทำนองร้องจบแล้ว บรรเลงเฉพาะทำนองรับอีกท่อนละ ๑ เที้ยวตั้งแต่ท่อน ๑ – ๒ แล้วทอดลงจบ)

เพลงอ่องหย่าอ่องจอง เป็นบทเพลงประเภท ๒ ท่อน ท่อน ๑ ประกอบด้วยทำนอง ๓ วรรค ท่อน ๒ ประกอบด้วยทำนอง ๔ วรรค โดยทำนองทุกวรรคจะเป็นการร่อนนำก่อน หลังจากนั้นดนตรีจะรับทำนองเดียวกันกับทำนองร้องของวรรคนั้นๆ

จากการศึกษาทำนองเพลงของลิเกจ๊าดไต โดยทำการศึกษาจากบทเพลงสำคัญ ๒ เพลง ได้แก่ เพลงขึ้นใหญ่ใหม่สูงเมืองไตและเพลงอ่องหย่าอ่องจอง พบลักษณะสำคัญ ๖ ประการดังนี้

ประการแรก พบว่าทำนองการขึ้นต้น หรือท่อนนำ ก่อนเข้าสู่บทร้อง ทั้งเพลงขึ้นใหญ่ใหม่สูงเมืองไตและเพลงอ่องหย่าอ่องจอง เป็นการดำเนินทำนองอย่างเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงการไม่เคร่งครัดเรื่องของการปรับเปลี่ยนทำนองเพลง หากแต่เน้นเรื่องของคำร้องเป็นสำคัญ

ประการที่สอง พบว่าการใช้กลุ่มเสียงเพื่อการดำเนินทำนองมีการใช้เสียงครบทั้ง ๗ เสียง เรียงร้อยเป็นทำนอง ซึ่งมีความแตกต่างไปจากดนตรีพื้นบ้านประเภทอื่นๆ ที่มักชัดเจนเรื่องการใช้กลุ่มเสียง ๕ เสียงดำเนินทำนองเป็นส่วนใหญ่

ประการที่สาม พบระเบียบวิธีการดำเนินทำนองของทำนองเพลงจ๊าดไต จะมีการร้องนำ และดนตรีรับทำนองเดียวกับทำนองการขับร้องนั้นอีกครั้งหนึ่ง สำหรับประเด็นนี้พิจารณาเห็นว่าเป็นการพักเสียงร้อง เนื่องจากทำนองเพลงจ๊าดไตนั้น นิยมร้องด้วยเสียงสูงเป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นนักร้องต้องใช้พลังในการขับร้องมาก เมื่อดนตรีรับทุกคำร้อง ย่อมทำให้นักร้องสามารถร้องได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

ประการที่สี่ พบว่าการดำเนินทำนองร้องจะเป็นทำนองที่ร้องแบบตรง ๆ กล่าวคือเป็นการร้องเสียงตรงเสียงเดียวไปตามคำร้องที่กำหนดในบทเพลงนั้น ไม่มีการร้องเอื้อนใด ๆ ประกอบหากไม่มีคำร้อง

ประการที่ห้า พบว่าการดำเนินกระสวนทำนองเพลงทุกวรรค มีการวางเสียงลูกตกที่สม่ำเสมอ โดยวรรคแรกใช้ลูกตกเสียงลา วรรคที่ ๒ – ๓ จะมุ่งไปสู่เสียงลูกตกสุดท้ายที่เสียงสูง ได้แก่ เสียงเรสูง เป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อเป็นวรรคสุดท้ายจะพบว่าเสียงของลูกตกมาสู่เสียงต่ำ โดยกำหนดอย่างสม่ำเสมอ ลักษณะเช่นนี้ทำให้การดำเนินทำนองมีความคลี่คลาย จำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

เพลงจ๊าดไตใหญ่ใหม่สูงเมืองไต

ท่อน ๑

วรรคที่ ๑	ลูกตกเสียงลา
วรรคที่ ๒	ลูกตกเสียงเรสูง
วรรคที่ ๓	ลูกตกเสียงเรสูง
วรรคที่ ๔	ลูกตกเสียงเรต่ำ

ท่อน ๒

วรรคที่ ๑	ลูกตกเสียงลา
วรรคที่ ๒	ลูกตกเสียงเรสูง
วรรคที่ ๓	ลูกตกเสียงเรสูง
วรรคที่ ๔	ลูกตกเสียงเรต่ำ

ท่อน ๓

วรรคที่ ๑	ลูกตกเสียงลา
วรรคที่ ๒	ลูกตกเสียงเรสูง
วรรคที่ ๓	ลูกตกเสียงเรสูง

วรรคที่ ๔ ลูกตกเสียงเรต่ำ
เพลงอ่องหย่าอ่องจอง

ท่อน ๑

วรรคที่ ๑ ลูกตกเสียงเรสูง
วรรคที่ ๒ ลูกตกเสียงเรสูง
วรรคที่ ๓ ลูกตกเสียงเรต่ำ

ท่อน ๒

วรรคที่ ๑ ลูกตกเสียงลา
วรรคที่ ๒ ลูกตกเสียงเรสูง
วรรคที่ ๓ ลูกตกเสียงเรสูง
วรรคที่ ๔ ลูกตกเสียงเรต่ำ

ประการสุดท้าย พบลักษณะการใช้เสียงเรียงกันรูปแบบ “๑ เสียง” และเสียงเรียงกัน
รูปแบบ “๔ เสียง” เป็นส่วนใหญ่ในการดำเนินทำนอง จำแนกได้ดังนี้

เพลงขึ้นใหญ่ใหม่สูงเมืองไต

ท่อน ๑ วรรคนำ ปรากฎ ๒ ตำแหน่งได้แก่

/ - - - ซ / - ฟ - ม / และ / - ล - ท / - ค - ร /

ท่อน ๑ วรรคที่ ๒ ปรากฎ ๑ ตำแหน่งได้แก่ / - - - ล / - ท - ค /

ท่อน ๑ วรรคที่ ๓ ปรากฎ ๓ ตำแหน่งได้แก่

/ - - - ม / - ฟ - ซ / และ / - ซ - ฟ / - ฟ - ม / และ / - - - ฟ / - ม - ร /

ท่อน ๒ วรรคที่ ๑ ปรากฎ ๑ ตำแหน่งได้แก่ / - - - ค / - ท - ล /

ท่อน ๒ วรรคที่ ๓ ปรากฎ ๑ ตำแหน่งได้แก่ / - - - ค / - ท - ล /

ท่อน ๒ วรรคที่ ๔ ปรากฎ ๒ ตำแหน่งได้แก่ / - - - ค / - ท - ล /

/ - ล - ซ / - ฟ - ม / และ / - - - ฟ / - ม - ร /

เพลงอ่องหย่าอ่องจอง

ท่อน ๑ วรรคนำ ปรากฎ ๑ ตำแหน่งได้แก่ / - - - ฟ / - ม - ร /

ท่อน ๑ วรรคที่ ๑ ปรากฎ ๒ ตำแหน่งได้แก่

/ - - - ค / - ท - ล / และ / - ร - ค / - ท - ล /

ท่อน ๑ วรรคที่ ๒ ปรากฎ ๑ ตำแหน่งได้แก่ / - - - ค / - - - ท / - - - ล / - - - ท /

ท่อน ๑ วรรคที่ ๔ ปรากฎ ๑ ตำแหน่งได้แก่ / - - - ฟ / - ม - ร /

ท่อน ๒ วรรคที่ ๑ ปรากฎ ๒ ตำแหน่งได้แก่

/ - ร - ค / - ท - ล / และ / - - - ค / - ท - ล /

ท่อน ๒ วรรคที่ ๒ ปราภฏ ๑ ตำแหน่งได้แก่ / - - - ค / - ท - ล /
 ท่อน ๒ วรรคที่ ๔ ปราภฏ ๑ ตำแหน่งได้แก่ / - - - ฟ / - ม - ร /
 ท่อน ๓ วรรคที่ ๑ ปราภฏ ๑ ตำแหน่งได้แก่ / - - - ค / - ท - ล /
 ท่อน ๓ วรรคที่ ๒ ปราภฏ ๑ ตำแหน่งได้แก่ / - ร - ค / - ท - ล /
 ท่อน ๓ วรรคที่ ๔ ปราภฏ ๑ ตำแหน่งได้แก่ / - - - ฟ / - ม - ร /

ประเด็นเรื่องของการนำเสียงเรียงกัน ๓ เสียงบ้าง ๔ เสียงบ้าง มาเรียงร้อยต่อกันทำให้ทำนองเพลงมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงเรียงกันไป เป็นการแสดงออกถึงความมีระเบียบของคนไทใหญ่ที่เน้นความเรียบง่าย เรียบร้อย ไม่โลด โผน ถือเป็นภูมิปัญญาของผู้สูงอายุที่ทำการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนปรากฏในปัจจุบัน

สำหรับทำนองลิเกจ๊าดไต เป็นทำนองเพลงที่เน้นเนื้อร้องเพื่อดำเนินเรื่องราวเป็นสำคัญ โดยดนตรีจะบรรเลงคลอไปกับเสียงร้องและบรรเลงรับทำนองเดียวกับการขับร้องโดยไม่เน้นการเปลี่ยนแปลงทำนองเป็นอย่างอื่น นับได้ว่า เป็นศิลปะทางดนตรีแขนงหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะของชาวไทใหญ่ และเป็นลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากวัฒนธรรมดนตรีประเภทอื่นๆ ของไทใหญ่ด้วย

๓.๔ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๓.๔.๑ บทสรุป

การอ่านธรรมชาติและการเห็ดความ

การอ่านธรรมชาติ ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาไทใหญ่ โดยผู้สูงอายุของชาวไทใหญ่จะมีบทบาทเป็นผู้อ่านธรรมชาติ ทั้งนี้ผู้สูงอายุคนดังกล่าวต้องได้รับการยอมรับในสังคมด้วย จึงจะสามารถทำหน้าที่นำภูมิปัญญาดังกล่าวใช้เป็นที่สื่อในการสอนคนในสังคมและเยาวชนให้เป็นคนดี ส่วนการเห็ดความนั้น แม้ว่าจะเป็นการร้องโต้ตอบระหว่างชายหญิง แต่ปัจจุบันภูมิปัญญาดังกล่าวไปตกอยู่กับผู้สูงอายุ จึงจะเป็นผู้มีความสามารถเห็ดความเพื่อแสดงในงานประเพณีและโอกาสต่าง ๆ ทั้งนี้ด้วยสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้การสืบทอดของเยาวชนมีความแตกต่างไปจากอดีต

สำหรับประเด็นของเนื้อหาดนตรีสรุปได้ว่า การอ่านธรรมชาติมีการใช้เสียงอย่างน้อยที่สุด ๓ เสียงและใช้เสียงมากที่สุดไม่เกิน ๕ เสียง สำหรับเสียงที่ใช้เป็นหลักที่ใช้จะเป็นเสียง “เสียงโศกและเสียงซอล” เป็นส่วนใหญ่ ทำนองส่วนใหญ่เมื่อขึ้นต้นด้วยเสียงใดก็จะจบทำนองสุดท้ายด้วยพยางค์เสียงเดิม แสดงการจบที่สมบูรณ์ เนื่องจากการลงจบด้วยเสียงแรกของกลุ่มเสียงส่วนใหญ่ที่ใช้ นอกจากนี้การดำเนินทำนองยังพบการลากเสียงไหลเป็นคู่ ๒ คู่ ๓ คู่ ๕ และพบว่าการลากเสียงลูกตกของทำนองเพลงห้องที่ ๓ โดยทำนองหลังท่าโหลง ซึ่งเป็นทำนองใหญ่มีลักษณะ “ลากเสียงคู่เสียงสูงที่ห้องที่ ๓” เป็นส่วนใหญ่ได้แก่เสียงโศกสูง ทำนองหลังท่ากลางและทำนองหลังท่าปลายมีลักษณะ “การใช้เสียงระดับกลางได้แก่เสียงฟา ซอล ลา ที่ห้องที่ ๓” เป็นส่วนใหญ่

การตีกลองกันยาว

หลักการการกำหนดจำนวนมองที่ต้องเป็นจำนวนคี่ซึ่งถือเป็นเลขมงคลและเสียงของมองว่ามีเสียงห่างกันเป็นคู่ ๕ ตามหลักการของศิลปินที่กล่าวกันไว้เป็นส่วนใหญ่ นั้น ปรากฏที่จังหวัดเชียงใหม่ด้วยโดยอำเภอเวียงแหง ถือเป็นพื้นที่ที่เครื่องดนตรีมีความสมบูรณ์มากที่สุด โดยพิจารณาจากจำนวนมอง ซึ่งมีความถูกต้องตามขนบของไทใหญ่คือเป็นเลขคี่เป็นส่วนมากที่สุดกว่าอำเภออื่นๆ และยังเป็นมองที่มีเสียงเป็นคู่ ๕ เป็นส่วนใหญ่อีกด้วย

กระสวนทำนองกลองกันยาวที่ใช้ดีกับการแห่ การพ็อนนกกิ่งกะหล่ำ การพ็อนโต การพ็อนมือ การพ็อนดาบ การพ็อนค้อน สามารถจำแนกได้ ๓ ประการ

ประการแรก การขึ้นต้นการบรรเลงทุกครั้ง โดยไม่ว่าจะเป็นการตีกลองกันยาว ประกอบการแห่ การพ็อนนกกิ่งกะหล่ำ การพ็อนโต การพ็อนดาบ การพ็อนมือและการพ็อนค้อน ทำนองจะไม่ขึ้นต้นด้วยกลองกันยาว กลับใช้เครื่องกำกับจังหวะได้แก่มองและฉาบขึ้นต้นทำนองสำหรับการบรรเลงรวมวง หลังจากนั้นจึงจะตีทำนองของกลองกันยาวติดตามเข้ามา

ประการที่สอง ส่วนงานการลงจบการตีกลองกันยาวไม่ว่าจะตีประกอบการแห่ตีประกอบการพ้อนนท ตีประกอบการพ้อนโต ตีประกอบการพ้อนดาบ พ้อนมือ หรือ พ้อนก้อน จะลงจบด้วยเสียง “ปู้บ” หรือการตีกลองบนหน้ากลองทั้งสิ้น

ประการที่สาม กระบวนการดำเนินทำนองกลองกันยาวไม่ว่าจะตีเพื่อวัตถุประสงค์ใดจะไม่มีกำหนดกระบวนการทำนองแยกประเภทได้ชัดเจนนัก การใช้กระบวนการทำนองสามารถใช้ตีทดแทนกันได้ โดยการตีประกอบการแห่ ที่ต้องสร้างความสนุกสนานจะมีกระบวนการก่อนข้างเป็นพยางค์ถี่ กล่าวคือเป็นการตี ๔ พยางค์เสียงต่อ ๑ ห้องโน้ตไทย สำหรับการตีกลองกันยาวประกอบการพ้อนรำหรือการแสดง มักจะตีห่างกว่า กล่าวคือเป็นการตี ๒ พยางค์เสียงต่อ ๑ ห้องโน้ตไทยเป็นส่วนใหญ่

กลองมองเซิง

วัฒนธรรมการตีกลองมองเซิงมีลักษณะที่โดดเด่น ๓ ประการ ประการแรก การตีกลองมองเซิงจะขึ้นต้นด้วยเสียงฉาบเป็นอันดับแรก โดยลักษณะเสียงฉาบจะตีเป็นเสียง “เซ่” เป็นเสียงแรกนั้น สร้างความรู้สึกที่แตกต่างไปจากการตีกลองกันยาว แสดงลักษณะเสียงที่อ่อนหวานกว่า เนื่องจากเสียงฉาบที่กระทบกันถี่ ๆ นั้น ไม่หนักแน่นอย่างเสียงมองและเสียงฉาบที่ดีสำหรับกลองกันยาว ประการที่สองพบว่าลักษณะเสียงกลองมองเซิงได้แก่ “เสียงตึง” จะตีพร้อมกันกับเสียงมอง โดยจะกำหนดให้ตกอยู่ในตำแหน่งที่เป็น “จังหวะหนัก” ได้แก่ท้ายห้องโน้ตเพลงที่ ๒ ห้องโน้ตเพลงที่ ๔ ห้องโน้ตเพลงที่ ๖ และห้องโน้ตเพลงที่ ๘ และประการที่สามลักษณะกระบวนการทำนองกลองมองเซิงปรากฏ ๖ กระบวน

ปี่น้ำเต้า

การเป่าปี่น้ำเต้ามีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ ประการแรกพบว่าการดำเนินทำนองเป็นลักษณะการเป่าทำนองยาว ๆ โดยไม่มีจังหวะเข้ามาควบคุมการบรรเลง ประการที่สองพบการดำเนินทำนองส่วนใหญ่ใช้เสียงทางเสียงสูงมาประกอบเป็นทำนองเพลง และประการที่สามพบว่าการใช้ “การรวบเสียง” มาประกอบในการดำเนินทำนอง

ดิ่งตุ้ม – มองกา

ลักษณะการดำเนินทำนองดิ่งตุ้ม เป็นการตีไม้ไผ่ด้วยมือขวาและมือซ้าย ประกอบกันเป็นทำนองอย่างทำนองวงกลองกันยาวและกลองมองเซิง โดยมีมือขวาจะตีขึ้นเป็นเสียงมอง ดำเนินเป็นเสียงกำกับจังหวะและดำเนินทำนองอย่างกลองกันยาวและกลองมองเซิงด้วยมือซ้าย เมื่อนำมองกาซึ่งทำหน้าที่เคาะจังหวะอย่างกรับเข้ามาผสมผสานบรรเลงร่วมกันกับการตี “นอง” โดยการชอยมือขวา ๒ พยางค์เสียงบ้าง ๓ พยางค์เสียงบ้าง ประกอบการตีด้วยมือขวาที่แสดงจังหวะหนักเข้าไปอีกชั้นหนึ่งพร้อมการตีดิ่งตุ้มแทนเสียงมองด้วย ทำให้เสียงของการผสมวงมีคุณลักษณะดังมาก

ขึ้น ทั้งนี้อาจด้วยเสียงการตีคไมไฟหรือตีตุ้มจะค่อนข้างมีคุณลักษณะเบา การเพิ่มมองกากเข้าไปผสมผสาน ทำให้เพิ่มความสนุกสนานขึ้นด้วยอีกประการหนึ่ง

ลีลาบ

ทำนองการตีลีลาบ เป็นลักษณะการกำกับจังหวะหนัก เช่นเดียวกับการตีกรับในวงดนตรีไทย ลักษณะดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า ดนตรีของไทยใหญ่ขึ้นมีความใกล้เคียงกับดนตรีประเภทอื่นๆ ที่มักต้องมีเครื่องกำกับจังหวะหนัก เพื่อให้การบรรเลงรวมวงเกิดความหนักแน่น และเพื่อเป็นจังหวะให้กับนักดนตรีโดยรวมได้บรรเลงโดยพร้อมเพรียงกันอีกประการหนึ่งด้วย

ทำนองลิเกจ้ำดไต

พบลักษณะสำคัญ ๖ ประการดังนี้

ประการแรก พบว่าทำนองการขึ้นต้น หรือท่อนนำ ก่อนเข้าสู่บทร้อง ทั้งเพลงขึ้นใหญ่ใหม่สูงเมื่อไตและเพลงอ่อนหย่าอ่อนจง เป็นการดำเนินทำนองอย่างเดียวกัน แสดงให้เห็นการไม่เคร่งครัดเรื่องของการปรับเปลี่ยนทำนองเพลง หากแต่เน้นเรื่องของคำร้องเป็นสำคัญ

ประการที่สอง พบว่าการใช้กลุ่มเสียงเพื่อการดำเนินทำนองมีการใช้เสียงครบทั้ง ๗ เสียงเรียงร้อยเป็นทำนอง ซึ่งมีความแตกต่างไปจากดนตรีพื้นบ้านประเภทอื่นๆ ที่มักชัดเจนเรื่องการใช้กลุ่มเสียง ๕ เสียงดำเนินทำนองเป็นส่วนใหญ่

ประการที่สาม พบระเบียบวิธีการดำเนินทำนองของทำนองเพลงจ้ำดไตมีการร้องนำ และดนตรีรับทำนองเดียวกับทำนองการขับร้องนั้นอีกครั้งหนึ่ง สำหรับประเด็นนี้พิจารณาเห็นว่า เป็นการพักเสียงร้อง เนื่องจากทำนองเพลงจ้ำดไตนั้น นิยมร้องด้วยเสียงสูงเป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นนักร้องต้องใช้พลังในการขับร้องมาก เมื่อดนตรีรับทุกคำร้อง ย่อมทำให้นักร้องสามารถร้องได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

ประการที่สี่ พบว่าการดำเนินทำนองร้องจะเป็นทำนองที่ร้องแบบตรง ๆ กล่าวคือเป็นการร้องเสียงตรงเสียงเดียวไปตามคำร้องที่กำหนดในบทเพลงนั้น ไม่มีการร้องเอื้อนใด ๆ ประกอบหากไม่มีคำร้อง

ประการที่ห้า พบว่าการดำเนินกระสวนทำนองเพลงทุกรรค มีการวางเสียงลูกตกที่สม่ำเสมอ โดยวรรคแรกใช้ลูกตกเสียงลา วรรคที่ ๒ - ๓ จะมุ่งไปสู่เสียงลูกตกสุดท้ายที่เสียงสูงได้แก่ เสียงเรสูง เป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อเป็นวรรคสุดท้ายจะพบว่าเสียงของลูกตกมาสู่เสียงต่ำ โดยกำหนดอย่างสม่ำเสมอ ลักษณะเช่นนี้ทำให้การดำเนินทำนองมีความคลี่คลาย ประการสุดท้ายพบลักษณะการใช้เสียงเรียงกันรูปแบบ “ ๓ เสียง ” และเสียงเรียงกันรูปแบบ “ ๔ เสียง ” เป็นส่วนใหญ่ ในการดำเนินทำนอง ส่งผลให้ทำนองเพลงมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงเรียงกันไป เป็นการแสดงออกถึงความมีระเบียบของคนไทยใหญ่ที่เน้นความเรียบง่าย เรียบร้อย ไม่โลดโผน ถือเป็นภูมิปัญญาของผู้สูงอายุที่ทำการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนปรากฏในปัจจุบัน

สำหรับทำนองลูกเงี้ยวไต เป็นทำนองเพลงที่เน้นเนื้อร้องเพื่อดำเนินเรื่องราวเป็นสำคัญ โดยดนตรีจะบรรเลงคลอไปกับเสียงร้องและบรรเลงรับทำนองเดียวกับการขับร้อง โดยไม่เน้นการเปลี่ยนแปลงทำนองเป็นอย่างอื่น นับได้ว่าเป็นศิลปะทางดนตรีแขนงหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะของชาวไทใหญ่ และเป็นลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากวัฒนธรรมดนตรีประเภทอื่นๆ ของไทใหญ่ด้วย

๓.๔.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยเรื่องคลังภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ โดยศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ายังมีชาวไทใหญ่ที่ยังอาศัยอยู่ในถิ่นแผ่นดินไทยจนเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดเชียงใหม่แล้ว ยังมีปรากฏในจังหวัดอื่นๆ ด้วยเช่น จังหวัดเชียงราย หรือแม้กระทั่งกรุงเทพมหานคร ซึ่งหากมีการดำเนินการวิจัยสืบเนื่อง ก็จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการสืบไป

ผู้สูงอายุ มีบทบาทเรื่องของวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ในปัจจุบัน โดยผู้สูงอายุเป็นผู้ที่รวบรวมองค์ความรู้ทุกประเภทได้เนื้อหาที่ละเอียดกว่าเยาวชน ผู้สูงอายุยังเป็นผู้ทำหน้าที่แสดงวัฒนธรรมการบรรเลงต่างๆ ประเภทไม่ว่าจะเป็นการอ่านธรรมชาติ การเห็ดความ การพ้อนประเภทต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องของการตีกลองกันยาว กลองมองเซิง ยังปรากฏความหลากหลายของเนื้อหาทางดนตรีเมื่อบรรเลง โดยผู้สูงอายุ สำหรับปี่น้ำเต้า เป็นเครื่องเป่าที่ปรากฏในผู้สูงอายุเพียง ๑ ท่าน และกำลังจะสูญหายไปไม่ช้า

วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่

การอ่านธรรมชาติและการเล่นความถี่ได้ว่าเป็นภูมิปัญญาไทใหญ่ โดยผู้สูงอายุของชาวไทใหญ่จะมีบทบาทเป็นผู้อ่านธรรมชาตินี้ผู้สูงอายุคนดังกล่าวต้องได้รับการยอมรับในสังคมด้วย จึงจะสามารถทำหน้าที่นำภูมิปัญญาดังกล่าวใช้เป็นสื่อในการสอนคนในสังคมและเยาวชนให้เป็นคนดี การอ่านธรรมชาติมีการใช้เสียงอย่างน้อยที่สุด ๓ เสียงและใช้เสียงมากที่สุดไม่เกิน ๕ เสียง ทำนองส่วนใหญ่เมื่อขึ้นต้นด้วยเสียงใดก็จะจบทำนองสุดท้ายด้วยพยางค์เสียงเดิม การดำเนินทำนองยังพบการลากเสียงไหลเป็นคู่ ๒ คู่ ๓ คู่ ๕ และพบว่าการลากเสียงลูกตกของทำนองเพลงห้องที่ ๓

กระสวนทำนองกลองกันยาว พบลักษณะการขึ้นต้นการบรรเลงทุกครั้งใช้เครื่องกำกับจังหวะขึ้นต้นทำนองสำหรับการบรรเลงรวมวง ส่วนวนการลงจบการตีกลองกันยาวไม่ว่าจะตีด้วยวัตถุประสงคใดพอจะลงจบด้วยเสียง “ป๊อบ” หรือการตีกลองบนหน้ากลองทั้งสิ้น และกระสวนการดำเนินทำนองเมื่อนำไปใช้ต่างโอกาสสามารถใช้ทดแทนกันได้

การตีกลองมองเข็งมีลักษณะที่โดดเด่นคือขึ้นต้นด้วยเสียงฉาบเป็นอันดับแรก แสดงลักษณะเสียงที่อ่อนหวาน ลักษณะเสียงกลองมองเข็งได้แก่ “เสียงตึง” จะตีพร้อมกันกับเสียงมอง และลักษณะกระสวนทำนองกลองมองเข็งปรากฏ ๖ กระสวนหลัก

การเป่าปี่น้ำเต้าพบว่าการดำเนินทำนองเป็นลักษณะการเป่าทำนองยาว ๆ โดยไม่มีจังหวะเข้ามาควบคุมการบรรเลง การดำเนินทำนองส่วนใหญ่ใช้เสียงทางเสียงสูงมาประกอบเป็นทำนองเพลง และมีการใช้ “การรวบเสียง” มาประกอบในการดำเนินทำนอง

การดำเนินทำนองตั้งตุม เป็นการคิดไม้ไผ่ด้วยมือขวาและมือซ้าย ประกอบกันเป็นทำนองอย่างทำนองวงกลองกันยาวและกลองมองเข็ง โดยมือขวาจะคิดขึ้นเป็นเสียงมอง

ทำนองการตีสีคาบ เป็นลักษณะการกำกับจังหวะหนัก เช่นเดียวกับการตีรับในวงดนตรีไทย เพื่อให้การบรรเลงรวมวงเกิดความหนักแน่น และเพื่อเป็นจังหวะให้กับนักดนตรีโดยรวมได้บรรเลงโดยพร้อมเพรียงกันอีกประการหนึ่ง

ทำนองเถิกจาดไต เป็นทำนองเพลงที่เน้นเนื้อร้องเพื่อดำเนินเรื่องราวเป็นสำคัญ โดยดนตรีจะบรรเลงคลอไปกับเสียงร้องและบรรเลงรับทำนองเดียวกับการขับร้องโดยไม่เน้นการเปลี่ยนแปลงทำนองเป็นอย่างอื่น มีการดำเนินทำนองการขึ้นต้น หรือท่อนนำก่อนเข้าสู่ท่วง การใช้กลุ่มเสียงเพื่อการดำเนินทำนองมีการใช้เสียงครบทั้ง ๗ เสียงเรียงร้อยเป็นทำนอง ระเบียบวิธีการดำเนินทำนองมีการร้องนำ และดนตรีรับทำนองเดียวกับทำนองการขับร้องนั้นอีกครั้งหนึ่ง การดำเนินทำนองร้องจะเป็นทำนองที่ร้องแบบตรง ๆ ไปตามคำร้องที่กำหนดในบทเพลงนั้น ไม่มีการร้องเอื้อนใด ๆ ประกอบหากไม่มีคำร้อง การดำเนินกระสวนทำนองเพลงทุกรวด มีการวางเสียงลูกตกที่สม่ำเสมอ และพบลักษณะการใช้เสียงเรียงกันรูปแบบ “๓ เสียง” และเสียงเรียงกันรูปแบบ “๔ เสียง” เป็นส่วนใหญ่ในการดำเนินทำนอง

บทที่ ๔

พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้

ดนตรีไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์

สารบัญ บทที่ ๔

	หน้า
ความหมายของพิธีกรรม	๒๑
ความหมายของความเชื่อ	๒๒
วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวไทยใหญ่	๒๔
ประเพณีในงานบวชของชาวไทยใหญ่	๒๕
พิธีกรรมและงานเฉลิมฉลองประจำปีของคนไทยใหญ่	๒๖
ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องคนตรีของชาวไทยใหญ่	๒๘
บทสัมภาษณ์ศิลปินไทยใหญ่	๒๙
สรุปและวิเคราะห์ผล	๒๑๑๔

สารบัญภาพ บทที่ ๔

	หน้า
ภาพที่ ๔.๑ ครูศรีมิ พงศาสกุล	๒๕
ภาพที่ ๔.๒-๔.๕ บ้านของครูศรีมิ พงศาสกุล	๒๕
ภาพที่ ๔.๖ ตำราการควั่นตีวันเสียว	๒๑๑
ภาพที่ ๔.๗-๔.๘ หิ้งบูชาพระพุทธรูปเจ้าของผู้อ่านธรรม	๒๑๒
ภาพที่ ๔.๙ ลายที่ใช้สำหรับกินอาก ๖๐ ตัว	๒๑๓
ภาพที่ ๔.๑๐ ครูฝูว์ จิ่งนะ	๒๑๕
ภาพที่ ๔.๑๑-๔.๑๒ วัคซีนงแป้น (จงออก)	๒๑๕
ภาพที่ ๔.๑๓-๔.๑๔ หนังสือธรรมอายุกว่า ๑๐๐ ปี ของนายโป จิ่งนะ บิดาของครูฝูว์ จิ่งนะ	๒๑๗
ภาพที่ ๔.๑๕ อาจารย์บุญธรรม โพธิ์เงิน	๒๒๐
ภาพที่ ๔.๑๖ อาจารย์ธนเทพ ทองคำ	๒๒๐
ภาพที่ ๔.๑๗ อาจารย์ธนเทพ ทองคำ สาธิตการจัดวงกลองกันยาว (ซ้าย)	๒๒๐
ภาพที่ ๔.๑๘ อาจารย์ธนเทพ ทองคำ สาธิตการจัดวงมองเซิง (ขวา)	๒๒๐
ภาพที่ ๔.๑๙ ครูสุนันต์คำ จองແທ່ງ	๒๒๒
ภาพที่ ๔.๒๐-๔.๒๑ บัตรประชาชน และบัตรประชาชนชมรมผู้สูงอายุ ตำบลแม่ฮ้อย อำเภอแม่ฮ้อย.. ของครูสุนันต์คำ จองແທ່ງ	๒๒๒
ภาพที่ ๔.๒๒-๔.๒๓ สถานที่สัมภาษณ์และบ้านของครูสุนันต์คำ จองແທ່ງ	๒๒๒
ภาพที่ ๔.๒๔ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า	๒๒๔
ภาพที่ ๔.๒๕ เจ้ากอนดิงยะ	๒๒๕
ภาพที่ ๔.๒๖ เจ้าอาหนันต์คำ	๒๒๕
ภาพที่ ๔.๒๗ เจ้าโมคคัลลาน	๒๒๕
ภาพที่ ๔.๒๘ เจ้าสารีบุตร	๒๒๖
ภาพที่ ๔.๒๙ เจ้าอ่าฮู้หะ	๒๒๖
ภาพที่ ๔.๓๐ เจ้าเหล่าว่าตี้	๒๒๖
ภาพที่ ๔.๓๑ เจ้ากาหว่าปะติ	๒๒๗
ภาพที่ ๔.๓๒ เจ้าอุปาลี	๒๒๗
ภาพที่ ๔.๓๓-๔.๓๕ หิ้งพระพุทธรูปเจ้า ๘ องค์	๒๒๗
ภาพที่ ๔.๓๖-๔.๓๗ ลายออกแบบเมตตามหานิยม	๒๒๘
ภาพที่ ๔.๓๘ ลายางเพื่อปลุกกำลัง	๒๒๘
ภาพที่ ๔.๓๙ ครูประเดิม ต่างเสน	๒๓๐

	หน้า
ภาพที่ ๔.๔๐ โบราณวัตถุขั้บรถของครูประเดิม ส่างเสน ออกโดยนายทะเบียนจังหวัดเชียงใหม่	๒๓๐
ภาพที่ ๔.๔๑-๔.๔๓ บ้านครูประเดิม ส่างเสน	๒๓๐
ภาพที่ ๔.๔๔-๔.๔๕ ประวัติด้านการเรียนรู้หอมพื้นบ้าน.....	๒๓๑
ภาพที่ ๔.๔๖ การจัดชั้นครู เขียนขึ้นตามคำให้สัมภาษณ์ของครูประเดิม ส่างเสน.....	๒๓๒
ภาพที่ ๔.๔๗ เครื่องดนตรีในวัดโพธิ์ทอง หมู่บ้านลานใน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เขียนเป็น ภาษาไทยใหญ่ไว้ว่า “ห้ามข้ามเครื่องดนตรี”	๒๓๖
ภาพที่ ๔.๔๘ กลองก้นยาว วัดแม่อายหลวง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ ผูกไว้กับเสาโบสถ์ ใกล้พระประธาน	๒๓๖
ภาพที่ ๔.๔๙ หิ้งบูชาเทพเจ้า (ซ้าย) พระพุทธเจ้า (กลาง) ฤๅษี (ขวา).....	๒๓๗
ภาพที่ ๔.๕๐ ครูอภิชัย สถาพร (ซ้าย) และครูตีบ วงปา (ขวา)	๒๓๘
ภาพที่ ๔.๕๑ ครูตีบ วงปา.....	๒๓๘
ภาพที่ ๔.๕๒ บัตรชมรมแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ และบัตรประจำตัวสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ อำเภอเวียงแหง ของครูตีบ วงปา.....	๒๓๘
ภาพที่ ๔.๕๓ ครูอภิชัย สถาพร	๒๓๙
ภาพที่ ๔.๕๔ บัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าของครูอภิชัย สถาพร	๒๓๙
ภาพที่ ๔.๕๕ ครูหมอไทย วัดแม่อายหลวง ตำบลแม่อายหลวง อำเภอแม่อาย	๒๔๑
ภาพที่ ๔.๕๖ ครูหมอไทย วัดหมอกจ๋าม ตำบลท่าตอน อำเภอแม่อาย	๒๔๑
ภาพที่ ๔.๕๗-๔.๕๘ พระครูวิธานธรรม โสภณ เจ้าคณะอำเภอแม่อาย เจ้าอาวาสวัดแม่อายหลวง...	๒๔๓
ภาพที่ ๔.๕๙ สถาปัตยกรรมวัดไทใหญ่ วัดแม่อายหลวง ตำบลแม่อาย อำเภอแม่อาย.....	๒๔๓
ภาพที่ ๔.๖๐ ครูตีบ ชันดา	๒๔๕
ภาพที่ ๔.๖๑ ครูทองคำ ลุงอุง	๒๔๕
ภาพที่ ๔.๖๒ ครูสมบุญ ปัญญาพิท	๒๕๐
ภาพที่ ๔.๖๓-๔.๖๔ ลายองทั่วตัวของครูทองคำ ลุงอุง	๒๕๐
ภาพที่ ๔.๖๕ ตำราสักยันต์ บรรทัดแรกเขียนว่า “ตำราสักยันต์” บรรทัดที่สองเขียนว่า “ไทใหญ่”	๒๕๐
ภาพที่ ๔.๖๖ ครูทองคำ ลุงอุง (ซ้าย) ครูสมบุญ ปัญญาพิท (ขวา) สาธิตการใช้เข็มเอง	๒๕๑
ภาพที่ ๔.๖๗ ลายเสือหน้ายันต์ หมายถึง ความคงกระพัน.....	๒๕๑
ภาพที่ ๔.๖๘ ลายหนุมาน หมายถึง ความคล่องแคล่ว คล่องตัว	๒๕๒
ภาพที่ ๔.๖๙ ลายจิ้งจก หมายถึง เมตตามหานิยม (ลายนี้ผู้หญิงนิยมสักที่ท้องแขน)	๒๕๒
ภาพที่ ๔.๗๐ ลายเสือเจ็ดท่อน หมายถึง การหยุดยั้งคู่ต่อสู้	๒๕๒
ภาพที่ ๔.๗๑-๔.๗๓ เครื่องมือสำหรับอบาง	๒๕๒

	หน้า
ภาพที่ ๔.๗๔ ลักษณะการใช้เข็มอาจ	๒๕๓
ภาพที่ ๔.๗๕-๔.๗๖ รอยใหม่หลังอาจ (ซ้าย) ลายอาจเมื่อผ่านไปประมาณ ๒๐ นาที (ขวา)	๒๕๓
ภาพที่ ๔.๗๗-๔.๗๘ ครุอนันต์ จะลา	๒๕๕
ภาพที่ ๔.๗๙-๔.๘๐ ดิ่งตุง (ซ้าย) เต็บ (ขวา) ส่วนที่ใช้เขียนอักษร ลงอาคมไว้	๒๕๕
ภาพที่ ๔.๘๑ ครุคำ ลุงส่วย	๒๕๗
ภาพที่ ๔.๘๒ การพ้อนโตของครุคำ ลุงส่วย	๒๕๘
ภาพที่ ๔.๘๓-๔.๘๔ บริเวณลานกิจกรรมของหมู่บ้าน	๒๖๐
ภาพที่ ๔.๘๕ นางสาวปริญา แสกวาง (ซ้าย) นางสาวอวยพร หน่อคำ ลูกศิษย์ (ขวา)	๒๖๑
ภาพที่ ๔.๘๖ การพ้อนนกของชาวไทยใหญ่.....	๒๖๒
ภาพที่ ๔.๘๗ ครุโต๊ะ ลุงยอด (ขวา) นายดาว วาวคำ ล่ามแปลภาษา (ซ้าย)	๒๖๔
ภาพที่ ๔.๘๘ หิ้งบูชาพระ (ขวาบน) หิ้งบูชาครู (ขวาล่าง) ที่วางกลองก้นยาว ขณะถ่ายภาพ กลองนำออกไปใช้ (ซ้าย)	๒๖๔
ภาพที่ ๔.๘๙ ขบวนการรับกลองก้นยาว	๒๖๕
ภาพที่ ๔.๙๐-๔.๙๑ ครูสมชาย ต่างการ ช่างทำกลองก้นยาว.....	๒๖๖
ภาพที่ ๔.๙๒-๔.๙๓ วัดใหม่ปางควาย อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่	๒๖๖
ภาพที่ ๔.๙๔-๔.๙๕ สถานที่สร้างกลองอยู่ที่วัด	๒๖๖
ภาพที่ ๔.๙๖ นายหนั่นดี ลุงชอย ลูกมือทำกลองก้นยาวของครูสมชาย ต่างการ	๒๖๗
ภาพที่ ๔.๙๗-๔.๙๘ หิ้งบูชาชั้นครู ตั้งอยู่ข้างหิ้งพระพุทธรูปในวัด	๒๖๘
ภาพที่ ๔.๙๙ กรวยดอกไม้กระชายสา	๒๖๙
ภาพที่ ๔.๑๐๐-๔.๑๐๑ พ่อครูปายเมือง ลายใส	๒๗๐
ภาพที่ ๔.๑๐๒-๔.๑๐๓ บ้านพ่อครูปายเมือง ลายใส	๒๗๐
ภาพที่ ๔.๑๐๔ ครูหม้อออติยะ	๒๗๑
ภาพที่ ๔.๑๐๕-๔.๑๐๗ นางยงจำ สิป้อ (ซ้าย) นางเล็ก บ้านเมืองมู้ (กลาง) นางทวยคำ ป่างหลง (ขวา)	๒๗๒
ภาพที่ ๔.๑๐๘ ส่างส่วย (น้อง)	๒๗๒
ภาพที่ ๔.๑๐๙ ส่างยุ่น (พี่)	๒๗๒
ภาพที่ ๔.๑๑๐ เสียหม่านเหิง ผู้สืบทอดแทนครูหม้อออติยะ	๒๗๒
ภาพที่ ๔.๑๑๑ พ่อครูปายเมือง ลายใส กับลูกศิษย์เรียนพ้อนลายมือ พ้อนคาบ รุ่นปัจจุบัน นายदानทุน หมอกเฮือง อายุ ๑๗ ปี (ซ้ายสุด) นายละหม่อง ลุงทุน อายุ ๑๖ ปี (ขวาสุด) นายวันชาย แซ่กัน อายุ ๑๘ ปี และพ่อครูปายเมือง ลายใส.....	๒๗๓
ภาพที่ ๔.๑๑๒-๔.๑๑๓ ลูกศิษย์ทั้ง ๓ คนของพ่อครูปายเมือง ลายใส กำลังฝึกซ้อมพ้อนลายมือ.....	๒๗๔

	หน้า
ภาพที่ ๔.๑๑๔-๔.๑๑๖ ทำการวะ สาธิตโดยลูกศิษย์พ่อครูปายเมือง ลายโส นายละหม่อง ลุงทุน....	ป๗๔
ภาพที่ ๔.๑๑๗ พ่อครูปายเมือง ลายโส สาธิตทำพ็อนลายมือให้แก่คณะวิจัยได้ชม	ป๗๕
ภาพที่ ๔.๑๑๘-๔.๑๑๙ ชั้นครู	ป๗๕
ภาพที่ ๔.๑๒๐-๔.๑๒๑ ชั้นครูรับเครื่องดนตรี	ป๗๖
ภาพที่ ๔.๑๒๒-๔.๑๒๔ ผู้ซื้อเครื่องดนตรีกล่าวเชิญพ่อครูปายเมือง ลายโส แสดงการพ็อนลายมือและเล่นดนตรีไทใหญ่	ป๗๗
ภาพที่ ๔.๑๒๕ หิ้งบูชาพระและสิ่งศรัทธาของพ่อครูปายเมือง ลายโส	ป๗๘
ภาพที่ ๔.๑๒๖ นายละหม่อง ลุงทุน นักเรียนโรงเรียนบ้านเปียงหลวง	ป๗๙
ภาพที่ ๔.๑๒๗ นายถิ่น จองแหลง หัวหน้าคณะลิเกไทใหญ่ จ้าคไต ยอดแขวงแลงใหม่	ป๘๑
ภาพที่ ๔.๑๒๘ ตอยฮอฮอร์น	ป๘๓
ภาพที่ ๔.๑๒๙-๔.๑๓๐ โต๊ะบูชาพระและบูชาชั้นครู	ป๘๓
ภาพที่ ๔.๑๓๑-๔.๑๓๓ ชั้นครู	ป๘๔
ภาพที่ ๔.๑๓๔ ครูอ่อง ลุงทอน	ป๘๖
ภาพที่ ๔.๑๓๕-๔.๑๓๗ บ้านครูอ่อง ลุงทอน	ป๘๖
ภาพที่ ๔.๑๓๘ ครูอ่อง ลุงทอน สาธิตการกล่าวไหว้ครูก่อนทำกลอง	ป๘๘
ภาพที่ ๔.๑๓๙-๔.๑๔๑ หิ้งพระ (ซ้าย) หิ้งบูชาครูหมอดู (กลาง) หิ้งบูชาครูตีเหล็ก (ขวา)	ป๘๘
ภาพที่ ๔.๑๔๒ นายนิ ลุงวิชะ	ป๘๙
ภาพที่ ๔.๑๔๓-๔.๑๔๔ บ้านนายนิ ลุงวิชะ	ป๘๙
ภาพที่ ๔.๑๔๕ บัตรประจำตัวของนายนิ ลุงวิชะ	ป๘๙
ภาพที่ ๔.๑๔๖ พระดวงจันทร์ จารุวรรณ	ป๙๑
ภาพที่ ๔.๑๔๗ นางจ้ามเงิน ไฝพวง (ซ้าย) ครูเจาะแอ ลุงดี (ขวา)	ป๙๓
ภาพที่ ๔.๑๔๘ ครูไทย จองลือ	ป๙๕
ภาพที่ ๔.๑๔๙-๔.๑๕๐ บ้านครูไทย จองลือ	ป๙๕
ภาพที่ ๔.๑๕๑-๔.๑๕๓ ผู้ร่วมก่อตั้ง “คณะจ้าคแขวง แลงปิ่นอ่อน” ครูตาน น้อยสอน, ครูยูน จองกอน, ครูหลาว ส่วยทูล	ป๙๗
ภาพที่ ๔.๑๕๔-๔.๑๕๖ บัตรประจำตัวของครูหลาว ส่วยทูล และนางเมียะจิ่ง ส่วยทูล	ป๙๗
ภาพที่ ๔.๑๕๗ ตอยฮอฮอร์น จากลิเกไทใหญ่ บ้านครูหลาว ส่วยทูล	ป๙๘
ภาพที่ ๔.๑๕๘-๔.๑๕๙ ประกาศนียบัตรครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านดนตรีไทใหญ่ ของครูหลาว ส่วยทูล	ป๙๘
ภาพที่ ๔.๑๖๐ ชั้นไหว้ครูก่อนเรียน	ป๙๙
ภาพที่ ๔.๑๖๑ ตัวอย่างรายชื่อนักเรียนของคณะลิเกไทใหญ่ จากสมุดบันทึกของครูหลาว ส่วยทูล	ป๑๐๐

	หน้า
ภาพที่ ๔.๑๖๒ นามบัตรครูผู้ตั้งขันบูชาครูให้แก่คณะเถรใหญ่	๒๑๐๑
ภาพที่ ๔.๑๖๓-๔.๑๖๔ หิ้งพระ (ซ้าย) หิ้งบูชาครู (ขวา)	๒๑๐๑
ภาพที่ ๔.๑๖๕-๔.๑๖๘ สิ่งสำคัญบนหิ้งครูของครูหลาว ส่วยทูล	๒๑๐๑
ภาพที่ ๔.๑๖๙-๔.๑๗๐ ศาลเจ้าที่เจ้าทาง (ซ้าย) ครูยืน จอกรองน เริ่มทำพิธีไหว้ครู ก่อนการแสดง (ขวา)	๒๑๐๒
ภาพที่ ๔.๑๗๑ ยันต์ควายคำ (ควายทองคำ)	๒๑๐๓
ภาพที่ ๔.๑๗๒ กิ่งฝรั่งแตกยอดอ่อน	๒๑๐๔
ภาพที่ ๔.๑๗๓-๔.๑๗๔ ซากวัวसानที่ผ่านพิธีกรรม คล้ายครีมลักษณะเหนียวเหนียว	๒๑๐๔
ภาพที่ ๔.๑๗๕-๔.๑๗๖ สร้อยพระเจ้าเม็ยะนำสู	๒๑๐๕
ภาพที่ ๔.๑๗๗ ครูอายุคำ กองจันทร์	๒๑๐๖
ภาพที่ ๔.๑๗๘ นายแซง เจริญพร	๒๑๐๗
ภาพที่ ๔.๑๗๙ ครูต่างคำ จางยอด	๒๑๐๘
ภาพที่ ๔.๑๘๐ ครูต่างคำ จางยอด และอาจารย์หน่อคำ (ไม่มีนามสกุล)	๒๑๑๐
ภาพที่ ๔.๑๘๑-๔.๑๘๒ ทางเข้าเรือนขันครู (ซ้าย) ภายในเรือนขันครู (ขวา)	๒๑๑๒
ภาพที่ ๔.๑๘๓-๔.๑๘๔ ขันครูสุรสติและปล้องอ้อยในแก้วน้ำ (ซ้าย) น้ำเต้าหรือน้ำต้น บุชานางสุรสติ ๑๒ นาง จำนวน ๑๒ ที่ (ขวา).....	๒๑๑๓

บทที่ ๔

พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีไทใหญ่

วัฒนธรรมมีการสืบทอดต่อกันมาด้วยกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยผู้ถ่ายทอดและผู้รับสืบทอดความรู้ในขนบวัฒนธรรมเดียวกัน ทำให้วัฒนธรรมสามารถส่งต่อจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งได้ จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งทางเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้รู้ ได้แก่ ศิลปินดนตรีไทใหญ่และผู้อาวุโสที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาวัฒนธรรมไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การเรียนรู้ด้านดนตรีนั้นมีการถ่ายทอดกันในลักษณะที่เป็นมุขปาฐะทั้งสิ้น และความรู้ที่มีการถ่ายทอดสู่กันมิใช่เพียงความรู้เกี่ยวกับดนตรีเท่านั้น แต่ยังมีความรู้ด้านที่เกี่ยวกับพิธีกรรมที่เป็นสิ่งควบคู่มากับวัฒนธรรมดนตรีด้วย แม้แต่การอ่านธรรม ซึ่งเป็นการแสดงที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ ก็ต้องมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องเช่นเดียวกับการเรียนดนตรี คือ การประกอบพิธีไหว้ครู ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจและยอมรับขนบปฏิบัติในด้านพิธีกรรมนี้ตั้งแต่เริ่มเรียน การที่ผู้เรียนยอมรับในการปฏิบัติตามขนบพิธีกรรมนับเป็นการสืบทอดความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ไปโดยปริยาย พิธีกรรมที่เกิดขึ้นมีผลมาจากความเชื่อที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ความเชื่อนั้นอาจได้รับอิทธิพลมาจากหลายปัจจัย

มีผู้ได้ให้คำนิยามที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อ ไว้หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาเสนอเป็นบางทัศนะดังนี้

ความหมายของพิธีกรรม

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๔๖ : ๖๘๘) อธิบายความหมายของพิธีกรรมว่า “พิธีกรรม หมายถึง การบูชา แบบอย่าง หรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา”

ปรานี วงษ์เทศ (๒๕๓๖ : ๒๔๒) ได้จำแนกประเภทของพิธีกรรมที่สะท้อนความเชื่อทางศาสนาไว้ดังนี้

พิธีกรรมในที่นี้ จึงหมายถึงพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรมของศาสนา ความเชื่อนั่นเอง พิธีกรรมที่ปฏิบัติกันโดยทั่ว ๆ ไปในสังคมไทย ภายในรอบปีหนึ่งอาจจำแนกได้เป็น ๓ ประเภทด้วยกัน คือ (๑) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน (๒) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต (๓) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนหรือสังคม

พิธีกรรมประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ มีส่วนสำคัญทำให้เกิดเทศกาลต่าง ๆ ขึ้นมา และมีส่วนสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการละเล่นชนิดต่าง ๆ ขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับพิธีกรรม ทั้งนี้

เพราะส่วนประกอบสำคัญของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาจะมีการ เช่น สรวงบูชาหรือทำบุญหรือทำทาน การกินเลี้ยง การสนุกสนานรื่นเริงที่เป็นพิธีกรรม หรือที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม

กล่าวได้ว่า พิธีกรรมเป็นผลผลิตของความเชื่อ ที่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมในรูปแบบของการ ปฏิบัติอย่างมีระเบียบแบบแผน มีจุดหมายเพื่อตอบสนองความเชื่อที่พ้องกันของคนในสังคม

ความหมายของความเชื่อ

กัญญา จิตต์ธรรม (๒๕๑๘ : ๕๔-๖๒) ได้ให้นิยามความเชื่อว่า ความเชื่อคือสิ่งที่มนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจ โลกมาเป็นจำนวนหลายพันปี และเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับที่จะทำให้มนุษย์ได้รับผลดี ผลร้าย เมื่อมนุษย์กลัวอำนาจของสิ่งลึกลับนั้นก็จะทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อมิให้ถูกลงโทษและเพื่อให้อำนาจลึกลับ นั้นพึงพอใจ ต่อมาจึงได้มีพิธีต่าง ๆ เพื่อบูชาเช่น สรวง เพราะความเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นต้องมีผู้บันดาล ให้เป็น

ทัศนีย์ ทานตวณิช (๒๕๒๓ : ๑๐๖) ได้กล่าวถึงความเชื่อของมนุษย์ไว้ว่า เกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ มนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจเหล่านั้นอาจจะเป็นภูตปิศาจ วิญญาณ หรือเทพเจ้า เป็นต้น ดังนั้น เพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้น มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ โดยเชื่อว่าถ้าบอกกล่าวหรือ ทำให้อำนาจเหนือธรรมชาติพอใจจะช่วยให้อปลอดภัย และเมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความกตัญญูทดแทนด้วยการ เช่น สรวงบูชาหรือประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ มณี พยอมยงค์ (๒๕๒๕ : ๑๗๘) ที่กล่าวว่า ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ ภัยจากธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ที่มนุษย์ไม่สามารถรู้สาเหตุเกิดจากอะไร จึงเกิดความรู้สึกยอมรับและความเชื่อใน อำนาจของสิ่งเหล่านั้น บางครั้งก็วิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อถือ

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (๒๕๒๕ : ๑๐) มีความเห็นสอดคล้องกับข้างต้นว่า การยึดมั่นเชื่อถือในสิ่งต่าง ๆ อาจมีมูลเหตุจูงใจมาจากหลายประการ ที่สำคัญคือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ความผูกพันอยู่กับความ ผิดปกติของฤดูกาล สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ทำให้มนุษย์เกิดความอบอุ่นใจและเป็นที่ยึดเหนี่ยว ซึ่งหม่อมเจ้าหญิง พูนพิศมัย ดิศกุล (๒๕๒๒ : ๑) ได้ทรงอธิบายว่า ความเชื่อเกิดจากการยอมรับในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ ดังนั้น เมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้นก็วิงวอนขอ ความช่วยเหลือ เมื่อพ้นภัยก็แสดงความกตัญญูรู้คุณ

ภัทรารวรรณ จันทร์ธีราช (๒๕๓๕ : ๑๐๔-๑๐๕) ได้แบ่งความเชื่อของมนุษย์เป็น ๒ ประเภท คือ ความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ และความเชื่อในธรรมชาติดังนี้

๑) ความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อในภูตผีวิญญูณต่าง ๆ ความเชื่อดังกล่าวเป็นวิธีการหรือความพยายามที่มนุษย์ใช้อธิบายโลกรอบ ๆ ตัวเอง ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องที่ไม่รู้ และอธิบายกัน ด้วยเหตุผลทางไสยศาสตร์เพราะยังขาดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้นว่า ผ่นตกเพราะนาค ให้นำ หรือมีเทวดาเป็นผู้บันดาล ไฟแลบกว่าแสงจากนางเมขลาต่อแก้ว ไฟผ่าก็เชื่อว่าเป็น เพราะรามสูรขว้างขวาน เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็คิดว่าเกิดความโกรธไม่พอใจของเทพเจ้าหรือ ภูตผีวิญญูณ หรือเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่เบื้องหลังบังคับให้เป็นไป อำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติจึงสามารถให้ทั้งผลดีและผลร้ายต่อชีวิตความเป็นอยู่ของ มนุษย์ได้ ความเชื่อนี้จึงเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นพิธีกรรม

ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาตินี้ยังแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑ ความเชื่อที่อยู่ในรูปศาสนา (Religion)

๑.๒ ความเชื่อที่เป็นไสยศาสตร์ (Magic)

๒) ความเชื่อในธรรมชาติ ถือเป็นระบบความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีพื้นฐานทางความคิด หรือสมมุติฐานที่ว่า จักรวาลของเรามีระบบการทำงาน มีการเคลื่อนไหวไปตามระบบของ ธรรมชาติมากกว่าเกิดจากพลัง หรือการควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาติอื่นใด โดยอธิบายได้ จากผลการศึกษาทดลองและความผิดพลาดที่มนุษย์ได้พยายามศึกษาทำความเข้าใจด้วย วิธีการเรียกว่า “เป็นวิทยาศาสตร์” (Scientific) วิธีการนี้มีกระบวนการสำคัญที่ขึ้นอยู่กับ การหาข้อเท็จจริง การหาผลสรุปเพื่อใช้อธิบาย และคาดคะเนเหตุการณ์หรือสิ่งที่ไม่รู้ ทั้งหมด โดยมีนักวิทยาศาสตร์เป็นคนกลางหรือเป็นผู้อธิบายปรากฏการณ์ของจักรวาล ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์มากกว่าจะใช้อธิบายด้วยศาสนาหรือไสยศาสตร์

ความเชื่อมีพื้นฐานมาจากความต้องการของมนุษย์ในการที่จะอยู่รอดปลอดภัยและมีความสุข อารมณ์ความรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในการดำรงชีวิตนั้นเรียกว่าความกลัว ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้มนุษย์ต้องหาที่ ยึดเหนี่ยวหรือตัวช่วยในการทำให้เกิดความมั่นใจว่าตนจะอยู่รอดปลอดภัยและมีความสุข ก่อนมีศาสนาก็ยึด เอาผีบางเทวดาเป็นที่พึ่ง เมื่อมีศาสนาก็ยึดเอาคำสั่งสอนของศาสดามาปฏิบัติ การยินยอมปฏิบัติตามสิ่งที่ตน ยึดมั่นนั่นเอง เรียกว่าความเชื่อ เมื่อปฏิบัติแล้วเกิดความมั่นใจ ก็ทำให้มีความสุข ยิ่งถ้าเกิดปาฏิหาริย์ทำให้ได้ สิ่งหวังก็ยิ่งตอกย้ำให้เห็นว่าความเชื่อเป็นสิ่งที่ถูกที่ควร แล้วความเชื่อนั้นก็ถูกส่งทอดต่อกันมายังรุ่นลูก หลาน เหลน หรือจากครูสู่ศิษย์ ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นต่อ ๆ มา ส่วนมากเป็นการสืบทอดกัน

แบบปากต่อปาก และปรากฏมากในเรื่องเล่าที่ถ่ายทอดกันมาเป็นนิทานหรือวรรณกรรมพื้นบ้าน ล้วนมีสาระที่แตกต่างกันไป ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในด้านดนตรีประจำถิ่นของชาวไทใหญ่ก็มีพื้นฐานมาจากความเชื่อของคนในสังคมของท้องถิ่นนั้น ส่วนหนึ่งมีอิทธิพลมาจากความเชื่อในเรื่องผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติอื่น ๆ ผนวกกับความเชื่อตามหลักปฏิบัติทางศาสนา หลักอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวของชาวไทใหญ่ได้แก่ศาสนาพุทธ ดังนั้น รูปแบบของประเพณีและพิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีจึงสะท้อนถึงความเชื่อแบบผสมผสานซึ่งปรากฏให้เห็น เช่น ในขั้นตอนของพิธีกรรมไหว้ครู การกล่าวบูชาสิ่งศักดิ์ป็นเลื่อมใสศรัทธา ตลอดจนเครื่องบูชาซึ่งมีนัยแห่งความสำคัญตามความเชื่อแฝงอยู่ด้วย

วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวไทใหญ่

วิถีของชาวไทใหญ่ในอดีตนั้นไม่มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร การศึกษาความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ดั้งเดิมจึงอาศัยการศึกษาจากวรรณกรรมตำนาน ดังที่เจียงอิงเหลียงได้ศึกษาตำนานเรื่องขุนยี่กายคำ ที่สะท้อนวัฒนธรรมความเชื่อของชาวไทใหญ่ให้เห็นอย่างเด่นชัด ตำนานนี้เป็นเรื่องราวของขุนยี่กายคำ เจ้าเมืองไทใหญ่ ที่ทำสงครามกับปองกาย เจ้าเมืองเชียงคำ เพื่อแย่งชิงนางอิปุม เอกสารลายลักษณ์อักษรที่เหลืออยู่และใช้ในการศึกษาเป็นภาคสุดท้ายใน ๓ ภาคของตำนานนี้ โดยเป็นตอนสงครามชิงนางที่นอกจากจะมีความงามด้านภาษาแล้ว โดยรวม ตำนานขุนยี่กายคำยังแสดงถึงค่านิยมยกย่องผู้เก่งกล้าในการศึกซึ่งคนเหล่านี้จะได้รับสิทธิพิเศษทางฐานะและชนชั้นในสังคม แสดงถึงจุดมุ่งหมายของการสู้รบในสมัยนั้นที่เป็นไปเพื่อแย่งชิงทรัพย์สิน ผู้คน และนางอันเป็นที่รัก รวมทั้งสะท้อนสภาพสังคมไทใหญ่ที่ใช้ช้างเป็นสัตว์สำคัญในการรบ วัฒนธรรมความเชื่อของชาวไทใหญ่ที่ปรากฏในตำนานนี้มีทั้งความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติและความเชื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติคือความเชื่อในผีสามเทวดา อันมีแสงคอนเทพผู้ปกป้องดูแลเมือง ดวงวิญญาณของเจ้าเมืองหรือวีรบุรุษของเมืองที่แทนรูปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ เสือบ้านหรือเจ้าหอบ้าน ดวงวิญญาณของผู้บุกเบิกสร้างหมู่บ้าน และใจบ้าน ที่ใช้เสา ก้อนหิน หรือห่อผีเป็นที่หมาย ชาวไทใหญ่จะมีการเช่น ไหว้ดวงวิญญาณเหล่านี้ตามเทศกาลต่าง ๆ นอกจากนั้นก็ยังมีความเชื่อเรื่องการใช้เวทมนตร์แปลงกาย ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม การทำนายฝัน ความเชื่อในผีอื่น ๆ ส่วนพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติคือ การทำนายกระดูกไก่ อันเป็นการฆ่าไก่ดูลักษณะกระดูกเพื่อบอกชะชชะหรือความพ่ายแพ้ในการศึก การเช่นผีเรียกขวัญศัตรูที่จัดขึ้นเพื่อข่มขวัญศัตรูและเสริมสร้างขวัญกำลังใจแก่กองทัพ ธรรมเนียมไทใหญ่อย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์พม่าที่เขียนโดยนักประวัติศาสตร์นามฮาร์วีย์ ก๊องงานศพเจ้าฟ้าไทใหญ่ที่มีการสังหารช้าง ม้า และข้าทาสฝังไปพร้อมพระศพเจ้าฟ้า ธรรมเนียมดังกล่าวไม่พบในเอกสารหรือตำนานฝ่ายไทใหญ่ แต่หากเป็นจริงก็แสดงถึงความเชื่อในชีวิตหลังความตายอีกด้วย ความเชื่ออีกประเภทหนึ่งของชาวไทใหญ่คือความเชื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตนั้นก่อให้เกิดประเพณีตั้งแต่เกิดจนตาย วัยแรกเกิดมีพิธีอาบน้ำทารกและพิธีโกนผมไฟ

วัยหนุ่มสาวมีการคบหาเกี่ยวพาโดยใช้การร้องเพลง คิดพิน และขับกลอนที่เรียกว่าคำเจี๊ว การแต่งงานมีการคู่ขอและมีพิธีเรียกว่าเห็นแขกหรือกินแขก ส่วนใหญ่จะเป็นการแต่งออก กล่าวคือ ฝ่ายหญิงจะไปอยู่บ้านฝ่ายชายและดูแลครอบครัวฝ่ายสามี คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มตามวัยและสถานภาพเป็นกลุ่มบ่าวสาว กลุ่มหัวพ่อแม่ กลุ่มผู้อาวุโส ส่วนงานศพจะมีพิธีเกี่ยวกับผีสง และฝังศพในพื้นที่สูงใกล้หมู่บ้าน ชาวไทใหญ่เชื่อว่าผีเจ้าที่เจ้าทางหรือขวัญอยู่ในธรรมชาติทุกอย่าง จึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเช่นไหว้ผีและเชิญขวัญในทุกกิจกรรมของการดำรงชีวิต ทั้งการไหว้ผีเรือน ผีนา ปูย่า ขวัญข้าวต่าง ๆ ชาวไทใหญ่เริ่มรู้จักพุทธศาสนาในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ผ่านทางอาณาจักรเชียงใหม่ที่ขณะนั้นรับนับถือพุทธศานามั่นคงแล้ว โดยมีพระภิกษุจากเชียงใหม่เดินทางไปเผยแผ่พุทธศาสนานิกายโยนที่อาณาจักรไทใหญ่ ทั้งต่อมาในรัชสมัยเจ้าหลวงคำแ่วงฟ้าได้พบพระพุทธสิหิงค์ที่อัญเชิญมาจากเชียงใหม่มายังอาณาจักรแสนหวีก่อนหน้านี้และสูญหายไป มีการสร้างวัดเพื่อประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ และนับแต่นั้นมา ศาสนาพุทธนิกายโยนก็แพร่หลายรุ่งเรืองขึ้น ต่อมาในรัชสมัยพระเจ้าบุเรงนองแห่งพม่ายังมีการเผยแผ่พุทธศาสนานิกายพม่าเข้าไปยังอาณาจักรแสนหวีและอาณาจักรเมืองมวหลวงของไทใหญ่อีก การเผยแผ่พุทธศาสนาทั้ง ๒ ครั้ง ทำให้ชาวไทใหญ่มีศรัทธาแก่กล้าในพุทธศาสนา ความเชื่อผีสงดั้งเดิมลดลง เริ่มมีการจัดงานประเพณีและงานปอยต่าง ๆ ตามคติพุทธ ซึ่งงานประเพณีเหล่านี้เป็น โอกาสให้ชาวไทใหญ่ได้มารวมตัวกันพบปะสังสรรค์และช่วยงาน เป็นการแสดงความสามัคคีและความเอื้อเฟื้อต่อกัน ทั้งทำให้สามารถสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าไว้ได้ต่อมา ประเพณีของชาวไทใหญ่นี้มักประกอบด้วยกิจกรรมความบันเทิงต่าง ๆ และการเลี้ยงอาหารมากมาย นอกจากนั้นชาวไทใหญ่ก็ยังมีวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย อาหารการกิน และดนตรีอันเป็นเอกลักษณ์อีกด้วย วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทใหญ่นี้หล่อหลอมขึ้นด้วยสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน พฤติกรรม และค่านิยมชุมชนจนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะขึ้น (สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, ๒๕๔๔: ๒๕๔-๒๖๕)

ประเพณีในงานบวชของชาวไทใหญ่

สุมิตร ปิติพัฒน์ และเสมอชัย พูลสุวรรณ (๒๕๔๒ : ๓๕-๔๑) ได้กล่าวว่า ชาวไทใหญ่นับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก ดังนั้น การบวชจึงเป็นประเพณีสำคัญของผู้ชายชาวไทใหญ่ทุกคน ซึ่งแบ่งการบวชออกเป็น ๒ ประเภท คือ บวชพระ และบวชเณร

ในการบวชเณรนั้น ไม่มีการกำหนดอายุว่ากี่ปีจึงจะบวชได้ การบวชพระกำหนดสำหรับคนที่มีอายุครบ ๒๐ ปี อานิสงส์ของการบวชนั้นตกทอดจากผู้บวชไปยังพ่อแม่ กล่าวกันว่า ลูกชายเมื่อได้บวชแล้ว พ่อแม่ก็จะได้บุญด้วย ลูกผู้บวชได้บุญบารมีอย่างไร ผู้เป็นแม่ก็จะสมหวังอย่างนั้น

ในขั้นการเตรียมบวชจะมีบุคคลที่เรียกว่า พ่อออก แม่ออก ซึ่งเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ยะหันตะกะ (พ่อออก) และยะหันตะกะมะ (แม่ออก) ซึ่งเป็นผู้ดูแลจำนวนของผู้ที่จะบวชพระและบวชเณร เป็นผู้จัดซื้อเครื่องบริขาร ซึ่งชาวไทใหญ่เรียกว่า ปะเรกะระะ แปดเป็ง คือของแปดอย่าง และในวันกำหนดบวชมีพระเป็นผู้เลือกหาวันดีสำหรับการบวชให้ ผู้ที่จะบวชเป็นพระมี ๒ กรณี คือ คนธรรมดาเข้าบวชเป็นพระหรือเจ้าช่าง

(ตามเนร) เข้าบวชเป็นพระ ผู้จะเข้าพิธีบวชต้องอยู่วัดก่อน ๗ วันถึง ๑ เดือน เพื่อหัดอ่านหนังสือ กล่าวคำขอ ผ้ายิวร ท่องบทไหว้พระ และหัดทำวิปัสสนาสมาธิ (mediation) ในงานบวชแต่ละครั้งจะมีการรื่นเริง มีระบำ ลิงโต ระเบ่านกนรี ตีฆ้อง ตีกลอง มีจ๊กแซง (คล้าย ๆ เล่นลิเก) ก่อนที่จะขึ้นพิธีเข้าบวชเป็นพระจะมีการเล่น คนตรีอย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ปโย” เมื่อบวชเสร็จแล้วก็จะเล่นคนตรีและเชิญขึ้นบนวัด

ก่อนที่จะบวชเป็นเนร ผู้ที่จะมาเป็นเนรจะมีการแต่งตัวด้วยชุดที่เหมือนกับเจ้าฟ้า มีการประดับสาย สังกวาล มงกุฎ คนที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่จะไปคัดเลือกคนมาดูแล คนที่คัดเลือกมาดูแลจะมีมิดคาบมาด้วย เพื่อแสดงความเคารพว่าผู้ที่เป็นกษัตริย์กำลังจะเข้าบวชแล้ว เมื่อถึงวันบวช หน้าที่ของพ่อออกที่จะบวชก็ถือว่าเสร็จสิ้นต่อไปจะเป็นหน้าที่ของพ่อที่แท้จริง การบวชเนรนี้ชาวไทใหญ่เรียกว่า “ปโยล่างลง” หรือ “ปะสันลง”

ในวันที่จะเข้าบวช ทางไทใหญ่ไม่เรียกผู้เตรียมบวชว่า “นาค” เช่นเดียวกับไทยสยาม แต่จะมีชื่อเรียกผู้เตรียมบวชในวันรุ่งขึ้นว่า “ข้างลง” สำหรับผู้ที่จะเตรียมบวชเป็นเหวินจ้าง (พระ) และ “ล่างลง” สำหรับผู้ที่จะเตรียมบวชเป็นเจ้าชาง (เนร)

สังเกตได้ว่าพิธีการบวชของชาวไทใหญ่นี้มีขั้นตอนที่มีลักษณะคล้ายกับพิธีบวชแบบไทยทั้งการ กำหนดอายุในการบวชเป็นพระเมื่ออายุ ๒๐ ปี และการกำหนดให้ผู้เข้าบวชต้องอยู่วัดเพื่อเตรียมความพร้อม ก่อนบวชและการบวชเนร เป็นต้น

พิธีกรรมและงานเฉลิมฉลองประจำปีของคนไทใหญ่

ยศ สันตสมบัติ (๒๕๔๑ : ๑๒๖-๑๒๗, ๑๓๒-๑๓๔) ได้อธิบายถึงพิธีกรรมและงานเฉลิมฉลอง ประจำปีของคนไทได้คง ซึ่งเป็นชาวไทในแคว้นใต้คงทางตอนใต้ของจีนว่า พิธีกรรมทางศาสนาส่วนใหญ่ ของคนไทได้คงผูกพันอยู่กับการจัดตารางเวลาตามปฏิทินทางจันทรคติ พิธีกรรมเช่นนี้มีลักษณะเป็นวัฏจักร ตั้งแต่เทศกาลปีใหม่มีการฉลองเทศกาลในช่วงเดือนเมษายน เช่น วันสงกรานต์ของไทย มีประเพณีรดน้ำ คำหัวผู้ใหญ่ และการจัดทำบุญถือศีลตลอดช่วงเทศกาล การเฉลิมฉลองมีการจัดการแสดง การฟ้อนรำ ฟื้นฟูบ้านของคนไท และมีการเล่นสาดน้ำกันบนท้องถนนตลอดช่วงเวลาสามวัน

ประเพณีวันวิสาขบูชา ซึ่งคนไทถือว่าวันเพ็ญเดือนพฤษภาคมเป็นวาระแห่งการเฉลิมฉลอง วันที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน คนไทจะทำบุญ ทำความสะอาดและซ่อมแซมวัดใน หมู่บ้านช่วงเทศกาลเข้าพรรษาตั้งแต่วันเพ็ญเดือนกรกฎาคมไปจนถึงเดือนตุลาคม ไม่นิยมจัดงานแต่งงาน หรืองานเฉลิมฉลองใด ๆ ในช่วงเวลานี้ ชาวบ้านจะไปวัดทำบุญและฟังเทศน์ทุกวันพระตลอดเทศกาล แต่จะ เฉลิมฉลองกันยิ่งใหญ่ในวันออกพรรษาซึ่งเรียกว่าปโยของหรือปโยพระเจ้า ตามคติความเชื่อดั้งเดิม คนไท ได้คงเล่ากันสืบมาว่า พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อเทศน์โปรดพระมารดา และเมื่อเสด็จ กลับมายังโลกมนุษย์ คนไทจึงสร้างปราสาทไม้ไฟ ตกแต่งด้วยผ้าสีสดสวยงาม และจัดขุระบารำฟ้อน เพื่อ ต้อนรับการเสด็จกลับมาของพระองค์ มีการตกแต่งหมู่บ้านอย่างสวยงามและจัดงานเลี้ยงกันในหมู่บ้านอย่าง สนุกสนาน ส่วนประเพณีทอดกฐินเริ่มจากปลายเดือนตุลาคมเป็นต้นไป คนไทมีความเชื่อว่า คนที่ทอดกฐิน ถวายผ้ายิวร และปัจจัยต่าง ๆ แต่พระสงฆ์จะอยู่เย็นเป็นสุขและมั่งคั่งร่ำรวย งานปโย (ข้อมูลเกี่ยวกับงานปโย

ในหมู่บ้านชานาไทในอดีตมาจาก Tien (๑๕๘๖ : ๑๒-๑๕) เทียนจุกัง เป็นนักมานุษยวิทยาชาวจีนซึ่งทำงานวิจัยภาคสนามที่บ้านนาหมูในเขตเมืองขอนแก่น เมื่อ ค.ศ. ๑๕๔๐) เป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่และครึกครื้นที่สุดในหมู่บ้านชานาไท เจ้าภาพงานปอยอาจเป็นครัวเรือนเพียงครัวเรือนเดียว หรืออาจจัดร่วมกับครัวเรือนอื่น ๆ เจ้าภาพแต่ละครัวเรือนจะนำเอาเสาไม้ไผ่สูงร่วมสิบเมตรมาปักไว้บริเวณหน้าวัดครัวเรือนละหนึ่งต้น เชื่อว่าเมื่อเจ้าภาพปอยตายไปจะได้ไปสวรรค์ บรรพบุรุษและลูกหลานก็ยังได้อานิสงส์จากบุญและได้ไปสวรรค์เช่นเดียวกัน คุงงานปอยจึงเป็นสัญลักษณ์ของการจองที่ในสวรรค์เอาไว้สำหรับเจ้าภาพและสมาชิกของครัวเรือน

จะเห็นได้ว่า งานประเพณีของชาวไทดังกล่าวล้วนมีพื้นฐานมาจากความเชื่อของพุทธศาสนาเป็นส่วนสำคัญ อย่างไรก็ตาม ยังปรากฏความเชื่อของชาวไทใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และไสยศาสตร์ผสมผสานกับความเชื่อตามหลักศาสนาพุทธดังกล่าว ดังที่หม่านแสง ฟอส่วย และอ้ายดิน (๒๕๔๔ : ๑๘-๑๙) ได้กล่าวถึงความเชื่อของชาวไทใหญ่ไว้ว่า

...ชาวไทเหนือเป็นพุทธศาสนิกชน อาศัยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้านำชีวิตดำเนิน ได้ชัดเจนในคำร้องขอพิธีกรรมศาสนามากมาย ไม่ว่าจะเป็น “คำกล่าวขอศีล ๕ ตอน” “คำพายเรือ” “คำออกเรือ” แต่เราก็พบว่าพวกเขายังนับถือ “สาง” (เทพเจ้าดั้งเดิม) ไปพร้อมกันด้วย สางนั้นเป็นผู้สร้างโลกก่อนสมัยพระปัจเจกพุทธเจ้า ดังเช่นที่ปรากฏใน “คำร่วมทำบุญฉลองพระพุทธรูป” ในคำร้องเหล่านี้จะชัดเจนว่า ศาสนาพุทธนั้นมาถึงเมืองมณฑลเลยก่อน เมื่อเทียบกับตำนานต่าง ๆ ของล้านนา กลุ่มลื้อหรืออีสานในประเทศไทย ซึ่งมักอ้างถึงพระพุทธเจ้าเลียบโลก ได้หะมาประทับรอยบาทตามเมืองต่าง ๆ แล้วตรัสพยากรณ์ว่าที่เหล่านี้จะได้กลายเป็นเมืองอันรุ่งเรืองภายหน้า แต่สำหรับชาวไทเหนือพระพุทธเจ้ามาถึงแค่เมืองมณฑล (หลังจากนั้นชาวพม่าเป็นผู้นำศาสนาพุทธมา)

อย่างไรก็ตาม เราคงไม่แปลกใจ ถ้าพบว่าแม้ชาวไทเหนือยังคงนับถือลัทธิความเชื่อ “สาง” ที่มีมาแต่ดั้งเดิม หรือแม้ว่าสางจะได้รับการปรับเป็น “พรหม” ในศาสนาพุทธไปแล้วก็ตาม หรือแม้ว่าปัญญาชนไทใหญ่ตีความ “สางเฮ็ดฟ้า” ให้หมายถึงลัทธิการปกครองตนเอง แต่ชาวบ้านก็พอใจนับถือและอธิบาย “สาง” ในแบบของชาวบ้าน สางมีคุณเพราะสางให้สูงไฮ้ไม้ใหญ่ร่มครึ้มนี้มา ในลักษณะเดียวกันชาวไทเหนือก็นับถือ “ปู่จัญข้าว” ผู้มีบุญคุณเทียบเท่าพระพุทธเจ้า บุญคุณห่มคลุมทั่วจักรวาลทีเดียว เพราะท่านให้ “ข้าว” เรากิน ที่สำคัญคือชาวบ้านนับถือปู่ย่าบรรพชน สางนั้นสร้างพื้นฐานโลกมาก่อนก่อผืนดิน แควนน้ำก็จริง แต่ปู่ย่าเป็นคนลงแรงให้เป็นบ้านเป็นเมือง ดังเช่นในตอนต้นของ “คำหาบของฝาก” ผิงปู่เรา ตีป่าอ้อเฮ็ดนาผิงย่าเรา ตีป่าคาเฮ็ดไร่ แต่เฮ็ดแต่ใหญ่เวียงหลวง แต่เฮ็ดกาดหลวงกาดน้อย แต่เฮ็ดจ้อยเฮ็ดซั้ง แต่เฮ็ดทั้งเฮ็ดคู่... แปลว่า ธรรมเนียมปู่เราถางป่าอ้อเป็นนา

ประเพณีที่เราถางป่าเป็นไร่ เริ่มตั้งเป็นเวียงใหญ่เมืองหลวง เริ่มตั้งตลาดใหญ่ตลาดน้อย เริ่มทำ (ตรา) ช้าง เริ่มทำทั้ง (ตีเหล็ก)...

ชาวบ้านไทเหนือจะนับถือสิ่งใดก็ตาม หมายความว่าสิ่งนั้นต้องเป็น “ของจริง” มีคุณค่าและผลประโยชน์ต่อชีวิตอันแท้จริง ด้วยเหตุนี้ น้ำเสียงของคำร้องที่กล่าวถึงชีวิตขุนนางในเมืองมณฑลเลย จึงสะท้อนความพิศวงของชาวบ้าน เมื่อกล่าวว่าคนในเมืองนั้นมี “ตัน โขคลาก” (ตันเปล่า) แต่ไปรับที่ตัน โขคลากก็มีกินมีนุ่่ง ไม่ต้องทำนาทำสวน “โขคลาก” เป็นคำพม่าว่า “เปล่า” ไม่มีในคำไท เพราะชีวิตของคนไทนั้นเพียงแค่ กินข้าวหวาน ปาก กินหมาก (ผลไม้) หวานคอ ก็ถือว่าประเสริฐยิ่งแล้ว...

สังเกตได้ว่า ความเชื่ออย่างผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับสิ่งเหนือธรรมชาตินี้รวมไปถึงการเคารพผู้มีพระคุณ ศิบรรพบุรุษผู้แผ้วถางให้มีที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินด้วย ซึ่งสิ่งที่ชาวไทใหญ่นับถือดังกล่าวล้วนมีส่วนในการให้ประโยชน์ต่อวิถีการทำกินของชาวไทใหญ่ทั้งสิ้น

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องดนตรีของชาวไทใหญ่

ความเชื่อในศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาหลักของสังคมชาวไทใหญ่มิอทธิพลต่อวิถีชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ด้วยเช่นกัน ดังที่ สุภกิจ สุบินมิตร (๒๕๓๔ : ๑๑๗) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องทำนองเพลงฮ้างสัตว์ของกลองก้นยาว ซึ่งเป็นกลองที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่ ใช้ตีในงานปอยต่าง ๆ ว่า ทำนองฮ้างสัตว์แปลเป็นไทยว่า ร่วงสัตว์ หรือรูปร่วงสัตว์ เป็นการนำเอากระสวนจังหวะทำนองเพลงเป็ยบ และทำนองเพลงลอลแล มาดัดแปลงและใส่เมื่อดพรายให้ซับซ้อนมากขึ้น ทำนองนี้เรียกว่า “นกก้าแก่” ผู้ตีกลองต้องใช้มือข้างหนึ่งกดบริเวณขอบหน้ากลอง หลังจากมือข้างที่ถนัดตีเสียง เป็ เสียงนี้ทำขึ้นมาเพื่อใช้เลียนเสียงร้องของนกชนิดหนึ่งที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า “นกก้าแก่” ความเชื่อที่เกี่ยวกับทำนองนี้มีอยู่ว่า ในวันออกพรรษา พระพุทธเจ้าจะเสด็จกลับลงมาจากสวรรค์ยัง โลกมนุษย์ ดังนั้น ระหว่างทางที่ผ่านป่าหิมพานต์ สัตว์ทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในป่า ก็ได้ระบาราฟ้อนเพื่อต้อนรับการกลับมาของพระพุทธเจ้า จึงได้มีการคิดประดิษฐ์ทำฟ้อนและตัวสัตว์ต่าง ๆ ในป่าหิมพานต์ พร้อมทั้งคิดเพลงเพื่อใช้ประกอบการฟ้อนเหล่านี้ด้วย เช่น การฟ้อนนก ฟ้อนโต ก็ใช้เพลงฮ้างสัตว์ตีประกอบ

การศึกษาให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมด้านพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีไทใหญ่ มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษา เรียนรู้ และสอบถามจากผู้อาวุโสและศิลปินดนตรีผู้ผ่านประสบการณ์และเชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน ดังองค์ความรู้ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไปนี้

บทสัมภาษณ์ศิลปินไทใหญ่

๑. ครูศรีมิ พงศาสกุล

ครูศรีมิ พงศาสกุล จบอ่านธรรม ตำบลเวียง อำเภอฝาง อายุ ๖๕ ปี จบหรือจะเล่าเป็นภาษาไทยใหญ่ มาจาก “อาจารย์” แปลว่า “ผู้รอบรู้” เป็นการยกย่องถึงผู้มีความรู้ในเรื่องภาษาที่อ่านเขียนได้และสามารถบอกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ การประพุดปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามวัฒนธรรมไต มีความสามารถและเชี่ยวชาญอย่างมากทางด้าน “ฮอติก” หรืออ่านหนังสือธรรมทั้งภาษาไทยใหญ่และพม่า เป็นที่รู้จักกันดีทั่วไปในกลุ่มคนไทใหญ่หรือคนไต จระจะได้รับเชิญไปอ่านคัมภีร์ในการจัดงานต่าง ๆ ของชุมชน และเจ้าภาพจะจ่ายค่าตอบแทนเหมือนการนิมนต์พระสงฆ์ทำพิธีศาสนาต่าง ๆ

ภาพที่ ๔.๑ ครูศรีมิ พงศาสกุล

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๒-๔.๕ บ้านของครูศรีมิ พงศาสกุล

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

การถ่ายทอดความรู้

ครูศรีมิเล่าถึงชีวิตของตนเองว่าเพิ่งได้รับสัญชาติไทยและบัตรประชาชนจากทางราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑ มีภรรยาชื่อนางแหล่ง ตอนที่ครูมีอายุประมาณ ๑๕-๑๖ ปี ได้ฝึกเรียนและอ่านธรรมกับสลา^๒ จ่อตะ ซึ่งเป็นครูในหมู่บ้าน สลาจ่อตะเคยบอกไว้ว่า ต่อไปจะไม่มีใครอ่านธรรมแบบดั้งเดิมนี้ได้ และถ้าสลาตายไป ก็ไม่มีผู้ใดสืบทอดความรู้การอ่านธรรม แต่หลังจากที่สลาได้ฟังน้ำเสียงการอ่านธรรมของครูศรีมิที่บ้าน ได้กล่าวว่าครูศรีมิอ่านธรรมได้ ครูศรีมิกล่าวถึงผู้ที่จะมาเป็นจเรว่าไม่มีหลักเกณฑ์ใด ๆ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ตรง มีใจรักในการอ่าน อ่านทำนองได้ไพเราะ เสียงดี ผ่านพิธีรับครูแล้วก็สามารถเป็นจเรที่มีคนนิยมได้

ครูศรีมิบอกว่า การที่ท่านได้มาเรียนอ่านธรรมนั้น มาจากกุศลเดิมของตนแต่ชาติปางก่อน การเรียนรู้เรื่องการอ่านธรรม ครูจะอ่านเป็นตัวอย่างก่อนแล้วให้ศิษย์อ่านตามจากหนังสือภาษาไทยใหญ่ การอ่านธรรมมี ๓ ทำนอง ทำนองแรกที่เรียน คือ ทำนองหลังกำปาย (ปลาย) ซึ่งเป็นทำนองสั้น ๆ อารัมภบทไม่ยาว เรียนไม่ยาก หากช่วงใดอ่านได้ไม่ถูกต้อง ครูก็จะแก้ไขให้ เมื่ออ่านได้คล่อง ครูจึงเริ่มทำนองที่สองคือ ทำนองหลังกำกำง (กลาง) เป็นทำนองยาวขึ้นมากกว่าทำนองแรก และสุดท้ายเป็นการเรียนหลังกำโหลง (หลวง) หรือหลังกำใหญ่ เป็นทำนองที่ยาวและยาก ใช้เวลาในการเรียนมากที่สุด

ตัวอย่างเรื่องที่อ่านทำนองหลังกำใหญ่ คือ นางปญฺญาจารา (ซึ่งครูศรีมิเรียกว่านางปะตะจาหรี)^๔ นางปญฺญาจาราเป็นลูกสาวมหาเศรษฐี เมืองสาวัตถี แต่ไปได้ทาสเป็นสามี บิดาของนางไม่ยอมรับจึงขับไล่ออกจากปราสาท นางปญฺญาจาราและสามีรอนแรมไปอยู่ในป่า ทำไร่ทำสวน จนมีลูกชายด้วยกัน ๑ คน ต่อมาเมื่อนางท้องลูกคนที่สอง นางคิดถึงบิดาและขอให้สามีพาตนเดินทางกลับบ้านในขณะที่ท้องแก่ใกล้คลอด เมื่อถึงกลางทางนางเจ็บท้องคลอด สามีจึงออกไปหาพื้น แต่ก็ถูกงูกัดตาย นางปญฺญาจาราได้ให้กำเนิดลูกสาว และต้องซุกหลุมฝังศพสามี ขณะเดินทางเป็นช่วงหน้าฝน มีฝนตกตลอด ผ่านแม่น้ำซึ่งน้ำหลากจนนางไม่สามารถอุ้มลูกทั้งสองข้ามแม่น้ำไปพร้อม ๆ กันได้ จึงตัดสินใจนำลูกสาวซึ่งเป็นทารกข้ามน้ำไปก่อน นางวางลูกสาวคนเล็กไว้และข้ามกลับมารับลูกอีกคน เมื่อเดินมาถึงกลางแม่น้ำมีเหยี่ยวตัวหนึ่งกำลังบินโฉบลงมายังลูกสาวซึ่งเพิ่งคลอดมาไม่นาน นางปญฺญาจาราโบกไม้โบกมือไล่เหยี่ยว ฝ่ายลูกชายเห็นอากัปภิกิริยาดังกล่าว นึกว่าแม่ของตนกลัวมือเรียกให้ไปหา จึงเดินลงแม่น้ำที่เขี้ยวกรากและถูกน้ำพัดหายไป ส่วนลูกสาวคนเล็กก็ถูกเหยี่ยวโฉบไปกิน นางเดินข้ามแม่น้ำมาถึงเมืองสาวัตถีซึ่งเกิดลมพายุและฝนตกหนักในคืนก่อน จนทำให้ปราสาท

^๒ ในพจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง อธิบายว่า สลา (อ่าน “สะหล่า”) หมายถึง ช่าง ผู้ชำนาญการ ผู้ควบคุมการก่อสร้าง หรือการทำงานประเภทฝีมือ นักดนตรี ซึ่งจะมีชื่อเครื่องดนตรีที่ผู้นั้นชำนาญอยู่กับไว้ด้วย (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๓๔ : ๑๒๓๕)

ส่วนในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวว่า “สลา” (แพทย์แผนโบราณ) ทำหน้าที่หมอประจำหมู่บ้าน ได้ผลประโยชน์ในลักษณะเดียวกันกับหมอคำเขย ส่วนมากไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ มุ่งรักษาคนไข้ให้หาย เป็นการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนเท่านั้น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๒ : ๑๕๑)

^๓ ในพจนานุกรมภาษาไทย-ไทย อธิบายถึง “หลังกำ” หมายถึง ฉันทลักษณ์ คำประพันธ์ ร้อยกรอง (๒๕๕๒ : ๓๔๑)

^๔ คือ พระปญฺญาจาราเถรี ในพระไตรปิฎก เป็นพระเถรีผู้มีความรอบรู้ในเรื่องพระวินัย พระบรมศาสดาทรงยกย่องเธอไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะในฝ่ายผู้ทรงพระวินัย

ของบิดาล้มล้มทับคนตายหมดทั้งครอบครัว นางสูญเสียทุกอย่าง จนเกิดอาการสติวิปลาส ขณะนั้น พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับที่เมืองดังกล่าว ทอดพระเนตรเห็นนางปฎิหาราจึงทรงโปรดแสดงธรรมสั่งสอน สังฆกรรมชีวิต นางเกิดดวงตาเห็นธรรมจึงขอบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา

ด้านการถ่ายทอด ปัจจุบันครูศรีมีมีลูกศิษย์ ๒ คน ซึ่งอายุประมาณ ๖๐ ปี ใช้วิธีการสอนที่สละจ้อตะ เคยใช้สอนครูศรีมี คือ อ่านนำ ออกเสียงให้ฟัง ศิษย์ทำตาม ถ้าออกเสียงไม่ชัดจึงแก้ไขให้ โดยให้มาเรียนที่บ้านครู ในวันที่ครูและศิษย์ว่างตรงกัน แต่ไม่มีเด็กมาเรียน เพราะเด็ก ๆ อ่านภาษาไทยใหญ่ไม่ได้และไม่สนใจอ่านธรรม

พิธีกรรมและความเชื่อ

ครูศรีมีเล่าว่า ก่อนเริ่มเรียนจะต้องมีการรับคู่ (ครู) ทั้งกายกรรม วชิกรรม และมนกรรมกับอาจารย์ โดยเลือกวันดี เช่น วันพฤหัสบดีซึ่งเป็นวันครูในการประกอบพิธี สำหรับครูศรีมี รับครูแบบเรียบง่าย ไม่ต้องเตรียมเงินหรือพานเครื่องบูชา ใช้เพียงนิ้วทั้งสิบขึ้นพนมมือแสดงความคารวะ

ภาพที่ ๔.๖ ตำราการดูวันดีวันเสีย^๕

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุญกร บิณฑสันต์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๑

ครูศรีมีเล่าถึงพิธีฆาตหรือการกินเอง หรืออั้ง หรือยนต์ เพื่อให้มีสติปัญญาดี เรียนรู้เร็ว จำได้แม่นยำ เสียงไพเราะ ถ้าเป็นพิธีเล็กจะจัดงานทุกปีด้วยตัวเองเบื้องหน้าพระพุทธรูป โดยเอาน้ำจากรากต้นมะเดื่อ น้ำผึ้ง ไม้จันทน์แดง ไม้จันทน์ขาว เผากระดาษสาที่วาดยันต์ลงไป แล้วกิน การกินเองทำได้ทุกเดือน

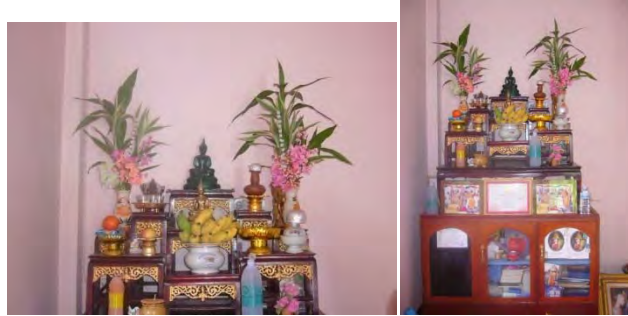
^๕ อุดม รุ่งเรืองศรี กล่าวไว้ในพจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง เรื่องวันดีวันเสียดังนี้

วันดีหมายถึงวันดี เป็นชื่อวันลูกมือที่ลงท้ายด้วยคำว่า “สิ” เช่น เปกสิ ถือเป็นวันที่เหมาะแก่การทำพิธีมงคล อาจารย์บางท่านว่าน่าจะมาจากคำ “ศรี”

วันเสีย เป็นชื่อวันที่ทำให้เกิดโชคร้ายต่าง ๆ เช่น วันไหม้ วันม้วย...เป็นต้น (๒๕๓๔ : ๑๑๗๗)

สุทัศน์ กันทะมา กล่าวว่า ชาวไทยใหญ่มีความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม การจะทำการมงคลต่าง ๆ เช่น การปลูกบ้าน การขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน จะต้องหาฤกษ์ยามที่ดีเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัวโดยจะไปหา “สลา” ให้ดูฤกษ์ยามวันเดือนที่ดีสำหรับการทำการ ชาวไทยใหญ่เชื่อว่าวันในรอบเดือนมีทั้งวันที่ดีหรือวันทุน และวันไม่ดีหรือวันม้วยหรือวันแปด และแต่ละเดือนก็จะแตกต่างกัน ซึ่งหากทำในวันไม่ดีจะทำให้ผู้อยู่ไม่สุขสบายมีเคราะห์ ชาวไทยใหญ่จะเลือกทำงานมงคลในเดือนคู่ คือ เดือน ๔, ๖, ๑๒ ยกเว้นเดือน ๘ และเดือน ๑๐ เพราะเดือน ๘ อยู่ในระหว่างพรรษา ชาวไทยใหญ่จะไม่ทำการมงคลใด ๆ ทั้งสิ้น สำหรับเดือน ๑๐ ไม่ทำเพราะชื่อเดือนไม่เป็นมงคล หมายถึงฉิบหาย (สำเนียงของชาวไทยใหญ่อ่าน ๑๐ ว่าฉิบ) สำหรับเดือนคี่คือเดือน ๓, ๖, ๗, ๙, ๑๑ จะไม่ทำการมงคลเลย (๒๕๔๒ : ๕๐-๕๑)

ที่มีวันดี แต่ส่วนใหญ่จะทำในวันดีของเดือน ๔ และเดือน ๑๒ เพราะเชื่อว่าเป็นเดือนมงคล นิยมทำพิธีในเวลาเย็น การกินองในวันเวลาดังกล่าวจะทำให้สุขภาพสบายใจ ป้องกันอันตรายต่าง ๆ การเลือกวันประกอบพิธีจะดูจากตำรา เลือกวันที่เข้ากันกับดวงชะตาของลูกศิษย์ สำหรับสมุคที่จดลាយอาจจะวางไว้ที่หน้าห้องพระ

ภาพที่ ๔.๓-๔.๔ หิ้งบูชาพระพุทธรูปเจ้าของผู้อ่านธรรม
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

การกินองพิธีใหญ่นิยมจัดทำในช่วงสงกรานต์หรือประมาณเดือน ๔ จัดพิธีที่บ้านครู ไม่จำเป็นต้องจัดงานทุกปี ทั้งนี้ยังมีการตั้งเครื่องบูชาพระสุรสดีหรือนางสุรสดี^๖ วางไว้บนศาลเพียงตา^๗ซึ่งหันไปทางทิศตะวันออก บริเวณศาลมีการสานไม้ไผ่ (ขัตราชีวิต^๘) ล้อมรอบไม่ให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องและผู้หญิงเข้าไป เครื่องประกอบพิธีจัดเป็น ๑๒ ชุด กอปรด้วย รูปของนางสุรสดี ชั้น (พานบูชาครู) ดอกไม้สีขาว ข้าวสาร กล้วย มะพร้าว ผ้าแดง ผ้าขาว ธง ร่ม ดอกไม้สีขาว รูป เทียน และน้ำเปล่า ๑๒ แก้ว สำหรับนางสุรสดี ๑๒ นาง ได้แก่

นางจันทราเทวี	นางโกปาละเทวี
นางจิตตะเทวี	นางโอมะกะเทวี
นางสุเดชะเทวี	นางรามะเทวี
นางนันทาเทวี	นางสุนันทาเทวี
นางมะโนหาราชเทวี	นางกัณฑะพะเทวี

^๖ ผู้วิจัยได้เคยสัมภาษณ์ศิลปินและปราชญ์พื้นบ้านชาวไทยใหญ่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนหลายท่าน ได้ข้อมูลใกล้เคียงกันว่า “ครูสุรสดีหรือนางสุรสดี ตามบั้งปลาตา (คัมภีร์คล้ายสมุดข่อย) ตีงเดิมของชาวไทยใหญ่ กล่าวว่า เป็นนางผี (เทวดา) เฝ้าดูแลรักษาพระไตรปิฎก เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้กับมวลมนุษยชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านศิลปกรรมดนตรี พิณรำ ไสยศาสตร์ หมอดู คาถาอาคม สักยันต์ เป็นต้น แม้ชาวพม่าเองก็ให้ความเคารพนับถือ ชื่อครูสุรสดีทั้ง ๑๒ นาง ยังไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน ขณะนี้ทั้งศิลปินและปราชญ์ชาวไทยใหญ่รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมได้ร่วมมือกันสืบค้นจากตำนาน คัมภีร์ปี่สาโบราณ ฯลฯ ที่มีอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบนและในรัฐฉาน สหภาพพม่า”

^๗ ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ อธิบายว่า “ศาลเพียงตา เป็นศาลที่ทำขึ้นชั่วคราว มีระดับเสมอตา เพื่อความเคารพและสวดสมิงกล” (๒๕๔๖ : ๑๐๕๗)

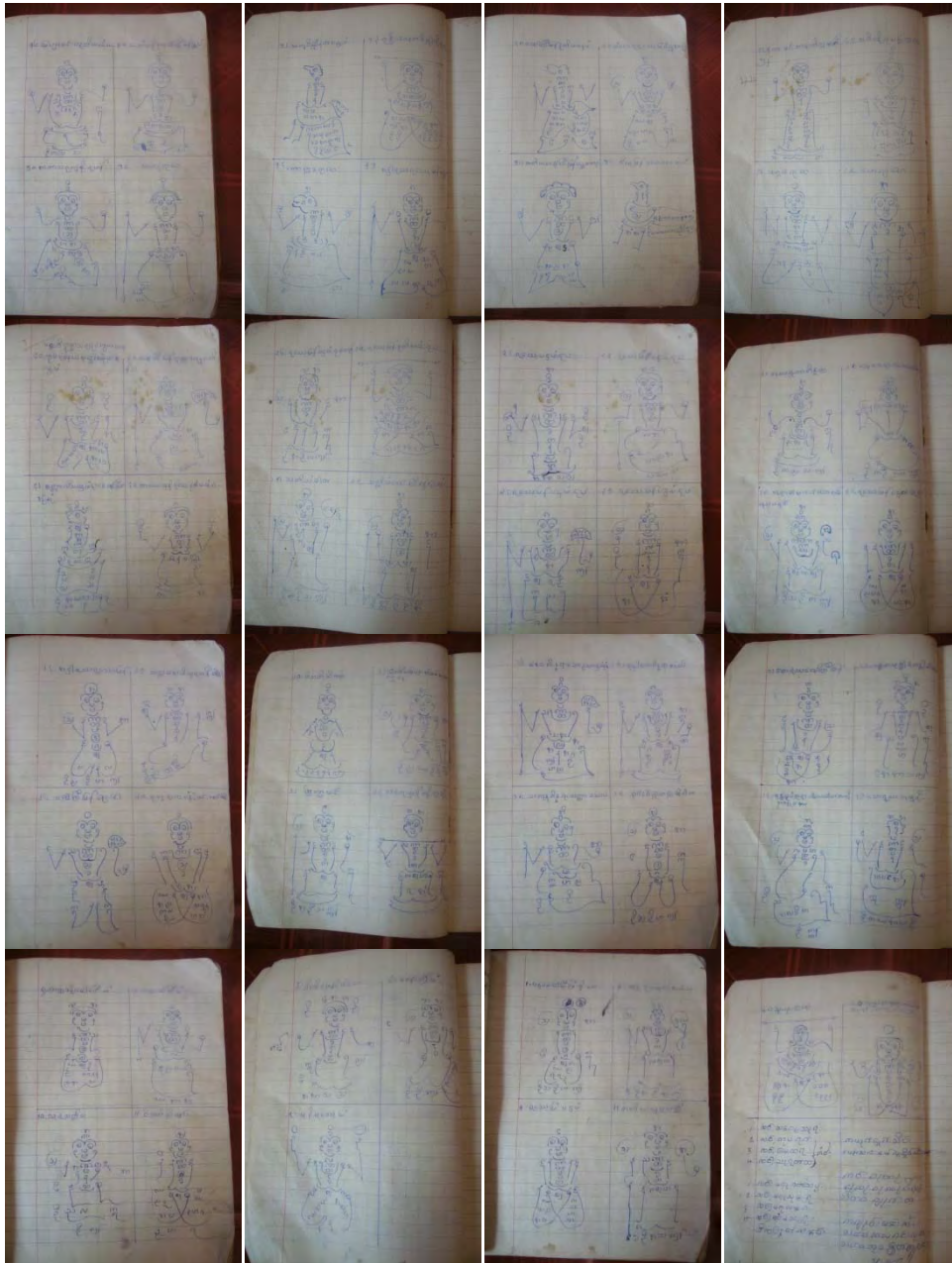
^๘ ราชีวิตหรือเหล่าจะมาดในภาษาไทย หมายถึง รั้ว บริเวณกั้นไว้ประกอบพิธีกรรม

นางพุกสะเทวี

นางจันทะเทวี

*หมายเหตุ ชื่อนางสุรสถิติทั้ง ๑๒ นาง เขียนตามคำให้สัมภาษณ์ของครุศรีมิ

ขั้นตอนการประกอบพิธีเริ่มเวลา ๖ โมงเย็น นิมนต์พระสงฆ์ ๑ รูป จุดธูปเทียนบูชา สมาทานศีล และ
รับศีล สวดมนต์ เสกเป่าคาถากินอองพร้อมตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้เสียดี ปัญญาดี หาเงินทองได้คล่อง คำขาย
ได้ดี มีโชคมีลาภ คนรักคนชอบ

ภาพที่ ๔.๕ ลายที่ใช้สำหรับกินออง ๖๐ ตัว

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ความเชื่อของครูศรีมิตั้งนี้

๑. การกินอามจะทำให้มีชีวิตที่ดี ปฏิบัติตนตามศีล ๕ ห้ามผิดศีล ไหว้พระ ทำสมาธิ

๒. ห้ามข้ามเครื่องดนตรี

๓. ในสมัยก่อน ผู้หญิงห้ามถูกกลอง แต่ปัจจุบันไม่ยึดถือความเชื่อดังกล่าวแล้ว และยังมีเด็กผู้หญิงมาเรียนตีกลองด้วย

๔. ความเชื่อในการสร้างกลองกันยาว ชาวบ้านผู้สร้างจะต้องขออนุญาตวัดก่อน เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดความสามัคคี ไม่แตกแยกกัน (ศรีมิ พงศาสกุล, สัมภาษณ์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๗)

๒. ครูผิว จิงนะ

ภาพที่ ๔.๑๐ ครูผิว จิงนะ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๑๑-๔.๑๒ วัดจองแป้น (จองออก)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ครูผิว จิงนะ อดีตรองประธานชมรมไทใหญ่ ปัจจุบันเป็นคณะกรรมการวัดจองแป้น ตำบลเวียง
อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๘ ปี เป็นผู้เชี่ยวชาญพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับชาวไทใหญ่

การถ่ายทอดความรู้

ครูผิวมีบิดาชื่อนายโป จิงนะ เป็นजर มีเชื้อสายชาวปะโอ^๕ มารดาชื่อนางกู่ จิงนะ เป็นชาวไทใหญ่
ครูผิวเล่าถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทใหญ่สมัยก่อน เมื่อ ๕๐ ปีที่แล้วว่า เด็ก ๆ จะมาเป็นลูกศิษย์วัด พักที่

^๕ ปะโอหรือต๋องสู เป็นนามที่ชาวไทยใหญ่หรือไตในรัฐฉานเรียกชนเผ่านี้ ส่วนชาวพม่าเรียก “ต๋องตู” แปลว่า “ชาวเขา” หรือ “คนคอย” ในภาคเหนือของประเทศไทย ปะโอ เป็นชาติหนึ่งที่อยู่ร่วมกันมานานแล้ว พวกนี้ชอบอยู่ปะปนกับพวกคนไทยใหญ่ ไทยจีน ตามจังหวัดชายแดน (สำนักวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๒๕๔๕ : ๒๕๘)

วัด ๒-๓ ปี เพื่อเตรียมตัวบวชลูกแก้ว (ต่างลอง^{๑๑}) โดยตอนกลางวันไปโรงเรียน ตกเย็นกลับมาวัด เพื่อฝึกหัด สวดมนต์ เรียนรู้ที่จะเป็นลูกแก้ว ในช่วงเวลาที่วัดจัดงานประจำปี โดยเฉพาะเทศกาลออกพรรษา เข้าพรรษา งานปีใหม่ที่ไทใหญ่ (สงกรานต์) งานเหล่านี้จะมีวงกลองกันยาวมาช่วยบรรเลง กลุ่มที่มาแสดงเรียกกันว่า ศรัทธาหัววัด^{๑๒} นับเป็นสายใยสัมพันธ์ที่สืบเนื่องมาจากกลุ่มนักดนตรีที่เคยนิมนต์พระวัดดังกล่าวไปยังงาน พิธีของคน

ในวัยเด็ก ครูฝึบจะเข้ามาเล่นเครื่องดนตรีของหมู่บ้าน จับกลองกันยาวมาตีเลียนแบบผู้ใหญ่ ตีเล่น สนุก ๆ ถ้าตีไม่ถูกหลัก นักดนตรีผู้ใหญ่จะแนะนำแก้ไขเรื่องจังหวะ เสียงหนักเสียงเบาให้ถูกต้อง ทำให้ ครูฝึบเกิดการเรียนรู้ เข้าใจความแตกต่างระหว่างจังหวะการตีกลองกันยาวเพื่อพ็อนดาบ (กำ^{๑๒}แลว) พ็อนโต (กำโต) ที่จะต้องตีให้เร็วกว่าพ็อนนง (กำนง) และการตีแต่ละครั้งใช้เวลาไม่นานเพราะจะทำให้คนรำเหนื่อย เมื่ออายุ ๑๑ ปี ได้เข้าพิธีบวชต่างลอง จากนั้นเป็นต้นมาก็ไม่ได้เล่นดนตรีอีกเลย แต่เข้าใจและฟังดนตรี ไทใหญ่เป็น รู้ว่าวงกลองกันยาวประกอบด้วย กลองกันยาว ๑ ใบ ฆ้อง ๑ ชุด มีประมาณ ๕ ใบ แขวนเรียงได้ ระดับกันไป ฉาบใหญ่ (ประมาณ ๖ นิ้ว) ๑ คู่

^{๑๑} ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวถึง “ประเพณีพอยลูกแก้วหรือ พอยน้อย (อ่านพอยลูกแก้วหรือพอยน้อย) เป็นงานเฉลิมฉลองในประเพณีพิธีการบรรพชาหรือบวชเณร ซึ่งจะทำกันในเดือน ๕ เดือน ๖ เดือน ๗ เดือน ๘ เหนือ คือราวเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม จุดประสงค์ของการจัดพอยลูกแก้ว หรือพอยบวช หรือพอยน้อย ก็เพื่อ ลูกศิษย์วัด (จะโยมวัด) ที่คอยมาอยู่รับใช้ทำงานในวัดเป็นเวลานานพอสมควร และกุลบุตรที่ได้เรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ทางวัด และญาติผู้ใหญ่ก็จะร่วมกันจัดงานพิธีบรรพชาให้เป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา” (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, ๒๕๔๒ : ๒๐๒)

ประเพณีบวชต่างลองของชาวแม่ฮ่องสอน (ซึ่งกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นราบส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายไทใหญ่) เปรียบเทียบได้กับประเพณี การบวชลูกแก้วของชาวไทยล้านนาทั่ว ๆ ไปนั่นเอง (สำนักวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๒๕๔๕ : ๓, ๒๑๖)

การที่ครูฝึบกล่าวรวมกันไปเรื่องการบวชลูกแก้วและต่างลองนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมือง เชียงใหม่ อยู่ร่วมกับคนเมืองมาแต่ในอดีต ได้ถูกประสมประสานกันทางวัฒนธรรมทั้งภาษาพูด การแต่งกาย อาหารการกิน ประเพณี และ พิธีกรรมต่าง ๆ วัฒนธรรมล้านนาได้มีส่วนหล่อหลอมกลุ่มชนต่าง ๆ จนกลายเป็นชาวเชียงใหม่ในปัจจุบัน

^{๑๒} จารีตประเพณีตามความเชื่อและพิธีกรรมของชาวเชียงใหม่ ในงานพอยหลวง (อ่านพอยหลวง) ฤดูแล้ง ประชาชนส่วนใหญ่ว่างวัน ธุรกิจทางการเกษตร มักมีงานฉลองศาสนสถาน อาทิ กุฏิ วิหาร โบสถ์ หรือสิ่งก่อสร้างที่ประชาชนร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่ สาธารณชน เช่น โรงเรียน ศาลาเอนกประสงค์สำหรับหมู่บ้าน งานพอยหลวงเป็นงานใหญ่ระดับชุมชน จะมีหัววัดอื่น ๆ แห่งเครื่องไทยทาน ที่เรียกครัวทานมาร่วมด้วย การแห่ครัวทานของหัววัดมักมีขบวนพ็อนมาด้วย ทางวัดต้องเตรียมช่างพ็อนไว้ต้อนรับด้วย มีมหรสพสมโภชที่ ขาดไม่ได้คือ ลิเก หลังจากที่หัววัดแห่เข้าร่วมหมดแล้วก็เป็นเรื่องของครัวทานของชาวบ้านที่เป็นศรัทธาของวัด (“ศรัทธาหรือศัทธา” คือ ชาวบ้านที่ร่วมดูแลวัดหนึ่งวัดใด ภาษาไทใหญ่เรียก “ตะกำจอง”) ซึ่งมักแห่ปิดท้ายคืนสุดท้ายของงาน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และจดหมายเหตุฯ, ๒๕๔๒ : ๒๒๒)

^{๑๒} รำ พ็อน ในภาษาไทยใหญ่เรียกว่า กำ

พิธีกรรมและความเชื่อ

ความเชื่อของชาวไทยใหญ่ที่เป็นนักดนตรี นักแสดง ศิลปินสาขาต่าง ๆ มีความเชื่อเรื่องการบูชานางสุรสติหรือครูสุรสติ^{๑๓} ให้ความเคารพนับถือว่าเป็นครูด้านศิลปวิทยา และความเชื่อเรื่องอาง ซึ่งเป็นการสักลายบนร่างกาย ความเชื่อเรื่องนางสุรสตินั้น ผู้ที่บูชาจะรู้สึกครูขึ้นเมื่อมีงานแสดง ของจะขึ้นเนื่องจากมีครูบาอาจารย์กระตุ้นให้ศิลปินรู้สึกอยากแสดง เช่น จะรู้สึกร้อนเนื้อร้อนตัว อยากลองวิชา อยากแสดงออก ศิลปินเชื่อว่า พลังอำนาจของนางสุรสติจะเพิ่มความไพเราะ ความสวยงาม เสียงดี ร้องหรือแสดงได้นาน เป็นที่ประทับใจผู้ชม มีกำลังวังชาสามารถแสดงอย่างต่อเนื่องได้นาน ผู้ที่เป็นจเรอ่านธรรมก็เช่นกัน ถ้าไม่บูชานางสุรสติหรือครูไม่ขึ้นก็จะไม่สามารถอ่านธรรมได้ไพเราะ ฟังดูกระด้าง ไม่นิ่มนวล

ภาพที่ ๔.๑๓-๔.๑๔ หนังสือธรรมอายุกว่า ๑๐๐ ปี ของนายโป จิ่งนะ บิดาของครูฝั่ว จิ่งนะ
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ครูฝั่วกล่าวว่า ไม่ว่าจะเล่าเรียนอะไรก็ต้องมีการรับครู แม้กระทั่งการเรียนพ็อนดาบ พ็อนนง พ็อนโต เล่นดนตรี โดยการเตรียมขั้นรับครู ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีรายละเอียดแตกต่างกันไม่มากนัก มีขั้นตอนดังนี้

๑. ครูจะต้องดูฤกษ์ยามวันดีของเดือนที่จะประกอบพิธี ตามฤกษ์เกิดของศิษย์ รวมถึงทิศที่ออกเดินทาง

๒. นัดหมายศิษย์ให้มาตามวันเวลาดังกล่าว ชาวไทใหญ่นิยมรับครู (ครูที่เกี่ยวกับความรู้ทางศิลปวิทยา) และขึ้นครู (ครูที่เกี่ยวกับคาถาอาคม) ในช่วงเดือนเมษายน เพราะถือเป็นฤกษ์ดี ทำแล้วขลังที่สุด

๓. เครื่องเซ่นไหว้ในการรับครู แต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกันแต่มีความคล้ายคลึงกัน คือ น้ำส้มป่อย ๑ ขัน ดอกไม้ (สีอะไรก็ได้) ข้าวตอก รูปเทียน สมัยก่อนไม่มีเงิน ปัจจุบันใช้ ๕-๑๐ บาท

๔. อาบน้ำด้วยน้ำส้มป่อย ชำระร่างกายให้บริสุทธิ์ ใส่เสื้อผ้าสะอาด ออกจากบ้านมายังที่พักของครูตามฤกษ์ที่กำหนดไว้

๕. ครูนั่งรอหน้าห้องพระ จุดรูปเทียน กล่าวบูชาพระเป็นที่เรียบร้อย

^{๑๓} ครูสุรสติ เป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่นักแสดงเคารพนับถือ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, ๒๕๔๒ : ๑๓๔)

๖. ศิษย์นำขันรับครุมอบให้ครู พร้อมกล่าวเป็นภาษาไทยใหญ่ แปลได้ว่า ให้อาจารย์ช่วยสั่งสอน ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

๗. ครูรับขันรับครุ กล่าวคาถา ขณะเดียวกันนำขันรับครุวางบนศีรษะของศิษย์ พร้อมกล่าวเป็นภาษาไทยใหญ่ แปลได้ว่า รับเป็นลูกศิษย์ ให้ตั้งใจเรียน ขยัน จำได้ไว ให้ตั้งตนอยู่ในศีลในธรรม

๘. จากนั้นจึงเริ่มเรียน โดยเรียนพอเป็นพิธีว่าเริ่มในวันที่ฤกษ์งามยามดี

๙. ขันรับครุจะนำไปวางไว้ที่หิ้งบูชาพระ แต่วางอยู่ในระดับต่ำกว่าพระพุทธรูป

๑๐. สำหรับเงิน ครูจะนำไปใช้จ่ายสำหรับเครื่องบูชาพระต่อไป

หลังจากนั้นทุก ๆ ปีในช่วงสงกรานต์ ลูกศิษย์ต้องมาขมาครู (รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่) โดยเตรียมขันครุไปหาครูที่บ้าน ครูที่มีลูกศิษย์มาก ลูกศิษย์จะรวมตัวนัดแนะกันมาจัดพิธีใหญ่ที่บ้านของครู หากครูเสียชีวิตจะบูชารูปครูซึ่งศิษย์สร้างหิ้งไว้ที่บ้าน ใกล้เคียง ๆ กับหิ้งพระ ทั้งนี้ลูกศิษย์ที่เก่ง ๆ จะต้องสร้างหิ้งครู เพราะถ้าเมื่อคนเก่งขึ้น คนอื่น ๆ ก็จะขอมาเป็นลูกศิษย์ จึงต้องจัดหิ้งรับขันครุอย่างที่ตนเคยปฏิบัติมา และการสร้างหิ้งบูชาครู แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่ไม่ลืมบุญคุณครู

สำหรับความเชื่อเรื่องอาง (สักยันต์) ชาวไทใหญ่รวมถึงบรรดาศิลปิน นิยมอางช่วงวัยรุ่น อายุประมาณ ๑๔-๑๕ ปี มักจะอางที่แขนหรือที่กลางกระหม่อม โดยใช้มีดที่ครูปลุกเสกว่าคาถาอางให้วัตถุประสงค์ของการอางเพื่อให้เกิดความคงกระพันชาตรี เพิ่มพลังกำลัง แต่ส่วนใหญ่อางเมตตามหานิยมให้คนชื่นชอบ ทั้งนี้ในอดีตเมื่อ ๔๐ ปีก่อน คนในรุ่นบิดามารดาของครูผู้จะอางเป็นสีดำทั้งแขนหรือช่วงต้นขา หรืออางลายสีดำเต็มตัว เพื่อแสดงถึงความเป็นชาย มีหิ้งของดีติดตัวและมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าวัวต่าง^{๑๔} บรรทุกสินค้าข้ามไปมาระหว่างไทย-พม่า ต้องมีดาบติดตัว มียันต์คุ้มครองพันแวงไม่เข้า ไปเจอโจรป่า จึงจะสามารถคุ้มครองได้ทั้งสินค้าและชีวิตของตน แต่ปัจจุบันคนสมัยใหม่ยังมีความเชื่อว่าการอางทำให้มีของดีติดตัวดังเช่นเมื่อสมัยก่อน แต่ไม่นิยมอางเป็นสีดำ จะให้อางแบบไม่ต้องใช้สีเพราะกลัวเจ็บและรู้สึกอายหากมีลายดำ ๆ ติดอยู่บนตัว

ตอนที่ครูผู้อายุประมาณ ๗-๑๓ ปี ได้เห็นผู้ที่อางที่ปฏิบัติตัวอยู่ในศีลในธรรม ชื่อครูปั่นจุง ขณะนั้นท่านมีอายุ ๕๐ กว่าปี มาแสดงพ็อนดาบในวัดจองแป้นที่จัดงานเทศกาลออกพรรษา ครูปั่นจุงอางทั้งตัว ใช้ดาบคมในการแสดง ก่อนแสดงสาธิตคมดาบด้วยการตัดท่อนไม้ขาดแล้วนำดาบเล่มเดียวกันนั้นมาเชือดแขน ขา และหลังของตนเอง คมดาบกลับไม่เข้าเนื้อ ผู้อางที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจะเสียชีวิตด้วยโรคชรา

เรื่องข้อห้ามและข้อปฏิบัติของศิลปินที่อางและรับสุรสติมีดังนี้

๑. ต้องรับศีล ๕ และจะต้องปฏิบัติให้ได้ แต่เนื่องจากเด็กวัยรุ่นมักเล็ดร่อน ครูจึงเน้นกำชับให้ศิษย์นับ ๑-๑๐ ตั้งสติให้ดี ก่อนที่จะกล่าวรับ ไม่ให้รับแบบสุ่มสี่สุ่มห้า (ข้อใดที่รับไม่ได้ ผู้อางไม่ควรจะกล่าวรับ)

^{๑๔} ต่าง เป็นภาษาชนสำหรับบรรทุกสิ่งของ มีคานพาดไว้บนหลังสัตว์พาหนะ มีวัวและลา เป็นต้น ให้ห้อยลงมาทั้ง ๒ ข้าง เรียกโล ลาที่ใช้บรรทุกสิ่งของในลักษณะเช่นนี้ว่าโลต่าง ลาต่าง

ครูจะเน้นและกำชับศีลข้อละเว้นการกินเหล้าและผิดลูกเมียผู้อื่น โดยย้ำว่าถ้ารับแล้วต้องทำให้ได้ ถ้าไม่ปฏิบัติตามสักจะ สิ่งไม่ดีจะย้อนเข้าตัว โดยยกตัวอย่างผู้ที่รับศีลแล้วไม่ปฏิบัติตามจะค่อย ๆ เสียดสีไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นคนบ้า ไม่เป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านรู้ว่าผู้ที่เป็นบ้าต้องไปทำสิ่งไม่ดี และผิดครู สำหรับศีลข้อห้ามพูดโกหกพูดเท็จนั้น ผลร้ายที่ย้อนกลับมายังไม่แรงเท่าการกินเหล้าและการผิดลูกเมียผู้อื่น

๒. ห้ามลอบใต้ถุนบ้าน รวดตากผ้า

๑. ห้ามกินผัก การกินผักจะทำให้เวทมนตร์เสื่อม ไม่มีวิธีแก้ไข โดยยกตัวอย่างว่า ช้างตกมัน อาละวาดให้กินผักแล้วยังสงบ ผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง มีเวทมนตร์แกร่งกล้า ถ้ากินผักเข้าไป คำเสกเป่าที่ศักดิ์สิทธิ์ก็จะเสื่อมลง และส่งผลให้เกิดอาการเลือนลอยไปจนถึงเป็นบ้าได้ ไม่มีทางแก้ไข

ผู้กระทำความผิดข้อห้ามจะทำให้สุขภาพไม่ดี ปวดหัว สมองทึบ ความจำไม่ดี เลื่อยลอย พูดจาเรื่อยเปื่อย หรือไม่พูดไม่จา ปล่อยผมเผ้ายาวรุงรัง หากกระทำความผิดหนักจะถึงขั้นเป็นบ้า หรือถ้าปล่อยอาการผิดครูที่ไม่รุนแรงไว้นาน ไม่รีบแก้ไขให้ถูกต้อง อาการต่าง ๆ ก็จะสะสมเรื่อย ๆ จนกลายเป็นบ้าได้เช่นกัน วิธีแก้ไขคือเมื่อเริ่มมีอาการบางอย่างผิดปกติดังกล่าวข้างต้น เช่น ปวดหัว จะต้องนึกให้ออกว่าเกิดอะไรขึ้น ทบทวนการกระทำของตนเอง อาจมีคนเอาผ้าถุงมาฟาดศีรษะ หลังจากทราบถึงสาเหตุจะต้องให้อาจารย์ของตนเองเป็นผู้แก้ไข และพรมน้ำมนต์ที่อาจารย์ปลุกเสกด้วยคาถา รวมถึงปฏิบัติตามที่อาจารย์แนะนำ (ผิว จิงนะ, ตัมภายณ์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

๓. อาจารย์บุญธรรม โพธิ์เงิน และอาจารย์ชนเทพ ทองคำ

ภาพที่ ๔.๑๕ อาจารย์บุญธรรม โพธิ์เงิน

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๑๖ อาจารย์ชนเทพ ทองคำ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๑๗ อาจารย์ชนเทพ ทองคำ สาธิตการจัดวงกลองก้นยาว (ซ้าย)

ภาพที่ ๔.๑๘ อาจารย์ชนเทพ ทองคำ สาธิตการจัดวงมอชิง (ขวา)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

อาจารย์บุญธรรม โพธิ์เงิน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอฝาง อาจารย์ชนเทพ ทองคำ อายุ ๕๘ ปี เคยเป็นอดีตประธานชมรมไทใหญ่ อำเภอฝาง อำเภอแม่อาว และอำเภอไชยปราการ นอกจากนี้ยังเคยเป็นอาจารย์สอนหนังสือในสถาบันการศึกษาในระบบด้วย รวมทั้งเป็นผู้ที่สามารถอ่านและแปลภาษาไทยใหญ่ได้อย่างเชี่ยวชาญผู้หนึ่ง อาจารย์ชนเทพกล่าวว่า คำว่าไทใหญ่ในภาษาไทยใหญ่ มีตัว “ย”

การเขียนที่ถูกต้องการเขียนคำว่า “ไทยใหญ่” แต่มีคนไทใหญ่บางกลุ่มกลัวว่าพวกตนจะไปปะปนกับคนไทย จึงตัดตัวสะกด “ย” ออกไป เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์ของตนแลดูแตกต่าง และโดยส่วนตัวของอาจารย์ชนเทพยินดีตอบคำถามเรื่องภาษาไทใหญ่แก่ทุกคนที่สอบถามมา (บุญธรรม โพธิ์เงิน และชนเทพ ทองคำ, สัมภาษณ์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

๔. ครูสุนันตา จองแหลง

ครูสุนันตา จองแหลง เป็นปราชญ์ไทใหญ่ และประธานชมรมผู้สูงอายุ ตำบลแม่อาขย อำเภอแม่อาขย รวมทั้งเป็นสมาชิกอยู่ในชมรมแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ อายุ ๘๑ ปี

ภาพที่ ๔.๑๕ ครูสุนันตา จองแหลง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๑

ภาพที่ ๔.๒๐-๔.๒๑ บัตรประชาชน และบัตรประธานชมรมผู้สูงอายุ ตำบลแม่อาขย อำเภอแม่อาขย ของครูสุนันตา จองแหลง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๑

ภาพที่ ๔.๒๒-๔.๒๓ สถานที่สัมภาษณ์และบ้านของครูสุนันตา จองแหลง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๑

การถ่ายทอดความรู้

ครูสุนันต์เกิดที่เมืองปิ่น ราชอาณาจักรพม่า ประกอบอาชีพหมอยาพื้นบ้าน โดยบวชเรียนกับเจ้าอาวาสควบคุมกับการเรียนนักธรรมเป็นเวลา ๘ ปี ภายหลังลาสิกขาบทก็ยึดอาชีพหมอยามาโดยตลอด ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้อพยพมาอยู่เมืองไทยซึ่งขณะนั้น ครูสุนันต์มีอายุประมาณ ๓๐ ปี ต่อมาแต่งงานกับคนในพื้นที่ จึงตั้งรกรากในอำเภอแม่อาวจนถึงปัจจุบัน

พิธีกรรมและความเชื่อ

ครูสุนันต์เล่าบอกว่า ผู้ที่จะเรียนหมอยาจะต้องทำพิธีรับครู โดยครูจะให้ศิษย์จัดขันรับครูซึ่งประกอบด้วย

๑. ขันข้าวสาร ๔ ลิตร
๒. ข้าวเปลือก ๑ กะละมัง
๓. กรวยดอกไม้ขาว
๔. กรวยหมากพลู
๕. มะพร้าว ๑ ลูก
๖. น้ตรขาว ๔ คัน
๗. ธงขาว ๔ ธง
๘. ผ้าขาว ๑ เมตร ๑ ฟัน
๙. ผ้าเหลือง ๑ เมตร ๑ ฟัน
๑๐. รูป ๔ ดอก
๑๑. เทียน ๔ เล่ม
๑๒. น้ำเปล่า ๓ แก้ว
๑๓. ขันน้ำส้มป่อย
๑๔. เงินรูป ๓๗ แถบ^{๑๕}

นำเครื่องบูชาทั้งหมดใส่ในขัน และอัญเชิญรูปพระพุทธรูปเจ้ามาวางไว้ด้วย สมัยก่อน การรับครูทำในวันเกิดของศิษย์ เช่น คนเกิดวันพุธ ให้ไหว้พระประจำวันพุธ พิธีจะเริ่มในช่วงตี ๕ ครุ่นั่งที่หน้าห้องพระหรือโต๊ะหมู่บูชา จุดธูปเทียน กล่าวนิมนต์พระเจ้า ๕ องค์ ศิษย์นำขันรับครูมอบให้แก่ครูพร้อมขอเป็นศิษย์ เมื่อครู

^{๑๕} เงินรูปที่ใช้ในประเทศอินเดีย ซึ่งบริษัทการค้าของอังกฤษได้ขออนุญาตรัฐบาลไทยเพื่อนำมาใช้แทนเงินตราของรัฐบาลไทยที่ไม่เพียงพอต่อการใช้หมุนเวียนในเขตล้านนา ในช่วงระหว่างประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐-๒๔๕๐ แต่ละแถบมีมูลค่าประมาณ ๘๐ สตางค์ (อุดมรุ่งเรืองศรี, ๒๕๓๔ : ๕๔๘)

กล่าวรับเป็นศิษย์ อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี ตั้งใจเรียน ไม่ให้ผิดศีล จากนั้นนำขันรับครูไปวางไว้บริเวณหิ้งพระ หรือตั้งหิ้งแยกออกมาให้ต่ำกว่าพระพุทธรูป การรับครูนั้น ไม่ต้องทำทุกปี แต่การขอขมาหรือการกั้นต่อ

หรือกั้นต่อ^{๑๖} ครูผู้เฒ่าผู้แก่จะทำทุก ๆ ปีในช่วงวันสงกรานต์ซึ่งเป็นวันปีใหม่ของชาวไทยใหญ่เช่นกัน

พระเจ้า ๕ องค์ หรือ “พรา (หรือพะล่า) โกลู้” ในภาษาไทยใหญ่ ประกอบด้วย พระพุทธเจ้า เจ้ากอนติงยะ เจ้าอาหนันตา เจ้าโมคคัลลาน เจ้าสารีบุตรระ เจ้าหย่าฮู้หละ เจ้าเหล่าว่าตะ เจ้ากว่าหว่าปะติ และเจ้าอุปาลิ ซึ่งแต่ละองค์เป็นพระประจำวันและประจำทิศทั้ง ๘ ดังนี้

ตรงกลาง คือ พระพุทธเจ้า เป็นศูนย์กลางทั้งหมด การบูชาจะเริ่มด้วยองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอันดับแรก

ภาพที่ ๔.๒๔ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ทิศตะวันออก คือ เจ้ากอนติงยะ หรือพระอัญญาโกณฑัญญะเถระ (กำลังวันตามหลักโหราศาสตร์ ๑๕ ปี) เป็นพระประจำวันจันทร์

^{๑๖} “กั้นต่อ” แปลว่า ขอโทษ ของภาคกลาง สุมา ของทางล้านนา การกั้นต่อของชาวไทยใหญ่ก็คือการรดน้ำคำหัวผู้ที่เคารพนับถือ เพื่อขอพรและขอขมาในสิ่งที่ล่วงเกินไป โดยชาวไทยใหญ่จะทำการกั้นต่อ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ก่อนไปทำบุญที่วัดหนึ่งวัน ทั้งนี้เพราะชาวไทยใหญ่เชื่อว่า พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ เป็นพระองค์หนึ่งที่ได้เลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนชาวไทยใหญ่จะทำการกั้นต่อในหลายโอกาสด้วยกัน คือนอกเหนือจากเหลนห้า (เมษายน) และเหลนสิบเอ็ด (ตุลาคม) แล้วผู้ที่บวชหรือแต่งงานก็ต้องไปกั้นต่อผู้ที่ตนเคารพนับถือจนครบถ้วนก่อนจึงจะเข้าพิธีได้ กระบวนการกั้นต่อในช่วงเหลนห้าและเหลนสิบเอ็ดจะยาวนานกว่าในโอกาสอื่น ๆ เพราะชาวไทยใหญ่ถือว่าการกั้นต่อเป็นการแสดงซึ่งความกตัญญูต่อผู้ที่ตนเคารพนับถือไม่ว่าเป็น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ โดยการนำพานข้าวดอก ดอกไม้ และเครื่องอุปโภคบริโภค หรืออาจเป็นเงินทองก็ได้ นำไปกั้นต่อกับ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ ก่อนพิธีการกั้นต่อ ผู้กั้นต่อจะกล่าวขอพรและขอให้อโศกกรรมที่ได้ล่วงเกินทั้งกาย วาจาใจ กับ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ จากนั้นผู้ที่ถูกกั้นต่อก็จะให้พรและให้อโศกกรรม

การกั้นต่อจะทำกันทั้งในหมู่บ้านและหมู่บ้านอื่น ๆ ที่เป็นเครือญาติทั้งหมดอีกด้วย การกั้นต่อพระสงฆ์และเจ้าเมืองในหมู่บ้านจะเป็นอันดับท้ายสุด สำหรับการกั้นต่อพระสงฆ์และศาลเจ้าเมือง จะมีน้ำส้มป่อยด้วย (สุทัศน์ กันทะมา, ๒๕๔๒ : ๖๑)

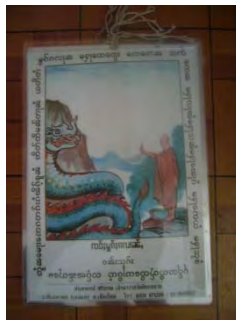
ภาพที่ ๔.๒๕ เจ้ากอนดิงยะ

ทิตตะวันตก คือ เจ้าอาหนั้นต่า หรือพระอาหนันท์เถระ (กำลังวันตามหลักโหราศาสตร์ ๑๕ ปี) เป็นพระประจำวันพฤหัสบดี

ภาพที่ ๔.๒๖ เจ้าอาหนั้นต่า

ทิตเหนือ คือ เจ้าโมคคัลลาน หรือพระมหาโมคคัลลานะเถระ (กำลังวันตามหลักโหราศาสตร์ ๒๑ ปี) เป็นพระประจำวันศุกร์

ภาพที่ ๔.๒๗ เจ้าโมคคัลลาน

ทิตใต้ คือ เจ้าสารีบุตรเถระ หรือพระสารีบุตรเถระ (กำลังวันตามหลักโหราศาสตร์ ๑๗ ปี) เป็นพระประจำวันพุธกลางวัน ไม่เลยเวลา ๑๒.๐๐ น.

ภาพที่ ๔.๒๘ เจ้าสารีบุตระ

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ คือ เจ้าย่าฮู้หะ หรือพระราหูเถระ (กำลังวันตามหลักโหราศาสตร์ ๖ ปี)
เป็นพระประจำวันอาทิตย์

ภาพที่ ๔.๒๙ เจ้าย่าฮู้หะ

ทิศตะวันออกเฉียงใต้ คือ เจ้าเหล่าว่าตีะ หรือพระเวทขทิวณิเถระ (กำลังวันตามหลักโหราศาสตร์
๘ ปี) เป็นพระประจำวันอังคาร

ภาพที่ ๔.๓๐ เจ้าเหล่าว่าตีะ

ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ คือ เจ้ากาหว่าปะติ หรือพระควัมปติเถระ (กำลังวันตามหลักโหราศาสตร์
๑๒ ปี) เป็นพระประจำวันพุธบ่าย หรือหลังเที่ยงวัน หรือวันราหู หรือวันหล่าฮู้

ภาพที่ ๔.๓๑ เจ้ากาหว่าปะติ

ทิศตะวันตกเฉียงใต้ คือ เจ้าอุปาลี หรือพระอุบาลีเถระ (กำลังวันตามหลักโหราศาสตร์ ๑๐ ปี) เป็น
พระประจำวันเสาร์

ภาพที่ ๔.๓๒ เจ้าอุปาลี

เมื่อรวมกำลังวันของทุกทิศแล้วจะเท่ากับ ๑๐๘ ตามจำนวนลูกประคำ ซึ่งส่วนมากมี ๑๐๘ ลูก
สำหรับนักบวชมีฤๅษี เป็นต้น ใช้สวมคอเพื่อกำหนดนับการบริกรรมภาวนา คือเมื่อภาวนาจบครั้งหนึ่ง ๆ ก็รูด
ไว้เม็ดหนึ่ง กำลังทิศดังกล่าวนักโหราศาสตร์นำไปใช้กับมหาทักษา ๘ ด้วยการบูชาพระเจ้า ๘ องค์
ประกอบด้วยเครื่องบูชา ๘ ชุดดังนี้ ข้าวสุก ผลไม้ ๘ อย่าง น้ำเปล่า รูปเทียน และดอกไม้

ภาพที่ ๔.๓๓-๔.๓๕ หิ้งพระพุทธรเจ้า ๘ องค์

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ครูสุนันต์กล่าวถึงเรื่องการอ้างว่าจะต้องมาขึ้นครูในวันที่นัดหมาย ซึ่งถือเป็นฤกษ์ดีของผู้ที่จะมาอ้าง เพราะดวงชีวิตของแต่ละคนไม่เหมือนกัน วันดีวันเสียของเดือนนั้น ๆ ก็แตกต่างกัน การจัดเตรียมเครื่องบูชาเหมือนกับการรับครู ก่อนอ้างต้องอาบน้ำด้วยน้ำส้มป่อยล้างสิ่งไม่ดีต่าง ๆ ออกไป เมื่อไปถึงที่พักของเจ้าอาวาส จุดธูปเทียนบูชา รับศีล ๕ ยกเครื่องบูชาให้ ครูรับมาทำพิธี ก่อนยกครูให้จะมีการกินอง โดยवादองลงกระดาศสา เผออ้างที่วาดบนกระดาศสาใส่ขันที่มีน้ำมะพร้าวแล้วให้ผู้ที่จะมาอ้างดื่ม น้ำที่เหลือใช้ประพรม จากนั้นนำเข็มสำหรับแทงเข็มแล้วสักลงบนเนื้อของศิษย์ การอ้างมหานิยมใช้สีแดง โดยอ้างลงบนหลังมือทั้ง ๒ ข้าง เป็นจุดแดงใหญ่กลม ๆ ๓ จุด ๒ จุดเป็นฐาน อีก ๑ จุดเป็นยอด เรียงตัวกันคล้ายรูปสามเหลี่ยม สักเกตแทบไม่เห็น หรือใช้สีค้ำอวมหานิยมเป็นรูปจิ้งจก ๒ หาง ล้อมรอบด้วยอักขระบริเวณแขนทั้ง ๒ ข้าง ผู้หญิงสามารถอ้างได้เช่นกัน ส่วนใหญ่นิยมอวมหานิยม ทั้งนี้เมื่อสมัยเป็นหนุ่ม ครูสุนันต์ไม่เคยชกมวย จึงมีการอ้างเพื่อเพิ่มพลังกำลังตั้งแต่หลังมือจนจรดถึงต้นแขน

ภาพที่ ๔.๓๖-๔.๓๗ ลายอวมแบบเมตตามหานิยม

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุญกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๑

ภาพที่ ๔.๓๘ ลายอวมเพื่อพลังกำลัง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุญกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๑

สำหรับเรื่องข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติของผู้อ้างนั้น ครูสุนันต์บอกว่าให้ยึดถือตามกฎแห่งศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ศีลป็นส่วนใหญ่ก็มีข้อห้ามและข้อปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้อ้าง

ส่วนเรื่องความเชื่อ ครูสุนันต์กล่าวว่

๑. วันที่คนเราเกิดมา (วันจันทร์-วันอาทิตย์) ถือเป็นวันดีของคนคนนั้น ดังที่ครูสุนันต์กล่าวว่ “วันนั้นเป็นวันที่ดีของตัวเอง เธอจึงเกิดมา” ต้องบูชาพระประจำวันเกิดบูชา เริ่มตั้งแต่ตี ๕ ถวายของบูชา สวดมนต์ นั่งสมาธิ

๒. เชื่อในพระเจ้า ๕ องค์ เป็นพระประจำวัน คอยปกป้องรักษา สถิตอยู่ตามทิศต่าง ๆ ผู้ที่นับถือพระเจ้า ๕ องค์จะเกิดสิริมงคลแก่ตัวเอง ปลอดภัย ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ (สุนันต์คำ จองแหล่ง, สัมภาษณ์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๗)

๕. ครูประเดิม ส่างเสน

ครูประเดิม ส่างเสน หมอพื้นบ้าน ศิลปินกลองก้นยาว พิอนดาบ พิอนโต การต่อสู้ (หมัดมวย) ตำบล
แม่่นาวาง อำเภอแม่เฒ่า อายุ ๔๒ ปี

ภาพที่ ๔.๓๕ ครูประเดิม ส่างเสน

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๔๐ ใบอนุญาตขับรถของครูประเดิม ส่างเสน ออกโดยนายทะเบียนจังหวัดเชียงใหม่

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

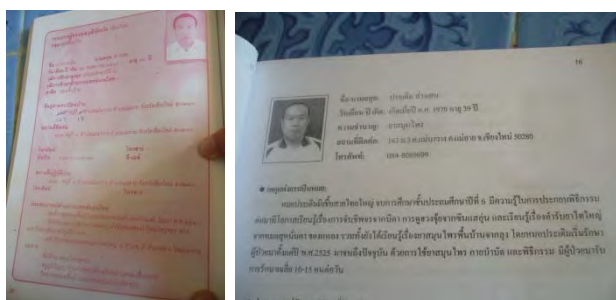

ภาพที่ ๔.๔๑-๔.๔๓ บ้านครูประเดิม ส่างเสน

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

การถ่ายทอดความรู้

ครูประเดิมเป็นหลานห่าง ๆ ของครูสุนันตา จองแหลง เริ่มเรียนเป็นหมอพื้นบ้านตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ โดยเรียนกับบิดา คือ นายวงศ์ ส่างเสน ซึ่งเป็นหมอยา^{๑๑} ครูประเดิมเริ่มสนใจศิลปะไทใหญ่ตั้งแต่อายุ ๖-๗ ขวบ เนื่องจากได้ไปเที่ยวงานปอยอยู่บ่อย ๆ เห็นการฟ้อน การรำ จึงคิดว่าตนเองจะสามารถแสดงแบบศิลปะเหล่านั้นได้หรือไม่ จึงขอเรียนกับบิดา เป็นการเรียนดาบ กลองกันยาว หมัดมวย เริ่มเรียนการต่อสู้ก่อน โดยบิดาจะสอนเพื่อเป็นการออกกำลังกาย และปรับเป็นท่าฟ้อนเพื่อใช้ในการออกงาน ที่บ้านของครูประเดิมไม่มีวงดนตรีกลองกันยาว แต่จะคอยสอนเด็ก ๆ ให้รู้จักศิลปะการต่อสู้ด้วยดาบ และจะสอนอย่างจริงจังตอนใกล้งานประเพณี โดยเฉพาะงานประเพณีในช่วงหน้าหนาว

ภาพที่ ๔.๔๔-๔.๔๕ ประวัติด้านการเรียนรู้หมอพื้นบ้าน
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

การเรียนการสอนนั้น ครูประเดิมจะทำให้ดูเป็นตัวอย่างและให้ศิษย์ทำตาม สอนจากสิ่งที่เรียนรู้ง่ายไปหายาก โดยให้ศิษย์มาเรียนที่บ้านของครูในช่วงที่มีเวลาว่างตรงกัน เช่น วันเสาร์-อาทิตย์ หลังเลิกเรียน

พิธีกรรมและความเชื่อ

ในการรับครูของผู้มาฝากตัวเป็นศิษย์ จะมีเครื่องบูชาในพิธีดังนี้

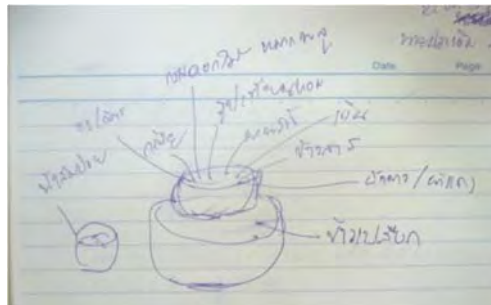
๑. มะพร้าว ๑ ลูก
๒. กล้วย ๓ หวี
๓. กรวยดอกไม้

^{๑๑} ในการลงภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า ผู้เป็นหมอยาชาวไทใหญ่ นอกจากจะเป็นผู้รักษาโรคแล้วยังเป็นผู้เชี่ยวชาญและรักษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งมีความสามารถด้านศิลปะตีกลองกันยาว ฟ้อนดาบ ฟ้อนโต

บุคคลดังกล่าวอาจจะได้รับคัดเลือกเป็น “ครูหมอ” หรือ “ครูหมอไต” ซึ่งในภาษาไทยใหญ่ หมายถึง นักปราชญ์ผู้ที่มีความรอบรู้ มีความชำนาญในศิลปะวิชาการต่าง ๆ จนสามารถนำมาถ่ายทอดอบรมสั่งสอนให้ลูกหลานและอนุชนในนำไปเป็นแบบอย่าง ยึดถือปฏิบัติ เป็นเครื่องประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพให้เกิดความสุขความเจริญทั้งต่อตนเองและครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และเชื้อชาติสืบต่อไป วัดหมอกจัม ต่าบลท่าดอน อำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่ จัดงาน “วันครูหมอไต” ทุกปี เพื่อเป็นการคัดเลือกบุคคลที่จะนำมาเป็นที่ยกย่องสรรเสริญให้เป็นเจ้าครูหมอต่ไป (ชาย ชัยชนะ, ๒๕๔๒ : ๘๗๒-๘๗๓)

- ๔. กรวยหมากพลู
- ๕. รูปเทียนหอม
- ๖. ธงขาว ๑ ธง
- ๗. นิตรขาว ๑ ก้น
- ๘. เงิน ๓๗ บาท
- ๙. ข้าวสาร ๓ ลิตร
- ๑๐. ผ้าขาว ๑ ผืน กว้างยาว ๑-๒ ศอก
- ๑๑. ผ้าแดง ๑ ผืน กว้างยาว ๑-๒ ศอก
- ๑๒. น้ำส้มป่อย^{๑๘} น้ำหอมจันทร์^{๑๙} ๑ ขัน
- ๑๓. ข้าวเปลือก ๓๒ ลิตร

นำเครื่องบูชาทั้งหมดใส่ในขัน สำหรับข้าวเปลือก ๓๒ ลิตร ใส่แยกอีกขัน ใช้ขันข้าวเปลือกเป็นฐาน แล้ววางขันข้าวสารพร้อมเครื่องบูชาบนขันข้าวเปลือก หากใส่เครื่องบูชาในขันข้าวสารไม่พอ ให้วางในขันข้าวเปลือกก็ได้

ภาพที่ ๔.๔๖ การจัดขันครู เขียนขึ้นตามคำให้สัมภาษณ์ของครูประเดิม ต่างเสน
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ขั้นตอนการประกอบพิธี

๑. เมื่อถึงวันเวลาที่คู่ฤกษ์ยามไว้แล้วเริ่มประกอบพิธี
๒. ครูจุดเทียนบูชาพระ บูชาครู ที่อยู่บนหิ้ง

^{๑๘} ส้มป่อย หรือ โส้มขอนในภาษาไทยใหญ่ เป็นชื่อเรียกพรรณไม้เถาเนื้อแข็งชนิด *Acacia rugata* merr. ในวงศ์ Leguminosae. ใบเป็นฝอยคล้ายชะอมแต่รสเปรี้ยว ใช้ปรุงอาหารได้ ใช้ทำเป็นยาได้ นิยมใช้ฝักแห้งผสมน้ำร่วมกับดอกไม้ของหอมอื่น ๆ เป็นเครื่องค้ำหัว ถือเป็นเครื่องแสดงความคารวะผู้ใหญ่หรือผู้มีคุณแก่ตนในเทศกาลสงกรานต์ (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๓๔ : ๑๒๕๒)

^{๑๙} จันทน์หรือจันทน์ในภาษาไทยใหญ่ คือไม้จันทน์ ไม้ที่มีเนื้อดอกหรือผลหอม ใช้ทำยาหรือปรุงเครื่องหอม (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๓๔ : ๑๒๕๒)

๓. ครูกล่าวนำสวดมนต์ รับศีล

๔. ศิษย์ยกขันรับครู พร้อมกล่าวเป็นภาษาไทยใหญ่ขอเล่าเรียนวิชา ขอเป็นศิษย์ให้ครูตั้งสอน ประสิทธิ์ประสาทความรู้ต่าง ๆ ที่ครูมีอยู่ ขอสืบทอดความรู้ของครูต่อไป

๕. ครูรับขัน และวางขันข้าวสารบนศีรษะลูกศิษย์ กล่าวรับเป็นลูกศิษย์ และให้ตั้งใจเรียนวิชาที่สอน พร้อมกับให้พรและอบรมให้เป็นคนดี รักษาศีลธรรม

๖. นำขันครูวางไว้บนหิ้งครู

๗. เสร็จพิธีจึงเริ่มสอน

ขันครูจะวางไว้บนหิ้งที่บ้านครู ๓-๔ วัน ก่อนให้ลูกศิษย์นำขันครูกลับไปรักษาไว้ที่บ้านของตนเอง เพื่อแสดงถึงการยอมรับและเคารพบูชาครูต่อไป ขันครูที่นำกลับมาให้วางบนหิ้งพระที่บ้าน (วางต่ำกว่า พระพุทธรูป) หรือสร้างหิ้งครูแยกเป็นสัดส่วน ถ้าหากไม่มีหิ้งให้วางไว้บริเวณหัวนอน แล้วกล่าวคาถาที่ครูสอนให้ เริ่มด้วยการตั้งนะโม ๓ จบ ตามด้วยคำกล่าวบูชาไตรสรณคมน์^{๒๐} และคาถารับครูเป็นภาษาไทยใหญ่ จากนั้นนำใบไม้มงคลของชาวไทใหญ่ เช่น ใบล้านผีป้ายหรือป้าย (หนามเก็ดเก้าซึ่งเป็นพืชกันผี) ใบไม้สะเป่ (ต้นหัวเล็ก) ใบไม้กาง (ต้นหางนกยูง) ไม้กางจี้มอด (ต้นไม้ตระกูลกระถิน) ใบไม้ซ่า ใบปานแข ใบมะโอ (ต้นส้มโอ) นำใบไม้ดังกล่าวจำนวน ๓, ๕ หรือ ๗ ชนิดนี้ จุ่มน้ำส้มป่อยแล้วประพรมให้ทั่วขันครู

ก่อนการแสดงครั้งแรก ลูกศิษย์ต้องมารวมตัวกันทำที่บ้านของครู ศิษย์ต้องขึ้นครูเป็นการบอกกล่าว ครูอาจารย์ เพราะเชื่อว่าครูจะช่วยคุ้มครองป้องกัน และทำให้มีสติในการแสดง เช่น การพ้อนดาบ แม้เกิดความผิดพลาด ครูจะป้องกันความรุนแรง ลดอาการบาดเจ็บ ลดความเจ็บปวดลง นอกจากนี้การแสดงแต่ละคณะมีการว่าคาถาใส่กัน ถ้าไหว้ครูก่อนการแสดงจะสามารถป้องกันมนต์คาถาจากฝ่ายตรงข้ามได้ วิธีการคือ

^{๒๐} คำกล่าวบูชาไตรสรณคมน์

พุทฺธัง สระระณัง คัจฉามิ

ธัมมัง สระระณัง คัจฉามิ

สังฆัง สระระณัง คัจฉามิ

พุทฺธัสมปิ พุทฺธัง สระระณัง คัจฉามิ

พุทฺธัสมปิ ธัมมัง สระระณัง คัจฉามิ

พุทฺธัสมปิ สังฆัง สระระณัง คัจฉามิ

ตะตึสมปิ พุทฺธัง สระระณัง คัจฉามิ

ตะตึสมปิ ธัมมัง สระระณัง คัจฉามิ

ตะตึสมปิ สังฆัง สระระณัง คัจฉามิ

ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กามสุมิจจาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุราเมระะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

นำอุปกรณ์การแต่งต่าง ๆ รวมถึงเครื่องดนตรีมาวางรวมกัน เตรียมเครื่องบูชาเช่นเดียวกับการรับครู แล้วอธิษฐานเชิญครูลงมาปกปักรักษาลูกศิษย์ และประพรมน้ำมนต์ให้ก่อนการแสดง

การบูชาครูกลองก่อนการแสดงจำแนกออกเป็น ๔ แบบดังนี้

๑. กลองที่เขียนนาง (ยันต์) จะใช้น้ำหอมต่าง ๆ ให้กลองค่อม (เทใส่หน้ากลอง)
๒. กลองบางใบต้องใช้แป้งเป็นการบูชา โดยมนต์แป้งหอมปะหน้าจำกลอง
๓. กลองบางใบบูชาด้วยเหล้า โดยการเทเหล้ารดกลองก่อนการแสดง ถ้าตีกลองไปแล้ว เสียงไม่ออก ดังไม่ดี ก็จะมีบูชาอีกรอบ การใช้เหล้าบูชาส่วนใหญ่เป็นศิลปินที่นับถือผี ชาวไทใหญ่ไม่นิยมกันเพราะนับถือพระพุทธศาสนา
๔. ในการแสดงงานสำคัญ ๆ ของศิลปินที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น มีการพ่อนก พ่อนโต พ่อนดาบ หัวหน้าวงจะจุดรูปเทียนบูชาที่หิ้งพระและหิ้งครู พร้อมบอกกล่าวอธิษฐานขอให้งานที่รับแสดงไม่ติดขัด หากเป็นการแสดงในงานเล็ก ๆ เช่น การตีประกอบงานปอย การบูชาก่อนแสดงใช้เพียงตั้งจิตอธิษฐานเท่านั้น

การยกครูกลอง

ครูประเดิมกล่าวว่า เมื่อได้กลองใหม่มาจะทำการยกครูกลองก่อนนำกลองไปพ่อน การยกครูกลองทำขึ้นเพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดของกลองกันยาว เช่น กลองอาจถูกประกอบขึ้นในวันที่ฤกษ์ไม่ดี สีที่ทำไม่เป็นมงคล ต้องการลงอ่างที่หน้ากลอง เมื่อได้กลองกันยาวมา กลองใบดังกล่าวจะถูกรื้อออกหมดและรื้อฤกษ์ยามเพื่อมาประกอบขึ้นใหม่ โดยจะดำเนินการในวันดีของเดือนนั้น ๆ

การยกครูกลองต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาดังนี้

๑. ชันน้ำส้มป่อย น้ำหนามสำ หรือน้ำไม้จันทน์หอม
๒. มะพร้าว ๑ ลูก
๓. กล้าย ๒ หวี
๔. ข้าวตอก
๕. กรวยดอกไม้
๖. กรวยหมากพลู
๗. รูปเทียน
๘. ธงขาว ๑ ธง
๙. ฉัตรขาว ๑ คัน
๑๐. เงิน ๓๗ บาท
๑๑. ข้าวสาร ๑ ชัน

๑๒. ข้าวเปลือก ๑ ชั้นใหญ่

๑๓. ผ้าขาวและผ้าแดง อย่างละ ๑-๒ วา

๑๔. เงิน ๑๔, ๒๒ หรือ ๑๐๘ บาท

ครูประเดิมเล่าถึงขั้นตอนการยกครูกลองว่าทำที่บ้านครูหรือที่วัดก็ได้ หลังจากทีกล่าวบูชาครูตาม ฤกษ์ยามของชาวไทใหญ่ที่เรียกว่า กำฟ้าทูน (วันมหาโชค) เช่น วันขึ้น ๕ ค่ำ วันแรม ๕ ค่ำ วันเสาร์หรือวัน อังคารที่ไม่ใช่วันเสียดังประจำเดือน ทั้งนี้หากเป็นวันอังคารซึ่งเป็นนามของราชสีห์ เชื่อว่าจะได้เสียงกลองดัง เหมือนราชสีห์ ถ้าประกอบวันจันทร์ เสียงกลองจะเหมือนเสื่อ ส่วนใหญ่นิยมใช้ฤกษ์ ๕ โมง หลังจากนำ กลองที่ผ่านการรื้อมาล้างด้วยน้ำส้มป่อย ตากให้แห้งแล้ว ลางองแห้งกลอง ร่ายคาถาให้เป็นมงคล ถ้าเป็น คาถาราชสีห์ เสียงกลองจะมีอำนาจ ดังก้องกังวาน เช่น การว่าคาถาต้องคว่าแห้งกลองทำมาจากหนังชนิดใด ถ้าเป็นหนังวัวจะใช้คาถาเสื่อไม่ได้ เนื่องจากเป็นคู่อริกัน หากสีของกลองไม่เป็นมงคลก็ทาสีใหม่ ตากให้ แห้ง และรอไปจนถึงวันกำฟ้าทูน ตามเวลาฤกษ์จึงนำส่วนประกอบทั้งหมดมาประกอบใหม่

นอกจากการรับครูและการไหว้ครูก่อนแสดงแล้ว ในแต่ละปี ศิลปินจะต้องทำการขมาครู โดยนำ เครื่องบูชามามอบให้ตามศรัทธาอันประกอบด้วย

๑. น้ำส้มป่อย

๒. รูปเทียน

๓. ดอกไม้

๔. เงิน

๕. อาหารคาว

๖. ขนมหวาน

๗. ผลไม้

๘. ข้าวสาร

การขมาครู นิยมจัดทำในวันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา เป็นการขอขมาผู้หลัก ผู้ใหญ่ รวมถึงครูอาจารย์ที่เคารพนับถือ (รดน้ำดำหัว) ศิลปินเดินทางไปบ้านครูในฤกษ์สะดวก เพื่อแสดงถึง การให้ความเคารพนับถือ ไม่ลืมนบุญคุณท่าน รวมทั้งขอขมาที่อาจมีการกระทำอันเป็นการล่วงเกินครูบา อาจารย์โดยที่ไม่ได้ตั้งใจ

สำหรับเรื่องความเชื่อ ครูประเดิมกล่าวไว้ดังนี้

๑. คนเกิดวันอาทิตย์ ใ้รับครูวันพฤหัสบดี เวลา ๐๕.๔๕ น. เป็นต้นไป

๒. เครื่องบูชาต้องเปลี่ยนบ่อย ๆ หรืออย่างน้อยเดือนละครั้ง อย่างละเลยปล่อยให้เน่าหรือมีแมลง มากัดแทะ เพราะจะทำให้เกิดความเจ็บป่วย กระทำการสิ่งใดจะผิดพลาดติดขัด มีความเชื่อที่สืบทอดกันมา คือ

- แมลงกัดดอกไม้ ส่งผลต่อบริวาร
- แมลงกัดหมากพลู ส่งผลต่อครอบครัว คนใกล้ชิด
- แมลงกัดหัวจุกมะพร้าวและข้าวสารส่งผลต่อตนเอง
- แมลงกัดธง ส่งผลต่อพ่อแม่

๓. การผัดครู ส่วนใหญ่เกิดจากการผัดสีด ๕ เช่น ไปผัดลูกเมียคนอื่น ทำให้เกิดอาการผัดปกติ ร้องไห้โดยไม่มีเหตุผล

๔. การมีกลองก้นยาวอยู่ในบ้านเป็นสิ่งมงคล
๕. การลงอ่างที่หนังกลอง ทำให้กลองมีสิ่งคุ้มครอง มีพลังอำนาจ
๖. การใช้ผ้าขาวฟ้าแดงในเครื่องบูชา หมายถึงครูอาจารย์จะช่วยป้องกันภัยให้
๗. ห้ามข้ามเครื่องดนตรี

ภาพที่ ๔.๔๗ เครื่องดนตรีในวัดโพธิ์ทอง หมู่บ้านลานใน อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่

เขียนเป็นภาษาไทยใหญ่ไว้ว่า “ห้ามข้ามเครื่องดนตรี”

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

๘. ห้ามวางกลองก้นยาวไว้ได้ถุน ให้วางแถวเสาบ้าน ใกล้หิ้งพระ หรือบริเวณหัวนอน

ภาพที่ ๔.๔๘ กลองก้นยาว วัดแม่อายหลวง อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ผูกไว้กับเสาโบสถ์ใกล้พระประธาน

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

๕. ก่อนการแสดงต้องมีการไหว้ครู เชื่อว่าครูจะคอยปกป้องรักษา ป้องกันมนต์คาถาที่ฝ่ายตรงข้าม
 ปรักกรมได้ให้เกิดความผิดพลาดบาดเจ็บได้

๑๐. ความเชื่อเรื่องสี่

สี่แดง	หมายถึง บารมี
สี่เขียว	หมายถึง ความสมบูรณ์
สี่เหลือง	หมายถึง อำนาจ (เสือโคร่ง ^{๒๐} เป็นสัญลักษณ์ของชาวไทยใหญ่)
สีดำ	หมายถึง เพชฌฆาต เป็นสี่แห่งความมีดমন

ความเชื่อเรื่องสี่ดังกล่าวส่งผลต่อสี่ที่ใช้กับเครื่องดนตรี อิทธิพลของสี่มีผลต่อเจ้าของและกลอง เช่น
 กลองที่ทาสีดำ ทำให้เจ้าของกลองไม่สบาย อาจเกิดอาการหูตึง ปวดท้อง หากกลองสีดามีเสียงตัน ถือว่าเป็น
 กลองอัปมงคล เพราะจะทำให้เจ้าของประสบความทุกข์ทั้งทางกายและใจ ค้าขายไม่ดี มีชีวิตไม่เจริญรุ่งเรือง
 วิธีการแก้ไขคือทาสีกลองใหม่

ครูประเดิมเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามลำดับดังนี้ พระพุทธรเจ้า ครูฤๅษี นางสุรสติ และเทพ
 ปกรณัมในศาสนาฮินดู โดยจัดหิ้งบูชาแยกเป็นสัดส่วนให้เรียบร้อยถูกต้อง

ภาพที่ ๔.๔๕ หิ้งบูชาเทพเจ้า (ซ้าย) ภาพพระพุทธรเจ้า (กลาง) ภาพฤๅษี (ขวา)
 แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวไทยใหญ่เคารพนับถือสูงสุดคือ การบูชาพระในพระพุทธศาสนา ลำดับต่อมาคือ
 การนับถือฤๅษีที่รักษาพระพุทธรเจ้า คือ หมอชีวกโกมารภัจจ์ ฤๅษีที่มีอิทธิปาฏิหาริย์ เช่น พระฤๅษีตาไฟ
 รวมถึงนางสุรสติ วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดง และเทพเจ้าของชาวฮินดู เช่น พระ
 พรหม พระศิวะ พระพินเนส เป็นลำดับท้าย (ประเดิม ส่งเสน, สัมภาษณ์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓)

^{๒๐} เสือโคร่งเป็นเสือชนิด Panthera tigris ในวงศ์ Felidae เป็นเสือที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตัวสีเหลือง มีลายดำตามขวาง ลำตัวป้าน
 พื้นดิน มักอยู่ลำพังตัวเดียว ยกเว้นฤดูผสมพันธุ์ ชอบเล่นน้ำมากกว่าเสือชนิดอื่น ลายพาดกลอนก็เรียก

๖. ครูตีบ วงป่า และครูอภิชัย สถาพร

ครูตีบ วงป่า และครูอภิชัย สถาพร เป็นจเรที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญทางด้าน “ฮอกลีค” หรืออ่านหนังสือธรรมทั้งภาษาไทยใหญ่และพม่า ครูตีบ อายุ ๕๓ ปี อยู่อำเภอฝาง ส่วนครูอภิชัยอายุ ๔๕ ปี อยู่อำเภอแม่เมาะ

ภาพที่ ๔.๕๐ ครูอภิชัย สถาพร (ซ้าย) และภาพครูตีบ วงป่า (ขวา)
 แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุญกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๕๑ ครูตีบ วงป่า
 แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุญกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๕๒ บัตรชมรมแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ และบัตรประจำตัวสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ
 อำเภอเวียงแหง ของครูตีบ วงป่า
 แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุญกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๕๓ ครูอภิชัย สถาพร

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๕๔ บัตรประชาชนสุภาพถ้วนหน้าของครูอภิชัย สถาพร

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

การถ่ายทอดความรู้

ทั้งครูตีบและครูอภิชัยเรียนการอ่านธรรมตั้งแต่บวชเป็นสามเณรอยู่ที่รัฐฉาน ประเทศพม่า สำหรับครูตีบนั้นเริ่มเรียนตั้งแต่อายุ ๘ ปี เมื่ออายุ ๑๒ ปี ก็สามารถอ่านธรรมได้ แต่กว่าจะอ่านให้เข้าใจถึงหลักธรรมต้องใช้เวลานานนับ ๑๐ ปี โดยมีครูบาปั่นติตะ เมืองหนอง จังหวัดคอยแหลม รัฐฉาน เป็นผู้สอน เริ่มต้นด้วยการคัดอ่านออกเสียงพยัญชนะไทใหญ่และภาษาบาลี หัดสะกดคำ หัดเขียน เมื่อเข้าใจหลักภาษาและความหมาย ครูบาปั่นติตะจะสอนให้อ่านบทเรียนแรก คือ *น้ำกวม*^{๒๒} *เจ้ากอหลี่ เมืองปั่น*^{๒๓} เป็นลึกลับสุดตะมะ *ห่านีบปาน* หรือ *มหานิพพานพระสูตร* เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นบทเรียนที่อ่านยากเพราะมีการออกเสียงธรรมครบทั้ง ๖ เสียง

ครูทั้งสองร่วมกันอธิบายว่า การอ่านธรรมในบทเดียวกันมี ๖ เสียง เรียกว่า *น้ำกวม* โหลง ๓ กิว แต่ละเอียดหน้าจะประกอบด้วยการอ่านเสียงธรรมคา เสียงม้าเดิน เสียงนกบิน เสียงลงกุง เสียงตองลิด และเสียงจิ้น ผู้เป็นจเรต้องเรียนรู้หลักการอ่าน ต้องอ่านให้ชัดเจน มีเสียงดี ฟังง่าย ทำให้ผู้ฟังเข้าใจในบทธรรม จเรท่านจึงจะเป็นที่เคารพยกย่องของคนในชุมชน การอ่านธรรมได้นั้นขึ้นอยู่กับวาสนาและความจำของคนคนนั้น บุคคลที่สนใจอ่านธรรมมักจะเป็นผู้นำชุมชน สร้างความศรัทธา ความมั่นใจ และความเข้าใจในหลักธรรมให้แก่ชาวบ้านในชุมชน

^{๒๒} “น้ำกวม” หรือในพจนานุกรมภาษาไทย-ไทย เขียนว่า “น้ำกวม” แปลว่า จำนวนคำพูด (๒๕๕๒ : ๒๑๘)

^{๒๓} เมืองปั่น อยู่ทางรัฐฉานใต้ ในประเทศพม่า กล่าวกันว่าเมืองปั่นเป็นเมืองแห่งนักคิดนักเขียนหรือเมืองแห่งบัณฑิตก็ว่าได้ เพราะมีบุคคลผู้ทรงความรู้ความสามารถมาตั้งแต่อดีต เจ้ากอหลี่ได้รับการยกย่องเชิดชูให้เป็นนักคิดกวีเอก (เจ้าครูหมอ) ท่านหนึ่งของรัฐฉาน เป็นนักคิดนักเขียนซึ่งได้แต่งตำรับตำราหนังสือไว้มากมาย [แหล่งที่มา : <http://www.taiyai.net/memng%20Bien%20.html> (๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕)]

ครูดีบและครูอภิชัยบอกว่า การอ่านธรรมเป็นการอ่านวรรณกรรมประเภทลึกลง^{๒๔} ซึ่งเป็นวรรณกรรมชั้นสูงหรือวรรณกรรมคลาสสิก ส่วนใหญ่จะเป็นคัมภีร์ทางพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก คำสอน บทสวด คำอาราธนา คำอวยพร ใช้สำหรับการอ่านในพิธีกรรมต่าง ๆ หรือเพื่อศึกษาทำความเข้าใจ ไม่นิยมนำไปอ่านประกอบเสียงดนตรี ผู้ประพันธ์ลึกลงไว้จะได้รับการยกย่องเชิดชูเป็นปรมาจารย์ทางวรรณกรรมที่เรียกว่า “ครูหมอโต” ปัจจุบันมีการจัดวันครูหมอโตในชุมชนคนไทยใหญ่หลายแห่ง เพื่อระลึกถึงคุณงามความดีและเชิดชูเกียรติของครูหมอโต นักประพันธ์ที่ได้รับการยกย่องเป็นครูหมอโตมี ๕ คน ได้แก่ เจ้าหน่อคำ เจ้านางคำกู เจ้ากางเสื่อ เจ้ากอหลี่ เจ้าวรแคะ เจ้าธรรมมาสะตังนะ เจ้าปิงหย่าพอก๊ะ เจ้ามาตย์โหลง เจ้าปั่นตึกตะ

การเรียนการสอนอ่านธรรมในปัจจุบันแก่เด็กไทยใหญ่ในเมืองไทยนั้นทำได้ยาก เนื่องจากเยาวชนรวมถึงสามเณรอ่านภาษาไทยไม่ออก เขียนภาษาไทยไม่ได้ ตลอดจนไม่สนใจศึกษาในการอ่านธรรม เนื่องจากมีสิ่งยั่วยุทั้งเกมคอมพิวเตอร์ โทรทัศน์ หรือการรวมกลุ่มของวัยรุ่นเพื่อออกไปขับรถมอเตอร์ไซค์ การสอนส่วนใหญ่ของครูดีบและครูอภิชัยจึงใช้วิธีเดินทางเข้าไปสอนเด็ก ๆ ชาวไทยใหญ่ที่พม่า เพราะเด็กยังฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาไทยใหญ่ได้คล่อง

พิธีกรรมและความเชื่อ

ครูดีบและครูอภิชัยกล่าวถึงผู้เริ่มฝากตัวเป็นศิษย์ขอศึกษาการอ่านธรรมว่าต้องทำการรับครู ซึ่งเครื่องบูชาที่ใช้ประกอบด้วย

๑. ขันน้ำส้มป่อย ๑ ขัน
๒. มะพร้าว ๑ ลูก
๓. กกล้วย ๑ หวี
๔. กรวยดอกไม้ ๕ กรวย
๕. กรวยหมากพลู ๕ กรวย
๖. รูป ๕ ดอก

^{๒๔} การอ่านลึกลงต้องใช้ความชำนาญในการอ่านมาก เพราะวรรณกรรมเหล่านั้นบันทึกไว้ในแบบภาษาไตเก่า ซึ่งมีเสียงไม่แน่นอน มีวรรณยุกต์กำกับเสียงไม่ครบทั้ง ๕ เสียง คำบางคำอ่านได้ถึง ๑๕ เสียง ต้องใช้ความชำนาญในการจับใจความ ความเชื่อมโยงของความหมายตามบริบท (บทข้างเคียง) เป็นหลัก ต้องทราบว่าวรรณกรรมที่จะอ่านนั้นใครเป็นผู้แต่ง เพื่อจะได้ใช้ลีลาการอ่านให้เป็นไปตามลีลาและสำนวนของผู้แต่ง ส่วนใหญ่เมื่อเอชนามผู้แต่งแล้ว นักอ่านคัมภีร์ที่เรียกว่า “จเร” จะรู้ทันทีว่าหนังสือจะมีทำนองและลีลาอย่างไร สั้น ยาว กระแทกกระทั้น หรืออ่อนหวาน แซ่มซ้อย ฯลฯ ซึ่งจะสามารถอ่านได้ตามลีลาเป็นอย่างดี ตรงกันข้าม ถ้าไม่ทราบว่าทำนองของใคร ก็จะอ่านตะกุกตะกัก ไม่คล่องแคล่วเท่าที่ควร

วรรณกรรมลึกลงที่คนนิยมฟังกันประกอบด้วยเรื่องอ่องแปดจ้อง (การชนะ ๘ ประการของพระพุทธเจ้า = พาหุง) จึงตามะนิ กำถ่า (คาถาจินดามณี) เจ้าโหว่ยสันตะเหล่า (พระเวสสันดร) เล็กปิ่นเจ้าสิหว่าลี (ประวัติพระสิวลี) เล็กปิ่นเจ้าอุคูป (ประวัติพระอุคูป) จินตทะปะกำสะหนี่ (ประกาศพระเกียรติคุณพระชินสีห์ = พระพุทธเจ้า) ฯลฯ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, ๒๕๔๒ : ๒๐๔)

- ๗. เทียน ๕ เล่ม
- ๘. ธงขาว ๕ ธง
- ๙. นัตร์ขาว ๕ คัน
- ๑๐. เงินขันครู ๓๐๐ บาท
- ๑๑. ข้าวสาร ๑ ลิตร ข้าวเปลือก ๑ ปีบ
- ๑๒. ผ้าขาวและผ้าแดง อย่างละ ๕ ศอก

การจัดเครื่องบูชาจะใส่ข้าวเปลือก กล้วย เงิน ในขันใบใหญ่ แล้วนำขันใบย่อมลงมาซึ่งใส่ข้าวสาร มะพร้าว กรวยดอกไม้ กรวยหมากพลู รูปเทียน ธง นัตร์ ผ้าขาวผ้าแดงวางบนขันข้าวเปลือก ส่วนขันน้ำส้มป่อยวางอยู่ข้างขันข้าวเปลือก การรับครูนิยมจัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนมีนาคม พิธีเริ่ม ๘-๙ โมงเช้า ผู้ฝากตัวเป็นศิษย์นำขันครูไปให้ครูพร้อมบอกกล่าวขอเป็นลูกศิษย์ ครูรับขัน กล่าวรับ ศิษย์และให้พรแล้วนำขันรับครูวางไว้หน้าหิ้งพระ โดยขันครูต้องอยู่ต่ำกว่าองค์พระพุทธรูป

ภาพที่ ๔.๕๕ ครูหมอไทย วัดแม่เอยหลวง ตำบลแม่เอยหลวง อำเภอแม่เอย
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๗

ภาพที่ ๔.๕๖ ครูหมอไทย วัดหมอกจ๋าม ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เอย
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๗

สำหรับการไหว้ครูก่อนการอ่านธรรมนั้น ทั้งครูตีบและครูอภิชัยบอกว่า การอ่านธรรมเป็นการบูชา พระพุทธเจ้า ผู้อ่านธรรมจะจุดรูปเทียนบูชาที่หิ้งพระ หิ้งครูที่บ้าน พร้อมท่องคาถา อธิษฐานบอกกล่าวว่าจะ ไปอ่านธรรม ขณะก้าวเท้าออกจากบ้านจะต้องว่าคาถาไปด้วย เพื่อความเป็นสิริมงคล ขับไล่สิ่งไม่ดี เมื่อเดินทางไปถึงงาน จุดรูปเทียนหน้าหิ้งพระที่เจ้าของงานวัดเตรียมไว้แล้ว บอกกล่าวพระพุทธและครู

อาจารย์ก่อนเริ่มอ่านธรรม เมื่ออ่านธรรมจบจะกล่าวขอขมาทุกครั้ง เนื่องจากอาจเกิดความผิดพลาดหรือทำการล่วงเกินโดยไม่เจตนา

ครูทั้ง ๒ ท่านยังได้กล่าวถึงประเพณี “กัณฑ์” หรือ “การขอขมา” ในเดือน ๕ เมษายน (ເລີນເຈົ້າ) และเดือน ๑๑ ตุลาคม (ເລີນສິບເອັດ) โดยเดือน ๕ เมษายนตรงกับเทศกาลขึ้นปีใหม่สงกรานต์ ผู้เฒ่าผู้แก่ไปนอนวัด ๑ คืน เพื่อรักษาศีล ส่วนคนอื่น ๆ ในชุมชนหลังจากการทำบุญก็มีการเล่นสาดน้ำ คำห้วนผู้เฒ่าผู้แก่จากนั้นไป “กัณฑ์พระผู้ใหญ่” กล่าวคือ การไปขอขมาพระสงฆ์ ขอขมาบิดามารดา และมีการสงฆ์พระที่วัดในตอนเย็น วันต่อมาจะรวมกลุ่มกันไปขอขมาพระสงฆ์ ญาติผู้ใหญ่ ผู้ที่เคารพนับถือที่หมู่บ้านอื่น ๆ ในละแวกใกล้เคียง ส่วนในเดือน ๑๑ ตรงกับเทศกาลออกพรรษา ภายหลังทำบุญตักบาตรในตอนเช้า ในตอนตอนเย็นชาวไทใหญ่จะนำดอกไม้ ธูปเทียน และขนมข้าวต้ม ข้าวสุก และกับข้าวที่ห่อด้วยใบตอง ไปขอขมาบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ ซึ่งทุกคนจะได้รับคำอวยพรให้อยู่ดีมีสุข ทำมาค้าขายขึ้น จากบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่กลับมาโดยถ้วนหน้า

สำหรับเรื่องความเชื่อนั้น ทั้งครูตีบและครูอภิชัยบอกถึงความหมายของสีของกลองกันยาวว่า สีแดง หมายถึง เลือด สีเหลือง หมายถึง พระพุทธศาสนา สีเขียว หมายถึง ป่าเขา สีขาว หมายถึง ความสะอาดของจิตใจ แต่สีที่นิยมใช้กันคือ สีเขียว สีแดง สีเหลือง โดยจะทาสลับสีกันได้

ส่วนผู้ที่นิยมสัก โดยเฉพาะสักสีแดง เมตตามหานิยม ต้องถือศีล ๕ ผู้ที่สักทุกรายต้องมีศีลตามที่ได้รับไว้กับครูบาอาจารย์ เป็นต้น (ตีบ วงป่า และอภิชัย สถาพร, สัมภาษณ์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๗)

๓. พระครูวิธานธรรมโสภณ

พระครูวิธานธรรมโสภณ ผู้อุปถัมภ์คนตรีพื้นเมือง นามเดิมคือพระคำใต้ สักกينا ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอแม่เมาะ และเจ้าอาวาสวัดแม่เมาะหลวง

ภาพที่ ๔.๕๓-๔.๕๔ พระครูวิธานธรรมโสภณ เจ้าคณะอำเภอแม่เมาะ เจ้าอาวาสวัดแม่เมาะหลวง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุญกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๕๕ สถาปัตยกรรมวัดไทใหญ่ วัดแม่เมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุญกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

พระครูวิธานธรรมโสภณเล่าว่าท่านเป็นคนเมือง^{๒๕} สาเหตุที่มาบวชที่วัดไทใหญ่ เนื่องจากหลวงลุงของท่านจำพรรษาอยู่ที่วัดแม่เมาะหลวงมาก่อน พระครูวิธานธรรมโสภณได้กล่าวว่า วัดเป็นศูนย์รวมของชาวไทใหญ่ รวมถึงคนเมือง ในวัดมีเครื่องดนตรี เช่น กลองกันยาว^{๒๖} หรือกลองปู่เจ่ กลองมองเซิง^{๒๗} ส่วนใหญ่

^{๒๕} คำว่า “คนเมือง” เป็นคำที่ใช้เรียกคนไทถิ่นล้านนา (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๓๔ : ๒๖๘)

^{๒๖} กลองกันยาว เป็นกลองยาวหน้าเดียว มีความยาวประมาณเมตรครึ่ง มีฆ้อง ๒-๕ ใบ ฉาบ ๕ คู่ หน้ากลองทำจากหนังสัตว์ฟอก อาทิเช่น หนังวัว หนังแพะ หนังเสือ ใช้ตีงานบุญทั่วไป และในการฟ้อนนางนก ฟ้อนโต (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, ๒๕๔๒ : ๑๕๖)

^{๒๗} กลองมองเซิง มีกลองสั้นใหญ่สองหน้า ๑ ใบ ฆ้องขนาดใหญ่ ๑ ใบ ฉาบใหญ่ ๑ คู่ ฉิ่ง ๑ คู่ ฆ้องขนาดใหญ่ กลาง และเล็กสุด รวมประมาณ ๕-๘ ใบ จังหวะการตีจะช้ากว่าการตีกลองมอลาวและกลองกันยาว สัญญาณจะอยู่ที่กลอง ฉาบใหญ่ เมื่อฆ้องเล็กตี ๓ ครั้ง

ได้รับจากการร่วมศรัทธาของชาวบ้านจัดหามาให้ ซึ่งกลุ่มนักดนตรีในชุมชนสามารถหิบบิ๊มได้ ทั้งนี้มีการตั้งกรรมการดูแลเครื่องดนตรีดังกล่าวร่วมกัน ๓ คน นอกจากนี้วัดยังให้ใช้สถานที่ในการฝึกซ้อมก่อนที่จะศิลปินในชุมชนจะออกแสดงในงานสำคัญต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ปอยอุปลุกต์^{๒๔} ปอยออกหว่าหรือปอยออกพรรษา (งานเทศกาลออกพรรษาจัดงาน ๑ วัน ในช่วงปลายเดือนตุลาคมหรือต้นเดือนพฤศจิกายน เป็นงานที่จัดร่วมกัน ๓ อำเภอ คืออำเภอฝาง แม่สาย ไชยปราการ โดยตอนกลางวันมีการถวายสลากภัต ตอนกลางคืนแห่ต้นเทียนไปถวายที่วัด) ปอยสว่าง^{๒๕} (จะมีการบวชเณรในภาคฤดูร้อน โดยเยาวชนที่มาบวชเรียกว่า “ลูกแก้ว” จะมาเป็นลูกศิษย์วัด นุ่งขาวห่มขาวอยู่ที่วัดก่อนเข้าพิธีบวช) ทั้งนี้ทางวัด ไม่ได้จัดหาครูมาทำการเรียนการสอนในวัด เพราะมีการสอนดนตรีไทใหญ่ กลองกันยาวอยู่ในระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนแม่สายวิทยาคม ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ โดยเชิญศิลปินพื้นบ้านเป็นวิทยากร ไร่อยู่แล้ว พร้อมทั้งมีการจัดประกวดวงกลองกันยาว ประกวดพ็อน เป็นประจำทุกปีโดยร่วมกับวัดแม่สายหลวง และจะให้วงกลองกันยาวที่ชนะเลิศประกวดออกแสดงในงานออกพรรษาดูว่าเป็นงานบุญโดยไม่ได้ค่าตอบแทน (พระครูวิธานธรรมโสภณ, สัมภาษณ์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓)

มืองใหญ่จึงจะตีในครั้งที่ ๓ ใช้ตีในการแห่เครื่องไทยทานขบวนใหญ่ หรือตีที่บ้านเจ้าภาพงานประเพณีสำคัญต่างๆ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, ๒๕๔๒ : ๑๕๖)

^{๒๔} ชาวล้านนารู้จักพระอุปลุกต์ในนามผู้ปกป้องคุ้มครองภัย โดยเฉพาะการมีปอยหลวง งานพิธีกรรมส่วนรวม จะมีการอาราธนาพระอุปลุกต์ขึ้นจากแม่น้ำมาคุ้มครองการจัดงานเพื่อมิให้เกิดภัยและงานลุล่วงไปด้วยดี ชาวล้านนามีพิธีกรรมการใส่บาตรพระอุปลุกต์ใน “วันเป็งปู้ด” หรือเพ็ญวันพุธมาจนปัจจุบัน ตั้งแต่เวลาห้าโมงหนึ่งของวันเป็งปู้ดจนถึงราวตีห้า คือประเพณีของชาวล้านนาปฏิบัติกันมา ชาวไทห่อไทใหญ่บางท้องถิ่นขานนามท่านว่า “ต่างอุปลุก” โดยมีความหมายว่าผู้คุ้มครองมั่นคง

มีตำนานพระอุปลุกต์ว่า ท่านเป็นชาวปาตลีบุตร กำเนิดหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วราว ๒๑๘ ปี เมื่อบวชสำเร็จอภิญาต่างๆ สามารถแสดงอภินิหารจนเป็นที่เล้าลือถึง ท่านเนรมิตธำแก้วอยู่ในทะเลลึก สรุปความได้ว่า ท่านเป็นพระเถระสำคัญองค์หนึ่งในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (ผู้นำกองทัพธรรมแผ่กระจายไปทั่วโลก) [แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/sanokritmag/001/upaguta> (๘ สิงหาคม ๒๕๕๕)]

^{๒๕} คำว่า “ปอยสว่าง” เป็นภาษาไทยใหญ่เกิดจากคำ ๓ คำ คือ คำว่า “ปอย” ซึ่งแปลว่างาน คำว่า “สว่าง” สันนิษฐานกันว่าเพี้ยนมาจากคำว่า “สาบ” หรือ “จุนสาบ” ที่แปลว่า “พระพรหม” ในหนังสือธรรมของชาวไทใหญ่ที่กล่าวถึงไว้ว่า พระคณิศพรหมได้ถวายจิวรแก่เจ้าชายสิทธัตถะราชกุมาร ณ ริมแม่น้ำอโนมา เมื่อคราวที่ทรงหนีออกบวชบรรพชา “สว่าง” ในอีกความหมายหนึ่งมาจากคำว่า “เจ้าสว่าง” แปลว่าสามเณร นอกจากนั้น “สว่าง” ยังเป็นคำนำหน้าชื่อผู้ชายเหมือนคำว่า “นาย” และคำว่า “ลอง” มาจากคำว่า “อลอง” แปลว่า พระโพธิสัตว์รวมความแล้ว “ปอยสว่าง” ก็คืองานบวชลูกแก้ว (สมพร ชวฤทธิ์ และคนอื่นๆ, ๒๕๓๕ : ๓๓)

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ กล่าวว่า “ปอยสว่าง” คือการบวชเณรซึ่งมีพิธีการคล้ายกับการบวชลูกแก้วของล้านนา และการบรรพชาของภาคกลาง แต่หุหร่า สั้นเปลื้อง ชิงใหญ่ ใช้เวลามาก มีขั้นตอนและกิจกรรมมากกว่า (๒๕๔๒ : ๑๔๖)

๘. ครูตีบ ชันตา

ครูตีบ ชันตา ศิลปินกลองก้นยาว พิณโต พิณนก พิณคาบ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เมาะ อายุ ๕๑ ปี

ภาพที่ ๔.๖๐ ครูตีบ ชันตา

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๑

การถ่ายทอดความรู้

ครูตีบเกิดที่เมืองลายน้อย^{๓๐} รัฐฉาน ประเทศพม่า เข้ามาอยู่ที่ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อประมาณ ๑๕ ปีที่ผ่านมา ครูตีบเริ่มสนใจเรียนการเล่นกลองตั้งแต่อายุ ๑๗ ปี แรงบันดาลใจที่มาฝึกบรรเลงกลองก้นยาวเกิดขึ้นหลังจากไปดูพิณโตในงานปอยออกพรรษา ซึ่งสนุกสนานจึงสนใจที่จะเล่น โดยหัดตีตามคนที่เห็น ต่อมาจึงไปเรียนกับพ่อเฒ่าวี ชันตา ซึ่งเป็นญาติกัน เริ่มแรกพ่อเฒ่าวีจะสอนตีจังหวะ เสียงหนัก เสียงเบา แล้วเริ่มตีจังหวะที่ใช้ในงานปอย เพราะเป็นทำนองที่ง่าย สำหรับทำนองที่ยากที่สุดคือ การตีประกอบการพิณโต เนื่องจากต้องดูท่าโตะให้เป็น ตีให้เข้ากับจังหวะการขยับของโตะ เช่น สามสองหนึ่งสาม สามสองสาม สามสอง เล่นแบบขึ้นสามลงสามถ้าจะจบให้ลงสอง กว่าจะเรียนรู้ทำนองและเข้าใจทำทางต้องฝึกประมาณ ๑ อาทิตย์ จากนั้นจึงหาความชำนาญเพิ่มเติมเอง ส่วนใหญ่ครูตีบจะรับแสดงโตะในงานบุญทางพระพุทธศาสนา อาจมีงานขึ้นบ้านใหม่บ้าง ผู้ที่จ้างมักเป็นเจ้าขุนมูลนาย เนื่องจากการพิณโตแสดงถึงความเจริญเติบโต ก้าวหน้า

ปัจจุบันคณะครูตีบมีสมาชิกประมาณ ๑๐ คน ล้วนเป็นลูกหลานเครือญาติกัน ฝึกสอนกันเองในกลุ่มเครือญาติ การเรียนการสอนจะใช้วิธีตีให้ดูเป็นตัวอย่าง แนะนำเสียงกับจังหวะที่ถูกต้อง ถ้าเป็นการสอนตีกลองก้นยาวประกอบโตะ จะแนะนำให้เข้าใจวิธีการพิณโตว่าช่วงใดใช้จังหวะซ้ำ เร็ว หนัก เบาอย่างไร การสอนใช้เวลาเป็นเดือน ๆ กว่าจะออกแสดงได้

^{๓๐} ภาษาไทใหญ่นั้น “ลายน้อย” คือ “หลาย” แปลว่ามาก ส่วน “ลายน้อย” คือ ข่าทาส ข่ารับใช้ เมืองลายน้อยตั้งอยู่กลางเขตรอยต่อชายแดนของสามเมืองใหญ่ที่มีเจ้าฟ้าปกครอง คือ เมืองแสนหวี ของห้วย เมืองนาย สามเมืองนี้หากต้องการ “ข่าว่าน (บ้าน) คนเมือง” ไปใช้งาน ก็จะมาเกณฑ์ชาวบ้านจากเมืองลายน้อยซึ่งไม่มีเจ้าฟ้าไปเป็นข่ารับใช้ ทั้งสามเมืองคิดว่าคนเมือง (ประชาชน) ลายน้อยเป็นข่าว่านคนเมืองของเมืองทั้งสามเป็นข่าทาสของหลายเมือง ใครจะมาเกณฑ์ไปใช้งานก็ได้ เมืองลายน้อยเพิ่งจะมีเจ้าฟ้าปกครองในปี ค.ศ. ๑๘๖๑ [แหล่งที่มา : <http://www.sarakadee.com/web/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=607> (๘ สิงหาคม ๒๕๕๕)]

พิธีกรรมและความเชื่อ

ครูตีบอธิบายถึงการไหว้ครูของชาวไทใหญ่ว่าจำแนกออกได้ ๓ ลักษณะดังนี้

๑. การรับครู ใช้ในความหมายว่า ศิษย์ไปขอรับวิชาความรู้จากครูด้านศิลปวิทยา เช่น การฟ้อนโต การตีกลองก้นยาว

๒. การขึ้นครู ต้องตั้งขันเพื่อบูชาครู เช่น การไปขออาจ (ยันต์) การเรียนดาบ เรียนมวย ศิลปะป้องกันตัว

๓. การกั้นตอหรือการกั้นตอ เป็นประเพณีขอขมาและคำหว่าผู้เฒ่าผู้แก่ ขอขมาพ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่ ขอขมาครู แสดงความเคารพครู จะกระทำในช่วงสงกรานต์ ไม่จำเป็นต้องทำทุกปี

ในสมัยที่ครูตีบเริ่มเรียนการตีกลองก้นยาว เป็นการเรียนแบบครูพักลักจำและญาติสอนให้ จึงไม่ได้รับครู แต่เมื่อได้เป็นครูสอน จึงมีการรับครูสำหรับผู้มาขอเป็นลูกศิษย์ โดยครูตีบจะเลือกวันดี เดือนดี เวลาดี โดยดูจากปฏิทินไทใหญ่ แล้วแนะนำให้ศิษย์เป็นผู้เตรียมขันรับครูซึ่งมีเครื่องบูชาดังนี้

๑. ข้าวสาร ๑ ลิตร

๒. กล้วย ๑ หวี

๓. มะพร้าว ๑ ลูก

๔. เทียน ๑ ห่อ

๕. ธูป ๑ ห่อ

๖. กรวยดอกไม้ ๓ กรวย ใส่ดอกไม้ ๕ หรือ ๗ ดอก (ไม่ระบุสี)

๗. เงิน (ตามที่ครูกำหนด)

๘. ผ้าขาว ๑ วา หรือ ๑ เมตร

๙. น้ำส้มป่อย ๑ ขัน

ขั้นตอนของพิธีเริ่มจากศิษย์เดินทางมายังบ้านครูซึ่งใช้เป็นสถานที่จัดพิธีตามฤกษ์ยามดีของเดือนนั้น ๆ ศิษย์ยกขันขึ้นพร้อมกล่าวว่าขอมาเป็นศิษย์ ขอมาเล่าเรียนด้วย และขอให้อยู่ดีมีสุข ครูรับขันมาแล้วกล่าวให้พรศิษย์ ก่อนนำขันบูชาไปวางบนหิ้งพระ ให้อยู่ต่ำกว่าพระพุทธรูปของบ้านครู วางไว้ประมาณ ๓-๖ วัน

ก่อนออกแสดงต้องไหว้ครู บอกกล่าวครูก่อน ด้วยการใช้นิ้วทั้งสิบยกขึ้นพนม แล้วบอกกล่าวถึงศักดิ์สิทธิ์รวมทั้งเจ้าที่ของสถานที่ที่มาแสดง และอธิษฐานขอให้สามารถแสดงได้ดี สนุกสนาน โดยเฉพาะการรับแสดงงานใหญ่ ๆ เช่น งานปอยต่างลงซึ่งมีฟ้อนโต ฟ้อนนก ฟ้อนดาบ ต้องบอกกล่าวไหว้ครูก่อน ถ้าเป็นการแสดงงานปอยเล็ก ๆ ไม่ต้องไหว้ครูก็ได้ ทั้งครูตีบ วงป้า ครูสุนันตา จองແหลง (ซึ่งเคยสัมภาษณ์มาก่อนหน้านี้) และครูตีบได้ร่วมกันช่วยอธิบายถึงการรับครูของผู้เริ่มเรียนการฟ้อนดาบ ฟ้อนโต ฟ้อนนก ดังนี้

การรับครู ประกอบด้วยเครื่องบูชาซึ่งใส่อยู่ในขันดังนี้

๑. ข้าวสาร ๓ ถัง
๒. กล้วย ๑ หวี
๓. มะพร้าว ๑ ลูก
๔. ใบชาแห้ง ๔ ห่อ
๕. ฐูป ๔ ดอก
๖. เทียน ๕ เล่ม
๗. ขนม (ไม่กำหนดชนิด)
๘. น้ำเปล่า ๑ แก้ว
๙. ดอกไม้ ๕ ดอก

ขั้นตอนการไหว้ครู

๑. ครูจุดเทียนบูชาพระ บูชาครู อัญเชิญครูเบื้องบนลงมา
๒. ครูให้ศิษย์รับศีล ๕ ศิษย์จะต้องเอ่ยรับไปปฏิบัติตลอดชีวิต (ศีลข้อใดข้อหนึ่ง) เรียกว่า ตั้งสัจจะ โดยกล่าวตามอาจารย์ พร้อมกับตั้งมั่นว่าจะรับศีลข้อไหน เช่น ข้าพเจ้าขอ... ขอรับสัจจะข้อ... ซึ่งถ้าไม่ปฏิบัติ ขอให้ข้าพเจ้ามีอันเป็นไป
 ๑. ศิษย์ดื่มน้ำสัจจะ (น้ำสาบาน)
 ๔. ครูรับขัน นำไปวางไว้หน้าหิ้งพระหรือบนหิ้งครู
 ๕. ครูให้พรและเริ่มสอน

การรับครูและไหว้ครู นิยมจัดวันพฤหัสบดี ครูที่ไหว้ คือ ครูควายคำ (นางสุรสติ) วันที่ดีเป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันว่าวันไหว้ครูคือวันพฤหัสบดี เป็นวันที่ครูจะลงมารับลูกศิษย์ โดยเฉพาะในช่วงเดือน ๑๒ พฤศจิกายน ขึ้น ๖ ค่ำ ถือเป็นวันดี ถ้าเป็นเดือนอื่น ๆ ก็จะต้องดูฤกษ์ยามอีกที แต่ต้องให้ตรงกับวันพฤหัสบดี โดยทำพิธีที่บ้านครู

สำหรับเรื่องข้อห้ามนั้น ครูตีบบอกว่าห้ามผิดศีลที่ตนรับไว้ เชื่อว่าถ้าทำผิดสัจจะ ทำสิ่งใดก็ไม่ดี มีแต่ผลเสีย จะค้าขายหรือทำมาหากินไม่เจริญ สุขภาพไม่ดี อาจเป็นบ้าหรือถึงแก่ความตายได้

ส่วนเรื่องความเชื่อ ครูตีบเชื่อว่า การผิดสัจจะทำได้เพียง ๓ ครั้ง การทำผิด ๒ ครั้งแรกยังไม่เป็นอะไรมาก ผู้รับสัจจะต้องระลึกและปรับปรุงตัวให้ได้ แต่ถ้ายังเกิดขึ้นอีกเป็นครั้งที่สาม จะไม่มีผู้ใดสามารถช่วยได้ แม้แต่ครูหมอเก่ง ๆ เพราะแสดงว่าตั้งใจกระทำผิด ไม่ถือสัจจะที่ให้ไว้ ผลร้ายที่ตามมาจะมากขึ้นหนักเบาขนาดใดแล้วแต่กรรมเวร

ครูตีบยังเชื่อว่า การรับครูจะทำให้มีวิชาดี ไปไหนมาไหน ทำงานอะไรก็สนุก มีครูช่วยส่งเสริม ถ้ามีงานเข้ามาทั้งงานปอย งานพื้ต่าง ๆ ศิลปินที่แสดงจะได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัย ไม่เจ็บป่วย หรือเกิดอุบัติเหตุ

ครูตีบกล่าวถึงความเชื่อของการพื้ดาดซึ่งมีทำไหว้ครูคือ การยกมือไหว้ แต่ทิศทางที่ศิลปินหันไปไหว้แตกต่างกันตามที่ได้รับสืบทอดกันมา เช่น ครูประเดิม ส่งเสน หากเป็นการแสดงนอกวัดจะหันหน้าไปไหว้ครูทางทิศตะวันออก เพราะเป็นทิศที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงหันพระพักตร์ไปขณะตรัสรู้ แต่ถ้าแสดงในวัด จะหันหน้าไปไหว้ทิศที่พระประธานตั้งอยู่ สำหรับครูตีบจะไหว้ที่ทิศเหนือก่อน เนื่องจากเป็นทิศที่บรรพบุรุษ ครูบาอาจารย์ของท่านเคยอาศัยมาก่อนตั้งแต่สมัยอาณาจักรน่านเจ้า^{๓๐} (ตีบ ชันตา, สัมภาษณ์, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๑)

^{๓๐} เมื่อประมาณ ๑,๕๐๐ ปีก่อนพุทธศักราช ชาตินาไทยได้อพยพข้ามเทือกเขาเทียนชานเดินทางมาจนถึงที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ ณ บริเวณต้นแม่น้ำฮวงโหและแม่น้ำแยงซีเกียง และได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บริเวณที่แห่งนั้น ต่อมาถูกพวกจีนรุกราน ชาตินาไทยต้องเสียอาณาจักรให้แก่จีนในสมัยพระเจ้าจิ้นซื่อองค์ เมื่อปี พ.ศ. ๑๒๘๘ จึงได้มีการอพยพครั้งใหญ่กันอีกครั้งลงมาทางทิศใต้และทางทิศตะวันตก ส่วนใหญ่มีกลุ่มตามแม่น้ำ ตั้งเป็นอาณาจักรใหญ่ที่มีอาณาเขตประชิดติดกับจีน ทางฝ่ายจีนเรียกอาณาจักรนี้ว่าอาณาจักรน่านเจ้า ต่อมาเกิดการแย่งชิงราชสมบัติกัน เกิดการแตกแยกในอาณาจักรน่านเจ้า จนถึงปี พ.ศ. ๑๘๒๓ ก็สิ้นสุดลงด้วยการโจมตีของกุบไลข่าน กษัตริย์แห่งราชอาณาจักรจีน อาณาจักรน่านเจ้าก็ถึงกาลแตกดับลงในครั้งนั้น [แหล่งที่มา : <http://heritage.mod.go.th/nation/history/hist1.htm> (๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕)]

๕. ครูทองคำ ลุงอุง และครูสมบุญ ปัญญาพิท

ครูทองคำ ลุงอุง ศิลปินพื่อนดาบ (ก้าลาย) และสล่าสักกา หรือสล่าสักลาย^{๓๒} ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฟาง อายุ ๖๐ ปี และครูสมบุญ ปัญญาพิท หมอเมือง หรือแพทย์แผนโบราณ หรือสล่า^{๓๓} ตำบลสันผักหวาน อำเภอดง อายุ ๕๕ ปี

ภาพที่ ๔.๖๑ ครูทองคำ ลุงอุง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุญกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

^{๓๒} สล่า เป็นคำที่ชาวไทยใหญ่ เรียกผู้มีความเชี่ยวชาญทางด้านใดด้านหนึ่ง ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการสักกา (สักลาย) จึงเรียกว่าสล่าสักกา สล่าสักกาเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับเชื่อถือของคนในสังคมจากพระสงฆ์ เนื่องจากสล่าสักลายส่วนใหญ่ จะเป็นผู้ที่ผ่านการบวชพระมาก่อนแล้ว ได้รับการศึกษาอบรมหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ตลอดทั้งได้เรียนรู้ศาสตร์แขนงต่าง ๆ จากวัดมาแล้วเป็นอย่างดี

นอกจากนี้สล่าบางคนยังเป็นผู้มีความรู้ เชี่ยวชาญด้านศิลปะพื้นบ้าน เช่น เป็นผู้มีความสามารถในการแสดงรำกรำโต เป็นนักร้อง (หมอเฮ็ดความ) แสดงละครไทใหญ่ (จาดโต) พื่อนดาบ (ก้าลาย) ศิลปะการต่อสู้ (ปู่สล่า) หมอโหราศาสตร์ เช่น หมอคู ได้เขียน*ได้อาง* เป็นต้น [แหล่งที่มา : <http://www.taiyai.net/tattoo.html> (๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕)]

หมายเหตุ *ในพจนานุกรมภาษาไทย-ไทย เขียนว่า ได้เดิน ได้อ่าง โดยได้เดิน หมายถึง จุดเทียน ส่วนได้อ่าง หมายถึง พิธีเผาขันธ์ในถ้วยประทีปเพื่อสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อ (๒๕๕๒ : ๒๒๑)

โยชิน บุญเฉลย และคนอื่นๆ กล่าวว่า “สล่า เป็นคำไทใหญ่ที่เรียกอีกอย่างว่า “หมอคู” รวมถึงการรักษาคนโดนของ การที่จะเป็นสล่านั้นไม่ใช่จะเป็นได้ทุกคน การที่จะเป็นสล่านั้นต้องเกิดจากความชอบและเป็นคนที่มิบุญบารมี เพราะจะต้องมีการถือศีลห้าอย่างเคร่งครัด และต้องมีการควบคุมการกิน ไม่กินอาหารแสลง เช่น ไม่กินเนื้อวัว เนื้อควาย สัตว์ประเภทเลื้อยคลานและสุรา อาหารที่สล่ากินเข้าไปจะต้องไม่เกิดผลเสียดามที่อาจารย์เคยบอก และข้อที่สำคัญที่สุดคือการแข่งสามภรรยาผู้อื่น ถ้าทำผิดในข้อห้ามพวกนี้ก็จะทำให้คาถาที่ร่ำเรียนมานั้นเสื่อมลง และจะต้องตกนรกเว็จอย่างแน่นอน การเป็นสล่าจะผิดศีลไม่ได้เลย ค่าคูดวงแล้วแต่ศรัทธา เงินที่ได้มา นำมาซื้อเทียน ชื้อผ้าขันธ์ เทียนขี้ผึ้ง ด้ายขาว” (๒๕๕๑ : ๕๓๑)

^{๓๓} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ อธิบายว่า “แพทย์แผนโบราณ เรียกว่า สล่า” สำหรับ หมอผี* หรือหมอมนต์ ส่วนมากมาจากวัด ที่เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษก็มี ทำตัวเป็นศิษย์ติดตามหมอผู้เชี่ยวชาญก็มี การรักษาใช้คาถาเสกเป่า หรือทำนาขดวงชะตา แล้วรักษาตามอาการ เช่น บูชาเทียน ทำอาง (ขันธ์) เลี้ยงผีสังเคราะห์ ฯลฯ (๒๕๔๒ : ๑๖๒)

ภาพที่ ๔.๖๒ ครูสมบุรณ์ ปัญญาพิท

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๖๓-๔.๖๔ ลายองทั่วตัวของครูทองคำ ลุงอูง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๖๕ ค้ำราลั๊กยันต์

บัตรติดแรกเขียนว่า “ค้ำราลั๊กยันต์”

บัตรติดที่สองเขียนว่า “ไทใหญ่”

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๖๖ ครูทองคำ ลุงอุง (ซ้าย) ภาพครูสมบุญ ปัญญาพิท (ขวา)

สาธิตการใช้เข็มเอง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

การถ่ายทอดความรู้

ครูทองคำเป็นครูอางและครูพื่อนดาบ ได้นำอุปกรณ์อางและลายอางต่าง ๆ ลงมาจากหิ้งพระ เพื่อให้ถ่ายภาพประกอบการอธิบาย พร้อมสาธิตการทำอางด้วยเข็มที่ใช้สำหรับอาง สำหรับครูสมบุญ เรียนอางตั้งแต่อายุ ๑๖ ปี เรียนกับบิดา โดยเรียนมาจากปู่ วิธีการเรียนการสอนจะใช้ต้นกล้วยมาวางแทนแขนคน หัดสักอักขระให้ดีและครบถ้วน โดยใช้เข็มสักจริงตั้งแต่เริ่มฝึก เพื่อให้คุ้นกับน้ำหนักมือ เมื่อสักอักขระได้ถูกต้องแล้ว จึงมาฝึกน้ำหนักมือ โดยใช้ใบพลู ๒ ใบวางซ้อนกัน และสักให้ทะลุใบพลูใบบนเท่านั้น เมื่อลูกศิษย์ผ่านขั้นตอนดังกล่าวจึงจะทำการรับครู ไม่ได้รับครูก่อนการเรียนอาง ซึ่งแตกต่างจากการเรียนศิลปะสาขาวิชาอื่นที่ศิษย์ต้องทำการรับครูก่อน ปัจจุบันครูสมบุญเลิกทำอางแล้ว เนื่องจากเคยมีผู้มาขอให้ทำอางแบบผิดประเพณี ด้วยการใช้รึกเด็กมาทำอาง ครูจึงปฏิเสธไปและเลิกอาชีพนี้ไปในที่สุด

ตัวอย่างลายอาง

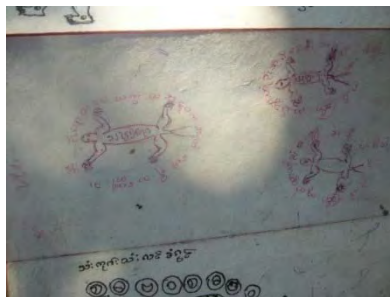
ภาพที่ ๔.๖๗ ลายเสือหน้ายันต์ หมายถึง ความคงกระพัน

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

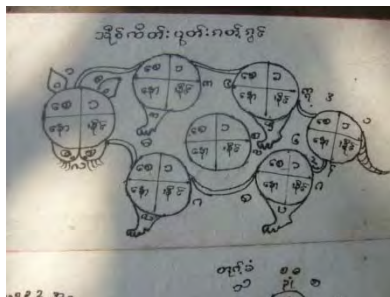
ภาพที่ ๔.๖๘ ลายหนุมาน หมายถึง ความคล่องแคล่ว คล่องตัว

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๖๙ ลายจิ้งจก หมายถึง เมตตามหานิยม (ลายนี้ผู้หญิงนิยมสักที่ท้องแขน)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๗๐ ลายเสือเจ็ดท่อน หมายถึง การหยุดยั้งคู่ต่อสู้

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๗๑-๔.๗๓ เครื่องมือสำหรับอง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ความหมายของสีที่ใช้ในการอาง

สีแดง ถูกใช้สักในลักษณะของเมตตามหานิยม โขคลาก ทำมาหากิน ค้าขาย ปลุกเสกด้วยจิตอธิษฐาน เพื่อให้ศักดิ์สิทธิ์ขึ้น

สีดำ ถูกใช้สักในลักษณะของการปกป้อง คู้มกัน คงกระพันชาตรี ปลุกเสกด้วยจิต ฌาน และมหาคาถา

ภาพที่ ๔.๗๔ ลักษณะการใช้เข็มอาง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๗๕-๔.๗๖ รอยใหม่หลังอาง (ซ้าย) ลายอางเมื่อผ่านไปประมาณ ๒๐ นาที (ขวา)

(นายอภิชาติ จันตา อายุ ๒๑ ปี ล้ามแปลภาษาไทยใหญ่เป็นแบบสาริต)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

ผู้มาทำอางต้องจัดเตรียมขันครูซึ่งประกอบด้วยเครื่องบูชาดังนี้

๑. เงิน ๓๕, ๕๕, ๑๕๕ บาท (เชื่อว่า เลข ๕ เป็นเลขที่หมายถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ ทั้งนี้เงินส่วนหนึ่งจะนำไปทำทาน อีกส่วนหนึ่งครูนำไปใช้จ่ายตามแต่ประสงค์)

๒. รูป ๕ ดอก

๓. เทียน ๔ เล่ม

๔. กล้ายน้ำว่า ๒ หวี

๕. มะพร้าว ๑ ลูก

- ๖. ข้าวสาร ๓ ลิตร
- ๗. ธง ๔ ธง
- ๘. นั้ตร ๔ กััน
- ๙. กรวยหมากพลู ๔ กรวย
- ๑๐. ยาสูบ ๔ มวน
- ๑๑. กรวยดอกไม้ ๔ กรวย (สีใดก็ได้)
- ๑๒. ผ้าขาว ๔ เมตร
- ๑๓. ผ้าแดง ๒ เมตร

สำหรับเรื่องความเชื่อนั้ ทั้งครูทองคำและครูสมบุนธุ์บอกว่า

๑. ห้ามข้ามอุปกรณ์อาง

๒. ชั้นไหว้ครูต้องวางไว้บนหึ่ง ห้ามนำเนื้อสัตว์บูชาครู เนื่องจากเนื้อสัตว์จะใช้ไหว้ผีชั้นกลาง เช่น ผีसानางไม้ และผีชั้นต่ำ เช่น พวกสัมภเวสี เปรด สำหรับครูบาอาจารย์จัดเป็นผีชั้นสูงจะถวายเครื่องบูชาด้วย ข้าวสุก ผลไม้ และน้ำ โดยจะต้องเปลี่ยนให้ทุกวัน ปฏิบัติเช่นเดียวกับที่ถวายให้พระพุทธรเจ้า เทวดา เทพารักษ์ (ทองคำ ลุงอุง และสมบุนธุ์ ปัญญาพิท, สัมภาษณ์, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓)

๑๐. ครูอนันต์ จะลา

ครูอนันต์ จะลา ศิลปินตีตุง หรือต่งตุง หรือต่งตุม ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เมาะ อายุ ๕๕ ปี

ภาพที่ ๔.๗๗-๔.๗๘ ครูอนันต์ จะลา

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๗๙-๔.๘๐ ต่งตุง (ซ้าย) ภาพเตี้ยบ (ขวา) ส่วนที่ใช้เขียนอักขระ ลงอาคมไว้

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

การถ่ายทอดความรู้

ในขณะที่คณะนักวิจัยดำเนินการสืบค้นข้อมูลภาคสนาม มีศิลปินท่านหนึ่งบรรเลงตีตุงเล่น ช่วงรอเวลาเข้าไปรวมตัวกันในโบสถ์ ครูอนันต์ซึ่งยืนอยู่ใกล้ ๆ เล่าถึงเครื่องดนตรีต่งตุงว่าเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีกประเภทหนึ่งที่อยู่กับวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ เป็นเครื่องดนตรีไม้ใผ่ประเภทเครื่องสาย ใช้ไม้ใผ่เป็นท่อน ความยาวพอประมาณ มีลักษณะพิเศษคือสายดีดทำมาจากผิวกระบองไม้ใผ่เอง คล้ายสายกีตาร์หรือคล้ายซิ่ง สายตะแกรงดีดเส้นใผ่ทั้ง ๒ ข้างของช่องตรงกลาง ให้ตะแกรงปิดช่องพอดี ใช้สำหรับเล่นในป่า เล่นกล่อมเด็ก ขณะบรรเลงกล่อมเด็ก ปลายด้านหนึ่งของต่งตุงจะยันกับเสาแปล ผู้เล่นจะใช้มือทั้งสองดีดและนิ้วเท้าข้างหนึ่งคีบสายแปลเพื่อคอยแกว่งแปลไปมา

พิธีกรรมและความเชื่อ

ครูอนันต์บอกว่า เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาว่าเสียงของดิ่งตุงทำให้เด็กเจริญเติบโต กินนมได้มาก
หลับได้นาน ทั้งนี้พ่อของเด็กอาจจะให้หมอวางอักขระที่ “เต๊บบ” ซึ่งเป็นแผ่นรองสายของดิ่งตุง เวลาเล่น
นอกจากจะทำให้เด็กสุขภาพดีแล้ว ยังป้องกันอุบัติเหตุปีศาจไม่ให้มารบกวนด้วย (ครูอนันต์ จะลา, สัมภาษณ์,
๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓)

๑๑. ครูคำ ลุงส่วย

ครูคำ ลุงส่วย ศิลปินพืชนาคบ พืชนโต กลองก้นยาว ต้มบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ อายุ ๖๓ ปี

ภาพที่ ๔.๘๑ ครูคำ ลุงส่วย

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

การถ่ายทอดความรู้

ครูคำเข้ามาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ ๑๕ ปี ครูคำเรียนพืชนาคบตั้งแต่วัยหนุ่ม ขณะนั้นอายุราว ๒๕ ปี โดยเรียนกับครูดาบที่บ้านเกิดในประเทศพม่า ครูคำพบครูดาบท่านนี้เพราะท่านมาแสดงการพืชนาคบในงานปอยส่งฉลอง ครูคำเกิดความประทับใจอยากเรียน กอปรกับครูท่านรับสอนด้วย จึงเข้ามาฝากตัวเป็นลูกศิษย์โดยจ่ายค่าเรียนวันละ ๓ บาท ใช้เวลาเรียน ๑๐ วัน ขณะนั้นมีผู้มาเรียนทั้งสิ้น ๔๐ คน

ทำรูดาบ^{๓๔} ที่เรียนทำแรกเป็นทำที่ง่าย เช่น ทำกรรไกร ทำแม่กว้างหลวง ทำแม่ดาบตอน สำหรับทำ

^{๓๔} ทำรูดาบหรือก้าแลว ในงานวิจัย “โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน” มีดังนี้

๑. การรูดาบหรือก้าแลวในอดีต (พืชนาคบ) มีทำรำ ๒๑ ท่าดังนี้ ๑. แฉวหาบน้ำ ๒. ปอดแหวน ๓. สอนดาว ๔. กว้านขาบปิ่น ๕. กว้านขาบงั้ง ๖. เขยิบเส้น ๗. ข้ามคน ๘. สีไคล ๙. สบกำม ๑๐. สนปลาย ๑๑. เสือลากหาง ๑๒. ถือมือเคียวก้านหน้า ๑๓. ถือมือเคียวก้านหลัง ๑๔. ดอกค้ำม ๑๕. แทงปลายดาบขึ้นพินฮ้อย ๑๖. แทงข้าง ๑๗. สนปลายสอยดาว ๑๘. แทงนั่งนอนกลิ้ง ๑๙. แก้วงดาบหมุนรำ ๒๐. กล้ามวยผม ๒๑. แทงนั่งมือค้ำมให้ปลายดาบชี้ขึ้นหมุนแขนเอาดาบมาหนีบไว้ที่รักแร้สับเปลี่ยนซ้ายขวา

๒. การรูดาบที่ใช้สอนในปัจจุบัน (โดยเฉพาะक्रमานพ ประเสริฐกุล)* ประกอบด้วย ๑๒ ท่าดังนี้ ๑. สีไคล หมายถึง เอาดาบดูหน้าอกและดูหลังไป ๆ มา ๒. ไขว้ดาบบนหัว หมายถึง เอาดาบที่อยู่ในมือหมุนบนศีรษะ ๓. พรอดแหวน หมายถึง เอาดาบหมุนในบริเวณข้อมือแล้วหมุน ๔. เสือลากหาง หมายถึง เอาปลายดาบทิ้งลงดินสองข้างแล้วเอาดาบที่ปลายดาบขณะลากขึ้น ๕. แฉงชิดน้ำ หมายถึง นั่งยอง ๆ แล้วเอาดาบคว้านไปคว้านมา ๖. ปลายน้ำ หมายถึง เอาดาบแกว่งไปมา ๗. สนดาบ หมายถึง เอาดาบรันแล้วสนกลับไปมา ๘. ดอกสันดาบ หมายถึง รำไปแล้วดอกสันดาบลงกับพิน ๙. ข้ามดาบ หมายถึง รำไปแล้วเอาดาบวางลงแล้วปลายดาบซ้ายลงขวาขวามาปลายดาบขวา ลงเท้าซ้ายข้าม ๑๐. พืชนาคบ หมายถึง เอาดาบทั้งสองพิน ไปพินมากับผู้ต่อสู้ ๑๑. หนีดาบ หมายถึง เอาดาบหนีได้รักแร้แล้วรำ ๑๒. ติมไฮ หมายถึง เอาดาบสองอันไขว้กันแล้วเอาเท้าเหยียบแล้วเอาเท้าซ้ายข้าม ๕ ครั้ง เท้าขวาข้าม ๕ ครั้ง เมื่อจบทำความเคารพ (โยธิน บุญเฉลย, จีริง คำวณดา และวิธี เทิดชูสกุลไพร, ๒๕๕๑ : ๕๖๑-๕๖๓)

หมายเหตุ* क्रमานพ ประเสริฐกุล นอกจากเป็นศิลปินก้าแลว ยังเป็นศิลปินกลองก้นยาว กลองมอชิง ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้เคยสัมภาษณ์เมื่อ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๕๒

ที่ยากที่สุด คือ ทำแม่ลาโรงโคล เพราะต้องนำดาบควงไปรอบตัว หากพลาดจะทำให้คมดาบบาดคอได้ การรำดาบต้องเริ่มด้วยการรำมือก่อน แล้วจึงจับดาบรำ ปัจจุบันครูคำไม่มีลูกศิษย์เรียนฟ้อนดาบเพราะเด็กไม่สนใจ แต่ก็มีเด็กสนใจมาขอเรียนฟ้อนนกก ฟ้อนโต โดยมาแจ้งความประสงค์ที่บ้านครูคำ ครูคำจะให้เด็ก ๆ เข้าพิธีรับครูก่อนเรียน ช่วงเวลาที่สอนเป็นตอนกลางคืน เพราะมีเวลาว่าง โดยสอนบริเวณลานกิจกรรมของหมู่บ้าน

วิธีการสอนนั้น ครูคำจะทำให้ดูก่อนโดยสอนทีละท่า เริ่มจากสอนการเดิน จังหวะการย่างเท้า ต่อมาจึงสอนการใช้มือ รำมือ ก่อนการแสดงไม่ได้ไหว้ครู เนื่องจากท่าที่ใช้แสดงมีท่าไหว้ครูอยู่แล้ว ต่อจากนั้นจึงสอนวิธีการจับ วิธีการเข้าไปอยู่ในตัวโต วิธีการทรงตัว สอนการฟังกังหะกลองก้นยาว พร้อมกับสอนท่าการเดินและการขยับโตให้เข้ากับจังหวะเสียงหนักเสียงเบาของดนตรี สอนการสังเกตว่าผู้ชมอยู่ทางทิศไหน พระอยู่ทางทิศใด ให้ทำความเคารพพระก่อน จากนั้นจึงกลับมาคารวะผู้ชม เด็กแต่ละคนจะเป็นซ้ำเร็วแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความสนใจและความตั้งใจของคนคนนั้น ปัจจุบันมีลูกศิษย์เรียนอยู่ ๓ คน อายุประมาณ ๑๓-๑๕ ปี ส่วนใหญ่จะมารวมตัวกันในช่วงก่อนถึงงานแสดงเพื่อฝึกซ้อมเพราะไม่ค่อยมีเวลา เนื่องจากต้องไปโรงเรียน ครูคำให้ความเห็นว่าศิลปะการฟ้อนเหล่านี้จึงยากที่จะสืบทอดให้ได้ดี ความปรารถนาของครูตอนนี้จึงเพียงอยากให้มีคนช่วยสืบทอดต่อไปเรื่อย ๆ มิเช่นนั้นถ้าครูคำตายไป วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ อาจสูญหายไปพร้อมการจากไปของครู ในการเรียนโตของครูคำนั้น เรียนตั้งแต่อายุ ๑๓-๑๔ ปี ออกงานตอนอายุ ๒๐ กว่าปี ครูดูตัวอย่างศิลปินในหมู่บ้านแล้วเดินตาม ดูจากการแสดงของแต่ละคณะที่มาแสดงในหมู่บ้าน เป็นการเรียนโดยการสังเกต หัดจับจังหวะของดนตรี การเคลื่อนไหว ว่าต้องสอดคล้องกันอย่างไร เมื่อเข้าใจทั้ง ๒ สิ่งจึงไปขอเข้ากับกลุ่มนักดนตรีของหมู่บ้าน โดยแสดงให้ดู เมื่อมีคนชมว่าเดินดีก็ออกแสดงให้กับกลุ่มนักดนตรีของหมู่บ้านมาตลอด ครูเดินได้ทั้งหัวและหาง การเดินโตของครูคำไม่มีการรับครู เนื่องจากเป็นการเรียนด้วยตัวเองในลักษณะครูพักลักจำ

ภาพที่ ๔.๘๒ การฟ้อนโตของครูคำ ลุงสว่าง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

พิธีกรรมและความเชื่อ

ขั้นรับครูก่อนเรียนพ็อนดาบในพม่า ประกอบด้วยเครื่องบูชาดังนี้

๑. ผลไม้
๒. เหล้า ๑ ไห
๓. ไก่ต้ม ๒ ตัว
๔. ดอกไม้สีขาว
๕. เทียน
๖. รูป
๗. กล้วย ๑ หวี
๘. มะพร้าว ๑ ลูก
๙. ผ้าแดง ผ้าขาว อย่างละ ๑๒ ผืน บูชานางสุรสถิติ
๑๐. น้ำเปล่า
๑๑. ข้าวสาร
๑๒. ข้าวสุก
๑๓. น้ำส้มป่อย
๑๔. ยอดต้นมะเกี๋ยง^{๓๕} (ไม้มงคล สำหรับพรมน้ำส้มป่อย)

นำเครื่องบูชาทั้งหมดไปวางไว้บนหิ้งไม้ไผ่ที่สร้างขึ้นมา และมีรั้วไม้ไผ่ที่สานขัดราชวัติหรือหล่าจะ มาด ล้อมรอบเป็นบริเวณที่กั้นไว้ประกอบพิธีราชวัติ บางแห่งกั้นไว้ด้วยสายลัญจณ์ บางแห่งใช้ฉัตรปักเป็น แถวเป็นระยะ ๆ ลูกศิษย์ทุกคนมารวมตัวกันตอน ๖ โมงเช้า และเริ่มพิธีไหว้ครู ๘ โมงเช้า ลูกศิษย์นั่งอยู่นอก ราชวัติ โดยครูอยู่ภายใน พอถึงตอนรดน้ำส้มป่อย ลูกศิษย์จะเข้ามาภายในราชวัติและเรียนท่ารำดาบ ๑ ท่าพอ เป็นพิธี จากนั้นก็ออกไปรอนจนกว่าศิษย์ทั้งหมดจะได้ทำพิธีไหว้ครู เมื่อครบทุกคนจึงเรียนต่อไปจนถึง ๖ โมง เย็น แล้วจึงแยกย้ายกลับบ้าน

^{๓๕} “เกี๋ยง” หมายถึง หว่า ชื่อเรียกพรรณไม้ขึ้นต้นจากต่างประเทศชนิด *Eugeniapaniala* Roxb. ในวงศ์ Myrtaceae ผลสุกสีม่วงแดงหรือแดง เข้ม รสเปรี้ยวอมฝาด คือ เปรี้ยวกว่าและสีซึดกว่าลูกหว่าซึ่งเป็นชนิด *Eugenia cumini* Druce ซึ่งอยู่ในวงศ์เดียวกัน เรียกว่า บ่าเกี๋ยง (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๓๔ : ๑๐๒)

ในพจนานุกรมภาษาไทยใหญ่-ไทย อธิบายว่า สะเป่ หรือต้นหว่า ภาคเหนือเรียกต้นมะเกี๋ยง (๒๕๕๒ : ๑๔๖)

ภาพที่ ๔.๘๓-๔.๘๔ บริเวณลานกิจกรรมของหมู่บ้าน
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

การรับครูของครูกำ ในปัจจุบันจะจัดพิธีรับครูพร้อมกันทั้งเพื่อนก เพื่อนโต เพื่อนดาบ เป็นการรับครูบูชานางสุรสติ เชื่อว่าเพิ่มพูนความอยากเรียน อยากแสดง ช่วยให้อ่านง่าย ปลอดภัย โดยให้ลูกศิษย์เตรียมเครื่องบูชาดังนี้

๑. ดอกไม้สีขาว ดอกไม้สีแดง
๒. รูป ๑ ห่อ
๓. เทียนหอม ๓ เล่ม
๔. ข้าวสาร ๑ ลิตร
๕. มะพร้าว ๑ ลูก
๖. กล้วย ๑ หวี
๗. ผ้าแดง ๑ ผืน
๘. ผ้าขาว ๑ ผืน
๙. แก้วน้ำส้มป่อย ผสมแป้งหอม ๆ หรือไม่ก็ได้
๑๐. เครื่องดนตรี กลองกันยาว โหม่ง ฉาบ (อยู่ที่ลานกิจกรรม)
๑๑. ธงขาว ๑๒ ธง (บูชานางสุรสติ)
๑๒. ธงแดง ๑๒ ธง (บูชานางสุรสติ)
๑๓. ดาบไม้เล็ก ๆ ๑๒ เล่ม (บูชานางสุรสติ)
๑๔. ข้าวเปลือก ๑ กรวย

ลูกศิษย์มานั่งล้อมรวมกันที่บ้านครูหน้าหิ้งพระ กล่าวขอให้ครูมาเป็นผู้ฝึกสอน ครูกำรับเครื่องบูชา กล่าวรับเป็นศิษย์ ให้พร แล้วนำเครื่องบูชาวางไว้บนหิ้งพระ จากนั้นจึงเริ่มสอนกันที่ลานกิจกรรมของหมู่บ้าน (คำ ลุงส่วย, สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓)

๑๒. นางสาวปรีญา แสกวาง

นางสาวปรีญา แสกวาง ศิลปินพ็อนนง (ก้านก) บ้านต้นโชค ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ อายุ ๒๑ ปี

ภาพที่ ๔.๘๕ นางสาวปรีญา แสกวาง (ซ้าย)

ภาพนางสาวอวยพร หน่อคำ ลูกศิษย์ (ขวา)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๑

การถ่ายทอดความรู้

นางสาวปรีญา หรือ “ครูฟ้า” เป็นหลานสาวของครูคำ ลุงช่วย นางสาวปรีญาเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป สอนพ็อนนง เต้นไทย และเป็นอาสาสมัคร (อสม.) ประจำหมู่บ้าน บิดาติลาบอยู่ในวงดนตรีกลองกันยาว ที่บ้านต้นโชคมีวงดนตรีกลองกันยาว มีการพ็อนโต พ็อนนง พ็อนดาบ มีครูสร้างกลอง สร้างหางนก เมื่ออายุ ๑๖ ปี นางสาวปรีญาสนใจการพ็อนดาบ จึงขอให้ครูคำเป็นผู้ฝึกสอนให้ เนื่องจากชอบและเป็นวิชาป้องกันตัว โดยเริ่มเรียนการก้าวเท้าเป็นอันดับแรก การก้าวเท้าตามท่วงท่าของการพ็อนดาบต้องให้เข้ากับจังหวะดนตรี จากนั้นจึงเรียนรำมือ ต่อมาจึงจับดาบไม้ไผ่รำ ทำทางการก้าวของการพ็อนดาบคล้ายกับการพ็อนนง เรียนพ็อนดาบเกือบเดือนอย่างจริงจังก็สามารถออกแสดงได้ แต่ผู้อาวุโสในหมู่บ้านรวมทั้งครูคำบอกว่า ผู้หญิงออกไปแสดงพ็อนดาบ ดูไม่เรียบร้อย เพราะต้องสวมกางเกงแลดูน่าเกลียด ใส่กระโปรงไปเดินก็ไม่เหมาะสม การพ็อนดาบจึงหยุดอยู่แค่พ็อนตามเพราะความชอบเฉพาะตน

พออายุย่างเข้า ๑๗ ปี เมื่อเห็นว่าไม่สามารถพ็อนดาบออกงานแสดงได้ จึงเปลี่ยนมาเป็นการเรียนพ็อนนง และได้รับการสนับสนุนจากผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ในหมู่บ้านมีผู้ที่พ็อนนงเก่งอยู่ ๑ คน นางสาวปรีญาจึงไปขอเรียนด้วย เพราะชื่นชอบท่วงท่าการพ็อนที่สวยงามจับใจ แต่ได้รับการปฏิเสธด้วยวาจาที่ทำร้ายจิตใจ นางสาวปรีญารู้สึกเสียใจและขาดกำลังใจ เมื่อเล่าเหตุการณ์ให้มารดาของตนฟัง มารดาพุดใจให้กำลังใจ ปลอบขวัญ ต่อมาเรื่องราวรู้ถึงครูคำ ครูคำจึงได้หาครูสอนพ็อนนงมาสอนให้ที่หมู่บ้าน เรียนกันในเวลาสะดวกคือช่วงตอนเย็น นางสาวปรีญาตั้งใจเรียน ตั้งใจฝึกซ้อม เมื่อผนวกกับความเข้าใจจังหวะดนตรี ตลอดจนมีพื้นฐานการพ็อนดาบซึ่งทำทางการก้าวคล้ายกับการพ็อนนง จึงสามารถเรียนรู้ได้อย่าง

รวดเร็ว โดยกล่าวว่าท่าที่ยากที่สุดของการฟ้อนนกคือทำนั่ง เนื่องจากปีกนกมีน้ำหนัก ต้องใช้กำลังขาอย่างมาก กว่าที่จะทรงตัวได้ดีใช้เวลาเกือบ ๒ ปี จากความตั้งใจของนางสาวปริญญาทำให้ศิลปินในหมู่บ้านช่วยกันถ่ายทอดวิชาความรู้ และนำกลวิธีต่าง ๆ ให้ นางสาวปริญญาพยายามจดจำคำแนะนำของทุก ๆ ท่านแล้วนำมาปรับใช้กับท่ารำยรำ ส่งผลให้การรำของนางสาวปริญญาชนะเลิศการประกวดฟ้อนนก วัดแม่อาวหลวง เมื่อปีที่แล้ว เป็นเวทีที่ภาคภูมิใจ เนื่องจากแข่งขันประชันกันอยู่นาน จนสามารถเอาชนะผู้ที่เคยประณามตนไว้ได้ นางสาวปริญญากล่าวว่า ถ้ามองอีกแง่หนึ่งต้องขอขอบคุณศิลปินที่ปฏิเสธการสอนตน เพราะกลับเป็นแรงส่งเสริมให้ตนตั้งใจ มุ่งมั่นในการศึกษา ทำให้ชาวไทยใหญ่มีคนฟ้อนนกที่มากความสามารถขึ้นมาอีก ๑ คน และสิ่งสำคัญคือตนจะไม่กล่าววาจาทำร้ายจิตใจเด็ก ๆ ที่มาขอเรียน นางสาวปริญญายิ้มและกล่าวว่า “ฟ้าเองก็ไม่เคยปฏิเสธเด็กที่มาขอเรียน...แต่การสอนเด็ก ๆ สมัยนี้หุจดหิดนะ ไม่ค่อยตั้งใจเรียนกัน ต้องคอยบ่บ่ ๆ”

ภาพที่ ๔.๘๖ การฟ้อนนกของชาวไทยใหญ่

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

นางสาวปริญญาสอนเยาวชนในหมู่บ้านมา ๒-๓ ปี นอกจากสอนฟ้อนนกแล้วยังสอนเต้นไทย มีเยาวชนอายุประมาณ ๑๕ ปี มาเรียนราว ๑๐ คน ที่ลานกิจกรรมหมู่บ้าน เรียนตอนเย็น เนื่องจากสะดวกทั้งครูผู้สอนที่เสร็จภารกิจจากงานประจำ และเด็ก ๆ กลับมาจากโรงเรียน ก่อนการสอน นางสาวปริญญาหรือครูฟ้าของเด็ก ๆ จะถามเด็กที่เริ่มเรียนว่า ตั้งใจมาเรียนหรือมีใครบังคับให้มา ถ้าพ่อแม่บังคับให้มาจะไม่สอนให้ เนื่องจากเด็กที่สมัครใจเรียนจะสอนได้ง่ายกว่า มีความตั้งใจมากกว่า

การสอนฟ้อนนก ชั้นแรกเริ่มสอนให้ฟังเสียงดนตรี จับจังหวะกลองให้เป็น เนื่องจากความหนักเบา ช้าเร็วของกลองก้นยาวจะสัมพันธ์กับการเปลี่ยนท่า การกระโดด สอนให้ฟังประมาณ ๑-๒ เดือน ส่วนใหญ่เด็ก ๆ จะเลิกเรียนตั้งแต่เริ่มฟังจังหวะกลองได้ไม่นาน เนื่องจากไม่เข้าใจการจับจังหวะ จึงถอดใจที่จะเรียนต่อ สำหรับเด็กที่จับจังหวะได้จะมาอธิบายความเข้าใจของตนว่า จังหวะช้าเร็ว เสียงหนักเบาดังกล่าวหมายความว่าต้องมีการเปลี่ยนท่าทางการฟ้อน เมื่อเห็นว่าศิษย์อธิบายได้ถูกต้องเข้าใจจริง ชั้นต่อมาจึงสอนท่าการเดิน การขยับตัว และท่ามือ โดยยังไม่ให้ใส่ปีกนก ทั้งนี้ยังเน้นหนักไปทางการจับจังหวะดนตรี เนื่องจากเป็นเรื่องที่ยาก แต่เมื่อเข้าใจจังหวะ การเดิน การฟ้อนต่าง ๆ จะกลายเป็นเรื่องง่าย และทำให้ลูกศิษย์ฟ้อนรำได้สวยงาม สอดคล้องกับเสียงกลองเสียงดนตรี ต่อมาจึงหัดฟ้อนโดยให้ใส่ปีกนก

มุมมองของนางสาวปริญญา ครูรุ่นใหม่ที่ยังรักในศิลปะของชาวไทยใหญ่เห็นว่า เด็ก ๆ ที่มาเรียนไม่ค่อยมีความอดทน มาเรียนไม่สม่ำเสมอ มัวแต่สนใจ โทรศัพท์ เกมคอมพิวเตอร์ คิดเพื่อน ทั้งที่มีศิลปินอาวุโสหลาย

ท่านและตัวของนางสาวปริญาเองมีความตั้งใจถ่ายทอดให้คนรุ่นหลัง อยากเห็นคนรุ่นหลังสามารถแสดงได้ เหมือนกับครูรุ่นก่อน ๆ สิ่งหนึ่งที่ทำให้นางสาวปริญาภาคภูมิใจ คือความตั้งใจจะถ่ายทอดสอนให้แก่เด็ก ๆ จนกว่าตนเองจะแก่เฒ่า ในหมู่บ้าน ครูปอย วาวคำ เป็นผู้ตีกลองพ็อนนง ครูคำ ลุงส่วย ตีกลองพ็อนโต และครูจะกูดตีกลองพ็อนดาบ เนื่องจากแต่ละจังหวะที่ใช้สำหรับแสดงนั้นดีไม่เหมือนกัน คนตีกลองแต่ละคนต่าง มีความชำนาญในการตีประกอบการแสดงแตกต่างกันไป ทั้งนี้การพ็อนนงจะมีทำนองไม่ยาว จังหวะปานกลาง การพ็อนโตจะมีทำนองยาวกว่า จังหวะเร็ว และการพ็อนดาบทำนองไม่ยาว จังหวะช้า

ลูกศิษย์ที่นางสาวปริญาภูมิใจคือนางสาวอวยพร หน่อคำ อายุ ๑๗ ปี สาเหตุที่ศิษย์คนนี้มาเรียนเพราะชอบ และเห็นว่าการพ็อนนงสวยดี รวมทั้งอยากมีส่วนร่วมช่วยสืบสานวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่สืบไป

พิธีกรรมและความเชื่อ

นางสาวปริญาเล่าถึงการรับครูของคนตอนเรียนพ็อนนงว่าต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาดังนี้

๑. ดอกไม้ (สีอะไรก็ได้)

๒. รูป ๓ ดอก

๓. เทียน ๒ เล่ม

๔. น้ำส้มหรือน้ำหวาน ๓ ขวด

๕. ข้าวสาร ๑ ถุง

๖. ชาแห้ง ๑ ถุง

๗. ข้าวตอก ๑ ถุง

นำเครื่องบูชาทั้งหมดใส่พาน การทำพิธีรับครูไม่ต้องดูแลรักษามาก ทำพิธีที่ลานกิจกรรมหมู่บ้าน เมื่อกล่าวขอครูเป็นศิษย์ ครูรับขันกล่าวรับเป็นศิษย์แล้วนำขันครูวางไว้ที่สูงก่อนจะนำกลับไปยังห้องบูชาบ้านครู เมื่อเรียนจบครบทุกวิชา ต้องไปขอขมาครูท่านอีกครั้ง โดยใช้ น้ำส้มป่อย ๑ ขัน ไปรดน้ำครูผู้ใหญ่เพื่อขอบคุณ พิธีกรรมไม่ต้องมีฤกษ์ยามเช่นกัน ปัจจุบันจะรับครูร่วมกันกับพ็อนดาบ พ็อนโต

การไหว้ครูก่อนการแสดง นางสาวปริญาบอกว่าปรากฏอยู่ในทำร้ายรำของการพ็อน รวมถึงการไหว้ขอขมา และเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยจะมีทำไหว้ขึ้นเบื้องบนเพื่อบอกกล่าวครูบาอาจารย์และไหว้ทิศทั้ง ๔ เพื่อแสดงความเคารพต่อพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และผู้ชม

สำหรับเรื่องความเชื่อนั้น นางสาวปริญาเล่าว่า

๑. ปีกนกต้องวางไว้ที่สูง ห้ามเดินข้าม หากข้ามปีกนกจะทำให้ผิดครู ส่งผลให้พ็อนไม่ดีหรือรำแล้วดูกระด้างไปหมด ไม่สวย วิธีแก้ ให้ผู้อาวุโสนำน้ำส้มป่อยมาประพรมปีกนกและผู้รำ

๒. การเดินข้ามกลอง กลองจะตีเสียงไม่ออก เสียงไม่ดัง (ปริญา แสกวาง, สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓)

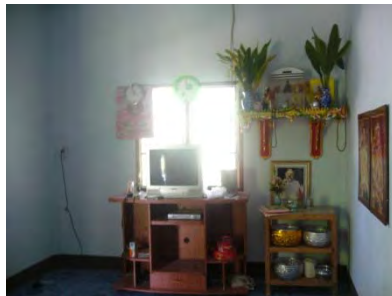
๑๓. ครูโต๊ะ ลุงยอด

ครูโต๊ะ ลุงยอด ศิลปินกลองกันยาว บ้านต้นโโชค ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ อายุ ๔๕ ปี

ภาพที่ ๔.๘๗ ครูโต๊ะ ลุงยอด (ขวา) นายดาว ววคำ ล่ามแปลภาษา (ซ้าย)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

ภาพที่ ๔.๘๘ หิ้งบูชาพระ (ขวาบน) ภาพหิ้งบูชาครู (ขวาล่าง)

ภาพที่วางกลองกันยาว ขณะถ่ายภาพกลองนำออกไปใช้ (ซ้าย)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

พิธีกรรมและความเชื่อ

ครูโต๊ะเล่าถึงความเชื่อในการรับกลองกันยาวที่ซื้อใหม่ว่าจะไม่นำเข้าบ้านทันที ต้องมีพิธีรับกลองในวันดี ฤกษ์ดี โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

เครื่องบูชาที่ใช้ในพิธีรับกลองประกอบด้วย

๑. ชั้นครู

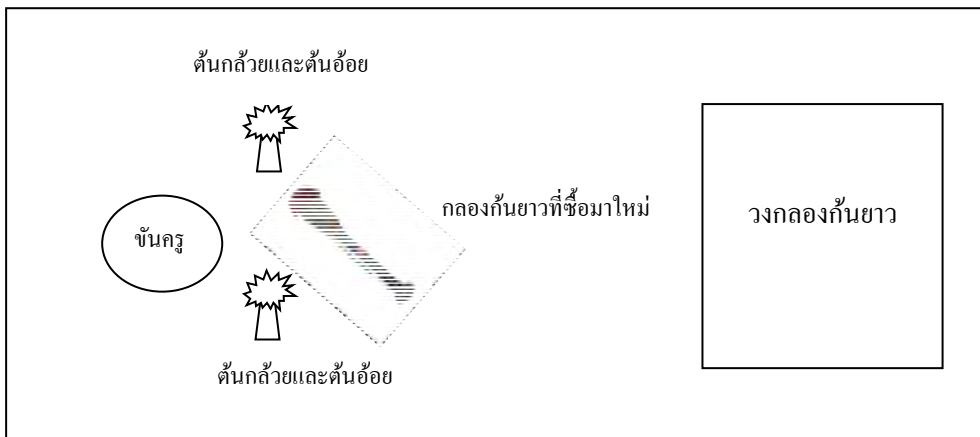
- ดอกไม้ (สีอะไรก็ได้)
- ข้าวตอก ๑ ถุง
- ธูป ๑ ห่อ
- เทียน ๑ ห่อ

๒. ต้นกล้วยและต้นอ้อย ๒ ชูด

๓. กลองกันยาว (ที่ซื้อใหม่)

๔. ขบวนวงกลองกันยาว ๑ ชุด ประกอบด้วย กลองกันยาว ฉาบ ฆ้อง

ในวันที่เป็นฤกษ์ตามกำหนดจะมีการจัดขบวนรับกลองตั้งแต่ที่หน้าปากซอย ผู้อาวุโสถือขันครุ นำหน้าขบวน ตามด้วยผู้ถือต้นกล้วยและต้นอ้อย ช้ายและขวา ถัดจากนั้นคือ กลองกันยาวที่ซื้อใหม่ และมีวงกลองกันยาวปิดท้ายขบวน เมื่อถึงเวลา ขบวนรับกลองกันยาวจะบรรเลงเดินเข้ามายังบ้านที่มีการรับกลอง พอถึงหน้าบ้าน ผู้อาวุโสที่ถือขันครุ มอบขันครุให้แก่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มายืนต้อนรับกลองอยู่ที่บ้าน จากนั้นผู้เฒ่าผู้แก่นำขันครุไปวางไว้บนหิ้งพระ โดยวางให้ต่ำกว่าพระพุทธรูป หรือตั้งไว้บริเวณที่จะวางกลอง ในบ้านของครุโต๊ะ บริเวณที่วางกลองกันยาวอยู่ข้างหิ้งพระ เพราะเชื่อถือกันว่ากลองเป็นสิ่งมงคลของบ้าน ส่วนคนที่ถือต้นกล้วยกับต้นอ้อยจะวางต้นกล้วยและต้นอ้อยตรงเสาหัวบ้านทั้งด้านซ้ายและขวา เมื่อกลองที่ซื้อใหม่เข้ามาในบริเวณบ้าน จึงจะตีกลองตัวใหม่บรรเลงแทนวงกลองกันยาวที่จัดเตรียมไว้ในขบวนรับกลอง บรรเลงเล่นกันไป จนถึงเวลารับประทานอาหารจึงมาทานข้าวร่วมกัน

ภาพที่ ๔.๘๕ ขบวนการรับกลองกันยาว

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

เช้าวันรุ่งขึ้นไปทำบุญที่วัด พร้อมทั้งนำกลองไปถวายวัด เจ้าของกลองถวายปัจจัยเพื่อซื้อกลองคืน เพื่อเป็นการเอาเคล็ดว่ากลองดังกล่าวเป็นของวัด เป็นของมงคล ไม่มีสิ่งชั่วร้ายแฝงอยู่ในกลอง และเพื่อให้เกิดความเจริญแก่ผู้เป็นเจ้าของที่จะนำกลองมาไว้ในบ้าน (โต๊ะ ลุยยอด, สัมภาษณ์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓)

๑๔. ครูสมชาย ส่างการ

ครูสมชาย ส่างการ เป็นช่างทำกลองก้นยาว^{๓๖} ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง อายุ ๔๗ ปี

ภาพที่ ๔.๕๐-๔.๕๑ ครูสมชาย ส่างการ ช่างทำกลองก้นยาว
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๔.๕๒-๔.๕๓ วัดใหม่ปางควาย อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๔.๕๔-๔.๕๕ สถานที่สร้างกลองอยู่ท้ายวัด
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

^{๓๖} “ช่างไม้” ในภาษาไทยใหญ่ เรียกว่า “ลิกขมา” (สุทัศน์ กัณฑ์มา, ๒๕๔๒ : ๔๕)

“ช่างฝีมือ” ในพจนานุกรมภาษาไทยใหญ่-ไทย เรียกว่า “หมอมือ” ส่วนผู้ชำนาญในการสกัด วัสดุของเครื่องใช้เรียกว่า “หมอดึง” (๒๕๕๒ : ๓๒๑)

การถ่ายทอดความรู้

ครูสมชาย หรือครูกะหรีง ช่างทำกลองกันยาว วัดใหม่ปางควาย อำเภอเวียงแหง ครูสมชายเป็นชาวไทใหญ่ เกิดที่เมืองป๋น รัฐฉาน เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ และใน พ.ศ. ๒๕๒๕ ขณะอายุ ๓๒ ปี หรือประมาณ ๒๕ ปีที่ผ่านมา ครูเริ่มฝึกทำกลองกันยาว โดยใช้วิธีศึกษา สังเกต และทดลองทำ เป็นการเรียนรู้เอาเองแบบไม่มีครูสอน จึงไม่มีการตั้งชั้นครู การทำกลองใช้ไม้เนื้ออ่อนประเภทไม้ขนุน (หมากล้าง) ไม้มะม่วง (หมากโหม้ง) ไม้ซ้อ^{๓๗} การถ่ายทอดวิธีการทำกลองนั้น ครูสมชายกล่าวว่าตนไม่มีลูกศิษย์ แต่มีลูกมือในการทำกลอง ๓ คน หนึ่งในนั้นคือ นายหนั่นดี ลุงซอย อายุ ๖๓ ปี ซึ่งมาเป็นลูกมือได้ประมาณ ๒ ปี ทั้งนี้การมาเป็นลูกมือทำกลองนั้น ไม่ได้มีการยกชั้นครูแต่อย่างใด

ไม้ในการทำกลองส่วนใหญ่ ผู้ว่าจ้างจะเป็นคนนำมาให้ จึงไม่ต้องทำพิธีไหว้ครูใด ๆ แต่หากเป็นการตัดไม้ด้วยตนเองแล้วจะต้องทำพิธีขอเจ้าที่เจ้าทาง

ภาพที่ ๔.๘๖ นายหนั่นดี ลุงซอย

ลูกมือทำกลองกันยาวของครูสมชาย ส่างการ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

พิธีกรรมและความเชื่อ

เครื่องบูชาขอเจ้าที่เจ้าทางตัดไม้เพื่อทำกลองมีดังนี้

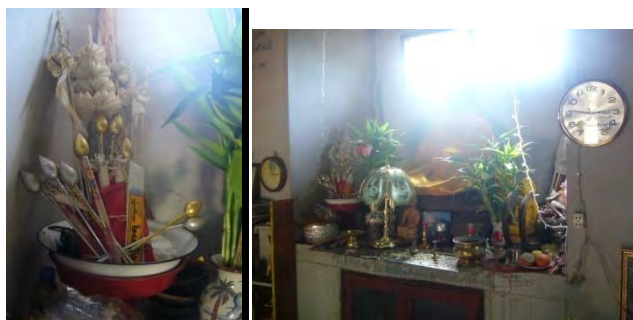
๑. กรวยดอกไม้สด ๕ กรวย (ใช้สีอะไรก็ได้ ประมาณ ๓-๔ ดอกต่อกรวย)
๒. ข้าวตอก
๓. เทียน ๒ เล่ม
๔. รูป ๓ ดอก

ฤกษ์ในการตัดไม้ เลือกวันดีของเดือนนั้น ๆ ไม่เจาะจงเวลา ขั้นตอนคือ จุดธูปเทียนแล้วกล่าวขอเจ้าที่เจ้าทางเพื่อทำการตัดไม้ โดยบอกกล่าวว่า “จะนำไม้ไปทำกลอง หาเลี้ยงชีพ ให้ได้กิน ให้ได้ดู” ทั้งนี้

^{๓๗} ไม้ซ้อ เป็นชื่อพรรณไม้ยืนต้นชนิด *Gmelina arborea* Roxb. ในวงศ์ Verbenaceae (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๓๔ : ๔๐๔)

วันที่จะทำกลองไม่มีข้อห้าม สามารถทำกลองได้ทุกวัน ไม่มีการดูฤกษ์ยามใด ๆ ไม่มีการลงยันต์หรือคาถาอาคม ครูสมชายเป็นเพียงผู้สร้างเท่านั้น ผู้ซื้อจะเป็นผู้นำกลองไปลงยันต์หรือคาถาอาคมเอง

เนื่องจากการเรียนรู้การสร้างกลองกันยาวด้วยตนเอง ครูสมชายจึงมีพิธีไปรับขันครูโดยทำตอนเริ่มสร้างกลองเป็นสำเร็จได้ใหม่ ๆ ใน พ.ศ. ๒๕๒๘ เลือ่วันดีที่ดูจากปฏิทินไทใหญ่ การรับขันครูจัดขึ้นเองที่บ้าน ต่อหน้าหิ้งพระ ในเวลาที่สะดวก

ภาพที่ ๔.๕๗-๔.๕๘ หิ้งบูชาขันครู ตั้งอยู่ข้างหิ้งพระพุทธรูปในวัด
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

เครื่องบูชารับขันครูที่ครูสมชายจัดเตรียม ประกอบด้วย

๑. ธงขาว ๔ ธง
๒. รัมขาว ๒ คัน
๓. กรวยดอกไม้กระดาศ^{๓๘}สีขาว ๔ กรวย
๔. ผ้าขาวยาว ๑ เมตร ๑ ฟัน
๕. ผ้าแดงยาว ๑ เมตร ๑ ฟัน
๖. กล้วยดิบ ๑ หวี
๗. มะพร้าวแห้ง ๑ ลูก
๘. ข้าวตอก
๙. รูป ๕ ดอก
๑๐. เทียน ๕ เล่ม
๑๑. ชาแห้ง ๒ ซอง
๑๒. ข้าวสาร ๒ ลิตร
๑๓. หมากพลู
๑๔. ดอกบัวเงิน ดอกบัวทอง (มีหรือไม่มีก็ได้ ใส่เพื่อตกแต่งให้ขันครูดูสวยงาม)
๑๕. เงิน ๑๗๕ บาท

^{๓๘} กระดาศ เป็นกระดาศที่ทำจากเปลือกต้นสา ใช้ทำรัม เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๕๕ กล้วยดอกไม้กระดาศา

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ขั้นตอนการรับชันครุที่จัดขึ้นเอง เริ่มจากจุดรูปเทียนบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จากนั้นกล่าวบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกล่าวอัญเชิญครูเบื้องบน ชันครุจะวางไว้บริเวณหิ้งพระให้ต่ำกว่าพระพุทธรูป สำหรับการเปลี่ยนชันครุ จะเปลี่ยนเครื่องบูชาครุทุก ๒-๓ ปี โดยเลือกทำในเดือนมีนาคม เนื่องจากเป็นเดือนที่เป็นสิริมงคลมากที่สุด

ครูสมชายมีความเชื่อว่า ต้องทำการขอเจ้าที่เจ้าทางเมื่อมีการตัดต้นไม้ทำกลอง สำหรับเรื่องข้อห้ามข้อปฏิบัติในการสร้างกลองก้นยาวนั้นไม่มีแต่อย่างใด (สมชาย ส่างการ, สัมภาษณ์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔)

๑๕. พ่อครูปายเมือง ลายไต

พ่อครูปายเมือง ลายไต ผู้เชี่ยวชาญศิลปะปะไทใหญ่ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง อายุ ๗๔ ปี และเป็นบุคคลสำคัญของชาวไทใหญ่ท่านหนึ่ง มีภาพของครูปายเมืองปรากฏอยู่ในปฏิทินไทใหญ่ประจำปี ๒๕๕๒

ภาพที่ ๔.๑๐๐-๔.๑๐๑ พ่อครูปายเมือง ลายไต
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๔.๑๐๒-๔.๑๐๓ บ้านพ่อครูปายเมือง ลายไต
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

การถ่ายทอดความรู้

ครูปายเมืองเกิดที่เมืองลายคำ รัฐฉาน ประเทศพม่า เมื่ออายุ ๖ ขวบ บิดาได้เสียชีวิตลงจึงเดินทางเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ที่บ้านปางตอง อำเภอฝาง และย้ายมาอยู่ที่บ้านเปียงหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ พ่ออายุ ๑๖ ปี ได้เรียนมวยมือกับครูต่างป้อมซึ่งเคยอยู่กับเจ้าฟ้า ครูต่างป้อมเป็นคนไทเหนือ^{๓๕} แถบ

^{๓๕} ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ อธิบายว่า ไทเหนือ ซึ่งชาวท้องถิ่นอ่านเป็น “ไตเหนอ-ไตเหลอ” คือกลุ่มชนเผ่าหนึ่งในตระกูลไท ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเมืองมว ปัจจุบันอยู่ในอำเภอขุขันธ์ เขตปกครองตนเองเดือห่งคือลุ่มแม่น้ำมว ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ชาวไทเหนือมีความเจริญเป็นอันมาก สามารถตั้งสหพันธรัฐ “โกสัมพี” โดยมีเมืองมวเป็นศูนย์กลาง แต่ได้ตกอยู่ในอำนาจของจีนมาตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ใน พ.ศ. ๒๕๒๘ พบว่ามีประชากรชาวไทเหนือนิยมเรียกตนเองว่า ไทหลวง หรือไทใหญ่ (มวหลวง) จึงถูกเรียกว่า ไทมว อีกด้วย โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ตอนเหนือสุดเขตไทใหญ่ในมณฑลยูนนาน โดยอาศัยอยู่ที่เมืองบ่อ เมืองขวัน เมืองกิ่งม้า มีจารัตขนบธรรมเนียมความเป็นอยู่คล้ายชาวไทใหญ่ (อุคมรุ่งเรืองศรี, ๒๕๔๒ : ๒๕๒๐)

ชายแดนจีนฮ่อ หลักสูตรการเรียนมวยมีเวลา ๑ ปี ทั้งนี้ถ้าเรียนจบต้องทำพิธีไหว้ครูอีกครั้ง (ครั้งแรกเป็นการไหว้ครูก่อนเริ่มเรียน) แต่พ่อครูเรียนไม่จบเลยไม่ได้ทำพิธีเพราะเรียนอยู่ได้เพียง ๒ เดือน ๑๖ วัน ต้องถูกเกณฑ์ไปเป็นคนขับรถให้กับทหารพม่า และยังเป็นนักฟุตบอลให้กับทีมพม่าด้วย พออายุ ๓๒ ปี พ่อครูปายเมือง ได้ฝึกเพื่อนโตกับต่างกองทัพ และหัดเพื่อนอื่น ๆ กับลุงเหงซอ จนได้รับสืบทอดฝึกครูหรือชั้นครู รุ่นที่ ๘ ปัจจุบันอาชีพของพ่อครูเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่ เพราะนอกจากขายกลองกันยาว หม้อง ฉาบ คาน ยังเป็นครูสอนมวยมีมือ เพื่อนโต เพื่อนคานให้กับเยาวชนชาวไทใหญ่

ครูปายเมืองเล่าถึงประวัติความเป็นมาของลิเกไทใหญ่หรือจ๊าดไตคังนี้ ครูหม้อออดิยะ จากเมืองสีเปาะหรือสีป้อในรัฐฉาน สหภาพพม่า เป็นคนคิดค้นลิเกไทใหญ่ขึ้นมาเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๗ เนื่องจากผู้สำเร็จราชการชาวอังกฤษประจำเมืองแสนหวีในรัฐฉาน (ยุคนั้นประเทศพม่าเป็นอาณานิคมของอังกฤษ) ได้สั่งให้ครูหม้อออดิยะ หากการแสดงมาให้ชมที่เมืองแสนหวี

ภาพที่ ๔.๑๐๔ ครูหม้อออดิยะ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ภายหลังการแสดงจบลง ผู้สำเร็จราชการคนนั้นเรียกครูหม้อออดิยะมารับรางวัลพร้อมถามถึงความรู้เกี่ยวกับเครื่องดนตรีทั่วโลกว่ารู้จักและเล่นเป็นหรือไม่ เพราะทุกครั้งที่ตนมาดูการแสดงก็จะได้ยินแต่เสียงกลอง เสียงหม้อง และแสดงบนพื้นดิน ไม่มีการแสดงบนเวทีเลย ถ้ายังแสดงแบบนี้ถือว่ายังล้าหลังอยู่ ไม่เจริญคั่งประเทศอื่น ๆ จากนั้นครูหม้อออดิยะจึงกลับมาปรับรูปแบบการแสดง โดยเริ่มหาเครื่องดนตรีใหม่ ๆ มาเล่นเป็นวง บางอย่างนำมาจากเครื่องดนตรีพม่า บางอย่างสร้างขึ้นใหม่ มีการแต่งเพลงเป็นภาษาไทยใหญ่ จัดหาแม่หญิงมาลองเต้น ภายหลังเริ่มมีพระเอก-นางเอก มีร้องเพลง และแสดงเป็นเรื่อง เครื่องดนตรีที่ครูหม้อออดิยะจัดหาขึ้นใหม่ เช่น ตอตอवाद หรือตอยอฮอร์น^{๔๐} (คำ “ตอยอฮอร์น” มาเรียกกันภายหลัง) ตอโรหมากพร้าว (ซอมะพร้าว) ปี่ต่องเหลิง (ปี่ทองเหลือง) เป่าไบไม้^{๔๑} จัดรูปแบบเป็นวงดุริยางค์ โดยนำออก

^{๔๐} ตอยอฮอร์นนั้นในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เรียก “ซอนตะซอ” เป็นไวโอลินที่ใช้ปากแตรแทนกลองเสียง (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๔๒ : ๑๔๕๗)

^{๔๑} การเป่าไบไม้เป็นเพลงนับเป็นภูมิปัญญาหนึ่งของชาวไทใหญ่ ไบไม้ที่ใช้เป่า เป็นไบลำไย ไบน้อยหน้า โดยไบลำไยจะมีเสียงดี ร้องลงมาคือ ไบฝรั่งและไบกำปู ตามลำดับ (บุญพบ วัฒนวงศ์, สัมภาษณ์, ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

แสดงครั้งแรกในงานออกพรรษา (ปอยออกหว่า) เริ่มแรกการแสดงยังไม่มีผ้ากั้น ต่อมาไปยืมม่านจากวัดมา ทำฉากที่วัด เรื่องที่นิยมแสดง เช่น นางอุเป็น ขุนสามลอ ปลาบู่ทอง และเรื่องที่มาจากภาพยนตร์

ลิเกไทใหญ่สมัยก่อนมีนางเอกยอดนิยมคือ นางยี่ง่า สีป้อ นางเล็ก เมืองมุก นางทวยคำ ป้างหลง และพระเอกคือ ส่างส่วยและส่างยุ่น สองพี่น้อง ลิเกไทใหญ่แท้จริงจะต้องแต่งตัวตามรูปแบบชาวไทใหญ่ คือ ใส่ผ้าถุงธรรมดา เป็นผ้าชิ้นไม่ต่อชายผ้าแบบพม่า

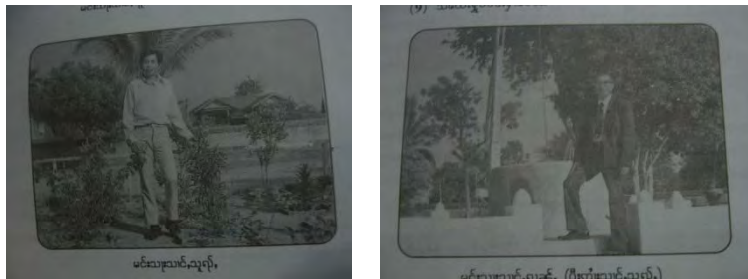
ภาพนางเอกลิเกไทใหญ่รุ่นแรก ๆ

ภาพที่ ๔.๑๐๕-๔.๑๐๗ นางยี่ง่า สีป้อ (ซ้าย) นางเล็ก บ้านเมืองมู้ (กลาง) นางทวยคำ ป้างหลง (ขวา)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพพระเอกลิเกไทใหญ่รุ่นแรก ๆ สองพี่น้องส่างส่วยและส่างยุ่น

ภาพที่ ๔.๑๐๘ ส่างส่วย (น้อง) ภาพที่ ๔.๑๐๙ ส่างยุ่น (พี่)

ภาพที่ ๔.๑๑๐ เสี่ยหม่านเหิง ผู้สืบทอดแทนครูหม้อออติยะ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

พ่อครูปายเมืองเข้ามาเป็นครูสอนศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่เมื่ออายุ ๖๕ ปี โดยการชักชวนของอาจารย์ชนะ จันทะวงศ์ ครูชาวไทย ซึ่งเคยสอนอยู่ในโรงเรียนบ้านเปียงหลวง เป็นผู้ชื่นชอบศิลปะไทใหญ่ และพ่อครูคำ กาไวย์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน-ช่างฟ้อน) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ โดยทั้ง ๒ ท่านทราบว่าพ่อครูปายเมืองเชี่ยวชาญด้านศิลปะไทใหญ่ เมื่ออาจารย์ชนะ จันทะวงศ์ ได้ตั้งชมรมสืบสานวัฒนธรรมไทใหญ่ขึ้นมา จึงเชิญพ่อครูปายเมืองสอนฟ้อนลายมือ สอนรำนก สอนทำนาก สอนรำโต สอนทำโต ให้แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านเปียงหลวงที่สนใจ ปัจจุบันมีลูกศิษย์เรียนฟ้อนลายมือ ๓ คน ล้วนเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จากโรงเรียนบ้านเปียงหลวง ซึ่งเรียนได้ ๒ เดือนกว่าแล้ว

ภาพที่ ๔.๑๑๑ พ่อครูปายเมือง ลายใส กับลูกศิษย์เรียนฟ้อนลายมือ ฟ้อนดาบ รุ่นปัจจุบัน
 นายदानทุน หมอกเฮือง อายุ ๑๗ ปี (ซ้ายสุด) นายละหม่อง ลุงทุน อายุ ๑๖ ปี (ขวาสุด)
 นายวันชาย แซ่กัน อายุ ๑๘ ปี และพ่อครูปายเมือง ลายใส
 แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

วิธีการสอนใช้การสอนตัวต่อตัว ไม่ใช่ซีดีรอม พ่อครูปายเมืองกล่าวว่า “ปัจจุบันในซีดีรอมสามารถบันทึกการสอนได้ทุกอย่าง แต่ไม่เหมือนกับการเรียนกับครูโดยตรง เพราะครูจะสอนทำให้ดูและแก้ไขข้อผิดพลาดให้ศิษย์ได้ทันที ทั้งการตั้งท่า การทรงตัว การใช้มือ การเคลื่อนไหวซ้ายขวาหน้าหลัง” นอกจากนี้พ่อครูปายเมืองยังกล่าวว่า “การเรียนศิลปะป้องกันตัวทำให้ศิษย์มีนิสัยดี แข็งแรงดี ความรู้ดี หลีกเลียงจากอบายมุข” เนื่องจากครูผู้สอนสามารถสอดแทรกความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมขณะเรียนตัวต่อตัว

ภาพที่ ๔.๑๑๒-๔.๑๑๓ ลูกศิษย์ทั้ง ๓ คนของพ่อครูปายเมือง ลายโส กำลังฝึกซ้อมฟ้อนลายมือ บริเวณลานหน้าบ้านพ่อครู
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

มวยมือเป็นศิลปะป้องกันตัวและการต่อสู้ที่อันตราย พ่อครูปายเมืองจึงสอนมวยมือในลักษณะของการฟ้อนลายมือเท่านั้น เนื่องจากไม่ต้องการให้เด็ก ๆ นำไปใช้เมื่อเกิดการทะเลาะกัน

พิธีกรรมและความเชื่อ

พ่อครูปายเมืองเล่าว่า ในสมัยก่อนการเรียนมวยมือจะมีพิธีไหว้ครูรับเป็นศิษย์โดยไม่ต้องดูฤกษ์ยาม เรื่องวันเวลา พิธีเริ่มโดยนำเงิน ๑๖๐ บาท^{๔๒} มาใส่ในขันครู จากนั้นครูจะบอกกล่าวบูรพาจารย์ โดยกล่าวว่า วันนี้จะมีลูกศิษย์ใหม่มาเรียนด้วย ขอให้เรียนง่าย สะดวก อย่าให้ติดขัด อย่าให้เจ็บป่วย จากนั้นครูจะสอนเรียนมือและเรียนการตั้งตัวให้มั่นคง ต่อมาจึงสอนการเคลื่อนไหวร่างกายในท่าต่าง ๆ ในการสอนนั้นคล้าย การฟ้อนลายมือ แต่มุ่งในการต่อสู้ป้องกันตัว ทั้งนี้ในขณะที่อยู่ในช่วงของการเล่าเรียนมวยมือ มีข้อห้ามสำคัญคือ ห้ามยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิง ห้ามมีเพศสัมพันธ์ ถ้าทำผิดกฎ จะทำให้การเรียนไม่ประสบความสำเร็จ และครูจะไม่สอนต่อให้

ภาพที่ ๔.๑๑๔-๔.๑๑๖ ทำการวะ สาธิตโดยลูกศิษย์พ่อครูปายเมือง ลายโส
นายละหม่อง ลุงทุน อายุ ๑๖ ปี นักเรียนโรงเรียนบ้านเปียงหลวง
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

^{๔๒} ลักษณะนามเรียกว่าเงินรูปของประเทศอินเดีย ที่ใช้หมุนเวียนในเขตล้านนาเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๑๔ : ๕๔๘)

พ่อครูปายเมืองอธิบายถึงท่าคารวะ คือ ให้กำมือซ้าย แบนมือขวาทับกำปั้นซ้าย ตั้งมือทั้ง ๒ ข้างไว้ระหว่างอก ค้อมศีรษะลง ๑ ครั้ง เยกหน้าตรง จากนั้นถอยเท้าซ้าย ๑ ก้าว พร้อมกับหันตัวกลับหลัง ความแตกต่างระหว่างการพนมมือไหว้กับการคารวะ การพนมมือไหว้เป็นการทักทายโดยทั่วไป ส่วนการคารวะเป็นการทำความเคารพในฐานะศิษย์พึงแสดงออกซึ่งความเคารพครู นอกจากนี้ความหมายของท่าคารวะนั้น การกำมือถือเป็นการเตรียมรุก ส่วนแบนมือเป็นการเตรียมป้องกัน

ภาพที่ ๔.๑๑๗ พ่อครูปายเมือง ลายโส สาธิตท่าพื่อนลายมือให้แก่คณะวิจัยได้ชม
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ปัจจุบันการไหว้ครูก่อนเรียน พ่อครูปายเมืองเป็นผู้เตรียมขันครูไว้ให้โดยให้ศิษย์นำเงินค่าครู ๑๖๐ บาท มาใส่ในขันครูเท่านั้น

ภาพที่ ๔.๑๑๘-๔.๑๑๙ ขันครู
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ขันครูประกอบด้วยเครื่องบูชาดังต่อไปนี้

๑. คาถาครู (จดลงในกระดาษ)
๒. ข้าวเปลือก ๑ แป้^{๔๓} (๑ กะละมัง)
๓. ดอกไม้สด ๘ ดอก

^{๔๓} แป้ เป็นมาตราการตวง มีปริมาตร ๑ ลิตร

- ๔. ผลไม้ ๘ อย่าง
- ๕. น้ำเปล่า ๘ แก้ว
- ๖. รัม ๘ คัน
- ๗. ธง ๘ ธง
- ๘. เทียนหอมสีขาว (ห้ามใช้รูปสีแดง)
- ๙. เงิน ๑๖๐ บาท

ขั้นตอนการไหว้ครู ครูจะนำวันดีในเดือนนั้น ๆ ให้ศิษย์มาที่บ้าน และนำเงิน ๑๖๐ บาท ใส่งานขันครู ศิษย์นั่งบริเวณหน้าห้องครู ครูจุดธูปเทียน กล่าวนำแล้วให้ศิษย์กล่าวตาม เมื่อกล่าวจบ ครูให้ศิษย์ขึ้นทำการ การวះหิ้งครู จากนั้นถอยขาซ้าย ๑ ก้าว กลับหลังหันมาทำการการวះพ่อครูปายเมือง เป็นอันเสร็จพิธี และ เริ่มการเรียนการสอน

ทุก ๆ วันก่อนจะทำการเรียนการสอน ต้องจุดเทียนหอม ๑ เล่ม ก่อนเรียน ทำการการวះขันครูและ ครูผู้สอน การไหว้ครูประจำปีเคยทำที่โรงเรียนบ้านเปียงหลวง ในสมัยที่อาจารย์ชนะ จันทะวงศ์สอนอยู่ ซึ่ง การจัดงานดังกล่าวใช้งบประมาณจำนวนมาก สำหรับพ่อครูปายเมือง การเรียนพ็อนลายมือ ไม่มีการจัดพิธี ไหว้ครูประจำปี แต่จะมีการคำหัวและขมาครู กล่าวคือ การเรียนพ็อนลายมือ ทั้งครูและศิษย์จะมีการ กระทบกระถ่างทั้งจากมือ ตัว เท้า การขอขมาเป็นการแสดงออกตามความศรัทธาและฐานะทางเศรษฐกิจของ ศิษย์ที่จะนำเครื่องอุปโภคบริโภคให้ ถ้าลูกศิษย์เป็นเด็กก็จะนำนม ผลไม้ มามอบให้แต่ครู พร้อมกล่าวขอ ขมาที่ได้กระทำการล่วงเกินผิดทั้งทางกายกรรม วาจกรรม มโนกรรม โดยมีได้เจตนา

ภาพที่ ๔.๑๒๐-๔.๑๒๑ ขันครูรับเครื่องดนตรี
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑลันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

พ่อครูปายเมืองได้อธิบายถึงพิธีกรรมและการรับเครื่องดนตรีสำหรับผู้มาซื้อเครื่องดนตรี เช่น กลอง ว่า ต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาดังนี้

- ๑. ดอกไม้
- ๒. ข้าวตอก
- ๓. ฉาบ ๑ คู่ (ตัวแทนเครื่องดนตรีในการทำพิธีส่งมอบ)
- ๔. เงินค่าขันครู

ขั้นตอนการทำพิธี เมื่อตกลงกันเรื่องราคาได้แล้ว พ่อครูปายเมืองและผู้ซื้อจะมานั่งที่หน้าหิ้งพระ พร้อมกับนับจำนวนเงินค่าเครื่องดนตรีต่อหน้ากันและกัน เมื่อจำนวนเงินครบถ้วน ผู้ซื้อนำเงินใส่พานมอบให้พ่อครูปายเมือง

เมื่อพ่อครูนำเงินค่าเครื่องดนตรีไปเก็บ จากนั้นจึงเริ่มทำพิธีรับกลอง โดยนำฉาบ ๑ คู่วางไว้บนพานเป็นตัวแทนเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ พ่อครูปายเมืองกล่าวคาถา เมื่อกล่าวจบนำฉาบยื่นให้ผู้ซื้อ ผู้ซื้อรับฉาบจากพ่อครู ขั้นตอนสุดท้ายคือ ผู้ซื้อยกขันครูให้แก่พ่อครูปายเมือง

นอกจากนี้ผู้ซื้อได้ขอให้พ่อครูปายเมืองแสดงการฟ้อนลายมือและเล่นเครื่องดนตรีไทใหญ่ โดยการนำเงินใส่ในขันครูยกมอบแก่พ่อครู (ใช้พานเดียวกันกับพิธีรับเครื่องดนตรี)

ภาพที่ ๔.๑๒๒-๔.๑๒๔ ผู้ซื้อเครื่องดนตรีกล่าวเชิญพ่อครูปายเมือง ลายไต
แสดงการฟ้อนลายมือและเล่นดนตรีไทใหญ่
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

สำหรับเรื่องความเชื่อนั้น พ่อครูปายเมืองยึดปฏิบัติตามคำสั่งสอนของมารดาที่รับช่วงคำสอนมาจากบิดาของพ่อครู ซึ่งเสียชีวิตลงขณะที่พ่อครูยังเด็ก ๆ อยู่ดังนี้ “ต่อจากนี้ไปไม่มีพ่อแล้ว จะทุกข์ยากลำบาก ให้ประพฤตินอยู่ในศีล ๕ ห้ามฆ่าสิ่งมีชีวิต ห้ามกินเหล้า ห้ามสูบบุหรี่ ห้ามกินวัว ควาย เนื่องจากเป็นสัตว์ที่เลี้ยงดูเรา” ในช่วงอายุ ๒๐ ปี พ่อครูปายเมืองกินเจทุกวัน แต่เมื่อไม่สบาย แพทย์แนะนำให้รับประทานอาหารให้ครบทั้ง ๕ หมู่ พ่อครูปายเมืองจึงเลือกกินแต่สัตว์เล็ก เช่น เนื้อปลา และกินเฉพาะวันพระเท่านั้น ไม่กินผลไม้ประเภทพริกแพง แดงโม

ภาพที่ ๔.๑๒๕ หิ้งบูชาพระและสิ่งศรัทธาของพ่อครูปายเมือง ลายไส
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ส่วนเรื่องข้อห้ามและข้อปฏิบัตินั้น พ่อครูปายเมืองบอกว่า

๑. ให้ใช้เทียนสีขาวไหว้ครู ห้ามใช้เทียนแดง
๒. ในการตกแต่งขันครูให้ใช้มีดซึ่งถือว่าเป็นของสูงตัดกระดาษ ห้ามใช้กรรไกรตัดเนื่องจากเชื่อว่าเป็นของต่ำ
๓. ก่อนการแสดงให้การระหังครู การระตัวครูผู้สอน การระสถานที่แสดง และให้จบการแสดงด้วยท่าการระทุกครั้ง (ปายเมือง ลายไส, สัมภาษณ์, ๑๑ และ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔)

๑๖. นายละหม่อง ลุงทุน

นายละหม่อง ลุงทุน ลูกศิษย์พื่อนลายของพ่อครูปายเมือง ลายใส ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง
อายุ ๑๖ ปี

ภาพที่ ๔.๑๒๖ นายละหม่อง ลุงทุน

นักเรียนโรงเรียนบ้านเปียงหลวง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

การถ่ายทอดความรู้

นายละหม่องเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนบ้านเปียงหลวง เป็นหนึ่งในลูกศิษย์รุ่นปัจจุบันที่ร่วมให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเรียนศิลปะไทใหญ่พร้อมกับพ่อครูใหญ่กับพ่อครูปายเมือง ลายใส นายละหม่องเป็นชาวไทใหญ่ เมืองสาด รัฐฉาน โดยหนีสงครามในสหภาพพม่าเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่เด็ก ๆ และเมื่อได้ดูซีดีรอมละครเกี่ยวกับการต่อสู้ของชาวไทใหญ่ ซึ่งดูมีพลัง มั่นคง แข็งแรง จึงเกิดความประทับใจและอยากเรียน

ต่อมาได้รู้จักกับนายตานทุน หมอกเฮือง เพื่อนนักเรียนชั้นเดียวกัน ซึ่งครูชนะ จันทะวงศ์ได้เคยนำมาฝึกเรียน โตกับพ่อครูปายเมืองมาก่อน ทั้งนี้นายตานทุนและเพื่อนอีกคนคือ นายวันชาย แซ่กัน ได้มาเรียนพื่อนลายมือกับพ่อครูปายเมืองก่อนตนเองเล็กน้อย เมื่อตนทราบจึงขอตามเพื่อน ๆ ทั้งสองมาเรียนด้วย โดยฝึกหลังเลิกเรียนจนถึงช่วงค่ำเป็นประจำทุกวัน ขณะนี้สามารถพื่อนลายมือ พื่อนดาบ พื่อนพลองได้

พิธีกรรมและความเชื่อ

ในวันที่มาบอกพ่อครูปายเมืองเพื่อขอฝากตัวเป็นศิษย์ พ่อครูจะนัดแนะวันอีกครั้งให้มาไหว้ครูก่อนเรียน โดยให้นำเงิน ๑๖๐ บาทมาเป็นค่าครู พ่อครูปายเมืองจะเป็นผู้เตรียมเครื่องบูชาครูไว้ให้ เมื่ออยู่หน้าหิ้งครู ครูจุดธูป ๓ ดอก พร้อมกล่าวบางอย่าง ซึ่งนายละหม่องไม่ทราบเนื้อความ หลังจากนั้นจึงให้ตนยืนขึ้นและกล่าวตามครู แปลเป็นภาษาไทย ความว่า “ขอวิงวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณปู่ทวด ครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ช่วยคุ้มครอง... (เอ่ยนามชื่อลูกศิษย์) ซึ่งจะมาขอเป็นลูกศิษย์ ฝึกวิชาศิลปะป้องกันตัวไทใหญ่ ขอให้ปู่ทวด

ครูบาอาจารย์ทั้งหลายจึงรับเป็นลูกศิษย์ด้วยเถิด” จากนั้นจึงให้ทำการการวะหิ้งครูและหันกลับมาคำนับพ่อครูปายเมือง

หลังจากทำพิธีรับเป็นศิษย์ ลูกศิษย์ของพ่อครูปายเมืองทุกคนจะต้องทำการการวะแทนการไหว้ เพื่อแสดงตนเป็นศิษย์ของครู เนื่องจากการไหว้หมายถึงเป็นเพียงแค่คนรู้จัก แต่การการวะหมายถึงเป็นศิษย์ของครู

วันแรกของการเรียนการสอนของพ่อครูปายเมือง พ่อครูจะตรวจดูกล้ามเนื้อและลักษณะร่างกายของลูกศิษย์ จากนั้นจึงเริ่มฝึกทำพื้นฐาน เช่น นั่งพับเพียบ เป็นการสอนการปิด จากนั้นจึงสอนต่อ ย สอนตะ และการถีบ ตอนเริ่มเรียนจะยังไม่ใช้เครื่องดนตรีประกอบ

ข้อห้ามที่พ่อครูปายเมืองบอกแก่ลูกศิษย์ทุกคน คือ

๑. ในขณะที่เรียนพื่อนลายมือ (ตลอดจนศิลปะป้องกันตัวต่าง ๆ) ห้ามมั่วสุมหรือตะแคงเนื้อต้องตัวผู้หญิง

๒. ห้ามดื่มสุราและสูบบุหรี่

๓. ห้ามนำสิ่งที่ร่ำเรียนมาไปรังแกคนอื่น ๆ ให้ใช้ป้องกันตัวเท่านั้น (ละหม่อม ลุงทูน, สัมภาษณ์, ๑๑

มกราคม ๒๕๕๔)

๑๗. ครูลิ้น จองแหง

ครูลิ้น จองแหง หัวหน้าคณะลิเกไทใหญ่ จ้าดไต ยอดแขงแลงใหม่ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียง-
แหง อายุ ๕๗ ปี

ภาพที่ ๔.๑๒๗ ครูลิ้น จองแหง หัวหน้าคณะลิเกไทใหญ่ จ้าดไต ยอดแขงแลงใหม่
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

การถ่ายทอดความรู้

ครูลิ้นเล่าถึงความเป็นมาของคณะลิเกไทใหญ่ จ้าดไต ยอดแขงแลงใหม่ เป็นการรวมตัวของคนใน
หมู่บ้าน ร่วมกันจัดตั้งเป็นคณะลิเกไทใหญ่ขึ้นมา ช่วยฝึกหัดสอนกันเอง เริ่มต้นนั้นต้องหัดร้องเพลงให้ได้
ก่อน โดยจดเนื้อเพลงลงกระดาษ แล้วฝึกร้องให้เป็นทำนอง จากนั้นจึงหัดรำซึ่งส่วนใหญ่ผู้ชายไม่ค่อยรำ
คณะลิเกไทใหญ่ของครูลิ้นอยู่ในลักษณะเรียนรู้ควบคู่กับการออกงานแสดง ปรับปรุงพัฒนาการแสดงให้ดี
ขึ้นพร้อมกันไป

สมาชิกในคณะ เช่น ๑. ครูหมู่หลังตะ พังบุญ เป็นรองหัวหน้าคณะและเป็นพระเอกลิเกด้วย สามารถ
เป่าปี่ซอ^{๔๔} ๒. ครูเต๊ะ บุญมา ผู้รับผิดชอบด้านพิธีกรรมของคณะ อายุ ๖๑ ปี ครูเต๊ะเคยบวชอยู่ที่วัด เมือง
นางในสหภาพพม่า เมื่อสึกออกมาสิ่งแรกที่ทำคือหัดเล่นลิเกจ้าดไต เมื่อ ๓๐ กว่าปีที่ผ่านมา ครูเต๊ะเคยเป็น
ทั้งนักแสดง คนพ้อง ๓. นายจระศักดิ์ บุญศรี เป็นครูสอนพ้องเชิง (อ่านพ้องเชิง)^{๔๕} โดยเรียนการพ้องเชิง

^{๔๔} ปี่ซอ หรือปี่น้ำเต้า ทำจากบวบแห้งที่เรียกว่า “น้ำเต้า” และไม้ ไซเป่าเป็นเพลงในขณะที่หนุ่มไปเที่ยวสาว (คณะกรรมการฝ่ายประมวล
เอกสารและจดหมายเหตุฯ, ๒๕๔๒ : ๑๕๖)

ในพจนานุกรมภาษาไทย-ไทย อธิบายถึง “ปี่ซอ” เป็นปี่ซึ่งมีสองเลากู้กัน (๒๕๕๒ : ๒๖๖)

^{๔๕} พ้องเชิง (อ่านว่า พ้องเชิง) เป็นการพ้องที่มีลีลาทำรำ อันเนื่องมาจากการต่อสู้ ผู้พ้องเป็นช่างพ้องเพศชาย คนตรีที่ใช้ประกอบเดิมใช้
วงเต่งถึง บรรเลงเพลงมวย ปัจจุบันในช่วงกลองปู่เจ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ (๒๕๔๒:๑๗๑)

ธีรยุทธ ขวงศรี กล่าวไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือว่า “...ถ้าลายนี้ หากเรียกเป็นภาษากลางเชิงวิชาการ น่าจะเรียกว่า รำทำ
ต่อสู้ด้วยมือเปล่าแบบแดนหรี ส่วนพ้องเชิง (อ่านว่า “พ้องเชิง”) ของเชิงใหม่ น่าจะเรียกว่า รำทำต่อสู้ด้วยมือเปล่าแบบล้านนา” (๒๕๔๒
: ๒๓๗)

กับพ่อครูปลายเมือง ลายใส ตั้งแต่ นายจระศักดิ์ เป็นเนร อายุประมาณ ๑๖ ปี ๔. นักเรียนฝ่ายชายชื่อ แลงต่าง และ ชุ ลุงคำ นักร้องฝ่ายหญิงชื่อ เมียกุด่าง

ลำดับการแสดงของคณะลิเกไทใหญ่ จ้าไต ยอดแขงแลงใหม่ที่สาธิตให้คณะวิจัยชมมีดังนี้

๑. รำโต

๒. ฟ้อนเชิง

๓. ฟ้อนกิ่งกะหร่าหรือกิร (ชาย)^{๔๖}

๔. ฟ้อนไต^{๔๗} (เป็นการฟ้อนที่ผู้แสดงต้องร้องเพลงไปด้วยและเล่นเครื่องดนตรีต่าง ๆ ไปด้วย)

๕. เป่าปี่ ขลุ่ย ปี่ลมจีจิง

๖. เป่าใบไม้

๗. ร้องเพลงคู่ ชาย-หญิง (ฝ่ายชายร้องแนะนำตัว บอกความในใจแนวเกี่ยวพาราสิ ฝ่ายหญิงร้องตอบโต้ ถามว่ามีหญิงที่หมายปองหรือยัง ถึงได้กล้ามาจีบตน (ระบุชื่อจริงของผู้ร้องฝ่ายหญิง)

๘. ร้องเพลงหลวง (เนื้อร้องบรรยายถึงสภาพวิถีชีวิต การทำมาหากิน ความเป็นอยู่ หมู่บ้านที่ร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรม ขอขอบคุณผู้ชม)

๙. ฟ้อนแห้วเสียนเต้า หรือฟ้อนม่านม้วยเชียงตา^{๔๘} (คล้ายการฟ้อนไต คือ คนฟ้อนร้องเพลงไปด้วย

^{๔๖} ในสารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ กล่าวว่า “ รำนก เป็นการแสดงอย่างนก โดยผู้แสดงจะเลียนแบบนกยูง กริครายรำรำแสดงท่าเร็งรื่นสุขใจ ถ้าเป็นชายแต่งกายเป็นนกตัวผู้เรียกว่า กิ่งกะหล่า ถ้าเป็นหญิงแต่งเป็นนกตัวเมียเรียกว่ากิ่งนะหลี่ แต่ในภาษาเรียกทั่วไปเรียกว่า รำกิ่งกะหล่า มีความหมายว่าเป็นการรำนกทั้งชายและหญิง” (วิระพงษ์ มีสถาน, ๒๕๔๔ : ๒๕)

หมายเหตุ คำว่า “กิ่งกะหร่า” ที่ผู้วิจัยใช้ตามรูปแบบในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เขียนแตกต่างกันหลายคำรา เช่น กิ่งกะหร่า กิ่งกะหล่า กิ่งกะหล่า

^{๔๗} แต่เดิมนิยมแสดงเป็นพุทธบูชาใช้สตรีเป็นผู้แสดง ไม่มีท่าฟ้อนมากนัก ใช้วงกลองกันขาวผู้ฟ้อนแต่งกายตามฐานะและศรัทธาของผู้ฟ้อน ทำนองดนตรีที่นิยมบรรเลง การฟ้อนมักเป็นทำนอง “ปานแขง” หรือ “ล่องคง” ใช้เวลาฟ้อนไม่มากนัก พอจบก็เริ่มใหม่วนเวียนไปมา การฟ้อนไตของแต่ละคณะไม่เหมือนกัน บางคณะใช้กลองมอญเชิงบรรเลงประกอบการฟ้อน และมีบางคณะใช้ดนตรีผสมชิ้นใหม่ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ๕ ชนิด มีทั้งที่เป็นของเดิมและจากต่างประเทศ ประกอบด้วย ตะขอ แบนโจ มอญเชิง ฆ้องแผง แอ็คคอร์เดียน กลองแบบพม่า ๑ ชุด ๖ ลูก ถึงแบบพม่า ลาบ กรับ วงดนตรีชนิดนี้กลายเป็นวงดนตรีประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอนและใช้ประกอบการแสดงต่าง ๆ ของชาวไทยใหญ่ รวมทั้งเพิ่มระนาดโลหะเข้าอีก ๑ ชิ้นในปัจจุบัน การผสมวงขึ้นใหม่มีไม่เกิน ๔๐ ปีมานี้ (ธีรยุทธ ขวงศรี, ๒๕๔๒ : ๔๔๕๗-๔๔๕๘)

^{๔๘} ฟ้อนแห้วเสียนเต้า หรือฟ้อนม่านม้วยเชียงตานั้นท่วงท่าที่ฟ้อนมีทั้งจังหวะเร็วและช้า รูปแบบการฟ้อนมีทั้งการแปรรูปแบบเป็นแถวจับคู่กันบ้าง ปัจจุบันไม่ค่อยมีการนำมาแสดงโดยทั่วไป แต่จะนำมาแสดงในโอกาสงานสำคัญหรือในกรณีพิเศษ ประวัติความเป็นมา พระราชชาษาเจ้าดารารัศมีได้ทรงโปรดให้ช่างฟ้อนหญิงชาวพม่าชื่อ สล่าโม โหไซ มาเป็นครูฝึก แล้วทรงดัดแปลงท่าฟ้อนแบบพม่ามาเป็นฟ้อนกำบ้อ (ระบำสี่ล้อ) การฟ้อนแบบพม่าเรียกว่า ฟ้อนแห้วเสียนเต้า โดยใช้ทำนองเพลงและเนื้อร้องแบบพม่าตามเดิม

ดนตรีบรรเลงประกอบการฟ้อน ในช่วงปีพาทย์ไม้แข็ง เพลงที่ใช้บรรเลงมีสำเนียงพม่าจึงเรียกกันว่า เพลงม่าน แต่คนไทยที่ได้ยินคนพม่าบรรเลงเพลงนี้ในพม่า บอกว่าชาวพม่าเรียกเพลงนี้ว่า เพลงโยเดีย (ไทยยอชยา) จึงไม่สามารถสืบหาความเป็นมาของเพลงได้ และเรียกการฟ้อนจากฟ้อนแห้วเสียนเต้าได้เขียนมาเป็นการฟ้อนม้วยเชียงตา และให้รู้แหล่งที่มาจึงกลายเป็นฟ้อนม่านม้วยเชียงตา (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, ๒๕๔๒ : ๑๗๑-๑๗๒)

เป็นการพ้องที่มีลีลาผสมผสานกันระหว่างพ้องของพม่ากับพ้องของล้านนา และจบการแสดงด้วยการอวยพรผู้ชม)

ภาพที่ ๔.๑๒๘ ตอยอฮอร์น

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

พิธีกรรมและความเชื่อ

ครูเต๊ยะ ซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมไหว้ครูอธิบายให้ฟังถึงขั้นตอนการทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดงดังนี้

ภาพที่ ๔.๑๒๙-๔.๑๓๐ โต๊ะบูชาพระและบูชาขันธ์ครู

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ลำดับขั้นตอนการทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดงมีดังนี้

๑. ผู้ร่วมประกอบพิธีจุดธูปเทียนบูชาเจ้าที่เจ้าทาง
๒. นักแสดงในคณะมารวมกันที่โต๊ะบูชา
๓. หัวหน้าคณะจุดเทียนหลวง จุดธูปเทียนบูชาพระ
๔. หัวหน้าพิธีกรรมสวดคาถาบอกกล่าวพระพุทธรูป ครูอาจารย์ นางสุรสติ เจ้าที่เจ้าทาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ

๕. จากนั้นหัวหน้าพิธีกรรมนำสวดประกอบทำนองดนตรีลิเกไทใหญ่
๖. เมื่อสวดจบให้ทุกคนก้มกราบโต๊ะบูชา
๗. หัวหน้าพิธีกรรมนำน้ำส้มป่อยประพรมทั่วโต๊ะบูชา นักแสดง เวที และนักดนตรีทุกคน

บนโต๊ะบูชาประกอบด้วย

๑. เทียนขาว ๓ เล่ม (บูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ต้องจุดเทียน)
๒. เทียนหลวง (เทียนเล่มใหญ่) ๑ เล่ม (สำหรับบูชาครู ต้องจุดต่อเนื่องตลอดการแสดง)
๓. รูป ๑๒ ดอก (บูชานางสุรสติ ต้องจุดรูปต่อเนื่องไม่ให้ดับตลอดการแสดง)
๔. ภาพนางสุรสติ
๕. น้ำมันปะทะมะง (น้ำหอมผ่านพิธีปลุกเสกมนต์คาถาเมตตามหานิยม มีฤทธิ์ป้องกันสิ่งไม่ดีทั้งหลาย เช่น คุณ ไสย ภัยอันตรายต่าง ๆ)
๖. น้ำเปล่า ๑ แก้ว
๗. น้ำส้มป่อยผสมน้ำหอม ๑ แก้วใหญ่
๘. ใบสะเป่ (ใบหว่า) ๑ แจกัน

ภาพที่ ๔.๑๓๑-๔.๑๓๓ ขันครู

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔

ขันครู ซึ่งวางต่ำกว่ารูปพระพุทธเจ้าเล็กน้อย ประกอบด้วยเครื่องบูชาดังนี้

๑. ข้าวเปลือก ๑ กระบุง
๒. ข้าวสาร ๑ กะละมัง
๓. กกล้วยดิบ ๒ หวี
๔. กรวยหมากพลู (ทาปูนขาว) ๔ กรวย
๕. กรวยดอกกระดาศสีขาว ๔ กรวย
๖. ผ้าแดง ยาว ๗ ศอก ๑ ผืน
๗. ผ้าขาว ยาว ๒๐ ศอก ๑ ผืน

- ๘. ธงขาว ๔ ธง
- ๙. ธงแดง ๒ ธง
- ๑๐. ธง ๒ ธง
- ๑๑. เทียน ๒ เล่ม
- ๑๒. รัม ๑ ก้น
- ๑๓. มะพร้าวแห้ง ๑ ลูก
- ๑๔. ชา ๒ ห่อ
- ๑๕. ดินสอ ๑ แท่ง
- ๑๖. เงิน ๓๐๘ บาท
- ๑๗. ประคำ ๑ พวง

การไหว้ครูประจำปี จะจัดปีละครั้ง ในวันปีใหม่ของชาวไทยใหญ่ ซึ่งตรงกับวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑ เป็นการบูชาครูในวันปีใหม่คล้ายวันครูของชาวไทย โดยจัดพิธีที่วัดฟ้าเวียงอิน เริ่มบูชาครูตอนเช้าของวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ มีพ่อครูปายเมือง ทยายใส เป็นผู้ประกอบพิธี เครื่องบูชา คล้ายกับที่ใช้ไหว้ครูก่อนการแสดง ทั้งนี้การจัดหีบบูชาแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. บูชาพระพุทธร

๒. บูชาครูหมอไต (นักปราชญ์ชาวไทยใหญ่) ทั้ง ๘ ท่าน รวมถึงนางสุรสติผู้เฝ้าพระไตรปิฎก (อ่าน ปิตะก้าด) และครูหม้ออดิยะแห่งเมืองสิป้อ ผู้ก่อตั้งลิเกชาวไทยใหญ่ ครูหม้อไตทั้ง ๘ ท่าน กอปรด้วย

- เจ้าธรรมมาสะดิงนะ
- เจ้าปิ้งหย่าพอก๊ะ
- เจ้ากอหลี่
- เจ้ากางเสื่อ
- เจ้าหน่อคำ
- เจ้านางคำคู่
- เจ้าอมตย์โหลงเมืองหนอง (อาหมาดตี)
- เจ้าวรแคะ

สำหรับเรื่องความเชื่อนั้น ทั้งครูสิ้นและครูเต๊ะจะกล่าวตรงกันว่า หัวหน้าผู้ประกอบพิธีกรรมต้องไม่กินเนื้อวัว เนื้อควาย และต้องรักษาศีล ๘ (สิ้น จองแหลง, สัมภาษณ์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔)

๑๘. ครูอ่อง ลุงทอง

ครูอ่อง ลุงทอง ช่างทำกลอง ช่างตีเหล็ก และหมอดู^{๔๕} ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเขียงดาว อายุ ๖๔ ปี

ภาพที่ ๔.๑๓๔ ครูอ่อง ลุงทอง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๔.๑๓๕-๔.๑๓๗ บ้านครูอ่อง ลุงทอง

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

การถ่ายทอดความรู้

ครูอ่องประกอบอาชีพเป็นช่างทำกลอง ช่างตีเหล็ก และหมอดู ความสามารถในด้านศิลปะคนตรีนั้น ครูอ่องเล่าว่า เริ่มเรียนกลองกันยาวเมื่ออายุประมาณ ๑๕ ปี ในขณะนั้นเป็นลูกศิษย์วัดบ้านใหม่ เมืองหนองรัฐฉาน ประเทศพม่า โดยเรียนจากพระซอที่มีความสามารถในด้านการตีกลองกันยาว แรงบันดาลใจที่สำคัญคือ ได้เห็นการบรรเลงกลองกันยาวในงานปอยต่าง ๆ ที่เข้ามาตีเล่นในวัด จึงทำให้เกิดความสนใจเรียนขึ้นมา ต่อมาเมื่ออายุ ๓๕ ปี ได้เริ่มเรียนการทำกลองจากพระซอ ในการเรียนทำกลองจะต้องตั้งขันครูและทำหิ้งไว้ก่อนเพื่อเป็นมงคลฤกษ์

^{๔๕} หมอดู บางคนเรียนมาจากวัด บางคนเรียนมาจากหมอดูคนอื่น โดยฝากตัวเป็นศิษย์เรียนรู้จากครู ศึกษาจากตำราที่เรียกว่า “ก่าลาได” หรือไม่กี่ตำราพม่าที่เรียกว่า “มหาปู้กแตง” เมื่อดูดวงชะตาแล้ว ถ้าปรากฏว่ามีเคราะห์ก็จะทำบุญสะเดาะเคราะห์ เช่น ทำเทียน ปล่อยนก ปล่อยปลา หอย ค้าโพธิ์ ค้าไทร ทำสะพาน ถวายข้าวพระพุทธรูปตามอายุ บุชาชาติทั้ง ๔ ทำพิธีอ่านหนังสือพระคัมภีร์ธรรมะ ทำบุญเลี้ยงพระ เป็นการสืบทอดอายุและเป็นสิริมงคล (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, ๒๕๔๒ : ๑๖๒)

ปัจจุบันครูอ่องรับซ่อมและสร้างกลองอยู่ในบริเวณลานหน้าบ้านของตน มีลูกมือซึ่งเป็นเครือญาติกันคอยช่วยเหลือ สำหรับการสอนตีกลองกันยาว จะเกิดขึ้นในช่วงจัดงานประเพณีที่วัดพระธาตุมอญจึงกล่าวคือ เมื่อผู้ใหญ่ที่ตีกลองเป็นหยุดพักมือ เด็ก ๆ และวัยรุ่นจะเข้ามาลองตีเล่นโดยจะได้รับคำแนะนำวิธีการตีรูปแบบต่าง ๆ จากผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์

พิธีกรรมและความเชื่อ

ครูอ่องบอกมาก่อนทำกลองต้องทำการไหว้ครู โดยจัดเฟินครู^{๕๐} หรือขันครู ซึ่งประกอบด้วย

๑. กรวยดอกไม้สดจำนวน ๕ ดอก
๒. กรวยหมากพลู ๒ กรวย
๓. ธง (จ๊กจ่า) ๔ ธง
๔. ร่ม (จ้องหรือที่) ๑ คัน
๕. มะพร้าว ๑ ลูก
๖. กล้าย ๑ หวี
๗. เทียน ๑ ห่อ
๘. รูป ๑ ห่อ
๙. เมี่ยง^{๕๑}ใบชา ๑ ห่อ
๑๐. ข้าวสาร ๒ ลิตร
๑๑. เงิน ๓๕๐ บาท
๑๒. ผ้าแดง ๑ เมตร จำนวน ๑ ผืน
๑๓. ผ้าขาว ๑ เมตร จำนวน ๑ ผืน
๑๔. น้ำส้มป่อย ๑ แก้ว

^{๕๐} ในพจนานุกรมภาษาไทยใหญ่-ไทย อธิบายว่า “เฟิน” หมายถึงขันโตกชนิดมีขาตั้ง (๒๕๕๒ : ๒๘๒)

^{๕๑} เมี่ยง เป็นประเภทเก๊สหรือยา ใบเมี่ยงนั้นชาวเขิงใหม่ เอาใบอ่อนมานึ่งทำเป็นมัดไว้ใน “ทอ” หรือ “ต่าง” ที่ทำด้วยไม้ไผ่อัดใบเมี่ยงจนแน่น โดยวิธีคั้นขึ้นไปขยี้จนเมี่ยงนั้นอัดกันแน่น ส่วนใบเมี่ยงเอามาอมเป็นเครื่องช่วยอาหาร ทำให้เกิดความกระฉับกระเฉง มีคำโบราณของเขิงใหม่กล่าวว่า “กินเข้าแล้วอมเมี่ยง ๓๖๕” (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, ๒๕๕๒ : ๒๑๘)

อุดม รุ่งเรืองศรี กล่าวว่า เมี่ยง หรือเมี่ยง เป็นพรรณไม้พุ่มชนิด *Camellia chinensis* Seem. ในวงศ์ Theaceae ขึ้นตามหุบเขาในเขตร้อน ยอดอ่อนนี้ให้สุกแล้วหมักให้ได้ที่ใช้มีวนห่อเกลือเพื่ออมหลังอาหาร น้ำที่เหลือจากการนึ่งยอดเมี่ยงนิยมนำไปหั่นขยี้ปรุงอาหารเรียกว่าน้ำเมี่ยง (๒๕๓๔ : ๑๔๖๔)

ภาพที่ ๔.๑๓๘ ครูอ่อง ลุงทอน สาธิตการกล่าวไหว้ครูก่อนทำกลอง
 แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ขั้นตอนการไหว้ครูก่อนทำกลอง ครูอ่องจะเลือกวันดีของเดือนนั้น ๆ (ดูได้จากปฏิทินไทใหญ่) โดยทำพิธีที่บ้านในช่วงเวลาระหว่าง ๗-๘ โมงเช้า เริ่มจากจุดเทียนบูชาไหว้พระ บอกกล่าวเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ นางสุรสถิติ เข้าบ้านเจ้าเมือง ครูบาอาจารย์ และในช่วงของการสร้างกลอง หากเครื่องบูชาหิ้วแห้งจะต้องเปลี่ยนใหม่

ภาพที่ ๔.๑๓๙-๔.๑๔๑ หิ้งพระ (ซ้าย) ภาพหิ้งบูชาครูหมอดู (กลาง) ภาพหิ้งบูชาครูตีเหล็ก (ขวา)
 แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

สำหรับเรื่องข้อห้ามนั้นครูอ่องกล่าวว่า เครื่องบูชาในชั้นครูจะจัดวางให้ต่ำกว่าพระพุทธรูป ห้ามผู้ใดแตะต้องหิ้งพระ หิ้งครู นอกจากครูอ่องเท่านั้น หรือต้องได้รับอนุญาตจากครูอ่องเสียก่อนจึงสามารถแตะต้องสิ่งทีวางอยู่บนหิ้งครูได้

สำหรับผู้ฝืนข้อห้ามดังกล่าว เชื่อว่าจะทำให้เจ็บป่วย มีผื่นคันขึ้นตามเนื้อตามตัว วิธีการแก้ไขจะต้องทำพิธีขอขมา โดยนำน้ำส้มป่อย ๑ แก้วมาให้ครูอ่อง จากนั้นครูจะกล่าวคาถาและประพรมน้ำส้มป่อยให้ อาการผื่นคันจะทุเลาลง (อ่อง ลุงทอน, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔)

๑๕. นายนิ ลุงวิชะ

นายนิ ลุงวิชะ ศิลปินกลองก้นยาว ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเขียงดาว อายุ ๓๗ ปี

ภาพที่ ๔.๑๔๒ นายนิ ลุงวิชะ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๔.๑๔๓-๔.๑๔๔ บ้านนายนิ ลุงวิชะ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๔.๑๔๕ บัตรประจำตัวของนายนิ ลุงวิชะ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

การถ่ายทอดความรู้

นายนิ ลุงวิระ เล่าให้ฟังว่า ตนเองเล่นกลองกันยาวเป็นและมีกลองกันยาวอยู่ที่บ้านด้วย^{๕๒} จึงสอนเด็ก ๆ ในหมู่บ้านเป็นประจำ โดยเฉพาะในช่วงหน้างาน จะนำกลองไปสอนที่วัดพระธาตุมอญจิ่ง ซึ่งเด็ก ๆ จะมารวมฝึกตีกลองกัน ทำให้ได้เรียนรู้กันไปในตัว

พิธีกรรมและความเชื่อ

นายนิบอกว่ากลองกันยาวต้องซื้อในวันดี เมื่อได้มาจะต้องนำไปถวายวัดเพื่อเป็นกุศล ตามความเชื่อของผู้เฒ่าผู้แก่ (โก๋นเถ่าโก๋นแก่) ที่บอกกล่าวกันมา ซึ่งจะนำไปถวายในวันเวลาใดก็ได้ที่เจ้าอาวาสอยู่วัด เจ้าของกลองจะนำรูปเทียน ข้าวตอก ดอกไม้สด เงินตามศรัทธา ใใส่พาน โดยบอกกล่าวเจ้าอาวาสว่า ได้ซื้อกลองมาถวายวัด จากนั้นจึงนำกลองไปวางไว้ที่วัดประมาณ ๗ วัน หรือ ๕ วัน ก่อนจะนำกลับมารักษาเองที่บ้าน เนื่องจากการวางไว้ที่วัดจะไม่มีผู้ดูแลเป็นกิจจะลักษณะ หนักกลองซึ่งเป็นหนังแท้อาจจะชำรุดเสียหายได้

การนำกลองไปถวายวัดนอกจากจะได้กุศลแล้ว ยังมีความเชื่อว่าเป็นการลดความแรงของกลองกันยาว กล่าวคือ กลองที่ไม่นำไปถวายวัดอาจส่งผลให้คนในครอบครัวเกิดความเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุได้ ทั้งนี้ทางครอบครัวของตนเชื่อว่า กลองที่ได้นำไปถวายวัดแล้วเป็นของสูง จะต้องคลุมหน้ากลองด้วยจีวรหรือผ้าขาว โดยส่วนใหญ่แล้วถ้าเป็นกลองของวัด จะคลุมด้วยจีวรถ้าเป็นกลองของชาวบ้านจะใช้ผ้าขาวคลุม (นิ ลุงวิระ, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔)

^{๕๒} ในการลงภาคสนามของผู้วิจัยที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้รับทราบข้อมูลจากศิลปินดนตรีไทใหญ่ว่า ในอดีต กลองมอญเชิง กลองกันยาว มีอยู่ไม่กี่บ้าน มักจะเก็บไว้ที่บ้านผู้มีบารมี บ้านผู้ใหญ่บ้าน บ้านผู้มีอันจะกิน เนื่องจากกลองมีราคาแพง ผู้ที่มีกลองไว้ครอบครองจึงบ่งบอกฐานะทางสังคมและด้านเศรษฐกิจได้อย่างหนึ่ง

๒๐. พระดวงจันทร์ จารุวรรณ

พระดวงจันทร์ จารุวรรณ รักษาการเจ้าอาวาสวัดอรุณทศย์ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว

ภาพที่ ๔.๑๕๖ พระดวงจันทร์ จารุวรรณ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

พระดวงจันทร์ จารุวรรณ บวชมาได้ ๑๕ พรรษา เป็นชาวไทยใหญ่ เมืองปุงป่าแหม(บ้านโป่งป่าแหม) เมืองโต้น(เมืองต่วน) รัฐฉาน อธิบายถึงการวางกลองกันยาวในโบสถ์ว่า ควรวางกลองกันยาวโดยผูกไว้ที่เสา อุโบสถ ทำให้สามารถป้องกันสัตว์มากัดแทะหน้ากลอง และยังป้องกันกลองไม่ให้ลื้ม เป็นการรักษากลองที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีต นอกจากนี้จะต้องวางให้ตรงกับทางออกจึงจะดี ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านโหราศาสตร์ เพราะคำว่า กลอง ในภาษาพม่าเรียก โอสี่^{๕๗} คำว่า โอ มีสระที่ตกในวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันชนะวัน

^{๕๗} ชาวไทใหญ่มีความเชื่อกันว่าเสียงกลองกันยาว น่อง ฉาบ นั้นมาจากกรที่ได้ยินเสียงของธรรมชาติในป่า แล้วได้มีการดัดแปลงมาเป็นเสียงกลองกันยาวในปัจจุบัน แต่เดิมนั้นนิยมเล่นในหมู่ของชาวไทยใหญ่เท่านั้น เหตุที่เรียกกลองชนิดนี้ว่า “กลองกันยาว” สันนิษฐานว่า อาจมาจากลักษณะของกลองที่มีเอวยื่นยาวออกไป เมื่อเปรียบกับกลองมวงเชิงของชาวไทย และได้เรียกสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนชาวพม่าเรียกกลองชนิดนี้ว่า “กลองโอสี่” หรือ “กลองโอเส่” ชาวไทยสี่เรียกกลองชนิดนี้ว่า “ก้องดิน้าง” (กลองดิน้าง) ส่วนชาวเชียงใหม่โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง (เขตเทศบาล) ส่วนใหญ่เรียกกลองชนิดนี้ว่า “กลองปู่เจ้า”

แนวคิดของชื่อกลองปู่เจ้า แบ่งเป็น ๒ แนวคิดคือ แนวคิดที่ ๑ น่าจะมาจากคำว่า กลองโอสี่หรือกลองโอเส่ ซึ่งเป็นชื่อเรียกกลองชนิดนี้ของชาวพม่า แล้วเรียกเพี้ยนเป็นกลองปู่เจ้าหรือกลองอู่เจ้ในปัจจุบัน แนวคิดที่ ๒ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ (ส่ากลองพ่อนานดำรงค์ ชัยเพชร) ในสมัยก่อนนั้นคนเมืองเราไม่พบว่ามีการเล่นกลองชนิดนี้ นอกจากชาวไทยใหญ่ เนื่องจากว่า สมัยก่อนนั้นคนเมืองไม่ค่อยชอบชาวไทยใหญ่ เนื่องจากชาวไทยใหญ่เป็นชนชาติที่เก่งในด้านวิชาการต่อสู้ทั้งการต่อสู้ด้วยมือเปล่า และการต่อสู้ด้วยอาวุธ (โดยเฉพาะดาบ) ชนิดที่ว่าจับตัวได้ยากมาก จะสังเกตุว่าพ่อครูหรือเชิงการต่อสู้ที่สืบต่อกันมานี้ ส่วนใหญ่สืบมาจากครูชาวไทยใหญ่ เป็นเพราะว่าชาวไทยใหญ่ต้องพบกับการสู้รบการหนีอพยพมาโดยตลอด จำเป็นต้องมีวิชาการต่อสู้ติดตัวโดยเฉพาะในสมัยสิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ ตอนที่อังกฤษให้อิสระภาพแก่ชาวพม่าและชาวไทย ชาวพม่าและชาวไทยได้ทำการกอบกู้เอกราชของประเทศ โดยการทำสนธิสัญญาร่วมกันคือสนธิสัญญาปางหลวง และชาวไทยใหญ่ก็ถูกเอารัดเอาเปรียบมาโดยตลอด ประกอบกับมีเหตุการณ์กับภูเงี้ยวขึ้นในจังหวัดแพร่ ส่วนใหญ่มีหัวหน้ากลุ่มหรือผู้นำเป็นชาวไทยใหญ่

การตีกลองกันยาวส่วนใหญ่มักพบเห็นในงานบุญของวัด ขบวนแห่ต่าง ๆ งานปอยต่างลอง และงานปอยหลินสิบเอ็ดของชาวไทยใหญ่ รวมถึงการแห่ประโคมประกอบการแสดง รำกึ่งกะหล่า รำโต ก้าแลว ก้าลาย ฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง แม้กระทั่งการปอ้อยว่าคววัน โคมไฟ จุดบั้งไฟ เป็นต้น [แหล่งที่มา : <http://www.taiyai.org/index.php?name=uses&file=readuses&id=1> (๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๕)]

อังคาร (วันสิงโต) และเมื่อรวมกับการวางกลองกลองไว้ด้านหน้าตรงกับประตูซึ่งเป็นทางเข้าออกที่มองเห็นได้ชัด นอกจากจะหมายถึงชัยชนะแล้ว ยังเป็นสิริมงคลแก่ผู้นำกลองไปใช้ เพราะเป็นทางที่ดี สามารถแก้สิ่งไม่ดีที่อาจติดตัวมาได้ สิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อของชาวพม่า ซึ่งชาวไทยใหญ่ส่วนหนึ่งก็มีความเชื่อเช่นกัน (พระดวงจันทร์ จารุวรร โณ, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔)

๒๑. ครูเจาะแอ ลุงตี

ครูเจาะแอ ลุงตี ศิลปินกลองก้นยาว ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว อายุ ๕๐ ปี

ภาพที่ ๔.๑๔๗ นางจ้ำมเงิน ไฝพวง (ซ้าย) ครูเจาะแอ ลุงตี (ขวา)
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

การถ่ายทอดความรู้

ครูเจาะแอ ลุงตี และภรรยา คือ นางจ้ำมเงิน ไฝพวง อายุ ๕๓ ปี เล่าถึงกลองก้นยาวที่คนทั้งสองซื้อมาจากวัดใหม่ปางควาย เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๕๕๓ และในเดือนธันวาคมของปีเดียวกันนั้นเป็นช่วงการทำบุญกฐิน จึงได้นำกลองนั้นเข้าร่วมขบวนแห่กฐิน เพื่อเป็นการร่วมทำบุญใหญ่ให้แก่กลองที่ได้มาใหม่ด้วย

พิธีกรรมและความเชื่อ

ครูเจาะแออธิบายถึงพิธีการรับกลอง จะทำที่สถานที่ซึ่งกลองคือวัดใหม่ปางควาย วันที่ไปซื้อกลอง ครูเจาะแอจัดเตรียมเพียงถึงสังฆทานและเงินค่ากลองจำนวน ๑๕,๐๐๐ บาทตามที่ตกลงกันไว้ สำหรับเครื่องบูชาทางวัดจะจัดเตรียมใส่พานไว้ให้ ได้แก่ รูปเทียน ข้าวตอก ดอกไม้สด เงินบูชา ๓๐๐ บาท เมื่อจ่ายค่ากลองเป็นที่เรียบร้อย จึงนำของทั้งหมด คือ ถึงสังฆทาน พานหรือเงินบูชาครู และกลองก้นยาวที่ซื้อวางไว้บริเวณหน้าหิ้งพระ จากนั้นจึงเริ่มขั้นตอนการรับกลองดังนี้

๑. พระอาจารย์ (เจ้าอาวาส) จุดรูปเทียนบูชาพระ
๒. ดานกลอง (ทำบุญด้วยการถวายกลองให้วัด) พร้อมพานบูชาและถึงสังฆทาน
๓. พระอาจารย์ให้พร แล้วรับพานบูชา ถึงสังฆทาน
๔. เจ้าของกลองอธิษฐานขอให้อยู่เย็นเป็นสุขสมความปรารถนา

หลังจากเสร็จพิธีที่วัด แล้วจะทำพิธีอีกครั้งที่บ้านเจ้าของกลอง โดยให้ผู้เฒ่าของหมู่บ้านที่เจ้าของบ้านนับถือคอยรับกลองก้นยาวที่บ้าน พร้อมเตรียมพานข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน และนำวงกลองก้นยาวมาติด้อนรับกลองไปใหม่อยู่บริเวณประตูทางเข้า จากนั้นกลองที่ได้มาใหม่จะร่วมตีกับขบวนวงกลองก้นยาว

ที่มารอรับ ผู้เฒ่า นำพานข้าวตอก ดอกไม้ มาอธิษฐานขอพรให้บ้านที่นำกลองกันยาวมาไว้ได้รับสิ่งดี ๆ จากนั้นนำกลองมาวางไว้บนบ้าน โดยพิงไว้กับเสากลางบ้านใกล้ ๆ หิ้งพระ

หลังจากนั้นครูเจาะแอะและคนในครอบครัวจะทำบุญใหญ่ (दानกลอง) ที่บ้าน ซึ่งจะจัดเพียงครั้งเดียวภายหลังที่ซื้อกลองมา โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. คนในครอบครัวช่วยจัดเตรียมเครื่องสังฆทาน ปัจจัยตามกำลังศรัทธา น้ำส้มป่อย ดานต้น^{๕๔} (อ่าน “दान โต้น” คล้ายสำป่าของชาวไทยภาคกลาง)

๒. นิมนต์พระมาฉันเพลที่บ้าน ๕ รูป

๓. นำสิ่งของที่เตรียมไว้เดินแห่ไปวัดเวฬุวัน โดยมีกลองกันยาวที่ซื้อมาใหม่เข้าร่วมขบวนแห่ไปถวายแก่เจ้าอาวาส

๔. นำน้ำส้มป่อยไปชมพระที่วัด จากนั้นใช้ยอดส้มป่อยประพรมทั้งคนและกลอง

๕. กลับบ้านเลี้ยงอาหารแก่ทุกคนที่มาร่วมงาน

เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อ ครูเจาะแอะมีความเชื่อว่า

๑. การदानกลอง (ทำบุญด้วยการถวายกลองให้วัด) เป็นการทำกุศลอย่างหนึ่ง (ทั้งนี้ผู้ซื้อจะนำกลองกลับมารักษาที่บ้านของตนเอง) ถือเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้าน และทำให้กลองที่ผ่านการถวายให้วัดสามารถตีบรรเลงได้อย่างสนุกสนาน

๒. การदानกลอง ร่วมกับการทำบุญทำให้เกิดบุญกุศลแก่ตนเองและครอบครัว จะทำให้มีความสุขสบายเมื่อเกิดใหม่ในชาติหน้า

๓. การที่มีกลองกันยาวอยู่ที่บ้าน ถือเป็นสิริมงคล คู่ครองคนในบ้านจากสิ่งที่ไม่ดี (เจาะแอะ ลุงดี, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔)

^{๕๔} ในพจนานุกรมภาษาไทยใหญ่-ไทย (๒๕๕๒ : ๑๕๐, ๒๐๕) กล่าวถึง

दान หรือ ด่าน หมายถึง ทำทานให้

ต้น หรือ โต้น หมายถึง ร่วม สมทบ ต้น แรก

๒๒. ครูไทย จองลือ

ครูไทย จองลือ ศิลปินกลองก้นยาว ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว อายุ ๗๒ ปี

ภาพที่ ๔.๑๔๘ ครูไทย จองลือ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๔.๑๔๙-๔.๑๕๐ บ้านครูไทย จองลือ

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

การถ่ายทอดความรู้

ครูไทยมีเชื้อสายไทใหญ่ เคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน และเป็นบิดาของผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ คนปัจจุบัน ครูไทยเป็นเจ้าของกลองก้นยาวซึ่งได้ซื้อไว้เพราะความชื่นชอบส่วนตัว

ในการสืบทอดกลองก้นยาวของคนในหมู่บ้าน ครูไทยกล่าวว่า คนในหมู่บ้านแทบทุกคนตีกลองก้นยาวเป็น เด็กหนุ่มในหมู่บ้านจะมาหัดตีเล่นกันเองเมื่อถึงงานเทศกาลออกพรรษา โดยร่วมขบวนแห่กับคนที่ตีกลองเป็นไปเรื่อย ๆ

พิธีกรรมและความเชื่อ

ครูไทยกล่าวว่า ในวันที่ไปซื้อกลองก้นยาวที่วัดใหม่ปางควาย ต้องมีการบูชากลองโดยเตรียมข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน และเงินค่ากลองตามจำนวนที่ตีกลองกัน

จัดเครื่องบูชาดังกล่าวใส่พาน นำพานธูปไปบูชากับพระ เพื่อเป็นการเชิญกลองกันยาวกลับมาที่บ้าน เมื่อเดินทางถึงบ้าน นำมาวางไว้ในบ้านเลย ไม่มีการทำพิธีใด ๆ ที่บ้านของครูไทย มีเพียงข้อห้ามคือเรื่องการข้ามกลอง เพราะจะส่งผลต่อเสียงกลอง แต่ไม่มีส่งผลใด ๆ กับสุขภาพความเป็นอยู่ของคนในครอบครัว กล่าวคือ การข้ามกลองจะส่งผลให้กลองตีไม่ดัง เสียงไม่ออก วิธีการแก้ไข ให้นำเหล้าประมาณก้นแก้วเทใส่ที่ก้นกลอง ให้เหล้าไหลไปถึงหน้ากลอง เพื่อเป็นการขอขมาและบูชากลอง (ไทย จงลือ, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔)

๒๓. ลีเกจาดไต “คณะจาดแซง แลงปิ่นอ่อน”

ลีเกจาดไต “คณะจาดแซง แลงปิ่นอ่อน” ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว มีผู้ร่วมก่อตั้ง ๓ คน คือ ครูตาน น้อยสอน อายุ ๖๘ ปี ครูยุ้น จองกอน อายุ ๖๘ ปี และครูหลาว ส่วยทูล อายุ ๖๔ ปี

ภาพที่ ๔.๑๕๑-๔.๑๕๓ ผู้ร่วมก่อตั้ง “คณะจาดแซง แลงปิ่นอ่อน”

ครูตาน น้อยสอน, ครูยุ้น จองกอน, ครูหลาว ส่วยทูล

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๔.๑๕๔-๔.๑๕๖ บัตรประจำตัวของครูหลาว ส่วยทูล และนางเม็ยะจิ่ง ส่วยทูล

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

การถ่ายทอดความรู้

ครูตาน น้อยสอน เล่าว่า ตนเป็นคนไทใหญ่เกิดที่อำเภอเชียงดาว แต่เดิมมาเป็นครูสอนลีเกไทใหญ่ ซึ่งในการเรียนรู้การแสดงลีเกไทใหญ่นั้น ครูตานไม่ได้เรียนจากครูคนใด ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสังเกต และขอเข้าไปหัดกับกลุ่มชาวไทใหญ่ที่เล่นลีเกไทใหญ่เป็น ต่อมาอยากตั้งคณะเป็นของตนเองจึงรวมตัวกันใน กลุ่มญาติที่มีความสนใจคือ ครูยุ้น จองกอน ซึ่งเป็นชาวไทใหญ่แท้ มาจากเมืองโต้น(เมืองต่วน) รัฐฉาน ประเทศพม่า เข้ามาอยู่เมืองไทย ๒๖ ปี มีความสามารถในการบรรเลงดนตรีไทใหญ่และเชี่ยวชาญด้านพิธีกรรม และครูหลาว ส่วยทูล ซึ่งเป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านดนตรีไทใหญ่ ตั้งแต่จัดตั้งคณะมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๕ ปี แล้ว โดยจัดสรรหน้าที่กันดังนี้

- ครูตาน เป็น ประธานกลุ่มจาดแซง แลงปิ่นอ่อน
- ครูยุ้น เป็น หัวหน้าคณะจาดแซง แลงปิ่นอ่อน

- ครูหลาว เป็น ผู้จัดการดูแลนักแสดงในคณะและผู้ประสานงาน

ครูตานอธิบายถึงความหมายของชื่อคณะ “จ้าดแซง แลงปิ่นอ่อน” ว่า “จ้าด” หรือ “จ้าด” แปลว่า ชาติละคร “แซง” แปลว่า คณะวงฆ้องกลอง “แลง” แปลว่า สว่าง แจ่ม “ปิ่น” แปลว่า ประวัติที่มา “อ่อน” แปลว่า แต่ก่อน โบราณ ความหมายโดยรวมจำแนกได้ ๒ แบบ ความแรก คือ ประวัติศาสตร์ที่นำแสงสว่างหรือความเจริญรุ่งเรืองมา ส่วนความที่สอง คือ แสงสว่างจากประวัติศาสตร์ที่มีมาแต่โบราณ

สำหรับครูหลาวซึ่งเป็นเจ้าของบ้านที่ทำให้คณะจ้าดแซง แลงปิ่นอ่อน สาธิตการแสดงลิเกจ้าดไตให้คณะผู้วิจัยชม นั้น มาจากเมืองลายคำ รัฐฉาน สหภาพพม่า เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ มีภรรยาชื่อนางเมียะจิ่ง ส่วยทูล (เคยอยู่ที่เมืองสีป้อ รัฐฉาน) อายุ ๖๐ ปี เป็นผู้ช่วยในการจัดการดูแลนักแสดงให้กับครูหลาว ครูหลาวได้รับเชิญให้ไปสอนลิเกไทใหญ่ซึ่งจัดเป็นวิชาในระบบการศึกษา ให้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ของโรงเรียนบ้านเมืองนะ ทุกวันพุธตอนบ่ายเวลา ๓-๔ โมงเย็น วิธีการเรียนการสอนนั้นครูหลาวจะเป็นผู้ร้องนำแล้วให้เด็ก ๆ ฝึกร้องตามโดยใช้บทร้องเป็นภาษาไทยใหญ่ สำหรับศิษย์ที่เข้ามาเล่นในคณะ ครูจะคัดเลือกตามความสามารถ กล่าวคือ ศิษย์ที่เสียงดี ครูจะฝึกให้ร้อง ส่วนศิษย์ที่ร้องไม่ได้จะหัดให้รำไทใหญ่ ครูหลาวได้รับประกาศนียบัตรครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านดนตรีไทใหญ่ จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ แต่ในปัจจุบันครูไม่ได้สอนแล้ว

ภาพที่ ๔.๑๕๗ ตอยฮอรัน จากลิเกไทใหญ่ บ้านครูหลาว ส่วยทูล
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๔.๑๕๘-๔.๑๕๙ ประกาศนียบัตรครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านดนตรีไทใหญ่
ของครูหลาว ส่วยทูล

จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓ ณ วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๓

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑ มกราคม ๒๕๕๔

พิธีกรรมและความเชื่อ

ทั้งครูตาน ครูหลาว และครูยูน ร่วมกันอธิบายว่า ผู้ที่เริ่มมาเรียนลิเกไทใหญ่ที่บ้านของครูนั้น ก่อนเรียนต้องทำพิธีไหว้ครู โดยครูเป็นผู้จัดขันครูหรือเฟินครู ประกอบด้วย

๑. ข้าวตอก
๒. ดอกไม้
๓. รูป ๗ ดอก
๔. เทียน ๓ เล่ม
๕. เงิน ๑๕๕ บาท

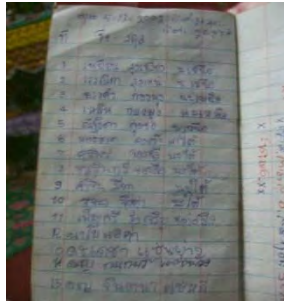

ภาพที่ ๔.๑๖๐ ขันไหว้ครูก่อนเรียน

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

สำหรับจำนวนเงินดังกล่าว ผู้ร่วมก่อตั้งวงทั้ง ๓ คน เป็นผู้นำมาใส่ ศิษย์ไม่ต้องเสียเงินค่าเล่าเรียน โดยมีครูยูนเป็นผู้ประกอบพิธีซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑. ครูนั่งหน้าหิ้งพระ ลูกศิษย์นั่งพนมมือ
๒. ศิษย์กล่าวคำตามครูยูน
๓. จากนั้นครูยูนจะกล่าวรับเป็นศิษย์
๔. เมื่อไหว้เสร็จพิธีจึงลงจากบ้านไปฝึกเรียนลิเกไทใหญ่

ภาพที่ ๔.๑๖๑ ตัวอย่างรายชื่อนักเรียนของคณะลิเกไทใหญ่
จากสมุดบันทึกของครูหลาว ส่วยทูล
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

เนื่องจากคณะลิเกไทใหญ่ต้องมีการตั้งขันบูชาครูหรือเฟินครูตามประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา จึงมอบหมายให้ครูหลาวไปรับขันครูจากครูเหวินนะ ที่อำเภอหางดง เพราะครูเหวินนะเป็นสลาหรือผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรม (ครูเหวินนะ ก็คือครูสมบุรณ์ ปัญญาพิท ที่ผู้วิจัยเคยสัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ครูหลาวรู้จักกับครูสมบุรณ์ ปัญญาพิท ซึ่งมีชื่อในภาษาไทยว่า เหวินนะ ในสมัยที่รับจ้างทำงานก่อสร้าง) เมื่อรับขันครูแล้วครูหลาวก็นำกลับมาไว้ที่บ้านของครู การรับขันครูจะต้องไปรับในวันดี ช่วงเวลาดังกล่าวตรงกับเที่ยงวัน ครูเหวินนะจะเป็นผู้จัดขันบูชาครูไว้ให้ซึ่งประกอบด้วย

๑. มะพร้าวแห้ง ๑ ลูก
๒. ร่มขาว ๔ คัน
๓. ธงขาว ๔ ธง
๔. กล้าย ๒ หวี
๕. ใบชา ๔ ห่อ
๖. รูป ๗ ดอก
๗. เทียนขาว ๕ เล่ม
๘. ใบสะเป่ (ใบหว่า) หรือยอดใบฝรั่ง ๑ ช่อ
๙. ผ้าขาว ๑ เมตร ๑ ผืน
๑๐. ผ้าแดง ๑ เมตร ๑ ผืน
๑๑. ข้าวสาร ๓ ลิตร
๑๒. กรวยดอกไม้สดสีขาว ๔ กรวย
๑๓. ประคำ ๑ พวง
๑๔. เงิน ๘๘๘ บาท (ผู้ไปรับขันครูเป็นคนเตรียมไป)

ขั้นตอนในการรับขันครู ครูเหวินนะจะนั่งหน้าหิ้งพระ จุดธูปเทียนบูชาพระ ครูหลาวนำเงินใส่ในขัน ๕๕๕ บาท จากนั้นยกขันครูให้ครูเหวินนะ ครูเหวินนะกล่าวคาถา ให้พร ให้มีโชค มีความสุข จากนั้นคืนขันครูให้ครูหลาว ซึ่งครูหลาวจะนำกลับมาไว้ที่หิ้งครู บนชั้นสองในบ้านของตน จากนั้นนำน้ำเปล่า ๗ แก้ว บูชาวัน ทั้งเจ็ด (จันทร์-อาทิตย์) เมื่อเครื่องบูชาใดเหี่ยวแห้งให้นำไปทิ้ง และประมาณ ๑ ปีจะทำการเปลี่ยนเครื่องบูชา ให้ใหม่ โดยทำในช่วงปีใหม่ไทใหญ่ (ประมาณวันสงกรานต์) ก่อนการเปลี่ยนเครื่องบูชาจะต้องจุดธูปเทียน บอกกล่าวขออนุญาตเสียก่อน สำหรับการบูชาที่ต้องทำเป็นประจำ คือ การนำกิ่งฝรั่งที่กำลังแตกยอดอ่อนมาใส่ แจกันตั้งบูชา เมื่อยอดอ่อนเหี่ยวจึงจะถึงเวลาเปลี่ยนกิ่งใบฝรั่ง นอกจากนี้จะต้องเปลี่ยนน้ำเปล่าที่ใช้บูชาเช่นกัน บางครั้งอาจตั้งบูชาด้วยน้ำส้ม น้ำแดง หรือผลไม้

ภาพที่ ๔.๑๖๒ นามบัตรครูผู้ตั้งขันบูชาครูให้แก่คณะลิเกไทใหญ่
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๔.๑๖๓-๔.๑๖๔ หิ้งพระ (ซ้าย) ภาพหิ้งบูชาครู (ขวา)
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

ภาพที่ ๔.๑๖๕-๔.๑๖๘ สิ่งสำคัญบนหิ้งครูของครูหลาว สวยทูล
คือ ภาพครูพระ ขันครู วัวसान ยันต์ลงอักขระไทใหญ่
แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

พิธีกรรมไหว้ครูก่อนแสดง

โดยปกติแล้วที่ไหว้ครูก่อนการแสดงจะตั้งไว้หลังม่านเวที แต่เนื่องจากด้านหลังเวทีไม่มีพื้นที่จึงนำมาวางไว้ด้านข้างเวที ขั้นตอนการไหว้ครูก่อนการแสดง เริ่มด้วยการไหว้เจ้าที่เจ้าทาง โดยใช้เทียนขาว ๒ เล่ม รูป ๗ ดอก โดยหนึ่งในผู้ก่อตั้งคณะเป็นผู้ไปขออนุญาตเจ้าที่เจ้าทางขอแสดงลิเกไทใหญ่

ภาพที่ ๔.๑๖๕-๔.๑๗๐ ศาลเจ้าที่เจ้าทาง (ซ้าย) ภาพครูย่น จอองคอน เริ่มทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดง (ขวา)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

เครื่องบูชาก่อนการแสดง

๑. ขันครู (นำมาจากหิ้งครู) ประกอบด้วย ร่ม ๕ คัน ชง ๔ ชง มะพร้าว ๑ ลูก กรวยดอกไม้ ๒ กรวย ผ้าขาว ๑ ผืน ยาว ๑ เมตร ผ้าแดง ๑ ผืน ยาว ๑ เมตร เมี่ยงชา ๔ ห่อ เงิน ๑๕๕ บาท
๒. เทียนหลวง ๑ เล่ม (บูชาพระเจ้า ๕ องค์)^{๕๕}
๓. เทียนขาว ๕ เล่ม (บูชานางสุรสติ)

ครูย่นได้อธิบายเพิ่มเติมถึงพิธีไหว้ครูก่อนแสดง ช่วงที่คณะจัดแข่ง แล่งปิ่นอ่อน ได้มาแสดงที่อาคารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ดังนี้

จัดเฟ้นครู ๓ เฟ้น แยกเป็น

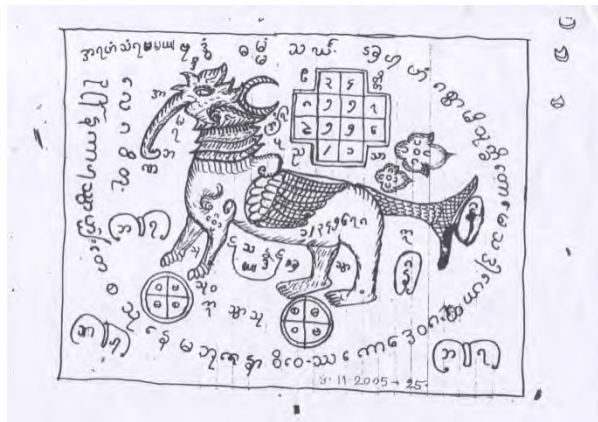
๑. เฟ้นพราหรือเฟ้นเจ้าพะล่า (เฟ้นพระพุทธร) เฉพาะเฟ้นพราจะมีทีคำหรือจ้องคำ (ร่วมทองคำ) ที่เฟ็กหรือจ้องเฟ็ก (ร่วมสีขาว) จักจำ (ชง) ยันต์ควายคำ (ยันต์ควายทองคำ)

ทั้งนี้ควายคำจะประกอบด้วยสัตว์มงคลรวมอยู่ด้วยกัน คือ หัวเป็นนกหัสติลิงค์ (ที่หลังเก่า) ซึ่งเป็นนกในวรรณคดี มีจะงอยปากยาวคล้ายงวงช้าง มีเขาและหนอกแบบควาย ลำตัวเหมือนสิงห์ และบางส่วนของนาค

^{๕๕} พระเจ้า ๕ พระองค์ตามตำนานพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ กอปรด้วย พระกฤษณ์ โธ พระโกนาคมโน พระกัศปโป พระโคตโม และพระอริยมตไตรโย (รังสรรค์ จันดี, ๒๕๔๒ : ๒๑๔๔-๒๑๔๕)

ศิลปินดนตรีไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเรียกขานนามว่า กอละถ่าน ก่อนะกุง กะชะปะะ ก่อตีมะ และอะลิมิตียะ (ปะะ ขอดเมืองนาย, สัมภาษณ์, ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

ซึ่งเป็นงูใหญ่มีหงอน เป็นสัตว์ในนิยาย ภาพในยันต์ควายคำ ยังมียันต์เล็ก ๆ ซึ่งเป็นอักขระไทใหญ่ โดยในยันต์นี้มีทุกอย่างคือ “ให้มีความสุข ประสบทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรารถนาครบถ้วนตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทศชาติ”

ภาพที่ ๔.๑๗๑ ยันต์ควายคำ (ควายทองคำ)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๒ กันยายน ๒๕๕๔

๒. เฝื่อนนาง ๑๒ (เฝื่อนนางสุรสติ) จะมียันต์สุรสติอยู่ในเฝื่อนนี้เป็นภาพนางสุรสติ ๑๒ นาง ในอิริยาบถต่าง ๆ เช่น ถือเครื่องดนตรี ๕ นาง กำลังก้า (รำ) ๑ นาง ถือดอกบัวมือขวาและน้ำเต้า (น้ำเต้าคนโท) มือซ้าย ๑ นาง กำลังไหว้พระ ๑ นาง ถือเฝื่อน ๑ นาง

๑. เฝื่อนเจ้าน้ำเจ้าดิน (เฝื่อนเจ้าที่)

เครื่องบูชาในแต่ละเฝื่อน (ใช้กะละมังแทนเฝื่อน) ประกอบด้วย

๑. มะพร้าวมีขี้ ๑ ลูก
๒. กล้วยดิบ ๒ หวี
๓. กรวยหมากพลู ๓ คู่ รวม ๔ ชุดต่อเฝื่อน
๔. สักเจ หรือซ้าเจ หรือสีเสียด (ผสมปูนกินกับหมากพลู)
๕. หมากมู่ (หมาก)
๖. ข้าวสาร (รองอยู่ก้นกะละมัง)
๗. ไบกำก้อ หรือไบบุนนาค^{๕๖} (มีความหมายว่า “คำจุน เป็นกำลังใจ”)
๘. ดอกฟ้า หรือดอกฟ้า (เป็นไม้ล้มลุกกินได้ เป็นยาแก้ไข้ตัวร้อน ใช้ดอกบูชาพระ)
๙. ผ้าขาวแดง

^{๕๖} ครูสำอาง จางยอด (ครูไทใหญ่ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์และแดนจอนในอักษรศาสตร์ไทใหญ่จากรัฐจอน สหภาพพม่า) อธิบายว่า “ไม้กำก้อ หรือบุนนาค เป็นไม้ประจำชาวไทใหญ่ เป็นไม้มงคลที่เชื่อว่าพระพุทธรูปพระศรีอารยเมตไตรยจะเกิดได้ต้นกำก้อ มีคำอวยพรของผู้อาวุโสชาวไทใหญ่ ที่ให้แก่ผู้ตั้งชื่อไว้ว่า “ขอให้ได้เกิดได้ต้นกำก้อ คือได้เกิดเป็นพุทธศาสนิกชนในยุคพระศรีอารยเมตไตรย” (สำอาง ยอด, สัมภาษณ์, ๒ กันยายน ๒๕๕๔)

๑๐. เทียนเหลืองเล่มใหญ่ ๔ เล่ม (ไว้ที่หน้าผินพรา ๒ เล่ม หน้าผินนางสุรสติหรือครูสุรสติ ๑ เล่ม และหน้าผินเจ้าที่ ๑ เล่ม) โดยเทียนเหลืองทั้ง ๔ เล่มไม่ต้องจุดไฟ

๑๑. เทียนขาวเล็ก ๑๒ เล่ม (ตลอดเวลาการแสดง จะให้เทียนขาวติดไฟสว่างตลอดเวลา ถ้าเทียนหมดเล่ม ครูผู้้นจะมาเปลี่ยนให้ครบ ๑๒ เล่มเสมอ)

สำหรับเรื่องความเชื่อและข้อห้ามนั้น ครูหลาวบอกว่า

๑. การบูชาครูด้วยกิ่งฝรั่งที่กำลังแตกยอดอ่อน เชื่อว่าจะทำให้มีเงินทองไหลมาเทมา

ภาพที่ ๔.๑๗๒ กิ่งฝรั่งแตกยอดอ่อน

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

๒. วัวसान ป้องกันสิ่งไม่ดี บิดเป่าโรครภัย แก้กุณไสย

๑. ซากวัวसानที่ผ่านพิธีกรรมปลุกเสก เป็นยา (มหาเสน่ห์) ที่เชื่อว่าทาแล้วจะช่วยให้ประสบผลต่าง ๆ สำเร็จในด้านเจรจาทั้งการค้าขาย การงาน

ภาพที่ ๔.๑๗๓-๔.๑๗๔ ซากวัวसानที่ผ่านพิธีกรรม คล้ายครีมลักษณะเหนียวหนืด

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

การทาวัวसानนั้น ครูหลาวกล่าวว่า ให้ทา ๓ จุด คือ มุมปาก ขมับ และกลางกระหม่อม ก่อนทำให้อธิษฐานหน้าหิ้งพระ ไหว้พระ นั่งสมาธิ สำหรับการเก็บรักษาให้เก็บรักษาไว้ที่สูง

๔. รูปครูพระเจ้าเมื่อยนาฮู (ที่ปรากฏบนหิ้งและที่สร้อยคอหลานครูหลาว) สามารถป้องกันอุบัติเหตุ และอันตรายต่าง ๆ ได้ พระเจ้าเมื่อยนาฮูเป็นพระไทใหญ่ที่ศักดิ์สิทธิ์อยู่ที่เมืองป๋น รัฐฉาน สหภาพพม่า

ภาพที่ ๔.๑๗๕-๔.๑๗๖ สร้อยพระเจ้าเมื่อยนาฮู
 แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔

๕. ขณะที่กำลังแสดงต้องมิให้เทียนดับ ถ้าเทียนดับจะร้องเพลงไม่ออก

๖. ห้ามเล่นลิเกไทใหญ่ในงานศพ แต่ยกเว้นให้เล่นได้ถ้าเป็นศพของพระผู้ใหญ่ (ตาน น้อยสอน, ยุ้นจองกอน, หลาว ส่วยทูล, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔ และ ๒ กันยายน ๒๕๕๔)

๒๔. ครูอวยคำ กองจันทร์

ครูอวยคำ กองจันทร์ ศิลปินกลองก้นยาว กลองมอชิง ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม อายุ ๔๑ ปี

ภาพที่ ๔.๑๓๗ ครูอวยคำ กองจันทร์

แหล่งที่มา รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๔

การถ่ายทอดความรู้

ครูอวยคำเป็นชาวไทยใหญ่ เกิดที่เมืองกุนเฮง จังหวัดตองยี รัฐฉาน สหภาพพม่า ได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ บิดาของครูอวยคำมีความสามารถในการบรรเลงกลองก้นยาว สำหรับครูอวยคำได้เริ่มฝึกการตีกลองก้นยาวตั้งแต่อายุ ๑๒ ปี กับพวกเพื่อน ๆ (ภาษาไทยใหญ่ว่าเจือหมู่หรือจ๊ะหมู่) ในชุมชนเดียวกัน จนสามารถบรรเลงกลองก้นยาว กลองมอชิง และยังสามารถในด้านก้ำหรือฟ้อนนกกิ่งกะหระ่า ฟ้อน โตอีกด้วย ครูอวยคำศึกษาศิลปะการแสดงของไทยใหญ่เพื่อความบันเทิง มิได้ยึดเป็นอาชีพหลัก และเคยแสดงตามงานมงคลต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านของตน ครูอวยคำมีความต้องการที่จะให้หน่วยงานรัฐนำศิลปะไทยใหญ่ที่สืบทอดกันมานี้เข้าไปในระบบการศึกษาหรือจัดให้มีการเรียนการสอนให้กับชาวชุมชนเมือง เพื่อศิลปะไทยใหญ่จะยังคงดำรงอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตาม ครูอวยคำมั่นใจว่าศิลปะเหล่านี้จะไม่สูญหาย เพราะใช้แสดงอยู่แทบทุกประเพณีของชาวไทยใหญ่

พิธีกรรมและความเชื่อ

ครูอวยคำกล่าวถึงขั้นครูดอนฝากตัวเป็นศิษย์ของเพื่อนที่มีครูว่าจะมี เครื่องบูชาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมไหว้ครูดังนี้ กล้วย ๑ หวี มะพร้าว ๑ ลูก อ้อย ฝ้าขาว ฝ้าแดง ข้าวสาร ข้าวเปลือก กรวยดอกไม้ รูป ๑๒ ดอก เทียน ๑๒ เล่ม เงิน ๑๒ บาท ที่คำหรือจ้องคำ (ร่วมทองคำ) ๗ คัน ที่หรือจ้อง (ร่วม) ทำจากกระดาษจ๊กง่า (ชงสามเหลี่ยม) ในพิธีจะมีการกล่าวบูชานางสุรสดิหรือพระสุรสดิทั้ง ๑๒ นาง (อวยคำ กองจันทร์, สัมภาษณ์, ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

๒๕. นางแขง เจริญพร

นายแขง เจริญพร ศิลปินกลองก้นขาว ฆ้อง บ้านแม่แตง อำเภอแม่แตง อายุ ๓๔ ปี

ภาพที่ ๔.๑๗๘ นายแขง เจริญพร

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔

การถ่ายทอดความรู้

นายแขงเล่าว่าตนเองเกิดที่เมืองป๋น รัฐฉาน ได้อพยพเข้ามาอยู่จังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๒ ขณะนั้นนายแขงอายุประมาณ ๑๐ ปีเศษ นายแขงไม่ได้เรียนหนังสือแต่สามารถอ่านหนังสือได้บ้างในระดับพื้นฐาน ปัจจุบันประกอบอาชีพทำสวน

สมัยที่ยังเป็นเด็กอยู่นั้น นายแขงมีความชอบในเสียงดนตรี ชอบไปนั่งฟังเวลาคนอื่นบรรเลงกันและจะดูจากวงข้าวก่ำที่กำลังกินอยู่ที่เมื่อได้ยินเสียงกลองจากวัด เพื่อไปดูผู้ใหญ่ตีกลองกันทุกครั้ง หากได้พบเห็นการแสดงดนตรีตามงานต่าง ๆ นายแขงจะเข้าไปฟังเพื่อสังเกตวิธีการตีกลอง จังหวะและลูกเล่นที่หลากหลายจนสามารถบรรเลงได้และมีความเข้าใจในระดับหนึ่ง จากนั้นได้เริ่มฝึกฝนการบรรเลงกลองด้วยตนเอง เริ่มจากการหัดตีฆ้องเพื่อให้มีทักษะและความเข้าใจเรื่องของจังหวะดนตรีที่ถูกต้อง แล้วจึงกลับมาฝึกฝนตีกลองจนมีความชำนาญมากขึ้น ต่อมาได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมจากเจ้าอาวาสวัดใกล้บ้าน (นายแขงจำชื่อของท่านไม่ได้แล้ว) ในด้านทักษะ โดยเน้นในเรื่องเสียงที่บรรเลงออกมาให้มีความไพเราะและเป็นที่พอใจของผู้ฟัง

นายแขงเคยไปแสดงตามงานมงคลต่าง ๆ ภายในชุมชน และเป็นตัวแทนของอำเภอไปแสดงในงานของทางการ เช่น งานแห่กระทงของเทศบาล งานแห่กระทงของจังหวัดเชียงใหม่ งานจัดดอกไม้ดอกประดับของอำเภอ

นายแขงได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับศิลปะไทใหญ่ว่าจะไม่มีวันสูญหาย เนื่องจากเป็นประเพณีของชาวไทใหญ่ที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่จนถึงปัจจุบัน แต่อยากให้รัฐบาลนำศิลปะไทใหญ่เข้าไปในระบบการศึกษา เพื่อให้เยาวชนได้เรียนและสืบทอดสืบไป

พิธีกรรมและความเชื่อ

นายแซงได้เล่าถึงความเชื่อของตนเองว่า หากกลองที่ตีนั้นไม่ดี คังผู้เสียดของคนที่มางานไม่ได้ จะใช้วิธีการเทเหล้าใส่ฝ่ามือแล้วลูบหน้ากลอง เสียงกลองก็จะกลับมามีเป็นปกติเช่นเดิม (แซง เจริญพร, สัมภาษณ์, ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

๒๖. ครูช่างคำ จางยอด

ครูช่างคำ จางยอด ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์กลองและอักษรศาสตร์ไทใหญ่ ตำบลเวียง อำเภอฝาง
อายุ ๔๖ ปี

ภาพที่ ๔.๑๗๕ ครูช่างคำ จางยอด

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔

การถ่ายทอดความรู้

ครูช่างคำเป็นชาวไทใหญ่ที่มีเชื้อสายศิลปิน โดยสืบทอดมาจากรุ่นปู่ซึ่งมีอาชีพทำกลอง ประจวบกับที่บิดาของครูช่างคำชอบการร้องเพลงพื้นบ้านจึงทำให้ครูช่างคำมีความใกล้ชิดกับศิลปะและถูกปลูกฝังไว้ในจิตวิญญาณ โดยไม่รู้ตัวตั้งแต่ยังเยาว์วัย และได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงของไทใหญ่ตั้งแต่อายุเพียง ๖ ขวบ ขณะบวชเรียนเป็นสามเณรอยู่วัดชอยกรุง เมืองจ้อกแม รัฐฉาน ประเทศพม่า โดยเรียนกับเจ้าอาวาสวัดชอยกรุง ชื่อวาลินตะ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านศิลปะของชาวไทใหญ่ ถือว่าเป็นครูท่านแรก วิธีการสอนของเจ้าอาวาสวาลินตะ คือการปล่อยให้ครูช่างคำได้ลองสัมผัสกับเครื่องดนตรีและให้ศึกษาด้วยตนเองอย่างอิสระจนเห็นว่ามีความพร้อมแล้ว ท่านจึงเริ่มสอนวิธีและขั้นตอนการบรรเลงที่ถูกต้องให้ หลังจากที่ครูช่างคำได้รับการถ่ายทอดความรู้กับเจ้าอาวาสจนมีความชำนาญในระดับหนึ่ง เจ้าอาวาสได้เชิญครูที่มีความสามารถในด้านศิลปะการแสดง เพื่อนอกกิ่งกะเหรี่ยง เพื่อนโต เพื่อนเจิง เข้ามาสอนให้กับครูช่างคำถึง ๕ ท่านด้วยกันคือ ครูอะโลก้า ครูกันตัมมา ครูคำหยาด ครูช่างดี และครูหนองเงิน (สอนการพ็อนนกกิ่งกะเหรี่ยงโดยตรง) ในขณะที่ครูช่างคำศึกษาอยู่นั้นมีผู้ร่วมเรียนด้วยกันและยังดำรงอาชีพเป็นศิลปินอยู่จนปัจจุบันจำนวน ๒ ท่านคือ อาจารย์ทวีศักดิ์ หน่อคำ (ปัจจุบันอยู่กรุงเทพมหานคร) และอาจารย์หน่อคำ (ไม่มีนามสกุล) เป็นอาจารย์สอนอยู่ที่โองเฮียน (โรงเรียน) สืบสานภูมิปัญญาล้านนาไทย จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งที่

ยังบวชเป็นสามเณรอยู่แม้จะได้เรียนรู้การแสดงต่าง ๆ แต่ก็ไม่สามารถออกแสดงได้เพราะผิดข้อบัญญัติตามหลักของศาสนาพุทธ ครูต่างคำต้องสึกออกมาเป็นฆราวาสก่อน เมื่อแสดงเสร็จแล้วจึงกลับมาขอบวชใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ ๔.๑๘๐ ครูต่างคำ จางยอด และอาจารย์หน่อคำ (ไม่มีนามสกุล)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔

ครูต่างคำได้รับการถ่ายทอดด้านการแสดงฟ้อนนกกิ่งกะหว่า ฟ้อนโต จากครูที่มีชื่อเสียงหลายท่าน สำหรับการฟ้อนนกกิ่งกะหว่าจะมีท่าพื้นฐานที่ต้องฝึกอยู่ด้วยกัน ๓ ท่า คือ ท่าแรก การเดินให้เป็นวงกลมเมื่อเข้ามาในงานเรียกว่า แดบปั่นป้าง^{๕๗} (แดบ ใช้เฉพาะสัตว์ ๒ เท้าที่มีปีก) ท่าที่สอง ท่าไหว้ครู ท่าที่สาม ท่าจบ ทั้ง ๓ ท่านี้ถือได้ว่าเป็นท่าที่สำคัญสำหรับการแสดงฟ้อนนกกิ่งกะหว่า การฟ้อนโตมีท่าที่สำคัญ ๔ ท่า ท่าแรกคือ ท่าปั่นป้าง ท่าที่สองคือท่าไหว้ครู ท่าที่สามคือท่ากินอาหาร ท่าที่สี่คือท่าจบ ในการแสดงทั้ง ๒ อย่างนี้ผู้แสดงสามารถใส่ลีลาหรือคิดท่าเพิ่มเติมได้ โดยจำเป็นต้องมีท่าพื้นฐานที่กำหนด ๔ ท่านี้รวมอยู่ในการแสดงด้วย ระยะเวลาในการแสดงฟ้อนนกกิ่งกะหว่าและฟ้อนโตนั้นไม่กำหนดตายตัว ผู้แสดงสามารถยืดระยะเวลาได้เท่าที่ต้องการ ในทางกลับกันก็สามารถที่จะลดระยะเวลาในการแสดงได้เช่นเดียวกัน

ครูต่างคำได้เล่าถึงประสบการณ์การแสดงในยุคก่อนว่าสามารถยืดเวลาในการแสดงนานเท่าไรก็ได้ ขึ้นอยู่กับกำลังและลีลาของผู้แสดง แต่ในปัจจุบันนิยมให้มีการแสดงไม่เกิน ๑๐-๑๕ นาที

^{๕๗} ในพจนานุกรมภาษาไทยใหญ่-ไทย อธิบายไว้ว่า

แดบ แปลว่า บ้อ เดินหรือวิ่งไปรอบ ๆ อาคารของไก่ที่คักกางปีกไปมา (๒๕๕๒ : ๒๕๘)

ปั่น แปลว่า บั่น หมุน (๒๕๕๒ : ๒๕๘)

ป้าง แปลว่า ปาง ที่พีก (๒๕๕๒ : ๒๖๒)

แต่ต่างคำ จางยอด อธิบายไว้ในหนังสือ “การฟ้อนนกกิ่งกะหว่า” อธิบายว่า ป้างคือวง (๒๕๕๘ : ๒๑)

ในด้านการแสดงลิเกจ้ำดไต ครูต่างคำต้องการที่จะศึกษาการแสดงลิเกจ้ำดไตไว้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง จึงเข้าไปสมัครทำงานอยู่ในคณะลิเกจ้ำดไตคณะหนึ่งในรัฐฉานถึง ๒ ปี ในระยะแรก ครูต่างคำเป็นเพียงลูกจ้างเท่านั้น ต่อมาเมื่อได้เรียนรู้และเกิดความชำนาญแล้ว หัวหน้าคณะได้มอบหมายให้ทำหน้าที่ผู้กำกับการแสดงในงานที่ได้รับว่าจ้าง จึงถือได้ว่าครูต่างคำประสบความสำเร็จตามความต้องการตามที่ตนตั้งใจไว้

ครูต่างคำยังประกอบอาชีพรับตัดชุดสำหรับการแสดงศิลปะไทใหญ่ และเป็นครูสอนศิลปะพื้นบ้านไทใหญ่ควบคู่ไปด้วย รวมทั้งได้รับเชิญเป็นวิทยากรพิเศษสอนตามสถาบันศึกษาต่าง ๆ ทั้งในภาคเหนือ เช่น มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในภาคกลาง เช่น มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพฯ อีกทั้งยังมีนิสิตนักศึกษาที่สนใจได้เดินทางไปหาครูต่างคำที่เชียงใหม่เพื่อเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้านไทใหญ่ เช่น นิสิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากหลานของครูต่างคำที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะพื้นบ้านไทใหญ่มีจำนวน ๓-๔ คน ซึ่งปัจจุบันอยู่ที่กรุงเทพฯ ๑ คน ทำงานอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ๑ คน ชื่อนางสาวเย็นฤดี ยอดเมือง ยังมีผู้ที่มาเรียนรู้และสามารถแสดงศิลปะไทใหญ่ได้อีกจำนวนมาก

การแสดงที่ครูต่างคำภาคภูมิใจและปลาบปลื้มเสมอมาคือ ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับเชิญจากทางจังหวัดแสดงการตีกลองหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปจังหวัดแม่ฮ่องสอน ณ พระตำหนักปางตอง ครั้งที่สองแสดงฟ้อนนกกิ่งกะหร่าหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๑๒ พรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งครูต่างคำได้เย็บชุดนกกิ่งกะหร่า ๕ ตัว แต่ละตัวมีลิตีที่ไม่ซ้ำกัน เรียกว่า “ชุดคนนกพเก้า” เพื่อให้วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ใช้ในการแสดง และชุดเหล่านี้ได้ถูกใช้ในการแสดงอยู่จนปัจจุบัน ครูต่างคำกล่าวด้วยความภูมิใจว่า “ถ้าเป็นคนไทยโดยทั่วไปแล้ว การได้ไปแสดงหน้าพระที่นั่ง ย่อมเป็นจุดสูงสุดของศิลปินและของวงศ์ตระกูลนั้น ๆ ผมมาจากรัฐฉาน ก็มีความรู้สึกเช่นนี้อยู่ไม่น้อยกว่าคนไทยทั่ว ๆ ไป การได้รับโอกาสแสดงหน้าพระที่นั่งทั้ง ๒ ครั้ง นับเป็นความภาคภูมิใจที่สุดในชีวิตของผม”

ครูต่างคำมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของศิลปะพื้นบ้านไทใหญ่ว่า ในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบการแสดงจึงทำให้รู้ว่ายังมีผู้สนใจอยู่มาก และไม่น่าจะสูญหายไปจากสังคมของชาวเหนือ เพราะยังมีการแสดงอยู่ตามร้านอาหารประเภทขันโตกในภาคเหนือ

อย่างไรก็ตาม ครูต่างคำมีความคิดเห็นว่า ศิลปะพื้นบ้านไทใหญ่อาจจะถูกเปลี่ยนแปลงไปด้วยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของคนรุ่นใหม่ที่น่าศิลปะนี้ไปประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย และความที่ไม่เข้าใจในศิลปะดั้งเดิมอย่างแท้จริงจะทำให้ศิลปะพื้นบ้านไทใหญ่นี้ผิดเพี้ยนไป

และการที่ครูต่างคำได้รับเชิญไปเป็นครูอัตราจ้างที่โรงเรียนแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ห่างจากที่พักอาศัยมาก แต่ค่าตอบแทนที่ได้รับนั้นไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการเดินทางหรือเช่าที่พักอาศัยใกล้กับโรงเรียนที่สอน ครูต่างคำจึงปรารถนาให้ทางภาครัฐพิจารณาถึงข้อเท็จจริงในด้านนี้ และให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม เพื่อให้

การสืบทอดความรู้ด้านการแสดงไทใหญ่มีความเป็นไปได้โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับศิลปินในด้านค่าใช้จ่ายดังกล่าว

พิธีกรรมและความเชื่อ

พิธีการตั้งขันครูของครูต่างคำจะมีเครื่องบูชา คือ ผ้าแดง ผ้าขาว จักจ๋า (ธง) ทีหรือจ้อง (ร่ม) มะพร้าว ๑ ลูก ข้าวสาร กล้วยดิบ ๒ หวี (หากวันที่จะทำพิธีกลายเป็นกล้วยสุกก็ต้องเปลี่ยนเป็นกล้วยดิบ) รูป ๑ ห่อ เทียนเงินและเทียนทองอย่างละ ๕ เล่ม ดอกไม้ ๕ ช่อ หมากพลู ๕ คำ ยาสูบ (ยาสูบ) และเงินซึ่งในแต่ละชั้นจะใส่ไม่เท่ากันแล้วแต่ว่าเป็นศิษย์ของครูสายใด บางคนใส่ ๘, ๑๒, ๓๗ หรือ ๑๐๘ บาท สำหรับครูต่างคำเองใส่ ๒๗๐ บาท เพราะจะใช้หลักโหราศาสตร์โดยยึดตามนักษัตร (ดาว หรือดาวฤกษ์) ซึ่งเป็นปีเกิดของแต่ละบุคคล เมื่ออดีตจะใช้เป็นเหรียญเงินแท้ แต่ในปัจจุบันใช้เงินรุ่นใหม่ที่หมุนเวียนอยู่ในท้องตลาด ในการยกขันไหว้ครูนี้จะทำเหมือนกันทุกครั้งไม่ว่าจะเป็นการไหว้ครูก่อนการแสดง หรือในพิธีไหว้ครูฝากตัวเป็นศิษย์ หรือไหว้ครูประจำปี

ครูต่างคำเล่าถึงความเชื่อเกี่ยวกับชุดการแสดงของพ็อนนกกิงกะหระ หรือพ็อนโต คือ การเชิญชุดใหม่เข้าบ้าน ต้องมีข้าวตอกดอกไม้ และเงิน (ไม่ระบุจำนวนตามแต่ฐานะของแต่ละบุคคล) โดยการนำเข้าวัดหรือเข้าบ้านของผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ที่มีฐานะทางการเงิน พร้อมคำกล่าวว่ “ขอสิ่งที่เป็นมงคลทั้งหลายทั้งปวง สิ่งที่เป็นกองเงินกองคำ (สามารถกล่าวคำมงคลใดก็ได้ได้ตามความปรารถนาของผู้ทำพิธี) แล้วคนที่เอาเข้ามา ก็เอาสิ่งที่เป็นมงคลทั้งหลายแล ที่จะเอาเข้ามา พักไว้ที่บ้านท่านก็เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้านนี้ แก่ครอบครัวนี้ แก่หมู่บ้านนี้”

ภาพที่ ๔.๑๘๑-๔.๑๘๒ ทางเข้าเรือนขันครู (ซ้าย) ภายในเรือนขันครู (ขวา)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔

ความเชื่อในเรื่องของเทวดาลี้กศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทใหญ่ที่ครูต่างคำยังคงปฏิบัติอยู่นั้นคือการบูชาพระสร้สวดี^{๕๘} หรือพระสุรสติ ครูต่างคำเล่าว่า ทุกคนต้องให้ความเคารพ ต้องทำพิธีไหว้ครูทุกปี บิดาของครูต่างคำเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูและตั้งขันครูให้กับหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ได้รับเชิญไป ช่วงเวลาที่จะทำพิธีไหว้ครูจะนิยมทำจัดในเดือน ๑๐ กับเดือน ๑๒ (ของไทยกับของไทใหญ่นับเดือนเหมือนกัน วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑ เป็นปีใหม่ของไทใหญ่) ประมาณเดือนกันยายน-ตุลาคม โดยจัดในวันดี ห้ามทำในวันเสีย (วันดี วันเสีย ดูได้จากปฏิทินไทใหญ่) ไม่จำเป็นต้องเป็นวันพฤหัสบดีเหมือนชาวไทย ความเชื่อของชาวไทใหญ่ที่มีต่อพระสุรสติอย่างหนึ่งที่ครูต่างคำยังยึดถือและปฏิบัติประจำคือการตั้งคน โทน้ำ (ภาษาไทใหญ่เรียกน้ำเต้า แต่ภาษาพื้นเมืองหรือคำเมืองทางเหนือเรียกน้ำตัน) เพื่อบูชาต่อพระสุรสติ ๑๒ นาง โดยการใส่น้ำไว้ในคนโท ๑๒ ใบ

ครูต่างคำกล่าวว่า ความเชื่อในเรื่องที่ว่า ผู้ที่สามารถเรียนศิลปะพื้นบ้านได้ต้องเป็นลูกคนเดียวหรือลูกคนสุดท้องเท่านั้น เป็นความเชื่อที่ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมา เพราะว่านกกิงกะห่า (กินรา + กินริ) นั้นเป็นสัตว์ในวรรณคดี มีลักษณะร่างกายครึ่งสัตว์ครึ่งมนุษย์ เป็นสัตว์อันเป็นมงคล ในบางครั้งญาติหรือครอบครัวอาจมีเคราะห์ เวลาเลียนแบบสัตว์อันเป็นมงคลนั้น จะทำให้ผู้เล่นคนนั้นหรือครอบครัวเสียหาย ความเชื่อดังกล่าวอาจจะทำให้ศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้สูญหายไป และถือเป็นความโชคดีของคนที่เป็นลูกคนสุดท้องจึงสามารถเรียนได้ สิ่งที่ครูต่างคำยังยึดถือและปฏิบัติอยู่คือข้อบังคับที่ต้องให้ผู้เรียนถือศีล ๕ และดำรงตนอยู่ในศีลธรรม (ต่างคำ จางยอด, สัมภาษณ์, ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

ภาพที่ ๔.๑๕๓ ขันครูสุรสติและปล้องอ้อยในแก้วน้ำ (ซ้าย)

ภาพที่ ๔.๑๕๔ น้ำเต้าหรือน้ำตัน บูชานางสุรสติ ๑๒ นาง จำนวน ๑๒ ที่ (ขวา)

แหล่งที่มา : รศ. ดร.บุษกร บินทสันต์, ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔

^{๕๘} พระยาสังฆาภิรมย์กล่าวไว้ในหนังสือเทวกำเนิดว่า “พระสร้สวดี เป็นชายาของพระพรหมา นามของพระสร้สวดี บางทีก็เรียกว่า พระพราหมิและถือว่าเป็นเจ้าแม่ ผู้อุปถัมภ์การศึกษา มีพระสิริรูปโสภาคีกายขาวผ่อง มีอาภรณ์แก้วขาว (เพชร) สวมรัดเกล้าน้อย ๆ อย่างงาม มีกร ๔ กร หัตถ์หนึ่งถือพิณ (เพราะถือกันว่าเป็นเจ้าแม่แห่งการดนตรีขับร้อง) หัตถ์หนึ่งถือคอกบัว หัตถ์หนึ่งถือถ้วยน้ำ (เพราะถือว่าเป็นเจ้าแม่แห่งน้ำ) หัตถ์หนึ่งถือคัมภีร์...และว่ากันว่าพระสร้สวดี เป็นผู้ริเริ่มคิดตั้งอักษร เทวนาครีและภาษาสันสกฤต ทั้งพอพระหทัยอุปถัมภ์ในทางอักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ด้วย” (๒๕๑๑-๒๑๐)

สรุปและวิเคราะห์ผล

จากการสัมภาษณ์ศิลปินคนตรีไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า ศิลปินผู้มีความเชี่ยวชาญด้านดนตรีและการแสดงมีอายุเฉลี่ยราว ๕๑ ปี ผู้สูงอายุที่เป็นศิลปินคนตรีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป มีเพียงหนึ่งในสามของศิลปินทั้งหมด ศิลปินส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ที่ได้อพยพจากรัฐฉานของประเทศพม่ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเชียงใหม่อย่างถาวร กระจายตัวกันตั้งรกรากอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ศิลปินบางคนได้รับสัญชาติเป็นคนไทยและมีบัตรประจำตัวประชาชนไทยแล้ว แต่ก็พบว่าศิลปินชาวปะโอและชาวล้านนาปะปนอยู่บ้าง ในส่วนที่ดำเนินการเก็บข้อมูล ได้แก่ อำเภอฝาง อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่อาย อำเภอหางดง อำเภอไชยปราการ และอำเภอเวียงแหง พบว่า คนตรีไทใหญ่ที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของจังหวัดเชียงใหม่คือ วงกลองกันยาว วงกลองมองเซิง และวงตอยฮอรัน นอกจากนี้ยังพบเครื่องดนตรีพิเศษคือ มอังกา และเต่งตุง หรือตั่งตุง หรือตั่งตุม คือเครื่องดนตรีที่ทำจากไม้ไผ่ ใช้เล่นในยามว่าง เมื่อตีหรือดีดแล้วสามารถฟังเป็นเสียงกลอง เสียงฆ้อง ดังที่ได้ยินในวงกลองมองเซิงและวงกลองกันยาว นอกจากนี้ด้านดนตรีแล้วพบว่ามี การแสดงที่วงดนตรีทั้งสามเข้าไปมีบทบาทในการบรรเลงประกอบ ได้แก่ การแสดงก้านก (เพื่อนนกิงกะหฺร่า) ก้าโต (เพื่อนโต) ก้าลาย (การต่อสู้ด้วยมือเปล่า) ก้าแลว (เพื่อนดาบ) และเพื่อนไต รวมถึงการแสดงลิเกจ๊าดไตอีกด้วย

ภูมิปัญญาด้านดนตรีผู้สูงอายุชาวไทยใหญ่พบว่า ส่วนมากมีติดตัวมากับผู้ที่ย้ายพามาจากรัฐฉานประเทศพม่า กล่าวคือ ก่อนอพยพมานั้น ได้เคยเรียนรู้ดนตรีและการแสดงไทใหญ่มาก่อนแล้ว และนำมาถ่ายทอดให้แก่ชาวไทยใหญ่รุ่นหลังในประเทศไทย และยังพบว่าผู้อพยพดังกล่าวบางส่วนก็ได้กลับไปเรียนรู้เพิ่มเติมในรัฐฉาน แล้วนำมาถ่ายทอดในกลุ่มสังคมของตน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ นอกจากจะเป็นศิลปินแล้ว ยังพบว่าพระ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสวัดก็มีบทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการเรียนการสอนขึ้นในบริเวณวัดด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่มีความผูกพันกับวัดเป็นอย่างยิ่ง และวัดถือเป็นศูนย์รวมของชาวไทยใหญ่สืบทอดกันมาตั้งแต่อยู่ในรัฐฉาน ดังตัวอย่างของครูต่างคำ จางยอด ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงของไทใหญ่ตั้งแต่อายุเพียง ๖ ขวบ ขณะบวชเรียนเป็นสามเณรอยู่วัดชอยกรุง เมืองจ๊อกแม รัฐฉาน ประเทศพม่า โดยเรียนกับเจ้าอาวาสวัดชื่อว่าลินคะซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านศิลปะของชาวไทยใหญ่ หลังจากทีครูต่างคำได้รับการถ่ายทอดความรู้กับเจ้าอาวาสจนมีความชำนาญในระดับหนึ่ง เจ้าอาวาสได้เชิญครูที่มีความสามารถในด้านศิลปะการแสดง เพื่อนนกิงกะหฺร่า เพื่อนโต เพื่อนเซิง เข้ามาสอนให้ และเมื่อครูต่างคำได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ก็ยังกลับไปศึกษาด้านดนตรีและการแสดงที่รัฐฉานอยู่พักหนึ่งซึ่งเป็นการเรียนรู้เพิ่มเติม และในกรณีของครูอ่อง ลุงทอน ศิลปินกลองกันยาว ประกอบอาชีพเป็นช่างทำกลอง เริ่มเรียนกลองกันยาวขณะที่เป็นลูกศิษย์วัดบ้านใหม่ เมืองหนอง รัฐฉาน ประเทศพม่า โดยเรียนจากพระซอที่มีความสามารถในด้านการตีกลองกันยาว โดยแรงบันดาลใจที่ทำให้อยากเรียนคือ ได้เห็นการบรรเลงกลองกันยาวในงานปอยต่าง ๆ ที่เข้ามาตีเล่นในวัด ทำให้เกิดความสนใจจึงเริ่มเรียนตีกลองกันยาว และเรียนการสร้างกลองกับพระซอซึ่งเป็นผู้มีความสามารถในเรื่องนี้ นอกจากนี้กรณีที่วัด แม่อาย

หลวง พระครูวิธานธรรมโสภณ เจ้าอาวาส ได้เป็นผู้อุปถัมภ์คนตรีพื้นเมือง โดยในวัดมีเครื่องดนตรี เช่น กลองก้นยาวและกลองมอชิง ซึ่งชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาจัดหาบริจาคให้ เจ้าอาวาสวัดอนุญาตให้ใช้สถานที่ในการฝึกซ้อมก่อนที่ศิลปินจะออกแสดงในงานปอยต่าง ๆ นอกจากนี้จะสนับสนุนในการให้สถานที่ฝึกซ้อมแล้ว ยังสนับสนุนให้มีการจัดประกวดวงกลองก้นยาว ประกวดพ็อน เป็นประจำทุกปีอีกด้วย

การที่วัดมีกลองก้นยาวอยู่นี้เกิดมาจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทใหญ่ที่ว่า การนำกลองก้นยาวไปถวายวัดจะเป็นกุศลแก่ผู้ถวายตามที่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้บอกกล่าวกันมา เมื่อมีเครื่องดนตรีอยู่แล้วจึงเป็นการสะดวกที่จะจัดการเรียนการสอนในบริเวณวัด เพราะไม่ต้องมีการขนย้าย ดังนั้น ปรากฏการณ์ของการฝึกหัดและฝึกซ้อมในวัดจึงเป็นเรื่องที่พบเห็นได้บ่อยในวัดของชุมชนชาวไทใหญ่

การเรียนรู้ด้านดนตรีภายในวัดนี้เนื่องจากชาวไทใหญ่นิยมพาบุตรหลานของตนมาฝากเป็นลูกศิษย์วัด นุ่งขาวห่มขาวอยู่ที่วัดก่อนเข้าพิธีบวชลูกแก้ว เมื่อเด็กและสามเณรเห็นกลอง มีความอยากรู้อยากเห็นจึงทดลองดีเล่นกัน ถึงเทศกาลงานบุญ เช่น งานปอยเข้าพรรษา ออกพรรษา งานปีใหม่ไทใหญ่ (สงกรานต์) มีการเล่นดนตรีและการแสดงต่าง ๆ เด็ก ๆ มีโอกาสได้ชมการแสดง ก็ลอกเลียนแบบและนำมาฝึกหัดตีกันเอง เมื่อผู้ใหญ่ที่มีความรู้ได้เห็นก็ช่วยแก้ไขแนะนำให้ จนมีเด็กหลายคนสามารถเล่นดนตรีได้เป็นอย่างดีและกลายเป็นศิลปินไปในที่สุด

ด้านการเรียนรู้ดนตรีนั้นพบว่ามีการเรียนรู้อย่างมุขปาฐะ มีการเรียนแบบตัวต่อตัวซึ่งปรากฏในการเรียนการอ่านธรรม เช่น ครูศรีมี พงศาสกุล จเรอ่านธรรม ได้ฝึกเรียนและอ่านธรรมกับสล่าจ่อตะ ซึ่งเป็นครูในหมู่บ้าน วิธีการเรียนรู้เรื่องการอ่านธรรมนั้น ครูจะอ่านเป็นตัวอย่างก่อนแล้วให้ศิษย์อ่านตามจากหนังสือภาษาไทย ทั้งครูตีบ วงป่า และครูอภิชัย สถาพร เรียนการอ่านธรรมตั้งแต่บวชเป็นสามเณรอยู่ที่รัฐฐานประเทศพม่า โดยมีครูบาปั่นติตะ เมืองหนอง จังหวัดดอยแหลม รัฐฐาน เป็นผู้สอน เริ่มต้นด้วยการหัดอ่านออกเสียงพยัญชนะไทใหญ่และภาษาบาลี หัดสะกดคำ หัดเขียน เมื่อเข้าใจหลักภาษาและความหมาย ครูบาปั่นติตะจะสอนให้อ่านบทเรียนแรก เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ด้านการอ่านธรรมนี้ต้องเรียนรู้กับครูอย่างละเอียด และกว่าจะจบอาจใช้เวลาหลายปี เพราะนอกจากจะต้องจดจำทำนองหลายทำนองแล้วยังต้องมีความรู้ในเรื่องความหมายของคำและเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นบทเรียนที่อ่านยาก ไม่เหมือนกับการเรียนดนตรีซึ่งศิลปินหลายท่านเรียนรู้โดยการเลียนแบบ ไม่มีการสอนอย่างเป็นทางการ กล่าวคือ เป็นการเรียนแบบครูพักลักจำ ไม่มีการเรียนรู้กับครูอย่างจริงจัง ศิลปินมีความรู้จากประสบการณ์ที่ได้เคยพบเห็นการแสดงของคนในครอบครัวหรือของศิลปินตามงานประเพณีต่าง ๆ แล้วนำมาฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ ศิลปินดนตรีหลายท่านมีความรอบรู้ในด้านการแสดงด้วย เช่น ครูผิว จิงนะ ได้เรียนดนตรีด้วยวิธีการลักจำ ต่อมาจึงมีผู้แนะนำแก้ไขให้ จึงสามารถบรรเลงกลองได้รวมทั้งการบรรเลงประกอบการแสดงในการพ็อนโต พ็อนนง และพ็อนดาบได้

ศิลปินดนตรีไทใหญ่ส่วนมากสามารถเล่นดนตรีได้หลายชนิด เช่น สามารถเล่นดนตรีได้ทั้ง ๓ ประเภท ได้แก่ วงดอยฮออร์น วงกลองมอชิง และวงกลองก้นยาว ซึ่งวงดนตรีทั้งสามนี้มีหน้าที่บรรเลงในงานประเพณีและงานบันเทิงต่าง ๆ ศิลปินบางท่านสามารถแสดงการพ็อนนง พ็อนดาบอันเป็นเอกลักษณ์

ของชาวไทยใหญ่ได้อีกด้วย สันนิษฐานว่า น่าจะสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้โดยการสังเกต จดจำ และเลียนแบบ นี้สามารถนำไปใช้เพิ่มพูนความรู้ในการเรียนเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกัน การที่ศิลปินสามารถแสดงได้ ก็เนื่องจากการติกลงกันยาว กลองมอชิง ใช้ประกอบการแสดงต่าง ๆ เมื่อศิลปินบรรเลงก็มีโอกาสได้เห็นการแสดงจึงจดจำและนำมาฝึกปฏิบัติ และเมื่อได้พบครูก็สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว จนสามารถแสดงได้ในที่สุด จากการศึกษาพบว่ามีศิลปินดนตรีชาวไทยใหญ่ที่มีความรู้ในด้านการแสดงด้วยหลายคน เช่น ครูสง่าคำ จางยอด ที่มีความสามารถทั้งดนตรีและการฟ้อนต่าง ๆ ครูหมู่หลังตะ พังบุญ พระเอกคณะลิเก จ้าไต ยอดแขงแลงใหม่ ที่สามารถเป่าปี่ฮ่อมได้ด้วย บางท่านเป็นทั้งนักแสดงและช่างทำเครื่องดนตรี เช่น พ่อครูพายเมือง ลายใส ครูอ่อง ลุงทอน

ส่วนเครื่องดนตรีพื้นบ้านคือมอชิงและเต่งตุงนั้นแม้เป็นเครื่องดนตรีที่เล่นกันยามฟ้อนคลายมาแต่อดีต แต่ก็ปรากฏว่ามีการพัฒนารูปแบบให้มีลีลาที่สวยงามนำมาแสดงโชว์ในงานเทศกาลต่าง ๆ ได้รับความสนใจแก่ผู้พบเห็นที่เป็นนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้วิจัยเองมีความรู้สึกสนใจเครื่องดนตรีชนิดนี้เป็นพิเศษ เพราะมีความเรียบง่ายในรูปลักษณะที่ปรากฏ แต่มีเสียงที่ซับซ้อนและมีการจัดระเบียบวิธีการเล่นให้สามารถเลียนเสียงของวงกลองมอชิงได้อย่างน่าอัศจรรย์ ปัจจุบันนับว่าเครื่องดนตรีเต่งตุงและมอชิงนี้ถือเป็นหนึ่งในความบันเทิงของชาวไทยใหญ่ในงานบุญต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

ศิลปินดนตรีชาวไทยใหญ่นอกจากจะมีบทบาทในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ทั้งในด้านดนตรีและการแสดง จะเห็น ได้จากการที่ศิลปินได้รับเชิญเป็นวิทยากรหรือฝึกสอนให้แก่เด็กนักเรียน นักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เมื่อศิลปินต้องสอนนักเรียนเป็นจำนวนมาก การเรียนการสอนก็มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สามารถสอนผู้เรียนจำนวนมากได้ ตัวอย่างที่พบในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ กรณีของครูบุญพบ วัฒนวงศ์^{๔๔} ศิลปินกลองกันยาว ดนตรีตอยฮอร์น ใช้วิธีการสอนโดยใช้โน้ตเพลงเขียนให้เด็กได้เรียน ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากผู้สันทัดใจในการเขียนโน้ต รวมทั้งการให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยพายัพในการบันทึกเทปการแสดง เพื่อเป็นสื่อการสอนให้กับผู้สนใจ การที่ศิลปินบางท่านเรียนรู้จากแผ่นบันทึกภาพและเสียง ล้วนแล้วแต่เป็นการปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงของกระแสเทคโนโลยี ซึ่งเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ความรู้ แต่ก็มีศิลปินที่ไม่เห็นด้วยกับการเรียนการสอนลักษณะนี้ ได้แก่ พ่อครูพายเมือง ลายใส ศิลปินอาวุโสผู้เชี่ยวชาญศิลปะชาวไทยใหญ่หลายแขนง และเป็นผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่ซึ่งเป็นที่ยกย่องของชุมชนบ้านเปียงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งกล่าวว่า แม้ศิษย์สามารถบันทึกการสอนได้ทุกอย่าง แต่ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งและถูกต้องเหมือนเรียนตัวต่อตัวกับครู เพราะครูจะสอนทำให้ดูและแก้ไขข้อผิดพลาดให้ศิษย์ได้ทันที และครูผู้สอนสามารถสอดแทรกความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมขณะเรียนตัวต่อตัวได้อีกด้วย การเรียนรู้โดยขาด

^{๔๔} จาก “แผนงานวิจัยผู้สูงอายุกับคลังทรัพยากรภูมิปัญญาไทยด้านดนตรีชาวไทยใหญ่ภาคเหนือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน” โดย บุญกร บิณฑสันต์ และคณะ (๒๕๕๔ : ๗)

ความใกล้ชิดกับครู ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจถึงประเพณี พิธีกรรมตามความเชื่อที่สั่งสมสืบต่อกันมาได้

จะเห็นได้ว่า การถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีไทใหญ่นี้มีลักษณะที่พบ ได้แก่ การเรียนแบบมุขปาฐะกับครู และการเรียนแบบครูพักลักจำ ซึ่งเป็นวิถีของการเรียนรู้แบบพื้นบ้านที่ปรากฏโดยทั่วไปในหลายท้องถิ่น และเนื่องด้วยงานบุญประเพณีต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดปี ดนตรีและการแสดงของชาวไทใหญ่จึงแทรกซึมอยู่ในปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวไทใหญ่ อันน่าจะเป็นเหตุให้ศิลปินหลายท่านมีความเชื่อมั่นว่า ศิลปะด้านดนตรีและการแสดงนี้จะไม่สูญหายไปตามกาลเวลาอย่างแน่นอน ซึ่งผู้วิจัยก็มีความเห็นสอดคล้องในเรื่องนี้ แต่อีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นนั้น สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากวัฒนธรรมการเคารพและเชื่อฟังผู้อาวุโสซึ่งถูกปลูกฝังส่งต่อกันมาทำให้เยาวชนมีความภาคภูมิใจในความเป็นชาวไทใหญ่สืบต่อจากบรรพบุรุษ จึงเกิดความตระหนักในการเรียนรู้วัฒนธรรมด้านดนตรีและการแสดงนี้ ดังจะเห็นได้จากการที่มีศิลปินอายุน้อย เช่น นางสาวปริญา แสกวาง ศิลปินพ็อนนาก และนายละหม่อง ลุงทุน ที่ต่างเรียนรู้ศิลปะแขนงนี้ด้วยความรักและตั้งใจที่จะสืบสานวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ให้คงอยู่ต่อไป

ในด้านพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้นั้น พบว่ามีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑. พิธีไหว้ครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ (รับชันครู)
๒. พิธีไหว้ครูก่อนการแสดง
๓. พิธีไหว้ครูประจำปี

พิธีไหว้ครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ (รับชันครู)

วัตถุประสงค์ของพิธีไหว้ครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์คือ การแสดงความเคารพต่อครูอาจารย์แต่โบราณที่ได้ให้ความรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านดนตรีไทใหญ่สืบต่อกันมา พร้อมทั้งเป็นการขออนุญาตครูเพื่อรับผู้ที่มาสมัครเรียนเข้าเป็นศิษย์ เป็นความเชื่อเรื่องการบอกกล่าวให้ครูทราบ ว่าวันนี้ได้มีผู้มาขอเรียน ขอให้ครูให้อนุญาตและอำนวยความสะดวกให้การเรียนของผู้ที่ต้องการเรียนนี้ประสบความสำเร็จ มีปัญญาเฉียบแหลม และปราศจากอุปสรรคใด ๆ

พิธีไหว้ครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ มีการปฏิบัติอย่างมีขั้นตอนคือ ผู้เรียนต้องนำเครื่องบูชาครูมามอบแก่ผู้สอน ตัวอย่างเช่น ครูประเดิม ส่างเสน ศิลปินกลองก้นยาว พ็อนดาบ พ็อนโต การต่อสู้อู้อู (หมัดมวย) ตำบลแม่नावาง อำเภอแม่อาว มอบเครื่องบูชาให้แก่ครูประกอบด้วยสิ่งของถึง ๒๓ อย่าง ได้แก่ มะพร้าว ๑ ลูก กล้วย ๓ หวี กล้วยดอกไม้ กล้วยหมากพลู รูปเทียนหอม ธงขาว ๑ ธง ธนบัตรขาว ๑ คัน เงิน ๑๗ บาท

ข้าวสาร ๓ ลิตร ผ้าขาว ๑ ฟืน กว้างยาว ๑-๒ สอก ผ้าแดง ๑ ฟืน กว้างยาว ๑-๒ สอก น้ำส้มป่อย น้ำหอม จันทน์ ๑ ขัน ข้าวเปลือก ๓๒ ลิตร และกรณีของลิกเจ้าดไต “คณะเจ้าคแซง แลงปิ่นอ่อน” ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว มีเครื่องบูชาในการรับเป็นศิษย์เพียง ๕ อย่าง คือ ข้าวตอก ดอกไม้ รูป ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม เงิน ๑๕๕ บาท ขั้นตอนของพิธีอาจจบเพียงแค่นี้ก็ถือว่าความเป็นศิษย์และครูได้เกิดขึ้นอย่างถูกต้องแล้ว

อย่างไรก็ตาม พบว่าศิลปินบางท่านมีการประพรมน้ำอบหรือน้ำส้มป่อยซึ่งใช้แทนน้ำมนต์แก่ศิษย์พร้อมให้โอวาทสั่งสอนคุณธรรมแก่ศิษย์ก่อนเสร็จสิ้นพิธี และพบว่าศิลปินบางท่านมีขั้นตอนการใช้ไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การอวง หรือการสักยันต์ ซึ่งชาวไทยใหญ่รวมถึงบรรดาศิลปิน นิยมอวงที่แขนหรือที่กลางกระหม่อม โดยใช้น้ำมนต์ที่ถูปลุกเสกว่าคาถาอวงให้ วัตถุประสงค์ของการอวงเพื่อให้เกิดความคงกระพันชาตรี และยังมีการอวงเมตตามหานิยม ให้คนชื่นชอบ ทั้งนี้เป็นการทำตามอย่างคนในรุ่นก่อน การอวงมีทั้งเป็นสีดำทั้งแขนหรือช่วงต้นขา หรืออวงลายสีดำเต็มตัว เพื่อแสดงถึงความเป็นชาย มีทั้งของดีติดตัวและมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้อง การอวงนิยมทำกันในหมู่ผู้แสดงฟ้อนดาบเพราะเชื่อว่าจะทำให้คมดาบไม่สามารถฟันเข้าเนื้อผู้อวงได้ อย่างไรก็ดี พบว่าการอวงนี้ไม่เป็นที่กล่าวถึงในการเรียนดนตรี แต่พบในผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงที่ใช้การต่อสู้อันเสี่ยงอันตรายต่อชีวิต จึงสันนิษฐานว่า การอวงเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ผู้แสดงมีความมั่นใจในการต่อสู้ว่าจะไม่เป็นอันตรายใด ๆ จึงทำให้ทำทางแสดงออกมาเป็นที่น่าประทับใจแก่ผู้ชม

ในการไหว้ครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ หรือเรียกว่า การรับขันครูหรือเดินครูนี้ มีข้อน่าสังเกตว่าคณะลิก เจ้าดไต ได้จัดให้มีการรับเดินครูแบบเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง ตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำมาไว้เป็นที่บูชาให้กับคณะนักแสดงเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยการส่งครูหลวงไปเข้าพิธีการรับขันครูกับครูเหวินนะ ซึ่งครูเหวินนะได้เตรียมไว้ให้ ขันบูชาครูประกอบด้วยของ ๑๔ อย่าง ได้แก่ มะพร้าวแห้ง ๑ ลูก รมข้าว ๔ คัน ธงขาว ๔ ธง กล้าย ๒ หวี ใบชา ๔ ห่อ รูป ๑ ดอก เทียนขาว ๕ เล่ม ใบสะเป่ (ใบหว่า) หรือยอดใบฝรั่ง ๑ ช่อ ผ้าขาว ๑ เมตร ๑ ฟืน ผ้าแดง ๑ เมตร ๑ ฟืน ข้าวสาร ๓ ลิตร กรวยดอกไม้สดสีขาว ๔ กรวย ประคำ ๑ พวง เงิน ๕๕๕ บาท (ผู้ไปรับขันครูเตรียมเพียงแคเงินจำนวนนี้ไปเท่านั้น) ขั้นตอนในการรับขันครู มักจะเริ่มต้นด้วยการจุดรูปเทียนกล่าวบูชาพระรัตนตรัย ครูจะท่องคาถา ให้พรแก่ศิษย์ แล้วคืนขันครูให้นำกลับมาไว้ที่ห้องครูที่บ้านของคณะลิก เมื่อได้รับขันกลับมา ก็จะนำไปตั้งบูชาครูบนหิ้งและนำน้ำเปล่า ๑ แก้ว บูชาวันทั้งเจ็ด (จันทร์-อาทิตย์) และจะมีการเปลี่ยนเครื่องบูชาให้ใหม่ โดยทำในช่วงปีใหม่ไทใหญ่ (ประมาณวันสงกรานต์) ศิลปินบางคณะถวายเครื่องบูชาด้วย ข้าวสุก ผลไม้ และน้ำ โดยเปลี่ยนทุกวัน ปฏิบัติเช่นเดียวกับที่ถวายให้พระพุทธรูปเจ้า เทวดา เทพารักษ์ ด้วยเชื่อว่าครูคือเทพชั้นสูง จึงต้องดูแลถวายของบูชาเป็นอย่างดี ในการเลือกวันจัดพิธีไหว้ครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์นี้ ศิลปินบางท่านมิได้กำหนดวันหรือฤกษ์ยามใด ๆ แต่ศิลปินบางท่านกำหนดให้เป็นวันพฤหัสบดี บางท่านกำหนดวัน โดยดูวันที่มีฤกษ์ดีตามปฏิทินของชาวไทยใหญ่

จากการศึกษายังพบอีกว่ามีศิลปินดนตรีที่มีความรู้ในเรื่องการสัคนธ์ เช่น ครูทองคำ ลุงอุง ศิลปิน ฟ็อนดาบ (กำลาย) และสล่าสัคนธ์ หรือสล่าสักลาย ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง ก็ประกอบพิธีรับขันครู แต่ต่างกันตรงที่ผู้เรียนการทำอาจจะต้องเรียนจนมีความเข้าใจก่อนจึงทำพิธีรับขันครูได้

การทำพิธีรับขันครูนี้จะทำให้ทั้งครูและศิษย์ต่างมีความสบายใจที่ได้ทำตามขนบที่สืบทอดต่อกันมาอย่างสมบูรณ์

อนึ่ง การเรียกเครื่องบูชาครู ๒ ชื่อ คือ ขันครู และเฟินครู ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกันคือหมายถึง เครื่องบูชาครู ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า คำว่าขันครูซึ่งพ้องกับคำที่ชาวล้านนาเรียกเครื่องบูชาครู อาจได้รับการ นำมาใช้แทนคำว่า เฟินครู ในภาษาไทยใหญ่ก็เป็นได้ เนื่องจากชาวไทใหญ่และชาวล้านนามีความสัมพันธ์กัน ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน และยังปรากฏว่ามีชาวล้านนาและชาวไทใหญ่สามารถเล่นทั้ง ดนตรีล้านนาและดนตรีไทใหญ่ได้ การผสมผสานวัฒนธรรมภาษาและดนตรีย่อมเกิดขึ้นได้จากการสังสรรค์ ของวัฒนธรรมทั้ง ๒ ฝ่าย

จากการศึกษาพบว่า มีศิลปินหลายท่านมิได้ผ่านพิธีไหว้ครูก่อนเริ่มเรียน ส่วนใหญ่ผู้ที่เรียนรู้ด้วย ตนเองหรือผู้ที่เรียนรู้โดยธรรมชาติกับสมาชิกในครอบครัวมักไม่ให้ความสำคัญกับพิธีนี้ เพราะการเรียน เกิดขึ้นโดยมิได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า เป็นแต่เพียงการเรียนแบบลัดจำหรือเลียนแบบจึงไม่มีครูพำสอน อย่างเป็นทางการ จึงไม่มีผู้ประกอบพิธีให้ หรือตนเองก็มิได้มีโอกาสดำเนินประกอบพิธีดังกล่าว ความรู้สึกถึง ความสำคัญในเรื่องนี้จึงไม่อยู่ในความคิด ในขณะที่เดียวกันก็ยังพบว่า แม้มีศิลปินที่ยึดถือการไหว้ครูก่อนเริ่ม เรียน ก็ยังมีศิลปินจำนวนหนึ่งที่กำหนดพิธีไหว้ครูด้วยวิธีเรียบง่าย เพียงการกล่าวบูชาระลึกถึงครู และยกมือ กราบไหว้ก็เป็นอันเสร็จพิธี ความแตกต่างเช่นนี้น่าจะขึ้นอยู่กับความเชื่อที่ศิลปินมีต่อขนบประเพณีที่ตนเอง ยึดถือ ผู้ที่มีความยึดถืออย่างเหนียวแน่นก็จะปฏิบัติตามขนบอย่างถูกต้อง ผู้ที่มีความเชื่อใจในเรื่องความเชื่อ นี้ก็จะปฏิบัติตามที่ตนคิดว่ามีความพอดีเท่าที่ตนจะทำได้ รวมถึงประสบการณ์และโอกาสของผู้เรียนว่ามี พื้นฐานมาอย่างไรก็จะส่งผลให้เกิดอุปสรรคของความเชื่อคือพิธีกรรมที่มีความแตกต่างกันไป

มีข้อสังเกตว่า ขั้นตอนของการไหว้ครูของศิลปินจะเริ่มต้นด้วยการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ก่อนการกล่าวบูชาครู และมีการให้พรแก่ศิษย์ บางท่านจบด้วยการสั่งสอนอบรมให้ศิษย์ตั้งอยู่ในศีลธรรมอัน ดีงาม และมีการกำหนดให้ศิษย์รักษาศีล ๕ และรักษาสัจวาจา ไม่ประพฤติชั่ว สะท้อนถึงอิทธิพลความเชื่อ ของศาสนาพุทธที่มีส่วนในขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับ การดำเนินชีวิตของชาวไทใหญ่ที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับประเพณีทางพุทธศาสนา

พิธีไหว้ครูก่อนการแสดง

ในการออกแสดงตามงานเทศกาลต่าง ๆ พบว่า ศิลปินดนตรีไทใหญ่มีความเชื่อในการประกอบพิธี ไหว้ครูก่อนแสดง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความเคารพสักการะครูผู้สั่งสอนที่ล่วงลับไปแล้วและสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ และบอกกล่าวให้ครูทราบถึงการเดินทางไปแสดง เป็นการขออนุญาตนำวิชาความรู้ของครูมาแสดงให้ปรากฏ เพื่อครูจะได้ดลบันดาลให้การแสดงราบรื่น ไม่ติดขัด และคุ้มครองให้ศิลปินเดินทางอย่างปลอดภัย การไหว้ครูก่อนเดินทางไปแสดงของศิลปินคนตรีไทใหญ่มักจัดขึ้นที่บ้านซึ่งมีเครื่องดนตรีอยู่ โดยทำพิธีแบบเรียบง่าย มีการจุดธูปเทียนบอกกล่าวครูว่าจะเดินทางไปแสดง ณ ที่ใด ศิลปินจะว่าคาถาเพื่อขอให้ครูช่วยอำนวยพรให้การแสดงประสบความสำเร็จ เป็นที่พึงพอใจของผู้ชม และยังปรากฏว่ามีศิลปินหลายท่านทำการว่าคาถาและใช้ดอกไม้ชุบน้ำส้มป่อย น้ำอบ น้ำมัน หรือน้ำมันต์ (อย่างใดอย่างหนึ่งหรือบางขณะใช้ผสมกัน) ประพรมลงบนเครื่องดนตรีทุกชิ้น เพื่อความเป็นสิริมงคล และเพื่อให้แน่ใจว่าครูจะช่วยดลบันดาลให้เครื่องดนตรีทุกชิ้นทำหน้าที่ได้ไม่ขาดตกบกพร่อง ส่งผลให้การแสดงเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชม

เรื่องความเชื่อในพิธีไหว้ครูก่อนแสดงนี้พบว่ามีการบูชาพระรัตนตรัยเป็นการเริ่มต้น และยังมีการบูชาพระสุรสติ หรือนางสุรสติ หรือพระสร้สวดิ ซึ่งเป็นชายของพระพรหม ถือว่าเป็นเจ้าแม่แห่งการดนตรีขับร้อง และเป็นเจ้าแม่แห่งน้ำ การบูชาพระสุรสติซึ่งศิลปินถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดง จะทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองในการแสดงที่ตนรำเรียน ดังที่ครูต่างคำ งามยอด ยังยึดถือและปฏิบัติประจำคือการตั้งคนโทน้ำ เพื่อบูชาต่อพระสุรสติ ๑๒ นาง โดยการใส่น้ำไว้ในคนโท ๑๒ ใบ ก็เนื่องมาจากความเชื่อในเรื่องที่ว่าพระสุรสติคือเจ้าแห่งการดนตรีขับร้อง และเป็นเจ้าแม่แห่งน้ำดังกล่าว และยังมีการบูชาเจ้าที่อีกด้วย ความเชื่อนี้ปรากฏในการตั้งเผินครูของคณะลิเกจ๊าดไต “คณะจ๊าดแขง แลงปีนอ่อน” ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว โดยจัดเป็น ๓ เผิน ได้แก่ เผินปราหรือเผินเจ้าพะล่า (เผินพระพุท) เผินนาง ๑๒ (เผินนางสุรสติ) เผินเจ้าน้ำเจ้านดิน (เผินเจ้าที่)

ในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับนางสุรสถินี้ ครูศรีมิ พงศาสกุล จเรอ่านธรรม เชื่อว่านางสุรสติ ๑๒ นาง มีชื่อว่า นางจันทราเทวี นางโกปาละเทวี นางจิตตะเทวี นางโอมะกะเทวี นางสุคะชะเทวี นางรามะเทวี นางนันทาเทวี นางสุนันทาเทวี นางมะโนหาราชเทวี นางกันทะพะเทวี นางพุกสะเทวี นางจันทะเทวี ดังนั้น การประกอบพิธีบูชาจึงมีของที่จัดเป็น ๑๒ ชุด เครื่องบูชานางสุรสติประกอบด้วย รูปของนางสุรสติ ชัน (พานบูชาครู) ดอกไม้สีขาว ข้าวสาร กล้วย มะพร้าว ผ้าแดง ผ้าขาว ธง ร่ม ดอกไม้สีขาว ธูป เทียน และน้ำเปล่า ๑๒ แก้ว

นอกจากนี้ยังพบว่า ศิลปินคนตรีไทใหญ่มีความเชื่อในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ในการไหว้ครูก่อนแสดงอีกด้วย ดังเช่นครูลิ้น จองแหลง หัวหน้าคณะลิเกไทใหญ่ จ๊าดไต ยอดแขงแลงใหม่ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จัดพิธีไหว้ครูก่อนแสดง โดยมีเครื่องบูชาประกอบด้วยสิ่งของ ๘ อย่าง ได้แก่ เทียนขาว ๓ เล่ม เทียนหลวง (เทียนเล่มใหญ่) ๑ เล่ม (สำหรับบูชาครู ต้องจุดต่อเนื่องตลอดการแสดง) รูป ๑๒ ดอก (บูชานางสุรสติ ต้องจุดธูปต่อเนื่องไม่ให้ดับตลอดการแสดง) ภาพนางสุรสติ น้ำมันหอยมะม่วง (น้ำมันผ่านพิธีปลุกเสกมนต์คาถาเมตตามหานิยม มีฤทธิ์ป้องกันสิ่งไม่ดีทั้งหลาย เช่น คุณไสย ภัยอันตรายต่าง ๆ) น้ำเปล่า ๑ แก้ว น้ำส้มป่อยผสมน้ำหอม ๑ แก้วใหญ่ ใบสะเป่ (ใบหว่า) ๑ แจกัน และยังมีส่วนของขันครู ซึ่งวางต่ำกว่ารูปพระพุทเจ้าเล็กน้อย ประกอบด้วยเครื่องบูชา ได้แก่ ข้าวเปลือก ๑ กระบุง ข้าวสาร ๑ กระละมัง

กล้วยดิบ ๒ หวี กล้วยหมากพลู (ทาปูนขาว) ๔ กล้วย กล้วยดอกกระดาศสีขาว ๔ กล้วย ผ้าแดง ยาว ๗ สอก ๑ ผืน ผ้าขาว ยาว ๒๐ สอก ๑ ผืน ธงขาว ๔ ธง ธงแดง ๒ ธง รูป ๒ ห่อ เทียน ๒ ห่อ ร่ม ๑ คัน มะพร้าวแห้ง ๑ ลูก ชา ๒ ห่อ ดินสอ ๑ แท่ง เงิน ๓๐๕ บาท ประคำ ๑ พวง ลำดับขั้นตอนการทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดง เริ่มด้วยการบูชาพระพุทธรูป นางสุรสติ เจ้าที่เจ้าทาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ จบลงด้วยการพรมน้ำส้มป่อยที่ โต๊ะบูชา นักแสดง เวที และนักดนตรีทุกคน

การประกอบพิธีไหว้ครูก่อนแสดงนี้ นับเป็นขวัญและกำลังใจของศิลปิน ดังสังเกตได้ว่าการต้องจุด เทียนหลวงบูชาครู และจุดรูป ๑๒ ดอกบูชานางสุรสติ อย่างต่อเนื่องไม่ให้เกิดตลอดการแสดง เป็นการทำให้ ศิลปินมีความมั่นใจว่า ครูและนางสุรสติจะปกป้องคุ้มครองตนให้สามารถแสดงตั้งแต่ต้นจนจบได้ด้วย ความเรียบร้อย สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่นเดียวกัน การบูชาเจ้าที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ก็เป็นความเชื่อที่มาจากพื้นฐานความกลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ถูกหล่อหลอมเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของ ชาวไทใหญ่ซึ่งสืบทอดต่อกันมาแต่อดีต

พิธีไหว้ครูประจำปี

การไหว้ครูประจำปีของศิลปินดนตรีไทใหญ่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณครูที่ได้ ให้ความรู้และได้ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครอง ทั้งช่วยอำนวยความสะดวกให้ศิลปินประสบความสำเร็จ ใช้วิชาความรู้ไป ทำมาหากินในการแสดงตลอดทั้งปี ศิลปินบางท่านจัดให้มีขึ้นเป็นประจำทุกปี แต่ก็มีบางท่านไม่จัดงานนี้ ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไป การกำหนดวันปรากฏว่ามีวันพฤหัสบดี ซึ่งศิลปินบางส่วนถือเป็นวันครู แต่ก็มี ศิลปินที่มีความเชื่อในวันดีวันเสียตามปฏิทินไทใหญ่ ไม่เลือกประกอบพิธีในวันนี้ เพราะวันพฤหัสบดีเป็น วันที่ ๕ ของสัปดาห์ (ชาวไทใหญ่นับวันอาทิตย์เป็นวันแรกของสัปดาห์) ไปตรงกับความเชื่อแต่โบราณที่ว่า “ห้าตก หกดี” เดือนที่จัดนั้นอาจเป็นสิงหาคม พฤศจิกายน หรือเดือนอื่น ๆ แล้วแต่ความเชื่อของศิลปินผู้จัด งาน ดังนั้น ข้อกำหนดในเรื่องวัน เดือน หรือฤกษ์ยามในการจัดงานนั้นจึงขึ้นอยู่กับความเชื่อและความ พึงพอใจของผู้จัดงานเป็นหลัก สถานที่จัดพิธีไหว้ครูประจำปีที่พบส่วนใหญ่จะจัดที่บ้านของศิลปิน ลาน กิจกรรมของหมู่บ้าน หรือที่วัดของชุมชนที่ศิลปินพำนักอยู่

ตัวอย่างการจัดพิธีไหว้ครูประจำปีที่จัดเต็มรูปแบบ ได้แก่ คณะลิเกไทใหญ่ จ้าดไต ยอดแสงแลง ใหม่ ของครูลิ้น จองแหลง ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง ซึ่งเลือกจัดพิธีไหว้ครูประจำปีในวันปีใหม่ของ ชาวไทใหญ่ ซึ่งตรงกับวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑ เป็นการบูชาครูในวัน ปีใหม่ โดยจัดพิธีที่วัดฟ้าเวียงอิน เริ่มบูชาครูตอนเช้าของวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ มีพ่อครูปายเมือง ลายใส เป็นผู้ประกอบพิธี การจัดเครื่องบูชาคล้ายกับที่ใช้ในพิธีไหว้ครูก่อนการแสดง ทั้งนี้การจัดหิ้งบูชา แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือบูชาพระพุทธรูป และบูชาครูหมอไต (นักปราชญ์ชาวไทใหญ่) ทั้ง ๘ ท่าน ได้แก่ เจ้า ธรรมาสะตั้งนะ เจ้าปิ้งหย่าพอกะ เจ้ากอหลี่ เจ้ากางเสื่อ เจ้าหน่อคำ เจ้านางคำกู่ เจ้าอมตย์โหลงเมืองหนอง

(อาหามาติ) เจ้าวรและ และครูหมอออดิยะแห่งเมืองสีป้อ ผู้ก่อตั้งเถลิงไทใหญ่ รวมทั้งบุชานางสุรสติด้วย ซึ่งการบุชานักปราชญ์ทั้ง ๘ นี้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เนื่องจากเถลิงไทใหญ่ต้องเล่นเรื่องราวที่เป็นวรรณกรรมไทใหญ่ที่หลากหลาย ดังนั้น นักปราชญ์คือผู้ที่มีความรอบรู้สรรพวิชาต่าง ๆ จึงได้รับการเคารพบูชาด้วยเช่นเดียวกับนางสุรสติที่ถือว่าเป็นเจ้าแห่งศิลปะการดนตรีก็ได้รับการเคารพบูชาไปพร้อมกัน และการที่ครูสิ้น จองเพลงและครูเต๊ยะ บุญมากกล่าวตรงกันว่า หัวหน้าผู้ประกอบพิธีกรรมต้องไม่กินเนื้อวัว เนื้อควาย เพราะเป็นสัตว์ที่มีบุญคุณ และต้องรักษาศีลนั้น แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูและความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น การกำหนดให้ผู้ที่เป็ประธานในพิธีนำกล่าวคาถาบูชาครูเป็นศิลปินผู้สูงอายุ และต้องรักษาตนอยู่ในศีล ๘ อย่างเคร่งครัด แสดงว่าศิลปินเถลิงไทใหญ่ให้ความสำคัญต่อพิธีไหว้ครูประจำปีเป็นอย่างยิ่ง จึงได้เตรียมการที่จะปฏิบัติอย่างดีที่สุดเพื่อตอบแทนผู้มีพระคุณทุกฝ่ายตั้งแต่พระรัตนตรัย ครูหมอโต และนางสุรสติ รวมถึงครูหมอออดิยะแห่งเมืองสีป้อ ผู้ก่อตั้งเถลิงไทใหญ่ ที่ขณะนับถือร่วมกันอีกด้วย

ในการจัดพิธีไหว้ครูประจำปีนี้ศิลปินบางท่านได้จัดให้มีพิธีขอขมาครูขึ้นด้วย ซึ่งครูตีบ วงปา และครูอภิชัย สถาพร ได้กล่าวถึงประเพณี “กั้นตอ” หรือ “การขอขมา” ว่าการขอขมานั้นถือเป็นประเพณีของชาวไทใหญ่ซึ่งมิได้ขอขมาเฉพาะครูดนตรีเท่านั้น แต่เป็นประเพณีการขอขมาทุกคนที่อาจเคยล่วงเกินไปในปีที่ผ่านมา เช่น การขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ การขอขมาพระสงฆ์ ขอขมาบิดามารดา นิยมทำพิธีในเดือน ๕ เมษายน (เหลินห้า) ตรงกับเทศกาลขึ้นปีใหม่สงกรานต์ และมีการสงน้ำพระที่วัดในตอนเย็น วันต่อมาจะรวมกลุ่มกันไปขอขมาพระสงฆ์ ญาติผู้ใหญ่ ผู้ที่เคารพนับถือที่หมู่บ้านอื่น ๆ ในละแวกใกล้เคียง ส่วนในเดือน ๑๑ (เหลินสิบเอ็ด) ตรงกับเทศกาลออกพรรษา ภายหลังทำบุญตักบาตรในตอนเช้า ในช่วงเย็นชาวไทใหญ่จะนำดอกไม้ ธูปเทียน ขนมข้าวต้ม ข้าวสุก และกับข้าวที่ห่อด้วยใบตอง ไปขอขมาบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่

การขอขมาครูดนตรีไม่จำเป็นต้องทำปีละครั้งเสมอไป ศิลปินบางท่านขอขมาบ่อยครั้ง เช่น ขอขมาเมื่อเสร็จสิ้นการเรียนการสอนฟ้อนดาบ ฟ้อนเชิงทุกครั้ง เพราะขณะฝึกหัดอาจพลาดล้มไป ทำให้ครูต้องเจ็บโดยมิได้ตั้งใจ การขอขมานี้ทำให้ผู้เรียนหรือผู้ที่เคยกระทำผิด ได้มีโอกาสขอโทษกรรม เพื่อจะได้ไม่มีบาปเวรติดตัวไป เพราะมีความเชื่อว่าเมื่อทำพิธีขอขมาลาโทษแล้วจะได้รับการให้อภัย จิตใจของผู้ขอขมาก็จะไม่มี ความกังวล ถือเป็นพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นผู้สำนึกถึงการกระทำของตนอันอาจมีผลกระทบต่อผู้อื่น และเป็นการสอนให้ผู้คนในชุมชนรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน นับเป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าและส่งผลให้เกิดความสุขสงบขึ้นในสังคม

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนของพิธีกรรมไหว้ครูทั้ง ๓ ลักษณะได้แก่ พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ หรือการรับขันครู พิธีกรรมไหว้ครูก่อนแสดง และพิธีกรรมไหว้ครูประจำปีของศิลปินดนตรีไทใหญ่ที่ปรากฏ มักเริ่มด้วยการกล่าวบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดา และครูอาจารย์ แล้วจึงต่อด้วยการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ อีกทั้งหลายคณะมีการตั้งวงเฝินครูให้อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าตำแหน่งที่ตั้งพระพุทธรูป แสดงถึงความเคารพสูงสุดที่ศิลปินดนตรีไทใหญ่มีต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของความเชื่อในพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาหลักของชาวไทใหญ่ที่ส่งผลมาสู่การดำเนินขั้นตอนและการจัดวางเครื่องบูชาในพิธีกรรมไหว้ครูทุกลักษณะดังกล่าว

นอกจากการจัดพิธีไหว้ครูประจำปีแล้ว พบว่ายังมีพิธีประจำปีที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียน ได้กินอากดังเช่น ครูศรีมิ พงศาสกุล จเรอ่านธรรม กล่าวถึงประโยชน์ของการกินอากจะทำให้มีสติปัญญาดี เรียนรู้เร็วจำได้แม่นยำ เสียงไพเราะ และจะมีชีวิตที่ดี มีความสุขความเจริญ ถ้าผู้กินปฏิบัติตนตามศีล ๕ ห้ามผิดศีลไหว้พระ ทำสมาธิ ในพิธีกินอากมีการตั้งเครื่องบูชาพระสุรัสดีหรือนางสุรัสดี วางไว้บนศาลเพียงตาซึ่งหันไปทางทิศตะวันออก บริเวณศาลมีการสานไม้ไผ่ และกั้นอาณาบริเวณมิให้สตรีเข้าไปยุ่งเกี่ยว แม้พิธีกินอากจะเกี่ยวข้องกับเรื่องไสยศาสตร์ แต่ก็พบว่ามีการทำพิธีสงฆ์ โดยการนิมนต์พระสงฆ์ ๑ รูป จุดธูปเทียนบูชาสมาทานศีล และรับศีล สวดมนต์ เสกเป่าคาถากินอากพร้อมตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้เสียงดี ปัญญาดี หาเงินทองได้คล่อง ค้าขายได้ดี มีโชคมีลาภ คนรักคนชอบ

ข้อที่น่าสังเกตในความเชื่อที่ไม่ให้สตรีเข้าไปเกี่ยวข้องกับพิธีกินอากนี้ พบว่าตรงกับข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงจับต้องกลองเพราะถือว่าเป็นของสูง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า การไม่ให้ผู้หญิงไปยุ่งเกี่ยวกับพิธีกินอากหรือการห้ามสัมผัสกลองนั้น เป็นเพราะศิลปินสมัยก่อนมีความเชื่อในไสยศาสตร์อย่างเหนียวแน่น หากผู้หญิงมาร่วมงานแล้วเกิดการพลั้งเผลอ นำผ้าถุงไปคลุมสิ่งของบูชาครูเข้า หรือมีรอบเดือนแล้วทำให้บริเวณพิธี แปรเปื้อนด้วยรอบเดือนที่ตามนัยของไสยศาสตร์จัดว่าเป็นของสกปรก อาจทำให้คาถาอาคมเสื่อมก็ว่าได้ อย่างไรก็ดี ปัจจุบันความเชื่อนี้ได้ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยผู้หญิงสามารถเรียนกลองและร่วมกินอากได้เช่นกัน น่าจะเป็นเพราะผู้หญิงได้รับอนุญาตให้เรียนรู้ศาสตร์แห่งการต่อสู้เช่นเดียวกับผู้ชาย เช่น การฟ้อนดาบ ฟ้อนปรนให้ผู้หญิงสามารถกินอาก หรืออากได้เพื่อเป็นการป้องกันอาวุธ คม หอก คมดาบ ขณะทำการแสดงนั่นเอง ปรากฏการณ์นี้เป็นวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมดนตรีและความเชื่อของศิลปินไทใหญ่ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการห้ามผู้หญิงตีกลองสะบัดชัย หรือกลองปฐาของชาวล้านนาในอดีต เพราะถือว่าการตีกลองเป็นเรื่องคนตรีสำหรับชายชาติ และกลองก็เป็นของศักดิ์สิทธิ์ ใช้ตีเพื่อบูชาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ มาแต่เดิม แต่ต่อมาก็มีการปรับเปลี่ยนยอมให้ผู้หญิงมาเรียนรู้ได้ในที่สุด

หากมองในด้านการคงอยู่ของวัฒนธรรมแล้วผู้วิจัยมีความเห็นว่า การปรับตัวทางด้านความเชื่อดังกล่าวเป็นการช่วยให้การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการตีกลองและการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว เช่น การฟ้อนดาบ ฟ้อนเชิง มีความแพร่หลายมากขึ้น โดยเฉพาะปัจจุบันนี้พบว่าการนำวิชาดนตรีพื้นเมืองของชุมชนเข้าไปบรรจุอยู่ในแผนการเรียนของโรงเรียนต่าง ๆ การให้สิทธิ์ในการเรียนเสมอกัน จะทำให้นักเรียนหญิงและชายมีโอกาสในการเรียนรู้ทั้งด้านดนตรีและวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน ข้อสำคัญคือทำให้เยาวชนมีความตระหนักถึงภูมิปัญญาของชาติพันธุ์ตนในอดีต และมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน เป็นการรักษาวรรณมรดกให้ดำรงอยู่คู่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาถึงเครื่องบูชาครูแล้วพบว่า มีองค์ประกอบคือเครื่องใช้สอยอุปโภคบริโภคที่นำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่ เช่น ข้าวสาร น้ำ หมากรุก ดินสอ เงิน ประคำ ผ้าขาว ผ้าสี กระจดาบ ฯลฯ และยังมีอีกส่วนหนึ่งซึ่งดูประหนึ่งเป็นเครื่องประดับประดา ได้แก่ ธงสีและร่ม ซึ่งการที่ศิลปินจัดหามาบูชาครูด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคดังกล่าว เป็นการปฏิบัติตามความเชื่อสืบต่อกันมาว่า ครูและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ศิลปินเคารพบูชาจะสามารถนำสิ่งของเหล่านี้ไปกินไปใช้ในภพที่ดำรงอยู่ได้ดังเช่นขณะที่มีชีวิตอยู่ จากการ

สังเกตพบว่าไม่ปรากฏเครื่องดื่มน้ำประเภทสุรายาสูบซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพในชั้นครูของศิลปินไทใหญ่นี้แต่อย่างไร ซึ่งแตกต่างจากเครื่องบูชาครูหรือขันตั้งของศิลปินดนตรีล้านนา ศิลปินดนตรีอีสาน และศิลปินภาคกลาง ศิลปินภาคใต้ ซึ่งมักปรากฏว่ามีการนำสุรามาเป็นส่วนประกอบในเครื่องบูชาครูอยู่เสมอ โดยอ้างว่าการบูชาครูด้วยสุราจะทำให้ครูพึงพอใจ และจะทำให้วงดนตรีแสดงออกอย่างเป็นที่สนุกสนานแก่ผู้ชม แต่ศิลปินไทใหญ่มักกล่าวถึงการอบรมสั่งสอนของครูต่อศิษย์ว่าจะเน้นย้ำในเรื่องรักษาศิล ๕ การดำรงตนอย่างมีสติ มีคุณธรรม ดังนั้น การทำพิธีกรรมไหว้ครูของไทใหญ่โดยใช้เครื่องบูชาครูที่ปราศจากสิ่งที่เป็นอบายมุขจึงเป็นภาพสะท้อนที่เน้นย้ำถึงความตั้งมั่นในคุณธรรมที่ครูพร่ำสอนต่อศิษย์ ดังนั้น จึงไม่มีเหตุอันควรที่จะใช้เหล้าบหรี่มาเป็นเครื่องบูชาครู เพราะจะเป็นตัวอย่างที่ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ครูได้อบรมสั่งสอนศิษย์ไว้ เครื่องบูชา ได้แก่ ธง และร่มหรือฉัตร นั้นมีความหมายถึงความเคารพที่ศิษย์มีต่อครูและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ศิลปินนับถือ เพราะเป็นของประดับของผู้ทรงศักดิ์ เช่น กษัตริย์ หรือใช้กับผู้ที่เข้าวาชเป็นสามเณรหรือพระตามความเชื่อของชาวไทใหญ่

ดนตรีไทใหญ่มีการถ่ายทอดความรู้ในลักษณะที่เป็นไปโดยธรรมชาติ ผ่านปรากฏการณ์ประเพณีพิธีกรรมงานปอยของชาวไทใหญ่ ศิลปินส่วนใหญ่เริ่มรู้จักเครื่องดนตรีจากการได้ชมการแสดงดนตรีในงานประเพณีต่าง ๆ ตามขบวนแห่ ในวัด หรือตามลานกิจกรรมของหมู่บ้าน หากศิลปินเกิดในครอบครัวนักดนตรีก็จะมีประสบการณ์ตรงจากการรู้เห็นตั้งแต่เกิด การเรียนรู้มักเริ่มด้วยการทดลองหยิบจับเครื่องดนตรีแล้วฝึกหัดด้วยตัวเอง โดยการลอกเลียนแบบจากการแสดงที่ตน ได้พบเห็นและต่อมาเข้าร่วมแสดงและเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กันจนสามารถบรรเลงได้อย่างเชี่ยวชาญ บ้างก็ลองฝึกทดลองถูก และต่อมาได้รับคำแนะนำจากผู้มีประสบการณ์ก็สามารถปฏิบัติได้ ส่วนในด้านการแสดง เช่น ลิเกไทใหญ่ พิณนก พิณโต พิณลาย นั้น รูปแบบการถ่ายทอดมีกระบวนการที่ซับซ้อนกว่าการเรียนรู้เครื่องดนตรี กล่าวคือ ผู้เรียนต้องผ่านการเรียนรู้แบบมุขปาฐะ คือเรียนตัวต่อตัวจากครู และต้องผ่านพิธีกรรมไหว้ครูเพื่อขอเป็นศิษย์ และเรียนรู้พิธีกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงควบคู่กันไป ในบริเวณวัดอันเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา และเป็นศูนย์กลางในการจัดงานประเพณีของชาวไทใหญ่ มักจะมีพระเป็นผู้ให้การสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ด้านดนตรีรวมทั้งด้านพิธีกรรม เช่น พิธีไหว้ครู พิธีกินอง พิธีกรรมดังกล่าวมาจากพื้นฐานความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อตามหลักพุทธศาสนาและความเชื่อทางไสยศาสตร์

สิ่งที่ปรากฏชัดในกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมไทใหญ่ คือ การรวมกลุ่มกันของศิลปินในแถบอำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด และอำเภอไชยปราการ ผ่านชมรมแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ ซึ่งมีพลังขับเคลื่อนทั้งในด้านการแพทย์และด้านวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ผู้สูงอายุชาวไทใหญ่มีบทบาทในการให้คำปรึกษาด้านประเพณีพิธีกรรมเพื่อจัดเตรียมงานเทศกาลต่าง ๆ ตามขนบโบราณ ความเชื่อของชาวไทใหญ่ผูกติดกับความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น เห็นได้จากข้อห้ามและข้อปฏิบัติในวัฒนธรรมดนตรีจะมีความสัมพันธ์กับหลักศีล ๕ ในพุทธศาสนา คือ การไม่ฆ่าชีวิต ไม่ลักทรัพย์ ไม่ผิดลูกเมีย ไม่โกหก ไม่ดื่มสุรา โดยเฉพาะในอำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด และอำเภอไชยปราการ ศิลปินที่ได้รับการสักยันต์จะได้รับการถ่ายทอดข้อปฏิบัติของศีล ๕ ให้ยึดถือเป็นสัจจะจากครูผู้ศิษย์อย่างเคร่งครัด นอกจากนี้พบว่า ศิลปินดนตรีไทใหญ่บางท่านมี

บทบาทในด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งส่งผลให้คนรีไทใหญ่ได้รับการสนับสนุนให้มีบทบาทในกิจกรรมของท้องถิ่นมากขึ้น การให้ความสำคัญแก่ภูมิปัญญาผู้สูงอายุของชาวไทใหญ่ ปรากฏในการที่ผู้สูงอายุมักได้รับเชิญให้เป็นผู้ดำเนินการปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ศิลปินอาวุโสมีบทบาทมิใช่เพียงแค่การถ่ายทอดความรู้ แต่มีบทบาทในการเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ด้านพิธีกรรมและความเชื่อดังกล่าวอีกด้วย คลังทรัพยากรภูมิปัญญาของศิลปินอาวุโสชาวไทใหญ่จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีและการแสดงของชาวไทใหญ่ให้คงอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้

บทที่ ๕

ลักษณะและความหมายของกลองก้นยาวในวัฒนธรรมดนตรี
ชาวไทยใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรประพิทร์ เผ่าสวัสดิ์

สารบัญบทที่ ๕

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๕ สัญลักษณ์และความหมายของกลองก้นยาวในวัฒนธรรม.....	พ๑
ดนตรี ชาวไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่	
๕.๑ การแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดเชียงใหม่.....	พ๒
๕.๒ บริบทและภูมิหลังของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่.....	พ๑๐
๕.๓ ความสำคัญของกลองก้นยาว.....	พ๑๓
๕.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับกลองก้นยาว.....	พ๑๔
๕.๖ ลักษณะทางกายภาพของกลองก้นยาว.....	พ๑๕
๕.๗ สัดส่วนและการใช้สัญลักษณ์ตกแต่งกลองก้นยาวในจังหวัดเชียงใหม่.....	พ๒๓
๕.๘ สรุปท้ายบท.....	พ๑๖๑

สารบัญภาพบทที่ ๕

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ ๑ เครื่องดนตรีประกอบการตีกลองก้นยาวในขบวนแห่งานปอยต่าง ๆ	พ๑๔
ภาพที่ ๒ การสะพายกลองก้นยาวในงานสงกรานต์ปีพ.ศ. ๒๕๕๓ จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	พ๑๖
ภาพที่ ๓ ภาพส่วนประกอบของกลองก้นยาว.....	พ๑๘
ภาพที่ ๔ ภาพเล็บช้าง กลองก้นยาว วัดกองลม อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่	พ๑๕
ภาพที่ ๕ ภาพเล็บช้าง กลองก้นยาว วัดนันทิยาราม อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	พ๑๕
ภาพที่ ๖ ภาพเล็บช้าง กลองก้นยาว วัดห้วยเป้า อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	พ๑๕
ภาพที่ ๗ ภาพเล็บช้าง กลองก้นยาว วัดห้วยไส้ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	พ๑๕
ภาพที่ ๘ อุปกรณ์สำหรับทำกลองก้นยาวของครูปอย วาวคำ.....	พ๑๒๐
ภาพที่ ๙ ลีวของช่างจิ้ง มูซอຍ วัดปางควาย อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่.....	พ๑๒๑
ภาพที่ ๑๐ ส่วนปลายค้ำจับบัน โพรงของช่างจิ้ง มูซอຍ วัดปางควาย อำเภอเวียงแหง.....	พ๑๒๒
ภาพที่ ๑๑ ครูจิ้ง มูซอຍกำลังใช้ไม้เขียนเนื้อไม้ที่ขุดออกจากโพรงหน้ากลองก้นยาว.....	พ๑๒๒
ภาพที่ ๑๒ ครูจิ้ง มูซอຍกำลังใช้ไม้ไม้ตอกลิ่วกระเทาะเปิดหน้าไม้ด้านนอก.....	พ๑๒๓
ภาพที่ ๑๓ แผนที่อำเภอฝาง.....	พ๑๒๓
ภาพที่ ๑๔ วัดม่วงคำ.....	พ๑๒๔
ภาพที่ ๑๕ กลองก้นยาวประจำวัดใบที่ ๑.๒ และใบที่ ๓	พ๑๒๕
ภาพที่ ๑๖ วัดจองแป้น.....	พ๑๒๖
ภาพที่ ๑๗ กลองประจำวัดใบที่ ๑ วัดจองแป้น.....	พ๑๒๗
ภาพที่ ๑๘ กลองประจำวัดใบที่ ๒ และ ๓ วัดจองแป้น.....	พ๑๒๘
ภาพที่ ๑๙ กลองก้นยาวประจำวัดคันทรง.....	พ๑๓๐
ภาพที่ ๒๐ กลองประจำวัดโพธิ์ทอง.....	พ๑๓๑
ภาพที่ ๒๑ กลองใบที่ ๑ กลองประจำวัดแม่อาฮหลวง.....	
ภาพที่ ๒๒ กลองใบที่ ๒ และ ๓ กลองประจำวัดแม่อาฮหลวง	
ภาพที่ ๒๓ กลองก้นยาวคุณครูทองคำ ลุงอุง	
ภาพที่ ๒๔ กลองก้นยาวประจำวัดเมืองหนอง	
ภาพที่ ๒๕ ทางเข้าวัดหมอกเปา	
ภาพที่ ๒๖ กลองก้นยาวใบที่ ๑ ของวัดหมอกเปา	
ภาพที่ ๒๗ กลองก้นยาวใบที่ ๒ ของวัดหมอกเปา	

- ภาพที่ ๒๘ ป้ายวัดธรรมเจริญ
- ภาพที่ ๒๙ กลองก้นยาวและมองประจำวัดธรรมเจริญ
- ภาพที่ ๒๙ วัดใหม่หมอกจ้าม
- ภาพที่ ๓๐ ภาพกลองก้นยาวในพิพิธภัณฑ์วัดใหม่หมอกจ้าม
- ภาพที่ ๓๑ ชุ่มประตู่ทางเข้าวัดภวานานิมิตร
- ภาพที่ ๓๒ เสาค้ำชุ่มประตู่เป็นรูปกลองก้นยาว
- ภาพที่ ๓๓ เสาค้ำเพงเป็นรูปกลองก้นยาว
- ภาพที่ ๓๔ เสาพระอุโบสถเป็นรูปกลองก้นยาว
- ภาพที่ ๓๕ กลองก้นยาววัดภวานานิมิตรใบที่ ๑
- ภาพที่ ๓๖ กลองก้นยาววัดภวานานิมิตรใบที่ ๒
- ภาพที่ ๓๗ กลองก้นยาววัดภวานานิมิตรใบที่ ๓
- ภาพที่ ๓๘ กลองก้นยาวใบที่ ๑ บ้านครูปอย วาวคำ
- ภาพที่ ๓๙ กลองก้นยาวใบที่ ๒ บ้านครูปอย วาวคำ
- ภาพที่ ๔๐ กลองใบที่ ๓ บ้านลุ่มปอย วาวคำ
- ภาพที่ ๔๑ กลองก้นยาวใบที่ ๔ บ้านคุณครูปอย วาวคำ
- ภาพที่ ๔๒ กลองใบที่ ๓ บ้านครูโต๊ะ ลุงยอด
- ภาพที่ ๔๓ สำนักสงฆ์วัดสินชัยใหม่พัฒนา
- ภาพที่ ๔๔ กลองก้นยาวประจำสำนักสงฆ์สินชัยใหม่พัฒนา
- ภาพที่ ๔๕ เหวกลองก้นยาวลงลายสีและสัญลักษณ์ธงชาติรัฐฉาน
- ภาพที่ ๔๖ กลองก้นยาวบ้านนายกุงหมา แซ่หลิว
- ภาพที่ ๔๗ ป้ายวัดปางควาย
- ภาพที่ ๔๘ กลองก้นยาวใบที่ ๑ ของวัดปางควาย
- ภาพที่ ๔๙ กลองก้นยาวใบที่ ๒ ของวัดปางควาย
- ภาพที่ ๔๙ กลองก้นยาวใบที่ ๓ ของวัดปางควาย
- ภาพที่ ๕๐ ไหกลองก้นยาวใบที่ ๔ ของวัดปางควาย
- ภาพที่ ๕๐ ไหกลองและหวกกลองใบที่ ๔ ของวัดปางควาย
- ภาพที่ ๕๒ ชุ่มประตู่เข้าวัดเวียงแหง
- ภาพที่ ๕๓ กลองประจำวัดใบที่ ๑ วัดเวียงแหง
- ภาพที่ ๕๔ กลองก้นยาวใบที่ ๓ ของวัดปางควาย
- ภาพที่ ๕๕ กลองก้นยาวใบที่ ๑ ของบ้านพ่อครูปายเมือง ลายใต้

- ภาพที่ ๕๖ กลองก้นยาวใบที่ ๒ ของบ้านพ่อครูปายเมือง ลายใส
- ภาพที่ ๕๗ ภาพกลองก้นยาวของคณะลิเกไทใหญ่ ข้าดโดย ยอดแซงแลงใหม่
- ภาพที่ ๕๘ ป้ายวัดกงลม
- ภาพที่ ๕๙ กลองก้นยาววัดกงลม
- ภาพที่ ๖๐ ป้ายวัดห้วยไคร้
- ภาพที่ ๖๑ พระธาตุวัดห้วยไคร้
- ภาพที่ ๖๒ ไหกลองใบที่ ๑ ของวัดห้วยไคร้
- ภาพที่ ๖๓ กลองใบที่ ๑ และ ๒ ของวัดห้วยไคร้
- ภาพที่ ๖๔ กลองก้นยาวใบที่ ๓ ของวัดห้วยไคร้
- ภาพที่ ๖๕ ศาลาเก็บกลองก้นยาว วัดมะกายอน อำเภอเวียงแหง
- ภาพที่ ๖๖ ไหกลองและเอวกลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดห้วยไคร้
- ภาพที่ ๖๗ ภาพเล็บช้างกลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดห้วยไคร้
- ภาพที่ ๖๘ ภาพเอวกลองใบที่ ๑ วัดห้วยไคร้
- ภาพที่ ๖๙ กลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดห้วยไคร้
- ภาพที่ ๗๐ กลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดห้วยไคร้
- ภาพที่ ๗๑ หนังสือและไหกลองก้นยาวใบที่ ๓
- ภาพที่ ๗๒ ภาพเอวกลองก้นยาวใบที่ ๓ วัดห้วยไคร้
- ภาพที่ ๗๓ ป้ายวัดฟ้าเวียงอินทร์
- ภาพที่ ๗๔ ศาลาวัดฟ้าเวียงอินทร์
- ภาพที่ ๗๕ ทางขึ้นมัสการพระเจดีย์วัดฟ้าเวียงอินทร์
- ภาพที่ ๗๖ กลองก้นยาวประจำวัดฟ้าเวียงอินทร์
- ภาพที่ ๗๗ กลองก้นยาววัดเปียงหลวง
- ภาพที่ ๗๘ ไหกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดเปียงหลวง
- ภาพที่ ๗๙ เอวกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดเปียงหลวง
- ภาพที่ ๘๐ กลองก้นยาวใบที่ ๓ ประจำวัดเปียงหลวง
- ภาพที่ ๘๑ ป้ายวัดศรีเมืองหมอก
- ภาพที่ ๘๒ กลองก้นยาวใบที่ ๑ และ ๒ วัดศรีเมืองหมอก
- ภาพที่ ๘๓ ไหกลองใบที่ ๑
- ภาพที่ ๘๔ ไหกลองใบที่ ๒
- ภาพที่ ๘๕ การตกแต่งฐานกลองก้นยาวใบที่ ๑
- ภาพที่ ๘๖ การตกแต่งฐานกลองก้นยาวใบที่ ๒
- ภาพที่ ๘๗ การตกแต่งเอวกลองใบที่ ๑ (ซ้าย)

- ภาพที่ ๘๘ การตกแต่งเอวกลองก้นยาวใบที่ ๒
- ภาพที่ ๘๙ วัดหนองกอกคำ
- ภาพที่ ๙๐ กลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดหนองกอกคำ
- ภาพที่ ๙๑ ไหกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดหนองกอกคำ
- ภาพที่ ๙๒ เอวกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดหนองกอกคำ
- ภาพที่ ๙๓ ป้ายวัดสามปู
- ภาพที่ ๙๔ กลองก้นยาววัดสามปู
- ภาพที่ ๙๕ การตกแต่งเอวกลองด้วยแถบสีแดง คาดขาวและลายจุดที่บสีขาว
- ภาพที่ ๙๖ กลองก้นยาว ๒ ใบ และฆ้องประจำวัดม่วงเครือ
- ภาพที่ ๙๗ ไหกลองก้นยาวใบที่ ๑
- ภาพที่ ๙๘ ภาพเอวกลองก้นยาวใบที่ ๑
- ภาพที่ ๙๙ ไหกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดม่วงเครือ
- ภาพที่ ๑๐๐ ตัวกลองและเอวกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดม่วงเครือ
- ภาพที่ ๑๐๑ ป้ายวัดศรีดอนชัย (ม่วงป้อก)
- ภาพที่ ๑๐๒ กลองก้นยาวประจำวัดศรีดอนชัยมีอยู่ ๒ ใบพร้อมด้วยฆ้องราว ๑ ชุด
- ภาพที่ ๑๐๓ การตกแต่งเอวกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดศรีดอนชัย
- ภาพที่ ๑๐๔ กลองก้นยาวบ้านคุณครูนิ ลุงวิชะ
- ภาพที่ ๑๐๕ กลองก้นยาวบ้านคุณครูนิ ลุงวิชะ
- ภาพที่ ๑๐๖ กลองก้นยาวใบที่ ๑ เก็บไว้ใต้ถุนศาลา วัดนันทิยาราม
- ภาพที่ ๑๐๗ กลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดนันทิยาราม
- ภาพที่ ๑๐๘ รุกันกลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดนันทิยาราม
- ภาพที่ ๑๐๙ ไหกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดนันทิยาราม
- ภาพที่ ๑๑๐ ชุ่มประตู่วัดห้วยเป้า
- ภาพที่ ๑๑๑ กลองก้นยาวของวัดห้วยเป้า
- ภาพที่ ๑๑๒ ป้ายวัดห้วยไต้
- ภาพที่ ๑๑๓ กลองก้นยาวใบที่ ๑ และ ใบที่ ๒ วัดห้วยไต้
- ภาพที่ ๑๑๔ การควั่นปล้องลูกแก้วของเอวกลองและลำตัวตัวกลองส่วนล่าง
- ภาพที่ ๑๑๕ ภาพป้ายวัดนาหวาย
- ภาพที่ ๑๑๖ กลองก้นยาวใบที่ ๑
- ภาพที่ ๑๑๗ กลองก้นยาวใบที่ ๔, ใบที่ ๓ และ ใบที่ ๒
- ภาพที่ ๑๑๘ กลองก้นยาวใบที่ ๕ ของวัดนาหวาย
- ภาพที่ ๑๑๙ แท้กลองก้นยาวใบที่ ๕ ของวัดนาหวาย

- ภาพที่ ๑๒๐ ป้ายวัดอรุณโชนทชัย
- ภาพที่ ๑๒๑ ลานวัดด้านหน้า
- ภาพที่ ๑๒๒ ใต้ถุนศาลาที่สอนหนังสือเณรและเด็กในอุปถัมภ์ของศูนย์ศึกษา
- ภาพที่ ๑๒๓ กลองก้นยาววัดอรุณโชนทชัยใบที่ ๑
- ภาพที่ ๑๒๔ กลองก้นยาวใบที่ ๒ และ ๓
- ภาพที่ ๑๒๕ ไหกลองก้นยาวใบที่ ๔ วัดอรุณโชนทชัย
- ภาพที่ ๑๒๖ ฐานหรือเท้ากลองก้นยาวใบที่ ๕ วัดอรุณโชนทชัย
- ภาพที่ ๑๒๗ ศาลาวัดเวฬุวัน
- ภาพที่ ๑๒๘ กลองก้นยาวประดับกระจกสี วัดเวฬุวัน
- ภาพที่ ๑๒๙ การประดับลายกระจกสีบนกลองก้นยาว วัดเวฬุวัน
- ภาพที่ ๑๓๐ กลองก้นยาวบ้านนางจ๋ามเงิน ฝัฟวง
- ภาพที่ ๑๓๑ กลองก้นยาวและชุดฆ้อง ฉาบ บ้านนางจ๋ามเงิน ฝัฟวง
- ภาพที่ ๑๓๒ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสมคิต จองลือ
- ภาพที่ ๑๓๓ กลองก้นยาวใบที่ ๑ และ ๒ ของบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสมคิต จองลือ
- ภาพที่ ๑๓๓ กลองก้นยาวบ้านคุณครูหนอกคำ (ไม่ทราบนามสกุล)
- ภาพที่ ๑๓๔ กลองก้นยาวใบที่ ๑, ๒, และ ๓ บ้านคุณลุงยั้ง จองกอน
- ภาพที่ ๑๓๕ กลองก้นยาวโบราณ ณ โสงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา
- ภาพที่ ๑๓๖ หูหึ่งและการร้อยหนังสาย
- ภาพที่ ๑๓๗ ลักษณะรูปทรงของไหกลองโบราณ
- ภาพที่ ๑๓๘ เล็บข้างกลองก้นยาวโบราณ
- ภาพที่ ๑๓๙ การควั่นปล้องจากเล็บข้างทอดลงสู่เอวกลอง
- ภาพที่ ๑๔๐ เอวกลองโบราณ
- ภาพที่ ๑๔๑ ก้นกึ่งของกลองก้นยาวโบราณ
- ภาพที่ ๑๔๑ กลองก้นยาวใบที่ ๒ ของโสงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา
- ภาพที่ ๑๔๒ กลองก้นยาวใบที่ ๓ ของโสงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา
- ภาพที่ ๑๔๓ ป้ายวัดโสภาราม (หัวฝาย)
- ภาพที่ ๑๔๔ กลองก้นยาวประจำวัดโสภารามทั้ง ๔ ใบ
- ภาพที่ ๑๔๕ อักษรการลงอ่างด้านในของหน้าหน้ากลองก้นยาววัดโสภาราม ใบที่ ๑
- ภาพที่ ๑๔๖ กลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดโสภาราม
- ภาพที่ ๑๔๗ กลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดโสภาราม
- ภาพที่ ๑๔๘ กลองก้นยาวใบที่ ๓ ของวัดโสภาราม
- ภาพที่ ๑๔๙ การประดับตกแต่งเอวกลองก้นยาวใบที่ ๔

ภาพที่ ๑๕๐ ทางเข้าวัดป่าแดด

ภาพที่ ๑๕๑ ภาพลานวัดป่าแดด

ภาพที่ ๑๕๒ ไหล่คลองวัดป่าแดดแก่นที่ ๑

ภาพที่ ๑๕๓ เหวกลองวัดป่าแดดแก่นที่ ๑

ภาพที่ ๑๕๔ ภาพป้ายวัดจำลอง

ภาพที่ ๑๕๕ พระอุโบสถวัดจำลอง

ภาพที่ ๑๕๖ กลองก้นยาวแกะสลัก วัดจำลอง

ภาพที่ ๑๕๗ ปากน้ำกลองก้นยาวที่ไม่ได้หุ้มหนังขึ้นหน้ากลอง วัดจำลอง

ภาพที่ ๑๕๘ ไหล่คลองที่ชำรุดของวัดจำลอง

ภาพที่ ๑๕๙ ลายแกะสลักที่ปรากฏใบกลองก้นยาว

ภาพที่ ๑๖๐ เล็บข้างของกลองก้นยาวโบราณแกะสลัก วัดจำลอง

ภาพที่ ๑๖๑ การแกะสลักหุ่นกลองจนถึงปลายลำโพงกลองก้นยาว วัดจำลอง

ภาพที่ ๑๖๒ ป้ายวัดติยะสถานไทยใหญ่ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๑๖๓ กลองประจำวัดติยะสถานไทยใหญ่ใบที่ ๑

บทที่ ๕

สัญลักษณ์และความหมายของกลองกันยาวในวัฒนธรรมดนตรี ชาวไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่

ภูมิปัญญาในการสร้างเครื่องดนตรีของชาวไทใหญ่ได้รับการสืบทอดต่อเนื่องสำคัญประการหนึ่งคือความรู้ทางการช่างในการสร้างกลองกันยาว ปกรณ์ รอดช่างเผื่อน(๒๕๕๒) ได้ศึกษากรรมวิธีการสร้างกลองกันยาวในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน งานวิจัยชิ้นนี้ถือเป็นงานศึกษาชิ้นสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจในการศึกษาความหมายและสัญลักษณ์ของกลองกันยาวในวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ นอกจากนั้นแล้วการศึกษาดนตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องดนตรีของชาวไทใหญ่ยังไม่ปรากฏเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ปิด ถูกจำกัดด้วยสภาวะทางการเมือง นักวิชาการโดยส่วนใหญ่ทั้งชาวพม่าและชาวต่างประเทศสามารถเข้าพื้นที่เพื่อทำการศึกษาเฉพาะดนตรีราชสำนักพม่าเพียงเท่านั้น (Becker 1993; Miller and Williams 1998) ดังนั้นการศึกษาเครื่องดนตรีของชาวไทใหญ่ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการทำความเข้าใจในระบบความคิดจากวัฒนธรรมดนตรีของชาวไทใหญ่ในประเทศไทย

หลักการแบ่งเครื่องดนตรีโดย Hornbostel-Sach (1914) ในหนังสือ *Systematik der Musikinstrumente* ได้เสนอวิธีการจำแนกเครื่องดนตรีในวัฒนธรรมต่าง ๆ ออกเป็น ๔ ประเภทคือ ๑. เครื่องดนตรีที่มีเสียงกำเนิดจากการสั่นสะเทือนด้วยลม ๒. เครื่องดนตรีที่มีเสียงกำเนิดจากการสั่นสะเทือนด้วยหนัง ๓. เครื่องดนตรีที่มีเสียงกำเนิดจากการสั่นสะเทือนด้วยสาย ๔. เครื่องดนตรีที่มีเสียงกำเนิดจากการสั่นสะเทือนด้วยตัวเครื่องดนตรี กลองกันยาวจัดเป็นกลองประเภท Conical Drum ถือว่าเป็นกลองจึงหนังหน้าเดียวด้วยสายรัดจากขอบกลอง ไม่ใช่หมุดตอก หรือใช้ลิ้มไม้ัดหนังเข้าในขอบกลอง ลำตัวกลองกันยาวมีลักษณะยาวเป็นพิเศษกว่ากลองชนิดอื่น ๆ สามารถแบกเคลื่อนย้ายได้ขณะบรรเลงในวัฒนธรรมดนตรีเอเซียตะวันออกเฉียงใต้

ในการศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมเครื่องดนตรีไทใหญ่นั้นนั้น ผู้วิจัยต้องการศึกษาบทบาทของคลังทรัพยากรผู้สูงอายุชาวไทใหญ่ในการสืบทอดวัฒนธรรมและองค์ความรู้เกี่ยวกับกลองกันยาว และเพื่อศึกษาองค์ความรู้กลองกันยาวที่ได้รับการถ่ายทอดและเก็บรักษาไว้ในกลุ่มผู้สูงอายุ อีกทั้งเพื่อศึกษาสัญลักษณ์และความหมายของกลองกันยาวในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงได้ทำการบันทึกลักษณะทางกายภาพของเครื่องดนตรี ทำความเข้าใจในการเรียกส่วนประกอบของเครื่องดนตรี การได้มาของเครื่องดนตรี และการให้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของเครื่องดนตรี การศึกษาวัฒนธรรมชาวไทใหญ่ในประเทศไทยเป็นการศึกษาเจาะลึกทางด้านประเพณี การสืบทอดภาษา หากแต่ยังไม่ได้ศึกษาในการวิเคราะห์เครื่องดนตรี ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวรรณกรรมเครื่องดนตรีไทใหญ่ของประเทศไทยทางด้านความหมายและสัญลักษณ์ของกลองกันยาวด้วยเหตุที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

๕.๑ การแบ่งเขตปกครองของจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติเนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่มีรอยติดต่อกับเขตชายแดนประเทศพม่า จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทั้งที่ตั้ง สมรภูมิ ร่องรอยทางประวัติศาสตร์จึงทำให้อาณาเขตของจังหวัดมีเขตพื้นที่ปกครองกว้างขวางและแบ่งเขตการปกครองปัจจุบันออกเป็นทั้งหมด ๒๔ อำเภอ ดังนี้

จังหวัดเชียงใหม่ประกอบด้วย ๒๔ อำเภอ มีทั้งหมดดังนี้

๑. กิ่งอำเภอดอยหล่อ

๒. กิ่งอำเภอแม่ออน

๓. อำเภอจอมทองประกอบด้วย ๗ ตำบล ๕๗ หมู่บ้าน อยู่ห่างจากศูนย์กลางจังหวัดเชียงใหม่ไปทางทิศเหนือ ๕๘ กิโลเมตร มีรายชื่อตำบลดังนี้

๑. ตำบลบ้านหลวง

๒. ตำบลช่วงเป้า

๓. ตำบลสบเตี๊ยะ

๔. ตำบลบ้านแปะ

๕. ตำบลดอยแก้ว

๖. ตำบลแม่สอย

๗. เทศบาลตำบลจอมทอง

๔. อำเภอดอยสะเก็ดประกอบไปด้วย มีวัดไทใหญ่ที่สำคัญและพบว่ายังคงมีการจัดงานประจำปี ที่วัดศรีดอนกุ่ม ตำบลแม่กะ อำเภอดอยสะเก็ดประกอบด้วย ๑๔ ตำบล ๑๑๒ หมู่บ้านดังนี้

๑. ตำบลเชิงดอย

๒. ตำบลสันปูเลย

๓. ตำบลลาวเหนือ

๔. ตำบลป่าป้อง

๕. ตำบลสง่าบ้าน

๖. ตำบลป่าลาน

๗. ตำบลตลาดขวัญ

๘. ตำบลสำราญราษฎร์

๙. ตำบลแม่คือ

๑๐. ตำบลตลาดใหญ่

๑๑. ตำบลแม่ฮ้อยเงิน

๑๒. ตำบลแม่โป่ง

๑๓. ตำบลป่าเมียง

๑๔. ตำบลเทพเสด็จ

๕. อำเภอคอยเต่าประกอบด้วย ๖ ตำบล ๔๒ หมู่บ้านดังนี้

๑. ตำบลคอยเต่า
๒. ตำบลท่าเคือ
๓. ตำบลมิดกา
๔. ตำบลบ้านแอ่น
๕. ตำบลบ่อตัน
๖. ตำบลโป่งทุ่ง

๖. อำเภอฝางห่างจากอำเภอเชียงใหม่ ๑๕๔ กิโลเมตร ทิศตะวันตกติดกับรัฐฉาน ประเทศสหภาพพม่า ประกอบด้วย ๘ ตำบล ดังนี้

๑. ตำบลเวียง
๒. ตำบลม่อนปิง
๓. ตำบลแม่สุน
๔. ตำบลสันทราย
๕. ตำบลแม่คะ
๖. ตำบลแม่ข่า
๗. ตำบลแม่สุน
๘. ตำบลโป่งน้ำร้อน

๗. อำเภอพร้าว ประกอบด้วย ๑๑ ตำบล ๑๐๘ หมู่บ้านดังนี้

๑. ตำบลเวียง
๒. ตำบลทุ่งหลวง
๓. ตำบลป่าดู้ม
๔. ตำบลป่าไหนด
๕. ตำบลสันทราย
๖. ตำบลบ้านโป่ง
๗. ตำบลน้ำแพร่
๘. ตำบลเขื่อนผาก
๙. ตำบลแม่แวน
๑๐. ตำบลแม่ปิง
๑๑. ตำบลโหล่งขอด

๘. อำเภอสะเมิง ประกอบด้วย ๕ ตำบล ๔๕ หมู่บ้านดังนี้

๑. ตำบลสะเมิงใต้

๒. ตำบลสะเมิงเหนือ

๓. ตำบลแม่สาบ

๔. ตำบลบ่อแก้ว

๕. ตำบลบั้งเมิน

๕. อำเภอสันกำแพงประกอบด้วย ๑๐ ตำบล ๑๐๐ หมู่บ้านดังนี้

๑. ตำบลสันกำแพง

๒. ตำบลทรายมูล

๓. ตำบลร่องวัวแดง

๔. ตำบลบอกล้าง

๕. ตำบลแช่ช้าง

๖. ตำบลออนใต้

๗. ตำบลแม่ปุกา

๘. ตำบลห้วยทราย

๙. ตำบลต้นเปา

๑๐. ตำบลสันกลาง

๑๐. อำเภอสันทรายประกอบด้วย ๑๒ ตำบล ๑๑๗ หมู่บ้านดังนี้

๑. ตำบลสันทรายหลวง

๒. ตำบลสันทรายน้อย

๓. ตำบลสันพระเนตร

๔. ตำบลสันนาเม็ง

๕. ตำบลสันป่าเปา

๖. ตำบลหนองแห้ง

๗. ตำบลหนองจ้อม

๘. ตำบลหนองหาร

๙. ตำบลแม่แฝก

๑๐. ตำบลแม่แฝกใหม่

๑๑. ตำบลเมืองเสน

๑๒. ตำบลป่าไผ่

๑๑. อำเภอสันป่าตองประกอบด้วย ๑๑ ตำบล ๑๒๒ หมู่บ้านดังนี้

๑. ตำบลยู่หว้า

๒. ตำบลสันกลาง

๓. ตำบลท่าวังพร้าว

- ๔. ตำบลมะขามหลวง
- ๕. ตำบลแม่ก้ำ
- ๖. ตำบลบ้านแม่
- ๗. ตำบลบ้านกลาง
- ๘. ตำบลทุ่งสะโตก
- ๙. ตำบลทุ่งค้อม
- ๑๐. ตำบลน้ำป่อหลวง
- ๑๑. ตำบลมะขุนหวาน

๑๒. อำเภอสารภีประกอบด้วย ๑๒ ตำบล ๑๐๕ หมู่บ้านดังนี้

- ๑. ตำบลยางเหนือ
- ๒. ตำบลสารภี
- ๓. ตำบลชมพู
- ๔. ตำบลไชยสถาน
- ๕. ตำบลขี้มุง
- ๖. ตำบลหนองแฝก
- ๗. ตำบลหนองผึ้ง
- ๘. ตำบลท่ากว้าง
- ๙. ตำบลคอนแก้ว
- ๑๐. ตำบลท่าวังตาล
- ๑๑. ตำบลสันทราย
- ๑๒. ตำบลป่าบัง

๑๓. อำเภอหางดงประกอบด้วย ๑๑ ตำบล ๑๑๓ หมู่บ้านดังนี้

- ๑. ตำบลหางดง
- ๒. ตำบลหนองแก้ว
- ๓. ตำบลหารแก้ว
- ๔. ตำบลหนองตอง
- ๕. ตำบลขุนคง
- ๖. ตำบลสบแม่ข่า
- ๗. ตำบลบ้านแหวน
- ๘. ตำบลสันผักหวาน
- ๙. ตำบลหนองควาย
- ๑๐. ตำบลบ้านปง

๑๑. ตำบลน้ำแพร่

๑๔. อำเภออมก๋อยประกอบด้วย ๖ ตำบล ๕๕ หมู่บ้าน ดังนี้

๑. ตำบลอมก๋อย
๒. ตำบลยางเบียง
๓. ตำบลแม่ตื่น
๔. ตำบลม่อนจอง
๕. ตำบลสบโง
๖. ตำบลนาเกียน
๗. เทศบาลตำบลอมก๋อย

๑๕. อำเภอฮอดประกอบด้วย ๖ ตำบล ๖๐ หมู่บ้าน ดังนี้

๑. ตำบลหางดง
๒. ตำบลฮอด
๓. ตำบลบ้านตาล
๔. ตำบลบ่อหลวง
๕. ตำบลบ่อสถี
๖. ตำบลนาคอเรือ

๑๖. อำเภอเชิงดาว ประกอบด้วย ๗ ตำบล ๕๑ หมู่บ้าน ดังนี้

๑. ตำบลเชิงดาว
๒. ตำบลเมืองนะ
๓. ตำบลเมืองงาย
๔. ตำบลแม่นะ
๕. ตำบลเมืองยอง
๖. ตำบลปิงโค้ง
๗. ตำบลทุ่งข้าวพวง

๑๗. อำเภอเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๑๖ ตำบล ๕๘ หมู่บ้าน ดังนี้

๑. ตำบลศรีภูมิ
๒. ตำบลพระสิงห์
๓. ตำบลหายยา
๔. ตำบลช้างม่อย
๕. ตำบลช้างคลาน
๖. ตำบลวัดเกต
๗. ตำบลช้างเผือก

- ๘. ตำบลสุเทพ
- ๙. ตำบลแม่เหิยะ
- ๑๐. ตำบลป่าแดด
- ๑๑. ตำบลหนองหอย
- ๑๒. ตำบลท่าศาลา
- ๑๓. ตำบลหนองป่าครั่ง
- ๑๔. ตำบลฟ้าฮ่าม
- ๑๕. ตำบลป่าตัน
- ๑๖. ตำบลสันผีเสื้อ
- ๑๗. อำเภอเวียงแหง ประกอบด้วย ๓ ตำบล ๒๓ หมู่บ้าน ดังนี้
 - ๑. ตำบลเวียงแหง
 - ๒. ตำบลเปียงหลวง
 - ๓. ตำบลแสนไห
- ๑๘. อำเภอแมริม ประกอบด้วย ๑๑ ตำบล ๕๑ หมู่บ้าน ดังนี้
 - ๑. ตำบลแมริมใต้
 - ๒. ตำบลแมริมเหนือ
 - ๓. ตำบลสันโป่ง
 - ๔. ตำบลจี้เหล็ก
 - ๕. ตำบลสะลวง
 - ๖. ตำบลห้วยทราย
 - ๗. ตำบลแม่แรม
 - ๘. ตำบลโป่งแยม
 - ๙. ตำบลแม่สา
 - ๑๐. ตำบลคอนแก้ว
 - ๑๑. ตำบลเหมืองแก้ว
- ๒๐. อำเภอแม่วาง ประกอบด้วย ๕ ตำบล ๖๒ หมู่บ้าน ดังนี้
 - ๑. ตำบลบ้านกาศ
 - ๒. ตำบลทุ่งปี่
 - ๓. ตำบลทุ่งรวงทอง
 - ๔. ตำบลแมริน
 - ๕. ตำบลคอนเปา
- ๒๑. อำเภอแม่อาว ทิศเหนือติดกับรัฐฉาน ประกอบด้วย ๗ ตำบล ๕๑ หมู่บ้าน ดังนี้

๑. ตำบลแม่อาย
๒. ตำบลแม่สาว
๓. ตำบลสันตันทมี
๔. ตำบลแม่นาวาง
๕. ตำบลท่าดอน
๖. ตำบลบ้านหลวง
๗. ตำบลมะลิกา

๒๒. อำเภอแม่แจ่ม มีทิศตะวันตกติดกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนประกอบด้วย ๗ ตำบล ๑๐๘ หมู่บ้าน ดังนี้

๑. ตำบลช่างเคิ่ง
๒. ตำบลท่าผา
๓. ตำบลบ้านทับ
๔. ตำบลแม่ศึก
๕. ตำบลแม่นาจร
๖. ตำบลปางหินฝน
๗. ตำบลกองแขก

๒๓. อำเภอแม่แตง ประกอบด้วย ๑๓ ตำบล ๑๒๘ หมู่บ้าน ดังนี้

๑. ตำบลสันมหาพล
๒. ตำบลแม่แตง
๓. ตำบลสันจี่เหล็ก
๔. ตำบลช่อแล
๕. ตำบลแม่หอพระ
๖. ตำบลสบเปิง
๗. ตำบลบ้านเป้า
๘. ตำบลสันป่ายาง
๙. ตำบลป่าแป๋
๑๐. ตำบลเมืองกาย
๑๑. ตำบลบ้านช้าง
๑๒. ตำบลก๊ิดช้าง
๑๓. ตำบลอินทจิล

๒๔. อำเภอไชยปราการ ประกอบด้วย ๔ ตำบล ๔๔ หมู่บ้าน ดังนี้

๑. ตำบลปงคำ

๒. ตำบลศรีดงเย็น

๓. ตำบลแม่ทะลบ

๔. ตำบลหนองบัว

เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่มีเขตชายแดนติดกับรัฐฉานจึงทำให้อำเภอที่มีรอยติดต่อกับเขตชายแดนเป็นอำเภอที่มีชาวไทยเชื้อชาติไทใหญ่และชาวไทยใหญ่อพยพเข้ามาตั้งรกรากเป็นจำนวนมากกว่าอำเภออื่น ๆ มีจำนวนทั้งหมด ๕ อำเภอและเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลแจกแจงได้ดังนี้

๑. อำเภอฝางอยู่ห่างจากศูนย์กลางเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ๑๕๕ กิโลเมตร ทิศตะวันตกติดกับรัฐฉาน ประเทศพม่า มี ๘ ตำบล ๑๒๘ หมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์นายบุญธรรม โพธิ์เงิน ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่พบว่าประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่และชาวไทยเมือง แยกรายละเอียดตามตำบลได้ดังนี้

๑. ตำบลเวียงเป็นชาวไทยใหญ่ ๗๐% ชาวไทเมือง ๓๐%

๒. ตำบลม่อนปิ่นเป็นชาวไทยใหญ่ ๗๐% ชาวไทเมือง ๓๐% ในตำบลนี้บ้านลาน บ้านห้วยบอนและบ้านหนองบัวที่เป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ ๑๐๐%

๓. ตำบลแม่ฮอนเป็นชาวไทยใหญ่ ๑๐% ชาวไทเมือง ๙๐%

๔. ตำบลแม่ฮูนเป็นชาวไทยใหญ่ ๑๐% ชาวไทเมือง ๙๐%

๕. ตำบลสันทรายเป็นชาวไทยใหญ่ ๑๐% ชาวไทเมือง ๙๐%

๖. ตำบลแม่คะเป็นชาวไทยใหญ่ ๑๐% ชาวไทเมือง ๙๐%

๗. ตำบลแม่ข่าเป็นชาวไทยใหญ่ ๑๐% ชาวไทเมือง ๙๐%

๘. ตำบลโป่งน้ำร้อนเป็นชาวไทยใหญ่ ๒๐% ชาวไทเมือง ๘๐%

ปัจจุบันชาวไทยใหญ่เดินทางข้ามพรมแดนเพื่อทำงานในอำเภอฝางมากขึ้น เนื่องจากการมีอุตสาหกรรมการขุดสำรวจน้ำมันและสวนปลูกส้มที่มีกิจการเจริญก้าวหน้า จึงต้องการแรงงานในการดูแลพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเศรษฐกิจในอำเภอเมืองฝางมีความเข้มแข็งมากขึ้น

๒. อำเภอแม่ฮอนมีทิศเหนือติดกับรัฐฉาน ประเทศพม่า อำเภอนี้ประกอบด้วย ๗ ตำบล ๙๒ หมู่บ้าน มีรายชื่อตำบลทั้งหมด ๗ ตำบลดังต่อไปนี้

๑. อำเภอเวียงแหง เป็นเมืองหน้าด่านในการเดินทัพตั้งแต่โบราณ และเป็นเมืองการค้าระหว่างล้านนาและเมืองนาย รัฐฉาน ประเทศพม่า ประกอบด้วย ๓ ตำบลดังนี้

๔. อำเภอไชยปราการ มีทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอเชียงดาวและรัฐฉานประเทศพม่าอำเภอเป็นอำเภอเล็ก ๆ มีเพียง ๔ ตำบล ๔๔ หมู่บ้านดังนี้

๕. อำเภอเชียงดาวมีทิศตะวันตกติดกับอำเภอปายและอำเภอเวียงแหง มี ๗ ตำบล ๙๑ หมู่บ้านมีชาวไทยใหญ่ที่อพยพจากอำเภอทั้งสองฝั่งมาอยู่ในตำบลต่าง ๆ ดังนี้

๖. อำเภอคอยสะเก็ดติดกับอำเภอพร้าว ในอำเภอนี้มีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่และตั้งถิ่นฐานมานาน และมีวัดไทใหญ่ที่สำคัญอยู่ ๑ แห่ง

๗. อำเภอแม่แตง ติดกับอำเภอปาย ชาวไทใหญ่ในอำเภอปายมีรายได้ไม่เพียงพอจึงเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นอำเภอใหญ่ประกอบด้วย ๑๓ ตำบล และ ๑๒๘ หมู่บ้านดังนี้

๘. อำเภอแม่วาง ติดกับอำเภอแม่แจ่มซึ่งอยู่ติดกับอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งสองอำเภอนี้ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นอำเภอที่มีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอขุนยวมเป็นอำเภอที่มีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่พร้อมด้วยศิลปวัฒนธรรมที่ยังคงรักษาไว้ อำเภอแม่แจ่มมี ๗ ตำบล ๑๐๘ หมู่บ้านดังนี้

๙. อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ประกอบด้วยชนชาวไทยใหญ่ที่อพยพเข้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๐๐ ประกอบด้วยวัดไทใหญ่ในตัวอำเภอเมือง และเขตเมืองดังจะได้อธิบายต่อไป อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ประกอบด้วย ๑๖ ตำบล ๗๘ หมู่บ้านดังนี้

๕.๒ บริบทและภูมิหลังของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

ชาวไทยใหญ่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดเชียงใหม่ในประเทศไทยจากรัฐฐาน สหภาพพม่าเป็นส่วนใหญ่ จากการศึกษาปณิธิ อมาตยกุล (๒๕๔๗) พบว่าการย้ายถิ่นฐานของชาวไทยใหญ่ที่เข้ามาในประเทศไทย มีสาเหตุ ๒ ประการด้วยกัน ประการแรกการขาดแคลนที่อยู่อาศัยที่กินทำกิน รายได้น้อยไม่พอกับการดำรงชีพ ตลอดจนจนถึงความบีบคั้นทางสังคมและการเมือง ประการที่สองประเทศไทยมีแหล่งงานมาก มีญาติพี่น้องเพื่อนฝูงอาศัยอยู่ที่นั่นแล้ว กอปรกับมีความคล้ายคลึงกันทางภาษาและวัฒนธรรม จึงทำให้ง่ายต่อการปรับตัว

เมื่อชาวไทยใหญ่ปรับตัวได้แล้ว มีอาชีพการงานที่มั่นคง จึงตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ และยังคงใช้ภาษาที่เป็นของตัวเองทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน จากการศึกษาของสุทัศน์ กันทะมา (๒๕๔๒) พบว่าชาวไทยใหญ่มีลักษณะเด่นที่รู้จักกันดี คือ คำขยเก่ง และเป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้าในการทำบุญทำทาน อย่างที่คนเมืองมีคำพูดว่า “กินอย่างม่าน ดานอย่างเงี้ยว” หมายความว่า พม่าถือเรื่องกินเป็นเรื่องสำคัญ ส่วนคนไทยใหญ่ ถือการทำบุญทำทานเป็นเรื่องสำคัญและมีอานิสงส์ยิ่งใหญ่

สุทัศน์ กันทะมา (๒๕๔๒) ยังได้สรุปไว้อีกด้วยว่า กลไกที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนชาวไทยใหญ่คงอยู่นั้นประกอบด้วยครอบครัวทำหน้าที่ถ่ายทอดภาษาพูด แบบแผน ความประพฤติตามวิถีชีวิตแก่ลูก ผู้อาวุโสทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการจัดพิธีกรรมต่างๆ พระทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรม และการศึกษา ผู้ชำนาญการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่างๆ เช่น พิธีกรรม ความรู้ทางการช่าง หัตถกรรม ผู้นำในชุมชนเป็นผู้จัดและสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เครื่องญาติทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือในการทำพิธีกรรมต่างๆ

ครูชนเทพ ทองคำ ข้าราชการบำนาญและอดีตประธานชมรมไทใหญ่อำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาย และอำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ได้ให้คำสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสะกดคำว่าไทใหญ่และไทใหญ่ไว้ว่า

การสะกดคำว่าไทใหญ่นั้น ควรใช้คำว่าไทยที่สะกดด้วยคำว่าไทย มีย. ยักษ์ด้วย เพราะว่าการสะกดคำว่าไทยด้วยตัวอักษรไทใหญ่นั้นมีการสะกดด้วยตัวเสียง ย.
(ชนเทพ ทองคำ, สัมภาษณ์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ครูชนเทพ ทองคำ ข้าราชการบำนาญโรงเรียนบ้านเวียงฝาง อำเภอแม่ฮาย จังหวัดเชียงใหม่ได้เล่าถึงบรรพบุรุษและการอพยพมาจากรัฐฉานเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ว่า
ผมเกิดในเชียงใหม่ แต่คุณทวดของผมอพยพมาจากรัฐฉาน เพราะว่าภานี้ในเมืองรัฐฉานแพงมาก เป็นภานี้ที่ถูกเก็บโดยรัฐบาล แม้กระทั่งการเจาะหูก็ต้องโดนเก็บภานี้ ครอบครัวยุคและบรรพบุรุษของเรามีอาชีพเป็นช่างทำทอง นำเสียดายว่าปัจจุบันเด็ก ๆ ที่เหลือแทบจะพูดภาษาไทยใหญ่ไม่ได้กันอีกแล้ว แต่ผมก็ยังพูดและอ่านได้
(ชนเทพ ทองคำ, สัมภาษณ์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ครูประเดิม ต่างเสน ได้กล่าวถึงความเข้มแข็ง ความคงอยู่และความอยู่รอดของประเพณีชาวไทใหญ่ ในจังหวัดเชียงใหม่ดังนี้

ประเพณี คนตรีและศิลปวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในประเทศไทยมีความเข้มแข็งมากกว่าชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน ประเทศพม่า เนื่องจากความไม่ปลอดภัย การถูกคุกคามของชาวไทใหญ่โดยกองกำลังทหารพม่า หากชาวไทใหญ่จัดงานจะไม่ปลอดภัย เพราะว่ามีชาวไทใหญ่รวมตัวกัน กองกำลังทหารพม่าอาจเข้ายิง ดังนั้นชาวไทใหญ่ในรัฐฉานจะไม่เสี่ยงจัดงาน ถ้าจัดงานแล้ว งานใหญ่ มีคนไทใหญ่มารวมตัวกันมาก จะเป็นอันตราย ดังนั้นการจัดงานเฉลิมฉลอง งานปอยต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการจัดเป็นประจำมากกว่า และมีความยิ่งใหญ่ในประเทศไทยมากกว่า มีความสมบูรณ์มากกว่า (ครูประเดิม ต่างเสน, สัมภาษณ์, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ชาวไทใหญ่มีศรัทธาในพระบรมพุทธรูปศาสดา ยึดมั่นในการทำบุญและพระศาสนา เมื่อชาวไทใหญ่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเชียงใหม่แล้ว ได้รวมตัวกันสร้างวัดของชาวไทใหญ่ จากการเก็บข้อมูลภาคสนามสรุปได้ว่ากลองกันยาวเก็บไว้ที่ศูนย์การเรียนรู้ วัดไทใหญ่และวัดสำคัญของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูนมีดังนี้

๑. อำเภอเมือง ประกอบด้วย ๓ วัดดังนี้
 - ๑.๑ วัดกู่เต้า ตำบลศรีภูมิ
 - ๑.๒ วัดเกาะกลาง ตำบลป่าแดด

๑.๓ วัดป่าเป้า ตำบลศรีภูมิ

๒. อำเภอฝาง ประกอบด้วย ๗ วัดดังนี้

๒.๑ วัดจองแป้น

๒.๒ วัดคอยธาตุ ตำบลม่อนปิ่น

๒.๓ วัดบ้านลาน (ใต้) ตำบลม่อนปิ่น

๒.๔ วัดบ้านโป่ง ตำบลแม่ฮอน

๒.๕ วัดหัวฝาย หรือวัดวาฬการาม ตำบลโป่งน้ำร้อน

๒.๖ วัดคอยนาค ตำบลแม่คะ

๒.๗ วัดต้นรุ้ง (วัดของตก)

๒.๘ วัดม่วงคำ ตำบลห้วยบอน

๒.๙ วัดโพธิ์ทอง

๓. อำเภอเวียงแหง ประกอบด้วยวัดทั้งหมด ๓ วัดดังนี้

๓.๑ วัดกอลม ตำบลเมืองแหง

๓.๒ วัดเปียงหลวง ตำบลเปียงหลวง

๓.๓ วัดฟ้าเวียงอินทร์ ตำบลเปียงหลวง

๓.๔ วัดหมากกายอน ตำบลเปียงหลวง

๓.๕ วัดปางควาย ตำบลเมืองแหง

๓.๖ วัดเวียงแหง ตำบลเมืองแหง

๓.๗ วัดห้วยไคร้ ตำบลเปียงหลวง

๓.๘ วัดมะกายอน ตำบลเปียงหลวง

๓.๙ วัดศรีเมือง ตำบลเปียงหลวง

๓.๑๐ วัดหนอกกอกคำ ตำบลเปียงหลวง

๓.๑๑ วัดสามปู ตำบลเปียงหลวง

๓.๑๒ วัดม่วงเครือ ตำบลเปียงหลวง

๓.๑๓ วัดม่วงป้อก ตำบลเปียงหลวง

๔. อำเภอแม่ฮาย ประกอบด้วยวัดทั้งหมด ๓ วัดดังนี้

๔.๑ วัดป่าดิ่ง ตำบลสันตันทมื่อ

๔.๒ วัดแม่สาว ตำบลแม่สาว

๔.๓ วัดแม่ฮายหลวง ตำบลแม่ฮายซึ่งเป็นศูนย์รวมของชาวไทยใหญ่

๔.๔ วัดเมืองหนอง ตำบลแม่สาว

๔.๕ วัดหมอกเปา ตำบลสันตันทมื่อ

๔.๖ วัดธรรมเจริญ ตำบลสันตันทมื่อ

- ๔.๗ วัดใหม่หมอกจ้าม ตำบลท่าตอน
- ๔.๘ วัดแก่นทรายมูล ตำบลท่าตอน
- ๔.๙ วัดถาวนานิมิตร ตำบลบ้านร่มไทย
- ๕. อำเภอแม่วางประกอบด้วยวัดสำคัญของชาวไทใหญ่ ๓ วัดดังนี้
 - ๕.๑ วัดโสภาราม
 - ๕.๒ วัดป่าแดด
 - ๕.๓ วัดจำลอง
- ๖. อำเภอแม่แตง ประกอบด้วยวัดสำคัญ ๑ วัดดังนี้
 - ๖.๑ วัดศิษะสถานไทใหญ่
- ๗. อำเภอดอยสะเก็ดประกอบด้วยวัดไทใหญ่ที่สำคัญ ๑ วัดดังนี้
 - ๗.๑ วัดแม่กะ หรือวัดศรีคอนดู่
- ๘. อำเภอไชยปราการ
 - ๘.๑ วัดสินไชยใหม่พัฒนา
- ๙. อำเภอเชียงดาว
 - ๙.๑ วัดนันทียราม ตำบลทุ่งข้าวพวง
 - ๙.๒ วัดห้วยเป้า ตำบลทุ่งข้าวพวง
 - ๙.๓ วัดห้วยไส้ ตำบลเมืองนะ
 - ๙.๔ วัดนาหวาย ตำบลเมืองนะ
 - ๙.๕ วัดอรุโณทัย ตำบลเมืองนะ
 - ๙.๖ วัดเวฬุวัน ตำบลเมืองนะ
- ๑๐. โสงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๑๑. วัดชัยยะสถาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

๕.๓ ความสำคัญของกลองก้นยาว

กลองก้นยาวถือเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ กลองชนิดนี้มีความสำคัญในงานประเพณีสำคัญทางศาสนาของชาวไทใหญ่ หรือที่เรียกว่าประเพณีสิบสองเดือน ในภาษาไทใหญ่เรียกว่างานปอยเหลิน ๑๒ เดือน พระอาจารย์สุธรรมฉัตรจิต □ โตะ รองเจ้าอาวาสวัดค้ำรุง (วัดจองตง) อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงความสำคัญของกลองก้นยาวไว้ว่า

กลองก้นยาวถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่ เป็นเครื่องดนตรีที่มีมาแต่โบราณของชาวไทใหญ่ แสดงถึงความเป็นตัวตนของชาวไทใหญ่ พบเห็นในงานบุญ งานปอยเป็นประจำ งานปอยขาดกลอง และมองไม่ได้ ทุกวัดจะมีกลองประจำวัด แต่ที่บ้านก็มี

กลองมองเซิง เอาไว้เตรียมบวชลูกแก้ว (พระอาจารย์สุธรรมฉัตรจิต □ โตะ, สัมภาษณ์,
๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๑)

ชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่เรียกกลองชนิดนี้ว่ากลองก้นยาว ออกเสียงว่า ก้อง ก่น หย่า
ไม่ได้เรียกด้วยชื่ออื่น ๆ โดยถอดความหมายของทั้งสามคำตรงกับคำไทยภาษากลางได้ดังนี้

ก้อง หมายถึง กลอง

ก่น หมายถึง ก้น

หย่า หมายถึง ยาว

กลองก้นยาวเป็นเครื่องดนตรีนำในวงกลองก้นยาวในงานปอย ๑๒ เดือน ผู้ตีกลองก้นยาวเป็น
ผู้นำและควบคุมจังหวะของวง ส่งสัญญาณเริ่มต้น เปลี่ยนจังหวะ ประกอบทำพ็อนต่าง ๆ และทำหน้าที่
ให้จังหวะในการการทอดจังหวะจบการบรรเลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการตีประกอบการพ็อนดาบ พ็อน
เจิง พ็อนนก และพ็อนโต การแสดงเหล่านี้ถือเป็นหัวใจของการแสดงพ็อนไทใหญ่ ผู้ตีกลองก้นยาว
จะต้องสังเกตท่ารำ ท่าพ็อนของสัตว์ชนิดต่าง ๆ เช่น การกระโดด การเดิน การกางปีก การร่อนปีก กา
รวนซ้าย การรวนขวาของผู้รำ และเปลี่ยนจังหวะการตีกลองเพื่อให้เกิดความงดงามและความสนุกสนาน
เข้ากับท่ารำ วงกลองก้นยาวประกอบด้วยเครื่องดนตรี ๓ ชนิดดังนี้

ภาพที่ ๑ เครื่องดนตรีประกอบการตีกลองก้นยาวในขบวนแห่งานปอยต่าง ๆ

๑. กลองก้นยาว	๑	ใบ
๒. ฆ้องไล่ลำดับลดหลั่นตามขนาด	๗	ใบ
๓. ฉาบ	๒	คู่

๕.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกลองก้นยาว

คุณครูชนเทพ ทองคำ เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๖ อยู่บ้านเลขที่ ๕๐๔ หมู่ ๑ ตำบลเวียง
อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชาวไทใหญ่ที่เกิดในประเทศไทยรุ่นที่ ๔ ครูโรงเรียนบ้านเวียงฝาง
อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ได้อธิบายเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับกลองก้นยาวของชาวไทใหญ่ไว้ดังนี้

ชาวไทใหญ่เคารพและบูชากลอง ห้ามข้ามกลอง ห้ามข้ามเค็ดขาด และต้องวางไว้ที่สูง ในสมัยก่อนเก็บรักษาไว้ที่วัดเท่านั้น ผูกไว้กับเสาพระอุโบสถ ด้านหลังหรือด้านข้างพระกลองกันยาวที่ผูกไว้ที่เสาบ้าน หรือเสาอุโบสถนั้น ชาวบ้านจะต้องตั้งขึ้นก่อนจึง จะยืมออกมาได้ จะต้องมีการขอขมา ขอเชิญกลองมา หากไม่ได้ขอขมา เมื่อนำออกไปตีแล้ว จะทำให้คนในหมู่บ้านทะเลาะกัน แยกความสามัคคีกัน(ชนเทพ ทองคำ, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓)

คุณครูศรีภูมิ พงสากุล เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๔๕๐ อยู่บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๑๓ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ จเรื่อนชาวไทใหญ่ คุรภูมิปัญญาทางด้านพิธีกรรมและความเชื่อ จบปริญญาตรี ประโยค มีความรู้ในการอ่านทำนองสรรมไทใหญ่โดยเรียนจากพ่อเต่าจอต๊ะในบ้านห้วยบอนได้ กล่าวถึงความเชื่อเรื่องกลองกันยาวของจังหวัดเชียงใหม่ไว้ว่า

เวลาที่ไปยืมกลองที่บ้านคนอื่น จะต้องนำขันใส่น้ำลอยขมิ้น หรือลอยส้มป่อย มีก๊อกหมอก ไปขอเชิญกลอง พร้อมด้วยรูปเทียนใส่พานไปขอยืม เพราะถือว่าเป็นของมีค่า ของสูง ของศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากกลองกันยาวนั้นมีการลงคาถา เขียนคาถา เรียกว่า การลงอาจ (ศรีภูมิ พงสากุล, สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓)

๕.๕ ลักษณะทางกายภาพของกลองกันยาว

กลองกันยาวเป็นกลองประเภทหน้าเดียว มีหน่วยนับลักษณะนามของกลองกันยาวเรียกว่า แก่น เช่น คนไทยภาคกลางเรียกลักษณะนามว่ากลองกันยาว ๑ ใบ แต่ชาวไทใหญ่เรียกว่ากลองกันยาว ๑ แก่น กลองกันยาวเป็นกลองหน้าเดียว จึงหันหน้ากลองด้วยการร้อยเชือกจากขอบหนังด้านหน้า และร้อยไว้กับลวดที่คล้องไว้รอบคอของกลอง ไม่ใช้วิธีการตอกหมุด กลองกันยาวถือได้ว่าเป็นกลองที่มีขนาดใหญ่กว่ากลองที่พบอยู่ทั่วไปในภาคเหนือ มีลักษณะทางกายภาพคล้ายกลองต๊อบซ้องที่ใช้ตีประกอบการฟ้อนหางนกยูงของราชสำนักน่าน และมีรูปร่างคล้ายกลองแฉวงและกลองหลวงที่พบในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำปาง แต่มีขนาดเล็กกว่ากลองหลวง และตีด้วยมือเปล่า แต่กลองหลวงนั้นมีขนาดใหญ่ ไม่สามารถสะพายและเคลื่อนย้ายขณะตีด้วยผู้บรรเลง จะต้องวางไว้บนเกวียนหรือรถลาก เนื่องจากกลองกันยาวมีน้ำหนักเบา ทำจากไม้เนื้ออ่อน ผู้ตีกลองสามารถเคลื่อนย้ายกลองได้โดยสะดวก ใช้ตีกลองประกอบการแห่ได้เป็นเวลานาน โดยให้ส่วนท้ายของกลองวางอยู่บนพื้นได้และใช้สายสะพายกลองไว้บนบ่าผู้ตี

ภาพที่ ๒ การสะพายกลองก้นยาววันงานสงกรานต์ปีพ.ศ. ๒๕๕๓ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คุณลักษณะสำคัญของกลองก้นยาวนั้นก็คือน้ำหนักเบา เนื่องจากทำจากไม้เนื้ออ่อน และมีเสียงดัง คุณครูสุรพล เทพบุญ ได้กล่าวถึงชนิดไม้ที่ใช้ทำกลองก้นยาวไว้ดังนี้ว่า

กลองก้นยาวส่วนใหญ่ทำจากไม้ซ้อ ไม้สักขาว ไม้รัก ถึงแม้จะทนกว่า แต่หนัก เสียงดีใช้ได้ (ประเดิม ส่างสิน, สัมภาษณ์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

คุณครูสว่างคำ จางยอด ได้กล่าวถึงไม้ที่ใช้ทำกลองก้นยาวมีดังนี้

๑. ไม้ซ้อ มีเนื้อสีขาว
๒. ไม้ฝักกุ่ม มีเนื้อไม้สีคล้ำ
๓. ไม้ซังกำ มีเนื้อไม้สีขาว
๔. ไม้สูง มีเนื้อไม้สีคล้ำ
๕. ไม้ยมแดง มีเนื้อไม้สีน้ำตาลแดง

(คุณครูสว่างคำ จางยอด, สัมภาษณ์, ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

ผู้ใหญ่บ้านปอย วา คำผู้นำชุมชนชาวไทยใหญ่ มีความสามารถเย็บชุดรำโต รานกของชาวไทยใหญ่ อยู่บ้านเลขที่ ๓๒๕ บ้านต้นโชค หมู่ ๑๐ ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่กล่าวว่า ไม้ที่ใช้ทำกลองมีดังนี้

ต้นไม้ที่ใช้ทำกลองต้องมีน้ำหนักเบา มีลำต้นกลม ขึ้นตรง ไม่มีแมลงเจาะไขเป็นรู ไม้ที่ใช้ทำกลองได้แก่ ไม้ซ้อ ไม้สักขาว ไม้นี้ว เป็นต้น (ปอย วา คำ, สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ครูสมชาย ส่างการ อายุ ๔๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ ๕ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัด เชียงใหม่ อพยพมาจากเมืองปิ่น รัฐฉาน สหภาพพม่ามาตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๕ ปัจจุบันเป็นช่างทำกลองก้น ยาวประจำวัดปางควาย อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ความรู้ได้จากการสั่งสมโดยอาศัยการสังเกต และเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้อธิบายชนิดของไม้ที่ใช้ทำกลองก้นยาวไว้ดังนี้

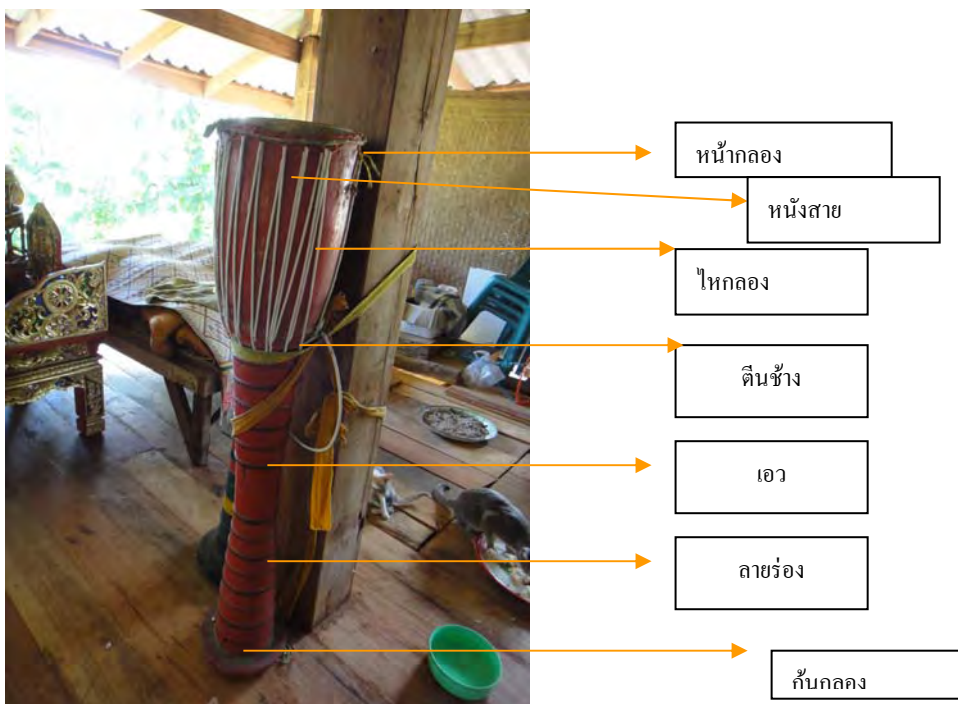
ไม้ที่ใช้ทำกลองก้นยาวมีหลายชนิด เท่าที่พบก็มีไม้ขนุน ไม้มะม่วง ไม้ซ้อ ไม้สูง และไม้ลุง มีลักษณะคล้ายต้นโพธิ์ (สมชาย ส่างการ, สัมภาษณ์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔)

กลองก้นยาวมีส่วนประกอบและมีชื่อเรียกเฉพาะ พบว่าบางครั้งชื่อเรียกส่วนต่าง ๆ ของกลอง ก้นยาวอาจแตกต่างกันไป แต่มีความคล้ายคลึงกัน ครูส่างคำ จางยอดได้อธิบายส่วนประกอบของกลอง ดังนี้

กลองประกอบไปด้วยส่วนประกอบ ๗ ส่วนคือ

๑. หน้ากลองทำจากหนังวัว
๒. หนังสาย ทำหน้าที่ชิงหน้ากลอง
๓. ไทกลองคือลำตัวของกลอง
๔. ดินซ้างคือส่วนที่ไว้ร้อยเชือกที่โยงมาจากขอบหนังหน้ากลอง เชาะและบากเป็นร่องให้ เชือกนอนลงตามแนวยาว ไม้เส้นหลุดจากไทกลอง
๕. เอวคือส่วนที่คอดที่สุดของลำตัวกลอง
๖. ก้นกลองคือส่วนล่างของกลอง
๗. ลายร่องเป็นส่วนที่ต่อจากเอว ภาคกลางเรียกว่าปล้อง

(คุณครูส่างคำ จางยอด, สัมภาษณ์, ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

ภาพที่ ๓ ภาพส่วนประกอบของกลองก้นยาว

คุณครูประเดิม ส่างสิน อายุ ๔๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๓ หมู่ ๑๗ ตำบลแม่ปาง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ มีอาชีพเป็นพ่อครูหมอพื้นบ้านและพิธีกรรมไทใหญ่ได้อธิบายชื่อและส่วนประกอบของกลองก้นยาวดังนี้

๑. หน้ากลอง ทำจากหนังวัว
๒. จ่ากลอง ทำจากข้าวเหนียว ตัดเพื่อถ่วงหน้ากลองทำให้น้ำหนักหน้ากลองมากขึ้น ทำให้เสียงเปลี่ยนและเพิ่มคุณภาพเสียงกลอง แต่เมื่อเลิกตีกลองแล้ว ต้องแกะจ่ากลองและทำความสะอาดหน้ากลอง
๓. เชือกข่งกลอง คำว่าข่งกลองแปลว่าขึงกลอง ร้อยจากขอบหน้ากลองตรึงหนังไว้ให้ติดกับหน้ากลอง
๔. ผอกกลอง เรียกว่า สมัยโบราณชาวไทใหญ่ทำจากหวาย ปัจจุบันทำจากเส้นเหล็ก ริด จึงเรียกอีกชื่อว่าเหล็กนวดกลอง ทำหน้าที่รัดตัวลำกลองไว้
๕. หูห้อยเชือกกลอง ทำหน้าที่ไว้สำหรับให้
๖. เอวกลอง คือส่วนที่กึ่งคอดที่สุดของลำตัวกลอง อยู่ส่วนกลางก่อนมาข้างบน
๗. ก้นกี้ คือส่วนที่บานออกเป็นฐานของกลอง ก็แปลว่าบานออก

(คุณครูประเดิม ส่างสิน, สัมภาษณ์, ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

นอกจากนี้ยังพบว่ามีส่วนสำคัญของกลองก้นยาวเรียกว่าตีนช้าง หรือที่เรียกว่าเล็บช้างในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ส่วนท้ายของไหกลอง ด้วยวิธีการเสาะร่องไหให้เป็นร่องเพื่อให้สายตึงสอดวางลงในช่องแล้วร้อยกับวงลวดที่อยู่รอบคอกกลองลักษณะของเล็บช้างที่พบมีลักษณะแตกต่างกันไป แต่แสดงให้เห็น โลกทัศน์และความสัมพันธ์ของชาวไทยใหญ่กับธรรมชาติ

เล็บช้าง

ภาพที่ ๔ ภาพเล็บช้าง กลองก้นยาว วัดคลองลม อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๕ ภาพเล็บช้าง กลองก้นยาว วัดนันทิยาราม อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

เล็บช้าง

ภาพที่ ๖ ภาพเล็บช้าง กลองก้นยาว วัดห้วยเป้า อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๗ ภาพเล็บช้าง กลองก้นยาว วัดห้วยไต้ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนี้คุณครูสร้างคำ จางยอดได้อธิบายการออกแบบไหกลองของชาวไทใหญ่ว่ามี ๓ ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ สูตรสำหรับทำไหกลองนั้นมีความสำคัญต่อเสียงที่ดีเมื่อบรรเลงประกอบการฟ้อนประกอบการรำ ประกอบขบวนแห่ คุณครูสร้างคำ จางยอดให้ความสำคัญและพินิจรายละเอียดลักษณะรูปแบบของกลองกันยาวไว้ดังนี้

๑. กลองหน้าบานเป็นลักษณะไหกลองที่เพิ่งเกิดขึ้นมาไม่นาน
๒. กลองที่ขึ้นมาตรฐาน ๆ โบราณเป็นลักษณะไหกลองชาวไทใหญ่ที่มีมาแต่โบราณ
๓. กลองที่ป่องตรงกลาง (คุณครูสร้างคำ จางยอด, ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

ส่วนเรื่องการใช้สีตกแต่งกลองนั้น คุณครูสร้างคำ จางยอดได้อธิบายดังนี้ การทำกลองของชาวไทใหญ่แต่โบราณใช้สีดำทำจากน้ำต้นรัก ทาสีดำหมดเลย เพราะช่วยรักษาเนื้อไม้ด้วย แต่เมื่อเรามาถึงเมืองไทยพบว่าคนไทยไม่ชอบสีดำ เพราะว่าเป็นสีอัปมงคล ใช้กับงานอวมงคล เวลาไปหาผู้ใหญ่เขาไม่ใส่เสื้อดำไปพบ (ครูสร้างคำ จางยอด, สัมภาษณ์, ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

คุณครูปอย วาวคำได้อธิบายว่าเครื่องมือที่ใช้ขุดกลองกันยาวประกอบด้วยเครื่องมือช่างทั้งหมด ๔ ชนิด โดยไม่ใช่อุปกรณ์เครื่องทุ่นแรงมีดังนี้

๑. เหล็กใช้สำหรับขุดเนื้อไม้ด้านนอกให้เรียบ
๒. เหล็กสำหรับขุดด้านใน ใช้เจาะหมุนและขุดเอาเนื้อไม้ออกมาช่วงคอดของเอวกลอง
๓. ปั่น โพรงใช้สำหรับปั่นแล้วหมุนเนื้อไม้ให้เป็นโพรง แล้วกวาดเอาเนื้อไม้ออกมา
๔. สี่วสำหรับตอกแล้วกระเทาะ บากเนื้อไม้

(ครูปอย วาวคำ, สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓)

เหล็กขุดให้เนื้อไม้เรียบด้านนอก

เหล็กขุดด้านในเนื้อกลอง

สี่วสำหรับเซาะเนื้อไม้

ปั่น โพรงสำหรับเจาะเนื้อไม้ด้านนอก

ภาพที่ ๘ อุปกรณ์สำหรับทำกลองกันยาวของครูปอย วาวคำ

ครูจิ่ง มุชอยช่างทำกลอง ผู้ช่วยของครูสมชาย ส่างการ นายจิ่ง มุชอย อยู่บ้านเลขที่ ๑๑ หมู่ ๑ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ได้อธิบายการทำกลองก้นยาวของวัดปางควาย อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ว่า

ผมใช้เครื่องมือขุดเจาะทุกอย่าง ไม่ใช่เครื่องไฟฟ้า ใช้มือทำทุกอย่าง กลองก้นยาวหนึ่งลูกทำจากไม้ ๑ ต้น ขุดเจาะทะลุตั้งแต่หน้ากลอง จนถึงก้นกลอง ส่วนที่คอดต้องใช้เครื่องมือพิเศษค่อย ๆ เจาะ มิฉะนั้นกลองจะแตกได้ เครื่องมือที่ใช้มีดังนี้

๑. สิวสั้น ใช้ตอกเปิดหน้าไม้
๒. ส่วนมือ ใช้ตอกเปิดปลายหน้าไม้
๓. สิวยาว ใช้เจาะเนื้อไม้ช่วงที่มือเข้าไปไม่ถึง เจาะตรงเอวกลอง
๔. ไม้เจีย เมื่อเจาะเสร็จแล้ว ต้องใช้ไม้เจียขี้ไม้ออกมาจากในลำตัวกลอง
๕. ฝ้อนตอกสิ่ว

(จิ่ง มุชอย, สัมภาษณ์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔)

ภาพที่ ๕ สิวของช่างจิ่ง มุชอย วัดปางควาย อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๑๐ ส่วนปลายค้ำจับปืนโพรงของช่างจิ้ง มูชอย วัดปางควาย อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๑๑ ครูจิ้ง มูชอยกำลังใช้ไม้เขี่ยเนื้อไม้ที่ขูดออกจากโพรงหน้ากลองก้นยาว

ภาพที่ ๑๒ ครูจิ้ง มุชอยกำลังใช้ไม้ไม่ตอกสีวกระเทาะเปิดหน้าไม้ด้านนอก

๕.๓ สัตว์ส่วนและการใช้สัญลักษณ์ตกแต่งกลองก้นยาวในจังหวัดเชียงใหม่

๕.๓.๑ อำเภอฝาง

ภาพที่ ๑๓ อำเภอฝาง

ที่มา: นายบุญธรรมโพธิ์เงิน ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

๕.๓.๑.๑ วัดม่วงคำ

ในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้พบช่างทำกลองก้นยาวชาวไทใหญ่ชื่อครูศรีมิ พงศาสกุล เกิดวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๐ ท่านเป็นจเรอ่อนด้วย เป็นช่างทำกลองยาวพบว่ามิกลองยาว ๑ ใบ กำลังขึ้นกลองและกลึงกลองอยู่ที่วัดม่วงคำ นอกกลองที่กำลังขึ้นใบนี้ ยังพบกลองประจำวัดอีก ๒ ใบ มีขนาดดังนี้

ภาพที่ ๑๔ วัดม่วงคำ

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๘
รอบไห	๒๖
ไหยาว	๑๐.๕
รอบคอบน	๑๔
รอบเอว	๑๒.๕
รอบก้นกึ่ง	๕
กลองสูง	๓๐
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๖.๕

ใบที่ ๒ กลองประจำวัดของวัดห้วยบอน กลองก้นยาวใบแรกมีขนาดสูงเก็บไว้บนศาลาวัด ใช้ดีเป็นประจำ ใบที่ ๑ ใช้สีแดง

ภาพที่ ๑๕ กลองกันยาวประจำวัดโบที่ ๑.๒ และโบที่ ๓

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๕
รอบไห	๓๖
ไหยาว	๒๒.๕
รอบคอบน	๑๘
รอบเอว	๑๔
รอบก้นกึ่ง	๑๕.๕
กลองสูง	๖๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑.๕

ใบที่ ๓ ลำตัวกลองทาสีแดง เก็บอยู่บนศาลาวัดคู่กันกับกลองใบที่ ๑ อยู่ในสภาพที่ดี คະเนาว่าน่าจะสร้างขึ้นก่อนกลองใบสีดำ เนื่องจากจึงหน้ากลองด้วยหนังเรียด มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๕
รอบไห	๓๒
ไหยาว	๑๗
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๔
รอบก้นกึ่ง	๑๕
กลองสูง	๕๔
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐

๕.๓.๑.๒ วัดจองแป้น (หรือวัดจองออก)

ภาพที่ ๑๖ วัดจองแป้น

นายฝั่ง จິงนะ อายุ ๕๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๕๕ หมู่ ๓ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งกรรมการวัดจองแป้น อดีตประธานชมรมไทใหญ่ อำเภอฝาง และอดีตประธานชมรมไทใหญ่อำเภอไชยปราการ กล่าวว่า

ที่วัดมีกลองทั้งหมด ๓ ใบ เก็บไว้บนวัด ทั้งสามใบนี้มีอายุการใช้งานมานานแล้ว

อยู่ในสภาพที่ดีเพราะว่าพยายามเก็บรักษา มีกรรมการคอยดูแล (ยั้ง จิง, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓)

กลองใบที่ ๑ ทาสีดำ คาดสีแดงที่ตรงเอวกลอง ใช้หนังวัวคาดเชือก มีขนาดดังนี้

ภาพที่ ๑๗ กลองประจำวัดใบที่ ๑ วัดจองแป้น

	หน่วยวัด (นิ้ว)
ตำแหน่งที่วัด	
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๓.๕
ไหยาว	๑๘
รอบคอบน	๒๐.๕
รอบเอว	๑๓
รอบก้นกึ่ง	๑๕
กลองสูง	๕๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒

ภาพที่ ๑๘ กลองประจำวัดโบที่ ๒ และ ๓ วัดจองแป้น

กลองประจำวัดโบที่ ๒ ของวัดจองแป้น ลำตัวกลองทาด้วยรักสีดำ ทุ่นกลองตลอดจนถึงลำตัวกลองและเอวกลอง ตกแต่งลวดลายให้สวยงาม ไทกลองทาด้วยสีแดง สังกะตูดจากเนื้อไม้ภายในพบว่าทำจากไม้สักขาว มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๓๗
ไหยาว	๒๐
รอบคอบน	๒๑.๕
รอบเอว	๑๗
รอบก้นกึ่ง	๒๑
กลองสูง	๖๖
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒

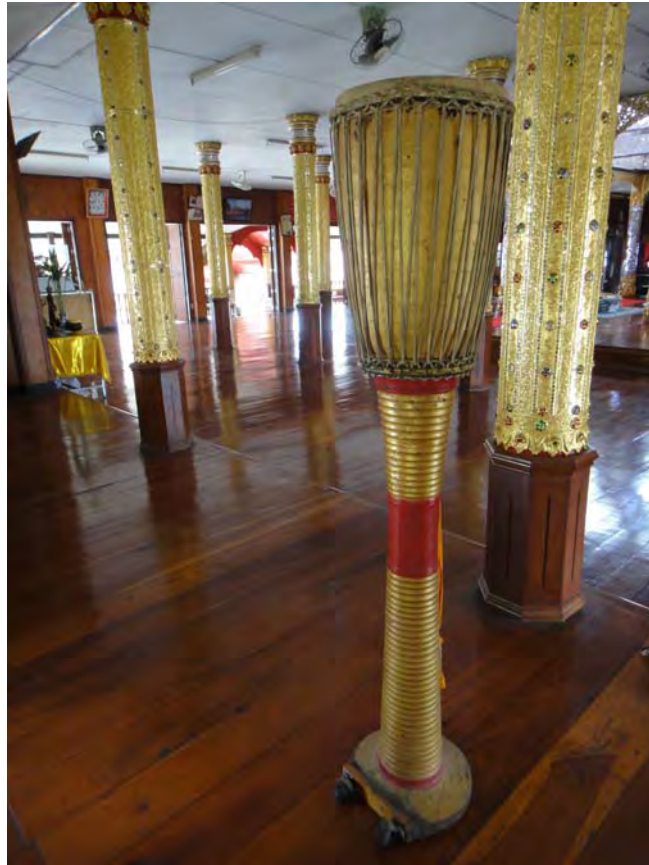
กลองประจำวัดใบที่ ๓ ของวัดจองแป้น ลำตัวกลองทำด้วยสีแดง หุ่นกลองทำสีตลอดจนถึงไหกลองทำด้วยสีดำ ลำตัวของกลองท่อนบนประดับด้วยกระจกสี กลองใบนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นกลองที่มีเสียงดี และเมื่อตีแบบลงสั้นแล้วเสียงดีมาก เพราะวากลองกันยาวมากกว่าลูกอื่น ๆ และยาวกำลังพอดี มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๗.๕
ไหยาว	๒๓
รอบคอบน	๒๒
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๒๓
กลองสูง	๗๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐.๕

๕.๗.๑.๓ วัดต้นรุง (วัดจองตง) ๑๗๓ หมู่ ๒ ถนนฝาง-แม่สรวย ตำบลแม่คะ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ใกล้กับศูนย์พัฒนาปิโตรเลียมภาคเหนือมีกลองประจำวัด ๑ ใบ มีขนาดดังนี้

กลองประจำวัดต้นรุงเสริมฐานมีล้อเพื่อสะดวกในการตีประกอบการฟ้อนและขบวนต่างๆ ขณะเคลื่อนไหวนและเดินทางไปตามเส้นทางเดินในหมู่บ้านช่วงเทศกาลงานปอยต่าง ๆ กลองกันยาวของวัดต้นรุงมีสีที่ใช้ทั้งหมด ๒ สีคือ สีแดงและสีทอง

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๐
ไหยาว	๒๑
รอบคอบน	๒๑.๕
รอบเอว	๑๔.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐
กลองสูง	๖๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑.๕

ภาพที่ ๑๕ กลองก้นยาวประจำวัดต้นรุ้ง

๕.๓.๑.๔ วัดโพธิ์ทอง ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

มีกลองประจำวัดทั้งหมด ๔ ใบ

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๕
รอบไห	๓๘
ไหยาว	๒๓.๕
รอบคอบน	๓๔
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๒๘
กลองสูง	๓๒.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓

ภาพที่ ๒๐ กลองก้นยาวประจำวัดโพธิ์ทองใบที่ ๔, ๒, ๓ และ ๑
กลองใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๔
ไหยาว	๒๒
รอบคอบน	๑๘
รอบเอว	๑๓.๕
รอบก้นกี้	๒๐
กลองสูง	๖๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี้	๑๐

กลองใบที่ ๓ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒.๕
รอบไห	๔๓
ไหยาว	๒๒
รอบคอบน	๑๘
รอบเอว	๑๔

รอบก้นกึ่ง	๑๘.๕
กลองสูง	๖๘
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๔

กลองใบที่ ๔ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๕
รอบไห	๒๕
ไหยาว	๑๓.๕
รอบคอบน	๑๘
รอบเอว	๒๐
รอบก้นกึ่ง	๑๕
กลองสูง	๖๐
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๕

๕.๗.๑.๕ วัดบ้านลาน หมู่ ๑๕ ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
มีกลองประจำวัด ๑ ใบทาสีแดง อายุประมาณ ๕๐ ปีมีขนาดและสัดส่วนดังนี้
กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๔
ไหยาว	๑๓.๕
รอบคอบน	๒๑
รอบเอว	๑๔
รอบก้นกึ่ง	๒๒
กลองสูง	๕๖.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑

๕.๗.๑.๖ บ้านผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ ซื่อนายธงชัย ต่างสุ ทำหน้าที่เก็บรักษากลองประจำหมู่บ้านไว้
ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านอยู่บ้านเลขที่ ๕๓/๒ หมู่ ๕ ตำบลม่อนปิง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เก็บรักษากลอง
ของวัดในหมู่บ้าน โดยเก็บไว้ในห้องครัว กลองใบนี้มีสีดำเชื่อว่านำมาจากอำเภอเวียงแหง จังหวัด
เชียงใหม่ กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๖
รอบไห	๔๐.๕
ไหยาว	๒๗
รอบคอบน	๒๓
รอบเอว	๑๕.๕
รอบก้นกึ่ง	๑๗.๕
กลองสูง	๗๕.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒

๕.๗.๑.๗ วัดวาพุทธารามหรือมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าวัดหัวฝาย ตั้งอยู่หมู่ ๕ ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่มีกลองประจำวัด ๑ ใบ ทาสีเงินเก็บไว้ในศาลา โดยมีคณะกรรมการวัดเป็นผู้ดูแลกลองใบนี้ กลองใบนี้เดิมมีสีแดง แต่ได้รับการบำรุงรักษาซ่อมแซมเปลี่ยนสีครั้งที่สองเป็นสีเงิน กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๕
ไหยาว	๑๘
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๑๕.๕
กลองสูง	๖๖
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒.๕

๕.๗.๒ อำเภอแม่เอย

๕.๗.๒.๑ วัดแม่เอยหลวง

วัดแม่เอยหลวงมีกลองประจำวัดทั้งหมด ๓ ใบ พระปลัดจรรยาญาณวิทย์กล่าวถึงกลองทั้ง ๓ ใบนี้ว่า

วัดแม่เอยหลวงมีงานบุญใหญ่ มีศรัทธาญาติโยมมาร่วมงานมากมาย ปกติกลองเก็บไว้ในวัด ศรัทธาจะมาตีกลองที่วัด กลองก้นขาวนี้ผูกเก็บไว้ที่เสาวัด ส่วนกลองมอชิง

เก็บไว้ในห้องเก็บของบนศาลาวัดหลังองค์พระประธาน (พระปลัดจรรยาคุณวิทย์ (๒๑
 ธันวาคม ๒๕๕๓)

กลองประจำวัดแม่อายหลวงใบที่ ๑ ทาสีดำบนไหกลอง ใช้สีดกแต่งทั้งหมด ๔ สีและมี
 มีลายดาวประดับที่ฐานกลอง ส่วนเอวกลองทาสีเหลืองเห็นเด่นชัด คาดหนังจึงหน้ากลอง
 กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๔
รอบไห	๔๖
ไหยาว	๒๕
รอบคอบน	๒๓
รอบเอว	๑๗
รอบก้นก็	๒๒
กลองสูง	๗๒
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๗

ภาพที่ ๒๑ กลองใบที่ ๑ กลองประจำวัดแม่อายหลวง

กลองใบที่ ๒ จึงหน้ากลองด้วยเชือกไนลอนสีเขียว ลำตัวกลอง เอวกลองและลำโพงกลองทำด้วยสีแดงทั้งหมด ตกแต่งลายด้วยเส้นคาดปล้องสีขาวและสีดำสลับกันมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๖.๕
ไหยาว	๑๘
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๔
รอบก้นกึ่ง	๒๑
กลองสูง	๕๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐.๕

ภาพที่ ๒๒ กลองใบที่ ๒ และ ๓ กลองประจำวัดแม่อาขหลวง

กลองใบที่ ๓ ทาด้วยสีแดงสลับด้วยลายสีขาวมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๕
ไหยาว	๑๕.๕
รอบคอบน	๒๓
รอบเอว	๑๔
รอบก้นกึ่ง	๒๐
กลองสูง	๕๗
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓

๕.๗.๒.๒ บ้านครูทองคำ ลุงอุง อำเภอมะนัง

ครูทองคำ ลุงอุง จเรเห็ดความ อยู่หมู่บ้านหนองพาง ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฟาง จังหวัด เชียงใหม่ ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี มีกลองทั้งหมด ๑ ใบเก็บไว้ที่บ้าน กลองใบนี้มีการลงอ่าง ลงอักขระ บริเวณเอวกลอง ตกแต่งด้วยสีฟ้า สีแดง และสีดำ หน้าซึงหน้ากลองทำด้วยเชือกหนังวัว ลำตัวกลอง ควันเป็นปล้องเรียวยาวตลอดทั้งลำตัวกลอง กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๗
ไหยาว	๒๕
รอบคอบน	๒๒
รอบเอว	๑๗
รอบก้นกึ่ง	๒๒
กลองสูง	๗๘
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๘

ภาพที่ ๒๓ กลองก้นยาวคุณครูทองคำ ลุงอุง

๕.๗.๒.๓ บ้านคุณครูสุนันต์ตา จองแหลง อำเภอมะนัง

คุณครูสุนันต์ตา จองแหลง อายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕ หมู่ ๕ ตำบลแม่อาว อำเภอมะนัง จังหวัด เชียงใหม่ ปราชญ์ชาวไทยใหญ่ ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาสมาคมแพทย์แผน โบราณ เกิดที่เมืองปิ่น รัฐฉาน เดิมมีอาชีพทำไร่ ทำนาและย้ายมาอยู่ที่อำเภอมะนัง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เมื่อแต่งงานกับภรรยาชาวไทย แล้วจึงได้มาอยู่อำเภอมะนังและประกอบอาชีพเป็นแพทย์แผน โบราณด้วยความรู้ด้านยาสมุนไพรที่ได้ เรียนรู้มาจากรัฐฉาน คุณครูสุนันต์ตา จองแหลงมีกลองก้นยาวขนาดเล็กที่บ้าน ๑ ใบ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๘.๕
รอบไห	๒๗
ไหยาว	๑๖
รอบคอบน	๑๘
รอบเอว	๑๓
รอบก้นกึ่ง	๑๗.๕
กลองสูง	๕๐
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๘

๕.๓.๒.๔ วัดเมืองหนอง อำเภอมะออย

วัดเมืองหนอง ตั้งอยู่ที่หมู่ ๑๐ ตำบลแม่สาว อำเภอมะออย จังหวัดเชียงใหม่มีกลองประจำวัดทั้งหมด ๒ ใบ ครุฑันตา นายเป จเรอ่านธรรมไทใหญ่อธิบายนประวัติความเป็นมาของกลองก้นยาวประจำวัดเมืองหนองไว้ดังนี้

เดิมมีอยู่ ๓ ใบแต่ถูกขโมยไป วัดเมืองหนองจึงไม่ให้เก็บกลองไว้ที่เสาบนศาลาวัดอีกต่อไป จึงแต่งตั้งคณะกรรมการประจำวัดมีหน้าที่ดูแลการเก็บรักษากลองก้นยาวเนื่องจากปัจจุบันกลองก้นยาวเริ่มมีราคา จึงมีการลักขโมยกลองไปขายกันมากขึ้น (ครุฑันตา นายเป, สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ภาพที่ ๒๔ กลองก้นยาวประจำวัดเมืองหนอง

กลองก้นยาวประจำวัดเมืองหนองใบที่ ๑ ทาด้วยสีแดงสีเดียว ไม่ได้ประดับตกแต่งลวดลาย อยู่ในสภาพที่ดี มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๑๕
ไหยาว	๒๐.๕
รอบคอบน	๒๓.๕
รอบเอว	๑๕.๘
รอบก้นก็	๒๔

กลองสูง	๖๓.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๔

กลองก้นยาวประจำวัดเมืองหนองไผ่ที่ ๒ ทาด้วยสีดำ ไม่ได้ประดับตกแต่งลวดลาย อยู่ในสภาพที่ดี มีขนาดดังนี้

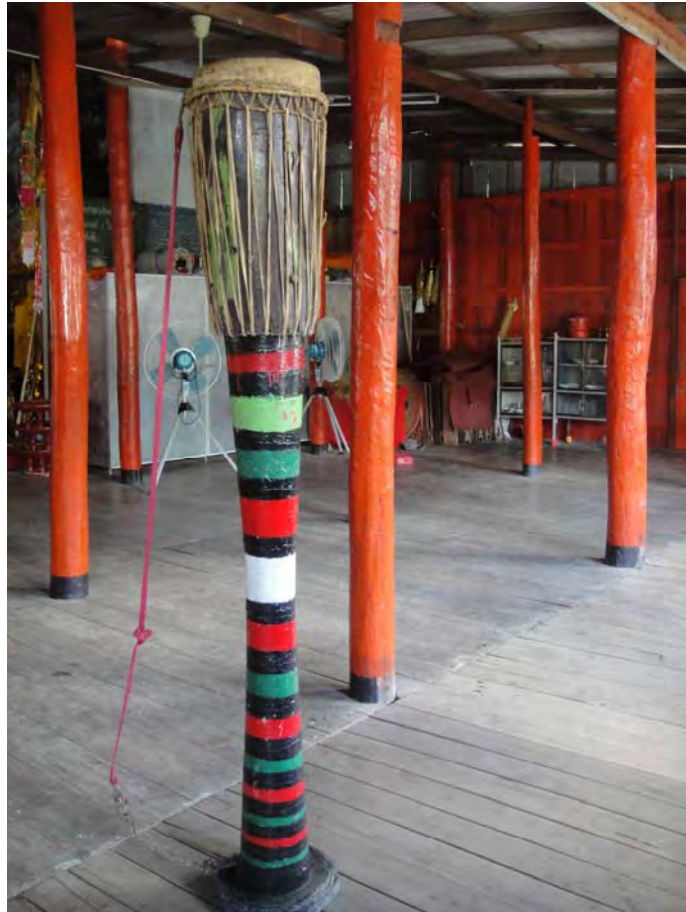
ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๓
รอบไห	๓๓.๕
ไหยาว	๑๗.๕
รอบคอบน	๒๒
รอบเอว	๑๔
รอบก้นกึ่ง	๒๑.๒
กลองสูง	๕๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑

๕.๓.๒.๔ วัดหมอกเปา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่มีกลองก้นยาวประจำวัด ๒ ใบ

ภาพที่ ๒๕ ทางเข้าวัดหมอกเปา

วัดหมอกเปา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่มีกลองก้นยาวประจำวัด ๒ ใบ กลองประจำวัดใบที่ ๑ ตกแต่งด้วยสีเขียวเข้ม สีดำ สีขาว สีแดง พื้นกลองทั้งใบรวมทั้งไหกลองสีเดิมเป็นสีเนื้อไม้ ตกแต่งเป็นปล้องด้วยสีเขียวเข้ม สลักพื้นดำ แถบสีขาว สลักพื้นดำ และแถบสีแดงกลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ภาพที่ ๒๖ กลองก้นยาวใบที่ ๑ ของวัดหมอกเปา

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๕
ไหยาว	๒๒.๕
รอบคอบน	๒๑
รอบเอว	๑๔.๕
รอบก้นกึ่ง	๑๑.๖
กลองสูง	๗๗.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๕

กลองใบที่ ๒ เป็นกลองไม้ทำด้วยไม้ซ้อ ทาสีน้ำแดง สันนิษฐานว่ากลองใบนี้เป็นกลองที่เก่า และได้รับการบูรณะแล้ว จึงขึ้นหน้ากลองใหม่ด้วยเชือกไนลอนสีเขียว พื้นไหกลองด้านข้างรอบนอกมีรอบการตกแต่งสีเหลืองที่จางไปแล้ว สลับกับสีแดงที่จางด้วยเช่นกัน แต่เอวกลองและก้นกลางทาสีแดง ที่ดูใหม่กว่าไหกลอง กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๕.๕
รอบไห	๓๑
ไหยาว	๑๕.๗
รอบคอบน	๑๘.๕
รอบเอว	๑๖
รอบก้นก็	๑๖.๕
กลองสูง	๕๐
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๐

ภาพที่ ๒๗ กลองก้นยาวใบที่ ๒ ของวัดหมอกเปา

๕.๓.๒.๕ วัดธรรมเจริญ ตำบลสันตน์หมือ อำเภอมะออย

ภาพที่ ๒๘ ป้ายวัดธรรมเจริญ

วัดธรรมเจริญมีกลองประจำวัด ๒ ใบ

ภาพที่ ๒๙ กลองกันยาวและมอญประจำวัดธรรมเจริญ

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๐.๕
ไหยาว	๒๓.๕
รอบคอบน	๒๓

รอบเอา	๑๗.๕
รอบกั้นกี	๒๖.๕
กลองสูง	๓๒
เส้นผ่านศูนย์กลางกั้นกี	๑๓

กลองใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๕
รอบไห	๓๑
ไหขาว	๑๕.๕
รอบคอบน	๑๕
รอบเอา	๑๒
รอบกั้นกี	๑๕
กลองสูง	๕๘
เส้นผ่านศูนย์กลางกั้นกี	๑๑

๕.๓.๒.๖ วัดใหม่หมอกจ้าม

ภาพที่ ๒๕ วัดใหม่หมอกจ้าม

วัดใหม่หมอกจ๋าม ตั้งอยู่เลขที่ ๕๕๕ หมู่ ๘ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่มีกลอง
ก้นยาวทั้งหมด ๑ ใบ กลองใบนี้ทำสีดำและลวดรักทั้งหมด เก็บไว้ในพิพิธภัณฑวัดใหม่หมอกจ๋าม ใช้
เชือกสายรัดหนังทำจากหนังวัว วางอยู่บนขาตั้ง ครั้นปล้องทั้งหมดส่วนบน ๕๔ ปล้อง ส่วนล่างด้านมี
การควั่นปล้องทั้งหมด ๒๒ ปล้อง กลองใบนี้ไม่ได้ใช้ตีอีกต่อไปแล้ว ยังอยู่ในสภาพที่ดีและถือว่าเป็น
กลองที่มีขนาดสูงที่สุดของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ภาพที่ ๓๐ ภาพกลองก้นยาวในพิพิธภัณฑวัดใหม่หมอกจ๋าม
กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๗.๕
รอบไห	๖๒
ไหยาว	๓๐
รอบคอบน	๒๖.๕
รอบเอว	๑๗
รอบก้นก็	๒๗
กลองสูง	๕๐
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๒๒

๕.๓.๒.๓ วัดภวานานิมิตร ตำบลท่าดอน อำเภอแม่เมาะ

ภาพที่ ๓๑ ซุ้มประตูทางเข้าวัดภวานานิมิตร

ภาพที่ ๓๒ เสาค้ำซุ้มประตูเป็นรูปกลองกันยาว

วัดภวานานิมิตรเป็นวัดของชาวไทยใหญ่ ตั้งอยู่บ้านร่มไทย ตำบลท่าดอน อำเภอแม่เมาะ จังหวัด เชียงใหม่ ขณะที่ผู้วิจัยเดินทางเก็บข้อมูลนั้นกำลังอยู่ในระหว่างการบูรณะสร้างวัด ศาลาการเปรียญ รั้ว รอบวัด เอกลักษณะสำคัญของวัดนี้คือการประดับตกแต่งรั้ว ซุ้มประตูวัด เสาศาลาการเปรียญทั้งหมดด้วย กลองกันยาวโดยหล่อปูนซีเมนต์เป็นรูปกลองกันยาวที่เสาทุกต้นของรั้วรอบวัด เสาทุกต้นของศาลาการ เปรียญ และซุ้มประตูทั้งสองข้างของทางเข้าวัด วัดภวานานิมิตร มีกลองกันยาวประจำวัดทั้งหมด ๔ ใบ พระอภิชัย อภิษย □ โย พระประจำวัดภวานานิมิตร ได้อธิบายเกี่ยวกับกลองกันยาวประจำวัดไว้ดังนี้

กลองใบที่ยาวที่สุดเป็นกลองที่เสียงดีที่สุดของวัด มีคนชอบมาขี้ม ไปตีแล้วเสียงเพราะ ถึงแม้ว่ามีห้องใต้ดินเราก็ไม่ได้เก็บไว้ในห้องใต้ดิน เพราะบางวัดเกรงว่าจะมีคนขโมยได้ แต่เรายังเก็บไว้บนศาลาผูกติดเสาไว้ (พระอภิชัย อภิชัย โย, สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๕)

ภาพที่ ๓๓ เสากำแพงเป็นรูปกลองก้นยาว

ภาพที่ ๓๔ เสาพระอุโบสถเป็นรูปกลองก้นยาว

กลองใบที่ ๑ ผูกติดไว้กับเสา ทาเือกกลองสีเขียว ตกแต่งลำตัวกลองด้วยสีเหลือง สีแดงและสีขาว มีขนาดและสัดส่วนดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๕
รอบไห	๓๗.๕
ไหยาว	๒๗.๕
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๔.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๑.๕
กลองสูง	๗๐.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒

ภาพที่ ๓๕ กลองก้นยาววัดภวานานิมิตรโบที่ ๑ ภาพที่ ๓๖ กลองก้นยาววัดภวานานิมิตรโบที่ ๒

กลองโบที่ ๒ ผูกติดไว้กับเสาของศาลาการเปรียญเช่นกัน ทาโหล่งสีฟ้า การตกแต่งกลองด้วยลวดลายเช่นดังที่ในภาพที่ ๓๖ พบน้อยมากในการตกแต่งกลองก้นยาวของชาวไทใหญ่ ทั้งนี้กลองโบนี้มีการใช้กลองที่พบน้อยด้วยอีกเช่นกัน คือการใช้สีฟ้าและสีทองร่วมกัน ไม่พบว่ามีกรคว้นปล้องกลองก้นยาว และไม่มีการใช้เส้นลวดครัดลำตัวกลองด้วย กลองโบนี้มีขนาดและสัดส่วนดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๘
ไหยาว	๒๐
รอบคอบน	๒๔
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๒๓
กลองสูง	๖๒
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑

กลองใบที่ ๓ ผูกติดไว้กับเสาศาลาการเปรียญของวัดเช่นกัน ได้รับการยอมรับว่าเป็นกลองใบที่มีคุณภาพเสียงที่ดีที่สุดของวัดดังที่พระอภิชัย อภิขย □ โยได้ให้สัมภาษณ์ไว้ข้างต้น ตกแต่งทาสีกลองด้วยสีทองและสีแดง มีขนาดและสัดส่วนดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๗.๕
ไหยาว	๒๕.๓
รอบคอบน	๑๘
รอบเอว	๑๒.๕
รอบก้นกึ่ง	๑๘
กลองสูง	๗๕.๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓.๕

ภาพที่ ๓๗ กลองก้นยาววัดภวานานิมิตรใบที่ ๓

กลองใบที่ ๔ เป็นกลองที่มีรอบเอวน้อยกว่าใบอื่น ๆ ในขณะที่ความสูงของกลองสูงเท่ากับใบอื่น ๆ จึงทำให้กลองใบนี้ดูกลมและเล็กกว่ากลองใบอื่นที่พบในวัดนี้ การใช้สีตกแต่งสีกลองนั้นพบว่าทาให้กลองทั้งหมดด้วยสีแดง แล้วจึงตกแต่งลำตัวและเอวกลองตลอดยาวลงมาถึงก้นก็ด้วยสี ๓ สีคือ สีขาวสีเหลืองสีเขียวและสีแดง โดยแบ่งแถบสีออกเป็น ๘ ส่วนที่ไม่เท่ากัน โดยกำหนดให้ส่วนของเอวกลองมีส่วนสีของแถบสีใหญ่ที่สุด กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๓๗.๕
รอบไห	๓๗.๕
ไหยาว	๒๕.๓
รอบคอบน	๑๘
รอบเอว	๑๒.๕
รอบก้นก็	๑๘
กลองสูง	๗๕.๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๓.๕

๕.๗.๒.๘ วัดแก่นทรายมูล ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่

วัดแก่นทรายมูล มีกลองประจำวัด ๒ ลูก

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๕
รอบไห	๓๘
ไหยาว	๒๑
รอบคอบน	๒๒.๕
รอบเอว	๑๗
รอบก้นก็	๒๐
กลองสูง	๖๔.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๓

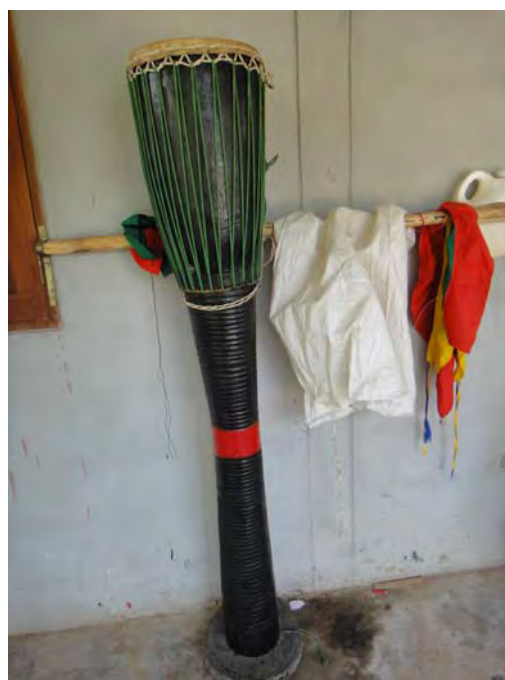
กลองใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๒
ไหยาว	๒๕.๕
รอบคอบน	๒๒
รอบเอว	๑๗
รอบก้นกึ่ง	๒๒
กลองสูง	๗๑.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑

๕.๗.๓ อำเภอไชยปราการ

๕.๗.๓.๑ บ้านคุณครูปอย วาวคำ

บ้านคุณครูปอย วาวคำ ผู้นำชุมชนชาวไทยใหญ่ในอำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ได้รับการเคารพนับถือในฐานะปราชญ์ไทใหญ่ ที่บ้านคุณครูปอย วาวคำมีกลอง ๔ ใบ กลองใบนี้เป็นกลองของชุมชนแต่ได้มอบไว้ให้เก็บที่บ้านครูปอย วาวคำ กลองใบนี้มีลักษณะปล้องห่างมากกว่ากลองที่พบเป็นส่วนใหญ่มิขนาดดังนี้

ภาพที่ ๓๘ กลองก้นยาวใบที่ ๑ บ้านครูปอย วาวคำ ภาพที่ ๓๙ กลองก้นยาวใบที่ ๒ บ้านครูปอย วาวคำ

กลองใบที่ ๑ มีระยะการควั่นลูกแก้วหรือปล้องระยะห่าง ทาด้วยสีดำตลอดทั้งไทกลองและเอวกลอง นอกจากนี้ถ้าตัวกลองมีการทาสีแถบแดงบริเวณเอวกลอง และตกแต่งด้วยจิตรอยหยักเป็นสีขาว รอยสลับนั่นปลา กลองมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๒.๕
ไหยาว	๒๔
รอบคอบน	๒๗.๕
รอบเอว	๑๗
รอบก้นกึ่ง	๒๕
กลองสูง	๘๐.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓

กลองใบที่ ๒ มีลักษณะเหมือนกลองใบที่หนึ่ง แต่มีเอวเล็กกว่า ๑ นิ้วและไม่มีการบากรอยหยัก
สลับนูนปลาตีขวบนเอวที่ทาสีแดง กลองมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๖
ไหยาว	๑๕
รอบคอบน	๑๒.๕
รอบเอว	๑๖
รอบก้นกึ่ง	๒๒.๕
กลองสูง	๖๓.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒

ภาพที่ ๔๐ กลองใบที่ ๓ บ้านลุงปอย วาวคำ

กลองใบที่ ๓ เป็นกลองก้นยาวขนาดเล็ก ทำไว้ให้สำหรับเด็กเล็ก ๆ ตี มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๖.๕
รอบไห	๒๐
ไหยาว	๗.๕
รอบคอบน	๑๒.๒
รอบเอว	๑๐.๒
รอบก้นกึ่ง	๑๖
กลองสูง	๑๕.๗
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๖.๕

กลองใบที่ ๔ ซื้อมาจากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๕
รอบไห	๒๒
ไหยาว	๒๓
รอบคอบน	๒๓.๕

รอบเอว	๑๖
รอบก้นกึ่ง	๒๓
กลองสูง	๗๑
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐.๕

ภาพที่ ๔๑ กลองก้นยาวใบที่ ๔ บ้านคุณครูปอย วา คำ

๕.๓.๑.๒ บ้านครูโต๊ะ ลุงยอด อยู่บ้านเลขที่ ๘/ช หมู่ ๕ บ้านต้นโชค ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ กลองใบนี้ซื้อเมื่อออกพรรษาไว้สำหรับใช้ตีในงานปอยต่าง ๆ เป็นกลองประจำหมู่บ้าน เนื่องจากครูโต๊ะ ลุงยอดชอบกลองที่มีขนาดใหญ่จึงได้เลือกกลองใบใหญ่ โดยซื้อพร้อมหนังทั้งหมด

ภาพที่ ๔๒ กลองใบที่ ๓ บ้านครูตะลุงยอด
กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๓
รอบไห	๔๖
ไหยาว	๒๗
รอบคอบน	๒๒
รอบเอว	๑๖
รอบก้นกึ่ง	๒๑
กลองสูง	๘๔.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๔

๕.๖.๓.๓ สำนักสงฆ์วัดสินชัยใหม่พัฒนา

ภาพที่ ๔๓ สำนักสงฆ์วัดสินชัยใหม่พัฒนา

สำนักสงฆ์วัดสินชัยใหม่พัฒนา ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่มีกลอง
ประจำสำนักสงฆ์ทั้งหมด ๑ ใบมีขนาดดังนี้

ภาพที่ ๕๕ กลองก้นยาวประจำสำนักสงฆ์สันไชยใหม่พัฒนา

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๔.๖
ไหยาว	๒๒.๕
รอบคอบน	๑๘.๓
รอบเอว	๑๔
รอบก้นกึ่ง	๑๗
กลองสูง	๖๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐

๕.๗.๓.๓ บ้านนายकुงหมา แซ่หลิว บ้านเลขที่ ๔๗/๖ หมู่ ๖ บ้านสันชัย ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านชาวจีนฮ่อลาวไทใหญ่อยู่ร่วมกัน ตั้งอยู่หลังสำนักสงฆ์วัดสันชัยพัฒนา

บ้านนายกงหมา มีกลองกันยาว ๑ ใบ ได้รับการแนะนำจากพระสาธุวิสาโลก หัวหน้าคณะสงฆ์
 สำนักสงฆ์วัดสันไชยใหม่พัฒนา มอบหมายให้สามเณรนำทางเข้าไปในหมู่บ้านที่ติดลงด้านหลังเขา
 พบกลองกันยาว ๑ ใบประจำหมู่บ้านเก็บไว้ที่บ้านนายกงหมา แซ่หลิวมีขนาดดังนี้

กลองบ้านนายกงหมา แซ่หลิวมีลักษณะพิเศษสำคัญ ๒ ประการคือ เป็นกลองที่คงลักษณะของ
 โบริมคือซึงหนังหน้ากลองด้วยหนังเรียดทำจากวัว ไทกลองและลำตัวกลองทาด้วยสีดำ และตกแต่ง
 ด้วยภาพและสีแสดงสัญลักษณ์ธงชาติรัฐฉาน

ภาพที่ ๔๕ เอวกลองกันยาวลงลายสีและสัญลักษณ์ธงชาติรัฐฉาน
 กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๔.๕
ไหยาว	๒๒
รอบคอบน	๒๓.๕
รอบเอว	๑๕.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐
กลองสูง	๖๖.๒
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐

ภาพที่ ๔๖ กลองก้นยาวบ้านนายงุมหมา แซ่หลิว

๕.๖.๔ อำเภอคอยสะเก็ด

๕.๖.๔.๑ วัดแม่กะ หรือวัดศรีดอนคอนคู่ เป็นวัดที่สำคัญของชาวไทยใหญ่ในอำเภอคอยสะเก็ด ศรัทธาชาวไทยใหญ่เดินทางมานมัสการและทำบุญที่วัดแห่งนี้รวมทั้งศรัทธาที่เดินทางมาจากรัฐฉาน วัดแห่งนี้มีกลองก้นยาวประจำวัด ๒ ใบ

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒.๒
รอบไห	๔๑.๕
ไหยาว	๒๕.๕
รอบคอบน	๑๙
รอบเอว	๑๖.๒
รอบก้นก็	๑๙.๘
กลองสูง	๗๕.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๓

กลองใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๓.๕
ไหยาว	๑๗.๕
รอบคอบน	๑๕
รอบเอว	๑๔
รอบก้นกึ่ง	๑๓.๕
กลองสูง	๕๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑

๕.๖.๕ อำเภอเวียงแหง

ภาพที่ ๕๗ ป้ายวัดปางควาย

๕.๖.๕.๑ วัดปางควาย

วัดปางควายตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๕ ตำบลเมืองแดง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่มีกลองประจำวัด
ทั้งหมด ๖ ใบ กลองทั้งหกใบมีขนาดดังนี้

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๒
รอบไห	๓๖

ไผ่ยาว	๕.๕
รอบคอบน	๒๐.๕
รอบเอว	๑๐.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๑.๕
กลองสูง	๕๗.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑

ภาพที่ ๕๘ กลองก้นยาวใบที่ ๑ ของวัดปางควาย
กลองใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๑.๕
ไผ่ยาว	๑๑.๕
รอบคอบน	๒๒
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๑๕.๓
กลองสูง	๔๘.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐

ภาพที่ ๔๕ กลองก้นยาวใบที่ ๒ ของวัดปางควาย

กลองใบที่ ๓ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๐.๓
ไหยาว	๒๑.๓
รอบขอบบน	๒๒
รอบเอว	๑๕.๓
รอบก้นกึ่ง	๒๐
กลองสูง	๖๒.๖
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓.๗

ภาพที่ ๔๕ กลองก้นยาวใบที่ ๓ ของวัดปางควาย
 กลองใบที่ ๔ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๓
รอบไห	๔๕
ไหยาว	๒๗
รอบคอบน	๒๓.๖
รอบเอว	๑๕.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐.๓
กลองสูง	๘๑
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๔

ภาพที่ ๕๐ โหกลองก้นยาวใบที่ ๔ ของวัดปางควาย
กลองใบที่ ๕ มีขนาดดังนี้

ภาพที่ ๕๑ โหกลองและเอวกลองใบที่ ๔ ของวัดปางควาย

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๕
รอบไห	๓๕.๕
ไหยาว	๒๕.๕
รอบคอบน	๒๐.๓
รอบเอว	๑๔.๘
รอบก้นกึ่ง	๑๕.๕
กลองสูง	๘๑.๒
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑.๓

กลองใบที่ ๖ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๕
รอบไห	๔๑.๕
ไหยาว	๒๕
รอบคอบน	๑๖
รอบเอว	๑๔.๕
รอบก้นกึ่ง	๑๕.๕
กลองสูง	๗๐.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒.๕

ภาพที่ ๕๒ ซุ้มประตูเข้าวัดเวียงแหง

๕.๓.๕.๒ วัดเวียงแหง

วัดเวียงแหง ตั้งอยู่ตำบลเมืองแหง มีกลองประจำวัด ๒ ใบ

ภาพที่ ๕๓ กลองประจำวัดใบที่ ๑ วัดเวียงแหง

กลองใบที่ ๑ สร้างขึ้นโดยเจ้าอาวาสวัดปางควาย อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ทาสีดำตลอดทั้งใบ ตกแต่งด้วยสีทองตรงเอวกลอง คาดเชือกในลอนสีขาวยาวตึงหน้ากลอง ผูกติดไว้กับเสาของศาลาเปรียญ แต่กลองนี้เก็บไว้ในห้องเก็บของใต้ศาลาเปรียญของวัด มิได้เก็บไว้บนศาลาเช่นกับวัดอื่น ๆ กลองอยู่ในสภาพที่ดี (บุญจันทร์ เทียนนันท, สัมภาษณ์, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔)

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒.๕
รอบไห	๔๒
ไหยาว	๒๔.๕
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๕.๕
รอบก้นก็	๑๕.๒
กลองสูง	๕๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๓

ภาพที่ ๕๔ กลองก้นยาวใบที่ ๑ ของวัดปางควาย

กลองใบที่ ๒ มีอายุประมาณ ๖๐ ปี มีเสียงดี ได้รับการยอมรับจากชุมชนชาวไทยใหญ่ว่ามีเสียงดีที่สุดในหนึ่ง ทาสีดำและคาดเอวสีแดงมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๓
รอบไหล่	๔๔
ไหยาว	๒๕.๕
รอบคอบน	๒๑
รอบเอว	๑๖.๒
รอบก้นกึ่ง	๒๑.๕
กลองสูง	๕๖.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑.๕

๕.๓.๕.๓ บ้านพ่อครูปายเมือง ลายไส อายุ ๗๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๗๒ หมู่ ๑ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พ่อครูเกิดที่เมืองลายคะ อพยพมาอยู่บ้านปางตอง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๒ แล้วจึงย้ายมาอยู่ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหงตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๑ พ่อครูปายเมืองเป็นครูสอนการฟ้อนชนิดต่าง ๆ ของชาวไทยใหญ่ เปิดสอนตอนเย็นที่บ้านให้กับเยาวชนที่สนใจ ที่บ้านของพ่อครูปายเมือง ลายไสมีกลองก้นยาวทั้งหมด ๓ ใบ

ภาพที่ ๕๕ กลองก้นยาวใบที่ ๑ ของบ้านพ่อครูปายเมือง ลายไส

กลองใบที่ ๑ ซ้อมารัฐฐาน ใช้ตีเฉพาะในงานสำคัญเท่านั้น ตกแต่งกลองกันยาวด้วยระบายชายผ้า เอวกลองทาสีแดงคาดสีทองกลางแถบสีแดง และทาสีแดงอีกครั้งที่คอบนและส่วนต่อของลำโพงกับก้นก็ กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๔.๒
รอบไห	๕๐.๕
ไหยาว	๓๐
รอบคอบน	๒๔
รอบเอว	๑๕.๒
รอบก้นก็	๒๒.๒
กลองสูง	๘๓.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๖.๕

ภาพที่ ๕๖ กลองกันยาวใบที่ ๒ ของบ้านพ่อครูพายเมือง ลายใต้

กลองใบที่ ๒ มีขนาดเล็กที่สุดในบ้าน ทาสีดำสลับลายสีแดงมีผ้าระบายขอบตกแต่งมีขนาด
ดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๕.๕
ไหยาว	๒๕.๕
รอบคอบน	๒๔
รอบเอว	๑๔.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐
กลองสูง	๗๗.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓.๕

กลองใบที่ ๓ ไม่มีลวดลาย มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๓
รอบไห	๔๔
ไหยาว	๒๖.๕
รอบคอบน	๒๕
รอบเอว	๑๖
รอบก้นกึ่ง	๒๑
กลองสูง	๘๐.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๔

๕.๗.๕.๔ คณะคณะลิเกไทใหญ่ จ้าดไตย ยอดแขงแลงใหม่ อำเภอเวียงแหง

มีกลองก้นยาว ๑ ใบ ใช้แสดงพร้อมกับการฟ้อนนกก ฟ้อนโตก่อนการแสดงลิเกจ้าดไตย

มีขนาดดังนี้

ภาพที่ ๕๗ ภาพกลองก้นยาวของคณะลิเกไทใหญ่ จ้าดไตย ขอดแซงแลงใหม่
กลองใบที่ ๑ ไม่มีลวดลาย มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๑
ไหยาว	๒๕.๕
รอบคอบน	๒๐.๕
รอบเอว	๑๖
รอบก้นกึ่ง	๒๑.๓
กลองสูง	๘๑
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓.๗

๕.๓.๕.๕ วัดกงลม

ภาพที่ ๕๘ ป้ายวัดกงลม

วัดกงลม ตั้งอยู่ที่ หมู่ ๒ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พระครูกันตศีลานุกูต เจ้าอาวาสวัดกงลมเป็นเจ้าอาวาสชาวไทยใหญ่ วัดกงลมมีกลองประจำวัด ๑ ใบ ทาไหลกลองและลำตัวกลองด้วยสีดำ ทาสีคาดแถบสีแดง ๓ ตำแหน่งที่คอกกลอง เวกกลองและส่วนต่อระหว่างลำโพงและก้นก็ กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๕
รอบไห	๓๖
ไหยาว	๒๒.๕
รอบคอบน	๒๐.๕
รอบเอว	๑๕
รอบก้นก็	๒๐
กลองสูง	๔๖.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๐.๕

ภาพที่ ๕๕ กลองกันยาววัดกงลม

๕.๓.๕.๓ วัดห้วยไคร้ ตั้งอยู่ที่อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่มีกลองประจำวัดทั้งหมด ๓ ใบ

ภาพที่ ๖๐ ป้ายวัดห้วยไคร้

ภาพที่ ๖๑ พระธาตุวัดห้วยไคร้

กลองใบที่ ๑ เป็นกลองเก่าแก่ของวัดห้วยไคร้ ไม่ปรากฏการควั่นลูกแก้วให้เกิดปล้องบนตัวลำกลอง กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๕
รอบไห	๓๓
ไหยาว	๑๘
รอบคอบน	๑๔
รอบเอว	๒๐
รอบก้นกึ่ง	๒๑
กลองสูง	๕๖.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐

ภาพที่ ๖๒ ไทกลองใบที่ ๑ ของวัดห้วยไคร้

กลองใบที่ ๒

กลองใบที่ ๑

ภาพที่ ๖๓ กลองใบที่ ๑ และ ๒ ของวัดห้วยไคร้

กลองใบที่ ๒ ทาสีโหลกลองและตัวกลองด้วยสีดำทั้งหมด ประดับตกแต่งด้วยการทาสีแถบสี
แดงที่เอวกลองและส่วนต่อระหว่างกันก็และลำโพง กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๓๕.๕
ไหยาว	๒๒
รอบคอบน	๑๕
รอบเอว	๑๖.๒
รอบก้นก็	๒๑
กลองสูง	๖๔
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๒

กลองใบที่ ๓ ทาสีน้ำตาลทั้งใบ ตกแต่งด้วยการทาสีเป็นแถบสีแดงที่คอกลองและเอวกลอง
สองตำแหน่งเท่านั้น กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๘
รอบไห	๒๘
ไหยาว	๑๕.๕
รอบคอบน	๑๕
รอบเอว	๑๑.๕
รอบก้นก็	๑๕.๕
กลองสูง	๕๐.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๕

ภาพที่ ๖๔ กลองก้นยาวใบที่ ๓ ของวัดห้วยไคร้

๕.๓.๕.๓ วัดมะกายน

วัดมะกายนตั้งอยู่ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ มีกลองประจำวัด ๓ ใบ

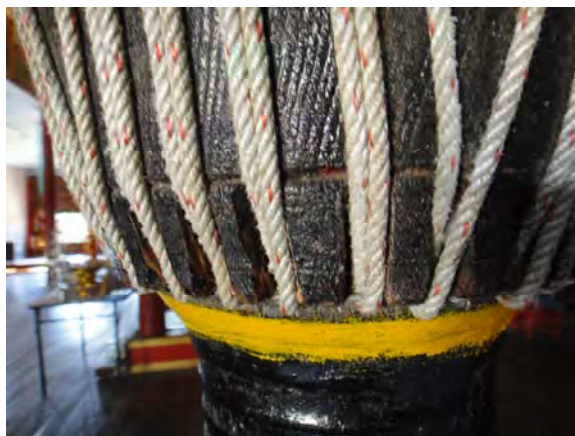
ภาพที่ ๖๕ ศาลาเก็บกลองก้นยาว วัดมะกายน อำเภอเวียงเหนือ

กลองใบที่ ๑ ทาสีดำคาดด้วยสีเหลือง ใช้เชือกไนลอนตึงหน้ากลอง มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๓
รอบไห	๔๔
ไหยาว	๒๓.๕
รอบคอบน	๑๕
รอบเอว	๑๖
รอบก้นกึ่ง	๒๑.๕
กลองสูง	๘๑
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๔

ภาพที่ ๖๖ ไหกลองและเอวกลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดห้วยไคร้

ภาพที่ ๖๗ ภาพเลี้ยวข้างกลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดห้วยไคร้

ภาพที่ ๖๘ ภาพเสาทองใบที่ ๑ วัดห้วยไคร้

ภาพที่ ๖๙ กลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดห้วยไคร้

กลองใบที่ ๒ เป็นกลองที่มีขนาดใหญ่ที่สุด จึงหนังหน้ากลองด้วยหนังเรียดทำจากหนังวัว ทาสีแดง ตกแต่งสีด้วยสีเหลือง สีเขียว สีแดง และสีดำมีขนาดดังนี้

ภาพที่ ๗๐ กลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดห้วยไคร้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒.๕
รอบไห	๔๑
ไหยาว	๒๔.๕
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๔
รอบก้นกึ่ง	๑๕.๕
กลองสูง	๘๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓

กลองใบที่ ๓ เป็นกลองสีดำ แต่งด้วยสีแดง ไม่มีเชือก ขนาดเล็กและอยู่ในสภาพที่ชำรุด มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๓๘.๕
ไหยาว	๑๑.๓
รอบคอบน	๒๒
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐
กลองสูง	๕๕.๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒.๕

ภาพที่ ๓๑ หน้าเรียดและไหกลองก้นยาวใบที่ ๓ วัดห้วยไคร้

ภาพที่ ๓๒ ภาพเอวกลองก้นยาวใบที่ ๓ วัดห้วยไคร้

๕.๑.๕.๘ วัดฟ้าเวียงอินทร์

ภาพที่ ๑๓ ป้ายวัดฟ้าเวียงอินทร์

ภาพที่ ๑๔ ศาลาวัดฟ้าเวียงอินทร์

ภาพที่ ๑๕ ทางขึ้นนมัสการพระเจดีย์วัดฟ้าเวียงอินทร์

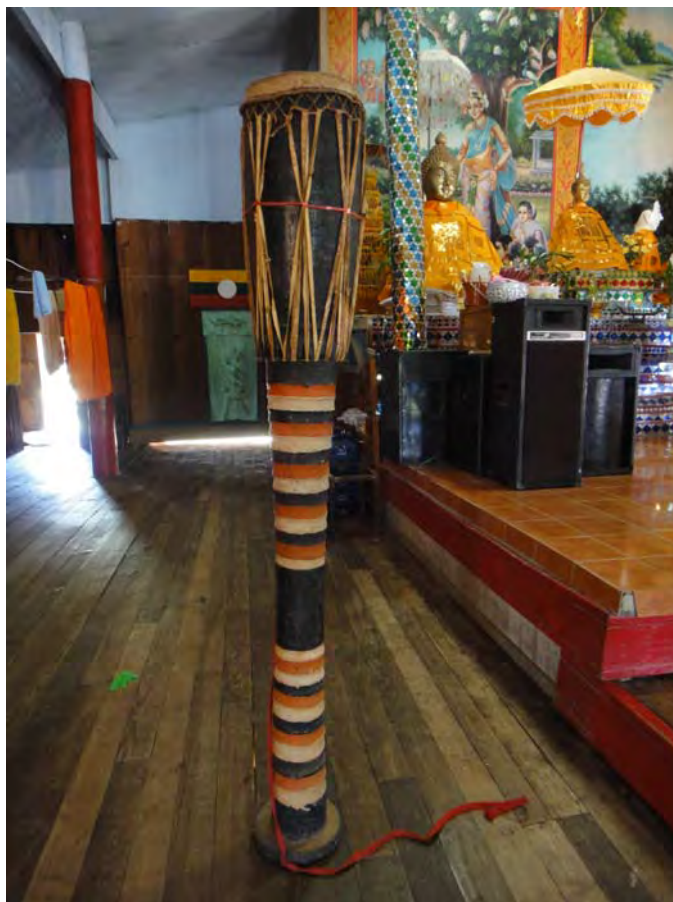
ภาพที่ ๑๖ กลองก้นยาวประจำวัดฟ้าเวียงอินทร์

กลองก้นยาวประจำวัดฟ้าเวียงอินทร์ทาด้วยสีดำตลอดทั้งใบ ส่วนเอวกลองนั้นทาลงพื้นด้วยสีแดงและเคลือบด้วยสีทองอีกชั้นหนึ่ง ส่วนรอยต่อระหว่างก้นก็และลำตัวของกลองนั้นตกแต่งด้วยสีแดงและสีทองด้วยเช่นกัน กลองใบนี้ประดับด้วยผ้าซาขะบายสีแดงและสีเขียว กลองใบนี้เก็บไว้หลังองค์พระประธานซึ่งอยู่ในเขตที่ผู้หญิงห้ามขึ้นไป กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๘
ไหยาว	๒๔
รอบคอบน	๑๕.๕
รอบเอว	๑๕
รอบก้นก็	๑๕.๘
กลองสูง	๖๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๒.๕

๕.๑.๕.๕ วัดเปียงหลวง

วัดเปียงหลวง ตำบลเมืองแหง อำเภอเปียงหลวง จังหวัดเชียงใหม่มีกลองประจำวัดทั้งหมด ๓ ใบ กลองทั้งสามใบมีการตกแต่งสีดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ ๑๑ กลองก้นยาววัดเปียงหลวง

กลองใบที่ ๑ กลองทาสีดำ ตกแต่งลวดลายเป็นปล้องลายส้มสลับสีดำและสีขาว แต่ไม่ควั่นลาย ปล้องลงเนื้อไม้ ใช้หนังเรียดทำจากหนังวัวจึงหนังหน้ากลอง กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๗.๕
ไหยาว	๒๕
รอบคอบน	๒๓
รอบเอว	๑๗
รอบก้นกึ่ง	๒๑
กลองสูง	๘๑
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐.๕

กลองใบที่ ๒ มีความเก่าแก่ที่สุด สืบได้จากขนาดของกลองและการใช้เชือกหนังวัวชิงหนังหน้ากลอง กลองใบนี้เป็นกลองขนาดใหญ่ มีความสูงถึง ๕๓.๘ นิ้วถือได้ว่าเป็นกลองที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๑ ใน ๕ ของจังหวัดเชียงใหม่ เอวกลองคาดด้วยสีแดงและตัดขอบเดินเส้นด้วยสีทอง กลองใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๕
รอบไห	๔๓.๘
ไหยาว	๓๐.๘
รอบคอบน	๑๘
รอบเอว	๑๔.๖
รอบก้นก็	๒๒.๒
กลองสูง	๕๓.๘
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๖

ภาพที่ ๗๘ ไหกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดเปียงหลวง

ภาพที่ ๗๙ เอวกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดเปียงหลวง

กลองใบที่ ๓ มีระบายผ้าติดชายหน้ากลอง มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๓๕.๕
ไหยาว	๒๕.๔
รอบคอบน	๒๒.๕
รอบเอว	๑๖
รอบก้นกึ่ง	๑๕.๒
กลองสูง	๓๕.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒.๘

ภาพที่ ๕๐ กลองก้นยาวใบที่ ๓ ประจำวัดเปียงหลวง

๕.๓.๕.๑๐ วัดศรีเมืองหมอก อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่มีกลองประจำวัด ๒ ใบ

ภาพที่ ๘๑ ป้ายวัดศรีเมืองหมอก

กลองใบที่ ๑

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒.๓
รอบไห	๔๑
ไหขาว	๒๑.๓
รอบคอบน	๒๕.๕
รอบเอว	๑๘
รอบก้นกึ่ง	๒๑.๓
กลองสูง	๓๘.๔
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๔

กลองใบที่ ๒ มีขนาดเล็กกว่ากลองใบที่ ๑ กลองใบที่สองมีการทาสีประดับลวดลายมากกว่ากลองใบที่ ๑ บริเวณเอวกลองทาสีดำสลับสีแดง และฐานกลองตกแต่งเป็นรูปดาวแฉกสี่เหลี่ยม

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๖
รอบไห	๔๐.๕
ไหยาว	๒๘
รอบคอบน	๒๑.๕
รอบเอว	๑๘
รอบก้นกึ่ง	๒๒
กลองสูง	๖๗
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๔

ภาพที่ ๑๒ กลองก้นยาวใบที่ ๑ และ ๒ วัดศรีเมืองหมอก

ภาพที่ ๑๓ ไหกลองใบที่ ๑

ภาพที่ ๑๔ ไหกลองใบที่ ๒

ภาพที่ ๑๕ การติดตั้งฐานกลองกันยาวใบที่ ๑

ภาพที่ ๑๖ การติดตั้งฐานกลองกันยาวใบที่ ๒

ภาพที่ ๑๑ การตกแต่งเสาทองใบที่ ๑ (ซ้าย)

ภาพที่ ๑๒ การตกแต่งเสาทองกิ่งยาวใบที่ ๒

๕.๗.๕.๑๑ วัดหนองกอกคำ อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดเชียงใหม่มีกลองประจำวัด ๒ ใบ

ภาพที่ ๑๕ วัดหนองกอกคำ

กลองใบที่ ๑ ไทกลองทาสีดำ ลำตัวกลองตลอดจนก้นกลองทาสีทอง ตกแต่ง ๓ ตำแหน่งที่คอกกลอง เอวกลองและฐานรอยต่อของก้นกึ่งกับลำโพงกลองทาสีแดง กลองมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๐.๕
ไหยาว	๒๑
รอบคอบน	๒๒.๕
รอบเอว	๑๔.๓
รอบก้นกึ่ง	๒๐
กลองสูง	๖๗.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๔

ภาพที่ ๕๐ กลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดหนองกอกคำ

กลองก้นยาวใบที่ ๒ ทาสีดำคาดด้วยแถบสีแดงและสีทองที่เอวกลองตามแนวยาว

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒.๒
รอบไห	๔๐.๒
ไหยาว	๒๖
รอบคอบน	๒๑.๒
รอบเอว	๑๖.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐.๒
กลองสูง	๗๖.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓

ภาพที่ ๕๑ ไทกลองกันยาวใบที่ ๒ วัดหนองกอกคำ

ภาพที่ ๕๒ เอวกลองกันยาวใบที่ ๒ วัดหนองกอกคำ

๕.๖.๕.๑๒ วัดสามปู หมู่ ๒ ตำบลแสนไห อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๕๓ ป้ายวัดสามปู

คลองใบเดียวของวัดสามปูเป็นคลองที่มีอายุเก่าแก่มิได้ลักษณะพิเศษคือมีการควั่นลูกแก้ว ขึ้นปล้อง ๒ ขนาด ขนาดเป็นลอนใหญ่ซึ่งเกิดจากการพันผ้าดิบชุบน้ำคั้นรักและพันทับอีกชั้นหนึ่ง สันนิษฐานว่าอาจเป็นเพราะคลองปริแตก จึงซ่อมด้วยวิธีการตามคลอง และขนาดลูกแก้วที่เกิดจากการ ซอยที่อยู่ระหว่างลูกแก้วใหญ่ ซึ่งไม่ค่อยพบหรืออาจกล่าวได้ว่าพบเพียงที่เดียวเท่านั้นในจังหวัด เชียงใหม่ นอกจากนี้การตกแต่งคลองใบนี้ ทาสีด้วยสีแดง และแต้มจุดเล็กเป็นวงกลมทึบด้วยสีมีขนาด ขาว (ภาพที่ ๕๕) ดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้าคลอง	๑๑.๖
รอบไห	๔๐.๕
ไหยาว	๒๘
รอบคอบน	๒๑.๕
รอบเอว	๑๘
รอบก้นกึ่ง	๒๒
คลองสูง	๖๗
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๔

ภาพที่ ๕๔ กลองก้นยาววัดสามนุ

ภาพที่ ๕๕ การตกแต่งเอวกลองด้วยแถบสีแดง คาดขาวและลายจุดที่บสีขาว

๕.๓.๕.๑๓ วัดม่วงเครือ

วัดม่วงเครือตั้งอยู่ตำบลแสนไห อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดเชียงใหม่มีกลองกันยาวประจำวัด ๒ ใบ ทั้งสองใบมีขนาดปกติใช้สีดำเป็นพื้นฐานในการประดับตกแต่งลวดลาย ใบที่ ๑ สลับสีแดง ใบที่ ๒ สลับด้วยสีส้ม ทั้งสองใบมีขนาดดังนี้

ภาพที่ ๕๖ กลองกันยาว ๒ ใบ และฆ้องประจำวัดม่วงเครือ

กลองใบที่ ๑

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๗
รอบไห	๔๐
ไหยาว	๒๖.๒
รอบคอบน	๑๘
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๑๘
กลองสูง	๗๘.๒
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒.๘

ภาพที่ ๕๗ ไหกลองก้นยาวใบที่ ๑

ภาพที่ ๕๘ ภาพเอวกลองก้นยาวใบที่ ๑

กลองก้นยาวใบที่ ๒ ประจำวัดม่วงเครือ

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๒
รอบไห	๓๖.๕
ไหยาว	๒๔.๕
รอบคอบน	๑๕.๒
รอบเอว	๑๓.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐.๕
กลองสูง	๓๔
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒.๒

ภาพที่ ๕๕ ไทกลองกันยาวใบที่ ๒ วัดม่วงเครือ

ภาพที่ ๑๐๐ ตัวกลองและเอวกลองกันยาวใบที่ ๒ วัดม่วงเครือ

๕.๓..๕.๑๔ วัดศรีดอนชัย (ม่วงป้อก) ตำบลแสนไห อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดเชียงใหม่มีกลอง
ก้นยาวประจำวัด ๒ ใบ

ภาพที่ ๑๐๑ ป้ายวัดศรีดอนชัย (ม่วงป้อก)

ภาพที่ ๑๐๒ กลองก้นยาวประจำวัดศรีดอนชัยมีอยู่ ๒ ใบพร้อมด้วยฆ้องราว ๑ ชุด

กลองก้นยาวประจำวัดศรีดอนชัยมีอยู่ ๒ ใบพร้อมด้วยฆ้องราว ๑ ชุด กลองใบที่ ๑ มีขนาดใหญ่ เส้นรอบไหยาว ๔๔ นิ้วแต่ไหยาวเพียง ๒๓ นิ้ว กลองใบนี้ทาสีดำ และตกแต่งเพียงสองตำแหน่งคือที่ เหวกลองทาสีแถบสัญลักษณ์ธงชาติรัฐฉาน คือ สีเขียวสีแดงและสีเหลือง

กลองก้นยาวใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒.๖
รอบไหย	๔๔
ไหยาว	๒๓
รอบคอบน	๒๑.๒
รอบเหว	๑๕.๕
รอบก้นก็	๒๒.๑
กลองสูง	๖๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๔.๕

กลองก้นยาวใบที่ ๒ ไหยกลองทาสีน้ำตสลด ลำตัวกลองทาสีแดง และเหวกลองทาสีแดงประดับตกแต่งที่ เหวกลองด้วยลายเรขาคณิตสีทอง

ภาพที่ ๑๐๓ การตกแต่งเหวกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดศรีดอนชัย

กลองก้นยาวใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๕.๕
รอบไห	๓๐.๕
ไหยาว	๑๘.๓
รอบคอบน	๑๖.๕
รอบเอว	๑๒.๖
รอบก้นกึ่ง	๑๗
กลองสูง	๕๔.๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐.๕

๕.๓.๖ อำเภอเชียงดาว

๕.๓.๖.๑ บ้านพ่ออ่อง ลุงทอน

คณะผู้วิจัยเดินทางขึ้นเก็บข้อมูลกลองประจำวัดพระธาตุคอกยมอญจิ่ง อยู่บนเขาท่ามกลางป่าไม้ อำเภอเชียงดาว แต่พบว่ากลองประจำวัดของวัดพระธาตุเก็บไว้ที่บ้านพ่ออ่อง ลุงทอน บ้านพ่ออ่อง ลุงทอน อยู่บ้านเลขที่ ๒๐๐ หมู่ ๗ ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มสร้างกลองด้วยตนเองตั้งแต่อายุ ๑๕ ปีจากพระที่วัดบ้านใหม่ เมืองหนอง รัฐฉาน สหภาพพม่า ปัจจุบันเป็นปราชญ์ไทใหญ่ ดีเหล็ก ดีมีด สานกระบุง ทำกลองก้นยาว ทำโหม่งและมีความรู้ทางด้านโหราศาสตร์ไทใหญ่ บ้านพ่ออ่อง ลุงทอนมีกลองก้นยาวทั้งหมด ๑ ใบ

กลองใบที่ ๑ ทาสีแดง เก็บไว้อยู่ข้างบ้านมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๔.๕
ไหยาว	๒๗
รอบคอบน	๑๕
รอบเอว	๑๒.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๑.๕
กลองสูง	๘๒
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒

กลองใบที่ ๒

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๓.๕
ไหยาว	๒๐
รอบคอบน	๑๘.๕
รอบเอว	๑๔.๗
รอบก้นกึ่ง	๑๖
กลองสูง	๖๔.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒.๕

กลองใบที่ ๓

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๕
รอบไห	๕๑.๕
ไหยาว	๓๐
รอบคอบน	๓๑
รอบเอว	๑๘.๘
รอบก้นกึ่ง	๒๖.๔
กลองสูง	๕๑
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๕.๕

กลองใบที่ ๔ เป็นกลองที่เก่าแก่ ครูอ่อง ลุงทอน ได้กล่าวถึงประวัติของกลองใบนี้ว่า เป็นกลองเก่าแก่ อายุประมาณ ๖๐ ปี ถือเป็นของสูง ของศักดิ์สิทธิ์ ผูกไว้บนซื่อบ้าน ลำตัวกลองประดับด้วยกระจก (อ่อง ลุงทอน, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๕)

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๕
รอบไห	๕๑.๕
ไหยาว	๓๐
รอบคอบน	๓๑
รอบเอว	๑๘.๘

รอบก้นกี	๒๖.๔
กลองสูง	๕๑
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๕.๕

กลองใบที่ ๕ มีฝุ่นจับอยู่มาก สภาพไม่สามารถใช้ตีบรรเลงได้ ต้องได้รับการซ่อมบำรุงก่อน มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๖
ไหยาว	๒๓
รอบคอบน	๑๓.๘
รอบเอว	๑๗
รอบก้นกี	๒๒
กลองสูง	๗๐.๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๐

๕.๓.๖.๒ บ้านครุณี ลุงวิระ

บ้านคุณครุณี ลุงวิระ อยู่บ้านเลขที่ ๖๓/ข หมู่ ๓ ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่มีกลอง ๑ ใบมีขนาดดังนี้

ภาพที่ ๑๐๔ กลองก้นยาวบ้านคุณครุณี ลุงวิระ

กลองใบที่ ๑

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๗ x ๑๓
รอบไห	๔๓
ไหยาว	๒๗
รอบคอบน	๒๒.๘
รอบเอว	๑๘.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๔
กลองสูง	๗๗.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓.๕

๕.๗.๖.๓ วัดนันทิยาราม

ภาพที่ ๑๐๕ กลองก้นยาวบ้านคุณครูณี ลุงวิระ

วัดนันทิยาราม ตั้งอยู่ที่ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เดิมชื่อวัดทุ่งข้าวพวง ปัจจุบันมีพระพรหมโชโตเป็นเจ้าอาวาส อายุ ๘๒ ปี วัดนันทิยารามมีกลองก้นยาวประจำวัด ๒ ใบ ใบที่ ๑ เป็นกลองก้นยาวที่ทำจากไม้ซ้อ พระพรหมโชโตได้กล่าวถึงกลองใบนี้ว่า กลองใบนี้ไม่มีคนดูแล แก่น (ลูก) นี้เสียดี้ คังดี แต่เอาไปงานปอยหลวงแล้วมีคนนั่งทับหัก ขนาดกำลังดี อยู่มานานแล้วกลองใบนี้ แต่ไม่ทราบว่ามีมาจากไหน (พระพรหมโชโต, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔)

กลองใบที่ ๑ ของวัดนันทิยารามขนาดสูงโปร่งสัดส่วนสมดุล เป็นกลองขนาดสูง แต่รูปร่างพอม เป็นกลองที่มีขนาดหน้ากลอง ๑๓ นิ้วแต่มีความยาวถึง ๘๔.๕ นิ้วทาสีดำ ตกแต่งด้วยลายคาดแถบสีแดง ใช้หนังเรียดที่ทำจากหนังวัวคาดจึงหนังหน้ากลอง มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๓
รอบไห	๔๘.๓
ไหยาว	๒๔.๕
รอบคอบน	๒๗
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐.๕
กลองสูง	๘๔.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๖

ภาพที่ ๑๐๖ กลองก้นยาวใบที่ ๑ เก็บไว้ที่อุณศาลา วัดนันทิยาราม

ภาพที่ ๑๐๗ กลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดนันทยาราม

ภาพที่ ๑๐๘ รุกันกลองก้นยาวใบที่ ๑ วัดนันทยาราม

กลองใบที่ ๒ เป็นกลองก้นยาวขนาดเล็กทาสีแดงอมน้ำตาลหรือสีโอลโรสทั้งแก่น คาคเชือกด้วยหนังเรียดทำจากหนังวัว ใช้วิธีกลึงลายลูกแก้วควั่นปล้องเป็นชุด ๆ ละ ๓ เส้น แล้วเว้นด้วยชุดละ ๑ เส้น สองชุด แล้วจึงปิดด้วยชุดละ ๓ เส้น รวมเป็นชุดลายลูกแก้ว ๑ ชุดใหญ่

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๔
ไหยาว	๑๘
รอบคอบน	๑๕.๕
รอบเอว	๑๒.๘
รอบก้นกึ่ง	๑๕
กลองสูง	๕๒
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐.๕

ภาพที่ ๑๐๕ ไหกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดนันทิยาราม ภาพที่ ๑๐๖ เอวกลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดนันทิยาราม

๕.๗.๖.๔ วัดห้วยเป้า

วัดห้วยเป้าตั้งอยู่ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่เป็นวัดของชาวไทยใหญ่ ตั้งอยู่ริมถนนสายเชียงดาว-เชียงใหม่ ชุ่มประตูดัดเป็นกลองกันยาวรับป้ายวัดฐานยอดหลังคาสามยอด มีกลองกันยาวทั้งหมด ๒ ใบ

ภาพที่ ๑๑๐ ชุ่มประตูดัดห้วยเป้า

วัดห้วยเป้ามีกลองประจำวัด ๑ ใบ อยู่ในสภาพที่ดีมาก พระปลัดปัญญาปิยธม □ โมได้กล่าวว่า กลองใบนี้มีคนมาขอยืมตีบ่อย ๆ ในชุมชนมี ๒๖ หลังคาเรือนที่เป็นชาวไทยใหญ่ วัดนี้เป็นวัดไทใหญ่แต่ดั้งเดิม สร้างด้วยศิลปะไทใหญ่ มุงด้วยหลังคาแบบไทใหญ่ (พระปลัดปัญญาปิยธม □ โม, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔)

ภาพที่ ๑๑๑ กลองก้นยาวของวัดห้วยเป้า

กลองก้นยาวของวัดห้วยเป้าใบนี้มีขนาดสูงโปร่ง กลองมีความสูง ๗๐ นิ้ว ตกแต่งที่เอวกลองด้วยการทาสีแถบสีแดงเท่านั้น และใช้แถบสีเหลืองคาดคอกกลอง และฐานสีเหลืองแถบด้านล่าง มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๕x๑๐
รอบไห	๓๗.๕
ไหยาว	๒๔
รอบคอบน	๑๗.๕
รอบเอว	๑๓.๘
รอบก้นก็	๑๗.๗
กลองสูง	๗๒
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๒

๕.๖.๖.๕ วัดห้วยไส้

วัดห้วยไส้ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีพระครูโสภาสศีลวิบูลย์เป็นเจ้าของวัดและเป็นรองเจ้าคณะอำเภอเชียงดาว วัดนี้มีกลองก้นยาวประจำวัดทั้งหมด ๒ ใบ (พระครูโสภาสศีลวิบูลย์, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔)

ภาพที่ ๑๑๒ ป้ายวัดห้วยไส้

กลองใบที่ ๑ เป็นกลองตีคำ ลักษณะพิเศษของกลองก้นยาวใบที่ ๑ และ ใบที่ ๒ คือสันนิษฐานได้ว่าน่าจะสร้างขึ้นโดยช่างคนเดียวกันเนื่องจากมีส่วนสูงใกล้เคียงกัน และฐานปลายลำโพงบานออก และมีส่วนเขื่องอนขึ้นในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๗.๕
ไหยาว	๑๘
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๔
รอบก้นก็	๒๐
กลองสูง	๕๗
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๒

ภาพที่ ๑๑๓ กลองก้นยาวใบที่ ๑ และ ใบที่ ๒ วัดห้วยไส้

กลองกันยาวใบที่ ๒ ไหกลองสีแดง ตัวกลองสีดำ ลักษณะการควั่นลูกแก้วขึ้นเป็นลายนูนที่ละเอียด

ภาพที่ ๑๑๔ การควั่นปล้องลูกแก้วของเอวกลองและลำตัวกลองส่วนล่าง

กลองกันยาวใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๕.๓
รอบไห	๓๒.๕
ไหยาว	๑๓
รอบคอบน	๑๕
รอบเอว	๑๓.๓
รอบก้นกึ่ง	๑๘.๘
กลองสูง	๕๔
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓

๕.๗.๖.๖ วัดนาหวาย

วัดนาหวาย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่มีกลองกันยาวทั้งหมด ๕ ใบ

ภาพที่ ๑๑๕ ภาพป้ายวัดนาหวาย

ภาพที่ ๑๑๖ กลองก้นยาวใบที่ ๑

กลองก้นยาวใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๔๒
ไหยาว	๒๔
รอบคอบน	๑๘.๕
รอบเอว	๑๓.๕
รอบก้นกึ่ง	๑๕.๓
กลองสูง	๗๖.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๕

กลองกันยาวใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๕
รอบไห	๔๒
ไหยาว	๒๘
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๔.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐
กลองสูง	๘๖.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒.๕

ภาพที่ ๑๑๗ กลองก้นยาวใบที่ ๔, ใบที่ ๓ และ ใบที่ ๒
 กลองก้นยาวใบที่ ๓ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๗
ไหยาว	๒๕
รอบคอบน	๒๓
รอบเอว	๑๔.๕
รอบก้นก็	๑๑.๕
กลองสูง	๗๒
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๑.๕

กลองก้นยาวใบที่ ๔ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๘.๕
ไหยาว	๒๕
รอบคอบน	๒๑.๕
รอบเอว	๑๖
รอบก้นก็	๑๕
กลองสูง	๗๕.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๓

กลองก้นยาวใบที่ ๕ เป็นใบที่เก่าที่สุดของวัด ไม่มีการประดับลวดลาย คาดเชือกจึงหน้า
 กลองด้วยหนังเชือกวัวมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๕
รอบไห	๓๕.๓
ไหยาว	๒๕
รอบคอบน	๑๕.๖
รอบเอว	๑๔
รอบก้นก็	๒๐.๕
กลองสูง	๗๕.๕

เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๑
------------------------	----

ภาพที่ ๑๑๘ กลองก้นยาวใบที่ ๕ ของวัดนาหวาย

ภาพที่ ๑๑๙ เท้ากลองก้นยาวใบที่ ๕ ของวัดนาหวาย

๕.๗.๖.๗ วัดอรุโณทัย

วัดอรุโณทัยตั้งอยู่ตะเข็บชายแดนไทย-พม่าห่างจากทิศเหนือของหมู่บ้านอรุโณทัยราว ๒ กิโลเมตร ปัจจุบันมีพระดวงจันทร์รักษาการเจ้าอาวาส ทางวัดได้อนุเคราะห์แบ่งอาณาเขตพื้นที่ที่วัดจัดตั้งศูนย์รับเลี้ยงและศูนย์ศึกษาสำหรับอุปการะเด็กกำพร้าชาวพม่าที่หนีอพยพภัยสงคราม ดำเนินการสอนโดยครูอาสาชาวต่างประเทศ ภายในวัดมีโบสถ์ ศาลาประกอบพิธีสงฆ์ โรงเรียนสำหรับสอนหนังสือเด็กกำพร้า เรือนเก็บกลองก้นยาว ในวัดอรุโณทัยเก็บกลองก้นยาวไว้ที่ศาลา ๓ ใบและที่โบสถ์ ๑ ใบ รวมทั้งหมด ๔ ใบ (พระดวงจันทร์, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔)

ภาพที่ ๑๒๐ ป้ายวัดอรุโณทัย

ภาพที่ ๑๒๑ ลานวัดด้านหน้า

ภาพที่ ๑๒๒ ใต้ถุนศาลาที่สอนหนังสือเณรและเด็กในอุปถัมภ์ของศูนย์ศึกษา

ภาพที่ ๑๒๓ กลองก้นยาววัดอรุณโศภนที่ ๑

กลองใบที่ ๑ ทาด้วยสีดำ เอวกลองทาด้วยแฉวสีแดง ขึงหนังหน้ากลองด้วยหนังเรียดทำจากหนังวัวมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๖.๕
ไหยาว	๒๓
รอบคอบน	๑๕
รอบเอว	๑๗.๔
รอบก้นกึ่ง	๒๑.๕
กลองสูง	๖๘
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐

ภาพที่ ๑๒๔ กลองก้นยาวใบที่ ๒ และ ๓

กลองใบที่ ๒ ทาด้วยสีดำ เอวกลองทาด้วยแกลวสีแดง ชึงหนังหน้ากลองด้วยหนังเรียดทำจากหนังวัวมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๘
ไหยาว	๒๑.๕
รอบคอบน	๒๖.๑
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๒๔
กลองสูง	๗๑.๕

เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๐
------------------------	----

กลองใบที่ ๓ ทาด้วยสีดำ เอวกลองทาด้วยแกลวสีแดง ขึงหนังหน้ากลองด้วยหนังเรียดทำจากหนังวัวมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๘.๕
รอบไห	๒๘
ไหขาว	๕
รอบคอบน	๑๘.๕
รอบเอว	๑๔.๕
รอบก้นกี	๑๘.๘
กลองสูง	๔๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๘.๕

ภาพที่ ๑๒๕ ไหกลองก้นยาวใบที่ ๔ วัดอรุณโศภิต

กลองใบที่ ๔ ทาด้วยสีดำ เหวกลองชุดลงเป็นลายนูนตำรูปวงกลม ทาสีวงกลมด้วยสีแดง มองเห็นเป็นลายจุดนูนดำสีแดงฝังลงในเนื้อกลองสีดำ จึงหนังด้วยเชือกไนลอนสีขาว ฐานกลองประดับ ตกแต่งด้วยลายดาวเป็นสีส้ม มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๔๒.๕
ไหยาว	๒๕
รอบขอบบน	๒๕
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐.๕
กลองสูง	๓๕.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓

ภาพที่ ๑๒๖ ฐานหรือเท้ากลองก้นยาวใบที่ ๕ วัดอรุณโขน

๕.๓.๖.๘ วัดเวฬุวัน

ภาพที่ ๑๒๘ ศาลาวัดเวฬุวัน

วัดเวฬุวันหรือมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าวัดเมืองนะ ตั้งอยู่ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีกลองประจำวัด ๑ ใบ กลองก้นยาวใบนี้มีลักษณะพิเศษคือประดับกระจกสี มีขนาดเล็กสูงเพียง ๕๕.๕ นิ้ว ไม่ทราบประวัติความเป็น แต่สันนิษฐานว่าเป็นกลองที่มีอายุเก่าแก่ กลองมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๕
รอบไห	๓๔
ไหยาว	๒๐
รอบคอบน	๑๕.๘
รอบเอว	๑๖
รอบก้นก็	๑๘.๕
กลองสูง	๕๕.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๐

ภาพที่ ๑๒๘ กลองกันยาวประดับกระจกสี วัดเวฬุวัน

ภาพที่ ๑๒๙ การประดับลายกระจกสีบนกลองกันยาว วัดเวฬุวัน

การประดับกระจกสีของกลองกันยาววัดเวฬุวันนั้นใช้ลายข้าวหลามตัดประดับช่วงบนและช่วงล่างของกลองโดยใช้การควั่นลูกแก้วแบ่งช่องประดับกระจกบนลำตัวกลองออกเป็น ๓ ส่วน

๕.๓.๖.๕ บ้านนางจ๋ามเงิน ฝัฟวงและนายเจาะแอ ลุงดีเป็นชาวไทใหญ่ อยู่บ้านเลขที่ ๓๑๑ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ นางจ๋ามเงินและนายเจาะแออธิบายให้ฟังถึงที่มาของ กลองก้นยาวใบนี้ว่า

กลองใบนี้ทำโดยพระวัดปางควาย ที่อำเภอเวียงแหง กลองลูกนี้สีดำ คาดด้วยสีแดง เขียนชื่อไทใหญ่กำกับไว้ด้วย ชาวไทใหญ่เชื่อว่าการเก็บกลองไว้ที่บ้านนั้นเป็นมงคล กับบ้าน จึงเกิดศรัทธาในดีที่จะเป็นเจ้าภาพหาซื้อกลอง จึงรับเป็นธุระจัดหากลอง ประจำหมู่บ้าน โดยไปทำการสำรวจกลอง รับครู รับกลอง และเชิญมาไว้ที่บ้าน เมื่อซื้อมาแล้วเดิมตั้งใจว่าจะถวายเก็บไว้ที่วัด แต่ได้นำมาบูชาไว้ที่บ้าน จนกว่าจะมีคนดูแลจึงจะได้นำไปเก็บไว้ที่วัด กลองใบนี้ชาวบ้านรวมเงินกันซื้อพร้อมมอง และแบ่งเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๑๓,๕๐๐ บาท (เจาะแอ ลุงดี, สัมภาษณ์, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔)

ภาพที่ ๑๓๐ กลองก้นยาวบ้านนางจ๋ามเงิน ฝัฟวง

กลองใบที่ ๑ ของนางจ้ำมเงิน ไฝพวงมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๓.๒
ไหยาว	๓๐
รอบคอบน	๒๑.๘
รอบเวย	๑๘
รอบก้นกี้	๒๐.๘
กลองสูง	๘๖
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี้	๑๒.๒

ภาพที่ ๑๓๑ กลองก้นยาวและชุดฆ้อง ฉาบ บ้านนางจ้ำมเงิน ไฝพวง

๕.๓.๖.๑๐ บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสมคิด จองลือ

ภาพที่ ๑๓๒ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสมคิด จองลือ

บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายสมคิด จองลือ อยู่บ้านเลขที่ ๕๖ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีกลองที่ได้รับมอบสืบต่อมาจากคุณตาไท จองลืออายุ ๗๐ ปี กลองสองใบนี้เก็บไว้ที่ทางขึ้นบันไดในบ้าน ผูกติดไว้กับเสาเรือน บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีกลองทั้งหมด ๒ ใบ กลองใบที่ ๑ ซื้อมาจากวัดปางควาย ตกแต่งด้วยการทาสีเขียว และสีแดง และทาบนตัวลูกกลองทั้งหมดเป็นสีดำ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๕
รอบไห	๔๐
ไหยาว	๒๖
รอบคอบน	๒๔
รอบเอว	๑๘.๓
รอบก้นกึ่ง	๒๒
กลองสูง	๓๘
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒

ภาพที่ ๑๓๓ กลองกันยาวใบที่ ๑ และ ๒ ของบ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสมคิด จองลือ
กลองใบที่ ๒ มีขนาดเล็ก นำมาจากรัฐฉาน สหภาพพม่า มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๕.๕
รอบไห	๓๓.๓
ไหยาว	๒๒.๕
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐
กลองสูง	๖๖.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑.๕

๕.๓.๖.๑๑ บ้านคุณครูหนอกคำ (ไม่ทราบนามสกุล)

บ้านของคุณครูหนอกคำ (ไม่ทราบนามสกุล) เจ้าของคณะลิเกจ๊าดไต ชื่อคณะจุมเจิงไต แล่งปิ่นอ่อน หมู่เมืองนะ ตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีกลองกันยาว ๑ ใบ กลองใบนี้เป็นกลองใหม่ ทาสีดำทั้งใบ แต่ตกแต่งด้วยขอบลายสีแถบสีเหลือง ประกอบลายขอบสีแดงและปิดกั้วสีฟ้า ที่ส่วนล่างของไหกลอง ส่วนเอวของกลองและส่วนท้ายกลองก่อนท่อลำโพง (ก้นกั้ว) กลองใบนี้มีขนาดดังนี้

ภาพที่ ๑๓๓ กลองกันยาวบ้านคุณครูหนอกคำ (ไม่ทราบนามสกุล)

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒.๕
รอบไห	๔๓
ไหยาว	๒๗
รอบคอบน	๒๐.๕
รอบเอว	๑๕.๒
รอบก้นกั้ว	๒๐
กลองสูง	๕๗.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกั้ว	๑๒

๕.๗.๖.๑๒ บ้านนายฮุ้น จองกอน

บ้านนายฮุ้น จองกอน อยู่บ้านเลขที่ ๗๘ หมู่ ๑ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ นายฮุ้น จองกอนเป็นผู้ประสานงานคณะลิเกจ๊าดไต ไต ชื่อคณะจุมเจิงไต แลงปิ่นอ่อน หมู่เมืองนะ บ้านนายฮุ้นมีกลองกันยาวทั้งหมด ๓ ใบ นายฮุ้น จองกอนเป็นปราชญ์ชาวไทใหญ่ มีความรู้ทางด้านพิธีกรรม ทำหน้าที่ประกอบพิธีก่อนการแสดงของคณะ กลองใบที่ ๑ ของบ้านนายฮุ้นเก็บไว้ที่ได้ดูบ้าน ผูกไว้กับเสาเรือน ใบที่ ๑ มีขนาดใหญ่ที่สุด มีอายุเก่าแก่ประมาณ ๖๐ ปี จะสังเกตได้ว่ากลองใบนี้มีเอวที่มีขนาดใหญ่กว่าปกติ คือมีขนาด ๒๑.๔ นิ้ว โดยปกติแล้วรอบเอวของกลองกันยาวจะไม่เกิน ๒๐ นิ้ว โดยเฉลี่ยมีเส้นรอบเอวเท่ากับ ๑๔-๑๗ นิ้ว นี่จึงเป็นเหตุผลทำให้กลองกันยาวใบนี้ดูแปลกไปจากลักษณะของกลองกันยาวที่พบโดยทั่วไป นอกจากนี้จะสังเกตได้อีกว่ากลองกันยาวใบที่ ๒ ที่บ้านนายฮุ้นก็มีลักษณะเช่นเดียวกับใบแรกคือมีลักษณะท้วม เอวไม่คอดเหมือนเช่นกลองกันยาวใบอื่น ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ ๑๓๔ กลองกันยาวใบที่ ๑, ๒, และ ๓ บ้านคุณลุงฮุ้น จองกอน

กลองใบที่ ๑ มีขนาดสูงที่สุด วัดได้ขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๒
ไหยาว	๒๕
รอบคอบน	๒๗.๕
รอบเอว	๒๑.๔
รอบก้นกึ่ง	๒๗
กลองสูง	๘๔.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓.๕

กลองใบที่ ๒ ผูกอยู่ด้านหลังของเสา ขึ้นหน้าหน้ากลองด้วยเชือกไนลอนสีฟ้า เอวกลองทาสีแดง กลองมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๓.๖
รอบไห	๔๗.๗
ไหยาว	๒๓
รอบคอบน	๒๕.๕
รอบเอว	๑๕.๒
รอบก้นกึ่ง	๓๑
กลองสูง	๗๓.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๖.๕

กลองใบที่ ๓ มีขนาดเล็กที่สุดในบ้านนายอุ่น จองกอน ไทกลองทาด้วยสีดำ ส่วนล่างทาด้วยสีน้ำตาล ตกแต่งเพิ่มเติมด้วยสีเหลือง สีแดงและสีเขียวเป็นแถบไล่ลงมาจากเกือบข้างกลองใบที่ ๓ มีขนาดและสัดส่วนดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๖
รอบไห	๓๕.๒
ไหยาว	๑๕
รอบคอบน	๒๑

รอบเอว	๑๔.๔
รอบก้นกึ่ง	๒๑.๖
กลองสูง	๕๑.๖
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒

๕.๓.๓ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่

๕.๓.๓.๑ โสภะเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่มีกลองก้นยาว ๑ ใบ ใบที่ ๑ เป็นกลองก้นยาวโบราณ (ต่างคำ จางยอด, สัมภาษณ์, ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔) กลองโบราณใบนี้มีรูปร่างขนาดกลาง ได้สัดส่วนที่สวยงาม มีความลงตัว ทั้งความโค้งงอตัวรูปทรงที่สมดุลของไหกลอง ตลอดจนการชะลอปล้องจากก้น ไหกลองทอดลงสู่เอว กลองที่ได้ระดับ แล้วจึงค่อย ๆ ผายออกที่ก้นกึ่ง หน้ากลองและก้นกึ่งมีความสมดุลกันกล่าวคือ มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลองและเส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่งเท่ากันคือ ๘ นิ้ว กลองใบนี้มีสัดส่วนดังนี้

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๘
รอบไห	๒๘.๕
ไหยาว	๑๖.๕
รอบคอบน	๑๖.๕
รอบเอว	๕.๕
รอบก้นกึ่ง	๑๓.๕
กลองสูง	๘
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๘

ภาพที่ ๑๓๕ กลองก้นยาวโบราณ ณ โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๑๓๖ หูหึ่งและการร้อยหนังสาย

ภาพที่ ๑๓๗ ลักษณะรูปทรงของไหกลองโบราณ

ภาพที่ ๑๓๘ เฝือกข้างกลองกันยาวโบราณ ภาพที่ ๑๓๙ การควั่นปล้องจากเฝือกข้างทอดลงสู่เอวกลอง

ภาพที่ ๑๔๐ เอวกลองโบราณ

ภาพที่ ๑๔๑ ก้นกึ่งของกลองกันยาวโบราณ

กลองก้นยาวใบที่ ๒ เป็นกลองที่สร้างขึ้นใหม่ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๕
รอบไห	๔๒
ไหยาว	๒๔.๗
รอบคอบน	๑๕
รอบเอว	๑๔.๕
รอบก้นก็	๑๕
กลองสูง	๖๕.๗
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๓

ภาพที่ ๑๔๑ กลองก้นยาวใบที่ ๒ ของ โสภเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

กลองก้นยาวใบที่ ๓ มีอายุประมาณ ๕ ปี ทำจากส่วในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๓.๕
รอบไห	๔๓
ไหยาว	๒๗.๓
รอบคอบน	๒๑.๕
รอบเอว	๑๘.๒
รอบก้นกึ่ง	๒๒
กลองสูง	๘๐.๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒.๒

ภาพที่ ๑๔๒ กลองก้นยาวใบที่ ๓ ของโสมเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

๕.๗.๗.๒ บ้านผู้ใหญ่บ้านอานนท์ ไชยรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ บ้านสันทราย-ต้นกอก อยู่
บ้านเลขที่ ๑๓๗ หมู่ ๗ ตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่มีกลองทั้งหมด ๖ ใบ

กลองใบที่ ๑ ทำจากไม้ขนุน อายุประมาณ ๗๐-๘๐ ปี มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๖.๕
ไหยาว	๑๗
รอบคอบน	๒๒
รอบเอว	๑๔.๒
รอบก้นกึ่ง	๒๒.๗
กลองสูง	๕๐.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๒.๕

กลองใบที่ ๒ มีอายุ ๕ ปี ทำจากไม้ขนุนขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๓
ไหยาว	๑๔.๕
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๓.๗
รอบก้นกึ่ง	๑๕.๓
กลองสูง	๖๕.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐

กลองใบที่ ๓ มีอายุ ๕ ปี ทำจากไม้ขนุนขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๗
ไหยาว	๑๔.๕
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๔.๒
รอบก้นกึ่ง	๒๐
กลองสูง	๗๐.๕

เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๑.๕
------------------------	------

กลองใบที่ ๔ มีอายุ ๕ ปี ทำจากไม้มะม่วงเป็นกลองที่มีขนาดสูงที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ มีความสูงเท่ากับ ๘๖.๗ นิ้ว มีขนาดและสัดส่วนดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑.๗
รอบไห	๔๒
ไหยาว	๒๑.๒
รอบคอบน	๒๓
รอบเอว	๑๕.๒
รอบก้นกี	๒๔
กลองสูง	๘๖.๗
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๓

กลองใบที่ ๕ แขนงอยู่บนชื่อของศาลาเก็บกลองมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๕
ไหยาว	๑๖.๒
รอบคอบน	๑๘.๕
รอบเอว	๑๔.๕
รอบก้นกี	๑๘.๕
กลองสูง	๕๒.๒
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๒

กลองใบที่ ๖ ผู้ใหญ่บ้านอานนท์ ไชยรัตน์ ได้อธิบายให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยไว้ดังนี้
 กลองใบนี้มีอายุประมาณ ๑๐๕ ปี ทำโดยสล่าคำกลองเหล่านี้เอาไว้สอน แต่กลองใบนี้
 เก็บไว้เป็นของสูง เพื่อบูชา และเพื่อเป็นสิริมงคลกับบ้าน(อานนท์ ไชยรัตน์, สัมภาษณ์,
 ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๘.๕
รอบไห	๓๓
ไหยาว	๑๔
รอบคอบน	๑๗

รอบเเว	๑๔
รอบก้นกี้	๒๓
กลองสูง	๕๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี้	๑๐.๕

๕.๓.๕.๓ วัดคู่เต้า ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่มีพิพิธภัณฑ์กลองตั้งอยู่
ด้านหน้าวัด ในโบสถ์มีกลองก้นยาวประจำวัด ๑ ใบมีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๕
รอบไห	๓๕.๕
ไหยาว	๑๗.๕
รอบคอบน	๑๕
รอบเเว	๑๔.๒
รอบก้นกี้	๑๘
กลองสูง	๕๔.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี้	๑๒

๕.๓.๓.๔ วัดป่าเป้า ตั้งอยู่เลขที่ ๕๘ บริเวณแจ่งศรีภูมิ ถนนมณีนพรัตน์ ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง
เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วัดแห่งนี้ถือเป็นวัดไทใหญ่ที่เก่าแก่ประจำจังหวัดเชียงใหม่ มีกลองยาว
ทั้งหมด ๔ ใบ

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๕๒.๕
ไหยาว	๑๘.๕
รอบคอบน	๓๐
รอบเเว	๑๗.๕
รอบก้นกี้	๒๓
กลองสูง	๓๘.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี้	๑๔

กลองใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๓.๕
ไหยาว	๒๓
รอบคอบน	๒๐.๕
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๒๑
กลองสูง	๘๓
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓.๕

กลองใบที่ ๓ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๐.๕
ไหยาว	๒๒
รอบคอบน	๑๖.๕
รอบเอว	๑๔.๓
รอบก้นกึ่ง	๒๐.๕
กลองสูง	๖๔.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓

กลองใบที่ ๔ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๔
รอบไห	๔๘.๕
ไหยาว	๒๘
รอบคอบน	๒๕
รอบเอว	๑๗.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๒.๕
กลองสูง	๗๐.๕

เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๕.๕
------------------------	------

๕.๓.๓.๕ วัดกลางเกาะ ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่มีกลองก้นยาวทั้งหมด ๓ ใบ
พระอริการนิวัฒน์กิติโสภโณได้อธิบายถึงประวัติของวัดกลางเกาะว่า

วัดกลางเกาะอุทิศให้กับการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่ ทุกปีอาตมาจะนำ
วัฒนธรรมและจัดกิจกรรมไปแลกเปลี่ยนที่เมืองเชียงตุง ด้วยความชื่นชม
ศิลปวัฒนธรรมชาวไทใหญ่จึงได้เริ่มต้นศึกษาและสะสมเครื่องดนตรีไว้เพื่อเปิดให้
เป็นศูนย์การเรียนรู้และฝึกซ้อมดนตรีของเยาวชน (พระอริการนิวัฒน์กิติโสภโณ,
สัมภาษณ์, ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

กลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๓
รอบไห	๔๓.๕
ไหยาว	๒๓
รอบคอบน	๒๑
รอบเอว	๑๕.๒
รอบก้นกี	๒๑.๕
กลองสูง	๖๕.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๓.๒

กลองใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๕
รอบไห	๓๗.๕
ไหยาว	๑๖.๗
รอบคอบน	๒๑
รอบเอว	๑๓.๕
รอบก้นกี	๒๑.๕
กลองสูง	๗๒.๗
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๒.๓

กลองใบที่ ๓ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๕
รอบไห	๓๔
ไหยาว	๑๕
รอบคอบน	๒๑
รอบเอว	๑๓.๒
รอบก้นกึ่ง	๒๐.๕
กลองสูง	๖๘
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๑

๕.๓.๘ อำเภอแม่วาง

ภาพที่ ๑๔๓ ป้ายวัดโสภาราม (หัวฝาย)

๕.๓.๘.๑ วัดโสภาราม ตั้งอยู่ที่ ๑๕๗ หมู่ ๒ ตำบลบ้านทาด อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ กลอง ๔ ใบ พระอธิการสันติโต เจ้าอาวาสวัดโสภารามได้ให้สัมภาษณ์ถึงความสำคัญของกลองทั้ง ๔ ใบนี้ไว้ว่า

กลองที่วัดนี้ลงอ่างไว้ทุกใบ ให้ลงอ่างไว้ที่หน้ากลอง ในวัดนี้มีพระธาตุเชิงลมโดยจำลองมาจากวัดในพม่า เมืองคอยแหยม รัฐฉาน กลองทั้งหมด ๔ ใบนี้ลงอ่างไว้ที่ขอบกลองด้วย ทั้ง ๔ ใบนี้ทำจากไม้ซ้อ ทั้งสองใบใหญ่นี้ทำจากไม้ซ้อ ส่วนใบที่มีสีแดง สีทองนั้นทำจากช่างที่มาจากเวียงแหง ชื่อหนานจิ่ง (๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕)

ภาพที่ ๑๔๔ กลองก้นยาวประจำวัดโสภารามทั้ง ๔ ใบ
กลองประจำวัดโสภารามใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๕
รอบไห	๕๐
ไหยาว	๒๕
รอบคอบน	๒๓
รอบเอว	๑๘
รอบก้นกึ่ง	๒๔
กลองสูง	๘๖.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๖

ภาพที่ ๑๔๕ อักษรการลงอ่างด้านในของหนังสือกลองกันยาววัดโสภาราม ใบที่ ๑

ภาพที่ ๑๔๖ กลองกันยาวใบที่ ๑ วัดโสภาราม

กลองประจำวัดโสภารามใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒.๕
รอบไห	๔๓
ไหยาว	๒๔
รอบคอบน	๑๕
รอบเอว	๑๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐.๕
กลองสูง	๗๗
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๕

ภาพที่ ๑๔๗ กลองก้นยาวใบที่ ๒ วัดโสภาราม

กลองประจำวัดโสภารามใบที่ ๓ มีการประดับตกแต่งสีทุกอย่างเหมือนใบที่ ๒ แต่มีขนาดสูงกว่า ๕ นิ้ว มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒.๕
รอบไห	๔๕.๕
ไหยาว	๒๖.๕
รอบขอบบน	๒๓.๕
รอบเอว	๑๘
รอบก้นกึ่ง	๒๔
กลองสูง	๘๒.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๕

ภาพที่ ๑๔๘ กลองก้นยาวใบที่ ๓ ของวัดโสภาราม

กลองประจำวัดโศภารามใบที่ ๔ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐.๒
รอบไห	๓๕
ไหยาว	๒๒.๕
รอบคอบน	๑๗.๕
รอบเอว	๑๓
รอบก้นกึ่ง	๑๗.๕
กลองสูง	๖๕.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๕

ภาพที่ ๑๔๕ การประดับตกแต่งเอวกลองก้นยาวใบที่ ๔

๕.๓.๘.๒ วัดป่าแดด ตั้งอยู่ตำบลบ้านกาศ อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
 วัดป่าแดดมีกลองทั้งหมด ๒ ใบ ทั้งสองใบนี้ไม่มีการลงอวง เป็นกลองใหม่ที่มีการใช้สีต่างกัน
 ทั้งสองใบ คือเป็นกลองที่ทาสีแดงและสีดำ

ภาพที่ ๑๕๐ ทางเข้าวัดป่าแดด

ภาพที่ ๑๕๑ ภาพลานวัดป่าแดด

กลองประจำวัดป่าแดด ไหสีแดง ลำตัวกลองสีดำสลับสีแดงใบที่ ๑

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๕
ไหยาว	๑๖.๕
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๔.๕

รอบก้นกี	๑๕
กลองสูง	๕๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๒

ภาพที่ ๑๕๒ ไหกลองวัดป่าแดดแก่นที่ ๑ ภาพที่ ๑๕๓ เหวกลองวัดป่าแดดแก่นที่ ๑
กลองประจำวัดป่าแดดใบที่ ๒ มีลักษณะดังนี้ ไหกลองสีดำ ตัวกลองสีแดง มีขนาดดังนี้

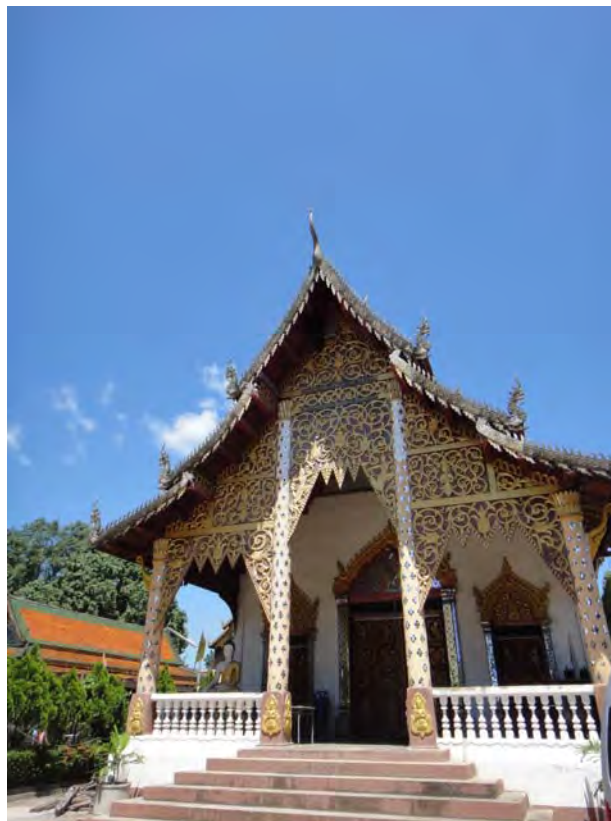
ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๕.๒
รอบไห	๓๔
ไหยาว	๑๕.๕
รอบคอบน	๑๘
รอบเอว	๑๑.๕
รอบก้นกี	๑๕
กลองสูง	๔๕.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี	๑๒

๕.๓.๘.๓ วัดจำลอง ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านตาล อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีกลองประจำวัด ๓ ใบ พระครูสุนทรธรรมโชติ เจ้าอาวาสวัดจำลองได้กล่าวถึงกลองประจำวัดทั้ง ๓ ใบไว้ดังนี้
อาตมาบวชตั้งแต่ปี ๒๕๒๔ เห็นกลองใบนี้มาตั้งแต่เป็นเณรแล้ว วัดนี้สร้างมา

กว่า ๑๓๐ ปี สร้างโดยบรรพบุรุษชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาจากเมืองหมอกใหม่ เมืองลาม่าตั้งรกราก คนไทยใหญ่ผูกพันกับศาสนา (พระครูสุนทรธรรมโชติ, ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕)

ภาพที่ ๑๕๔ ภาพป้ายวัดจำลอง

ภาพที่ ๑๕๕ พระอุโบสถวัดจำลอง

กลองประจำวัดจำลองใบที่ ๑ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๘
ไหยาว	๒๒.๕
รอบคอบน	๑๕
รอบเอว	๑๔.๕
รอบก้นกึ่ง	๒๐.๗
กลองสูง	๗๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๓

กลองประจำวัดจำลองใบที่ ๒

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๓.๕
ไหยาว	๑๕
รอบคอบน	๑๗
รอบเอว	๑๒.๕
รอบก้นกึ่ง	๑๗
กลองสูง	๕๑
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐

กลองประจำวัดจำลองใบที่ ๓ มีลักษณะเฉพาะพิเศษที่พบแห่งเดียวในจังหวัดเชียงใหม่ กลองใบนี้แกะสลักทั้งใบด้วยลายกลีบดอกไม้ มีอายุเก่าแก่ ประเมินคุณค่าไม่ได้ ผนังหน้ากลองได้หลุดหายไป ไม่เหลือผนังหน้ากลองหุ้ม เหลือไว้แต่เพียงหุ่นกลอง ขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๕.๕
รอบไห	๓๑
ไหยาว	๑๗
รอบคอบน	๒๑

รอบเอว	๑๓
รอบก้นกึ่ง	๒๑
กลองสูง	๕๔
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๑๐

ภาพที่ ๑๕๖ กลองก้นยาวแกะสลัก วัดจำลอง

ภาพที่ ๑๕๗ ปากหน้ากลองกันยาวที่ไม่ได้หุ้มหนังขึ้นหน้ากลอง วัดจำลอง

ภาพที่ ๑๕๘ ไทกลองที่ชำรุดของวัดจำลอง

ภาพที่ ๑๕๕ ลายแกะสลักที่ปรากฏใบบกลองก้นยาว

ภาพที่ ๑๖๐ เล็บข้างของกลองก้นยาวโบราณแกะสลัก วัดจำลอง

ภาพที่ ๑๖๑ การแกะสลักหุ่นกลองจนถึงปลายลำโพงกลองก้นยาว วัดจำลอง

๕.๖.๕ อำเภอแม่แตง

ภาพที่ ๑๖๒ ป้ายวัดติยะสถานไทยใหญ่ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

๕.๖.๕.๑ วัดติยะสถานไทยใหญ่

วัดติยะสถานไทยใหญ่ ตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดศูนย์กลางของชุมชนชาวไทยใหญ่ในอำเภอแม่แตง ในวัดมีกลองกันยาวประจำวัด ๔ ใบ ใบที่ ๑ มีลักษณะสำคัญดังที่ คุณครูสว่างคำ จางขอดได้อธิบายไว้ดังนี้

ภาพที่ ๑๖๓ กลองประจำวัดติยะสถานไทยใหญ่ใบที่ ๑

กลองใบนี้ทำจากไม้ซ้อ ตกแต่งด้วยลายดอกไม้บานตรงปลายก้นก็ และส่วนท้ายของไหกลอง ลักษณะการตกแต่งกลองด้วยลายดอกไม้บานแบบนี้เป็นลักษณะเฉพาะตัวของหนานหรีง ผู้ทำกลองใบนี้ (อ้างคำ จางยอด, สัมภาษณ์, ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔)

กลองใบที่ ๑ ของวัดศิษฐานไทยใหญ่มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๑
รอบไห	๓๗.๕
ไหยาว	๒๒
รอบคอบน	๑๕
รอบเอว	๑๓.๕
รอบก้นก็	๑๗.๕
กลองสูง	๖๒
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๑

กลองประจำวัดศิษฐานใบที่ ๒ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒
รอบไห	๔๑.๕
ไหยาว	๑๕
รอบคอบน	๒๐
รอบเอว	๑๕
รอบก้นก็	๑๗
กลองสูง	๕๗
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นก็	๑๕.๕

กลองประจำวัดศิษฐานใบที่ ๓ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๐
รอบไห	๓๖.๕
ไหยาว	๒๐.๕
รอบคอบน	๑๕

รอบเเว	๑๓.๗
รอบก้นกี้	๑๕.๕
กลองสูง	๖๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี้	๑๐.๕

กลองประจำวัดตีสถานใบที่ ๔ มีขนาดดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๖.๗
รอบไห	๒๕.๕
ไหยาว	๑๒.๕
รอบคอบน	๑๓
รอบเเว	๑๑.๕
รอบก้นกี้	๑๓
กลองสูง	๔๒.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกี้	๖.๕

๕.๗.๑๐ จังหวัดลำพูน

๕.๗.๑๐.๑ วัดชัยยะสถาน จังหวัดลำพูน

วัดชัยยะสถานมีพระครูสุวัจนชัยสถิตย์ เป็นเจ้าอาวาส วัดแห่งนี้มีกลองก้นยาวของชาวไทใหญ่ที่เสียงดีที่สุดในแคว้นหนึ่ง และเป็นวัดศูนย์รวมของชาวไทใหญ่ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่และในจังหวัดลำพูน ครูต่างคำ จางยอด ได้อธิบายความสำคัญของกลองใบนี้ว่า

กลองแก่นี้สร้างโดยสล่าเนตร ในจังหวัดลำพูน ได้มาตรฐานดี ความยาวพอดี ได้อัตราส่วนพอเหมาะ เสียงดี ทำจากไม้ขนุน อายุ ๑๒ ปีแล้ว ใบนี้ไม่ได้ลงเอง มีการคาดเส้นตามปล้องตามที่ต้องการ (ต่างคำ จางยอด, สัมภาษณ์, ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕) กลองใบนี้มีขนาดและสัดส่วนดังนี้

ตำแหน่งที่วัด	หน่วยวัด (นิ้ว)
เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๒.๕
รอบไห	๔๓
ไหยาว	๒๒
รอบคอบน	๒๒.๕
รอบเอว	๑๕.๑
รอบก้นกึ่ง	๒๐
กลองสูง	๑๓.๕
เส้นผ่านศูนย์กลางก้นกึ่ง	๖๗.๕

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจกลองทั้งหมด ๑๓๒ ใบในอำเภอทั้งหมด ๕ อำเภอที่มีชุมชนชาวไทใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่ กลองทั้งหมดนี้ผู้วิจัยได้สรุปความยาวของกลองและเปรียบเทียบกับความยาวของเส้นรอบเอวกลองก้นยาวไว้ดังนี้

ลำดับกลอง	ความยาวของกลอง (หน่วยเป็น นิ้ว)	รอบเอวกลองก้นยาว (หน่วยเป็นนิ้ว)
๑	๖๓	๑๔
๒	๕๔	๑๔
๓	๕๕	๑๓
๔	๖๖	๑๓
๕	๗๓	๑๕
๖	๖๕	๑๔.๕
๗	๗๒.๕	๑๕
๘	๖๓	๑๓.๕
๙	๖๘	๑๔
๑๐	๔๖.๕	๑๔.๒
๑๑	๗๒	๑๓
๑๒	๕๕	๑๔

୧୩	୫୩	୧୫
୧୫	୩୫	୩୩
୧୫	୫୦	୩୩
୧୬	୬୩.୫	୧୫.୫
୩୩	୫୫	୧୫
୩୫	୩୩.୫	୧୫.୫
୩୫	୫୦	୧୬
୩୦	୩୩	୩୩.୫
୩୩	୫୫	୩୩
୩୩	୫୦	୩୩
୩୩	୩୦.୫	୧୫.୫
୩୫	୬୩	୧୫
୩୫	୬୩	୧୫.୫
୩୬	୩୫	୩୩.୫
୩୩	୬୫.୫	୩୩
୩୫	୩୩.୫	୩୩
୩୫	୫୦.୫	୩୩
୩୦	୬୩.୫	୧୬
୩୩	୩୩.୩	୩୦.୩
୩୩	୩୦	୧୬
୩୩	୫୫.୫	୧୬
୩୫	୬୩	୧୫
୩୫	୬୬.୩	୧୫.୫
୩୬	୫୬.୫	୧୫
୩୩	୩୫.୫	୧୫.୫
୩୫	୬୬	୧୫
୩୫	୫୩.୫	୩୦.୫
୫୦	୩୩	୧୫
୫୩	୬୩.୬	୧୫.୩
୫୩	୫୩	୧୫.୫
୫୩	୫୦.୩	୧୫.୫

୧୧	୩୦.୫	୧୧.୫
୧୫	୪୦.୫	୧୦.୩
୧୬	୪୩	୧୫.୫
୧୭	୩୩.୫	୧୪.୩
୧୯	୩୯.୫	୧୧.୫
୧୯	୩୧	୧୦
୧୦	୩୯	୧୦
୧୧	୧୦.୫	୧୫
୧୩	୧୦.୫	୩୦
୧୩	୧୦	୧୦.୩
୧୧	୧୦.୫	୧୧.୫
୧୫	୩୧	୧୦
୧୬	୩୩	୧୧
୧୭	୧୫.୩	୧୫
୧୯	୧୫	୧୫
୧୯	୩୧	୧୩
୧୦	୪୩.୯	୧୧.୦
୧୩	୩୧.୯	୧୦
୧୩	୩୧.୩	୧୯
୧୧	୧୩	୧୯
୧୫	୧୩.୯	୧୧.୩
୧୬	୩୦.୯	୧୦.୫
୧୭	୩୯	୧୫
୧୯	୩୩.୩	୧୫
୧୯	୩୧	୧୩.୫
୧୦	୧୫	୧୫.୫
୧୧	୧୫.୩	୧୩.୦
୧୩	୩୩	୧୩.୫
୧୩	୧୫.୫	୧୧.୩
୧୧	୪୧	୧୯.୯
୧୫	୧୦.୯	୧୦.୩

୩୦	୩୦.୩	୩୩
୩୧	୩୩.୬	୩୬.୬
୩୨	୩୬.୬	୩୬
୩୩	୩୬	୩୬.୬
୩୪	୩୬	୩୬.୬
୩୫	୩୬.୬	୩୬.୬
୩୬	୩୬.୬	୩୬.୬
୩୭	୩୬.୬	୩୬.୬
୩୮	୩୬.୬	୩୬.୬
୩୯	୩୬.୬	୩୬.୬
୪୦	୩୬.୬	୩୬.୬
୪୧	୩୬.୬	୩୬.୬
୪୨	୩୬.୬	୩୬.୬
୪୩	୩୬.୬	୩୬.୬
୪୪	୩୬.୬	୩୬.୬
୪୫	୩୬.୬	୩୬.୬
୪୬	୩୬.୬	୩୬.୬
୪୭	୩୬.୬	୩୬.୬
୪୮	୩୬.୬	୩୬.୬
୪୯	୩୬.୬	୩୬.୬
୫୦	୩୬.୬	୩୬.୬
୫୧	୩୬.୬	୩୬.୬
୫୨	୩୬.୬	୩୬.୬
୫୩	୩୬.୬	୩୬.୬
୫୪	୩୬.୬	୩୬.୬
୫୫	୩୬.୬	୩୬.୬
୫୬	୩୬.୬	୩୬.୬
୫୭	୩୬.୬	୩୬.୬
୫୮	୩୬.୬	୩୬.୬
୫୯	୩୬.୬	୩୬.୬
୬୦	୩୬.୬	୩୬.୬
୬୧	୩୬.୬	୩୬.୬
୬୨	୩୬.୬	୩୬.୬
୬୩	୩୬.୬	୩୬.୬
୬୪	୩୬.୬	୩୬.୬
୬୫	୩୬.୬	୩୬.୬
୬୬	୩୬.୬	୩୬.୬
୬୭	୩୬.୬	୩୬.୬
୬୮	୩୬.୬	୩୬.୬
୬୯	୩୬.୬	୩୬.୬
୭୦	୩୬.୬	୩୬.୬
୭୧	୩୬.୬	୩୬.୬
୭୨	୩୬.୬	୩୬.୬
୭୩	୩୬.୬	୩୬.୬
୭୪	୩୬.୬	୩୬.୬
୭୫	୩୬.୬	୩୬.୬
୭୬	୩୬.୬	୩୬.୬
୭୭	୩୬.୬	୩୬.୬
୭୮	୩୬.୬	୩୬.୬
୭୯	୩୬.୬	୩୬.୬
୮୦	୩୬.୬	୩୬.୬
୮୧	୩୬.୬	୩୬.୬
୮୨	୩୬.୬	୩୬.୬
୮୩	୩୬.୬	୩୬.୬
୮୪	୩୬.୬	୩୬.୬
୮୫	୩୬.୬	୩୬.୬
୮୬	୩୬.୬	୩୬.୬
୮୭	୩୬.୬	୩୬.୬
୮୮	୩୬.୬	୩୬.୬
୮୯	୩୬.୬	୩୬.୬
୯୦	୩୬.୬	୩୬.୬
୯୧	୩୬.୬	୩୬.୬
୯୨	୩୬.୬	୩୬.୬
୯୩	୩୬.୬	୩୬.୬
୯୪	୩୬.୬	୩୬.୬
୯୫	୩୬.୬	୩୬.୬
୯୬	୩୬.୬	୩୬.୬
୯୭	୩୬.୬	୩୬.୬
୯୮	୩୬.୬	୩୬.୬
୯୯	୩୬.୬	୩୬.୬
୧୦୦	୩୬.୬	୩୬.୬

๑๐๓	๓๑.๕	๑๔.๕
๑๐๔	๖๕	๑๑.๕
๑๐๕	๓๕	๑๔.๕
๑๑๐	๕๑	๑๒.๕
๑๑๑	๕๔	๑๓
๑๑๒	๖๒	๑๓.๕
๑๑๓	๕๓	๑๕
๑๑๔	๖๕	๑๓.๓
๑๑๕	๔๒.๕	๑๑.๕
๑๑๖	๖๓.๕	๑๕.๑
๑๑๗	๕๐.๕	๑๔.๒
๑๑๘	๖๕.๕	๑๓.๓
๑๑๙	๓๐.๕	๑๔.๒
๑๒๐	๕๖.๓	๑๕.๒
๑๒๑	๕๒.๕	๑๔.๕
๑๒๒	๕๓	๑๔
๑๒๓	๕๔	๑๔.๒
๑๒๔	๓๘.๕	๑๓.๕
๑๒๕	๘๓	๑๕
๑๒๖	๖๔.๕	๑๔.๓
๑๒๗	๓๐.๕	๑๓.๕
๑๒๘	๖๕.๕	๑๕.๒
๑๒๙	๓๒.๓	๑๓.๕
๑๓๐	๖๘	๑๓.๒
๑๓๑	๓๕.๕	๑๖.๒
๑๓๒	๕๕	๑๔

จากการวิเคราะห์ส่วนสูงของกลองก้นยาวทั้งหมด ๑๓๒ ใบพบว่ากลองที่มีขนาดยาวที่สุดมีขนาด ๕๖.๕ นิ้วหรือประมาณ ๕๗ นิ้ว ขนาดกลองก้นยาวที่เล็กหรือสั้นที่สุดมีขนาด ๔๐ นิ้วเป็นกลองก้นยาวขนาดพิเศษสำหรับเด็กใช้ออกแสดง ถึงแม้กลองก้นยาวจะมีขนาดความยาวที่แตกต่างกันหลายค่าเฉลี่ยของกลองก้นยาวคำนวณโดยสูตรทางคณิตศาสตร์แล้วมีค่าเท่ากับ ๖๕.๕๑ หรือเฉลี่ย ๗๐ นิ้วซึ่ง

ปรากฏตรงกับข้อมูลกลองที่แสดงในตารางข้างต้น อนึ่งถึงแม้ว่ากลองก้นยาวจะมีขนาดความยาวของกลองผกผันอย่างมาก แต่ค่าความยาวเส้นรอบเวของกลองยาวนั้นมีค่าคงที่อยู่ระหว่าง ๑๑-๒๑ นิ้วเท่านั้น จากการคำนวณสูตรทางคณิตศาสตร์หาค่าเฉลี่ยของความยาวเส้นรอบเวของกลองก้นยาวพบว่ามีความเฉลี่ยเท่ากับ 15.14 นิ้ว

๕.๘ สรุปท้ายบท

จากการเก็บข้อมูลเรื่องสัญลักษณ์และความหมายของกลองก้นยาวจังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญลักษณ์และความหมายที่พบในกลองก้นยาวและเพื่อศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในฐานะคลังปัญญาทรัพยากรวัฒนธรรม จากการศึกษพบว่าผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมและองค์ความรู้เกี่ยวกับกลองก้นยาว องค์ความรู้ได้รับการถ่ายทอดและเก็บรักษาไว้ในกลุ่มผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรมและการศึกษา อีกทั้งเป็นผู้ชำนาญการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่างๆ เช่น พิธีกรรม ความรู้ทางการช่าง หัตถกรรม ผู้นำในชุมชนเป็นผู้จัดและสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เครื่องมือทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือในการทำพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางการลงอักขระและความเชื่อในงานช่างทำกลองก้นยาว กลองก้นยาวยังคงมีความสำคัญในวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ ชาวไทใหญ่ทุกคนเรียกกลองชนิดนี้ว่ากลองก้นยาว

ส่วนประกอบของกลองก้นยาวในจังหวัดเชียงใหม่มีชื่อเรียกทั้งหมด ๘ ส่วนคือ จ่ากลอง ไหมกลอง หูหึ่ง ดินซ้าง เชือกข่ง ผอกกลอง เหวกลอง ลายร่อง ก้นก็ ส่วนที่สำคัญที่สุดของกลองก้นยาวคือ ไหมกลองหรือเรียกว่าไหมข้าว เนื่องจากเป็นส่วนแบ่งของกลองและเป็นหน่วยนับของภูมิปัญญาช่างทำกลองไทใหญ่ที่เก็บรักษาโดยผู้ชำนาญการสูงอายุ จากการศึกษพบว่าไหมข้าว ๑ ใบเรียกว่า ๑ หักและใช้เป็นหน่วยนับในการคำนวณความยาวของกลอง ๑ หักมีความยาวตั้งแต่ ๒๐-๓๐ นิ้ว

จากการศึกษาลักษณะกายภาพพบว่ากลองก้นยาวมีขนาดที่หลากหลาย กลองก้นยาวมีขนาดที่ยาวที่สุดพบที่บ้านผู้ใหญ่อานนท์ ไชยรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ บ้านสันทราย-ต้นกอก ตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กลองใบนี้มีอายุ ๕ ปี ทำจากไม้มะม่วง มีขนาดสูง ๕๗ นิ้วและที่วัดเวียงแหง อำเภอเวียงแหง มีขนาดความยาว ๕๖.๕ นิ้วกลองใบนี้มีเสียงดีได้รับการยอมรับในชุมชนชาวไทใหญ่ อำเภอเวียงแหงว่าเป็นกลองที่มีขนาดใหญ่และเสียงดีที่สุดใบหนึ่งในเชียงใหม่เมื่อหาค่าเฉลี่ยจากทั้ง ๑๑๒ ใบพบว่าค่าเฉลี่ยของกลองสูง ๖๕.๕ นิ้ว ซึ่งตรงกับการสำรวจข้อมูลทั้งหมดจาก ๑๑๒ ใบว่ากลองมีขนาดแตกต่างกันไปโดยส่วนใหญ่มีขนาด ๗๐-๘๐ นิ้ว อนึ่งถึงแม้ว่ากลองก้นยาวจะมีขนาดความยาวของกลองผกผันอย่างมาก แต่ค่าความยาวเส้นรอบเวของกลองยาวนั้นมีค่าคงที่อยู่ระหว่าง ๑๑-๒๑ นิ้วเท่านั้น จากการคำนวณสูตรทางคณิตศาสตร์หาค่าเฉลี่ยของความยาวเส้นรอบเวของกลองก้นยาวพบว่ามีความเฉลี่ยเท่ากับ ๑๕.๑๔ นิ้ว สัดส่วนของความยาวเส้นรอบเวของกลองนี้เองจึงถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญของกลองก้นยาวอีกทั้งตำแหน่งของเอวกลองที่ปรากฏอยู่จุดกึ่งกลางของลำตัวกลองเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ

อีกประการหนึ่ง อัตราส่วนความยาวเส้นรอบวงต่ออัตราส่วนความยาวของตัวกลองมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ อัตราส่วน ๑ : ๔

จากการวิจัยพบว่าขนาดของกลองก้นยาวมีความหลากหลาย เนื่องมาจากความเชื่อเรื่อง โสลก กลองและเล็บช้างดั่งนั้นการสร้างก้นยาวจึงไม่มีสัดส่วนตายตัว ความเชื่อเกี่ยวกับกลองก้นยาวของชาว ไทใหญ่ยังเข้มแข็ง ชาวไทใหญ่เชื่อว่ากลองเป็นสิ่งมงคล เป็นของศักดิ์สิทธิ์ ในอดีตเก็บกลองก้นยาวไว้ ที่วัดเพียงแห่งเดียว ไม่เก็บไว้ที่บ้าน แต่ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไป โจรผู้ร้ายชุกชุมขโมยกลองของ วัดไปขายในหมู่บ้านอื่น ทางวัดจึงได้เปลี่ยนที่เก็บกลอง โดยให้นำไปเก็บไว้ที่บ้านผู้ใหญบ้านซึ่งเป็น กลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ที่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาจากกลุ่มสูงอายุไว้เพื่อดำรงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของ ชาวไทใหญ่ในประเทศไทย

จากการวิเคราะห์ความหมายและสัญลักษณ์ที่พบในกลองก้นยาวพบว่าสัญลักษณ์และความหมายของกลองก้นยาวสามารถจำแนกออกได้เป็น ๒ กลุ่มตามกลุ่มอายุได้ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ เป็นสัญลักษณ์และความหมายที่สืบทอดมาจากมโนทัศน์ของภูมิปัญญาผู้สูงอายุ สิดำ เป็นสิดำที่ใช้สำหรับการตกแต่งกลองก้นยาวเท่านั้น การประดับตกแต่งด้วยลวดลายสีอื่นไม่ปรากฏ แต่ กลึงปล้องถี่ระหว่างโหว้งและเอวกลอง และส่วนที่ ๒ ระหว่างเอวกลองถึงก้นก็ แท้จริงแล้วสิดำ สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่กับธรรมชาติ และองค์ความรู้ในการใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติในการสร้าง เครื่องดนตรี สิดำที่ใช้ขึ้นมาจากต้นรัก แต่เน้นความสำคัญเรื่องการให้ความเคารพ ความเชื่อ การบูชา กลอง

กลุ่มที่ ๒ เป็นสัญลักษณ์และความหมายของชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ อายุตั้งแต่ ๓๐ ปีขึ้นไป พบว่า สิดำที่ใช้ในการตกแต่งกลองมีความชัดเจน มีสีสัน มีลวดลาย สว่าง ใช้สีมากกว่า ๑ สีในการตกแต่งกลอง คือ สีทอง สีแดง สีเขียว สีเหลือง สีนํ้าเงิน ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าสีเขียว สีเหลือง และสีแดงเป็นสีที่ นิยมในการทาสีตกแต่งกลองก้นยาว และเป็นสีของธงชาติรัฐฉาน สัญลักษณ์ของชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ทางการเมืองที่ได้รับการถ่ายทอดปรากฏเป็นรูปธรรมเชิงสัญลักษณ์บน เครื่องดนตรี

บทที่ ๖ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องผู้สูงอายุกับคลังทรัพยากรภูมิปัญญาไทยด้านดนตรีไทใหญ่ภาคเหนือ จังหวัด เชียงใหม่ ใน ๕ อำเภอ คือ อำเภอเชียงดาว อำเภอไชยปราการ อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอฝาง อำเภอเมือง เชียงใหม่ อำเภอแม่แตง อำเภอแม่ว้าง อำเภอแม่สาย และอำเภอเวียงแหง พบวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ ได้แก่ การอ่านธรรมชาติ การบรรเลงกลองก้นยาว กลองมอชิง การเป่าปี่น้ำเต้า การตีตั้งตุม การบรรเลงดนตรีกับการแสดงลิเกจ๊าดไต การฟ้อนนก ฟ้อนโต และการฟ้อนลาย ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรก ด้านวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีพบว่า วัฒนธรรมการอ่านธรรมชาติและการเล่นเสียง ได้ว่าเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวไทใหญ่ โดยผู้สูงอายุจะมีบทบาทเป็นผู้อ่านธรรมชาติ ทั้งนี้ผู้สูงอายุดังกล่าว ต้องได้รับการยอมรับในสังคมด้วย จึงจะสามารถทำหน้าที่นำในการอ่านธรรมชาติซึ่งใช้เป็นที่สื่อในการสอนคน ในสังคมและเยาวชนให้เป็นคนดีได้ การอ่านธรรมมีการใช้เสียงอย่างน้อยที่สุด ๓ เสียง และใช้เสียงมากที่สุด ไม่เกิน ๕ เสียง ทำนองส่วนใหญ่เมื่อขึ้นต้นด้วยเสียงใดก็จะจบทำนองสุดท้ายด้วยพยางค์เสียงเดิม การดำเนิน ทำนองยังพบการลากเสียงไหลเป็นคู่ ๒ คู่ ๓ คู่ ๕ และพบการลากเสียงลูกตกของทำนองเพลงห้องที่ ๓

กลองบรรเลงกลองก้นยาว พบลักษณะการใช้เครื่องกำกับจังหวะขึ้นต้นทำนองในการบรรเลงรวมวง ส่วนการลงจบของการตีกลองก้นยาวไม่ว่าจะตีด้วยวัตถุประสงคืใดจะจบด้วยเสียง “ปู้บ” หรือการตีกลอง บนหน้ากลองทั้งสิ้น และกระสวนการดำเนินจังหวะเมื่อนำไปใช้ต่างโอกาสสามารถใช้ได้ทดแทนกันได้

การตีกลองมอชิงมีลักษณะที่โดดเด่น คือขึ้นต้นด้วยเสียงฉาบเป็นอันดับแรก แสดงลักษณะเสียงที่ อ่อนหวาน ลักษณะเสียงกลองมอชิง ได้แก่ “เสียงตั้ง” จะตีพร้อมกันกับเสียงมอชิง และลักษณะกระสวน ทำนองกลองมอชิงปรากฏ ๖ กระสวนหลัก

การเป่าปี่น้ำเต้า พบว่าการดำเนินทำนองเป็นลักษณะการเป่าทำนองยาว ๆ โดยไม่มีจังหวะเข้ามา ควบคุมการบรรเลง การดำเนินทำนองส่วนใหญ่ใช้เสียงทางเสียงสูงมาประกอบเป็นทำนองเพลง และมีการ ใช้ “การรวบเสียง” มาประกอบในการดำเนินทำนอง

เครื่องดนตรีประเภทไม้ไฟพื้นบ้าน ได้แก่ เต่งตุง หรือตั้งตุง หรือตั้งตุม มอซก และสี่คาบ ตั้งตุมคือ เครื่องดนตรีไม้ไฟประเภทตี บรรเลงด้วยมือขวาและมือซ้ายประกอบกันเป็นทำนองอย่างทำนองวงกลอง ก้นยาวและกลองมอชิง โดยมีมือขวาจะคิดขึ้นเป็นเสียงมอชิง มอซกเป็นดนตรีจากเศษไม้ไฟ ใช้เล่น ประกอบการเล่นนิทานหรือร้องเพลงในยามฟ่อนคลายของชาวบ้าน สี่คาบเป็นเครื่องตีใช้ในการเล่นกำกับ จังหวะ

ดนตรีที่ใช้ในการแสดงลิเกจ๊าดไต มักเป็นทำนองเพลงที่เน้นเนื้อร้องเพื่อดำเนินเรื่องราวเป็นสำคัญ โดยดนตรีจะบรรเลงคลอไปกับเสียงร้องและบรรเลงรับทำนองเดียวกับการขับร้องโดยไม่เน้นการ เปลี่ยนแปลงทำนองเป็นอย่างอื่น มีการดำเนินทำนองการขึ้นต้นหรือท่อนนำก่อนเข้าสู่บทร้อง การใช้กลุ่ม

เสียงเพื่อการดำเนินทำนองมีการใช้เสียงครบทั้ง ๗ เสียงเรียงร้อยเป็นทำนอง ระเบียบวิธีการดำเนินทำนองมีการร้องนำ และดนตรีรับทำนองเดียวกับทำนองการขับร้องนั้นอีกครั้งหนึ่ง การดำเนินทำนองร้องจะเป็นทำนองที่ร้องแบบตรง ๆ ไปตามคำร้องที่กำหนดในบทเพลงนั้น ไม่มีการร้องเอื้อนใด ๆ ประกอบในช่วงที่ไม่มีคำร้อง การดำเนินกระสวนทำนองเพลงทุวรรค มีการวางเสียงลูกตกที่สม่ำเสมอ และพบลักษณะการใช้เสียงเรียงกันรูปแบบ “๓ เสียง” และเสียงเรียงกันรูปแบบ “๔ เสียง” เป็นส่วนใหญ่

ภูมิปัญญาในด้านวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ที่สำคัญเหล่านี้ได้รับสืบทอดมาจากศิลปินผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ และในปัจจุบันพบว่าศิลปินที่มีอายุอยู่ในวัย ๓๐-๖๐ ปี เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้สืบทอดความรู้และส่งต่อไปยังเยาวชนรุ่นต่อไป

ประการที่สอง ในด้านการถ่ายทอดความรู้ดนตรีไทใหญ่พบว่า การถ่ายทอดความรู้นั้นเป็นไปโดยธรรมชาติ ผ่านปรากฏการณ์ประเพณี พิธีกรรมงานปอยของชาวไทใหญ่ ศิลปินส่วนใหญ่เริ่มรู้จักเครื่องดนตรีจากการได้ชมการแสดงดนตรีในงานประเพณีต่าง ๆ ตามขบวนแห่ ในวัด หรือตามลานกิจกรรมของหมู่บ้าน หากศิลปินเกิดในครอบครัวนักดนตรีก็จะมีประสบการณ์ตรงจากการรู้เห็นตั้งแต่เกิด การเรียนรู้มักเริ่มด้วยการทดลองหยิบจับเครื่องดนตรีแล้วฝึกหัดด้วยตัวเองโดยการลอกเลียนแบบจากการแสดงที่ตนได้พบเห็นและต่อมาก็เข้าร่วมแสดงและเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กันจนสามารถบรรเลงได้อย่างเชี่ยวชาญ บ้างก็ลงฝึก ลองถูก และต่อมาได้รับคำแนะนำจากผู้มีประสบการณ์ก็สามารถปฏิบัติได้ ส่วนในด้านการแสดง เช่น ลิเกไทใหญ่ ฟ้อนนก ฟ้อนโต ฟ้อนลายนั้น รูปแบบการถ่ายทอดมีกระบวนการที่ซับซ้อนกว่าการเรียนรู้เครื่องดนตรี กล่าวคือ ผู้เรียนต้องผ่านการเรียนรู้แบบมุขปาฐะ คือเรียนตัวต่อตัวจากครู และต้องผ่านพิธีกรรมไหว้ครูเพื่อขอเป็นศิษย์ และเรียนรู้พิธีกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงควบคู่กันไป ในบริเวณวัดอันเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา และเป็นศูนย์กลางในการจัดงานประเพณีของชาวไทใหญ่ มักจะมีพระเป็นผู้ให้การสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ด้านดนตรีรวมทั้งด้านพิธีกรรม เช่น พิธีไหว้ครู พิธีกินอง พิธีกรรมดังกล่าวมาจากพื้นฐานความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อตามหลักพุทธศาสนาและความเชื่อทางไสยศาสตร์

สิ่งที่ปรากฏชัดในกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมไทใหญ่ คือ การรวมกลุ่มกันของศิลปินในแถบอำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด และอำเภอไชยปราการ ผ่านชมรมแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ ซึ่งมีพลังขับเคลื่อนทั้งในด้านการแพทย์และด้านวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ผู้สูงอายุชาวไทใหญ่มีบทบาทในการให้คำปรึกษาด้านประเพณี พิธีกรรมเพื่อจัดเตรียมงานเทศกาลต่าง ๆ ตามขนบโบราณ ความเชื่อของชาวไทใหญ่ผูกติดกับความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น เห็นได้จากข้อห้ามและข้อปฏิบัติในวัฒนธรรมดนตรีจะมีความสัมพันธ์กับหลักศีล ๕ ในพุทธศาสนา คือ การไม่ฆ่าชีวิต ไม่ลักทรัพย์ ไม่ผิดลูกเมีย ไม่โกหก ไม่ดื่มสุรา โดยเฉพาะในอำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด และอำเภอไชยปราการ ศิลปินที่ได้รับการสักยันต์จะได้รับการถ่ายทอดข้อปฏิบัติของศีล ๕ ให้ยึดถือเป็นสัจจะจากครูผู้ศิษย์อย่างเคร่งครัด นอกจากนี้พบว่าศิลปินดนตรีไทใหญ่บางท่านมีบทบาทในด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งส่งผลให้ดนตรีไทใหญ่ได้รับการสนับสนุนให้มีบทบาทในกิจกรรมของท้องถิ่นมากขึ้น

ประการที่สาม จากการเก็บข้อมูลเรื่องสัญลักษณ์และความหมายของกลองก้นยาวจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมด ๑๓๒ ใบ พบว่าผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมและองค์ความรู้เกี่ยวกับกลองก้นยาว องค์ความรู้ได้รับการถ่ายทอดและเก็บรักษาไว้ในกลุ่มผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดศิลปกรรมและการศึกษา อีกทั้งเป็นผู้ชำนาญการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ เช่น พิธีกรรม ความรู้ทางการช่าง หัตถกรรม ผู้นำในชุมชนเป็นผู้จัดและสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เครือญาติทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางการลงอักขระและความเชื่อในงานช่างทำกลองก้นยาว กลองก้นยาวยังคงมีความสำคัญในวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่ ชาวไทใหญ่ทุกคนเรียกกลองชนิดนี้ว่ากลองก้นยาว กลุ่มผู้ชำนาญการได้รักษาองค์ความรู้เรื่องส่วนประกอบของกลองก้นยาวในจังหวัดเชียงใหม่ไว้และสรุปได้ว่ามีชื่อเรียกทั้งหมด ๕ ส่วน คือ จ่ากลอง ไหกลอง หูหึ่ง ดินซ้าง เชือกข่ง ผอกกลอง เอวกลอง ลายร่อง ก้นก็ ส่วนที่สำคัญที่สุดของกลองก้นยาวคือไหกลองหรือเรียกว่าไหข้าว เนื่องจากเป็นส่วนแบ่งของกลองและเป็นหน่วยนับของภูมิปัญญาช่างทำกลองไทใหญ่ที่เก็บรักษาโดยผู้ชำนาญการสูงอายุ จากการศึกษาพบว่า ไหข้าว ๑ ใบ เรียกว่า ๑ หัก และใช้เป็นหน่วยนับในการคำนวณความยาวของกลอง ๑ หักมีความยาวตั้งแต่ ๒๐-๓๐ นิ้ว จากการศึกษาลักษณะกายภาพพบว่า กลองก้นยาวมีขนาดที่หลากหลาย กลองก้นยาวมีขนาดที่ยาวที่สุดพบที่บ้านผู้ใหญ่อานนท์ ไชยรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ บ้านสันทราย-คันกอก ตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กลองใบนี้มีอายุ ๕ ปี ทำจากไม้มะม่วง มีขนาดสูง ๕๗ นิ้ว ในขณะที่กลองก้นยาวโดยหาค่าเฉลี่ยจากทั้ง ๑๓๒ ใบ พบว่าค่าเฉลี่ยสูง ๖๕.๕ นิ้ว จากการวิจัยพบว่า ขนาดของกลองก้นยาวมีความหลากหลาย เนื่องมาจากความเชื่อเรื่องโศลกกลองและเล็บซ้าง ดังนั้น การสร้างกลองจึงไม่มีสัดส่วนตายตัว ความเชื่อเกี่ยวกับกลองก้นยาวของชาวไทยใหญ่มั่นคง ชาวไทใหญ่เชื่อว่ากลองเป็นสิ่งมงคล เป็นของศักดิ์สิทธิ์ ในอดีตเก็บกลองก้นยาวไว้ที่วัดเพียงแห่งเดียว ไม่เก็บไว้ที่บ้าน แต่ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไป โจรผู้ร้ายชุกชุม ขโมยกลองของวัดไปขายในหมู่บ้านอื่น ทางวัดจึงได้เปลี่ยนที่เก็บกลอง โดยให้นำไปเก็บไว้ที่บ้านผู้ใหญ่อานนท์ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ที่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาจากกลุ่มสูงอายุไว้เพื่อดำรงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ในประเทศไทย

จากการวิเคราะห์ความหมายและสัญลักษณ์ที่พบในกลองก้นยาวพบว่า สัญลักษณ์และความหมายของกลองก้นยาวสามารถจำแนกออกได้เป็น ๒ กลุ่มตามกลุ่มอายุได้ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ เป็นสัญลักษณ์และความหมายที่สืบทอดมาจากมโนทัศน์ของภูมิปัญญาผู้สูงอายุ สืบคำเป็นสิ่งที่ใช้สำหรับการตกแต่งกลองก้นยาวเท่านั้น การประดับตกแต่งด้วยลวดลายสีอื่นไม่ปรากฏ แต่กลองปล้องถี่ระหว่างไหข้าวและเอวกลอง และส่วนที่ ๒ ระหว่างเอวกลองถึงก้นก็ แท้จริงแล้วสืบคำสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่กับธรรมชาติ และองค์ความรู้ในการใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติในการสร้างเครื่องดนตรี สืบคำที่ใช้ขึ้นมาจากต้นรัก แต่เน้นความสำคัญเรื่องการให้ความเคารพ ความเชื่อ การบูชากลอง

กลุ่มที่ ๒ เป็นสัญลักษณ์และความหมายของชาวไทยใหญ่อันใหม่ อายุตั้งแต่ ๓๐ ปีขึ้นไป พบว่าสืบคำใช้ในการตกแต่งกลองมีความชัดเจน มีสีสัน มีลวดลาย สว่าง ใช้สีมากกว่า ๑ สีในการตกแต่งกลอง คือ สี

ทอง สีแดง สีเขียว สีเหลือง สีน้ำเงิน ในการศึกษาคั้งนี้พบว่า สีเขียว สีเหลือง และสีแดงเป็นสีที่นิยมในการทาสีตกแต่งกลองกันยาว และเป็นสีของธงชาติรัฐฉาน สัญลักษณ์ของชาวไทยใหญ่นับว่าใหม่สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ทางการเมืองที่ได้รับการถ่ายทอดปรากฏเป็นรูปธรรมเชิงสัญลักษณ์บนเครื่องดนตรี

จะเห็นได้ว่า ศิลปินอาวุโสมีบทบาทมิใช่เพียงแค่การถ่ายทอดความรู้ แต่มีบทบาทในการเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ด้านพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ของชาวไทยใหญ่อีกด้วย คลังทรัพยากรภูมิปัญญาของศิลปินอาวุโสชาวไทยใหญ่นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมดนตรี การแสดง ตลอดจนพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ให้คงอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้

ข้อเสนอแนะ

๑. จากการศึกษาพบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดเชียงใหม่มีแหล่งชุมชนที่ชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่น พร้อมด้วยศิลปวัฒนธรรมการแสดงของชาวไทยใหญ่ยังคงปรากฏอยู่และได้รับการสืบทอดไว้ ควรทำการศึกษาเรื่องราวในลักษณะเดียวกับในจังหวัดเชียงราย เป็นโครงการวิจัยสืบเนื่องเพื่อวิเคราะห์ให้ครอบคลุมการแพร่กระจายของวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่ในประเทศไทย

๒. ความรู้เรื่องพิธีกรรมและความเชื่อในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีและการแสดงเท่านั้น ควรทำการศึกษาเรื่องขั้นตอนของประเพณีและพิธีกรรมของงานปอยต่าง ๆ โดยละเอียดเพื่อบันทึกเป็นข้อมูลภูมิปัญญาชาวไทยใหญ่ที่อยู่ในประเทศไทย พร้อมกับทำการศึกษาเรื่องเดียวกันในรัฐฉานของประเทศพม่า เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ต่อไป

๓. ควรนำข้อมูลจากการศึกษากลองกันยาวและสัญลักษณ์มาจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์เครื่องดนตรีชาวไทยใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลองกันยาวที่ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากในวัดของชาวไทยใหญ่ กลองเหล่านั้นไม่ได้ใช้สำหรับการบรรเลงอีกต่อไป พิพิธภัณฑ์นี้จะเป็นศูนย์การศึกษาเรียนรู้ภูมิภาคทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ และเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวไทยใหญ่ในประเทศไทยอีกด้วย

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์. ๒๕๓๘. การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย ๒๕๓๓ - ๒๕๖๓.

กรุงเทพมหานคร: กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์. ๒๕๓๘. การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย ๒๕๓๓-๒๕๓๖.

กรุงเทพ: กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การเฝ้าระวังความโต. เอกสารเผยแพร่ตามโครงการภูมิบ้านภูมิเมือง พ.ศ. ๒๕๔๘. ห้างหุ้น

กิจชัย ส่องเนตร. ๒๕๕๔. การสืบทอดสายในวัฒนธรรมดนตรีล้านนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ดนตรี) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

จำคม พรประสิทธิ์. ๒๕๕๓. กลองก้นยาว. (เอกสารประกอบการเรียนการสอนรายวิชาประวัติศาสตร์ตะวันออก ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์).

จำคม พรประสิทธิ์. ๒๕๕๔. กลองก้นยาว: ระเบียบวิธีการบรรเลงและการประสมวง.

จำคม พรประสิทธิ์. ๒๕๕๐. วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทยภาคเหนือ: ระเบียบวิธีการบรรเลงและการประสมวง. งานวิจัยทุนรัชดาภิเษกสมโภชประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไข่มุก อุทยาวดี. ๒๕๔๒. ชั้น ๕. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๒ : ๖๒๘.

ไข่มุก อุทยาวดี. ๒๕๔๒. อติปิโส ๘ ทิศ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๑๕ : ๗๕๒๒.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. ๒๕๔๒. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. (กระทรวงมหาดไทย

กระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒).

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๒. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเชียงราย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. (กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒).

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๒. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดแม่ฮ่องสอน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. (กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒).

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐. **สังคมและวัฒนธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. เอกสารประกอบการศึกษาวิชา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คำ กาไวย์, ๒๕๓๗. การถ่ายทอดฟ้อนสมัยโบราณ. ในสนั่น ธรรมธิ(บรรณาธิการ). **ฟ้อนเชิง: อิทธิพลที่มีต่อฟ้อนในล้านนา.** หน้า ๑๘. เชียงใหม่: โรงพิมพ์สันติภาพพริ้นท์. งานวิจัยทุนรัชดาภิเษกสมโภช ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งามพิศ สัตย์สงวน, ๒๕๓๕. **การวิจัยทางมนุษยวิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จรัสธุรกิจ. เชียงใหม่.

จำลอง ทองดี, ๒๕๓๘. **แผ่นดินไทยใหญ่: เรื่องราวและสารคดีแห่งชีวิตจริง.** กรุงเทพมหานคร: ผู้นำการเมือง.

จำลอง ทองดี, ๒๕๓๘. **แผ่นดินไทยใหญ่.** กรุงเทพมหานคร: นสพ.ผู้นำการเมือง

วิจิตรวาทการ, หลวง, ๒๕๔๕. **งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์.

จิราภรณ์ อัจฉริยะประสิทธิ์. ๒๕๔๗. สตรีราชสำนักไทใหญ่ในเรื่องเล่าของนักเขียนสตรีร่วมสมัย:

การศึกษาบทบาทของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.

ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุลพงษ์ ขันติพงษ์. ๒๕๕๒. กังสดาล. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๑: ๒๐๔-๒๐๖.

เจ้ายอดศึก. นิพัทธ์พร เฟื่องแก้วและนวลแก้ว บุรพพัฒน์. ๒๕๕๒. แผ่นดินฉานในม่านหมอก.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openbooks.

เจ้ายันฟ้าแสนหวิ. นันทสิงห์(เรียบเรียง). ๒๕๔๔. ประวัติศาสตร์ไทใหญ่พื้นที่ตอนกลาง. แปลโดย สมปอง

ไต้คุมแก่นและฉัตรทิพย์ นาถสุภา. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.

เจียเยนจง(ขรรยง จิระนคร). ๒๕๓๘. แคว้นใต้คง: ถิ่นไทเหนือในยุคนาน. ในประคอง นิมมานเหมินท์

และเรื่องวิทย์ ลืมปนาท(บรรณาธิการ). คนไทใต้คง: ไทใหญ่ในยุคนาน. หน้า ๑๓-๑๘, ๓๑-๓๗.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ๒๕๔๒. คุณค่าและทิศทางของไทศึกษา. จัดโดยภาควิชาประวัติศาสตร์คณะอักษร

ศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชาติ

ไท”. ๑-๓, ๑๔-๑๕ มกราคม ๒๕๕๒ ณ ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ได้รับการสนับสนุนจากทุนเมธีวิจัยอาวุโสสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. ๒๕๒๘. วิธีการศึกษาดนตรีพื้นบ้าน. ในดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ ๒๖.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ชลลดา ยุคตะบุตร. (ม.ป.ป.). ฟ็อนพื้นเมือง. สนับสนุนโดยโองเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา และวิทยาลัย

การจัดการทางสังคม.

ชาติชาย น้อยสกุล. ๒๕๕๑. ประเพณีสิบสองเดือนชาวไทใหญ่. รวบรวมโดยสำนักงานเทศบาล

ชาย ชัยชนะ. ๒๕๔๒. ครูหมอ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๒ : ๕๗๒-๕๗๓.

ณรงค์ สมิตธิธรรม. ๒๕๔๕. **ดนตรีพื้นบ้านคนเมืองเหนือ**. เอกสารชุดลำปางศึกษา ลำดับที่ ๓ สำนัก
 ศิลวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏลำปาง. ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดแม่ฮ่องสอน.
 โครงการส่งเสริมและเผยแพร่ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน. (เอกสารอัดสำเนา) ตามโครงการ
 ภูมิบ้านภูมิเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ ของสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติท้องถิ่น เรื่องการ
 ปรับเปลี่ยนงานประเพณี ทัศนศึกษางานประเพณีปอยส่างลอง

ทองทวี ยศพิมสาร. ๒๕๕๑. พิมพ์ครั้งที่ ๗. **ฮีตคนเมือง: ฉบับสืบสา ขุมผญาของดีล้านนา**. ลำพูน: หจก.
 ณัฐพลการพิมพ์.

ทุนศรี บัวนุช. ๒๕๔๒. เพื่อนดาบ. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๕: ๔๘๔๔-๔๘๔๖**.

ธีรภาพ โลหิตกุล. ๒๕๓๘. **คนไทยในอุษาคเนย์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตะวันออก.

ธีรยุทธ ขวงศรี. ๒๕๔๒. กำแลว. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๑: ๒๓๗-๒๓๙**.

ธีรยุทธ ขวงศรี. ๒๕๔๒. เพื่อน. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๕: ๔๘๒๖-๔๘๒๘**.

ธีรยุทธ ขวงศรี. ๒๕๔๒. เพื่อนเงี้ยว. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๕: ๔๘๓๒-๔๘๓๓**.

ธีรยุทธ ขวงศรี. ๒๕๔๒. เพื่อนโต/เต็นโต. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๕: ๔๘๕๖-๔๘๕๗**.

ธีรยุทธ ขวงศรี. ๒๕๔๒. เพื่อนไต. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๕: ๔๘๕๗-๔๘๕๘**.

ธีรยุทธ ขวงศรี. ๒๕๔๒. เพื่อนหางนกยูง. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๕: ๔๘๐๓-๔๘๐๔**.

นฤมล เรืองรังสี. ๒๕๔๒. ขวัน. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๒ : ๕๕๑-๕๕๔**.

นวลแก้ว บุรพวัฒน์. ๒๕๕๓. **เปลี่ยนชงชาติพม่ากับอนาคตกลุ่มชาติพันธุ์**. สาระวิน โปสต์. 62: 8-11.

นันทสิงห์. ๒๕๔๐. **ประวัติศาสตร์ไทใหญ่**. แปลโดย สมปอง ไตคุ้มแก่น และฉัตรทิพย์ นาถภา. โครงการ
 ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท การแปลได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุน
 สนับสนุนการวิจัย.

นิรันดร์ วิชัยสกุล และวรพรต วิชัยสกุล. ๒๕๕๒. **ใครอยากไปแม่ฮ่องสอน...ยกมือขึ้น**. เชียงใหม่: สุเทพ
 การพิมพ์.

บรรจบ พันธุมเมธา. ๒๕๓๕. อันเนื่องด้วยชื่อ ชื่อไทยน้อยไทยใหญ่. ในอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุมเมธา ต.จ., ต.ม., จ.ช.. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

บุคคลและองค์กรดีเด่นทางวัฒนธรรมระดับอำเภอ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๕

บุปผา คุณยศยิ่งและรัตนา พรหมพิชัย. ๒๕๔๒. ใก้. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๑ : ๕๒๐-๕๒๒.

บุปผา คุณยศยิ่ง. ๒๕๔๒. จุมพลวก. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๓ : ๑๕๔๕-๑๕๕๐.

ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน. ๒๕๕๒. กลองปู่เจ้า: กรรมวิธีการสร้างและคุณภาพเสียง. งานวิจัยทุนรัชดาภิเษก สมโภชประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปณิธิ อมาตยกุล. ๒๕๔๗. การย้ายถิ่นของชาวไทยใหญ่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประพันธ์ ศิริมณี. ๒๕๔๒. ฟ้อนล้างผาม. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๕ : ๔๘๕๖-๔๘๕๗.

ประเพณีใดที่เปลี่ยนแปลง ธรรมเนียมศึกษา “ปอยล้างผาม”. โครงการศึกษาวิจัยวัฒนธรรม

ประเสริฐ ประดิษฐ์. ๒๕๕๐. จำไต จำหม่องส่วยยี. เอกสารการจัดเก็บข้อมูลด้านศิลปการแสดง

ผู้สร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม ขนบประเพณี วิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน. โครงการ

พอน หลุยจำวัน. ๒๕๔๕. ศิลปะการร้องเพลงพื้นบ้านไทยใหญ่ การเฝ้าความไต. เชียงใหม่: เจริญวัฒน์การ พิมพ์. โครงการภูมิบ้าน ภูมิเมือง พ.ศ. ๒๕๔๕ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ดำเนินการโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระทรวงวัฒนธรรม. ภาคเหนือ. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. กรุงเทพมหานคร.

มณี พะยอมยงค์. ๒๕๕๒. น้ำเข้าหมิ่นส้มป่อย. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๖ : ๓๒๒๐-๓๒๒๑ เมืองแม่ฮ่องสอน. (เอกสารอัดสำเนา)

ยศ ตันตสมบัติ. ๒๕๔๑. หลักช้าง ชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของคนไทใต้คง. งานวิจัยโครงการศึกษา ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมชนชาติไท สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ยศ สันตสมบัติ. ๒๕๔๑. **หลักช้าง ชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของคนไทใต้คง**. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไทย โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ยุพิน ธิดาฉลาด. ๒๕๔๒. **คนเถ่าคนแก่**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๓ : ๑๒๘๑-๑๒๘๒

โยธิน บุญเฉลย, จีรัง คำนวนตาและนายวิธิ เทิดชูสกุลไพร. ๒๕๕๑. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน**
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๐. ๓ เล่ม. ชุดโครงการเครือข่ายงานวิจัยเชิงพื้นที่-ภาคเหนือตอนบน
สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). รวบรวมและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น
จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (เอกสารอัดสำเนา)

รังสรรค์ จันดี๊ะ. ๒๕๔๒. **กาตา**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๒ : ๑๐๓๐-๑๐๓๑-๑๐๓๕-๑๐๓๖-๑๐๓๘.

รังสรรค์ จันดี๊ะ. ๒๕๔๒. **อ้อย**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๑๕ : ๗๘๔๒ - ๗๘๔๔

รัตนา พรหมพิชัย. ๒๕๔๒. **กล้วย**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๑-๕๑-๕๘.

รัตนา พรหมพิชัย. ๒๕๔๒. **ตั้งขัน**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๕ : ๒๓๓๘ - ๒๓๓๙.

รัตนา พรหมพิชัย. ๒๕๔๒. **พีนางไม้**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๘ : ๔๐๕๖.

รัตนา พรหมพิชัย. ๒๕๔๒. **ผีเรือน**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๘ : ๔๑๑๐

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๓๑. **พจนานุกรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๖. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖**. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์. มหาบัณฑิต วิชาเอกไทย
คดีศึกษา(เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

รุจพร ประชาเศษสุวรรณ. ๒๕๔๑. ภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้าน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบล้านนากับสิบสองปันนา. รายงานวิจัยฉบับที่ ๑๕๑ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ. ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากทบวงมหาวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๓๕.

เรณู วิชาศิลป์. ๒๕๕๐. พื้นเมืองแสนหวิ ฉบับหอคำเมืองใหญ่. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม. ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและการจัดพิมพ์จาก มูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทยญี่ปุ่น. โรงเรียนห้องสอนศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (เอกสารอัดสำเนา)

วรรณา จันทนาคม. ๒๕๒๖. ลักษณะของภาษาไทยใหญ่(ไต้อ้อ) ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วันดี สันติวุฒิเมธี. ๒๕๔๕. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษา: หมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วันดี สันติวุฒิเมธี. ๒๕๔๕. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษา: หมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วิเคราะห์คดีชาวบ้านไต กรณีศึกษา ชาวบ้านไต อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

วิชญา ชำนาญมาก. (ม.ป.ป.) วัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีกรรมของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เอกสารประกอบการเรียนวิชา ๑๐๔๔๕(การศึกษาเฉพาะเรื่อง๑) ภาควิชาศิลปไทย คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (อัดสำเนา).

วิชญา ชำนาญมาก. (ม.ป.ป.). วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้ในพิธีกรรมของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เอกสารใช้ประกอบการเรียน ภาควิชาศิลปไทย คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. ๒๕๔๒. คลอง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๑: ๖๒-๖๓.

วีระพงศ์ มีสถาน. ๒๕๔๔. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ไทยใหญ่. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

(สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒).

ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๔๒. ผีเจ้าที่. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๘ : ๔๐๘๕.

ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๔๒. ผีปู่ย่า. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๘ : ๔๐๘๕-๔๑๐๐.

ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๔๒. ขันครู. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๒ : ๖๐๕.

ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๔๒. ขันครู. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๒ : ๖๐๕.

ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๔๒. ขันตั้ง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๒ : ๖๐๘-๖๑๐.

ศุภกิจ สุบินมิตร. ๒๕๔๗. กลองก้นยาว: เครื่องดนตรีชาวไทยใหญ่ในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน. มปป. คู่มือการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน: หมอกสามฤดู
กองมูเสียดฟ้า ป่าเขียวขจี ผู้คนดี ประเพณีงาม ลือนามถิ่นบัวตอง. แม่ฮ่องสอน: สำนักงาน ททท.
ภาคเหนือ เขต ๑.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน. ๒๕๔๐. การศึกษาวิจัย
ทางวัฒนธรรม เรื่อง ประเพณีไตที่เปลี่ยนแปลงกรณีศึกษา “ปอยส่างลอง”. (เอกสารอัดสำเนา).

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน. ๒๕๓๕. การศึกษาวิจัยทาง
วัฒนธรรม เรื่อง ประเพณีไตที่เปลี่ยนแปลงกรณีศึกษา “ปอยส่างลอง”. (เอกสารอัดสำเนา).

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน. ๒๕๔๕. การศึกษาวิจัย
ทางวัฒนธรรม เรื่อง ประเพณีไตที่เปลี่ยนแปลงกรณีศึกษา “ปอยส่างลอง”. (เอกสารอัดสำเนา).

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน. ๒๕๕๐. การศึกษาวิจัยทาง
วัฒนธรรม เรื่อง ประเพณีไตที่เปลี่ยนแปลงกรณีศึกษา “ปอยส่างลอง”. (เอกสารอัดสำเนา).

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. ๒๕๓๘. การศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรม เรื่อง ประเพณีไตที่เปลี่ยนแปลงกรณีศึกษา “ปอยสา่งลอง”. (เอกสารอัดสำเนา).

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา. ๒๕๕๐. บุคคลและองค์กรดีเด่นทางวัฒนธรรมระดับอำเภอ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๘-๒๕๕๐. แม่ฮ่องสอน: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนแม่ฮ่องสอนศึกษา.

สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๒. พจนานุกรมภาษาไทยใหญ่-ไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติ ๖๐๐ ปีพระญาติโลกราช ๘๕ ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. เชียงใหม่: เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์.

สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. ๒๕๕๐. พจนานุกรมฉบับล้านนา ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสเจริญพระชนมายุ ๘๐ พรรษา. เชียงใหม่: สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. ๒๕๔๘ - ๒๕๕๐. เพชรราชภัฏ - เพชรล้านนา. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

สนั่น ธรรมธิ, บรรณาธิการ. ๒๕๓๗. ฟ็อนเซิง: อิทธิพลที่มีต่อฟ็อนในล้านนา. เชียงใหม่: โรงพิมพ์สันติภาพพรินท์.

สนั่น ธรรมธิ. ๒๕๔๒. กินอ้อ(อ่าน “กินอ้อ”). สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๑: ๓๕๘-๓๖๔.

สนั่น ธรรมธิ. ๒๕๕๐. นาฏดุริยการล้านนา. โดยสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์.

สนั่น ธรรมธิ. ๒๕๕๒. กลองปู่เจ กลองมอชิง กลองมอลาว. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๓๔-๓๗.

สมปอง ไตคุมแก่น และระณี เลิศล้อมใน. ๒๕๔๑. คำร้องในชีวิตและพิธีกรรมชาวไทเหนือ (ไทยใหญ่ในยูนนาน). หนังสือโครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์. ๒๕๔๒. สังเขปรายการวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่.

สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์. ๒๕๔๔. ประวัติศาสตร์ไทใหญ่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.

สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์. ๒๕๔๔. ประวัติศาสตร์ไทใหญ่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์. ได้รับ
ทุนสนับสนุนการพิมพ์จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สมพร ชวฤทธิ์ และคนอื่นๆ. ๒๕๓๕. การศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรม เรื่องประเพณีใดที่เปลี่ยนแปลง
กรณีศึกษา “ปอยสาบลอง”. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา อำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

สร้อยศักดิ์ อ่องสกุล และโยชิยุกิ มาซุฮาร่า. ๒๐๐๒. การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติ
พันธุ์ไท. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ส่วนจำกัด
เจริญวัฒนาการพิมพ์. เชียงใหม่.

สง่าคำ จางยอด. ๒๕๔๘. การพ้อนนกิ้งกะหล่า. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.

สายัณห์ ปัญญาและคณะ. ๒๕๔๕. โครงการการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและเสริมสร้างคุณลักษณะนิสัย
ของเยาวชนโดยใช้ดนตรีพื้นเมืองและการละเล่นพื้นบ้าน บ้านหนองยาว อำเภอฝาง จังหวัด
เชียงใหม่. รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์ สนับสนุน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน(รวบรวม). ๒๕๕๒. ประเพณีสิบสองเดือนของไทใหญ่. (อัครา)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๕๒. ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๖.

สำนักวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ๒๕๔๕. ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่:
เจริญวัฒนาการพิมพ์. ตามโครงการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนงบประมาณ
ยุทธศาสตร์จังหวัดแม่ฮ่องสอน(CEO) ปีงบประมาณพ.ศ. ๒๕๔๕.

สำนักวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ๒๕๔๕. ศิลปะการร้องเพลงพื้นบ้านไทใหญ่.

สำนักวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ๒๕๕๑. วัฒนธรรมประเพณีชนเผ่าจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่:
เจริญวัฒนาการพิมพ์.

สุกัญญา สุจฉายา. ๒๕๔๐. **เพลงพื้นบ้านศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. บุญสูง-กบ-หมา ศาสนาผี ในอุษาคเนย์. ๑๕-๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๔. **มติชนสุดสัปดาห์**. ๗๗.

สุทัศน์ กันทะมา. ๒๕๔๒. **การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุทัศน์ กันทะมา. ๒๕๔๒. **การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุมิตร ปิติพัฒน์ และเสมอชัย พูลสุวรรณ. ๒๕๔๒. **ชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรมของไทยใหญ่ในประเทศสหภาพพม่า**. งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

สุมิตร ปิติพัฒน์, ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล, เสมอชัย พูลสุวรรณ, วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. ๒๕๔๕. **ชุมชนไทในพม่าตอนเหนือ: รัฐฉานตอนใต้ ภาคมณฑลเย่ และคำตี้หลวง**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุมิตร ปิติพัฒน์และเสมอชัย พูลสุวรรณ. ๒๕๔๒. **ชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรมของไทยใหญ่ในประเทศสหภาพพม่า**. งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ. ๒๕๔๕. **ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดแม่ฮ่องสอน(โครงการส่งเสริมและเผยแพร่ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน)**. แม่ฮ่องสอน: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา.

สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ. ๒๕๔๕. **ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน**. จัดพิมพ์โดยสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. โครงการส่งเสริมและเผยแพร่ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา ปีงบประมาณ ๒๕๔๕.

สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ. ๒๕๔๗. ภูมิปัญญาชาวไต จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัญญาของชนชาติ

สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ. ๒๕๔๗. ภูมิปัญญาชาวไต จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (เอกสารอัดสำเนาจัดพิมพ์โดยศูนย์
วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน).

สุรศักดิ์ ป้อมทองคำและคณะ. ๒๕๓๘. ตำร่อน เครื่องประกอบการส่งวิญญาณและเช่นให้ไปสู่ภพที่ดีกว่า.
โครงการศึกษาและวิจัยวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สุรศักดิ์ ป้อมทองคำและคณะ. ๒๕๓๘. ตำร่อน เครื่องประกอบการส่งวิญญาณและเช่นให้ไปสู่ภพที่ดีกว่า.
โครงการศึกษาและวิจัยวัฒนธรรมศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา
อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

สุรศักดิ์ ป้อมทองคำและคณะ. ๒๕๓๘. ตำร่อน. (เอกสารอัดสำเนาจัดพิมพ์โดยศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด
แม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน).

สุรศักดิ์ ป้อมทองคำและคณะ. ๒๕๔๐. วิเคราะห์คตินาบ้านไต กรณีศึกษาชาวบ้านไต อำเภอเมือง
แม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน. แม่ฮ่องสอน: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้อง
สอนศึกษา.

สุรศักดิ์ ป้อมทองคำและนางปิ่นแก้ว ป้อมทองคำ. ๒๕๔๐. วิเคราะห์คตินาบ้านไต กรณีศึกษาชาวบ้านไต
อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: จรัสธุรกิจ. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด
แม่ฮ่องสอน โรงเรียนสอนศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

เสมอชัย พูลสุวรรณ. ๒๕๕๒. รัฐฐาน(เมืองไต) พลวัตของชาติพันธุ์ในบริบทประวัติศาสตร์และสังคม
การเมืองร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (เอกสาร
วิชาการลำดับที่ ๗๕ ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยชุดโครงการอาณา
บริเวณศึกษา ๕ ภูมิภาค (อบศ. ๕).

หม่านแสง พ่อสุข, อ้ายดิน, สมปอง ไตคุมแก่น, รณี เลิศล้อมใน. ๒๕๔๔. คำร้องในชีวิตและพิธีกรรมชาว
ไทเหนือ (ไทใหญ่ในยูนนาน). เชียงใหม่: หจก. สำนักพิมพ์ตรีสวี (ซิลค์เวอร์มบुकส์).

หม่านแสง, พ่อสุขและอ้ายดิน(รวบรวม). ๒๕๔๔. คำร้องในชีวิตและพิธีกรรมชาวไทเหนือ (ไทใหญ่ในยูน
นาน). แปลโดย สมปอง ไตคุมแก่น. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.

หลวงวิจิตรวาทการ. ๒๕๒๕. งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์.

อมรรัตน์ ปานกล้า. ๒๕๓๕. ชาวไทยใหญ่แม่ฮ่องสอนบนวิถีโลกไร้พรมแดน. วารสารสยามอารยะ ๔, ๔๕
(พฤศจิกายน): ๑๖-๒๓.

อินทร์ สุใจ. ๒๕๔๒. กานข่าม. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๓ : ๑๒๘๐-๑๒๘๑

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๒. แบ่งครูชอ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๗ : ๓๕๒๕-๓๕๓๐.

อุดม รุ่งเรืองศรี และเกื้อพันธุ์ นาคบุปผา. ๒๕๔๒. จุฬามณี. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๓:
๑๕๖๘-๑๕๖๙

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๓๔. พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ตอนที่ ๑ อักษร ก ถึง ฃ) จัดทำขึ้นใน
วโรกาสที่ “แม่ฟ้าหลวง” เจริญพระชนมายุครบ ๕๐ พรรษา. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้ง
กรุ๊ป.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๒. คนตรีพื้นบ้านล้านนา. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๔ : ๒๐๕๗

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๒. ขึ้นขันตี่ง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๒: ๗๓๑

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๒. ขึ้นขันตี่ง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๒: ๗๓๑-๗๓๖.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๒. คนตรีพื้นเมืองล้านนา. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๔
: ๒๐๕๖, ๒๐๕๗-๒๐๕๘.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๒. ตบป่าผาบ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๕: ๒๓๐๒-๒๓๐๕.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๒. ไทเหนือ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๖: ๒๘๕๗, ๒๘๖๐-๒๘๖๘.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๒. นก. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๖: ๓๐๑๒-๓๐๑๓.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๒. ฟ้อนเซ็ง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๕: ๔๘๓๕-๔๘๓๖, ๔๘๔๔.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๒. เฮ็ดความ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๑๕ : ๘๑๕๗ – ๘๑๕๘.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๕๒. ครู(อ่าน”กู”). สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๒: ๕๖๕-๕๗๒.

อุดม รุ่งเรืองศรีและบุปผา คุณยศยิ่ง. กบฏเงี้ยว. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ๑: ๑๕-๑๖, ๑๙-๒๐.

เอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

Becker, Judith. 1993. Southeast Asia. Ethnomusicology: Historical and Regional Studies. New York: W.W. Norton & Company.

E.M. von Hornbostel and C. Sachs. 1904. Systematik der Musikinstrumente. Zeitschrift für Ethnologie. xlvii, 553-90; Eng. Trans. In GSL, xiv (1961X, 3.

Miller, Terry and Sean Williams. 1998. The Garland Encyclopedia of World Music Volume 4: Southeast Asia. New York: Garland Publishing

Na Nakhornphanom. 1998. "Phanjaa Naak- Creator and Destroyer," Tai Culture. 2: 119-136.

Ritpen, Supin. 2010. "Samlor-Nan Upiam Literature that reveals the Space and Identity of the Shan People in Shan State," Rian Thai: International Journal of Thai Studies. 3:303-324.

Shamis, Sandra. 1998. "The Marginality of Traditional Symbolology: The Frog and the Naga in Textiles of the Tai World," Tai Culture: Interdisciplinary Tai Studies Series (Tai People in China 1). 2: 137-141.

Xiaoyun, Zheng. 2008. "A New Probe into the Origin of the Tai Ethnic Group and Establishment of a Tai Cultural Zone," Tai Culture: Interdisciplinary Tai Studies Series (Tai People in China 1). 20: 46-51.

Yanqin, Pan. 2008. "Frog Worship of the Zhuang," Tai Culture: Interdisciplinary Tai Studies Series (Tai People in China 1). 20: 182-187.

สัมภาษณ์

แก้ว คำฟื้น, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓, สัมภาษณ์.

คำ ลุงช่วย, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓, สัมภาษณ์.

จะกู สุแก, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓, สัมภาษณ์.

งานจีน กุ้งนะ, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓, สัมภาษณ์.

จิง มูซอຍ, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔, สัมภาษณ์.

เจาะแอ ลุงตี, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔, สัมภาษณ์.

ซอ ลุงคำ, ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔, สัมภาษณ์.

แซง เจริญพร, ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔, สัมภาษณ์.

โต๊ะ ลุงยอด, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓, สัมภาษณ์.

โต๊ะ ลุงช่วย, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓, สัมภาษณ์.

ต้า คำพัน, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓, สัมภาษณ์.

ตาน น้อยสอน, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔ และ ๒ กันยายน ๒๕๕๔, สัมภาษณ์.

ติ คำแดง, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔, สัมภาษณ์.

ตี วันดี, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓, สัมภาษณ์.

ตีบ ชันตา, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓, สัมภาษณ์.

ตีบ วงป่า, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓, สัมภาษณ์.

ทองคำ ลุงอุง, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓, สัมภาษณ์.

ไไทย จองถื่อ, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔, สัมภาษณ์.

ชนเทพ ทองคำ. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

นันทา นายเป. ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

นาตา ลุงโหลง. ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

นิ ลุงวิษะ. ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

บุญจันทร์ เสียงอนันต์. ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

บุญช่วย ทิพย์อินทร์. ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

บุญธรรม โพธิ์เงิน. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

ประเดิม ต่างเสน. ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

ปรีญา แสกวาง. ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

ปอย วาวคำ. ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

ปั้น ตึกต๊ะ. ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

ปายเมือง ทยไส. ๑๑ และ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

เป็๊ะ ลุงหู่. ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

ผิว จิงนะ. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

พงษ์ ยอดใหม่. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระครูกัณฑ์ศีลานุยุต. ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระครูธีรกิจโกศล. ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระครูบาบุญหลวง. ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระครูวิธานธรรมโสภณ. ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

พระครูสาขัณฑ์สุทริญาโน. ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระครูสุนทรธรรมโชติ. ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระครูสุวัจน์ชัยสถิต. ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระครูโสภาสศีลวิบูลย์. ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระดวงจันทร์ จารูวรรโณ. ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระปลัดจรรยาญาณวิทย์. ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระปลัดปัญญาปยุตฺทม. ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระพรหมโชโต. ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระสมชายปัญญาวิชโว. ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระสาโลวิศาโล. ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

พระอธิการนิวัฒน์กิติโสภโณ. ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

พระอภิรักษ์ อภิขุโย. ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

พระอินทร์ อินปัญญาโญ. ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

มู่ห่ลิ่งตี้ะ ฟิ่งบุญ. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

ยอดคำ หน่อคำ. ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

ยี ดาน. ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

ยูน จองกอน. ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔ และ ๒ กันยายน ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

ละหม่อง กุ้งทูน. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

ลี่น จองແທລ. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

ลุงคำ ลุงส่วย. ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

วิโรจน์ ทองคำ. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

ศรีมิ พงศาสกุล. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

สมชาย ต่างการ. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

สมชาย ต่างการ. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

สมบูรณ์ ปัญญาพิท. ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

ต่างคำ จางยอด. ๕ และ ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

ต่างโขง จอรรอน. ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

สุนันต์ จำแหลง. ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

สุรพงศ์ ยอดไม้. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

หน่อง ลุงคำ. ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

หลาว ส่วยทูล. ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔ และ ๒ กันยายน ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

อนันต์ จะลา. ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

อภิชัย สถาพร. ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

อ่อง ลุงทอน. ๑๓ มกราคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

อานนท์ ไชยรัตน์. ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

อายุคำ กองจันทร์. ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๔. สัมภาษณ์.

ไฉ่ มัด (พ่อเต่าแสนหวี). ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓. สัมภาษณ์.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ศูนย์ไทใหญ่ศึกษาวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน. ๒๕๕๒. วัดดอนเจดีย์ (ออนไลน์) แหล่งที่มา:

<http://www.taiyai.org/index.php?name=places&file=readplaces&id=6> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔]

สภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ๒๕๔๘. ภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดงของประเทศไทย (ออนไลน์)

แหล่งที่มา: www.Culture.go.th/Knowledge/Homethai/TPA/2021.PDF [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔]

ชุมชนภูคา. (ม.ป.ป.). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.baanjommyut.com/pratridok/kata/07.html>

[๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕]

พระฤทธิพิศมราขมณี. ๒๕๕๒. ประวัติพระฤทธิตาไฟ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://www.narattamunee.com/index.php?option=com_content&view=article&id=65&Itemid=87

[๑ สิงหาคม ๒๕๕๕]

ลานธรรมจักร. ๒๕๔๖. พระควัมปติเถระ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.dhammadjak.net/board/viewtopic.php?t=7586> [๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕]

Taiyai.net. ๒๕๕๑. เมืองปั่น เมืองแห่งเจ้าฟ้า (รัฐฉานใต้) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.taiyai.net/Merng%20Bun%20.html> [๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕]

ธรรมะไทย. (ม.ป.ป.). หมอชีวกโกมารภักข์ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.dhammathai.org/sawok/sawok06.php> [๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕]

Taiyai.net. ๒๕๕๑. การสักลาย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.taiyai.net/tattoo.html> [๑๐ สิงหาคม

๒๕๕๕]

วัดบ้านเก่าบ่อ จ. อำนาจเจริญ. ๒๕๕๑. เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา. แหล่งที่มา:

http://www.watbankaobo.com/index.php?option=com_content&view=article&id=69:2009-07-18-

[23-03-57&catid=63:general-articles&Itemid=29](http://www.watbankaobo.com/index.php?option=com_content&view=article&id=69:2009-07-18-23-03-57&catid=63:general-articles&Itemid=29) [๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕]

สารคดี. (ม.ป.ป.). ชื่อเมืองในรัฐฉาน. แหล่งที่มา:

<http://www.sarakadee.com/web/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=607> [๘

สิงหาคม ๒๕๕๕]

นิคม พรหมมาเทพย์. ๒๕๕๒. พระอุปกุต. แหล่งที่มา: <https://google.com/site/sanskritmag/001/upaguta> [๘

สิงหาคม ๒๕๕๕]

ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน. (ม.ป.ป.). เครื่องดนตรีพื้นบ้านไทใหญ่. แหล่งที่มา:

<http://www.taiyai.org/index.php?name=uses&file=readuses&id=1>[๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๕]